การศึกษาผลกระทบของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่ในเศรษฐกิจแรงงานนอกระบบของเมือง: กรณีศึกษาชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช กรุงเทพมหานคร

THE IMPACT OF SOLID WASTE RECYCLING PROCESS ON THE LIVELIHOOD OF URBAN INFORMAL ECONOMY: A CASE STUDY IN THE ON-NOOCH COMMUNITY, BANGKOK

T036305

วิจิตรา สิงห์หิรัญนุสรณ์

WICHITRA SINGHIRUNNUSORN

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ.2543

ISBN 974-622-861-7

ขหมู่.....
ขทะเบียน 36305
น, เดือน, ปี - 7 ส.ค. 2543

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

THE IMPACT OF SOLID WASTE RECYCLING PROCESS ON THE LIVELIHOOD OF URBAN INFORMAL ECONOMY: A CASE STUDY IN THE ON-NOOCH COMMUNITY, BANGKOK

WICHITRA SINGHIRUNNUSORN

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF URBAN AND REGIONAL PLANNING
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG
2000

ISBN 974-622-861-7

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 2000

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาผลกระทบของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่ในเศรษฐกิจแรงงานนอกระบบของเมือง: กรณีศึกษาชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช กรุงเทพมหานคร
ชื่อนักศึกษา	นางสาว วิจิตรา สิงห์หิรัญนุสรณ์
รหัสประจำตัว	40063006
ปริญญา	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
พ.ศ.	2543
อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์	ผศ.ดร.นพดล สหชัยเสรี

บทคัดย่อ

การวิจัยมุ่งที่จะศึกษาถึงความสำคัญของแรงงานนอกระบบที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ โดยถือว่าเป็นส่วนประกอบหนึ่งของการจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองภายใต้บริบทการพัฒนาอย่างยั่งยืน การวิจัยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อต้องการศึกษาผลกระทบจากความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตภายในกระบวนการ และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายการจัดการขยะของรัฐ ที่มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตและสภาพแวดล้อมของชุมชนยากจนที่อาศัยอยู่ในเมือง การศึกษาได้พยายามเสนอบริบทของสังคมคนยากจนที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับกระบวนการเก็บและคัดแยกวัสดุจากแหล่งขยะ ทั้งด้านชีวิตความเป็นอยู่ การทำงาน และความสัมพันธ์ที่มีต่อหน่วยอื่นๆในสังคมของการผลิต ที่ผ่านมาการจำกัดการเข้าถึงแหล่งขยะ(แหล่งรายได้) โดยนโยบายการกำจัดขยะของรัฐที่เปลี่ยนแปลงไป และการเอารัดเอาเปรียบที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของการผลิตภายในกระบวนการ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแรงงานที่ด้อยโอกาสในสังคมกลุ่มนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ผู้วิจัยทำการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักเพื่อให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่กรณีศึกษา การวิจัยได้นำเสนอข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้วยการสำรวจภาคสนามและข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการเก็บตัวอย่างแบบสอบถามจำนวน 104 ตัวอย่างจากผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช กรุงเทพมหานคร ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจแบบสอบถามจะถูกรวบรวมและประมวลผลโดยใช้โปรแกรมทางสถิติ SPSS for Windows สำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพผู้วิจัยอาศัยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย และการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ ระหว่างเดือนมีนาคมถึงสิงหาคม 2542 ข้อมูลที่ได้จากกรณีศึกษานี้ผู้วิจัยได้อาศัยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยในการวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการศึกษาพบประเด็นหลักที่ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตในด้านการทำงานและการอยู่อาศัยของแรงงานนอกระบบที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายการกำจัดขยะของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกเลิกเทกองขยะกลางแจ้งและการดำเนินงานกำจัดขยะโดยเอกชน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงแหล่งขยะซึ่งเป็นรายได้ของผู้ผลิตเล็กอิสระจำนวนมาก บริเวณที่เป็นกองขยะอ่อนนุชเดิม และยังก่อให้เกิดลักษณะการจ้างแรงงานแบบรับเหมาอย่างไม่เป็นทางการเพื่อหาประโยชน์จากการคัดแยกวัสดุเหลือใช้ภายในสถานีขนถ่ายมูลฝอยของรัฐ ผู้ผลิตเล็กอิสระที่มีอยู่เดิมจึงกลายเป็นแรงงานด้อยโอกาสและถูกเอารัดเอาเปรียบโดยผู้ที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่เหนือกว่า นอกจากนี้การศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตภายใต้กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่และกลไกการกำหนดราคาซื้อขายวัสดุเหลือใช้ ได้เอื้อประโยชน์ต่อการผลิตของนายทุนในวงจรส่วนบน ในทางกลับกันภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของแรงงานที่ไม่เป็นธรรม และการเอารัดเอาเปรียบมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากการทำงานแบบซ่อนเร้นของแรงงานนอกระบบจำนวนมากภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

ในด้านนโยบายหากพิจารณาแรงงานเก็บและคัดแยกวัสดุที่อยู่นอกระบบเป็นตัวจักรสำคัญของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในเมืองแล้ว การเชื่อมโยงโครงข่ายนอกระบบดังกล่าวกับการจัดการขยะของเมืองจะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ รวมทั้งลดภาระการพึ่งพาเทคโนโลยีราคาแพงจากต่างประเทศ นอกจากนี้ในด้านสังคม การสนับสนุนให้เกิดการรวมองค์กรของแรงงานหรือผู้ที่อยู่ในชุมชนกองขยะที่เข้มแข็งจะสามารถสร้างความตระหนักในการแก้ปัญหาร่วมกันจากระดับรากหญ้าของชุมชนโดยผ่านแนวคิดของธรรมรัฐ ด้วยกระบวนการตัดสินใจอย่างรู้ข้อมูล (Informed decision making) จากแนวคิดดังกล่าวจะเป็นหนทางหนึ่งที่คนจนเมืองจะสามารถแสดงออกถึงความต้องการของชุมชน ลดปัญหาความไม่เท่าเทียมทางสังคมในการรับบริการจากรัฐ รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาผลกระทบจากการใช้นโยบายการจัดการขยะของรัฐและความเสียเปรียบในสังคมของการผลิตที่มีต่อเศรษฐกิจแรงงานนอกระบบภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของเมือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Thesis Title	The Impact of Solid Waste Recycling Process on the Livelihood of Urban Informal Economy: A Case Study in the On-Nooch Community, Bangkok
Student	Miss. Wichitra Singhirunnusorn
Student ID.	40063006
Degree	Master degree of Urban and Regional Planning
Programme	Urban and Environmental Planning
Year	2000
Thesis Advisor	Assistant Professor. Dr.Nopadon Sahachaisaeree

ABSTRACT

This research aims to study the significance of informal labor activities in the solid waste recycling process. Set within the urban environmental management system of the environmental sustainability approach, the study takes a mode of production perspective to study the influence of the social relation of productions on the garbage disposal and recycling processes. Using the On-Nooch community as a case study, the study contemplates to examine the impact of changes in the government's garbage treatment policy on the livelihood and ecosystem of the scavengers' community involved. Within the low-income's socioeconomic context, the community members' livelihood, their daily working routine, and their relations to the surrounded social units are carefully examined to reveal the impact of economic exploitations on the urban scavengers.

The study applies an integrated quantitative-qualitative approach to investigate both the depth and breath of case situations. Research data incorporates information collected by means of field survey from 104 sample respondents, who are residing in the formerly On-nooch dump site at the eastern segment of Bangkok Metropolis. Qualitative data are derived from in-depth interview and field observation during the months of March and August 1999. Data tabulation and statistical analysis are accomplished via the SPSS statistical program to establish base-line ramifications. Deductive analysis method, governed by the research theoretical framework, is used to cross-link and present the result of qualitative findings.

The study found that the major factor contributing to the changes of likelihood of scavengers, such as their working and living conditions, is the shifting of government policy regarding garbage treatment at the dump site toward privatized state concession. Such policy

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

contributes to the dependent settings of the petty commodity production process on the outside sector and further establishes a different pricing mechanism in the petty solid waste recovery system. This dilemma operates in favor of the production of the upper circuit and gives rise to the inequitable state of labor relations within the whole production process.

The study demonstrates that the informal solid waste recovery activity is in fact a crucial mechanism to optimize the urban resource recycling process. At the policy level, allowing the informal scavenging activities to function in the garbage disposal system could be beneficial to the recycling process of disposed materials. It is an ultimate means to enhance the process's efficiency without resorting to costly offshore technologies. The practice mobilizes the community's cooperative awareness at the grass root level, and further enhances their collective power by means of the governance approach. The informed decision making maneuver could be a remedy for the urban poor to express the community's needs to the local authority involved. Urban services could be properly obtained and problems stem from the impact of indecent policy implication could be tackled to reduce social inequality, which arises from the exploitation of informal sector.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้สามารถสำเร็จผลตามประสงค์อย่างสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและปราถนาดีของบุคคลต่างๆดังต่อไปนี้ ขอขอบพระคุณสมาคมราชกรีฑาสโมสรกรุงเทพมหานครผู้สนับสนุนทุนการศึกษาประจำปีการศึกษา 2540-2542 และภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองที่ให้การสนับสนุนด้านสถานที่และอุปกรณ์ในระหว่างการจัดทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเมธีวิจัย ผศ.ดร.นพดล สหชัยเสรี เป็นอย่างสูงที่ช่วยให้ผู้วิจัยได้มีทิศทางของการศึกษาที่ชัดเจนและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำวิทยานิพนธ์ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี พร้อมกันนี้ต้องขอขอบพระคุณ รศ.ดร.โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์ และ ดร.นันทนา ศิรประภาศิริ ซึ่งให้เกียรติเป็นคณะกรรมการควบคุมการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สำหรับผู้เอื้อเฟื้อข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการศึกษา ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการทำงานของผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลที่ช่วยเหลือการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักรักษาความสะอาด กรุงเทพมหานครที่เอื้อเฟื้อข้อมูลทางราชการที่เกี่ยวข้องและนำผู้วิจัยเข้าชมการทำงานภายในสถานีขนถ่ายมูลฝอยอ่อนนุช

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และทุกคนในครอบครัว ที่สนับสนุนและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยสามารถศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิตและทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ได้บรรลุผลสำเร็จ ในท้ายที่สุดขอขอบคุณเพื่อนๆ รุ่นพี่ และรุ่นน้อง ในภาควิชาทุกคนที่เป็นกำลังใจ ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงานของผู้วิจัยในทุกๆด้านด้วยดีเสมอมา

วิจิตรา สิงห์หิรัญนุสรณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... I

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... III

กิตติกรรมประกาศ..... V

สารบัญ..... VI

สารบัญตาราง..... XII

สารบัญรูป..... XIV

บทที่ 1. บทนำ..... 1

1.1 ความเป็นมาและความจำเป็นของการวิจัย..... 1

1.2 ประเด็นปัญหาของการวิจัย..... 5

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 5

1.4 สมมุติฐานของการวิจัย..... 6

1.5 กรอบของการวิจัย..... 7

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ..... 10

บทที่ 2. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง..... 11

2.1 การพัฒนาอย่างยั่งยืน และความยั่งยืนของเมือง..... 13

2.1.1การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับโลก;
วิวัฒนาการทางความคิดตามลำดับเวลา..... 13

2.1.2 นิยามของการพัฒนาอย่างยั่งยืน..... 16

2.1.3 การเชื่อมโยงประเด็นปัญหาในระดับโลกกับปัญหาในระดับท้องถิ่น..... 18

2.1.4 ทฤษฎีในการพัฒนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน
(กรอบการอธิบายเฉพาะภายในประเทศหนึ่งๆ) 20

2.2 แนวทางในการจัดการขยะของเมือง..... 26

2.2.1 แนวทางการจัดการขยะและกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่..... 26

2.2.2 การจัดการขยะและแนวทางการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของ
กรุงเทพมหานคร..... 30

2.2.3 ความสำคัญของการมีแรงงานนอกระบบในประเทศโลกที่สาม..... 32

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2.3 ความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตระหว่างวิถีการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระ และวิถีการผลิตแบบทุนนิยม..... 33

2.3.1 ความเป็นมาในการนิยามถึงแรงงานนอกระบบ..... 34

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีของการผลิต..... 36

2.3.3 สรุปความสัมพันธ์ทางสังคมของวิถีการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระ และแบบทุนนิยม ที่ปรากฏอยู่ในระบบเศรษฐกิจของเมือง..... 43

2.4 วิถีการดำรงชีวิตของแรงงานนอกระบบที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่..... 44

2.5 สาระสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ และกรณีศึกษา..... 47

บทที่ 3. วิธีการวิจัย..... 51

3.1 ประมวลนิยามด้านมโนทัศน์และนิยามเชิงปฏิบัติการ..... 51

3.1.1 ประมวลนิยามด้านมโนทัศน์..... 51

3.1.2 ประมวลนิยามเชิงปฏิบัติการ..... 53

3.2 ตารางเครื่องมือการวิจัย..... 58

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 64

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล..... 69

3.5 ข้อจำกัดของการวิจัย..... 69

บทที่ 4. ผลการศึกษา..... 70

4.1 ระบบการจัดการขยะและการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในกรุงเทพมหานคร..... 70

4.1.1 ระบบการจัดการขยะ (Refuse System)..... 70

1) หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง..... 70

2) การจัดเก็บมูลฝอย..... 70

3) การกำจัดขยะ..... 74

4.1.2 กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ (Recovery Process)..... 78

1) กลุ่มที่เกี่ยวข้อง..... 83

2) แรงงาน..... 88

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.1.3 ความสัมพันธ์ของระบบการจัดการขยะและ กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ 89

4.2 กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ภายในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช..... 90

4.2.1 กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในบริบทของชุมชนดั่งเดิม (ในขณะที่มีหัวกองขยะ) 91

4.2.2 ลักษณะโดยทั่วไปของ กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของชุมชนในปัจจุบัน 93

4.2.2.1 การทำงานของผู้เก็บและคัดแยกวัสดุภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่..... 95

1) ผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในขั้นตอนของการเก็บและคัดแยก..... 96

2) ขั้นตอนการซื้อขายวัสดุผ่านพ่อค้าคนกลางหรือร้านรับซื้อวัสดุรายย่อย..... 100

3) รูปแบบของการจ้างงานในการผลิต..... 104

4.2.3 ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบ จากความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่..... 112

4.2.3.1 ความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตภายในวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยม..... 112

4.2.3.2 ความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตระหว่างวิถีของการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมกับวิถีการผลิตแบบทุนนิยม..... 116

1) กลไกการกำหนดราคา..... 117

2) ความสัมพันธ์แบบพึ่งพา..... 118

3) อุปสงค์และอุปทานของวัสดุ..... 120

4) การอนุรักษ์และการทำลาย การผลิตของวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยม..... 120

4.3 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช..... 123

4..3.1 ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม..... 123

4.3.1.1 กรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัย..... 124

4.3.1.2 สภาพที่อยู่อาศัย..... 126

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.3.1.3 สาธารณูปโภคและสภาพแวดล้อม..... 126

4.3.1.4 การซ่อมแซมและปรับปรุงที่อยู่อาศัย..... 128

4.3.2 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม..... 129

4.3.2.1 สภาพทางสังคมของชุมชน..... 129

1) เพศ อายุ ระดับการศึกษา..... 129

2) โครงสร้างของครอบครัวและการประกอบอาชีพ..... 133

3) ภูมิลำเนาเดิม..... 134

4) การมีส่วนร่วมในชุมชน..... 134

4.3.2.2 สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน..... 135

1) รายได้ครัวเรือน..... 135

2) รายจ่ายครัวเรือน..... 136

3) ความพอเพียงของรายได้ การปรับตัว และภาวะการออมเงิน.. 137

4.3.3 การประกอบอาชีพ และทัศนคติ(ข้อมูลส่วนบุคคล)..... 138

4.3.3.1 การประกอบอาชีพในอดีต..... 138

4.3.3.2 การประกอบอาชีพในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่..... 141

1) ลักษณะของการทำงาน..... 141

2) เหตุผลในการเลือกประกอบอาชีพ..... 142

3) อาชีพเสริม..... 143

4) อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ..... 144

5) เวลาการทำงาน..... 145

6) ระยะทางในการไปทำงาน และเงินทุนที่ใช้ในการทำงาน..... 147

7) ปริมาณวัสดุที่หาได้ และราคาของวัสดุที่ขาย..... 147

4.3.4 ทัศนคติเกี่ยวกับการทำงาน..... 150

4.3.4.1 สาเหตุที่ทำให้รายได้จากการทำงาน (การขายวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่) เพิ่มหรือลด..... 151

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.3.4.2 ทัศนคติเกี่ยวกับอาชีพในสายตาของคนภายนอกและทัศนะส่วนตัว..... 153

4.3.4.3 ข้อดีและข้อเสียของอาชีพ..... 153

4.3.4.4 การคิดเปลี่ยนอาชีพ..... 156

4.3.4.5 เปรียบเทียบวิถีการดำรงชีวิตช่วงก่อนและหลังยกเลิกเทกองขยะกลางแจ้ง (หัวกอง)..... 156

1) รายได้ครัวเรือน..... 157

2) ความมั่นคงในอาชีพ และความปลอดภัยในการทำงาน..... 158

3) สภาพที่อยู่อาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้าน..... 160

4) โอกาสในการศึกษา และการรักษาพยาบาล..... 161

5) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการทำงานในส่วนของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่..... 161

4.4 ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่ในชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการกำจัดขยะของกทม..... 162

4.4.1 ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการกำจัดขยะของกทม. จากอดีตถึงปัจจุบันที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา..... 162

4.4.2 การเปลี่ยนแปลงนโยบายของกทม. เกี่ยวกับการกำจัดขยะในอนาคตที่จะเกิดขึ้นภายในพื้นที่ศึกษา..... 167

1) โครงการกำจัดมูลฝอยที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช 167

2) การทำประชาพิจารณ์โครงการกำจัดมูลฝอยที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช..... 169

3) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายในอนาคตที่คาดว่าจะมีผลต่อกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่ศึกษา (โครงการกำจัดมูลฝอยที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช) 170

บทที่ 5. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ..... 173

5.1 สรุปผลการศึกษา..... 173

5.2 ข้อเสนอแนะ..... 180

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

5.2.1 ทางด้านสังคม..... 180

5.2.1.1 การทำงานและที่อยู่อาศัย..... 180

5.2.1.2 สุขภาพอนามัย 181

5.2.1.3 การศึกษา..... 182

5.2.2 ทางด้านเศรษฐกิจ..... 183

5.2.2.1 การจ้างงาน..... 183

5.2.2.2 การผลิตในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่..... 183

5.2.3.ทางด้านกฎหมาย..... 184

5.2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไป..... 184

บรรณานุกรม..... 186

ภาคผนวก ก. รวบรวมตารางแสดงผลข้อมูลของชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช..... 189

ภาคผนวก ข. ตัวอย่างของการดำรงชีวิตและการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ 198

ภาคผนวก ค. ข้อมูลของโครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยของกรุงเทพมหานครและนำไปกำจัดโดยวิธีการฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ

- โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช
- โรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขม
- สถานีขนถ่ายมูลฝอยท่าแร้ง..... 225

ภาคผนวก ง. สรุปรายละเอียดของโครงการกำจัดมูลฝอยที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุชของกรุงเทพมหานคร..... 238

ภาคผนวก จ. ตัวอย่างแบบสอบถามผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช..... 245

ภาคผนวก ฉ. . รวบรวมภาพถ่ายในพื้นที่ศึกษา..... 252

ประวัติผู้เขียน..... 261

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่ หน้า

2.1 เปอร์เซ็นต์ของวัสดุที่ถูกเก็บและนำกลับมาใช้ใหม่โดยกลุ่มแรงงานนอกระบบ ในกรุงเทพมหานคร (ESCAP.1990)..... 28

2.2 ขอบเขตในการแยกความแตกต่างระหว่างแรงงานนอกระบบและแรงงานในระบบที่ เสนอโดยILO (International Labor Office)..... 34

3.1 ตารางแสดงตัวแปรและเครื่องมือของการวิจัย..... 59

4.1 แสดงปริมาณมูลฝอยของกรุงเทพมหานครที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในช่วง 20 ปี..... 73

4.2 แสดงประเภทของวัสดุที่มีการรับซื้อเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่และที่ไม่รับซื้อ..... 78

4.3 ประมาณการณ์ปริมาณและองค์ประกอบของมูลฝอยที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ ใหม่ ปี 2539..... 80

4.4 ปริมาณมูลฝอยที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่จริงในปี 2539 81

4.5 คาดการณ์องค์ประกอบของมูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ในเกรุงเทพมหานคร ณ ปี 2544 และ2549..... 82

4.6 แสดงลักษณะกรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัยบนที่ดิน..... 124

4.7 แสดงราคาซื้อน้ำประปา และไฟฟ้าภายในชุมชน..... 127

4.8 แสดงเพศ อายุ และสถานภาพการสมรสของผู้ตอบแบบสอบถาม..... 130

4.9 แสดงเพศและระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม..... 131

4.10 แสดงลักษณะการประกอบอาชีพในปัจจุบัน..... 131

4.11 แสดงระดับการศึกษาของผู้ที่ประกอบอาชีพต่างๆ ในปัจจุบัน 132

4.12 แสดงลักษณะการประกอบอาชีพในอดีต..... 139

4.13 แสดงระยะเวลาที่มีอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกอง..... 139

4.14 แสดงจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอาชีพคุ้ยวัสดุที่หัวกอง..... 140

4.15 แสดงอาชีพเดิมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่..... 142

4.16 แสดงเหตุผลในการเลือกประกอบอาชีพ..... 143

4.17 แสดงเวลาการทำงาน..... 145

4.18 แสดงเหตุผลที่ทำให้หยุดงาน..... 147

4.19 แสดงปริมาณวัสดุที่หาได้ต่อวัน..... 148

4.20 แสดงราคาขายวัสดุทั่วไป..... 149

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่ หน้า

4.21 แสดงสาเหตุที่ทำให้รายได้จากการทำงาน (การขายวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่) เพิ่มหรือลด..... 151

4.22 แสดงแสดงข้อดีของอาชีพ (เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่)ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน..... 154

4.23 แสดงข้อเสีย และลักษณะของปัญหาที่ประสบอยู่ในการประกอบอาชีพ (เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่)ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน..... 155

4.24 การคิดเปลี่ยนแปลงอาชีพ..... 156

4.25 แสดงทัศนคติเปรียบเทียบช่วงก่อนและหลังยกเลิกเทกองขยะกลางแจ้ง (หัวกอง)..... 158

4.26 แสดงปริมาณวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่โดยคนคุ้ยวัสดุบริเวณโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช..... 164

4.27 แสดงสัดส่วนของวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่ในกรุงเทพมหานคร..... 165

ก.1 แสดงลักษณะบ้านที่อยู่อาศัย..... 190

ก.2 แสดงลักษณะการใช้น้ำประปา ไฟฟ้า และน้ำดื่ม..... 190

ก.3 แสดงการระบายน้ำเสียของชุมชน..... 191

ก.4 แสดงการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย..... 191

ก.5 แสดงสาเหตุของการเจ็บป่วยภายในครอบครัว..... 191

ก.6 แสดงการซ่อมและปรับปรุงที่อยู่อาศัย..... 192

ก.7 แสดงโครงสร้างของครอบครัวในชุมชนกรณีศึกษา..... 192

ก.8 แสดงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน สมาชิกที่มีรายได้ และขนาดครัวเรือน..... 193

ก.9 แสดงภูมิลำเนาเดิม และระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน..... 194

ก.10 แสดงสาเหตุของการอพยพย้ายถิ่น..... 195

ก.11 แสดงการมีส่วนร่วมของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน..... 195

ก.12 แสดงระดับของรายได้ครัวเรือน..... 196

ก.13 แสดงสัดส่วนของค่าใช้จ่ายหลักๆ ของครัวเรือนต่อรายจ่ายทั้งหมด (รายเดือน)..... 196

ก.14 แสดงความเห็นเกี่ยวกับความพอเพียงของรายได้ครัวเรือน และภาวะการออมเงิน..... 197

ก.15 แสดงทางเลือกในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิต หากรายได้ในแต่ละเดือนไม่เพียงพอ... 197

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
1.1	กรอบของการวิจัย	9
2.1	แผนภูมิแสดงการอธิบายกรอบของการทบทวนวรรณกรรม	12
2.2	แสดงลักษณะความเชื่อมโยงภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่	38
3.1	กรอบการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปร	52
3.2	แสดงที่ตั้งของชุมชนในพื้นที่ศึกษา	65
4.1	แสดงระบบการจัดการมูลฝอยทั่วไปของกรุงเทพมหานคร (Bangkok's Refuse System)	70
4.2	การนำมูลฝอยและวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์ในกรุงเทพมหานคร ปี 2539	81
4.3	แสดงระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ภายในกรุงเทพมหานคร (Bangkok's Recovery System)	84
4.4	แสดงโครงข่ายของ กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ภายในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช	94
4.5	แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของระบบการกำจัดต่างๆ ตามโครงการ	168
ฉ.1	สภาพปัจจุบันบริเวณชุมชนเกาะยาว	253
ฉ.2	สภาพปัจจุบันบริเวณชุมชนเกาะมุสลิม	253
ฉ.3	สภาพปัจจุบันบริเวณชุมชนร่วมใจพัฒนา	254
ฉ.4	สภาพปัจจุบันบริเวณชุมชนสามัคคีธรรม	254
ฉ.5	สถานีขนถ่ายมูลฝอยขนาดไม่น้อยกว่า 2,000 ตัน/วัน ภายในโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช	255
ฉ.6	รถบรรทุกที่รอรับขยะจากบนอาคารสถานีขนถ่ายมูลฝอย	255
ฉ.7	รถที่นำขยะขึ้นมาเทบนลานกอง ภายในอาคารสถานีขนถ่ายมูลฝอย	256
ฉ.8	ลานกองขยะภายนอกอาคารสถานีขนถ่ายมูลฝอย	256
ฉ.9	คนคุ้ยวัสดุจากขยะที่รถเอาเข้ามาเทใหม่	257
ฉ.10	คนคุ้ยวัสดุที่ทำงานอยู่บนกองขยะภายในอาคาร	257
ฉ.11	สภาพที่พักและที่กองวัสดุของคนคุ้ยวัสดุภายในอาคาร	258
ฉ.12	พนักงานเก็บขนขยะของกทม.จะนำวัสดุที่คัดแยกได้จากท้ายรถมาขายยังร้านค้ารับซื้อในชุมชน	258

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
ฉ.15 ร้านค้ารับซื้อวัสดุบริเวณชุมชนสามัคคีธรรม	259
ฉ.16 ที่กองวัสดุจำนวนมากของร้านรับซื้อบริเวณชุมชนเกาะยาว	259
ฉ.15 คนงานรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านรับซื้อ	260
ฉ.16 คนที่คุ้ยวัสดุทั่วไปตามถังขยะข้างถนน	260

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความจำเป็นของการวิจัย

เมืองนับว่าเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดกากของเสียหรือขยะจากการบริโภคและการผลิตจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ศูนย์กลางเมืองที่มีการกระจุกตัวของการอยู่อาศัย การค้า และการผลิตของอุตสาหกรรม รัฐบาลท้องถิ่นของเมืองถือได้ว่าเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการจัดการกากของเสียเหล่านั้น หน้าที่หลักของท้องถิ่น คือ การรวบรวมขยะออกจากพื้นที่และนำไปกำจัดอย่างถูกสุขลักษณะ ในแนวทางนี้ท้องถิ่นอาจจะพิจารณาขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมดว่าเป็นของเสีย และควรได้รับการกำจัดให้หมดไปจากพื้นที่ของเมือง ดังนั้นจะสังเกตเห็นได้ว่าการจัดการขยะของรัฐบาลท้องถิ่นหรือเทศบาลส่วนใหญ่ จึงมุ่งไปที่แนวทางของการวางนโยบายการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำลายขยะ เช่น การใช้เตาเผาขยะขนาดใหญ่ การเพิ่มพื้นที่ฝังกลบ และการเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บขน เป็นต้น ทั้งนี้อาจจะแตกต่างไปจากในอีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งมองขยะว่าเป็นทรัพยากรในการผลิตที่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์และรายได้ การจัดการขยะในแนวทางหลังนี้จึงมุ่งไปที่การเพิ่มประสิทธิภาพของการนำขยะที่เป็นประโยชน์กลับมาใช้ใหม่ (Solid Waste Recovery) มากกว่าการกำจัด (สิริพร สมบูรณ์บูรณะ. 2536; Gilhuls. 1988; DiGregorio. 1994; Beukering. 1997)

ระบบการจัดการขยะของเมือง (Urban Solid Waste Management System) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองที่เป็นศูนย์กลางทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสถาบันอย่างกรุงเทพมหานคร พบว่ามีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในลักษณะของการขยายพื้นที่ความเจริญออกสู่ปริมณฑลโดยรอบ จนมีแนวโน้มที่กรุงเทพมหานครจะกลายเป็นเมืองมหานคร (The Mega City) ซึ่งปรากฏปัญหาในระดับของเมืองให้เห็นอย่างชัดเจนโดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับการจัดการขยะ กรุงเทพมหานครต้องแบกรับภาระในการจัดเก็บขยะจนถึงการนำไปกำจัด ซึ่งมีแนวโน้มที่ขยะจะเพิ่มปริมาณขึ้นทุกปี เนื่องจากจำนวนประชากรที่ขยายอย่างรวดเร็วตามกระแสของความเจริญ นอกจากรัฐต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บขยะแล้ว รัฐยังต้องจัดหาพื้นที่สำหรับกำจัดขยะแห่งใหม่ และจัดการ/พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพในการกำจัดและถูกสุขลักษณะ ที่ผ่านมาเมื่อภาระในการเก็บขนและกำจัดขยะของรัฐไม่สามารถปรากฏผลสำเร็จได้ตามต้องการ จึงก่อให้เกิดปัญหาการจัดการขยะของเมืองตามมา ทั้งในสถานที่กำจัดขยะของรัฐและในแหล่งชุมชน ได้แก่ ปัญหาขยะตกค้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมของชุมชนในเมือง

การจัดการขยะของเมืองนอกจากจะพิจารณาที่กระบวนการเก็บขนและการกำจัดแล้ว ในปัจจุบันเพื่อเป็นการลดภาระดังที่กล่าวข้างต้น จึงได้มีการหยิบยกประเด็นการนำวัสดุที่มีประโยชน์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากขยะกลับมาใช้ใหม่ เพราะนอกจากจะเป็นการลดปริมาณขยะที่ต้องกำจัดแล้ว ยังส่งผลดีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในสังคมเมืองของประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่รวมทั้งกรุงเทพมหานคร พบว่ามีกลุ่มคนและการทำงานส่วนหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือกลุ่มของผู้ที่คุ้ยและคัดแยกวัสดุจากกองขยะ ซึ่งโดยมากเป็นกลุ่มของคนยากจนทั้งที่อาศัยอยู่ในเมืองและผู้ที่อพยพเข้ามาใหม่เพื่อหางานทำ จากการที่เมืองไม่สามารถสร้างงานในระบบตลาดแรงงานเพื่อรองรับกลุ่มแรงงานจำนวนมากได้อย่างเพียงพอ ประกอบกับส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ขาดความรู้ความชำนาญ (Unskilled Worker) ดังนั้นด้วยภาวะการว่างงานจึงเป็นแรงผลักดันให้คนส่วนใหญ่ต้องเข้าสู่การทำงานที่ไม่เป็นทางการหรือเป็นแรงงานนอกระบบของเมือง(Informal Sector) (Drakakis. 1996) การทำงานในอาชีพคุ้ยและคัดแยกวัสดุจากกองขยะจึงกลายเป็นทางเลือกหนึ่งของแรงงานเหล่านี้ ทั้งที่เป็นอาชีพที่น่ารังเกียจและได้รับการดูถูกจากสังคม แรงงานบางส่วนคุ้ยหาวัสดุจากขยะไปขายเพียงเพื่อแลกกับปัจจัยในการดำรงชีวิตในวันหนึ่งๆ เท่านั้น (Gilbert. 1990)

ข้อมูลจากการศึกษาที่เสนอต่อกรมควบคุมมลพิษแสดงให้เห็นว่าปริมาณวัสดุที่นำกลับมาใช้ใหม่จริงโดยพนักงานเก็บขนและคนคุ้ยวัสดุจากขยะในกรุงเทพมหานครมีประมาณร้อยละ 14.24 ของปริมาณวัสดุที่มีศักยภาพในเชิงพาณิชย์ทั้งหมด ซึ่งอาจหมายความว่าจะมีวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้อีกจำนวนมากประมาณร้อยละ 80 ที่ต้องผ่านเข้าสู่กระบวนการกำจัด (ในจำนวนนี้มีทั้งวัสดุที่อยู่ในสภาพที่ยังใช้ได้และที่ใช้ไม่ได้) (กรมควบคุมมลพิษ. 2541) จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าแม้ในปัจจุบันจะมีการคัดแยกวัสดุเหลือใช้จากขยะกลับมาใช้ใหม่ด้วยแรงงานนอกระบบในส่วนต่างๆแล้ว แต่ยังพบว่าในปริมาณขยะที่รัฐต้องกำจัดในแต่ละวันนั้น มีสัดส่วนของวัสดุที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ใหม่ปะปนอยู่สูงมากและในอนาคตจะมีแนวโน้มของสัดส่วนและปริมาณที่สูงขึ้นด้วย ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีแรงงานนอกระบบจำนวนมากที่ทำหน้าที่คัดแยกวัสดุออกจากขยะประกอบกับรัฐไม่มีแนวทางการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่ชัดเจน ดังนั้นการเพิ่มประสิทธิภาพในการคัดแยกวัสดุของแรงงานนอกระบบในส่วนต่างๆ โดยเฉพาะการคัดแยกวัสดุที่จุดรวบรวมขยะก่อนที่จะถูกกำจัด เช่น การคัดแยกจากท้ายรถเก็บขน และการคัดแยกที่สถานีขนถ่ายมูลฝอย จึงน่าที่จะเป็นส่วนที่สามารถเพิ่มปริมาณการนำวัสดุที่มีประโยชน์ออกจากขยะที่ต้องกำจัดได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถลดปริมาณขยะที่ต้องกำจัดในขั้นตอนต่อไปด้วย

หากพิจารณาถึงประโยชน์ของการแรงงานนอกระบบที่มีส่วนนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในมุมมองของสิ่งแวดล้อม จะพบว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดผลทางบวกกับสภาพแวดล้อมของเมือง ได้แก่ ช่วยเพิ่มปริมาณของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ช่วยลดค่าใช้จ่ายและผลเสียที่เกิดจากวิธีการกำจัดขยะ และลดปริมาณขยะที่จะตกค้างอยู่ในชุมชน (McCarney. 1994 อ้างถึง Furedy. 1990b; Beukering. 1997) นอกจากนี้หากพิจารณาทิศทางที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิต (Social Relations of Production) จะพบว่าแรงงานนอกระบบเหล่านี้มีความสำคัญต่อ

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การผลิตในระบบทุนนิยม ก่อให้เกิดแรงงานราคาถูกที่อยู่นอกระบบการจ้างงาน และเป็นแหล่งป้อนวัตถุดิบมือสองราคาถูกแก่โรงงานอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าจากวัสดุเหลือใช้(กล่าวต่อไปในบทที่ 2)

ที่ผ่านมาอาจจะพบว่าหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะกลับมองข้ามกลุ่มผู้ที่ทำงานเป็นส่วนประกอบหนึ่งของระบบการจัดการขยะของเมืองเหล่านี้ นอกจากรัฐจะไม่ก่อให้เกิดการส่งเสริมการทำงานของกลุ่มแรงงานดังกล่าวแล้ว ยังพบว่านโยบายบางส่วนของหน่วยงานรัฐที่มุ่งเน้นพัฒนาเทคโนโลยีทั้งในการจัดเก็บ การขนถ่าย รวมไปถึงการพัฒนาเทคโนโลยีทางการกำจัดขยะแบบที่ใช้กันในประเทศตะวันตก (อย่างเช่น การจัดทำพื้นที่ฝังกลบขยะ การสร้างเตาเผาขยะ และการทำโรงบ่มหมักปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น) ได้ส่งผลทางลบอย่างรุนแรงต่อกลุ่มคนเหล่านี้ เมื่อนโยบายของรัฐส่งผลต่อการเข้าถึงแหล่งขยะซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของคนคุ้ยวัสดุ ผลกระทบอื่นๆที่ตามมาจึงต่อเนื่องไปสู่สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวิถีการดำรงชีวิต (กล่าวต่อไปในบทที่ 2)

นอกจากผลกระทบข้างต้น ยังพบว่าภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตระหว่างวิถีการผลิตต่างๆ ภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ด้วยกลไกการซื้อขายวัสดุที่ผ่านคนกลางและระบบของการถ่ายทอดราคาวัสดุในกระบวนการ ได้ทำให้แรงงานนอกระบบที่คุ้ยวัสดุออกจากแหล่งขยะและปรากฏอยู่ในส่วนล่างของวงจรการผลิต ถูกเอารัดเอาเปรียบทางสังคมและเศรษฐกิจในลักษณะต่างๆ ดังนั้นภายใต้ความสัมพันธ์ของการผลิตจึงส่งผลกระทบต่อการทำงานรายได้ และวิถีในการดำรงชีวิตของกลุ่มแรงงานนอกระบบเหล่านี้ (กล่าวต่อไปในบทที่ 2)

ตามแนวทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก ที่กล่าวถึงประเด็นของการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและความเท่าเทียมในการกระจายรายได้และทรัพยากร ทำให้เราต้องหันกลับมาพิจารณาแนวทางของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่อย่างจริงจัง แนวทางการนำขยะกลับมาใช้ใหม่นับว่าสอดคล้องอย่างยิ่งกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในอันที่จะไม่กำจัดโอกาสในการใช้ทรัพยากรของคนรุ่นต่อไป เพราะสามารถลดการใช้ทรัพยากรที่เป็นทุนทางสิ่งแวดล้อม และลดการก่อเกิดภาวะมลพิษที่เกิดจากวิธีการกำจัดขยะ สำหรับประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจและสังคม ทิศทางของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่เห็นความสำคัญและรวมเอาการทำงานของคนเก็บ/คัดแยกวัสดุนอกระบบเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการขยะของเมืองอย่างเหมาะสม จะเป็นการส่งเสริมให้คนจนและผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการประกอบอาชีพและมีรายได้ สามารถที่จะตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอยู่ในเมืองได้

นอกจากนี้หากพิจารณาที่ระดับท้องถิ่นหรือชุมชน การส่งเสริมให้ประชาชนมีอำนาจในการร่วมรับรู้และตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน และการได้รับสิทธิทางสังคมอื่นๆ อย่างเป็นธรรม จะเป็นแนวทางที่นำไปสู่การขจัดความยากจนซึ่งเป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่ไม่ยั่งยืนของคนยากจนในเมือง ดังนั้นการดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับแนวทางนี้โดยผ่านแนวคิดธรรมรัฐ (Good Governance) รัฐจะต้องให้โอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาสังคม

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ ห้ามดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้ ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพื่อการจัดการในระดับท้องถิ่นหรือชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาสังคมในทุกส่วนของเมือง และขจัดการเลือกปฏิบัติให้ความเสมอภาคแก่ผู้หญิง เด็ก และชนกลุ่มน้อย โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็น ชุมชน รัฐ เอกชน และที่สำคัญคือการทำงานขององค์กรเอกชนที่เป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับชุมชน (United Nations. 1997 อ้างถึง Agenda 21, Rio De Janeiro. 1992) ดังนั้นด้วยแนวทางการจัดการขยะและการส่งเสริมชุมชนของแรงงานนอกระบบตามแนวคิดดังกล่าวจะสามารถนำไปสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในระดับท้องถิ่น เมืองและประเทศ

การนำเสนอผลการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 5 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 ซึ่งเป็นบทนำ จะได้กล่าวถึงปัญหาซึ่งเป็นที่มาของการวิจัย โดยนำเสนอประเด็นต่างๆที่กล่าวถึงกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของเมืองในปัจจุบันที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา การวิจัยครั้งนี้มุ่งความสนใจไปที่ประเด็นปัญหาของแรงงานนอกระบบที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของเมือง ซึ่งได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายการจัดการขยะของรัฐ และผลกระทบอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตที่กลุ่มแรงงานนอกระบบมีต่อวิถีของการผลิตต่างๆ จากประเด็นปัญหาของการวิจัยดังกล่าวจึงได้นำไปสู่สมมุติฐานและทิศทางของการหาคำตอบด้วยวัตถุประสงค์การศึกษา ในส่วนท้ายของบทนำได้นำเสนอกรอบของการวิจัยเพื่อต้องการให้ผู้อ่านได้ทราบถึงทิศทางของการศึกษาและกรอบที่จะนำไปสู่ทฤษฎีและแนวคิดในการทบทวนวรรณกรรมของบทต่อไป

ในบทที่ 2 จะได้นำเสนอเนื้อหาที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ซึ่งประกอบด้วยทฤษฎี แนวคิดและผลการวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานของการอธิบายกรอบการวิจัยและการนิยามตัวแปร วรรณกรรมที่ทบทวนสามารถแบ่งกลุ่มของทฤษฎีและแนวคิดหลักๆได้ดังนี้ แนวทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทฤษฎีที่เกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ แนวคิดที่เกี่ยวกับวิถีของการผลิตซึ่งได้อธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิต และแนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิตของคนยากจน ในส่วนท้ายสุดของการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยได้สรุปวิธีการศึกษาในเชิงคุณภาพซึ่งเป็นวิธีการหลักของงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจเหตุผลของวิธีการศึกษาที่ใช้ และมีกรอบในการพิจารณาผลการศึกษาที่สอดคล้องกับวิธีการดังกล่าว

การนำเสนอวิธีการวิจัยในบทที่ 3 จะเป็นส่วนของวิธีการที่พัฒนามาจากการทบทวนวรรณกรรมและจากการสำรวจพื้นที่กรณีศึกษาเบื้องต้นในภาคสนาม ด้วยกรอบของการวิจัยและการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยสามารถสรุปนิยามเชิงมโนทัศน์และนิยามเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งแจกแจงตัวแปรที่จะศึกษาและเครื่องมือการวิจัยที่เหมาะสม การวิจัยนี้ได้อาศัยการเก็บข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยข้อมูลปฐมภูมิจะได้จากการสำรวจภาคสนามด้วยวิธีเชิงปริมาณโดยการเก็บตัวอย่างแบบสอบถาม และวิธีการเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอการออกแบบการวิจัย ที่ประกอบด้วย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และข้อจำกัดของการวิจัย ไว้โดยละเอียด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4 เป็นการนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาที่กล่าวถึงกระบวนการจัดการขยะ และการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบันของกรุงเทพมหานคร โดยได้วิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตที่มีต่อกันระหว่างหน่วยผลิตต่างๆที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากความสัมพันธ์ดังกล่าวที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานนอกระบบ ท้ายที่สุดผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอผลกระทบของนโยบายการจัดการขยะของรัฐบาลทั้งในปัจจุบันและในอนาคตที่มีต่อกระบวนการ จากเนื้อหาทั้งหมดที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหา ข้อเสนอแนะของการวิจัย และข้อเสนอสำหรับการศึกษาต่อไปไว้ในบทที่ 5

1.2 ประเด็นปัญหาของการวิจัย

ในสภาพปัจจุบันของเมืองที่เป็นศูนย์กลางอย่างกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่จำนวนมากและเป็นผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคม แต่กลับมีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม ประเด็นปัญหาที่สนใจศึกษาจึงมุ่งที่ผลกระทบซึ่งจะเกิดขึ้นกับกลุ่มแรงงานนอกระบบดังกล่าวในด้านของการทำงาน และต่อเนื่องไปสู่วิถีของการดำรงชีวิตในเมือง สามารถสรุปประเด็นปัญหาของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงระบบการจัดเก็บขยะตลอดจนการกำจัดขยะซึ่งเป็นนโยบายและการแทรกแซงของรัฐ จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ของเมืองที่เกี่ยวข้องกับระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่อย่างไร โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดกับแรงงานนอกระบบ
2. การดำเนินการของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ในลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตระหว่างวิถีการผลิตต่างๆ ภายในกระบวนการฯ จะส่งผลกระทบต่อการทำงานและเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในเมือง ในลักษณะของการได้เปรียบและการเสียเปรียบผลประโยชน์ต่างๆ อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากประเด็นปัญหาของการวิจัย ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ และข้อสนับสนุนสมมุติฐานของการศึกษาในครั้งนี้ โดยแบ่งวัตถุประสงค์ออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ คือ

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะและกระบวนการทำงานของแรงงานนอกระบบที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ และศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลิตระหว่างวิถีการผลิตต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการฯ ในประเด็นของผลกระทบที่มีต่อเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในเมือง

2. เพื่อศึกษาความสำคัญของแรงงานนอกระบบในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ที่มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิต และสิ่งแวดล้อมของชุมชนยากจนที่อยู่ในเมือง
3. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการแทรกแซงนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมือง โดยเฉพาะเรื่องการจัดการขยะของเมือง ในประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในเมือง
4. เพื่อเสนอแนะนโยบายและแนวทางในการจัดการขยะที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาของเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสำหรับหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และเสนอแนะแนวทางในการลดผลกระทบที่มีต่อการดำรงชีวิตของแรงงานนอกระบบในเมืองที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ เพื่อนำไปสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองภายใต้บริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.4 สมมุติฐานของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานไว้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. แนวนโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในการจัดการขยะของเมือง จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ของเมืองที่เกี่ยวข้องกับระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เกี่ยวข้อง
2. การดำเนินการของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตระหว่างวิถีการผลิตต่างๆ จะส่งผลให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบในทางสังคมและเศรษฐกิจในลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอารัดเอาเปรียบกับผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังการทำงานและวิถีในการดำรงชีวิตของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคม
3. แรงงานนอกระบบจำนวนมากที่ทำงานอยู่ในระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของเมือง ในด้านของการจัดการสิ่งแวดล้อมและการแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนของเมือง การกำจัดกลุ่มอาชีพเหล่านี้โดยทางตรงและทางอ้อมย่อมไม่ก่อให้เกิดผลในทางที่ดีต่อระบบสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของเมือง
4. แนวทางการดำเนินการที่เหมาะสมในการจัดการขยะของเมืองต้องไม่ก่อให้เกิดข้อขัดแย้งรุนแรงจนส่งผลเสียต่อสภาพดั่งเดิมของชุมชน และต้องเหมาะสมกับบริบทของกรุงเทพมหานคร และบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.5 กรอบของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้มีจุดเริ่มต้นมาจากความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมของเมือง ด้วยเหตุนี้ทิศทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงกลายเป็นแนวทางในการจัดการและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบในการศึกษา ผู้วิจัยได้พิจารณาการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามนิยามศัพท์ของ WCED (1995) โดยพิจารณาการพัฒนาและความยั่งยืนอยู่ที่การตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน ที่ปราศจากการทำลายความสามารถของคนในรุ่นอนาคตที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยมีกรอบความสนใจของการศึกษาอยู่ที่ความเท่าเทียมและความเสมอภาคระหว่างคนในยุคเดียวกัน (คนจนกับคนรวย)และระหว่างยุคปัจจุบันกับรุ่นอนาคต ภายใต้บริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืนดังกล่าวการวิจัยเน้นความสนใจหลักที่คนยากจนและความยากจนที่เป็นส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดผลสำเร็จของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของเมืองทั้งในส่วนองค์ประกอบของความยั่งยืนและองค์ประกอบของการพัฒนา นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้มีทิศทางของการศึกษาประเด็นสิ่งแวดล้อมเมืองที่ชัดเจนลงไปอีกระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถนำไปสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ได้คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและความเท่าเทียมของการกระจายทรัพยากรในสังคม

การวิจัยที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเมือง (Urban Environment) สามารถสรุปได้เป็น 4 ทิศทาง (แนวคิด) ได้แก่ แนวทางนิเวศวิทยา (Ecological Approach) ความยากจนทางสังคม (Social Poverty Approach) การจัดการ (Management Approach) และธรรมรัฐ (Governance Approach) นักวิจัยที่มีพื้นฐานทางความรู้ในสาขาที่ต่างกัน ย่อมพิจารณาสิ่งแวลด้อมเมืองและแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองที่ต่างกัน ผู้ที่มีพื้นความรู้ที่เกี่ยวกับระบบนิเวศจะมุ่งเน้นความสนใจไปที่ประเด็นของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างจำกัด และความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ ในทางตรงกันข้ามนักสังคมศาสตร์ การเมือง และสังคมวิทยาสาขาต่างๆ กลับไม่ได้มองเมืองว่าเป็นระบบนิเวศเท่ากับที่พิจารณาว่าเป็นองค์กรหนึ่งซึ่งประกอบไปด้วยโครงสร้างทางสังคม ขอบเขตทางการเมือง และมีระบบเศรษฐกิจ-การเมืองที่ควบคุมและส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของเมืองอยู่ ในด้านการศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย นักวิจัยมักให้ความสนใจกับสุขภาพของประชากรในเมืองที่ได้รับผลกระทบจากคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพของการอยู่อาศัยที่เสื่อมโทรมของคนยากจน

อย่างไรก็ตามการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นของสิ่งแวดล้อมเมืองตามแนวคิดทั้งสี่ข้างต้น ยังพบว่ามีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนอยู่ในแนวคิดแต่ละเรื่อง (ดูรายละเอียดได้จาก McCarney. 1994) McCarney (1994) จึงได้เสนอว่าการศึกษาสิ่งแวดล้อมเมืองควรได้นำเอาแนวคิดต่างๆ มาพิจารณารวมกันอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถศึกษาประเด็นสิ่งแวดล้อมเมืองได้ชัดเจนและสามารถครอบคลุมในประเด็นนั้นๆได้อย่างครบถ้วน ด้วยเหตุนี้ปัญหาของการวิจัยในครั้งนี้ที่มุ่งศึกษาประเด็นของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิ่งแวดล้อมเมืองในเรื่องที่เกี่ยวกับกระบวนการจัดการขยะและการนำกลับมาใช้ใหม่ ผู้วิจัยจึงได้รวมเอาแนวคิดด้านการจัดการ แนวคิดที่เกี่ยวกับความยากจน และแนวคิดของธรรมรัฐมาเป็นพื้นฐานในการวางกรอบและทิศทางของการศึกษา ดังต่อไปนี้

1) แนวคิดด้านการจัดการ จะเป็นการพิจารณาในแง่ของการให้บริการและการจัดโครงสร้างพื้นฐานให้กับชุมชนเมือง หากนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชุมชนยากจน ปัญหาที่เกิดจากการจัดการนี้จะส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยและสุขภาพอนามัยของผู้ที่อยู่ในชุมชน (McCarney. 1994) ในประเด็นของการศึกษาผู้วิจัยจะนำเสนอการจัดการขยะโดยหน่วยงานรัฐในแง่ของเทคโนโลยี นโยบายและการแทรกแซงของรัฐ ที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการดำเนินงานจัดเก็บขยะ การกำจัด และการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ รวมทั้งจะพิจารณาการจัดการขยะของรัฐที่จะส่งผลต่อแรงงานนอกระบบที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ด้วย

2) แนวคิดที่เกี่ยวกับความยากจน จะเป็นการพิจารณาปัญหาสิ่งแวดล้อมเมืองที่เน้นไปที่กลุ่มคนยากจนและผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคมที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในเสภาพที่ขาดการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานและบริการจากรัฐที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น น้ำประปา ระบบสุขาภิบาล และการระบายน้ำที่ถูกสุขลักษณะ ด้วยสภาพการอยู่อาศัยที่แออัดและขาดบริการโครงสร้างพื้นฐานคนยากจนจึงต้องเสี่ยงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นมลพิษซึ่งเกิดจากวิถีการดำรงชีวิตของตัวเอง (McCarney. 1994) ดังนั้นการแก้ปัญหาของคนยากจนในแง่ของการอยู่อาศัยและการจ้างงานจึงเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองด้วย การศึกษานี้จึงพิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อวิถีการดรงชีวิตของกลุ่มคนยากจนที่เป็นแรงงานนอกระบบภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจการจ้างงาน และที่อยู่อาศัย/สิ่งแวดล้อม

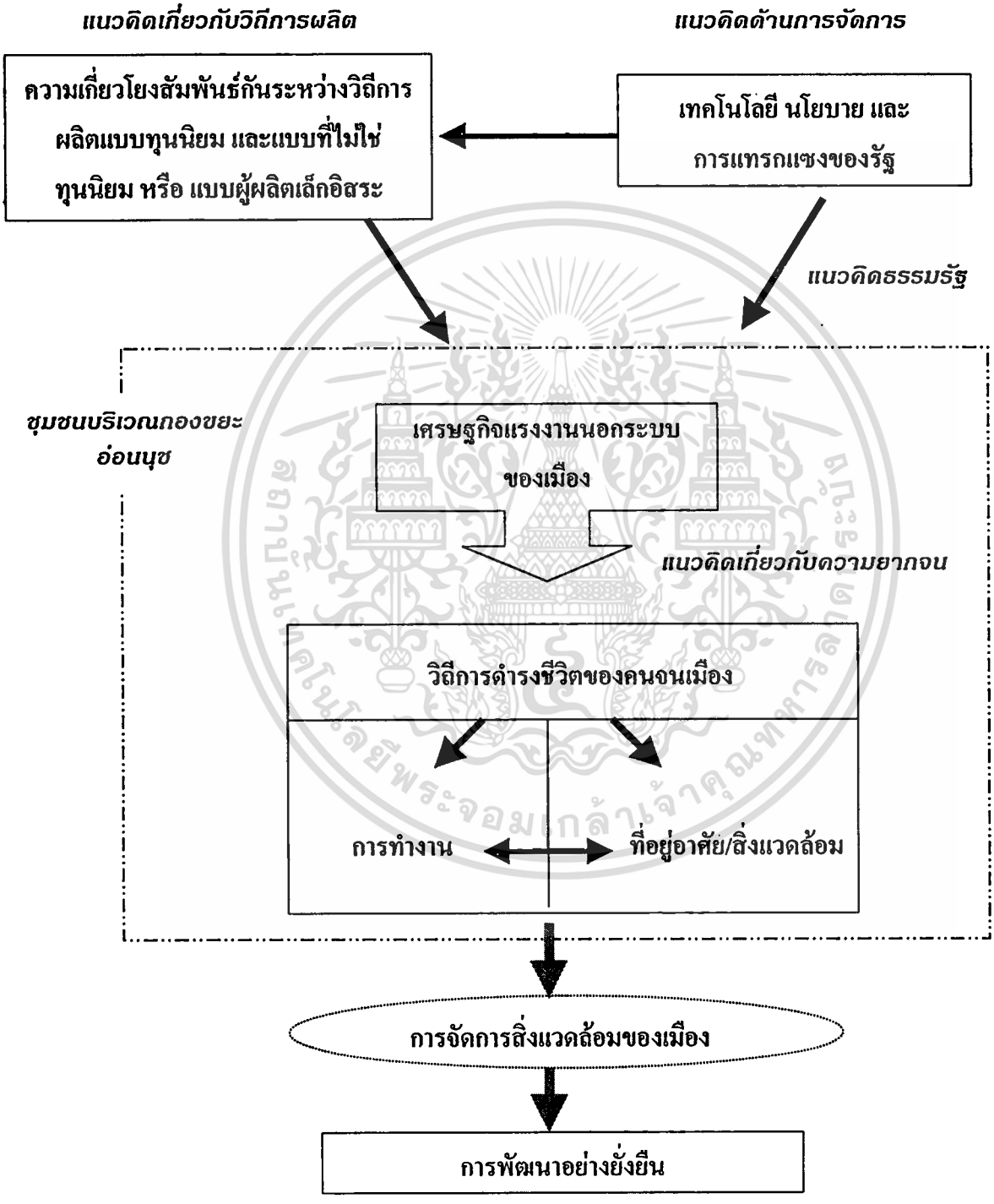
3) แนวคิดธรรมรัฐ กล่าวถึงความตระหนักในแง่การเมืองที่มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน การที่ประชาชนสามารถเข้าถึงอำนาจในการร่วมรับรู้และตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและการได้รับสิทธิทางสังคมอื่นๆอย่างเป็นธรรม ก่อให้เกิดกระบวนการปฏิ-สัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาสังคมในทุกส่วนของเมือง แนวทางของธรรมรัฐจะเป็นวิธีการที่นำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนคนยากจนที่เกิดจากนโยบายของรัฐและการถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม การศึกษานี้จึงได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของแรงงานนอกระบบในกระบวนการจัดการขยะของเมือง ซึ่งรัฐต้องให้ความสำคัญและพิจารณานโยบายการจัดการขยะที่คำนึงถึงการทำงานและการอยู่อาศัยของคนกลุ่มนี้ด้วย

สำหรับการอธิบายถึงการทำงานของแรงงานนอกระบบ ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิต หรือเน้นที่แนวคิดเกี่ยวกับวิถีการผลิต (Mode of Production Approach) แนวคิดดังกล่าวจะมุ่งอธิบายความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันระหว่างสองวิถีการผลิตที่ปรากฏอยู่ร่วมกันในระบบการผลิตของเมือง คือ วิถีของการผลิตแบบทุนนิยม และวิถีการ

เอกสารนี้สงวนลิขสิทธิ์สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมหรือแบบผู้ผลิตเล็กอิสระ (Non-capitalist/Petty Commodity Production) ความสัมพันธ์นี้เกี่ยวโยงกันในสองด้านทั้งการพึ่งพาอาศัยกันในทางบวก และผลทางลบที่เกิดจากการเอารัดเอาเปรียบ

สามารถสรุปกรอบของการวิจัยตามทิศทางของการศึกษาที่กล่าวในข้างต้น ได้ดังรูปที่1.1

รูปที่ 1.1 กรอบของการวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ในประการแรกของผลที่คาดจะได้รับเกี่ยวโยงกับวัตถุประสงค์ และสมมุติฐานของการวิจัย คือต้องสามารถอธิบายลักษณะ และความสัมพันธ์ในกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (ดังสมมุติฐาน) และสามารถหาคำตอบเพื่ออธิบายสมมุติฐานที่ตั้งไว้เบื้องต้นของการวิจัยได้

ประการถัดมาผู้วิจัยคาดหวังที่จะทำการวิจัยในเชิงอรรถาธิบาย เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีเหตุมีผล และใช้เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมในการวางนโยบาย และเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

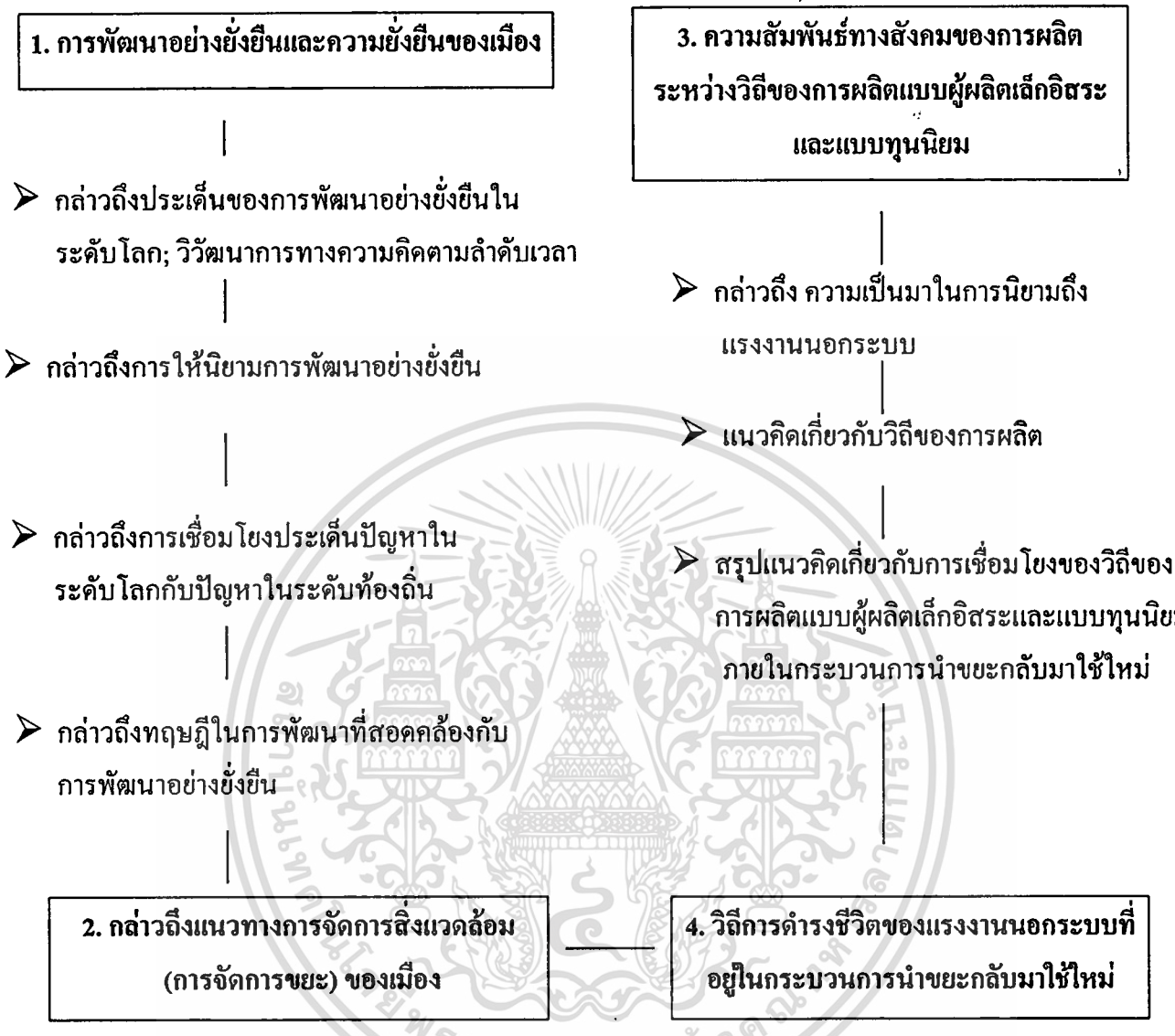
บทที่ 2
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

กรอบการเชื่อมโยงทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ได้เชื่อมโยงทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องในหลากหลายประเด็นด้วยกัน โดยเน้นความสำคัญที่การนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเด็นของการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ผู้วิจัยได้ให้ความสนใจกรณีของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่ในเศรษฐกิจแรงงานนอกระบบของเมืองที่พึ่งพากระบวนการดังกล่าวในการหารายได้ ในการนำเสนอข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องและแนวทางของวิธีการในการทำการวิจัย รวมทั้งสามารถอธิบายกรอบของการวิจัย ดังนั้นในเนื้อหาส่วนที่จะกล่าวในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแยกออกเป็นเรื่องๆ และอธิบายตามลำดับจากแนวคิดอย่างกว้างไปสู่ประเด็นที่เจาะจง โดยเริ่มจากประเด็นของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ถูกนำเสนอขึ้นมาว่าเป็นแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างการพัฒนากับการรักษาสภาพแวดล้อม จากนั้นจะได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองในประเด็นของการจัดการขยะ ในหัวข้อนี้ได้เน้นประเด็นการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับทิศทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านการอนุรักษ์การใช้ทรัพยากร เนื่องจากภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของเมืองมีกลุ่มของแรงงานนอกระบบและกลุ่มการค้าต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนั้นในหัวข้อต่อมาจึงได้กล่าวถึงประเด็นของความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตที่อธิบายเกี่ยวกับการผลิตและการทำงานแรงงานนอกระบบที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการ ในตอนท้ายของเนื้อหาได้กล่าวถึงผลกระทบซึ่งเกิดจากการทำงานภายในกระบวนการและจากนโยบายการจัดการขยะโดยรัฐที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานนอกระบบที่เกี่ยวข้อง เพื่อความเข้าใจในประเด็นที่ได้ทบทวนวรรณกรรม สามารถพิจารณาได้จากแผนภูมิที่เสนอในรูปที่ 2.1

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ได้เน้นแนวทางของการศึกษาในเชิงคุณภาพและกรณีศึกษา ดังนั้นเพื่อให้ทราบถึงเนื้อหาและเหตุผลของการนำเสนอการวิจัยในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยได้กล่าวโดยสรุปถึงเนื้อหาที่เกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับการวิจัยนี้ไว้ในส่วนท้ายสุดของการทบทวนวรรณกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 2.1 แผนภูมิแสดงการอธิบายกรอบของการทบทวนวรรณกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.1. การพัฒนาอย่างยั่งยืน และความยั่งยืนของเมือง

2.1.1 การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับโลก; วิวัฒนาการทางความคิดตามลำดับเวลา

ความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมไม่ใช่เรื่องใหม่ที่เพิ่งมีการกล่าวถึง แต่ในช่วงสองถึงสามทศวรรษที่ผ่านมา มนุษย์เริ่มตระหนักดีว่า "เราไม่สามารถมีสังคมที่มีสุขภาพอนามัยที่ดีได้ ในโลกที่เต็มไปด้วยความยากจนและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงขึ้น" (United Nations. 1997) ในขณะที่เราไม่สามารถหยุดการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการของประชากรที่อาศัยในเมือง การพัฒนาทางเศรษฐกิจต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่หลีกเลี่ยงการทำลายระบบนิเวศ ความสนใจอย่างจริงจังในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับโลกในช่วงคริสตทศวรรษที่ 1990 จึงนำไปสู่การปฏิบัติและเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของวิถีชีวิตเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สามารถตอบสนองต่อความต้องของมนุษย์โดยหลีกเลี่ยงหรือลดการทำลายทุนทางสิ่งแวดล้อมจากจุดเล็กๆไปสู่จุดที่ใหญ่กว่าหรือจากระดับเมืองไปสู่ระดับประเทศและระดับโลก (Hardoy, *et al.* 1995)

ตั้งแต่คริสตทศวรรษที่ 1960เป็นต้นมาการแก้ไขปัญหาระดับโลกที่เกี่ยวกับสภาพของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เริ่มมีการกล่าวถึงรูปแบบของกลยุทธ์ที่จะสามารถก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ความเคลื่อนไหวในประเด็นของสิ่งแวดล้อมเริ่มเกิดขึ้นและมีพัฒนาการเรื่อยมาตามลำดับ มนุษย์ได้เริ่มที่จะเข้าใจว่าสิ่งแวดล้อมและการพัฒนามีความเชื่อมโยงใกล้ชิดต่อกันอย่างไรจากปัญหามลภาวะเป็นพิษที่เกิดขึ้นเนื่องจากการผลิตของอุตสาหกรรม ความเป็นพิษและอันตรายที่เกิดจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อพัฒนาการผลิตทางเกษตรกรรม และประเด็นปัญหาทางสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่ล้วนแล้วแต่เป็นผลที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ (United Nations. 1997) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศดังกล่าวเชื่อมโยงไปสู่การทำลายความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ รวมไปถึงผลกระทบที่ร้ายแรงต่อสุขภาพและการดำรงชีวิตของมนุษย์ผลงานที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของโลกในช่วงเริ่มต้นได้แก่ งานเขียนของ Rachel Carson ในปีค.ศ. 1962 ที่ตีพิมพ์เรื่อง *'Silent Spring'* จากงานเขียนนี้ได้ล้มล้างสมมุติฐานที่เคยกล่าวว่า *"สิ่งแวดล้อมมีความสามารถที่ไม่มีขีดจำกัดในการดูดซับมลภาวะที่เกิดขึ้น"* ต่อมาในปี 1972 Club of Rome ได้เผยแพร่งานเขียนเรื่อง *'Limits to Growth'* ซึ่งถือว่าเป็นงานเขียนชิ้นแรกที่พิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ความสำคัญของการเชื่อมโยงสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาถูกเน้นย้ำอีกครั้งในงานเขียนเรื่อง *'Only One Earth'* โดย Barbara Ward และ Rene Dubos ในปีค.ศ. 1972 งานเขียนนี้เป็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หนึ่งในงานเขียนยุคแรกๆที่วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการมลภาวะเป็นพิษที่เกิดจากการพัฒนา ได้มีการพิจารณาเป็นครั้งแรกถึงความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันที่ต้องไม่ทำลายความต้องการของมนุษย์ในอนาคต งานเขียนนี้เป็นส่วนหนึ่งที่นำไปสู่การประชุมของสหประชาชาติในปีค.ศ.1972 ณ กรุงสต็อกโฮม และการให้นิยามศัพท์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในงานเขียน *'Our Common Future'* ในปี 1987 (United Nations. 1997; Hardoy, *et al.* 1995)

ความรุนแรงของผลกระทบสิ่งแวดล้อมเริ่มร้ายแรงและชัดเจนขึ้น เช่น ประเด็นความเสี่ยงต่ออันตรายที่เกิดจากอุบัติเหตุการรั่วไหลของสารกัมมันตรังสีจากโรงงานผลิตไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้พลังงานนิวเคลียร์ต่างๆ ความรุนแรงจากประเด็นดังกล่าวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น นอกจากนี้ประเด็นการขึ้นราคาของน้ำมันในช่วงคริสตทศวรรษ 1970 ทำให้ประชาชนและรัฐบาลได้เริ่มตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเป็นไปได้เนื่องจากความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติของโลก (ถึงแม้ว่าการขึ้นราคาน้ำมันในช่วงนั้นจะไม่ได้มีสาเหตุมาจากผลของความขาดแคลนก็ตาม) (Hardoy, *et al.* 1995)

การเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังจึงมีขึ้นโดยลำดับ แนวทางหนึ่งของการเคลื่อนไหวสะท้อนออกมาในรูปแบบการจัดประชุมสัมมนานานาชาติและในรูปของงานเขียนทางวิชาการ ได้แก่ การประชุมของสหประชาชาติ United Nations Conference on Human Environment เมื่อปี ค.ศ.1972 ที่จัดขึ้น ณ กรุงสต็อกโฮม การจัดประชุมครั้งนี้นับว่าเป็นการประชุมระหว่างประเทศในช่วงแรกที่เกี่ยวกับประเด็นของสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าประเด็นหลักของการประชุมจะเน้นเพียงปัญหามลภาวะเป็นพิษระดับภูมิภาคและปัญหาฝนกรดของประเทศในแถบยุโรปก็ตาม (United Nations. 1997; McCarney. 1994; Hardoy, *et al.* 1995) จากการประชุมนี้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนยังได้ถูกนำเสนอว่าเป็นการแก้ปัญหาที่น่าพอใจในภาวะวิกฤติระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ผลจากการประชุมในครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดการตั้งองค์กรระดับประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก รวมทั้งแผนงานสิ่งแวดล้อมของสหประชาชาติหรือที่รู้จักกันในนาม United Nations Environment Program (UNEP)

ในเวลาต่อมาได้มีการกล่าวถึงกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลกที่เกิดจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มุ่งใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถทดแทนได้เพื่อตอบสนองการผลิตและการบริโภค ก่อให้เกิดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่เป็นผลต่อการทำลายโอโซนในชั้นบรรยากาศและส่งผลกระทบที่รุนแรงต่อภูมิอากาศของโลก ดังนั้น"การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)" จึงกลายมาเป็นหัวข้อสำคัญในการวิพากษ์วิจารณ์ในช่วงเวลาดังกล่าว มีงานเขียนทางวิชาการและบันทึกการประชุมจำนวนมากที่กล่าวถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนในความหมายและการประยุกต์ใช้ที่ต่างๆ กันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความรู้และมุมมอง (Aspect) ของผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการนั้นๆ (Hardoy, *et al.* 1995) ด้วยความหลากหลายของแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงนำไปสู่การประชุมระดับโลก World Commission on Economic and Development

เอกสารนี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ หรือใช้ประโยชน์ทางการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(WCED)ในปี ค.ศ.1987 ในการประชุมครั้งนี้ได้มีข้อสรุปเกี่ยวกับการให้นิยามศัพท์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกันของโลกเป็นครั้งแรก โดยเป็นที่รู้จักกันในนามของ *Brundtland Report* หรือ *Our Common Future* ซึ่งกล่าวถึงการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน โดยปราศจากการทำลายความสามารถในการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นต่อไป

> "need to ensure (Development) meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs"
> (McCarney. 1994 อ้างถึง WCED. 1987: 8)

เป็นเวลา 5 ปีหลังจากการประชุม WCED ได้มีการจัดการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกครั้งยิ่งใหญ่ ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ของสาขาวิชาต่างๆ ในโลกปัจจุบันเป็นอย่างมาก โดยในปี ค.ศ.1992 ที่เมืองริโอ เดอ จาเนโร สหประชาชาติได้จัดประชุม UNCED: United Nation Conference on Environment and Development หรือที่เรียกว่า Earth Summit ในการประชุมครั้งนี้ *Agenda 21* กลายเป็นข้อตกลงที่มีการลงนามร่วมกันของผู้นำแต่ละประเทศ โดยทุกประเทศยอมรับร่วมกันในการวางแผนปฏิบัติการสำหรับศตวรรษที่ 19-21 เพื่อให้เกิดกลยุทธ์ในการดำเนินงานที่ชัดเจน มาตราการตรวจสอบการลดผลกระทบของความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม สนับสนุนให้โลกมีสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกประเทศ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการแก้ปัญหาระดับโลกร่วมกัน (Hardoy, *et al.* 1995; United Nations. 1997)

เป็นเวลากว่าสามทศวรรษที่การตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลกไม่ว่าจะเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด หรือผลกระทบที่เกิดจากการทำลายระบบนิเวศทางธรรมชาติของมนุษย์ ล้วนนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์และการพัฒนาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนถูกมองว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถแก้ไขปัญหาระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาได้ โดยประชากรของโลกต้องตระหนักดีว่าโลกและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่เรายืมรุ่นลูกหลานมาใช้ มิได้เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษที่เราจะสามารถใช้ให้หมดไปโดยไม่คำนึงถึงความต้องการในรุ่นลูกหลาน ในเมื่อเรารับโลกและสิ่งแวดล้อมมาจากรุ่นพ่อแม่เราอย่างไร ก็ควรที่จะคืนสิ่งเหล่านี้ให้กับรุ่นต่อไปในสภาพเดิม (McCarney. 1994)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.1.2 นิยามของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การให้คำนิยามของการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีความแตกต่างและหลากหลาย เช่นการกล่าวถึงความยั่งยืนในแง่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และระบบนิเวศ (ดูตัวอย่างใน Hardoy, *et al.* 1995) ด้วยความหลากหลายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความไม่ชัดเจนในแนวทางของการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการคำนึงถึงสภาพแวดล้อม แต่หลังจากปี ค.ศ.1987 เป็นต้นมาการให้นิยามศัพท์ของ WCED (1987) เกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในการวิจารณ์ต่อมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ได้กล่าวถึง *"การใช้ทรัพยากรในการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน โดยปราศจากการทำลายความสามารถในการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นต่อไป"* (United Nations. 1997; McCarney. 1994; Hardoy, *et al.* 1995)

ในการพิจารณาการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมุมมองทางสิ่งแวดล้อม (Environmental aspect) สามารถพิจารณาได้จากงานของ Hardoy, *et al.* (1995) ที่เสนอว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนประกอบไปด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่

1) องค์ประกอบของความยั่งยืน (Sustainable Component) เป็นส่วนที่ไม่ต้องการให้เกิดการทำลายต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม เช่น ลดการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถทดแทนได้ และทรัพยากรที่สามารถทดแทนได้ที่มีอยู่อย่างจำกัด รวมทั้งหลีกเลี่ยงการทำลายแหล่งรองรับของเสียตามธรรมชาติ (สามารถดูตัวอย่างของต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมได้จาก Hardoy, *et al.* (1995)) ในองค์ประกอบนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเน้นที่ความยั่งยืนทางนิเวศ (Ecological Sustainability)

2) องค์ประกอบของการพัฒนา (Development Component) เป็นส่วนที่ต้องพิจารณาการพัฒนาทั้งด้านทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม เพื่อการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เช่น สามารถตอบสนองต่อสิทธิของบุคคลที่จะมีมาตรฐานการอยู่อาศัยที่พอเพียงเพื่อสุขภาพและการดำรงชีวิตที่ดี ทั้งในด้านของอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การรักษาโรค สาธารณูปโภค และบริการทางสังคมที่จำเป็น (สามารถดูตัวอย่างเพิ่มเติมได้จาก Hardoy, *et al.* (1995); Satterthwaite (1997))

สำหรับนโยบายที่มีการรวมสัดส่วนของ 2 องค์ประกอบนี้เข้าไว้ด้วยกัน อาจกล่าวได้ว่าจะเป็นการพิจารณาระดับของการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาและระดับของความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรที่มีช่วงที่ต่างๆ กัน ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เกิดผลสำเร็จทั้งเป้าหมายของความยั่งยืนทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน ถึงแม้ว่าต้องยอมเสียรายละเอียดของบางองค์ประกอบไปบ้างก็ตาม (Hardoy, *et al.* 1995)

ในอีกด้านหนึ่งของมุมมองที่พิจารณาถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้มีการขยายความจากการใช้นิยามศัพท์ข้างต้นว่า ความยั่งยืนดังกล่าวนี้หมายรวมถึงการพิจารณาความเท่าเทียมและความเป็นธรรม (Equity and Justice) สำหรับการกระจายทรัพยากรใน 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะที่หนึ่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับคนในรุ่นเดียวกัน (Intra-generation Equity) กล่าวคือ ความเท่าเทียมและความเป็นธรรมระหว่างกลุ่มที่มีอำนาจหรือโอกาสเหนือกว่าในการเข้าถึงการกระจายทรัพยากร กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่มีอำนาจน้อยกว่า เช่น คนร่ำรวยและคนจน ในลักษณะที่สองกล่าวถึงความเท่าเทียมและความเป็นธรรมระหว่างคนในยุคปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต (Inter-generation Equity) ซึ่งเป็นการกล่าวถึงการใช้ทรัพยากรและการทำลายต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมของคนในยุคปัจจุบันที่อาจทำลายความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นอนาคต (Sachs. 1997)

ในมุมมองที่นอกเหนือจากความยั่งยืนทางนิเวศดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หากพิจารณาตามลักษณะที่หนึ่ง ความเท่าเทียมในคนรุ่นเดียวกันระหว่างคนรวยกับคนจน อาจมีข้อสงสัยที่เกิดขึ้นว่า *ผู้ที่ด้อยโอกาสหรือคนยากจน (ในเมือง) มีความเกี่ยวข้องอย่างไรกับประเด็นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน? และการขจัดความยากจนจะเป็นการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้อย่างไร?* ในเบื้องต้นของการหาคำตอบควรทำความเข้าใจกับการกล่าวที่ว่า *คนยากจนมักได้รับผลกระทบที่เลวร้ายและรุนแรงที่สุดจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวทั้งที่เกิดจากการกระทำของตนเองและที่ได้รับผลจากการกระทำของผู้อื่นๆ รวมทั้งมีความสามารถน้อยที่สุดในการแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่เหล่านั้น ความยากจนจึงเป็นแรงกดดันหรือข้อจำกัดที่ทำให้คนจนต้องกระทำพฤติกรรมที่ไม่ยั่งยืนเพื่อการดำรงชีวิต ในขณะที่คนรวยมีความสามารถในการละเลยและหลีกหนีจากผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามมาจากการกระทำของตัวเองได้*

ดังนั้นในมุมมองนี้จึงกล่าวถึงการกระจายทรัพยากรและการเข้าถึงที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ (Just-Development Approach; Harpham and Boateng. 1997 อ้างถึง Clark. 1991) ให้คนจนได้มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็น สามารถตอบสนองกับความต้องการขั้นพื้นฐานและส่งเสริมให้มีมาตรฐานการอยู่อาศัยที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตอยู่ในเมือง เช่น การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงปลอดภัย การมีโอกาสในการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ และการมีสาธารณูปโภคที่จำเป็น สิ่งต่างๆเหล่านี้ที่สามารถขจัดความยากจนและลดพฤติกรรมหรือกิจกรรมที่ไม่ยั่งยืนในด้านของคนยากจนหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคม ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านดีต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนและของเมือง อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าการแก้ปัญหาในด้านของคนจนจะสามารถส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อมของโลกได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ยังต้องรวมความตระหนักถึงการลดการใช้ทรัพยากรที่เป็นทุนทางสิ่งแวดล้อมและลดการทำลายสภาพแวดล้อมในฝั่งของคนรวยหรือผู้ที่มีโอกาสที่ดีกว่าในการเข้าถึงการกระจายทรัพยากรอีกด้านหนึ่งด้วย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามนิยามศัพท์ของ WCED (1995) โดยพิจารณาการพัฒนาและความยั่งยืนอยู่ที่การตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน ที่ปราศจากการทำลายความสามารถของคนในรุ่นอนาคตที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยมีกรอบความสนใจของการวิจัยอยู่ที่ความเท่าเทียมและความเสมอภาคระหว่างคนในยุคเดียวกันและระหว่างยุคปัจจุบันกับรุ่นอนาคต ภายใต้บริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืนดังกล่าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวิจัยเน้นความสนใจหลักที่คนยากจนและความยากจนที่เป็นส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดผลสำเร็จของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของเมืองทั้งในส่วนองค์ประกอบของความยั่งยืนและองค์ประกอบของการพัฒนา ด้วยเหตุนี้การผู้วิจัยจึงได้นำเสนอการศึกษากระบวนการนำขยะกับมาใช้ใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการผลิตลดน้อยลงและลดมลภาวะเป็นพิษที่เกิดจากกระบวนการทำลายขยะรูปแบบต่างๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการหลีกเลี่ยงการใช้ทุนทางสิ่งแวดล้อมของคนในยุคนี้และยุคหน้า การนำขยะกลับมาใช้ใหม่นอกจากจะส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ในอีกด้านหนึ่งที่การวิจัยได้พิจารณาคือ การทำงานของแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเมืองซึ่งต้องพึ่งพากระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่เป็นรายได้ แรงงานเหล่านี้เป็นกลุ่มของผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคมส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดของเมืองและขาดปัจจัยในการดำรงชีวิตที่จำเป็น การกระจายทรัพยากรที่สามารถตอบสนองกับการดำรงชีวิตของคนกลุ่มนี้ นอกจากจะสนับสนุนให้เกิดโอกาสในการเข้าถึงการทำงานที่มีรายได้จากการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ได้แล้ว แรงงานนอกระบบของเมืองและกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่จะเป็นอีกทางหนึ่งที่สนับสนุนให้เกิดการแก้ปัญหาความยากจนและเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

2.1.3 การเชื่อมโยงประเด็นปัญหาในระดับโลกกับปัญหาในระดับท้องถิ่น

จากกระแสความเคลื่อนไหวในเวทีการประชุมระดับโลก ปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลกส่วนมากมักกล่าวถึง ปัญหาการลดลงของโอโซนในชั้นบรรยากาศ การปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่เพิ่มขึ้น สภาพภูมิอากาศของโลกที่ร้อนขึ้น รวมทั้งการตระหนักถึงการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และอื่นๆ ซึ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นประเด็นที่ทั่วโลกสนใจส่งผลกระทบในระดับกว้างต่อทุกพื้นที่บนโลก ในแนวคิดของการแก้ปัญหาได้มีการเสนอประเด็น *"Think Globally and Act Locally"* (McCarney. 1994) ซึ่งหมายถึงความพยายามในการนำประเด็นปัญหาที่เป็นที่สนใจในระดับโลกไปสู่การปฏิบัติได้จริงในระดับท้องถิ่น หรือกล่าวคือให้ท้องถิ่นตระหนักถึงปัญหาในระดับโลกในการวางนโยบายเพื่อการพัฒนาต่างๆ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาที่เน้นธรรมรัฐของเมือง ด้วยเหตุนี้การทำความเข้าใจและเชื่อมโยงความเกี่ยวข้องของประเด็นระดับโลกกับประเด็นของท้องถิ่น/เมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การพิจารณาว่าทำอย่างไรการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น/เมืองจะสามารถส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาในระดับโลกได้ (McCarney. 1994)

หากพิจารณาจากปัญหามากมายที่เกิดขึ้นภายในเมือง อาจอธิบายได้ด้วยลักษณะของการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท เมืองมักได้รับการกระจายทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและการเงิน รวมไปถึงอำนาจทางการเมืองในการตัดสินใจที่มีมากกว่าในภูมิภาคอื่น เมืองยังเป็นเหมือนตัวดูดทรัพยากรและแรงงานมาจากพื้นที่อื่นๆ เพื่อนำมาใช้ในการผลิตและการบริโภคของประชากรเมือง ในทางกลับกันเมืองยังได้กระจายผลผลิตและของเสียที่เกิดจากการใช้ทรัพยากร

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามมิให้ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ หรือนำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ออกสู่ภายนอก (Pugh. 1996; Amstrong and McGee .1985) ดังนั้นเมื่อเมืองมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งจากการเติบโตทางธรรมชาติและการอพยพเข้าของแรงงานจำนวนมาก ย่อมส่งผลต่อการผลิตและการบริโภคของเมืองที่เพิ่มอย่างรวดเร็วเช่นกัน การเจริญเติบโตของเมืองจึงเป็นบ่อเกิดของการทำลายสภาพแวดล้อมทั้งในด้านการใช้ทรัพยากรที่เป็นต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างไม่จำกัดและการปลดปล่อยของเสียออกสู่แหล่งรองรับทางธรรมชาติของโลก (Global Sinks) และแหล่งรองรับของท้องถิ่นหรือเมือง (Local Sinks)

หากอธิบายในมุมมองทางนิเวศวิทยาที่กล่าวถึงความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ที่เหมาะสมของเมืองและรอยเท้าทางนิเวศ (Ecological Footprint) หรือพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ เมืองต้องการพื้นที่ที่จะสามารถสนับสนุนความเป็นเมืองทั้งในด้านการผลิต การอยู่อาศัย การบริโภค เพื่อให้เมืองสามารถดำรงอยู่ได้ โดยแสวงหาแหล่งทรัพยากรและแหล่งขจัดของเสียของเมือง พื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรและแหล่งรองรับของเสียมักเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายนอกขอบเขตของเมืองออกไป จึงมีการกล่าวกันว่ารอยเท้าทางนิเวศของเมืองอาจมีรัศมีกว้างกว่าเส้นผ่านศูนย์กลางของเมืองออกไปถึง 100 เท่า (Hardoy, *et al.* 1995; McCarney. 1994 อ้างถึง Ree. 1992; White and Whitney. 1992) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเมืองมิได้ก่อให้เกิดผลทางลบต่อสิ่งแวดล้อมของพื้นที่เมืองเพียงเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อไปสู่ความยั่งยืนและความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศทางธรรมชาติในภูมิภาคอื่นๆ ไปจนถึงในระดับโลก

สำหรับเมืองของประเทศที่พัฒนาแล้วในแถบยุโรปและอเมริกาเหนือ พบว่าประชากรส่วนใหญ่มีมาตรฐานการดำรงชีพที่ค่อนข้างดีจนถึงดีมาก ความสนใจในประเด็นของปัญหาสิ่งแวดล้อมจะแตกต่างออกไปจากมุมมองของประเทศกำลังพัฒนา ประเทศพัฒนาแล้วมุ่งให้ความตระหนักในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก เช่น ภูมิอากาศของโลกที่ร้อนขึ้น สารเคมีในบรรยากาศ เชื้อโรคที่มีอยู่ในน้ำ อาหาร ดิน อากาศ และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น โดยปัญหาที่เกิดจากความเป็นอยู่ที่ยากจนในประเทศโลกที่สามไม่ถือว่าเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจ (McCarney. 1994 อ้างถึง Hardoy, *et al.* 1992) ในขณะที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนาส่งผลต่อการกระจายรายได้ ทรัพย์สิน และสิทธิในการใช้ทรัพยากรของประชาชน ดังนั้นเมื่อพิจารณาภายในขอบเขตของเมืองในประเทศโลกที่สามอาจพบว่าความยากจนและคนจนอาจถูกกล่าวว่าเป็นตัวขัดขวางการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากคนยากจนได้รับผลกระทบที่เลวร้ายและรุนแรงที่สุดจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถน้อยที่สุดในการแก้ปัญหาเหล่านั้น ความยากจนจึงเป็นแรงกดดันที่ทำให้คนจนต้องกระทำพฤติกรรมที่ไม่ยั่งยืนเพื่อการดำรงชีวิต จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งปัญหาความยากจนที่ไม่สามารถขจัดให้หมดไปได้ รวมทั้งความลำเอียงในการให้ความสนใจและตระหนักถึงประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลกที่ต่างกัน ส่งผลให้เมืองส่วนใหญ่ในประเทศโลกที่สามจึงยังห่างไกลจากนโยบายและการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (McCarney. 1994)

เอกสารนี้สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในการวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะสนใจในการแก้ไขปัญหาระดับเมืองของประเทศกำลังพัฒนาที่มีความสัมพันธ์และส่งผลไปสู่ประเด็นการแก้ปัญหาในระดับโลก เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาทั้งสองระดับไปพร้อมๆ กัน สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาระดับเมืองนั้นต้องขึ้นอยู่กับความตระหนักของรัฐบาลท้องถิ่นที่สะท้อนออกมาในรูปของการวางนโยบายและกลยุทธ์ในการแก้ปัญหา ในช่วงคริสตทศวรรษที่ 1990 ที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในสาขาต่างๆ ที่สำคัญของโลก โดยเห็นชัดเจนว่าความเคลื่อนไหวในวงวิชาการได้จับเอาประเด็นของแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมเข้าไว้ในการศึกษาและงานเขียนสาขาต่างๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และการเมือง เป็นต้น เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในสาขาการวางแผนภาคและเมือง ได้มีการกล่าวถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนในลักษณะของการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในเมือง โดยมีการวิเคราะห์ว่าหากการแก้ปัญหาเมืองคำนึงถึงเพียงผลประโยชน์ในคุณค่าทางสังคม คุณค่าทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางนิเวศอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมก่อให้เกิดแนวทางในประเด็นของการจัดการที่ต่างกันรวมทั้งการตอบสนองต่อกลุ่มผลประโยชน์ที่ต่างกันด้วย ในกระบวนทัศน์ใหม่จึงมีการกล่าวถึงการให้ความสำคัญของทุกคุณค่าในสัดส่วนที่เท่าๆกันแล้วผูกมัดด้วยหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้จะเป็นแนวทางหลักที่จะทำให้เกิดความสมดุลในทุกคุณค่าอย่างเท่าเทียมกัน (Kaiser, *et al.* 1994) ทั้งก่อให้เกิดลักษณะของชุมชนและรูปแบบของกิจกรรมที่พลเมืองยอมรับ สร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ผู้ลงทุนกิจการที่ตอบสนองความต้องการของประชากร รวมทั้งอนุรักษ์การใช้ต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมของเมือง เพื่อทำให้เมืองสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

2.1.4 ทฤษฎีในการพัฒนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (กรอบการอธิบายเฉพาะภายในประเทศหนึ่งๆ)

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาที่รัฐบาลระดับประเทศจนถึงระดับท้องถิ่นได้ยึดถือปฏิบัติจะส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดนโยบายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆของเมือง รวมทั้งปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองและการนำไปสู่การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ดังนั้นการวิเคราะห์ทฤษฎีการพัฒนาต่างๆที่สำคัญจะทำให้เราสามารถเข้าใจเหตุผลของนโยบายการพัฒนาที่ถูกเลือกมาใช้ได้อย่างลึกซึ้งและสามารถประเมินถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมา ในช่วงก่อนปี ค.ศ.1950 แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาได้มีการกล่าวกันเฉพาะในประเทศแถบยุโรปและอเมริกาเหนือ แต่ต่อมาการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาในประเทศโลกที่สามได้รับความสนใจมากขึ้น (Drakakis. 1990) จวบจนปัจจุบันกระบวนทัศน์ในสาขาการศึกษาต่างๆของโลกได้โน้มเอียงเข้าสู่หลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นประเทศต่างๆในโลกจึงต้องพยายามปรับเปลี่ยนนโยบายเพื่อการส่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เสริมและสนับสนุนแนวทางของการพัฒนาประเทศจากแบบเดิมให้สอดคล้องกับกระแสของโลกในปัจจุบัน

หากพิจารณาพัฒนาการของทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาในประเทศโลกที่สาม อาจกล่าวได้ว่าเริ่มตั้งแต่ยุคสมัยของการตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ในขณะนั้นแนวทางในการพัฒนาเมืองของประเทศที่ตกเป็นเมืองขึ้นจะยึดตามแนวทางที่ประเทศมหาอำนาจที่ปกครองกำหนด ต่อมาการเปลี่ยนแปลงภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศต่างๆมากมายที่เคยตกเป็นเมืองขึ้นได้มีการประกาศเอกราชและปกครองอย่างอิสระภายใต้รัฐบาลของตนเอง ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาประเทศของกลุ่มประเทศโลกที่สามเหล่านี้จึงเป็นที่สนใจเนื่องจากมีวิวัฒนาการของทฤษฎีในการพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงตามลำดับของเวลาที่แตกต่างกัน นอกจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในประเทศต่างๆหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นภายหลังจากสงครามได้ส่งผลที่ชัดเจนต่อทิศทางของการพัฒนาทั้งภายในและภายนอกประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การอพยพของแรงงานระหว่างประเทศ (1960's) การร่วมลงทุนของบรรษัทข้ามชาติ (1970's) และการเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของโลก (1980's) (Drakakis. 1990)

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับทฤษฎีการพัฒนาส่วนใหญ่สามารถจำแนกกลุ่มของทฤษฎีที่แตกต่างกันออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) กลยุทธ์แบบเส้นตรงหรือกลยุทธ์ที่มุ่งให้เกิดความทันสมัย (Linear or Modernization Strategy) 2) ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theories) 3) ทฤษฎีนีโอมาร์กซิสม์ อย่างไรก็ตามทฤษฎีเหล่านี้เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่เป็นมุมมองระดับมหภาค (Macro Approaches) ซึ่งพยายามที่จะแปลแบบแผนของการพัฒนาโดยมีพื้นฐานอยู่บนข้อมูลที่กว้างมาก ในทางตรงกันข้ามได้มีการกล่าวถึงมุมมองในระดับจุลภาค (Micro approaches) ที่เน้นพื้นฐานอยู่บนการสังเกตโดยตรงและประสบการณ์ของปัญหาที่เกิดจากการพัฒนา ซึ่งเป็นปัญหาที่ปรากฏอยู่ในประเทศโลกที่สาม แนวคิดที่เกี่ยวข้องได้แยกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ทฤษฎีเกี่ยวกับหน่วยผลิต (Sector Theory) หรือทวิภาคนิยม (Dualism) 2) ทฤษฎีเกี่ยวกับชายขอบของสังคม (Marginalization Theory) 3) แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs Approach) (ดูรายละเอียดใน Drakakis. 1990) ในการนำเสนอต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงกลุ่มทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยโดยแบ่งออกเป็นสี่ส่วนตามลำดับของเวลา

1. ช่วงต้นคริสตทศวรรษที่ 1950 ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับการพัฒนาในแนวทางของกลยุทธ์แบบเส้นตรงหรือต้องการให้เกิดความทันสมัย กลยุทธ์ดังกล่าวมุ่งให้เกิดการผลิตซ้ำและความก้าวหน้าในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม รวมทั้งความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ ประเทศกำลังพัฒนาจะเลียนแบบแนวทางของการพัฒนาแบบมุ่งให้เกิดความทันสมัยแบบประเทศตะวันตก โดยเปลี่ยนแปลงสังคมของการผลิตดั่งเดิมในชนบทไปสู่สังคมเมืองที่มีการผลิตในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก (Drakakis. 1990) จากแบบจำลองขั้นตอนของการเจริญเติบโตที่เสนอโดย Rostow (1960) ได้กล่าวถึงระดับของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พัฒนาประเทศ 5 ขั้นตอนที่แปรผันตามการบริโภคที่วัดได้ด้วย%จีเอ็นพีต่อหัวของประเทศนั้นๆ จากขั้นที่หนึ่งที่เป็นการบริโภคแบบดั่งเดิม ไปสู่ขั้นที่ห้าที่เป็นการบริโภคที่สูง (High Mass Consumption) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาแบบกลยุทธ์เส้นตรง (Drakakis. 1990)

ในแนวคิดที่ตอบสนองกับกลยุทธ์แบบเส้นตรงนี้เชื่อว่าตั้งแต่ขั้นที่สี่ของแบบจำลองประชากรจะกลายเป็นประชากรเมืองที่มีความเจริญมากขึ้น มีการศึกษา ความไม่เท่าเทียมทางสังคมจะเริ่มลดลง (Drakakis. 1990) และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะทำให้ความยากจนบรรเทาลงอย่างอัตโนมัติ (ตามที่ธนาคารโลก เสนอว่าเป็น East Asian Miracle) (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2538) แต่ในทางที่จริงแล้วเป็นที่ชัดเจนว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วที่สุดนำมาซึ่งความไม่เสมอภาคในประเด็นของการกระจายรายได้มากที่สุดด้วย (Drakakis. 1996) ในสภาพดังกล่าวช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนจะขยายขนาดขึ้นเรื่อยๆ จำนวนคนยากจนและครัวเรือนที่ขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัยในเมืองจะมีเพิ่มขึ้น

หากพิจารณาตามมุมมองของสิ่งแวดล้อมและเป้าหมายของความยั่งยืน แนวทางการพัฒนาที่มุ่งตามแบบประเทศตะวันตกในเรื่องของการบริโภค การผลิต และการก่อให้เกิดของเสียปริมาณมาก ย่อมไม่ก่อให้เกิดผลสำเร็จในเป้าหมายของความยั่งยืน ถึงแม้ว่าเราจะไม่สามารถคาดเดาจุดสิ้นสุด หรือจุดหมดไปของทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างแน่นอน แต่มีผู้คาดการณ์ว่าทรัพยากรที่ไม่สามารถทดแทนได้ จะมีเพียงพอสำหรับประชากรประมาณ 9-10 พันล้านคนบนโลก ที่ต้องการใช้ทรัพยากรจนถึงปลายศตวรรษหน้า แต่ไม่ใช่ว่าทรัพยากรและระบบนิเวศของโลกทั้งหมดจะสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการใช้ของประชากรขนาด 9 หรือ 10 พันล้านคน ที่มีการบริโภคต่อหัวเหมือนอย่างการบริโภคของครอบครัวที่ร่ำรวยที่สุดหรือในเมืองของประเทศที่พัฒนาแล้วในปัจจุบัน (Hardoy, *et al.* 1995)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าทฤษฎีการพัฒนาแบบมุ่งความทันสมัยหรือรูปแบบเส้นตรงนี้นอกจากจะส่งผลกระทบต่อการกระจายทรัพยากรในชนรุ่นเดียวกันแล้ว การมุ่งที่จะผลิตและบริโภคของเมืองยังเป็นการใช้ทรัพยากรต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและก่อให้เกิดของเสีย ซึ่งจะเป็นตัวทำลายความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นอนาคตอีกด้วย ดังนั้นจึงไม่เป็นแนวทางของการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นได้

2. ในช่วงต่อมาประมาณคริสตทศวรรษที่ 1960-1970 เกิดการพัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับหน่วยผลิต ซึ่งพิจารณาการพัฒนาในระดับย่อยหรือเป็นทฤษฎีในเชิงอุปนัย (Inductive Theory) โดยมีข้อสมมุติฐานที่ว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจของเมืองในประเทศโลกที่สามโดยเฉพาะประเทศในแถบแอฟริกาและเอเชียสามารถแบ่งได้เป็นสองกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน (ทวิภาคนิยม) เช่น แรงงานนอกระบบและแรงงานในระบบ ในทฤษฎีกลุ่มนี้จะมองคนจนที่ไม่ได้ทำงานอยู่ในระบบว่าเป็นหน่วยหนึ่งในการผลิต โดยไม่ได้พิจารณาว่าเป็นขอบของสังคมตามแนวคิดของทฤษฎีที่เกี่ยวกับชายขอบของสังคมซึ่งเป็นทฤษฎีในเชิงอุปนัยเช่นกัน (Drakakis. 1990)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับชายขอบของสังคมเกิดขึ้นภายใต้บริบทของประเทศในแถบลาตินอเมริกา เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างทฤษฎีทางมานุษยวิทยากับสมมุติฐานเบื้องต้นของการพัฒนาแบบเส้นตรง โดยกล่าวว่าประชากรทั้งหลายไม่ได้เคลื่อนย้ายจากวิถีชีวิตดั่งเดิมแบบชนบทไปสู่ชีวิตสมัยใหม่แบบเมืองอุตสาหกรรมได้อย่างราบรื่น มีประชากรจำนวนมากที่ล้มเหลวในการปรับตัวเพื่อสนองกับความต้องการที่เกิดขึ้นใหม่ของเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมและดำรงอยู่เป็นชายขอบของระบบเศรษฐกิจใหม่นั้น สิ่งหนึ่งที่ปรากฏชัดเจนโดยทั่วไปในเมืองของประเทศโลกที่สามคือการขยายตัวอย่างรวดเร็วของชุมชนบุกรุก ความยากจนถูกกล่าวว่าเป็นวัฒนธรรมหนึ่งกล่าวคือเป็นวิถีของชีวิตที่ถาวรและไม่สามารถที่จะหลุดพ้นจากสภาพความยากจนนี้ไปได้ (Drakakis. 1990) ผลของทฤษฎีนี้ต่อการวางแผนการพัฒนาจึงเป็นเพียงการกระตุ้นความเห็นอกเห็นใจและสนับสนุนการบริจาคไปสู่ประชากรที่ยากจนซึ่งไร้ความสามารถในการผลิตจำนวนมากเหล่านี้

แต่เดิมผู้ที่ศึกษาแนวคิดทวิภาคนิยมพยายามที่จะแยกความแตกต่างระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกเป็น 2 ขั้วอย่างชัดเจน โดยจัดขอบเขตซึ่งใช้เป็นตัวแบ่งแรงงานนอกระบบและในระบบออกจากกันอย่างเกณฑ์การแยกความแตกต่างของ ILO ซึ่งต่อมาแนวคิดดังกล่าวนี้ไม่สามารถอธิบายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการดำเนินงานของแรงงานนอกระบบในลักษณะที่เป็นผู้ผลิตเล็กอิสระ(Petty Commodity Production) ในเมืองได้ เนื่องจากทั้งปัจเจกบุคคล การประกอบการ สินค้าและทุนของผู้ผลิตเล็กอิสระเหล่านี้ต่างมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อย่างยากที่จะแยกออกกับการผลิตภายในระบบ ด้วยลักษณะของความสัมพันธ์ที่เป็นส่วนประกอบย่อยในการผลิตของระบบทุนนิยม (Subordinate Relationship)

เมื่อเมืองไม่สามารถจัดหางานในระบบรองรับกับแรงงานอพยพเข้าจำนวนมากที่เกิดจากแรงดึงดูดในการพัฒนาของเมืองได้ ประชาชนส่วนใหญ่ของเมืองที่เดิมเป็นผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มของผู้ที่ต้องการเข้ามาหางานทำในเมืองจึงต้องถูกผลักเข้าสู่การประกอบอาชีพเป็นแรงงานนอกระบบ (Drakakis Smith. 1996) Gilbert (1990) ได้เสนอว่าแรงงานนอกระบบยังสามารถแยกอีกได้เป็น 2 ส่วนย่อยที่แตกต่างกัน คือ 1) กลุ่มของการประกอบการที่มีพลวัตร ซึ่งสนับสนุนการผลิตของส่วนที่อยู่ในระบบโดยผ่านลักษณะการแบ่งงานไปทำ (Subcontracts) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการส่งออก เช่น การรับเหมาเย็บเสื้อจากโรงงานด้วยแรงงานที่อยู่กับบ้าน 2) กลุ่มของผู้ทำกิจการหรือกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงชีวิตเป็นหลัก ตัวอย่างดั่งเดิมของกิจกรรมในกลุ่มหลังนี้ ได้แก่ คนที่คุ้ยวัสดุจากขยะเอามาขายซึ่งเป็นอาชีพที่พบว่ามีอยู่มากในเมืองของประเทศโลกที่สาม

3. ช่วงระหว่างคริสตทศวรรษที่ 1980 มีการนำทฤษฎีที่เกี่ยวกับหน่วยการผลิตนี้ไปสู่กลยุทธ์ในการปฏิบัติ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางการเงินหลักๆของโลกอย่างธนาคารโลก เช่น โครงการที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยโดยการสร้างด้วยตัวเอง (Self-help Housing) อย่างไรก็ตามนโยบายต่างๆของรัฐบาลที่ได้ช่วยเหลือเพื่อตอบสนองกับแนวทางนี้ มีผู้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิจารณ์ว่ายัง ผูกติดกับแนวคิดของการพัฒนาแบบนีโอคลาสสิก ที่คำนึงถึงแต่อุปสงค์อุปทานของตลาดและความสามารถในการคืนทุนของโครงการ ด้วยเหตุนี้กลุ่มที่มีแนวคิดหัวรุนแรง (Radicalism) จึงมองว่าการช่วยเหลือต่างๆ หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเหล่านั้นไม่ได้ก่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่เป็นพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกันในสังคมได้อย่างแท้จริง (Drakakis. 1990) กลุ่มแนวคิดนี้เสนอว่าปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขจากนโยบายและแนวคิดในการพัฒนาของรัฐที่สำคัญคือทำอย่างไรจึงจะขจัดความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันในสังคมเมืองให้หมดไป เพื่อสนับสนุนให้เกิดโอกาสในการประกอบอาชีพของคนยากจนและปรับปรุงการดำรงชีวิตที่ปราศจากพฤติกรรมที่ไม่ยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อมและเมือง

หนึ่งในแนวคิดของการพัฒนาแบบหัวก้าวหน้า (Radical Theories of Development) คือ แนวคิดของนีโอมาร์กซิสม์ แนวคิดดังกล่าวได้เน้นที่การวิเคราะห์วิถีของการผลิตในประเทศโลกที่สาม ซึ่งเป็นผลสะท้อนมาจากความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันระหว่างสองวิถีการผลิตคือวิถีของการผลิตแบบทุนนิยมและวิถีของการผลิตแบบที่ไม่ใช่ทุนนิยมหรือผู้ผลิตเล็กอิสระในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาภายใต้บริบทของประเทศโลกที่สาม พบว่าความเชื่อมโยงสัมพันธ์ที่ปรากฏอยู่พร้อมกันของทั้งสองวิถีการผลิตนี้ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบทวิภาค (Dual Economic System) แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดของนีโอมาร์กซิสม์นี้ยังคงแตกต่างจากแนวคิดที่เกี่ยวกับหน่วยผลิต (ทวิภาคนิยม) กล่าวคือ นีโอมาร์กซิสม์จะเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างสองระบบโดยไม่สนใจความแตกต่างของสองระบบนี้ ในอันที่จริงแล้วจะเป็นการเน้นที่การวิเคราะห์การผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระซึ่งถูกควบคุมให้สนับสนุนต่อการผลิตของทุนนิยม (Drakakis. 1990)

ในความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตระหว่างสองวิถีการผลิต พบว่านายทุนต้องการแรงงานราคาถูกเพื่อลดต้นทุนในการผลิตและก่อให้เกิดมูลค่าส่วนเกินที่สูงขึ้น โดยแรงงานราคาถูกเหล่านั้นนายทุนจะได้มาจากการทำงานของแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้ผลิตเล็กอิสระ ในทางกลับกันผู้ผลิตเล็กอิสระยังต้องพึ่งพานายทุนในด้านปัจจัยการผลิต วัตถุดิบ แหล่งงาน และแหล่งในการขายผลผลิต (Gilhuls. 1988) หากเราเน้นการพิจารณาที่แนวคิดเกี่ยวกับวิถีของการผลิตดังกล่าวแล้ว การแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมในการกระจายทรัพยากรทุกประเภทในสังคมเมืองย่อมมุ่งความสนใจไปที่การลดปัญหาการเอารัดเอาเปรียบซึ่งเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตระหว่างนายทุนกับผู้ผลิตเล็กอิสระ จากที่กล่าวข้างต้นความสัมพันธ์ในลักษณะของการผลิตที่ต้องขึ้นอยู่ต่อกันทำให้ผู้ผลิตเล็กอิสระมีทางเลือกในการทำงานไม่มากนักและจำต้องทนอยู่ในลักษณะของการผลิตที่ถูกรวมเข้าไว้เป็นส่วนย่อยของระบบทุนนิยม เมื่อรัฐบาลของประเทศกำลังพัฒนาให้ความสำคัญกับแนวทางในการพัฒนาตามแบบตะวันตกในลักษณะของทุนนิยมและการค้าตลาดเสรีเป็นหลัก ย่อมมองข้ามและละเลยที่จะสนับสนุนการผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระ และพยายามที่จะเปลี่ยนให้แรงงานนอกระบบไปเป็นแรงงานในระบบ หรือผลักดันให้ผู้ผลิตเล็กอิสระเข้าสู่กระบวนการกลายเป็นทุนนิยมเพื่อดำเนินการผลิตตามกลไกของตลาดที่คำนึงถึงอุปสงค์และอุปทาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. ในช่วงต้นคริสตทศวรรษที่ 1990 หลังจากที่ทั่วโลกได้เริ่มมีการเคลื่อนไหวในปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลกร่วมกันอย่างจริงจัง แนวคิดในการพัฒนาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประเด็นสำคัญที่นอกเหนือจากเน้นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแนวทางของนิเวศวิทยาแล้ว การกล่าวถึงทิศทางการพัฒนาของแต่ละประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศโลกที่สามยังได้เน้นหนักที่ประเด็นความไม่เท่าเทียมในการกระจายทรัพยากรระหว่างคนในรุ่นปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาความเลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจนที่ทำให้เกิดช่องว่างในด้านรายได้ การทำงานและการบริโภค ปัญหาของประชาชนเมืองส่วนใหญ่ที่เป็นผู้มีรายได้น้อยต้องดำรงชีวิตอยู่ในสภาพที่ยากจนและขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เหล่านี้ล้วนเป็นข้อจำกัดที่ทำให้คนจนที่อาศัยอยู่ในเมืองจำต้องก่อพฤติกรรมที่ไม่ยั่งยืนเพื่อการดำรงชีวิต

ด้วยเหตุนี้การแก้ปัญหาที่สำคัญของประเทศกำลังพัฒนาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงให้ความสนใจอยู่ที่การขจัดความยากจน นโยบายการพัฒนาเพื่อขจัดความยากจนต้องพิจารณาความเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่คนจนเมืองต้องการเพื่อการดำรงชีวิต การจ้างงาน การให้ความสำคัญกับการทำงานนอกระบบของแรงงานไร้ฝีมือ และการให้อำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่เขาอยู่อาศัย รวมทั้งการได้รับสิทธิทางสังคมอื่นๆ เช่น การศึกษา การได้รับข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมแก้ปัญหาของชุมชนด้วยสมาชิกในชุมชนเองเป็นต้น เมื่อชุมชนคนยากจนในเมืองสามารถมีรายได้จากการประกอบอาชีพและมีโอกาสในการเข้าถึงหรือได้รับบริการทางสาธารณูปโภคและบริการทางสังคมที่สนับสนุนให้มีมาตรฐานการอยู่อาศัยที่ดีขึ้น ประชากรเหล่านั้นของเมืองจะมีพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสภาพแวดล้อมของชุมชนและของเมืองที่อยู่อาศัยต่อไป

แนวคิดหนึ่งในทางปฏิบัติได้มีกล่าวถึงธรรมรัฐของเมือง ส่วนหนึ่งของแนวคิดได้เน้นที่นโยบายของรัฐที่ต้องกระจายอำนาจและให้โอกาสในการจัดการปัญหาระดับท้องถิ่นหรือชุมชนเพื่อก่อให้เกิดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาสังคมในทุกส่วนของเมือง ขจัดการเลือกปฏิบัติและให้ความเสมอภาคแก่ผู้หญิง เด็ก และชนกลุ่มน้อย โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็น ชุมชน รัฐ เอกชน และที่สำคัญคือการทำงานขององค์กรเอกชน ที่เป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับชุมชน (McCarney. 1994; United Nations. 1997 อ้างถึง Agenda 21, Rió De Janeiro. 1992)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2. แนวทางในการจัดการขยะของเมือง

2.2.1 แนวทางการจัดการขยะและกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

เมืองก่อให้เกิดกากของเสียจากการบริโภคและการผลิตที่กระจุกตัวมากโดยเฉพาะในพื้นที่ศูนย์กลางเมือง รัฐบาลท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการจัดการของเสียเหล่านั้นด้วยกระบวนการเก็บรวบรวมและนำไปทำลาย หากพิจารณาตามแนวทางของการรักษาสภาพแวดล้อมให้สะอาดที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้อยู่อาศัยแล้ว เราอาจจะพิจารณาว่า "ขยะ" ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในเมืองเป็นของเสียที่ต้องได้รับการกำจัดให้หมดไป ด้วยเหตุนี้การจัดการขยะของรัฐบาลท้องถิ่นหรือเทศบาลส่วนใหญ่ที่ยอมรับว่ามีหน้าที่ในการทำความสะอาดและกำจัดของเสียจึงมุ่งที่จะวางแนวนโยบายในการจัดการสิ่งแวดที่จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการทำลายขยะ เช่น การสร้างเตาเผาขยะขนาดใหญ่ การเพิ่มพื้นที่ฝังกลบ และการเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บขน เป็นต้น จากมุมมองของหน่วยงานรัฐส่วนใหญ่ดังกล่าวพบว่ามีความแตกต่างจากอีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งพิจารณาขยะเป็น "ทรัพยากร" ในการผลิตและสามารถก่อให้เกิดรายได้กับแรงงานนอกระบบจำนวนมากที่อยู่ในเมือง เช่น คนคุ้ยวัสดุจากกองขยะ พวกที่รับซื้อของเก่าตามบ้าน เป็นต้น ดังนั้นแนวทางการจัดการขยะที่เหมาะสมและสอดคล้องกับมุมมองประเด็นหลังนี้ ก็คือการมุ่งที่จะเพิ่มประสิทธิภาพของการนำขยะที่เป็นประโยชน์กลับมาใช้ใหม่ที่ผสานการทำงานของแรงงานนอกระบบจำนวนมากในเมืองเข้ากับการดำเนินการของรัฐ (Gilhuls. 1988; สิริพร สมบูรณ์บูรณะ. 2536; DiGregorio. 1994; Beukering. 1997)

กระบวนการนำขยะกลับมาใช้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) กระบวนการคัดแยกวัสดุ (Material /Waste Separation) ประกอบด้วยการคัดแยกวัสดุออกจากขยะที่ผสมกันอยู่ ในขั้นตอนนี้จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะทางกายภาพและคุณสมบัติทางเคมีแต่อย่างใด อาจรวมพิจารณาถึงการแยกขยะหรือของเหลือใช้กลับมาใช้ใหม่ในลักษณะของการใช้ซ้ำหรือการซ่อมแซม (Reuse หรือ Repair) ที่ไม่เข้าสู่กระบวนการแปรรูปทางอุตสาหกรรม แต่อาจมีการแก้ไขซ่อมแซมเพียงเล็กน้อยหรือทำความสะอาดก่อนนำมาใช้ใหม่ เช่น การนำขวดแก้วกลับมาใช้ใหม่ การซ่อมแซมรองเท้า เป็นต้น 2) กระบวนการแปรรูปวัสดุ (Material Conversion) เป็นการใช้วัสดุจากขั้นที่หนึ่งเป็นวัตถุดิบมือสองในการผลิต (Secondary Raw Materials) (Muttamara, *et al.* 1994) ในขั้นตอนที่สองอาจกล่าวว่าเป็นกระบวนการแปรรูปหรือมีการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางเคมีหรือคุณลักษณะทางกายภาพของขยะ เช่น การหลอมแก้ว การย่อยพลาสติก การใช้กระดาษหนังสือพิมพ์เก่าในอุตสาหกรรมกระดาษ และการแปรรูปขยะเป็นพลังงาน เป็นต้น

หากพิจารณาการพัฒนาอย่างยั่งยืนทางนิเวศ เราสามารถกล่าวถึงต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมที่ต้องอนุรักษ์ไว้ โดยแยกได้เป็น 3 ประการใหญ่ๆ คือ 1) แหล่งรองรับของเสียตามธรรมชาติ กล่าวคือเป็นความสามารถของระบบนิเวศของท้องถิ่นและระบบของโลกที่จะสามารถดูดซับหรือทำลาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของเสียที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ได้ 2) แหล่งกักตุนทรัพยากรธรรมชาติประเภทใช้แล้วหมดไป ทรัพยากรเหล่านี้ไม่สามารถทดแทนได้หรือใช้เวลานานในการเกิดขึ้นทดแทนและมีอยู่อย่างจำกัด ได้แก่ เชื้อเพลิงที่ได้จากการทับถมของซากพืชซากสัตว์ อีกประเภทหนึ่งของทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปจะอยู่ในรูปของทรัพยากรที่ใช้แล้วเกิดเป็นของเสียที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีก ได้แก่ พวกโลหะหนักที่ใช้เป็นเครื่องจักรและใช้ในการผลิตสินค้า 3) ทรัพยากรที่ทดแทนได้ ทรัพยากรเหล่านี้บางประเภทเป็นแหล่งที่เรียกว่าพลังงานหมุนเวียน การใช้จะไม่ทำให้ปริมาณลดลง เช่น พลังงานจากดวงอาทิตย์ และพลังงานลม และน้ำ เป็นต้น แต่มีทรัพยากรอีกจำนวนมาก เช่น ต้นไม้ ป่าไม้ แหล่งน้ำ ซึ่งสามารถทดแทนขึ้นมาใหม่ได้ แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยระบบนิเวศที่เหมาะสมในการเติบโตขึ้นมาแทนที่

แนวทางการจัดการขยะและกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่พบว่ามีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมที่กล่าวข้างต้นและสอดคล้องต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ส่งผลให้เกิดการลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าใหม่และลดมลภาวะจากวิธีการกำจัดขยะแบบต่างๆด้วยปริมาณขยะที่ต้องการกำจัดลดลง นอกจากนี้การนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมยังพบว่าก่อให้เกิดการประหยัดพลังงานในการผลิต ทั้งนี้เป็นเพราะว่ากระบวนการผลิตที่ใช้วัสดุเหลือใช้จากขยะเป็นวัตถุดิบจะใช้พลังงานในการผลิตน้อยกว่าการผลิตจากวัตถุดิบทางธรรมชาติ (Tsai Chin-I. 1993)

โรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปวัสดุเหลือใช้มีส่วนสำคัญในการลดการใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติในการผลิตสินค้า ตัวอย่างเช่น การนำกระดาษเก่ากลับมาผ่านกระบวนการผลิตใหม่ทำให้ลดการใช้เยื่อกระดาษจากไม้ ถึงแม้ว่าต้นไม้จะเป็นทรัพยากรที่ทดแทนได้แต่การใช้ในปริมาณมากๆ จนธรรมชาติไม่สามารถทดแทนกลับมาใหม่ได้ทันจะส่งผลต่อต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม สำหรับการผลิตสินค้าจากวัสดุเหลือใช้ที่มีส่วนช่วยประหยัดพลังงานและก่อให้เกิดการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น โรงงานผลิตน้ำอัดลมที่มีการใช้ซ้ำขวดเก่าทำให้โรงงานไม่ต้องใช้พลังงานปริมาณมากเพื่อผลิตขวดใหม่ๆ ดังนั้นหากผู้ลงทุนอุตสาหกรรมพิจารณาแล้วว่าการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการใช้วัสดุเหลือใช้ในการผลิตก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือเกิดการคุ้มทุนทางเศรษฐกิจแล้ว อุตสาหกรรมเหล่านั้นก็จะกลายเป็นผู้บริโภคที่สำคัญของกระบวนการ (DiGregorio. 1994)

จากที่กล่าวมาอาจจะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่นี้นอกจากจะมีความสำคัญในด้านการประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังก่อให้เกิดการจ้างงานกระจายสู่ส่วนล่างของโครงข่ายอีกด้านหนึ่งด้วย แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการผลิตต่างๆ ที่โรงงานใช้เพื่อปรับปรุงคุณภาพวัสดุเหลือใช้อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้เช่นกัน เนื่องจากกระบวนการปรับปรุงคุณภาพบางอย่างจะเป็นกระบวนการที่อาศัยสารเคมีหรือน้ำปริมาณมากใน

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การทำความสะอาด ของเสียที่ถูกปล่อยออกสู่ภายนอกจะก่อให้เกิดสารตกค้างในสิ่งแวดล้อม (Blackman. 1995) ถึงแม้ว่าการผลิตในรูปแบบนี้จะสามารถช่วยลดต้นทุนในการผลิตของอุตสาหกรรมบางประเภทลงได้ แต่อาจจะเป็นการเพิ่มภาวะมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมสาธารณะก็เป็นได้

ถึงแม้ว่าการใช้วัสดุเหลือใช้หรือขยะเป็นวัตถุดิบมือสองในการผลิตอุตสาหกรรมจะเป็นตัวกำหนดความต้องการและปริมาณในการใช้วัสดุเหล่านี้ก็ตาม แต่ความสำคัญของการแยกวัสดุที่ต้องการเหล่านั้นในปริมาณมากๆ เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง เพราะไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดผลทางบวกแก่การผลิตของโรงงานและเกิดผลิตภัณฑ์ที่มีราคาต่ำแล้ว การเพิ่มวัสดุที่ถูกคัดแยกออกจากขยะมากขึ้นจะส่งผลต่อการรักษาสภาพแวดล้อมในด้านการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติ รวมทั้งยังเป็นการลดปริมาณขยะจำนวนมากที่ต้องกำจัดและลดมลภาวะที่เกิดจากวิธีการที่ใช้กำจัดขยะเช่น มลภาวะทางอากาศที่เกิดจากการเผา และมลภาวะทางน้ำและดินที่เกิดจากการฝังกลบ เป็นต้น (Beukering. 1997) นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับผู้ที่อยู่ในเมืองคือก่อให้เกิดการทำงานในกิจกรรมและกิจการที่ต่อเนื่องจากการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งเป็นแหล่งหารายได้เพื่อการดำรงชีวิตที่สำคัญของคนยากจนหรือแรงงานนอกระบบที่อยู่ในเมือง ตารางที่ 2.1 แสดงให้เห็นว่าสัดส่วนของวัสดุที่ถูกนำกลับมาใช้ใหม่ส่วนใหญ่เกิดจากการทำงานของแรงงานนอกระบบ

ตารางที่ 2.1 เปอร์เซ็นต์ของวัสดุที่ถูกเก็บและนำกลับมาใช้ใหม่โดยกลุ่มแรงงานนอกระบบในกรุงเทพมหานคร (ESCAP.1990)

วัสดุ	เปอร์เซ็นต์ (%)
พลาสติกและยาง	26
แก้ว และเครื่องเคลือบ	48
ผ้า	0.7
หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร	3.3
ผลิตภัณฑ์จากกระดาษอื่นๆ	6.6
กระดูกสัตว์	4.3
วัสดุจากไม้	1.2
วัสดุจากโลหะ (เหล็ก)	8.7
อื่นๆ	0.5
- อลูมิเนียม	
- สายไฟฟ้า	
- เครื่องใช้ไฟฟ้า	
- หลอดไฟฟ้า	

ที่มา: Muttamara, S. *et al.* 1994

เอกสารนี้สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในความเป็นจริงแล้วการทำงานที่เกี่ยวกับการนำขยะหรือสิ่งเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่นั้นไม่ได้เกิดขึ้นมาหลังจากความต้องการลดค่าใช้จ่ายในการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม แต่มีการพิจารณาว่ากระบวนการที่เกี่ยวข้องนี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ดั่งเดิมในสังคมชนบท ในสังคมชนบทพบว่ามีการนำเศษอาหารและสิ่งปฏิกูลมาใช้ในการทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์มาเป็นเวลานานแล้ว (DiGregorio. 1994 อ้างถึง Birkbeck. 1978) ต่อมาเมื่อรูปแบบของการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปทำให้ขยะที่เกิดจากการดำรงชีวิตเริ่มมีลักษณะที่ต่างออกไปจากอดีต การหาทางใช้วัสดุที่ทิ้งเป็นขยะหรือวิธีการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่เริ่มเปลี่ยนไป จนมาถึงการที่ขยะและวัสดุเหลือใช้เหล่านั้นสามารถแลกเปลี่ยนกลายเป็นเงินหรือปัจจัยในการดำรงชีพได้ แต่อย่างไรก็ตามสังคมส่วนใหญ่ยังมองว่าขยะเป็นสิ่งที่สกปรกและเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ จึงไม่เป็นที่ประสงค์ของคนทั่วไปที่จะเข้าไปหาประโยชน์จากขยะนัก นอกจากกลุ่มแรงงานนอกระบบที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในเมือง (สิริพร บูรณะสมบูรณ์. 2536; McCarney. 1994 อ้างถึง Furedy. 1990b)

จากการเพิ่มขึ้นของคนยากจนที่อยู่ในเมืองและผู้ที่อพยพเข้าสู่เมืองซึ่งคาดหวังรายได้จากการทำงานที่มากกว่าอาชีพดั่งเดิมในชนบท ทำให้ประชากรวัยแรงงานของเมืองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เมืองไม่สามารถสร้างงานเพื่อรองรับกลุ่มแรงงานนี้ได้อย่างเพียงพอ ประกอบกับแรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ขาดความรู้ความชำนาญ ดังนั้นด้วยสภาพดังกล่าวจึงเป็นแรงผลักดันให้คนเหล่านี้ส่วนใหญ่ต้องเข้าสู่การทำงานในแรงงานนอกระบบ (Drakakis. 1996) ด้วยทางเลือกในการทำงานที่มีน้อยและความพยายามที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในเมืองให้ได้จึงเป็นแรงกดดันให้คนเหล่านี้สามารถทำงานเป็นคนคุ้ยขยะไปขายเพียงเพื่อแลกกับปัจจัยในการดำรงชีวิต (Gilbert. 1990) ทั้งที่เป็นที่น่ารังเกียจและดูถูกจากสังคม

ในทางกลับกันทั้งมุมมองทางสิ่งแวดล้อมและที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมในผลิตกลุ่มคนเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดผลทางบวกกับสภาพแวดล้อมของเมือง (เพิ่มปริมาณของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ลดค่าใช้จ่าย และผลเสียจากการกำจัดขยะ ลดปริมาณขยะตกค้างจากการจัดเก็บ) (McCarney.1994 อ้างถึง Furedy. 1990b; Beukering. 1997) และมีความสำคัญต่อการผลิตในระบบทุนนิยมในด้านแรงงานราคาถูกที่อยู่นอกระบบและวัตถุดิบมือสองราคาถูก (กล่าวต่อไปในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับวิถีของการผลิต) หากพิจารณาว่าการทำงานของกลุ่มแรงงานนอกระบบนี้สามารถก่อให้เกิดรายได้และสนับสนุนวิถีการดำรงชีวิตในเมืองของคนยากจนแล้วการเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพแก่ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมเหล่านี้ อาจจะถือได้ว่าเป็นหนทางหนึ่งในการนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนที่สามารถเชื่อมโยงและก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Gilhuls. 1988; สิริพร บูรณะสมบูรณ์. 2536; McCarney. 1994; DiGregorio. 1994; Beukering. 1997; Furedy. 1987)

การจัดการขยะในประเทศพัฒนาแล้วทางตะวันตกจะให้ความสำคัญกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่เพียงเพื่อเป้าหมายหลักสำคัญคือการประหยัดค่าใช้จ่ายของรัฐ รัฐสามารถประหยัดค่าใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จ่ายได้จากปริมาณขยะที่ต้องการกำจัดมีลดลง และที่สำคัญการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ถือเป็นวิธีการจัดการขยะที่ถูกกว่าวิธีการอื่นๆ (McCarney. 1994 อ้างถึง Elkin. 1987 และ Pollock 1987; Beukering. 1997) แต่อย่างไรก็ตามกลยุทธ์ที่เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของประเทศที่พัฒนาแล้วยังพบว่ามีความแตกต่างกับกระบวนการที่มีอยู่ในประเทศโลกที่สาม ได้แก่ การรณรงค์ให้เกิดการแยกขยะและลดปริมาณเกิดขณะที่แหล่งกำเนิด การแปรรูปการทำงานของรัฐเกี่ยวกับกิจกรรมการจัดการขยะให้เอกชนดำเนินการ และการจัดตั้งธนาคารรวบรวมวัสดุเหลือใช้ เป็นต้น (Lober. 1996; Belton, *et al.* 1994) การที่ประเทศพัฒนาแล้วมีกลยุทธ์เช่นนี้เนื่องจากในประเทศเหล่านั้นไม่มีลักษณะการทำงานของแรงงานนอกระบบเกี่ยวกับระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่อย่างในประเทศกำลังพัฒนา

2.2.2 การจัดการขยะและแนวทางการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของกรุงเทพมหานคร

สำหรับการจัดการขยะในประเทศกำลังพัฒนา แนวทางหนึ่งที่เทศบาลและรัฐบาลท้องถิ่นส่วนใหญ่คำนึงถึงเกี่ยวกับนโยบายในการจัดการขยะของเมือง ได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพในการกำจัด การเก็บขน และการหาแนวทางในการลดภาระการจัดการโดยเปิดให้เอกชนเข้ามาร่วมดำเนินการบางส่วนหรือทั้งหมด ในบางกรณีอาจมีการนำเทคโนโลยีการกำจัดขยะจากประเทศตะวันตกมาใช้กับการจัดการขยะในประเทศของตน ในขณะที่ปริมาณและคุณลักษณะของขยะในประเทศกำลังพัฒนามีความแตกต่างกับประเทศที่เป็นเจ้าของเทคโนโลยี นอกจากนี้การเพิ่มต้นทุนในการจัดการขยะด้วยเทคโนโลยีราคาแพงจากต่างชาติจะส่งผลต่อการเพิ่มค่าบริการในการจัดการขยะกับประชาชน

กรุงเทพมหานครมีการดำเนินนโยบายการจัดการเกี่ยวกับขยะและการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ดังนี้ แผนการพัฒนากรุงเทพฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2535 -2539) กรุงเทพมหานครได้มีแนวทางการจัดการขยะที่ชัดเจนมากในเรื่องของการเพิ่มพื้นที่ฝังกลบ แผนพัฒนาการเผาด้วยเตาเผาขยะขนาดใหญ่ การเพิ่มบุคลากร และยานพาหนะ โดยไม่มีการกล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมให้เกิดการนำขยะกลับมาใช้ใหม่แต่อย่างใด ต่อมาในแผนงานการจัดการมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และของเสียอันตรายที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนากรุงเทพฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2540-2544) เริ่มเห็นความพยายามที่ต้องการลดปริมาณขยะที่ต้องกำจัด โดยกล่าวถึงความสำคัญและจำเป็นในการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ทั้งนี้นอกจากการมีแผนงานให้ประชาชนร่วมมือกันแล้ว แผนงานการจัดการที่ถือว่าเด่นชัดที่สุดในแผนพัฒนากรุงเทพฯ ฉบับที่ 5 คือ การสนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานในส่วนของจัดการขยะตั้งแต่การเก็บขน กำจัด และนำกลับมาใช้ใหม่ (โรงงานคัดแยกขยะ)

การจ้างเหมาให้เอกชนดำเนินการภายในโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชเป็นตัวอย่างหนึ่งของโครงการที่มีการสนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการขยะของรัฐ หลังจาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กรุงเทพมหานครได้มีนโยบายยกเลิกการกำจัดขยะแบบเทกองกลางแจ้ง และก่อสร้างโรงงานกำจัดขยะที่ประกอบด้วยโรงงานทำปุ๋ยหมักและสถานีขนถ่ายมูลฝอยเพื่อนำไปสู่การฝังกลบ (พื้นที่ในบริเวณเขตลาดกระบัง) โดยที่ขยะอันตรายจากโรงพยาบาลจะผ่านการกำจัดโดยเตาเผา ในการดำเนินการโรงงานทำปุ๋ยหมักและสถานีขนถายมูลฝอยภายในโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช กรุงเทพมหานครได้เปิดให้เอกชนประมูลดำเนินการกำจัดขยะโดยเอกชนต้องเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่มีอยู่ในกระบวนการ และได้รับเงินค่ากำจัดจากกรุงเทพฯเป็นอัตราต่อตันการกำจัดต่อวัน ในขณะเดียวกันกรุงเทพฯได้อนุญาตให้เอกชนมีสิทธิเพียงผู้เดียวในการใช้ประโยชน์จากขยะที่ต้องกำจัดและสิ่งที่ได้จากกระบวนการกำจัด เช่น การขายปุ๋ย และการขายวัสดุที่ได้จากการคัดแยก เป็นต้น

ในสภาพปัจจุบันของกรุงเทพมหานครพบว่าข้อได้เปรียบของระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ด้วยแรงงานนอกระบบจำนวนมากในเมืองกลับได้รับการละเลยและมองข้ามจากนโยบายในการจัดการสิ่งแวดล้อมและขยะ ดังจะเห็นได้จากแผนงานจัดการขยะของกรุงเทพฯ ที่ยกเลิกการเทกองขยะกลางแจ้งนั้นไม่ได้พิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับแรงงานจำนวนมากที่อาศัยอยู่บริเวณกองขยะ กรุงเทพมหานครไม่มีมาตรการในการรองรับหรือช่วยเหลือผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการทำงานคุ้ยหาวัสดุกลับมาใช้ใหม่เหล่านี้ ผู้เก็บและคัดแยกวัสดุที่ทำงานคุ้ยหาวัสดุอยู่บนหัวกองขยะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการจำกัดการเข้าถึงแหล่งงานและอาจส่งผลกระทบต่อไปยังโครงข่ายของการแลกเปลี่ยนขยะที่ต่อเนื่องขึ้นไปทั้งร้านค้ารับซื้อจนถึงโรงงานอุตสาหกรรม (DiGregorio. 1994)

ดังนั้นนโยบายที่มีจุดหมายในการปรับปรุงการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่สถานที่กำจัดขยะจะส่งผลกระทบโดยตรงในทางลบต่อกิจกรรมของผู้เก็บและคัดแยกวัสดุที่มีอยู่มากบริเวณหัวกองขยะ แต่สำหรับผู้เก็บและคัดแยกวัสดุหรือที่รับซื้อวัสดุจากบ้านเรือนและสถานที่ต่างๆ หรือผู้ที่เก็บขยะจากกองขยะและถังขยะข้างถนน อาจจะไม่ได้รับผลกระทบหรือได้รับน้อยจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้ที่รับซื้อของเก่าตามบ้านในกรุงเทพฯ มีปรากฏให้เห็นมากในรูปแบบของสามล้อ (ซาเล้ง) การศึกษาสถานการณ์จำลองที่เมือง บอมเบย์ กรณีการนำกระดาษกลับมาใช้ใหม่ พบว่าหากระดับของความยากจนในพื้นที่ส่วนใหญ่ของเมืองสูงขึ้น ก็สามารถที่จะคาดการณ์ได้ว่าผู้บริโภคจะต้องยินดีและพอใจที่จะคัดแยกขยะเพื่อขายให้แก่พวกที่มารับซื้อภายในโครงข่ายนอกระบบแทนที่จะคัดแยกเพื่อส่งต่อให้กับรถขนขยะของทางเทศบาลไปโดยที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ ดังนั้นหากมีนโยบายที่ส่งเสริมโครงข่ายการทำงานนอกระบบของพวกที่เก็บและรับซื้อขยะตามบ้าน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนแยกขยะและจัดการขายด้วยตนเอง ในขณะที่ระบบการจัดเก็บขยะแบบตะวันตกที่อาศัยการออกมาตราการให้คัดแยกขยะส่งต่อให้รัฐจะสามารถประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยเพียงความสมัครใจในการร่วมมือกันเท่านั้น (Volunteerism) เนื่องจากไม่มีโครงข่ายของการทำงานนอกระบบอย่างในประเทศกำลังพัฒนา (Beukering. 1997)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2.3 ความสำคัญของการมี แรงงานนอกระบบ ในประเทศโลกที่สาม

ในบทความทางวิชาการจำนวนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเก็บและคัดแยกวัสดุเหลือใช้จากขยะ (Scavenging) ที่เน้นประเด็นของการบริหารจัดการและด้านเทคโนโลยีของกระบวนการจัดการขยะด้วยการนำกลับมาใช้ใหม่ โดยมีกลุ่มที่เก็บและคัดแยกวัสดุเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ การเก็บและคัดแยกวัสดุจะถูกสนับสนุนให้เป็นเหมือนแหล่งจ้างงาน แหล่งวัตถุดิบราคาถูกของโรงงาน เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากร และเป็นวิธีที่ช่วยลดภาระการกำจัดขยะด้วยวิธีการฝังกลบ สมมุติฐานที่เกิดจากแนวคิดนี้คือการสนับสนุนให้กิจกรรมของผู้ที่เก็บและคัดแยกวัสดุที่อยู่นอกระบบและไม่ถูกกฎหมายสามารถทำงานร่วมกับโครงสร้างการจัดการขยะของรัฐ โดยหวังว่าแรงงานเหล่านี้จะได้รับประโยชน์จากการทำงานอย่างถูกกฎหมายนี้ แต่ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นจากแนวทางนี้คือการเก็บและคัดแยกถูกจัดการให้เป็นหน้าที่ไม่ได้เป็นการประกอบอาชีพ กลุ่มผู้ที่คุ้ยขยะจะถูกนำไปสู่สภาพที่ถูกกำหนดกฎเกณฑ์ภายใต้โครงการของรัฐ เช่น การอนุญาตให้มีผู้เก็บและคัดแยกวัสดุได้เฉพาะภายในโรงงานคัดแยกของรัฐ (DiGregorio. 1994)

สำหรับนักวิจัยในอีกกลุ่มหนึ่งที่คำนึงถึงคนยากจนและตระหนักถึงผลดีต่อระบบนิเวศที่เกิดจากการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ จึงมีแนวคิดที่จะสนับสนุนการทำงานที่เกี่ยวกับการคุ้ยขยะ/วัสดุ และมีแนวโน้มที่จะพิจารณาการเก็บและคัดแยกวัสดุเป็นเสมือนสิทธิในการดำรงชีวิต (Right of Livelihood) มากกว่าที่จะพิจารณาประโยชน์ที่ให้แก่สังคม ด้วยเหตุนี้แทนที่จะมองประโยชน์จากการทำงานเก็บและคัดแยกวัสดุร่วมกับโครงสร้างของรัฐ นักวิจัยกลับให้ความสนใจกับการกระทำของรัฐที่จะคุกคามความสามารถในการดำรงชีวิตและความก้าวหน้าของกลุ่มผู้ที่เก็บวัสดุนี้มากกว่า (DiGregorio. 1994)

ในด้านสุดท้ายมีนักวิจัยเพียงบางกลุ่มที่ได้มุ่งประเด็นของการเก็บและคัดแยกวัสดุผ่านการพิจารณาด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยงานเขียนของนักวิจัยกลุ่มนี้พิจารณาการเก็บและคัดแยกวัสดุว่าเป็นตัวอย่างที่ลึกซึ้งของการเอารัดเอาเปรียบแรงงานและมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากการพัฒนาทุนนิยม นักเขียนเหล่านี้ก็ยังพยายามที่จะทำความเข้าใจกับบทบาทของลำดับศักย์และภาวะการพึ่งพาภายในเศรษฐกิจของเมือง (DiGregorio. 1994) ซึ่งในการทบทวนวรรณกรรมต่อไปนี้ผู้วิจัยได้พยายามนำเสนอในทุกด้านของงานวิจัยที่เกี่ยวกับการคุ้ยขยะและคนคุ้ยขยะ ดังที่กล่าวมาข้างต้น

ในแง่ของการจ้างงานภายในเมืองแรงงานนอกระบบและผู้ประกอบการรายย่อยถือว่าเป็นส่วนที่สามารถดูดซับแรงงานที่เกิดขึ้นใหม่ในเมืองและแรงงานในส่วนที่ว่างงานจากสภาพถดถอยทางเศรษฐกิจ ทำให้แรงงานสามารถดำรงอยู่ได้ในสภาพเศรษฐกิจที่ถดถอยนี้ด้วยการดำเนินวิธีการทำงานที่มีความยืดหยุ่น (Drakakis. 1996) ในด้านของการดูดซับแรงงานใหม่ที่เกิดจากการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองมีการพิจารณาว่าแรงงานนอกระบบถือเป็นส่วนเชื่อมโยงและเป็นแหล่งงานชั่ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คราวหรือเบื้องต้น ก่อนที่แรงงานอพยพเหล่านั้นจะเข้าสู่การจ้างงานในตลาดได้ต่อไป ถึงแม้ว่าจะไม่มีข้อยืนยันได้ว่าแรงงานจะต้องอยู่ในอาชีพนอกระบบนี้เป็นเวลานานเท่าใดก็ตาม(Drakakis. 1996; วิชัญญา บำรุงชล. 2541)

หากพิจารณาในด้านของผลดีที่เกิดขึ้นจากการทำงานและการผลิตของแรงงานนอกระบบจะพบว่า แรงงานราคาถูกเหล่านี้สามารถสนับสนุนให้หน่วยการผลิตอุตสาหกรรมของเมืองและการผลิตอื่นๆ มีค่าใช้จ่ายที่ลดลง และอาจส่งผลทำให้ราคาของสินค้าบริโภคอุปโภคในตลาดถูกลง

กิจกรรมของแรงงานนอกระบบบางประเภท เช่น หาบเร่-แผงลอย พบว่ายังมีบทบาทในการกระจายสินค้าราคาถูกไปสู่ผู้บริโภคทุกระดับโดยเฉพาะผู้บริโภคที่มีรายได้น้อยและสนับสนุนให้คนจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในเมืองด้วยค่าใช้จ่ายที่ต่ำลง (วิชัญญา บำรุงชล. 2541) อย่างไรก็ตามการทำงานและความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตระหว่างแรงงานนอกระบบที่มีอยู่ดั่งเดิมในเมืองกับการผลิตภายใต้กลไกของตลาดและเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อาจส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ การหารายได้ตลอดไปจนถึงวิถีในการดำรงชีวิตอื่นๆ ของกลุ่มแรงงานนอกระบบนี้ ความเสียเปรียบและได้เปรียบที่เกิดขึ้นจากลักษณะของวิถีการผลิตแบบผู้ผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมและแบบทุนนิยมที่ ปรากฏอยู่พร้อมกันในระบบเศรษฐกิจของเมืองจะได้กล่าวในส่วนต่อไป

2.3 ความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตระหว่างวิถีการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระและแบบทุนนิยม

จากการกล่าวถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองในด้านของการจัดการขยะที่ผ่านมาได้กล่าวถึงหัวข้อหลักเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการจัดการขยะโดยกกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ก่อนที่จะกล่าวต่อไปในอีกส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสังคมและการผลิต เพื่อไม่ก่อให้เกิดความสับสนแก่ผู้อ่าน ผู้วิจัยแนะนำให้พิจารณาแผนภูมิที่แสดงการอธิบายการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น (รูปที่ 2.1) ควบคู่กับการพิจารณาเนื้อหาของทฤษฎีที่พยายามจะเชื่อมโยงต่อไป สำหรับหัวเรื่องที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นส่วนที่เชื่อมโยงกับการจัดการขยะข้างต้นซึ่งได้กล่าวถึงการทำงานของรัฐและแรงงานนอกระบบที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ ดังนั้นเพื่ออธิบายทฤษฎีและแนวคิดที่ต่อเนื่องกัน ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงความเป็นมาของการนิยามแรงงานนอกระบบ การวิพากษ์วิจารณ์ และการพิจารณาแรงงานนอกระบบนี้ในแนวคิดทวิภาคนิยมและแนวคิดเกี่ยวกับวิถีของการผลิต สำหรับในแนวคิดหลังได้อธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตของผู้ที่ถูกเรียกว่าแรงงานนอกระบบในอาชีพทั่วๆไป ซึ่งอยู่ในบริบทของการผลิตแบบทุนนิยมและจะได้เน้นชัดเจนเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ที่เป็นประเด็นหลักของการวิจัยในการนำเสนอลำดับต่อมา เมื่อที่ทราบถึงนโยบายและ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แนวทางปฏิบัติของรัฐที่เกี่ยวกับการจัดการขยะรวมทั้งความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่แล้ว จึงจะนำไปสู่หัวข้อต่อไปในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตซึ่งเกิดขึ้นกับแรงงานนอกระบบที่อยู่ในกระบวนการนี้(หัวข้อ 2.4)

2.3.1 ความเป็นมาในการนิยามถึง แรงงานนอกระบบ

แนวความคิดในการแยกความแตกต่างของกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกเป็นสองขั้ว ได้เริ่มมีชัดเจนขึ้นตั้งแต่การวิจัยครั้งแรกของ Keith Hart ในปี 1971 ซึ่งพบว่าแหล่งของรายได้ที่ไม่เป็นทางการหรืออยู่นอกระบบเป็นวิธีทางที่มีความสำคัญมากในการสนับสนุนให้ผู้ที่อพยพเข้าเมืองหรือผู้ที่ไม่สามารถหางานทำในระบบได้มีงานทำ ในบางกลุ่มของแรงงานยังพบว่าถึงแม้จะมีงานทำที่มั่นคงแล้วแต่ยังทำงานนอกระบบเพื่อหารายได้เสริม Keith Hart ได้แยกความแตกต่างของแรงงานนอกระบบและแรงงานในระบบด้วยลักษณะที่คล้ายๆ กับการแยกความแตกต่างของผู้ที่ได้รับค่าจ้างกับผู้ที่จ้างงานด้วยตนเอง ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่นำไปสู่การสร้างขอบเขตของการแยกความแตกต่างระหว่างสองหน่วยการผลิตนี้ออกจากกัน (Gilhuls. 1988) Keith Hart เน้นความสามารถในการผลิตของแรงงานนอกระบบและได้พิสูจน์ว่าแรงงานเหล่านี้มีความสำคัญต่อปริมาณสินค้าและบริการที่บริโภคกันอยู่ในเมืองมาซึ่งส่วนใหญ่มาจากการทำงานของแรงงานนอกระบบ รวมทั้งประชาชนที่มีรายได้ในระบบก็ใช้การผลิตสินค้าและบริการของแรงงานนอกระบบนี้ด้วยเช่นกัน (Gilhuls. 1988; DiGregorio. 1994)

ช่วงต้นคริสตทศวรรษที่ 1970 มีการขยายเกณฑ์ของการแบ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้ชัดเจนขึ้น โดย ILOได้เสนอขอบเขตในการแยกความแตกต่างระหว่างแรงงานนอกระบบและแรงงานในระบบ (Bromley. 1978 อ้างถึง ILO. 1972 : 6; Gilhuls. 1988 อ้างถึง Moser. 1978 : 1053) ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ขอบเขตในการแยกความแตกต่างระหว่างแรงงานนอกระบบและแรงงานในระบบที่เสนอโดย ILO

Informal Activities;	**Formal Activities;**
1.ease of entry	1.difficult entry
2.reliance on indigenous resource	2.frequent reliance on overseas resource
3.family ownership of enterprise	3.corporate ownership
4.small scale of operation	4.large scale of operation
5.Labour-intensive and adapted technology	5.capital-intensive and often imported technology

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

Informal Activities;	Formal Activities;
6.Skill acquired outside the formal school system	6.formally acquired skill, often expatriate
7.unregulated and competitive market	7.protected markets through tariffs, quotas and trade license

ที่มา : รวบรวมจาก Bromley. 1978 อ้างถึง ILO. 1972; Gilhuls. 1988 อ้างถึง Moser 1978 : 1053

ต่อมาได้มีแนวคิดต่างๆ มากมายที่เกิดจากการนำสิ่งที่ Hart และ ILO เสนอ ไปประยุกต์และเกิด 2 ขั้วของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ เช่น การผลิตแบบดั้งเดิม-แบบสมัยใหม่ วงจรส่วนบน-วงจรส่วนล่าง และ การผลิตของตลาด-บริษัท เป็นต้น หากโดยทั่วไปขอบเขตที่ใช้ในการแยกลักษณะที่แตกต่างกันของแรงงานนอกระบบและแรงงานในระบบสามารถพิจารณาจาก 3 ลักษณะดังต่อไปนี้ (Gilhuls. 1988 อ้างถึง Mehta . 1985 : 328)

1) พิจารณาลักษณะที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ และการประกอบการ เช่น รูปแบบของการเป็นเจ้าของ ที่มาของปัจจัยนำเข้า และประเภทของเทคโนโลยีที่ใช้

2) ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยผลิตกับรัฐ และความสัมพันธ์กับหน่วยผลิตอื่นๆ โดยที่แรงงานนอกระบบจะจัดว่ามีลักษณะเป็นกลุ่มที่ไม่ถูกจดบันทึกและเป็นตลาดของการแข่งขันที่ขาดการสนับสนุนจากรัฐบาล

3) ลักษณะที่ขึ้นอยู่กับสภาพแรงงาน และกระบวนการภายในตลาดแรงงาน ซึ่งกล่าวว่าผู้ที่อพยพเข้ามาใหม่สามารถเข้าสู่แรงงานนอกระบบได้ง่ายและจัดแรงงานนอกระบบนี้ว่าเป็นกลุ่มที่มีการจ้างงานด้วยตนเองหรือขาดความสัมพันธ์ของแรงงานที่เป็นทางการ (พิจารณาควบคู่กับตารางของ ILO ข้างต้น)

ปลายคริสตทศวรรษที่ 1970-1980 นักวิจัยจำนวนหนึ่งได้เริ่มตระหนักว่า การทำงานของแรงงานนอกระบบไม่ได้มีความเป็นอิสระและสามารถพึ่งพาตัวเองได้อย่างสมบูรณ์ แต่มีการทำงานที่ถูกเชื่อมโยงสู่เศรษฐกิจของเมืองในทางที่มีการเอารัดเอาเปรียบสูง (Drakakis.1987) เนื่องจากการแบ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจของเมืองตามแนวคิดทวิภาคนิยมที่มีความคลุมเครือไม่ชัดเจนและมีอัตวิสัยของผู้ที่พิจารณาสูง จึงทำให้แนวคิดทวิภาคนิยมไม่สามารถอธิบายลักษณะของผู้ผลิตเล็กอิสระซึ่งมีลักษณะการผลิตและการทำงานที่คาบเกี่ยวระหว่าง 2 หน่วยผลิตได้ (ตาม ILO) ดังจะสามารถสังเกตได้จากข้อโต้แย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปลายคริสตทศวรรษที่ 1970-1980 เป็นต้นมา (Bromley. 1978; Gilhuls. 1988; Drakakis. 1987; Gilbert. 1990; DiGregorio. 1994) ต่อมาจึงมีการกล่าวถึงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประกอบกิจการขนาดเล็กที่นิยามโดย Marx ว่าเป็นการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระ (Petty Commodity Production) โดยกลุ่มแนวคิดหัวก้าวหน้าได้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ของการผลิตระหว่างผู้ผลิตเล็กอิสระและแบบทุนนิยมตามทฤษฎีของนีโอมาร์กซิสม์ โดยการอธิบายการทำงานของแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้ผลิตเล็กอิสระด้วยแนวคิดที่เกี่ยวกับวิถีของการผลิต (Mode of Production Approach)

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีของการผลิต

จากการกล่าวถึงทฤษฎีที่อธิบายการพัฒนาของประเทศโลกที่สาม (Drakakis. 1990) หนึ่งในทฤษฎีการพัฒนาแบบหัวก้าวหน้าหรือทฤษฎีของนีโอมาร์กซิสม์ได้เน้นที่การวิเคราะห์กิจกรรมทางเศรษฐกิจของเมืองด้วยแนวคิดเกี่ยวกับวิถีของการผลิต ซึ่งเป็นผลสะท้อนมาจากความสัมพันธ์กันระหว่างสองวิถีการผลิตที่ปรากฏอยู่พร้อมกันในระบบเศรษฐกิจของเมืองกล่าวคือ วิถีการผลิตแบบทุนนิยมและวิถีการผลิตก่อนทุนนิยมหรือที่ไม่ใช่ทุนนิยม (ในที่นี้กล่าวถึง ผู้ผลิตเล็กอิสระ)

เดิม Marx ได้อธิบายว่า ผู้ผลิตเล็กอิสระเป็นจุดเชื่อมโยงของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตระหว่างวิถีการผลิตแบบศักดินากับทุนนิยม โดยอธิบายที่ความแตกต่างในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต แต่ในบริบทปัจจุบันการผลิตของเมืองในประเทศโลกที่สามการพิจารณาผู้ผลิตเล็กอิสระอาจมีข้อแตกต่างจากการมองของ Marx ผู้ผลิตเล็กอิสระในระบบเศรษฐกิจปัจจุบันเป็นส่วนประกอบหลักในวิถีการผลิตของทุนนิยม ที่ไม่สามารถอธิบายด้วยความเป็นอิสระในการทำงานอย่างในอดีตเพียงการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ผู้ผลิตเล็กอิสระถูกรวมเข้าไว้ในระบบการผลิตแบบทุนนิยม มีความสัมพันธ์กับทุนนิยมโดยรูปแบบการผลิตแบบส่วนประกอบย่อยของทุนนิยม (Gilhuls. 1988 อ้างถึง Moser. 1978; Bienefelf. 1975; Davies. 1979)

ในความเป็นจริงแล้วตลาดสำหรับผู้ผลิตเล็กอิสระจะได้รับอิทธิพลจากความเคลื่อนไหวของทุนนิยม ซึ่งทุนนิยมสามารถที่จะเปลี่ยนแปลง ทำลาย หรือสร้างตลาดขึ้นมาใหม่แทนที่ได้ภายใต้พลวัตรของการขยายตัวของทุนนิยม แต่ในอีกด้านหนึ่งจะเห็นว่าผู้ผลิตเล็กอิสระกลับถูกรักษาไว้ให้คงอยู่ในระบบเศรษฐกิจของเมือง ซึ่งสามารถอธิบายลักษณะของการคงอยู่ของทั้งสองวิถีการผลิตในระบบเดียวกันนี้ด้วยกลไกของอนุรักษ์และทำลายการผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระ กล่าวคือผู้ผลิตเล็กอิสระจะถูกเก็บให้ทำงานอยู่ในระบบปัจจุบัน ในขณะที่ยังมีประโยชน์ให้กับวิถีการผลิตแบบทุนนิยมอยู่ และจะถูกทำให้หายไปหรือเปลี่ยนแปลงไปเมื่อกลายเป็นคู่แข่งที่สำคัญของวิถีการผลิตแบบทุนนิยม ทุนนิยมจะทำลายองค์ประกอบบางส่วนของผู้ผลิตเล็กอิสระ ไปพร้อมๆ กับการปรับเปลี่ยนและฟื้นสภาพส่วนอื่นๆ ภายใต้อิทธิพลที่มีเหนือกว่า (Drakakis. 1990)

แต่เดิมในการอธิบายบางกิจกรรมซึ่งเป็นการผลิตแต่ดั้งเดิมกล่าวว่า ทุนนิยมไม่ได้เข้าไปแทรกแซงในประเทศโลกที่สามอย่างเต็มที่ แต่ใช้การซ้อนทับอยู่บนวิถีการผลิตแบบเดิมที่ปรากฏ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อยู่ก่อน โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของวิถีการผลิตก่อนทุนนิยม เพื่อเพิ่มความสามารถในการสะสมมูลค่าส่วนเกินของนายทุน (DiGregorio. 1994 อ้างถึง Laclau. 1971) ต่อมาการผลิตของเมืองแบบผู้ผลิตเล็กอิสระหรือที่เป็นวิถีของการผลิตแบบที่ไม่ใช่ทุนนิยมในประเทศทุนนิยม พบว่ากระบวนการอนุรักษ์ผู้ผลิตเล็กอิสระมักมีบทบาทสำคัญมากกว่ากระบวนการทำลาย เนื่องจากมีหลายปัจจัยที่ทำให้ทุนนิยมต้องพยายามดำรงรักษาผู้ผลิตเล็กอิสระ ไว้ กล่าวคือ

1) การผลิตของประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ที่เน้นการผลิตเพื่อการส่งออกและเน้นสัดส่วนของตลาดในประเทศที่มีกำลังซื้อสูง ดังนั้นการดำรงอยู่ของผู้ผลิตเล็กอิสระจะสามารถตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภคในระดับที่มีฐานะต่ำซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ รวมทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้คนเหล่านี้ได้มีรายได้ในการดำรงชีวิตในเมือง (Gilhuls. 1988 อ้างถึง Le Brun & Gerry. 1975)

2) ผู้ผลิตเล็กอิสระไม่เพียงแต่มีค่าใช้จ่ายในการอยู่อาศัยที่ต่ำ แต่ผู้ผลิตเล็กอิสระยังเป็นแรงงานราคาถูกที่เป็นกำลังแรงงานในการผลิตซ้ำแก่การประกอบการของทุนนิยม ดังนั้นทุนนิยมจึงพยายามรักษาระดับของค่าจ้างให้มีราคาถูกไว้เพื่อสนับสนุนการผลิตซ้ำและเพิ่มส่วนแบ่งมูลค่าส่วนเกินจากการผลิต (Drakakis. 1990 อ้างถึง Meillasoux. 1972; Gilhuls. 1988 อ้างถึง Portes. 1978)

3) ผู้ผลิตรายย่อยสามารถที่จะถูกใช้ในกระบวนการผลิตเป็นผู้ป้อนวัตถุดิบที่มีราคาถูกและถูกใช้ในการกระจายสินค้าที่ผลิตจากอุตสากรรม นอกจากนี้ยังสามารถเป็นแรงงานไม่ประจำ (Casual Laborer) ในกิจการของทุนนิยม โดยเป็นเหมือนแรงงานสำรองของการผลิตที่ผู้ประกอบการไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือมีข้อผูกมัดในการจ้างให้เข้าทำงานในระบบ (Gilhuls. 1988 อ้างถึง Gerry. 1978 และ McGee. 1978)

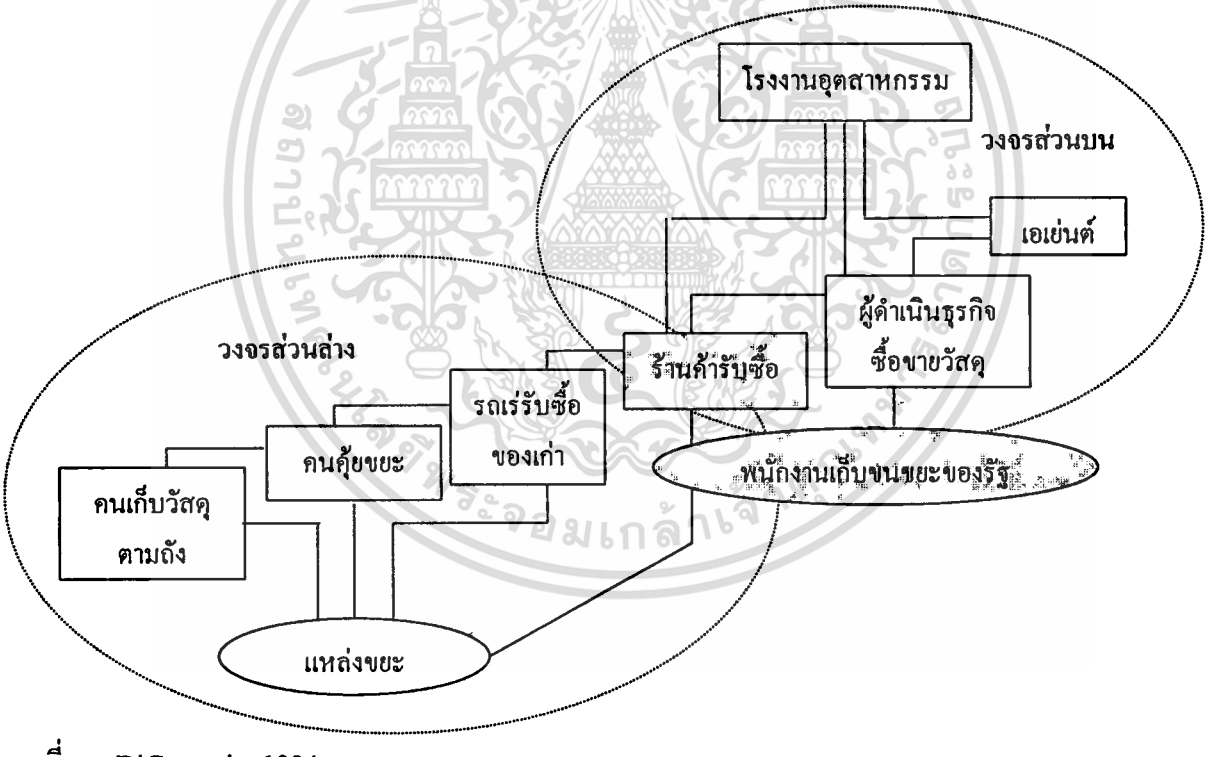
4) กระบวนการอนุรักษ์ผู้ผลิตเล็กอิสระยังเป็นข้อดีสำหรับรัฐของประเทศกำลังพัฒนา การดำรงอยู่ของผู้ผลิตเล็กอิสระจำนวนมากและการกระจายการทำงานไปสู่หน่วยการผลิตครัวเรือนมีความสำคัญสำหรับกลยุทธ์การบริหารทางราชการของรัฐในประเทศโลกที่สาม รัฐสามารถลดการลงทุนเพื่อความต้องการเกี่ยวกับสวัสดิการทางสังคมต่างๆ เนื่องจากคนเหล่านี้ไม่อยู่ในระบบงานที่เป็นทางการและอาศัยในที่อยู่อาศัยนอกระบบเป็นส่วนใหญ่ ในขณะเดียวกันการรักษาสัดส่วนของประชาชนส่วนใหญ่ให้อยู่ในผู้ผลิตเล็กอิสระนอกระบบจะสามารถทำให้ลดโอกาสที่จะเกิดความไม่สงบทางการเมืองและสังคม อันเกิดจากการเคลื่อนไหวของแรงงาน เช่น การประท้วงของคนงานโรงงานต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ผลิตเล็กอิสระเหล่านั้นไม่มีสิทธิที่ถูกต้องตามกฎหมายในการเรียกร้องและไม่อยู่ในบันทึกสถิติต่างๆ ของหน่วยงานราชการ (Drakakis. 1990 อ้างถึง Nelson. 1976, 1979; Gilhuls. 1988 อ้างถึง Mc Gee. 1979)

ภายใต้ความสัมพันธ์ในการผลิตผู้ผลิตเล็กอิสระต้องพึ่งพากระบวนการผลิตของทุนนิยมในด้านต่างๆเช่น ปัจจัยการผลิต วัตถุดิบ แหล่งงาน และแหล่งในการขายผลผลิต (Gilhuls. 1988) ในขณะเดียวกันการผลิตของทุนนิยมก็ต้องพึ่งพาแรงงานและปัจจัยนำเข้าอื่นๆที่มีราคาถูกจากผู้ผลิต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เล็กอิสระเช่นกันเพื่อเพิ่มส่วนแบ่งของมูลค่าส่วนเกิน ด้วยเหตุนี้ภายใต้สภาวะการพึ่งพาที่ขึ้นอยู่ต่อกันจะเห็นว่าผู้ผลิตเล็กอิสระเป็นผู้ผลิตที่มีโอกาสในการสะสมมูลค่าส่วนเกินได้จำกัดกว่านายทุน เนื่องจากมีข้อเสียเปรียบในเรื่องการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ส่วนแบ่งในตลาด และอื่นๆ ทุนนิยมจะพยายามที่จะรักษาลักษณะของผู้ผลิตเล็กอิสระที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่นายทุนและอยู่ภายใต้การควบคุมของนายทุน ดังนั้นจึงมีผู้ผลิตเล็กอิสระเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถเปลี่ยนวิถีการผลิตสู่ทุนนิยมหรือในส่วนบนของวงจรได้ (Gilhuls. 1988; DiGregorio. 1994)

ผู้ผลิตเล็กอิสระที่ทำงานอยู่ในระบบของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่หรืออยู่ในธุรกิจของการค้าขายขยะหรือของเหลือใช้มีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยในส่วนของการทำงานของคนคุ้ยวัสดุที่กองขยะ คนเร่รับซื้อของเก่าตามบ้าน คนคุ้ยขยะตามข้างถนน เป็นกลุ่มแรกในระบบที่หาวัสดุเหลือใช้เข้ามาสู่ระบบและพบว่าเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสที่สุดในระบบหรืออยู่ในส่วนต่ำสุดของวงจร (DiGregorio. 1994) ดังแสดงให้เห็นถึงโครงข่ายการทำงานภายในระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในรูปที่ 2.2

ที่มา : DiGregorio. 1994

รูปที่ 2.2 แสดงลักษณะความเชื่อมโยงภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

หากปราศจากการพึ่งพากันในระบบทั้งส่วนของผู้ผลิตเล็กอิสระและวิถีการผลิตแบบทุนนิยม (ซึ่งได้แก่ ผู้ดำเนินธุรกิจซื้อขายวัสดุ เอเย่นต์ และโรงงานอุตสาหกรรม) แล้วพวกที่อยู่ในวงจรส่วนล่างก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ทั้งนี้เนื่องจากผลผลิตโดยรวมทั้งหมดของวงจรส่วนล่างจะขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อยู่กับผู้บริโภคในระบบ ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้วัสดุเหล่านั้นไปแปรรูป จุดนี้เองที่เป็นจุดอ่อนของทวิภาคนิยมซึ่งพยายามจะแยก 2 หน่วยการผลิตออกจากกันอย่างชัดเจน ทั้งๆที่ในสังคมของการผลิตจริงมีการพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะที่ขาดกันไม่ได้

ตามมุมมองของการอธิบายที่ยึดแนวคิดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการผลิต ผู้เก็บและคัดแยกวัสดุเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของผู้ผลิตเล็กอิสระที่ได้มีการอธิบายลักษณะที่สำคัญไว้ คือ เป็นลักษณะของการผลิตสินค้าเพื่อตลาด ที่มีขนาดของการผลิตขนาดเล็ก (Small Scale Production) และ ปัจจัยการผลิตเป็นของผู้ผลิตโดยตรง (Gilhuls. 1988 อ้างถึง Gerry and Birbeck. 1981) ภายใต้กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่หรือธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายขยะ มีปัจจัยการผลิตที่สำคัญได้แก่ แหล่งขยะ เงินทุน เครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพอื่นๆ (เช่นยานพาหนะในการขนส่ง เครื่องมือเก็บวัสดุ และภาชนะใส่วัสดุ เป็นต้น) และเทคโนโลยี (Gilhuls. 1988) การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตโดยตรงหมายถึงมีกรรมสิทธิ์ครอบครองและสามารถควบคุมการเข้าถึงหรือการทำประโยชน์ในปัจจัยการผลิตได้ด้วยตนเอง ซึ่งหากพิจารณาที่คนเก็บวัสดุที่อาจจะไม่ได้เป็นเจ้าของแหล่งขยะที่เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญโดยตรง แต่ด้วยการเข้าถึงแหล่งขยะอย่างอิสระด้วยการเข้าทำประโยชน์ในแหล่งขยะต่างๆได้โดยไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของใคร จะถือว่าเป็นปัจจัยการผลิตหนึ่งที่มีกรรมสิทธิ์หรือเป็นเจ้าของเช่นกัน

อนึ่งการพิจารณาอีกปัจจัยการผลิตหนึ่งที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะกับพวกรับซื้อของเก่า คือ รถขนของ (อาจจะเป็นซาเล้ง หรือ รถเข็น) ความสัมพันธ์ในปัจจัยการผลิตนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างจากแหล่งขยะ เนื่องจากมีผู้เก็บและคัดแยกวัสดุเพียงจำนวนหนึ่งที่เป็นเจ้าของรถขนของซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของพวกเร่รับซื้อวัสดุ แต่มีผู้เก็บและคัดแยกวัสดุอีกจำนวนไม่น้อยที่ต้องอาศัยการเช่ารถขนของนี้จากร้านค้าที่รับซื้อวัสดุจากพวกเขา ดังนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมเกิดคำถามที่ว่าผู้เก็บและคัดแยกวัสดุที่เช่าหรือยืมรถขนขยะและอุปกรณ์ในการทำอาชีพอื่นๆจากผู้ซื้อวัสดุต่อจะมีฐานะอะไร ในระบบ ? ในความเป็นจริงแล้วสามารถกล่าวได้ว่าแรงงานเหล่านั้นได้แลกเปลี่ยนพลังแรงงานกับค่าจ้างหรือมีฐานะเป็นลูกจ้างนั้นเอง แต่ขณะในผู้เก็บและคัดแยกวัสดุไม่ได้มองความสัมพันธ์ของพวกเขากับผู้ให้เช่าว่าเป็นเหมือนการจ้างงานหรือความสัมพันธแบบนายจ้างลูกจ้าง แรงงานส่วนมากยังคงพิจารณาว่าตนเองมีการจ้างงานด้วยตนเองเนื่องจากสามารถกำหนดวิธีการทำงานได้ด้วยตัวเอง เช่น เวลาเริ่มงาน เลิกงาน ระยะเวลาการทำงาน และจำนวนของขยะที่ต้องการเก็บในแต่ละวัน รวมทั้งสามารถกำหนดว่าต้องการดำรงลักษณะของความสัมพันธ์กับผู้ให้เช่าในลักษณะเช่นนี้ต่อไปหรือไม่ (Gilhuls. 1988)

หากพิจารณาความสัมพันธ์ที่สวนทางกันในวงจรนั้น จะพบว่าวงจรส่วนบนที่เป็นการดำเนินกิจการในระบบทุนนิยมมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาการทำงานของผู้เก็บและคัดแยกวัสดุอย่างลึกซึ้ง ด้วยเช่นกัน จะเห็นได้ว่าผู้บริโภครายใหญ่ในระบบซึ่งเป็นโรงงานอุตสาหกรรมต้องการวัสดุจำนวนมากเพื่อการผลิต ดังนั้นอุปทานของขยะที่ผู้เก็บและคัดแยกวัสดุต้องหาจึงขึ้นอยู่อุปสงค์ของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โรงงาน ภายในระบบตลาดของทุนนิยมยังก่อให้เกิดการกักตุนสินค้าและการรวบรวมวัสดุให้มีปริมาณมากๆ ของตัวแทนผู้รับซื้อหรือเป็นพ่อค้าคนกลางในระดับต่างๆ ของวงจรด้วย ผลสะท้อนที่ชัดเจนซึ่งเกิดจากการกำหนดอุปสงค์จากส่วนบน ได้แก่ การกำหนดราคาและปริมาณของการรับซื้อขยะ ส่วนที่มีอิทธิพลมากในการกำหนดราคาของวัสดุที่อยู่ในระบบจะเกิดมาจากส่วนบนของวงจร ทั้งนี้ผู้ที่ได้เปรียบในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและสามารถสร้างสถานที่เก็บตุนวัสดุได้ปริมาณมากจะสามารถเพิ่มการสะสมมูลค่าส่วนเกินของตนเองได้มากขึ้น รวมทั้งสร้างแรงกดดันต่อราคาของวัสดุกับกลุ่มที่อยู่ระดับล่างลงมา

จากการศึกษาของ Gilhuls. 1988 พบว่าผู้เก็บและคัดแยกวัสดุที่อยู่ล่างสุดของระบบที่ไม่สามารถมีอิทธิพลในการกำหนดราคาของวัสดุ เมื่อราคาของวัสดุที่ต้องการขายและแลกเปลี่ยนมีราคาต่ำลงการปรับตัวเพียงอย่างเดียวในการทำงานที่เขาสามารถทำได้คือ การเพิ่มปริมาณของขยะที่หามาได้ในแต่ละวันเพื่อที่จะได้มีรายได้พอประทังชีวิตของทั้งครอบครัว หรือ เพิ่มผู้ที่อยู่ในครอบครัวให้เข้ามาช่วยในการทำงานด้วยเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ครัวเรือน (รวมทั้งการปรับตัวอื่น ๆ ดูได้จาก Drakakis. 1996) นอกจากนี้แรงกดดันที่มีต่อการทำงานไม่เพียงแต่เกิดขึ้นเนื่องจากราคา แต่การทำงานภายใต้การแข่งขันในอาชีพเดียวกัน (Gilhuls. 1988) และความมีอิทธิพลต่อการเข้าถึงแหล่งขยะที่เหนือกว่า เช่น อิทธิพลของเจ้าหน้าที่เทศบาล และพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น (DiGregorio. 1994) ยังเป็นตัวก่อให้เกิดความยากลำบากในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตยิ่งขึ้น การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้เก็บและคัดแยกวัสดุจะส่งผลให้ปริมาณขยะที่หาได้ต่อหัวลดลง ในขณะที่ปริมาณของขยะอาจจะไม่เพิ่มขึ้น (อย่างมีนัยสำคัญ) และมีจำนวนจำกัด (Gilhuls. 1988)

จากสิ่งที่พบในการวิจัยที่กล่าวข้างต้น หากวิเคราะห์ในด้านของแนวคิดเกี่ยวกับวิถีการผลิตสามารถกล่าวได้ว่า ระดับของผลกำไรและค่าตอบแทนที่ผู้เก็บและคัดแยกวัสดุได้รับจากการทำงานของพวกเขาทั้งหมดไม่ได้ถูกกำหนดหรือมีอิทธิพลมาจากค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ค่าครองชีพ หรือ Reproduction cost อย่างเช่นช่างฝีมือที่เป็นผู้ผลิตเล็กอิสระในอดีตที่สามารถกำหนดค่าตอบแทนในการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตด้วยตนเองจากความลำบากในการทำงานและค่าครองชีพเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดและผลิตงานได้ต่อไป นอกจากนี้ผู้เก็บและคัดแยกวัสดุยังไม่มีอิทธิพลต่ออุปสงค์และอุปทานขององค์ประกอบต่างๆ ที่อยู่ในระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ในภาวะที่ผู้รับซื้อหรือพ่อค้าคนกลางสามารถเพิ่มการกักตุนสินค้าเพื่อกดดันให้ราคาขายต่อวัสดุสูงขึ้น ในขณะที่อีกด้านหนึ่งผู้รับซื้อหรือพ่อค้าคนกลางจะพยายามกดราคารับซื้อกับผู้เก็บและคัดแยกวัสดุให้ต่ำมากๆเพื่อการได้รับส่วนต่างจากราคาขายและราคาซื้อที่มากขึ้น ด้วยเหตุนี้จะเห็นว่าผู้เก็บและคัดแยกวัสดุจะปรากฏอยู่ในตำแหน่งของโครงสร้างที่อ่อนแอของระบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการทำงานที่เป็นแบบตัวใครตัวมันไม่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มจึงไม่สามารถมีอิทธิพลกับส่วนต่างๆในระบบได้ (Gilhuls. 1988)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การทำงานในวงจรส่วนบนยังพบว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างหน่วยการผลิตต่างๆ เช่น โรงงานอุตสากรรมบางแห่งจะรับซื้อวัสดุจากตัวแทนผู้รับซื้อรายใหญ่ที่มีข้อตกลงทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับทางโรงงานเท่านั้น ในบางสถานการณ์โรงงานอุตสาหกรรมจะเป็นผู้ดำเนินการในหน่วยการผลิตต่างๆ เอง ตั้งแต่ตัวแทนรับซื้อจนถึงผู้ค้าส่งรายใหญ่ และร้านค้ารับซื้อรายย่อย เพื่อต้องการกำหนดอิทธิพลที่มีต่อราคาของสินค้าให้ครบวงจร โดยที่โรงงานจะสนับสนุนเงินในการลงทุนแต่ละวันและปัจจัยการผลิตอื่นๆที่จำเป็น เช่น เครื่องมือในการคัดแยกและลดปริมาตรวัสดุเพื่อขนส่ง อย่างไรก็ตามในบางกรณีส่วนล่างของวงจรที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดำเนินงานของโรงงาน แต่เป็นพวกที่มีข้อตกลงสัญญากับโรงงานก็จะสามารถขอความช่วยเหลือจากโรงงานได้เช่นกัน (Birkbeck. 1978)

การอธิบายลักษณะของความสัมพันธ์ของวิถีของการผลิตระหว่างทุนนิยมและผู้ผลิตเล็กอิสระนั้นในอีกมุมมองหนึ่ง นอกเหนือจากการมองที่การพึ่งพาที่ขึ้นอยู่ต่อกันแล้ว อาจพิจารณาที่กระบวนการอนุรักษ์และทำลายผู้ผลิตเล็กอิสระภายใต้การผลิตของทุนนิยม ผู้เก็บและคัดแยกวัสดุดูจะเป็นรูปแบบที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ไว้โดยนายทุนที่อยู่ส่วนบนของวงจร การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตในระดับที่ต่างๆกันในวิถีของการผลิตก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายส่วนเกินจากส่วนล่างสุดไปสู่ส่วนต่างๆที่เหนือขึ้นไป โรงงานต้องการวัตถุดิบในการผลิตที่มีราคาถูกเพื่อลดค่าใช้จ่ายในส่วนของต้นทุนการผลิตและเพื่อสามารถขายสินค้าได้กำไรมากขึ้น ดังนั้นการคงผู้ผลิตเล็กอิสระอย่างผู้ที่เก็บและคัดแยกวัสดุให้อยู่ภายใต้อิทธิพลของการควบคุมราคา อุปสงค์และอุปทานของวัสดุจะทำให้โรงงานได้รับประโยชน์จากแรงงานราคาถูกเหล่านี้ ทุนนิยมได้อาศัยลักษณะการทำงานที่ไม่มีระเบียบของระบบในการควบคุมกระบวนการแลกเปลี่ยนสินค้าในระดับต่างๆ

ในส่วนที่กล่าวถึงการสร้างหรือการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบบางประการในกระบวนการอนุรักษ์และทำลายผู้ผลิตเล็กอิสระนั้น จะเห็นได้ว่าทุนนิยมได้อาศัยลักษณะของการหาขยะเพื่อทำปุ๋ยหรือเศษอาหารมาเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นวิถีการผลิตดั่งเดิมของผู้เก็บและคัดแยกวัสดุ จุดนี้เองที่ชี้ให้เห็นชัดว่ามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการทำงานเดิมบางส่วน แทนที่จะทำลายให้หมดไปแล้วสร้างวิถีการผลิตแบบใหม่ แต่กลับปรากฏวิถีการผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระที่ซ้อนอยู่ในระบบทุนนิยม การผลิตซ้ำของผู้เก็บและคัดแยกวัสดุในปัจจุบันไม่ได้เกิดจากอิทธิพลในการกำหนดด้วยตนเองแต่มีชีวิตตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและการประกอบการของโรงงาน (ทุนนิยม)

จากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากงานศึกษาของ Gilhuls.(1988) ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการอนุรักษ์มีความชัดเจนมากกว่ากระบวนการทำลาย ภายในระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่แสดงให้เห็นได้จากจำนวนของผู้เก็บและคัดแยกวัสดุที่เพิ่มขึ้นและการขยายการทำงานออกไปสู่การค้นหาขยะตามถนนที่มากขึ้น ซึ่งเท่ากับหมายความว่าวิถีการผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระไม่ได้ถูกทำลายไปแต่มีการเคลื่อนไหวไปในทิศทางที่จะเพิ่มความสามารถในการหารายได้แก่ครัวเรือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บางรูปแบบของกระบวนการทำลายเกิดจากการดำเนินการของฝ่ายรัฐที่เห็นว่ามีวิธีที่จะสามารถเพิ่มปริมาณวัสดุให้แก่โรงงานได้มากขึ้นหรือเทศบาล/รัฐบาลท้องถิ่นมีผลประโยชน์ในนโยบายที่ต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อกระบวนการกำจัดขยะ และต้องการใช้ประโยชน์โดยตรงจากขยะเพื่อการขาย ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการทำลายวิถีการผลิตและวิถีการดำรงชีวิตของผู้ผลิตเล็กอิสระ

นอกเหนือจากแนวคิดที่ได้มีการอธิบายกิจกรรมในการผลิตของเมืองดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นและได้เชื่อมโยงตัวอย่างที่เกิดขึ้นในระบบของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่แล้วนั้น จากการศึกษาของ Gilhuls (1988) เขายังได้สรุปข้อมูลเชิงประจักษ์ที่พบ โดยวิเคราะห์ว่ามีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับการทำงานแบบไม่ประจำ (Gilhuls. 1988 อ้างถึง Bromley และ Gerry. 1972) การวิเคราะห์ได้กล่าวถึงส่วนที่ต่อเนื่องระหว่าง ผู้ที่ทำงานได้รับค่าจ้างมั่นคง และผู้ที่จ้างงานด้วยตัวเอง โดยอธิบายว่าผู้เก็บและคัดแยกวัสดุสามารถจัดเข้าสู่ประเภทของการทำงานที่เป็นเป็นแรงงานซ่อนเร้นเพื่อกิจการที่มีขนาดใหญ่ ผู้เก็บและคัดแยกวัสดุจะทำงานโดยปราศจากความสัมพันธ์ในการจ้างงานที่เป็นแบบนายจ้างลูกจ้าง นอกจากนี้เนื่องจากกำลังแรงงานของผู้เก็บและคัดแยกวัสดุที่มีจำนวนมากขึ้นและเป็นอาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อแรงงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพเศรษฐกิจที่ถดถอย จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ความสัมพันธ์ในรูปแบบการผลิตเช่นนี้ มีความสำคัญขึ้นมาในอุตสาหกรรมการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

ความเป็นอิสระที่เกิดขึ้นในรูปแบบการทำงานแบบซ่อนเร้นสามารถพิจารณาได้จากความสามารถในการกำหนดช่วงเวลาในการทำงานและวิธีการทำงานที่เลือกใช้ (Gilhuls. 1988 อ้างถึง Bromley และ Gerry. 1972; Birkbeck. 1978; DiGregorio. 1994) อย่างไรก็ตามการทำงานในลักษณะนี้ยังต้องมีการพึ่งพาผู้ประกอบการที่มีขนาดใหญ่กว่าทั้งในด้านของเงินทุนและอุปกรณ์ในการผลิต ประเภทการทำงานในลักษณะนี้อาจกล่าวว่าเป็นการทำงานแบบพึ่งพา (Gilhuls. 1988 อ้างถึง Bromley และ Gerry. 1972) ด้วยสภาพสังคมที่ไม่เปิดโอกาสในการทำงานให้แก่ผู้ที่ขาดความรู้ความชำนาญ รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจของเมืองที่เป็นตัวบีบรัดให้ผู้มีรายได้น้อยไม่มีทางเลือกในการหารายได้เพื่อเลี้ยงชีพมากนัก จึงทำให้ต้องเลือกที่จะทำงานอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ของการผลิตดังกล่าว

นอกจากแรงงานผู้ชายที่พยายามดิ้นรนในการหารายได้ของครอบครัว ยังพบว่ากลุ่มผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคมอย่างผู้หญิง เด็ก และคนชรา ต่างมีข้อจำกัดในทางเลือกของการหารายได้ที่สูงกว่าแรงงานผู้ชาย ทางเลือกสำหรับคนจนและขาดความชำนาญที่เป็นผู้หญิงในตลาดแรงงานพบว่ามีน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงเหล่านี้ต้องทั้งทำงานหารายได้ (บางรายเป็นผู้หารายได้เลี้ยงดูครอบครัว) และทำหน้าที่แม่บ้านดูแลเลี้ยงดูลูก รวมทั้งกิจกรรมงานบ้านต่างๆ ในด้านค่าจ้างแรงงานยังพบว่าแรงงานผู้หญิงได้รับค่าจ้างโดยปกติต่ำกว่าแรงงานผู้ชายถึงแม้ว่าจะทำงานที่คล้ายคลึงกันและในขณะเดียวกันที่ผู้หญิงก็ต้องทำงานบ้านตามหน้าที่ที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมในสังคมควบคู่ไปด้วย

เอกสารนี้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ หรือนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ถึงแม้ว่าสิ่งตอบแทนที่แรงงานผู้หญิงได้รับอาจเรียกว่าทำให้มีอิสระด้านการเงิน แต่ในภาพรวมก็ยังพบการถูกเอารัดเอาเปรียบทั้งที่บ้านและในการจ้างงาน ในสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏยังพบว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากสภาพการณ์ถดถอยทางเศรษฐกิจเท่าๆกับที่แรงงานผู้ชายได้รับ แต่พบว่าผู้หญิงสามารถปรับตัวในการดำรงชีวิตและพยายามหาอาชีพมาทดแทนได้ดีกว่าผู้ชาย ถึงแม้ต้องทำอาชีพที่ต่ำต้อยอย่างการคุ้ยขยะก็ทำ (Drakakis. 1996) ดังนั้นจึงเห็นว่าผู้หญิงในชุมชนที่ยากจนไม่มีทางเลือกมากนักในการหารายได้นอกจากการเป็นคนเก็บและคัดแยกวัสดุจากแหล่งขยะ นอกจากนี้การที่ผู้หญิงต้องมีภาระหน้าที่ในงานบ้านจึงต้องการแหล่งงานที่อยู่ใกล้บ้านหรือรับงานมาทำที่บ้าน เช่น การขายของในชุมชน หาบเร่ รับจ้างเย็บผ้า และเก็บขยะขาย เป็นต้น (Douglass. 1994)

แรงงานเด็กและผู้สูงอายุมีสถานการณ์เช่นเดียวกับแรงงานผู้หญิง สำหรับการทำงานของผู้สูงอายุในอาชีพเก็บวัสดุจากขยะ พบว่าประสบการณ์จากการคัดเลือกขยะเป็นเวลายาวนานทำให้สามารถที่จะคัดเลือกวัสดุที่นำไปแลกเปลี่ยนได้ราคาดีกว่าพวกแรงงานใหม่ๆ แต่อย่างไรก็ตามโอกาสในการหารายได้อาจจะลดลงเนื่องจากว่ามีการแข่งขันในอาชีพนี้มากขึ้น การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุมีความยึดมั่นในการประกอบอาชีพนี้มากโดยไม่คิดที่จะเปลี่ยนอาชีพเพราะเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสในตลาดแรงงาน ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มวัยแรงงานผู้ชายที่พร้อมที่จะออกจากอาชีพนี้ทันทีที่มีโอกาสในการทำงานที่มั่นคง และรายได้มากกว่า (Gilhuls. 1988; พรรณทิพย์ เพชรมาก และ กัณฉิกา อังศุธนสมบัติ. 2533)

2.3.3 สรุปความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตระหว่างวิถีการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระและวิถีการผลิตแบบทุนนิยมที่ปรากฏอยู่ในระบบเศรษฐกิจของเมือง

ในการวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะสนใจในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อการแก้ไขปัญหาระดับเมืองของประเทศกำลังพัฒนาที่มีความสัมพันธ์และส่งผลไปสู่การประเด็นปัญหาในระดับโลก ประเด็นสำคัญที่นอกเหนือจากการเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรในแนวทางนิเวศวิทยาแล้ว การกล่าวถึงทิศทางการพัฒนาของแต่ละประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศโลกที่สาม ที่มีความเสี่ยงต่อการทำลายทรัพยากรและการบริโภค/การผลิตที่ไม่ยั่งยืน ได้เน้นหนักการกล่าวถึงความไม่เท่าเทียมในการกระจายทรัพยากร ความเลื่อมล้ำระหว่างคนจนและคนรวยทำให้เกิดช่องว่างทั้งด้านรายได้ การทำงาน และการบริโภค ประชาชนในเมืองส่วนใหญ่ที่เป็นผู้มีรายได้น้อยและดำรงชีวิตอยู่ในสภาพที่ยากจนและขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัยถูกกล่าวว่าเป็นผู้ที่มีโอกาสก่อพฤติกรรมที่ไม่ยั่งยืน เนื่องจากปัญหาของการมีรายได้จากการประกอบอาชีพในเมืองเป็นปัญหาหนึ่งที่นำไปสู่ความยากจนของผู้ด้อยโอกาสในสังคม ดังนั้นการวิจัยนี้จึงให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจและ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของวิถีการดำรงชีวิตของคนยากจนที่มีอาชีพคุ้ยหาวัสดุจากขยะภายใต้ระบบการผลิตของทุนนิยม เพื่อนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขปัญหาและขจัดความยากจน

ตามแนวคิดเกี่ยวกับวิถีการผลิตซึ่งปฏิเสธการแยกความแตกต่างของระบบเศรษฐกิจออกเป็นสองส่วนแต่เน้นที่ส่วนประกอบต่างๆ ภายในระบบว่ามีความสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆอย่างไร ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงไม่มุ่งเน้นที่การจำกัดความหมายว่าเป็นหน่วยผลิตที่อยู่ในระบบหรือนอกระบบ แต่จะเน้นความสนใจไปที่ความสัมพันธ์ที่ดำรงอยู่ด้วยกันระหว่างวิถีการผลิตแบบทุนนิยมและวิถีการผลิตแบบที่ไม่ใช่ทุนนิยม หรือผู้ผลิตเล็กอิสระ โดยเน้นวิเคราะห์การผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระซึ่งถูกควบคุมให้สนับสนุนการผลิตของทุนนิยม และก่อให้เกิดประโยชน์ และการเอารัดเอาเปรียบในกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มต่างๆ อย่างไร รวมทั้งส่งผลกระทบต่อวิถีในการดำรงชีวิตของผู้ผลิตเล็กอิสระที่อยู่ในระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่อย่างไร

2.4. วิถีการดำรงชีวิตของแรงงานนอกระบบที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

การละเลยและมองข้ามกิจกรรมการทำงานของแรงงานที่อยู่นอกระบบหรือกลุ่มที่มีวิถีการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระจากนโยบายในการจัดการสิ่งแวดล้อมและขยะของเทศบาลและรัฐบาลท้องถิ่น สามารถเห็นได้จากแผนงานในการกำจัดที่โรงงานกำจัดขยะของกรุงเทพมหานคร โดยการยกเลิกกองขยะกลางแจ้ง จากแผนงานดังกล่าวกรุงเทพมหานครไม่ได้มองผลกระทบที่เกิดขึ้นกับแรงงานจำนวนมากที่มีอาชีพคุ้ยวัสดุจากขยะเป็นรายได้ ส่วนหนึ่งของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง คือ ผู้เก็บและคัดแยกวัสดุที่ทำงานคุ้ยขยะอยู่บนหัวกองขยะ กลุ่มนี้ได้รับผลกระทบจากการจำกัดการเข้าถึงแหล่งขยะหรือแหล่งรายได้ที่ส่งผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิตประจำวัน เนื่องจากรายได้ครัวเรือนส่วนใหญ่มาจากการทำอาชีพนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการยกเลิกกองขยะกลางแจ้งยังมีต่อโครงข่ายของการแลกเปลี่ยนขยะที่ต่อเนื่องขึ้นไปตั้งแต่ร้านค้ารับซื้อรายย่อยจนถึงโรงงานอุตสาหกรรม (DiGregorio. 1994)

นโยบายที่มีจุดหมายในการปรับปรุงการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ที่แหล่งขยะจะส่งผลกระทบโดยตรงในทางลบต่อกิจกรรมของพวกที่เก็บและคัดแยกวัสดุที่เดิมมีอยู่มากบริเวณหัวกองขยะ แต่สำหรับพวกที่เก็บและคัดแยกวัสดุที่รับซื้อของเก่าหรือรวมถึงผู้ที่เก็บขยะจากกองขยะและถังขยะข้างถนนอาจจะไม่ได้รับผลกระทบดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการอื่นที่เกี่ยวเนื่องจากนโยบายการจัดการขยะ เช่น การเสนอแนวทางการจัดเก็บขยะแบบตะวันตก คือ ยกเลิกการเก็บขยะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่โดยผู้อื่นที่ไม่ใช้เทศบาลท้องถิ่น การดำเนินการดังกล่าวรัฐบาลท้องถิ่นจะเป็นผู้เก็บรวบรวมขยะจากบ้านเรือน และสถานประกอบการต่างๆผ่านการคัดแยกโดยโรงงานคัดแยกของเทศบาล และนำสู่การกำจัดด้วยวิธีการต่างๆ ต่อไป อาจกล่าวได้ว่าเป็นการตัดตอนการทำมาหากินของพวกที่เก็บและคัดแยกวัสดุที่รับซื้อของเก่าหรือรวมถึงผู้ที่เก็บขยะจากกองขยะและถังขยะนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลกระทบที่กล่าวมาข้างต้นนอกจากเป็นผลทางลบต่อการประกอบอาชีพแล้ว การดำเนินนโยบายของรัฐยังส่งผลกระทบไปสู่รายได้ของตัวเองและครัวเรือน รวมทั้งความสามารถในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากผลกระทบของนโยบายของรัฐต่อการดำรงชีพ ทำให้คนจนต้องพยายามที่จะปรับตัวเพื่อให้มีชีวิตรอดอยู่ในเมือง กลยุทธ์ที่คนจนใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบและตำแหน่งของครัวเรือน เช่น การอพยพย้ายถิ่น การเพิ่มขนาดของครัวเรือน เพื่อที่จะเพิ่มโอกาสในการหาเงินจากสมาชิกที่เพิ่มขึ้นให้มากที่สุด ไม่เพิ่มขนาดของครัวเรือน โดยการคุมกำเนิด เพื่อเป็นการไม่เพิ่มรายจ่ายของครอบครัว 2) ควบคุมการบริโภค ได้แก่ ลดปริมาณการบริโภค ซื้อแต่ของที่มีราคาถูก เอาเด็กออกจากโรงเรียน ลดการรักษาพยาบาล หรือชะลอการไปรักษาพยาบาลออกไปก่อน เลื่อนการบำรุงรักษา ซ่อมแซมที่อยู่อาศัยหรืออุปกรณ์ต่างๆ ออกไป 3) การเพิ่มรายได้ของครัวเรือน ได้แก่ เพิ่มสมาชิกของครัวเรือนให้เข้าสู่ภาคการทำงาน เริ่มการทำการค้า/ประกอบกิจการเท่าที่เป็นไปได้ เพิ่มกิจกรรมจากที่ทำอยู่ในปัจจุบัน เช่น ปลูกพืช เก็บฟืน (Drakakis. 1996 อ้างถึง Rakodi. 1995) จากการปรับตัวดังกล่าวทำให้วิถีการดำรงชีวิตบางอย่างของคนยากจนต้องมีพฤติกรรมในการอยู่อาศัยและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน เช่น อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม การขาดสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้การขาดโอกาสที่จะมีสิทธิในการอยู่อาศัยบนพื้นที่อย่างมั่นคงทำให้สภาพที่อยู่อาศัยหรือชุมชนแออัดและเสื่อมโทรมลง ชุมชนบุกรุกที่ขาดการเหลียวแลจากรัฐบาลและขาดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของชุมชนของตนเอง จะเป็นตัวขัดขวางไม่ให้เกิดการรวมกลุ่มในการอยู่ร่วมกันของชุมชน และการพัฒนาชุมชนต่างๆ ตามมาได้ (Douglass. 1994)

ในการกล่าวถึงอีกด้านหนึ่งของผลกระทบที่มีต่อการดำรงชีวิตของผู้ผลิตเล็กอิสระที่อยู่ในระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่นี้ภายใต้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของผู้ผลิตเล็กอิสระตามแนวคิดเกี่ยวกับวิถีการผลิต พบว่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ผลิตเล็กอิสระและทุนนิยมมีลักษณะของการเอารัดเอาเปรียบในด้านแรงงานเพื่อการทำงาน และส่วนแบ่งมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากธุรกิจดังกล่าว คนเก็บขยะซึ่งอยู่ส่วนล่างสุดของวงจรที่ไม่มีอิทธิพลใดๆในการกำหนดราคาของวัสดุที่ตนเป็นผู้หามาได้ และไม่มีอิทธิพลบนอุปสงค์และอุปทานภายในระบบ จะเป็นกลุ่มที่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่จำกัด การปรับตัวที่ทำได้เพียงทางเดียวคือ ต้องเพิ่มปริมาณวัสดุที่หาได้ในแต่ละวันให้มากขึ้นเพื่อรองรับกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือน อนึ่งอาจมีการปรับตัวอื่นๆ เกิดขึ้นพร้อมกันด้วยดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

การทำงานของแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่พบว่าไม่มีการรวมกลุ่มการทำงาน มีลักษณะที่เป็นแบบตัวใครตัวมัน ใครสามารถหาขยะได้มาเท่าใดก็จะสามารถมีรายได้มากเท่านั้น ดังนั้นในด้านหนึ่งอาจเกิดการแข่งขันกันเองในกลุ่มอาชีพเดียวกัน (Gilhuls. 1988) ปัญหาหนึ่งที่พบนอกเหนือจากการแข่งขันในกลุ่มเดียวกันแล้ว คือ การขาดอิทธิพลในการควบคุมการเข้าถึงแหล่งขยะ

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การถูกจำกัดการเข้าถึงแหล่งรายได้ดังกล่าวถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญของการประกอบอาชีพในระบบนี้ และมีผลกระทบต่อการทำงานของแรงงานนอกระบบโดยตรง (DiGregorio. 1994) การศึกษาของ Douglass (1994) ในชุมชนซอยสวนพลู และตัวอย่างชุมชนแออัดริมทางรถไฟ (ชุมชนมิตรภาพ) เทศบาลนครขอนแก่นที่มีการรวมกลุ่มการทำอาชีพซาเล้ง (องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย. 2541) ได้แสดงให้เห็นว่าการรวมกลุ่มทางสังคมจะสามารถช่วยให้คนจนที่ประกอบอาชีพอยู่ในแรงงานนอกระบบสามารถช่วยเหลือกันทำงานในอาชีพเดียวกัน และส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มรายได้ นำไปสู่การร่วมมือในการปรับปรุงที่อยู่อาศัย ในตัวอย่างของชุมชนมิตรภาพองค์กรที่เกิดจากกลุ่มของประชาชนในชุมชนจะสามารถสะสมวัสดุได้ปริมาณมากขึ้นและเป็นแหล่งที่มีความสำคัญขึ้นมาในระบบ สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการกดราคาวัสดุในการซื้อขายได้เนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบอาชีพซาเล้งสามารถทำการติดต่อเพื่อขายวัสดุให้กับส่วนบนของวงจรที่สูงขึ้นได้โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวจะสามารถลดขั้นตอนการถ่ายเทส่วนเกินเป็นทอดๆ ลงได้ นอกจากนี้การรวมกลุ่มทางสังคม และรายได้ของแต่ละครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นยังส่งผลดีต่อชุมชนที่อยู่อาศัยในด้านของการพัฒนาปรับปรุงสิ่งปลูกสร้างและการจัดการสาธารณูปโภคเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชน รวมทั้งก่อให้เกิดการเรียกร้องความมั่นคงในที่อยู่อาศัยของชุมชนยากจนด้วยอีกประการหนึ่ง

การกล่าวถึงความไม่เท่าเทียมในการกระจายทรัพยากร ความเลื่อมล้ำระหว่างคนจน และคนรวยทำให้เกิดช่องว่างทั้งด้านรายได้ การทำงาน และการบริโภค ประชาชนในเมืองส่วนใหญ่ที่เป็นผู้มีรายได้น้อย ต้องดำรงชีวิตอยู่ในสภาพที่ยากจน และขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย กล่าวว่าเป็นผู้ที่มีโอกาสก่อพฤติกรรมที่ไม่ยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของเมือง จึงต้องกล่าวถึง การขจัดความยากจน โดยพิจารณาความเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่พวกเขาต้องการเพื่อการดำรงชีวิต การจ้างงาน และ การมองความสำคัญของการทำงานนอกระบบ และการมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการได้รับสิทธิทางสังคมอื่นๆ ที่จะเป็นแนวทางที่นำไปสู่การกำจัดรูปแบบการบริโภค และการผลิตที่ไม่ยั่งยืน ทั้งนี้ในแนวทางการปฏิบัติ รัฐต้องให้โอกาสในการจัดการในระดับท้องถิ่น หรือชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการปฏิ-สัมพันธ์ระหว่างรัฐ และประชาสังคมในทุกส่วนของเมือง (Governance) ขจัดการเลือกปฏิบัติ ให้ความเสมอภาคแก่ผู้หญิง เด็ก และชนกลุ่มน้อย ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือ และไว้วางใจของรัฐบาลท้องถิ่น รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเอง และการเปิดโอกาสในการเข้าถึงอำนาจทางการเมืองของประชาชนทุกคนด้วยระบบของประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วม โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นชุมชน รัฐ เอกชน และที่สำคัญคือการทำงานขององค์กรเอกชน ที่เป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับชุมชน หรือเอกชน และชุมชน (Harpham and Boateng. 1997; United Nations.1997 อ้างถึง Agenda 21, Rio De Janeiro. 1992)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.5. สาระสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพและกรณีศึกษา

ด้วยความแตกต่างของแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการในการศึกษาของศาสตร์ต่างๆ การศึกษาในวงกรอบของการหาความรู้ในแต่ละศาสตร์จึงพิจารณามุมมอง (Approach) ของปัญหาที่สนใจและวิธีการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบสำหรับคำถามของการวิจัยที่เฉพาะของศาสตร์นั้นๆ ต่างกัน ดังนั้นการเลือกวิธีการวิจัยที่เหมาะสมกับแต่ละศาสตร์จึงเป็นเหตุผลหนึ่งของความจำเป็นในการพิจารณาวิธีการใช้ หน้าที่ และข้อจำกัดของวิธีการวิจัยต่างๆ นอกจากทราบถึงธรรมชาติ และวิธีการของแต่ละศาสตร์แล้ว วัตถุประสงค์ที่เฉพาะของการวิจัยยังเป็นอีกเหตุผลหนึ่งของการเลือกวิธีการวิจัยด้วยเช่นกัน (สุภางค์ จันทวานิช. 2537 และ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสิน. 2538)

โดยภาพกว้างของการวิจัยอาจกล่าวได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ จากความเข้าใจทั่วไป การวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ให้ความสำคัญต่อแนวคิดปฏิฐานนิยม (Positivism) ที่มีรากฐานอยู่บนการแสวงหาความรู้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ และการรับรู้โดยประสาทสัมผัส หรืออาจกล่าวว่าสาขาด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีสนใจในโลกของวัตถุมากกว่า ในขณะที่สาขาทางสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์ สนใจมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคม จึงให้ความสำคัญกับพฤติกรรมมนุษย์ และความรู้สึกนึกคิดทั้งที่แสดงออกและไม่แสดงออกของมนุษย์ในสังคม และที่เน้นหนักในความสนใจที่ชีวิตด้านในของมนุษย์ อย่างสาขามานุษยศาสตร์ จะเน้นในเรื่องของคุณค่า อารมณ์ และข้อมูลนามธรรมของมนุษย์ หรือ ที่กล่าวว่าเป็นแนวคิดปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความแตกต่างของศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลต่อความสนใจของสิ่งที่ต้องการแสวงหาความรู้ที่ต่างกัน ความเป็นประจักษ์นิยมจะมีสูงในสาขาวิทยาศาสตร์ และลดลงในสาขาสังคมศาสตร์ และมนุษย์ศาสตร์อาจจะมีความเป็นประจักษ์นิยมน้อยที่สุด (สุภางค์ จันทวานิช. 2537) หากการวิจัยของสาขาสังคมศาสตร์นำแนวคิดปฏิฐานนิยมมาใช้ การศึกษานั้นจะเป็นการเน้นที่วิธีการแสวงหาความรู้เชิงประจักษ์ หรือพฤติกรรมที่ปรากฏ และเน้นที่ข้อมูลที่สามารถแจงนับได้และวัดได้ มีความเป็นตัวแทนที่ดีด้วยข้อยืนยันทางสถิติและตัวเลข

จากที่กล่าวข้างต้นถึงสาขาสังคมศาสตร์ มุ่งที่จะศึกษา "ปรากฏการณ์สังคม" หรือพฤติกรรมสังคมของมนุษย์ ซึ่งไม่เหมือนกับ "ปรากฏการณ์ธรรมชาติ" ที่เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ของวิธีทางวิทยาศาสตร์ ความแตกต่างดังกล่าวสามารถอธิบายด้วยเหตุผลดังนี้

1. สังคมมีความหมาย : ในแต่ละสังคมมีค่านิยม และความเชื่อทางสังคม (Norm and belief) ที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและบริบทของสังคม ดังนั้น ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจะมีความหมายซึ่งเกิดจากการตีความของคนที่อยู่ในปรากฏการณ์หรือสังคมนั้น แนวคิดปรากฏการณ์นิยมจึงมีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งต่อการตีความหมายของปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อม และ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บริบททางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ในขณะที่พบว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติไม่มีความหมาย (ทางวัฒนธรรม)

2. สังคมมีความซับซ้อน (Complexity) มากกว่าวิทยาศาสตร์ ด้วยเหตุที่ว่าสังคมประกอบด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่แสดงออกและไม่แสดงออก ความรู้สึก นึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งเป็นพฤติกรรมภายใน (Covert behavior) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมภายนอก (Overt behavior) อีกทอดหนึ่ง การทำความเข้าใจพฤติกรรมภายนอกที่ปรากฏ จึงต้องอาศัยความเข้าในพฤติกรรมภายในด้วย (สุภางค์ จันทวานิช. 2537 อ้างถึง พัทยา สายหู. 2522) ปรากฏการณ์สังคมจึงมีความซับซ้อนมากกว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติเพราะมีเรื่องของจิตใจเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งไม่อาจวัดได้เที่ยงตรงเสมอไป

3.สังคมมีการเปลี่ยนแปลงหรือพลวัตรอยู่ตลอดเวลา และรวดเร็ว ไม่สามารถคาดคะเนได้เลย หรือคาดคะเนได้ยาก ดังนั้นการวางนัยทั่วไป (Generalization) จึงมีความสำคัญน้อยกว่าวิทยาศาสตร์ซึ่งมีความแน่นนอนมากกว่า หรือสามารถคาดคะเนปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงได้จากการรับรู้สัญญาณบางอย่าง

4.สังคมมีความเกี่ยวพันระหว่างกันหรือมีปฏิสัมพันธ์ ปรากฏการณ์สังคมหนึ่งเป็นเรื่องของมนุษย์หลายๆ คนที่สัมพันธ์กัน จึงไม่สามารถศึกษาแบบลดทอนนิยม (Reductionism) โดยการศึกษาเฉพาะคนใดคนหนึ่งได้ แต่ต้องเป็นการศึกษาแบบภาพรวม (Holistic study) ศึกษาปฏิสัมพันธ์ที่มีผลต่อคนอื่นๆ ประกอบกับบริบทของสังคม ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่ปรากฏในการศึกษาธรรมชาติ

ด้วยความแตกต่างของปรากฏการณ์ธรรมชาติ และปรากฏการณ์สังคม ซึ่งประเด็นหลังเป็นสิ่งที่นักสังคมศาสตร์ต้องการศึกษา การวิจัยเชิงคุณภาพจึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองนักวิจัยที่มุ่งศึกษาปรากฏการณ์สังคมโดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะเจาะจงที่ต่างจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ (ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น) อย่างไรก็ตาม "การวิจัยในเชิงคุณภาพมิได้ปฏิเสธข้อมูลเชิงประจักษ์ และวิธีการเชิงปริมาณที่นักปฏิฐานนิยมให้ความสำคัญ แต่เชื่อว่ามีวิธีการอื่นนอกเหนือไปจากนั้นที่ทำให้ได้ข้อมูลที่สำคัญยิ่ง คือ การเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์สังคม" (สุภางค์ จันทวานิช. 2537)

ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ นอกจากในเรื่องของการแจงนับข้อมูลแล้ว ความแตกต่างของลักษณะข้อมูลเป็นเบื้องต้นที่จะส่งผลต่อความแตกต่างในเรื่องของวัตถุประสงค์ การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ตามมาเป็นลำดับ นักวิจัยจะนำข้อมูลทุกประเภทมาประมวลเข้าด้วยกันเพื่อประกอบการตีความ ทั้งข้อมูลที่แจงนับได้ ข้อมูลสถิติ ที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ แต่นักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องรวมเอาข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด ประวัติชีวิต ค่านิยมอุดมการณ์ต่างๆ เข้าไว้ในการวิเคราะห์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นในส่วนขององค์ประกอบที่เป็นนามธรรมของมนุษย์เหล่านี้ จึงนำไปสู่วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งความเข้าใจความหมาย ไม่ใช้ความถูกต้องของสิ่งที่ปรากฏอยู่ (รูปธรรม) ดังในการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังกล่าว วิธีการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงอาศัยขั้น

เอกสารนี้สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตอนการเก็บข้อมูลที่เน้นให้ผู้วิจัยออกไปสัมผัสข้อมูลด้วยตนเอง เช่น การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นต้น มากกว่าการเก็บข้อมูลแบบสอบถามเป็นจำนวนมาก และการสุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการเชิงปริมาณ ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการเก็บข้อมูลในวิธีการเชิงคุณภาพจึงไม่จำเป็นต้องอาศัยคณิตศาสตร์หรือสถิติขั้นสูง แต่เป็นกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ที่เกี่ยวโยงไปถึงทฤษฎีเพื่อให้ความหมายแก่ข้อมูลที่ได้มา โดยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) ในขณะที่วิธีการเชิงปริมาณต้องการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยหลักการทางสถิติจากข้อมูลจำนวนมากเพื่อวางนัยทั่วไปในกลุ่มที่กว้างกว่ากลุ่มตัวอย่าง หรือในกลุ่มประชากร

ถึงแม้การวิจัยเชิงปริมาณจะมองดูว่ามีความเที่ยงตรงแม่นยำ และน่าเชื่อถือเพียงใดก็ตาม จากข้อแตกต่างค่อนข้างมากที่ชี้ให้เห็นข้างต้น ทำให้นักวิจัยเชิงคุณภาพยืนยันว่า "วิธีการวิจัยเชิงปริมาณไม่สามารถเข้ามาชดเชยหรือแทนที่การวิจัยเชิงคุณภาพได้ทั้งหมด เพราะการวิจัยที่เกี่ยวกับมนุษย์ไม่ได้ต้องการการอธิบายความสัมพันธ์ในเชิงเป็นเหตุเป็นผลแก่กันเท่านั้น แต่ต้องการหาความหมาย ของตัวแปรที่กำหนดใช้กัน" (สุภางค์ จันทวานิช. 2537) อย่างก็ตามเหล่านี้ไม่ใช้เหตุผลในการปฏิเสธวิธีการวิจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่หากผสมผสานข้อได้เปรียบของวิธีการต่างๆ เข้าด้วยกันย่อมทำให้งานวิจัยนั้นสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น

เหตุผลที่ต้องผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากการตัดสินใจของมนุษย์ไม่มีการใช้เหตุผลและเป็นแบบแผนอย่างสม่ำเสมอ พฤติกรรมมนุษย์ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เราจะเรียนรู้สิ่งที่เป็นความเฉพาะเจาะจงของสิ่งหนึ่งสิ่งใดก่อน แล้วจึงนำความเฉพาะเจาะจงนั้นไปสู่ความเข้าใจที่เป็นสากลและเป็นแบบฉบับ ดังนั้นการวิจัยเชิงคุณภาพจะให้ความรู้ด้านคุณลักษณะและความกระจ่าง เกี่ยวกับสถานการณ์หนึ่งที่ปรากฏอยู่มากกว่า ในขณะเดียวกันการวิจัยเชิงปริมาณจะช่วยในด้านความแน่นอนของการค้นพบและการวางนัยทั่วไปกับกรณีอื่นๆ

เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ที่สอดคล้องกันเหตุผลในการเลือกศึกษาเฉพาะกรณีในการวิจัยเชิงคุณภาพของการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาจากเหตุผลที่สำคัญดังนี้ (พิจารณาจากการใช้วิธีการเชิงคุณภาพในสถานการณ์ใด จาก สุภางค์ จันทวานิช. 2537(pp.21-22))

1.เพื่อต้องการทราบข้อเท็จจริงและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม (Context) เนื่องจากแต่ละสังคมมีสภาพแวดล้อมแตกต่างกันจึงไม่อาจใช้กฎเกณฑ์เดียวกันมาอธิบายได้

2.เพื่อต้องการศึกษากระบวนการของปรากฏการณ์สังคมว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรจากระยะเวลาหนึ่งไปยังระยะเวลาหนึ่ง (ในที่นี้กล่าวถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเมื่อครั้งมีการเทกองขยะกลางแจ้ง กับในปัจจุบัน) โดยมีเงื่อนไขว่าอะไรเกิดขึ้นในกระบวนการนั้น

3.เพื่อต้องการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในระดับลึกซึ้งถึงความหมายของปรากฏการณ์นั้นๆ สำหรับสมาชิกที่อยู่ในสังคม (ในที่นี้หมายถึง สังคมของชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช)

เอกสารนี้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.เนื่องจากเป็นการทำวิจัยในสังคมที่มีผู้ไม่รู้หนังสือและผู้มีความรู้ขั้นต่ำมาก การสัมผัสผู้ถูกวิจัยโดยตรง จากการสัมภาษณ์ และสังเกต จะเป็นการลดข้อผิดพลาด และความยากลำบากที่อาจเกิดจากการใช้สื่อหรือเครื่องมือวิจัยอื่นๆ

5.เพื่อต้องการข้อมูลระดับลึกมาประกอบการตัดสินใจในการวางแผนปฏิบัติการ

การวิจัยในสาขาการวางแผนภาคและเมืองเป็นสาขาหนึ่งของงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ มุมมองที่ผู้วิจัยสนใจจะเกี่ยวกับปรากฏการณ์สังคม ทั้งพฤติกรรมของคนในสังคมและสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคม ที่มีอยู่ในปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ด้วยลักษณะของศาสตร์ที่ศึกษานี้ และวัตถุประสงค์ของการวิจัย (กล่าวในข้อ 1.2) เพื่อให้สามารถหาคำตอบของคำถามในการวิจัยได้ ผู้วิจัยจึงเลือกวิธีการผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยเน้นการศึกษาเฉพาะกรณีของการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ลักษณะของการวิจัยจะเน้นการวิจัยในสนาม เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง และเห็นปรากฏการณ์ทางสังคมของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยจะเข้าไปสัมผัสกับผู้ถูกวิจัยมากกว่าจะใช้เครื่องมือใดๆ เป็นสื่อกลาง ด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสังเกต ให้เกียรติผู้ถูกวิจัยในการตอบคำถามหรือให้ความร่วมมืออย่างเต็มใจ สำหรับการพรรณนาและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพโดยทั่วไปของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ในลักษณะของการพรรณนา ได้แก่ ข้อมูลทางกายภาพ แบบแผนการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะใช้วิธีการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยมากกว่าการใช้ข้อมูลทางสถิติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3
วิธีการวิจัย

3.1 ประมวลนิยามด้านมโนทัศน์ และนิยามเชิงปฏิบัติการ

การประมวลนิยามด้านมโนทัศน์และนิยามด้านปฏิบัติการสำหรับการวิจัยใน เป็นการอธิบายต่อเนื่องมาจากกรอบของการวิจัย (หัวข้อ 1.5) และเนื้อหาจากการทบทวนวรรณกรรม โดยพิจารณาที่ 2 ประเด็นหลัก คือ

1. แนวนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในการจัดการขยะของเมืองจะส่งผลกระทบต่อกับกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ
2. การดำเนินการของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตระหว่างวิถีการผลิตต่างๆที่อยู่ในกระบวนการ ส่งผลกระทบต่อการทำงานและวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มแรงงานนอกระบบ

ประมวลนิยามด้านมโนทัศน์และนิยามเชิงปฏิบัติการสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ (รูปที่3.1)

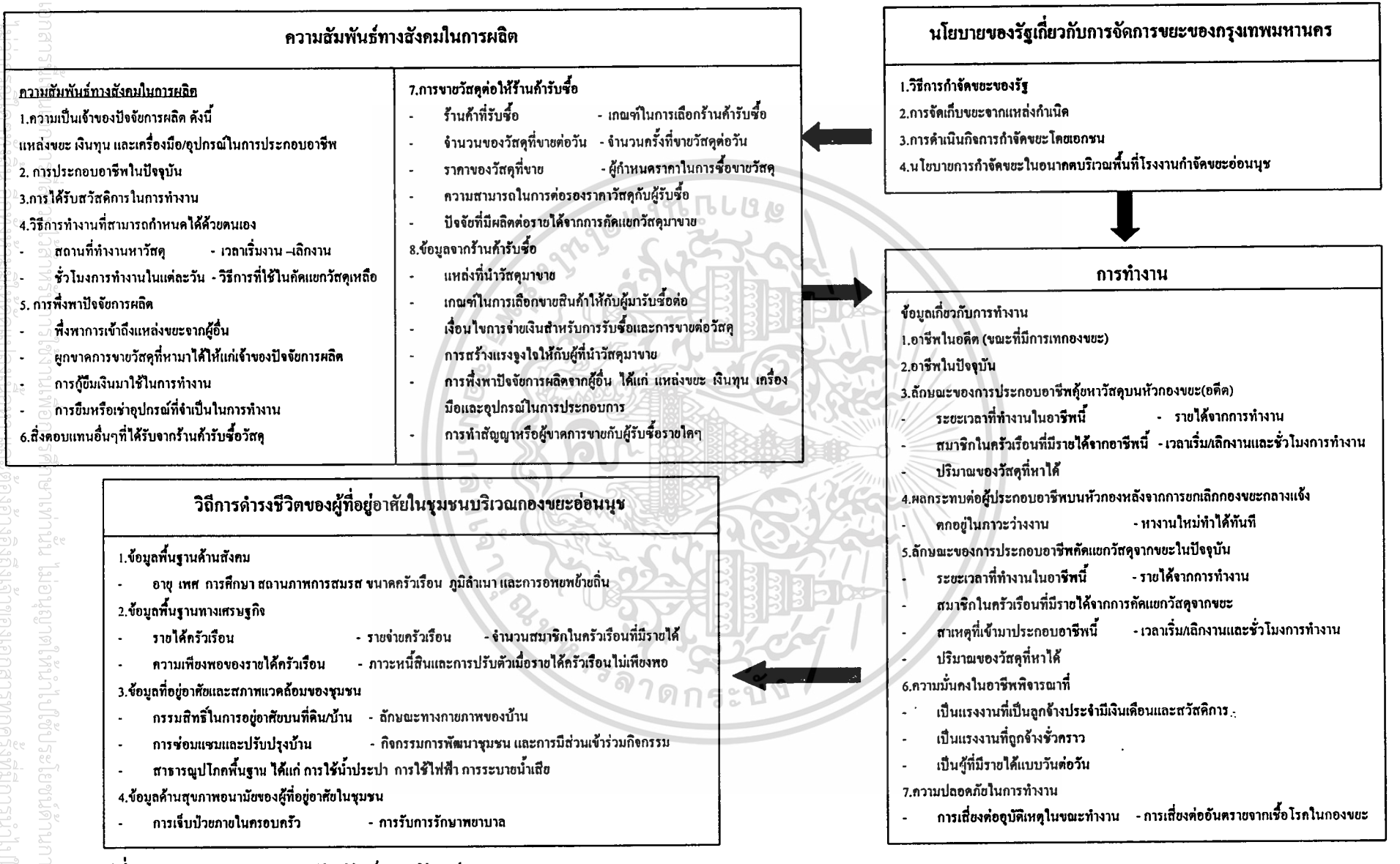
3.1.1 ประมวลนิยามด้านมโนทัศน์

1. ความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิต (Social Relations of Production)

ตามแนวคิดเกี่ยวกับวิถีการผลิตได้ปฏิเสธการแยกความแตกต่างของระบบเศรษฐกิจออกเป็นสองส่วน (Dualistic Division of Economic System) แต่เน้นที่ส่วนประกอบต่างๆ ภายในระบบว่ามีความสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆอย่างไร ดังนั้นตามแนวคิดดังกล่าวการวิจัยจึงมุ่งความสนใจไปที่ความสัมพันธ์ที่ดำรงอยู่ด้วยกัน(The Articulation) ระหว่างวิถีการผลิตแบบทุนนิยมและวิถีการผลิตแบบที่ไม่ใช่ทุนนิยมหรือผู้ผลิตเล็กอิสระ มากกว่ามุ่งไปที่การจำกัดความของหน่วยผลิตนั้นๆว่าเป็นกลุ่มที่อยู่ในระบบหรือนอกระบบ ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตจึงเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการพิจารณาตามแนวคิดนี้

ความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิต คือโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสังคมหรือระบบกรรมสิทธิ์ซึ่งกำหนดว่าใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ความสัมพันธ์ในการผลิตเป็นส่วนที่สำคัญหนึ่งในสองของโครงสร้างเศรษฐกิจ (Economic Structure) ควบคู่ไปกับพลังการผลิต (Force of Production) ซึ่งเป็นวิธีการที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติ หรือเรียกว่าวิธีการผลิตหรือเทคโนโลยี ทั้งสองส่วนนี้จะประกอบกันขึ้นเป็นแบบวิถีการผลิต (Mode of Production) ความสัมพันธ์ทางสังคมของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 3.1 กรอบแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปร

การผลิตจะเน้นการพิจารณาที่แง่มุมทางสังคมของการผลิตภายในกระบวนการแลกเปลี่ยนและการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตด้านหนึ่งและคนงานอีกด้านหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางพลังการผลิตมักเป็นตัวกำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในการผลิตและระบบกรรมสิทธิ์

2. วิถีการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระ (Petty Commodity Production)

เป็นระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าที่ไม่มีนายทุน แต่ประกอบด้วยผู้ผลิตเล็กอิสระที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหรือมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในปัจจัยการผลิต และเป็นลักษณะของการผลิตเพื่อตลาดที่มีการผลิตขนาดเล็ก

3.1.2 ประมวลนิยามเชิงปฏิบัติการ

1. ความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิต กล่าวคือ ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนในกระบวนการผลิต ในที่นี้จะพิจารณา 3 ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทางการผลิต คือ

1.1 รูปแบบของการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตโดยตรง: ภายใต้กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่หรือธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายวัสดุเหลือใช้จากขยะ มีปัจจัยการผลิตที่สำคัญได้แก่ แหล่งขยะ เงินทุน เครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ (เช่น ยานพาหนะในการขนส่ง เครื่องมือเก็บวัสดุ และภาชนะใส่วัสดุ เป็นต้น) และเทคโนโลยี การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตโดยตรงหมายถึง การมีกรรมสิทธิ์ครอบครองและสามารถควบคุมการเข้าถึงหรือการทำประโยชน์ในปัจจัยการผลิตได้ด้วยตนเอง ในที่นี้พิจารณารวมการเป็นเจ้าของหรือมีกรรมสิทธิ์ในแหล่งขยะที่มีการเข้าถึงอย่างอิสระด้วย กล่าวคือ ผู้ที่สามารถเข้าทำประโยชน์ในแหล่งขยะต่างๆได้โดยอิสระมิได้อยู่ภายใต้การควบคุมของใครเป็นผู้ที่มีความเป็นเจ้าของในปัจจัยการผลิตนี้

(2) ไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตโดยตรง: จากปัจจัยการผลิตที่สำคัญในกระบวนการดังที่กล่าวข้างต้น ผู้ที่ไม่ได้เป็นเจ้าของหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต คือ ผู้ที่ต้องพึ่งพาเจ้าของหรือผู้มีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตนั้นๆ เพื่อที่จะได้มีโอกาสในการทำงานและมีรายได้จากการคัดแยกวัสดุจากขยะ การพึ่งพาปัจจัยการผลิตในที่นี้หมายถึง การพึ่งพาการเข้าถึงแหล่งขยะ เงินทุน อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ และเทคโนโลยี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.2 รูปแบบของการจ้างงานในการผลิต: เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับกลุ่มที่เป็นคนงานในลักษณะต่างๆ สัมพันธ์ของแรงงานดังกล่าวก่อให้เกิดรูปแบบของการจ้างงาน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) รูปแบบการจ้างงานที่มั่นคง 2)รูปแบบการจ้างงานด้วยตนเอง และ3) รูปแบบการจ้างงานแบบไม่ประจำ (Casual Work) ซึ่งเป็นการจ้างงานที่อยู่ระหว่างกลุ่มที่มีการจ้างงานที่มั่นคงหรือได้รับค่าจ้างประจำ กับกลุ่มการจ้างงานด้วยตนเอง

ทั้งสามรูปแบบของการจ้างงานสามารถแยกความแตกต่างได้จากลักษณะดังต่อไปนี้

(1) ลักษณะการจ้างงาน พิจารณาความแตกต่างระหว่างรูปแบบการจ้างงานที่มั่นคง กับรูปแบบการจ้างงานแบบไม่ประจำ

- ระยะเวลาการจ้างงาน: การรูปแบบการจ้างงานที่มั่นคงจะมีระยะเวลาการจ้างงานที่นานพอสมควร ในขณะที่รูปแบบการจ้างงานแบบไม่ประจำจะมีพื้นฐานของการจ้างงานแบบวันต่อวัน ถูกจ้างงานอย่างไม่เป็นทางการจากผู้ประกอบการ เช่น ผ่านการรับจ้างเหมางานไปทำที่บ้าน
- ข้อตกลงในการจ้างงาน: หากการจ้างงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ ได้มีการตกลงหรือทำสัญญาการจ้างงานอย่างเป็นทางการ ซึ่งกล่าวถึง ระยะเวลาที่จ้าง เงินค่าจ้าง และหน้าที่รับผิดชอบ การจ้างงานภายใต้เงื่อนไขที่ได้ตกลงยอมรับกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้างนี้จะถือว่าเป็นรูปแบบของการจ้างงานที่มั่นคง ในขณะที่การจ้างงานแบบไม่ประจำจะไม่มีหรือเป็นข้อตกลงในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ
- เงินค่าจ้าง: พิจารณาความแน่นอนของการได้รับเงินค่าจ้าง ทั้งที่เกี่ยวกับจำนวนเงินที่ได้รับ และเวลาที่แน่นอน
- ความคุ้มครองทางกฎหมาย: รูปแบบการจ้างงานที่มั่นคงจะได้รับสิทธิการคุ้มครองภายใต้กฎหมายแรงงาน ได้แก่ เงินตอบแทนต่างๆ (Pension benefits) และ การดูแลด้านสุขภาพ ในขณะที่การจ้างงานแบบไม่ประจำไม่มี

(2) ลักษณะการทำงาน พิจารณาความแตกต่างของรูปแบบการจ้างงานแบบไม่ประจำกับรูปแบบการจ้างงานด้วยตนเอง

- สามารถกำหนดวิธีการทำงานด้วยตนเอง: ผู้ที่มีการจ้างงานด้วยตนเองสามารถกำหนดวิธีการทำงานได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ ได้แก่ เวลาเริ่มงาน เวลาเลิกงาน ระยะเวลาในการทำงานแต่ละวัน อุปกรณ์ เงินทุนที่ใช้ และมูลค่าส่วนเกินที่เหมาะสมกับการทำงานหรือการผลิตของตนเอง ในขณะที่รูปแบบของการจ้างงานแบบไม่ประจำในลักษณะต่างๆ ที่จะกล่าวต่อไป คนงานไม่สามารถกำหนดวิธีการทำงานได้ด้วยตนเองอย่างอิสระและสมบูรณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คนงานที่ถูกจ้างงานแบบไม่ประจำหรือไม่มีความมั่นคงในการทำงาน สามารถจำแนกการจ้างงานออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

- การจ้างงานที่ได้ค่าจ้างชั่วคราว: คนงานที่ได้ค่าจ้างชั่วคราวถูกจ้างในช่วงเวลาที่เฉพาะเจาะจงเป็นช่วงสั้นๆ เช่น เป็นวัน เป็นสัปดาห์ หรือเป็นเดือน นายจ้างจะเป็นผู้จัดหาปัจจัยการผลิตที่จำเป็นแก่คนงาน คนงานจะไม่ได้รับสิทธิทางสังคมต่างๆ เช่น การประกันสุขภาพ ค่าเบี้ยเลี้ยง และค่าจ้างทำงานล่วงเวลาในวันหยุดเป็นต้น
- การจ้างงานแบบซ่อนเร้น: การทำงานของแรงงานซ่อนเร้นเป็นส่วนที่เกิดขึ้นจากการประกอบการของนายทุนซึ่งใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบจากการทำงานของคนงานที่ไม่ได้ถูกจ้างอย่างเป็นทางการ
- การจ้างงานที่ต้องพึ่งพา : คนงานมีภาวะพึ่งพาอย่างสูงกับผู้ประกอบการในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการเงิน การเช่าอุปกรณ์ หรือสถานที่ ด้วยการพึ่งพาปัจจัยการผลิตที่มีการผูกขาด คนงานเหล่านี้อาจต้องเสียค่าเช่าหรือจ่ายคืนสินเชื่อที่กู้ยืมมาแก่ผู้ประกอบการเหล่านั้น เพื่อแลกกับโอกาสในการมีงานทำ

1.3 แบบแผนการกระจายการผลิตและรายได้: ความสัมพันธ์ในการผลิตระหว่างนายทุนกับผู้ผลิตเล็กอิสระ สามารถพิจารณาได้ว่าการผลิตของทุนนิยมต้องพึ่งพาแรงงานและปัจจัยนำเข้าราคาถูกจำนวนมากจากผู้ผลิตเล็กอิสระ ในทางกลับกับผู้ผลิตเล็กอิสระต้องพึ่งพาผู้ประกอบการขนาดใหญ่ในปัจจัยการผลิต วัตถุดิบ แหล่งงาน และแหล่งในการขายผลผลิต ดังนั้นด้วยความสัมพันธ์ดังกล่าวภายใต้โครงข่ายของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ การซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ผ่านวัสดุเหลือใช้ซึ่งเป็นสินค้าภายในกระบวนการก่อให้เกิดรูปแบบของการกระจายสินค้าและค่าตอบแทนในส่วนต่างๆของการผลิต โดยทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความได้เปรียบหรือการมีอิทธิพลเหนือกว่าในปัจจัยดังต่อไปนี้

(1) อิทธิพลต่อการกำหนดราคา : พิจารณาจากกลไกการกำหนดราคาวัสดุเหลือใช้ภายในโครงข่ายการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ว่ามาจากแหล่งใด ผู้ผลิตเป็นผู้กำหนดเองหรือไม่อย่างไร

(2) ผลกำไรและค่าตอบแทนที่ได้รับ : พิจารณาจากที่มาของการกำหนดผลกำไรและค่าตอบแทนที่หน่วยผลิตต่างๆ ที่อยู่ในโครงข่ายได้รับ

2. วิถีในการดำรงชีวิตของกลุ่มแรงงานนอกระบบ: ผลกระทบต่อวิถีในการดำรงชีวิตที่เกิดจากการทำงานของกลุ่มแรงงานนอกระบบภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตและผลกระทบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่เกิดจากนโยบายการจัดการขยะของรัฐ ผู้วิจัยได้พิจารณาวิถีในการดำรงชีวิตนี้ในสองประเด็นด้วยกันคือ การทำงาน และที่อยู่อาศัย/สภาพแวดล้อม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การทำงาน: การวิจัยนี้จะพิจารณาการทำงานที่ก่อให้เกิดรายได้แก่กลุ่มแรงงานนอกระบบที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ โดยมีพื้นฐานของการพิจารณาว่าผู้ที่เก็บและคุ้ยวัสดุที่ปรากฏอยู่ส่วนล่างสุดของระบบไม่สามารถมีอิทธิพลในการกำหนดราคาของวัสดุ เมื่อราคาของวัสดุที่ต้องการขายต่ำลง การปรับตัวเพียงอย่างเดียวที่สามารถทำได้ คือ การเพิ่มปริมาณวัสดุที่หาได้ในแต่ละวัน ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มรายได้ในวันนั้นๆให้มากขึ้น คนงานอาจจะเพิ่มชั่วโมงในการทำงานให้นานขึ้น ดังนั้นตัวชี้วัดถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการทำงานของกลุ่มแรงงานเหล่านี้ จึงพิจารณาที่

(1) ระยะเวลาการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป

(2) ปริมาณของวัสดุที่หาได้ในแต่ละวัน

(3) รายได้ครัวเรือนที่เปลี่ยนแปลงไป

(4) กลยุทธ์ในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดอื่นๆ: การคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการทำงานไปสู่อาชีพที่มีรายได้ดีกว่า หรือกลยุทธ์ต่างๆในการปรับตัวเพื่อให้ครัวเรือนสามารถมีเงินในการใช้จ่ายเพื่อความต้องการขั้นพื้นฐานได้อย่างเพียงพอ เช่น การหารายได้เสริม การกู้ยืมเงิน การซื้อสินค้าเงินเชื่อ การจำนำของ และการลดค่าใช้จ่ายภายในบ้าน

(5) การคิดเปลี่ยนแปลงอาชีพ: เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ได้รับผลกระทบโดยตรงมาจากรายได้ของครัวเรือนที่ลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากการทำงาน

2.2 ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม: เป็นปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานในการดำรงชีวิตของผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณชุมชนกองขยะอ่อนนุช ด้วยลักษณะอาชีพและรายได้ในการเลี้ยงดูครอบครัวส่งผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยในประเด็นต่อไปนี้

(1) ความมั่นคงของกรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัย : ผู้ที่อยู่อาศัยบนพื้นที่บุกรุกถือว่าไม่มีความมั่นคงในกรรมสิทธิ์ของการอยู่อาศัยมากที่สุด เสี่ยงต่อการไล่รื้อที่อยู่ โดยพิจารณาว่าผู้ที่อยู่อาศัยบนที่ดินเช่า หรือที่ดินที่มีความเป็นเจ้าของเองจะมีความมั่นคงมากขึ้นตามลำดับ

(2) สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน: พิจารณาความสามารถในการเข้าถึงบริการน้ำประปา และไฟฟ้าจากรัฐ รวมทั้งการจัดการน้ำเสีย ขยะ และระบบการระบาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

น้ำ (หากขาดสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็นเหล่านี้จะส่งผลให้ชุมชนที่อยู่อาศัยมีสภาพแลดล้อมที่เสื่อมโทรมมีมลภาวะจากน้ำเสีย และขยะ)

(3) สุขภาพอนามัย: สภาพที่อยู่อาศัยหรือที่ทำงานที่มีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมภายใต้มลภาวะเป็นพิษจากอากาศเสีย น้ำเสีย หรือขยะ จะส่งผลต่อสุขภาพอนามัยของผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น การเจ็บป่วยที่เกิดจากมลภาวะดังกล่าว เช่น โรคเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกี่ยวกับทางเดินหายใจ ทางเดินอาหาร และโรคผิวหนัง

3. นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการจัดการขยะของกรุงเทพมหานคร: ในการวิจัยนี้ได้พิจารณาการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการจัดการขยะของกรุงเทพมหานครที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุชซึ่งเป็นกรณีศึกษาเป็นหลัก รวมทั้งนโยบายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บขยะและการดำเนินงานที่จะมีผลต่อการเข้าถึงแหล่งขยะเพื่อทำประโยชน์จากการคัดแยกวัสดุเหลือใช้ของกลุ่มแรงงานนอกระบบดังนี้

3.1 การเปลี่ยนแปลงวิธีการกำจัดขยะ: ในพื้นที่ศึกษามีการเปลี่ยนแปลงวิธีการกำจัดขยะที่ผ่านมาอย่างไร (ส่งผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่มที่มีรายได้จากการคุ้ยวัสดุบนหัวกองอย่างไร) และในอนาคตจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางใด (จะส่งผลต่อกิจกรรม การเก็บและคัดแยกวัสดุกลับมาใช้ใหม่ภายในชุมชนอย่างไร)

3.2 การเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดเก็บขยะจากแหล่งกำเนิดไปสู่แหล่งกำจัด: มีการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการจัดเก็บขยะทั่วไปของรัฐหรือไม่ อย่างไร (กลุ่มของผู้ที่คัดแยกวัสดุภายในพื้นที่ศึกษาจะได้รับผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างไร)

3.3 การเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการรายใหญ่เข้าประมูลดำเนินการ (Privatization): พิจารณาการดำเนินงานของเอกชนที่ได้มอบหมายให้จัดการขยะภายในพื้นที่ศึกษา (ว่าก่อให้เกิดผลกระทบต่อกิจกรรมการเก็บและคัดแยกวัสดุกลับมาใช้ใหม่อย่างไร) และรัฐมีเงื่อนไขในการพิจารณาผู้ที่เข้ามาดำเนินกิจการของรัฐอย่างไร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.2 ตารางเครื่องมือการวิจัย

การวิจัยนี้อาศัยทั้งการเก็บข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ สำหรับข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสำรวจภาคสนามจะประกอบด้วยการสัมภาษณ์แบบสอบถามกับผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุชเพื่อทราบถึงข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนรวมทั้งวิถีการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ นอกจากนี้การสำรวจภาคสนามยังประกอบด้วยส่วนของข้อมูลที่เป็นกรณีศึกษาที่สำคัญ ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการในลักษณะการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย และการสังเกตแบบไม่เข้าไปมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์และสังเกตอย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้ที่ปัจจุบันประกอบอาชีพเกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ได้แก่ พนักงานขับรถขยะของกทม. พนักงานเก็บขนขยะท้ายรถของกทม. คนงานเก็บขนขยะท้ายรถที่ไม่ใช่ลูกจ้างของกทม. ผู้ที่คุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายมูลฝอย ผู้ที่รับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านรับซื้อในชุมชน ผู้ที่คุ้ยวัสดุตามแหล่งต่างๆ และเจ้าของร้านรับซื้อวัสดุ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตที่มีต่อกันภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของพื้นที่ศึกษาและวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพดังกล่าว

สำหรับข้อมูลทุติยภูมิจะได้จากการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการขยะของรัฐในปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงในอนาคตจากหน่วยงานราชการ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุด และสื่อต่างๆ สามารถแสดงสรุปตารางเครื่องมือของการวิจัยได้ดังตารางที่ 3.1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.1 ตารางแสดงตัวแปรและเครื่องมือของการวิจัย

เครื่องมือ / ตัวแปร	สำรวจเอกสาร	สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	สำรวจแบบสอบถาม	สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ
ความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิต				
1.รูปแบบของการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต				
- ความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ดังนี้ แหล่งขยะ เงินทุน และเครื่องมือ/อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ		✓	✓	✓
2.รูปแบบของการจ้างงานในการผลิต				
2.1 การประกอบอาชีพในปัจจุบัน			✓	✓
2.2 การได้รับสวัสดิการในการทำงาน			✓	✓
2.3วิธีการทำงานที่สามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง				
- สถานที่ทำงานหาวัสดุ		✓	✓	✓
- เวลาเริ่มงาน –เลิกงาน		✓	✓	✓
- ชั่วโมงการทำงานในแต่ละวัน		✓	✓	✓
- วิธีการที่ใช้ในคัดแยกวัสดุเหลือใช้ออกจากขยะ		✓	✓	✓
2.4 การพึ่งพาปัจจัยการผลิต				
- พึ่งพาการเข้าถึงแหล่งขยะจากผู้อื่น			✓	✓
- ผูกขาดการขายวัสดุที่หามาได้ให้แก่เจ้าของปัจจัยการผลิต			✓	✓
- การกู้ยืมเงินมาใช้ในการทำงาน			✓	✓
- การยืมหรือเช่าอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงาน			✓	✓

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

เครื่องมือ / ตัวแปร	สำรวจเอกสาร	สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	สำรวจแบบสอบถาม	สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ
2.5 สิ่งตอบแทนอื่นๆที่ได้รับจากร้านค้ารับซื้อวัสดุนอกเหนือจากเงินที่ขายวัสดุ		✓	✓	✓
3.แบบแผนการกระจายการผลิตและรายได้				
3.1 การขายวัสดุต่อให้ร้านค้ารับซื้อ				
- เกณฑ์ในการเลือกร้านค้ารับซื้อ			✓	✓
- ราคาของวัสดุที่ขาย			✓	✓
- ผู้กำหนดราคาในการซื้อขายวัสดุ				✓
- ความสามารถในการต่อรองราคาวัสดุกับผู้รับซื้อ				✓
- ปัจจัยที่มีผลิตต่อรายได้จากการคัดแยกวัสดุมาขาย			✓	✓
3.2 การขายวัสดุของร้านค้ารับซื้อ				
- แหล่งที่นำวัสดุมาขาย				✓
- เกณฑ์ในการเลือกขายสินค้าให้กับผู้มารับซื้อต่อ				✓
- เงื่อนไขการจ่ายเงินสำหรับการรับซื้อและการขายต่อวัสดุ				✓
- การสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ที่นำวัสดุมาขาย				✓
- การพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากผู้อื่น ได้แก่ แหล่งขยะ เงินทุน เครื่องมือและอุปกรณ์ในการประกอบการ				✓
- การทำสัญญาหรือผู้ขาดการขายกับผู้รับซื้อรายใดๆ				✓

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

เครื่องมือ / ตัวแปร	สำรวจเอกสาร	สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	สำรวจแบบสอบถาม	สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ
นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการจัดการขยะของกรุงเทพมหานคร				
1.วิธีการกำจัดขยะของรัฐ	✓			
2.การจัดเก็บขยะจากแหล่งกำเนิด	✓			
3.การดำเนินกิจการกำจัดขยะโดยเอกชน	✓			
4.นโยบายการกำจัดขยะในอนาคต	✓			
บริเวณพื้นที่โรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช				
5.การเข้าถึงแหล่งขยะเพื่อทำประโยชน์จากการคัดแยกวัสดุเหลือใช้		✓		✓
- การเข้าถึงอย่างอิสระ				
- เข้าถึงได้โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไข				
วิถีการดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช				
1. ตัวแปรด้านสังคม				
- อายุ เพศ การศึกษา สถานภาพการสมรส ขนาดครัวเรือน ภูมิลำเนา และการอพยพย้ายถิ่น			✓	
2. ตัวแปรทางเศรษฐกิจ				
- รายได้ครัวเรือน			✓	
- รายจ่ายครัวเรือน			✓	
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้			✓	
- ความเพียงพอของรายได้ครัวเรือน			✓	✓

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

เครื่องมือ / ตัวแปร	สำรวจเอกสาร	สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	สำรวจแบบสอบถาม	สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ
- ภาวะหนี้สินและการปรับตัวเมื่อรายได้ครัวเรือนไม่เพียงพอ			✓	✓
3.ตัวแปรด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมของชุมชน				
- กรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัยบนที่ดิน/บ้าน		✓	✓	✓
- ลักษณะทางกายภาพของบ้าน		✓	✓	
- การซ่อมแซมและปรับปรุงบ้าน		✓	✓	✓
- สาธารณูปโภคพื้นฐาน ได้แก่ การใช้น้ำประปา การใช้ไฟฟ้า การระบายน้ำเสีย		✓	✓	✓
- กิจกรรมการพัฒนาชุมชน และการมีส่วนเข้าร่วมกิจกรรม		✓	✓	✓
4. ตัวแปรด้านสุขภาพอนามัยของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน				
- การเจ็บป่วยภายในครอบครัว			✓	✓
- การรับการรักษาพยาบาล			✓	✓
5. ตัวแปรเกี่ยวกับการทำงาน				
5.1 อาชีพในอดีต (ขณะที่มีการเทกองขยะ)			✓	✓
5.2 อาชีพในปัจจุบัน			✓	✓
5.3 ลักษณะของการประกอบอาชีพคุ้ยหาวัสดุบนหัวกองขยะ(อดีต)				
- ระยะเวลาที่ทำงานในอาชีพนี้			✓	✓
- รายได้จากการทำงาน			✓	✓
- สมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้จากอาชีพนี้			✓	✓

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

เครื่องมือ / ตัวแปร	สำรวจเอกสาร	สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	สำรวจแบบสอบถาม	สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ
- เวลาเริ่ม/เลิกงานและชั่วโมงการทำงาน			✓	✓
- ปริมาณของวัสดุที่หาได้			✓	✓
5.4 ผลกระทบต่อผู้ประกอบอาชีพบนหัวกองหลังจากการยกเลิกกองขยะกลางแจ้ง			✓	✓
- ตกอยู่ในภาวะว่างงาน				
- หางานใหม่ทำได้ทันที				
5.5 ลักษณะของการประกอบอาชีพคัดแยกวัสดุจากขยะในปัจจุบัน				
- ระยะเวลาที่ทำงานในอาชีพนี้			✓	✓
- รายได้จากการทำงาน			✓	✓
- สมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้จากการคัดแยกวัสดุจากขยะ			✓	✓
- สาเหตุที่เข้ามาประกอบอาชีพนี้			✓	✓
- เวลาเริ่ม/เลิกงานและชั่วโมงการทำงาน			✓	✓
- ปริมาณของวัสดุที่หาได้			✓	✓
5.6 ความมั่นคงในอาชีพพิจารณาที่				
- เป็นแรงงานที่เป็นลูกจ้างประจำมีเงินเดือนและสวัสดิการ			✓	✓
- เป็นแรงงานที่ถูกจ้างชั่วคราว			✓	✓
- เป็นผู้ที่มีรายได้แบบวันต่อวัน			✓	✓
5.7 ความปลอดภัยในการทำงาน			✓	✓
- การเสี่ยงต่ออุบัติเหตุในขณะทำงาน				
- การเสี่ยงต่ออันตรายจากเชื้อโรคในกองขยะ				

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในรูปแบบของการวิจัยเชิงอรรถาธิบาย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับการจัดการขยะของเมือง เพื่อเป็นข้อมูลที่เหมาะสมในการวางนโยบายและกระบวนการตัดสินใจ การวิจัยนี้เน้นการศึกษาเฉพาะกรณีเพื่อต้องการอธิบายและวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงของระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในระดับของชุมชนเมือง

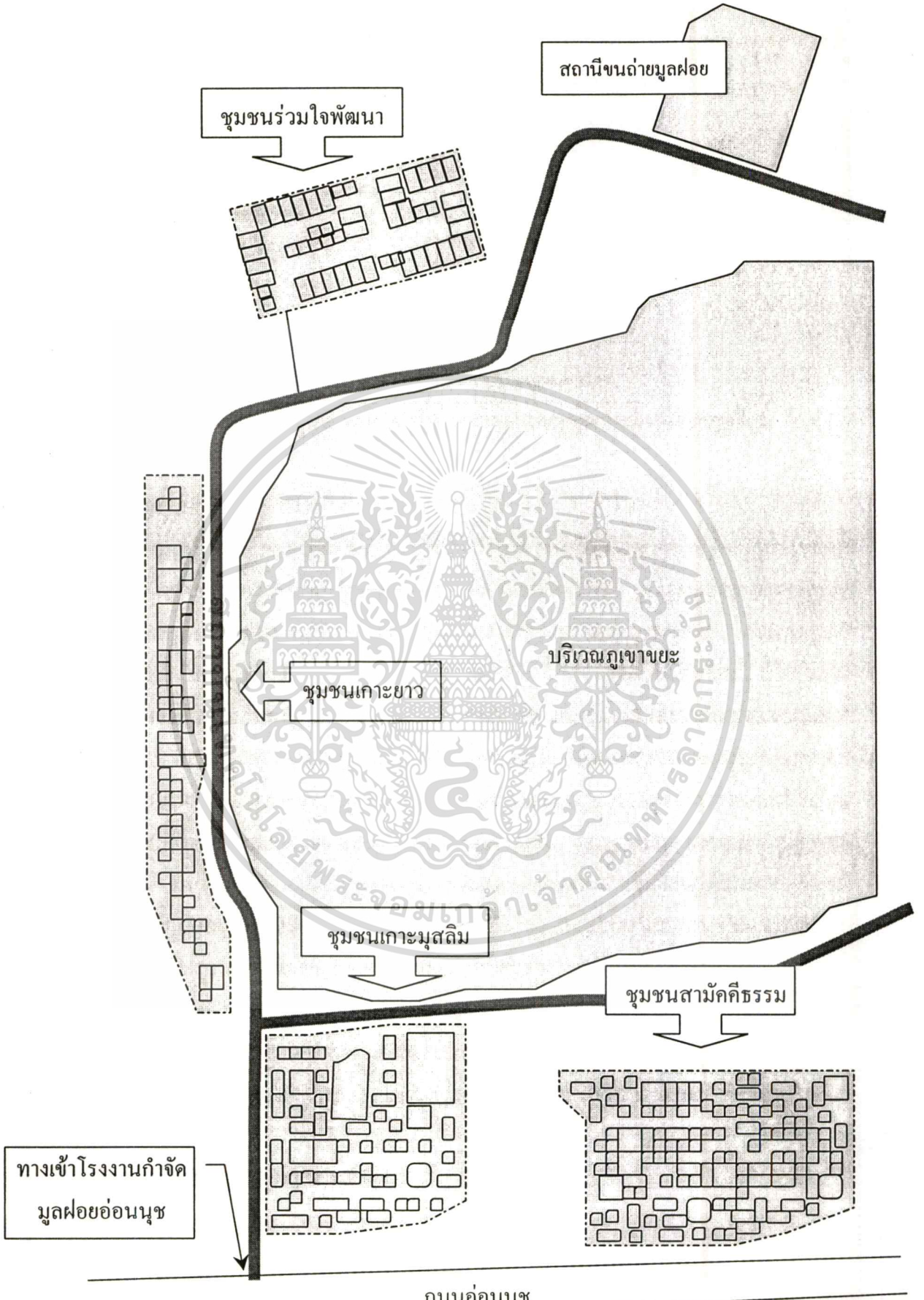
ด้วยเหตุนี้จึงเลือกที่จะศึกษากรณีของชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณกองขยะอ่อนนุช ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ดังกล่าวมาเป็นเวลานาน มีทั้งผู้ที่ประกอบอาชีพคุ้ยวัสดุจากกองขยะมาขายและผู้รับซื้อวัสดุ นอกจากนี้ชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุชดังกล่าวยังเป็นกลุ่มที่ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐในการกำจัดขยะบริเวณโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช ดังนั้นชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุชจึงเป็นตัวอย่างที่เหมาะสมในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการผลิตภายในกระบวนการและผลกระทบที่ผ่านมาซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐ

จากมุมมองที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์สังคม ทั้งพฤติกรรมของคนในสังคม รวมทั้งสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ด้วยลักษณะของศาสตร์ที่ศึกษานี้และวัตถุประสงค์ของการวิจัย (กล่าวในข้อ 1.2) เพื่อให้สามารถหาคำตอบของคำถามในการวิจัยได้ ผู้วิจัยจึงเน้นการศึกษาเฉพาะกรณีของการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ประกอบกับการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานโดยทั่วไปของชุมชนด้วยข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบสอบถาม ดังนั้นการเก็บข้อมูลภาคสนามจึงแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การสัมภาษณ์แบบสอบถาม

จากการสำรวจภาคสนามเบื้องต้นพบว่าชุมชนที่อยู่อาศัยบริเวณกองขยะอ่อนนุชประกอบด้วย 4 ชุมชน ในจำนวนนี้ชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บนพื้นที่ของเอกชน ได้แก่ ชุมชนเกาะมุสลิม ชุมชนสามัคคีธรรม และชุมชนร่วมใจพัฒนา (รูปที่3.2) และส่วนชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่บุกรุกซึ่งได้แก่ ชุมชนเกาะยาว จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าชุมชนเกาะมุสลิมมีผู้ที่อาศัยอยู่ประมาณ 60 หลังคาเรือน ชุมชนสามัคคีธรรมมีผู้อาศัยประมาณ 190 หลังคาเรือน ชุมชนร่วมใจพัฒนามีผู้อาศัยประมาณ 46 หลังคาเรือน และชุมชนเกาะยาวมีผู้อาศัยประมาณ 100 หลังคาเรือน รวม 246 หลังคาเรือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 3.2 แสดงที่ตั้งของชุมชนในพื้นที่ศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยการใช้แบบสอบถามจะเป็นการเก็บข้อมูลที่ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการสอบถามถึงข้อมูลทางกายภาพ แบบแผนการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ ของครัวเรือน เพื่อทราบถึงข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในปัจจุบัน ส่วนที่สองเป็นข้อมูลระดับบุคคลของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม โดยจะทำการสอบถามเฉพาะผู้ที่อดีตเคยประกอบอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกองขยะ และ/หรือผู้ที่ปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพหาวัสดุจากขยะมาขาย รวมทั้งทัศนคติต่อการประกอบอาชีพในปัจจุบัน หากผู้ตอบแบบสอบถามไม่เคยประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการคุ้ยวัสดุที่หัวกองและปัจจุบันประกอบอาชีพอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องจะไม่ทำการสอบถามต่อในส่วนที่สอง ดังนั้นผู้ที่เป็นเป้าหมายของการสัมภาษณ์แบบสอบถามจึงเป็นหัวหน้าครอบครัวซึ่งสามารถให้ข้อมูลระดับครัวเรือนในส่วนแรกและให้ข้อมูลระดับบุคคลของส่วนที่สองได้ ในกรณีที่การสัมภาษณ์ไม่สามารถกระทำได้กับหัวหน้าครอบครัว จะทำการสอบถามกับภรรยาหรือผู้ใหญ่ในวัยทำงานที่สามารถให้ข้อมูลระดับครัวเรือนได้

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มอย่างเป็นระบบ (Systematic Random Sampling) โดยอาศัยการจับฉลากเลขที่บ้านหนึ่งขึ้นมาให้เป็นบ้านเริ่มต้น (สำหรับชุมชนที่มีเลขที่บ้าน) ใช้การสัมภาษณ์แบบสอบถามจากบ้านเริ่มต้นและนับถัดไปทีละ 3 หลังคาเรือน สำหรับชุมชนเกาะยาวซึ่งอยู่บนพื้นที่บุกรุกไม่มีเลขที่บ้าน ผู้วิจัยได้ทำการร่างรูปแบบของการตั้งบ้านเรือนตามสภาพของหน่วยที่อยู่อาศัยและให้เลขที่หน่วยที่อยู่อาศัยพร้อมกับดำเนินการเริ่มต้นตัวอย่างแรกของชุมชนดังวิธีการเดียวกับที่กล่าวข้างต้น หากไม่สามารถกระทำการสอบถามในบ้านที่เลือกได้จะทำการสอบถามในบ้านถัดไปหนึ่งหลัง

จากการสำรวจมีผู้ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจำนวน 104 ตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้ที่อาศัยอยู่ใน

- ชุมชนเกาะยาว จำนวน 30 ตัวอย่าง
- ชุมชนเกาะมุสลิม จำนวน 16 ตัวอย่าง
- ชุมชนร่วมใจพัฒนา จำนวน 19 ตัวอย่าง
- ชุมชนสามัคคีธรรม จำนวน 39 ตัวอย่าง

ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มที่เคยประกอบอาชีพคุ้ยวัสดุที่หัวกองจำนวน 65 ตัวอย่าง และเป็นกลุ่มที่ปัจจุบันประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ 5 กลุ่ม ได้แก่ พนักงานขับรถขยะของ กทม. พนักงานเก็บขนขยะท้ายรถของกทม. คนงานเก็บขนขยะท้ายรถที่ไม่ใช่ลูกจ้างของกทม. ผู้ที่คุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายมูลฝอย ผู้ที่รับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านรับซื้อในชุมชน ผู้ที่คุ้ยวัสดุตามแหล่งต่างๆ จำนวน 27 ตัวอย่าง ในจำนวนหลังนี้เป็นผู้ที่อดีตเคยทำงานที่หัวกอง 22 ตัวอย่าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

สำหรับการเก็บข้อมูลในแนวลึก ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการในลักษณะของการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสัมภาษณ์กลุ่มย่อยกับผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนที่เคยมีอาชีพเกี่ยวกับการคุ้ยหาวัสดุตั้งแต่มีหัวกองและผู้ที่ปัจจุบันยังประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการ ตั้งแต่กระบวนการเก็บ/คัดแยกจนถึงกลุ่มผู้รับซื้อวัสดุ สรุปการสัมภาษณ์เจาะลึกจำนวน 20 ตัวอย่างไว้ในภาคผนวก ข.

ในขณะการออกภาคสนามทุกครั้ง ผู้วิจัยจะทำบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทันทีที่มีโอกาสในสนาม และทันทีที่ออกมาจากพื้นที่ศึกษา การออกภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลจากพื้นที่กรณีศึกษาในครั้งนี้สามารถสรุปได้เป็นสามช่วง

ระยะเริ่มต้น: ผู้วิจัยได้สำรวจหาข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวกับชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุชจากงานพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานครและเขตประเวศ สำรวจจากเอกสารการวิจัยในอดีตและงานเขียนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบถึงสภาพโดยรวมทั้งทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน ผู้วิจัยอาศัยระยะเวลาการรวบรวมเอกสาร ประมาณ 2 สัปดาห์ ไปพร้อมๆกับการเข้าพื้นที่ในลักษณะของการสำรวจอย่างรวดเร็วโดยนั่งอยู่บนรถ เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูลทุติยภูมิที่มีและทราบถึงสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจากที่เอกสารต่างๆ ได้กล่าวไว้ ก่อนการเข้าสำรวจภาคสนามในระยะต่อไปผู้วิจัยได้ทดสอบแบบสอบถามชุดแรกเบื้องต้น (Pre-test) ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากชุมชนเพิ่มมากขึ้น และได้นำสิ่งที่ได้ไปปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์

ระยะการเข้าชุมชนช่วงแรก : ผู้วิจัยอาศัยการเข้าไปในพื้นที่ศึกษาในช่วงแรกๆ สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง เป็นเวลากว่า 2 เดือน เก็บข้อมูลของชุมชนจากผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำโดยการปกครองส่วนท้องถิ่นและอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ด้วย และผู้นำระดับย่อยของชุมชน เช่น ประธานชุมชนเกาะยาว ประธานชุมชนเกาะมุสลิม (ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาด้วย) ในช่วงแรกนี้ผู้วิจัยได้ใช้เวลาที่เหลือในชุมชนพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้คนทั่วไปที่เข้ามาซื้อของและรับประทานอาหารที่ร้านขายของในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณริมถนนซึ่งเป็นทางเข้าออกของชุมชน เนื่องจากผู้วิจัยใช้การเดินเท้าในการเก็บข้อมูลในชุมชนแทนการใช้ยานพาหนะอื่นๆ ผู้วิจัยจึงได้รับความคุ้นเคยจากคนบริเวณร้านค้านั้นอย่างรวดเร็ว เมื่อเข้าไปในพื้นที่จึงมีคนจำได้ และทักทายด้วยอากัปกิริยาที่ต่างๆ กันไปเสมอ เช่น การยิ้มให้ การพยักหน้าทักทาย หรือการกล่าวทักว่ามาอีกแล้ว เจ้าของร้านค้าและคนที่เคยพูดคุยกับผู้วิจัยทราบดีว่าผู้วิจัยเข้ามาในชุมชนนี้เพื่ออะไร และพยายามแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยในระยะต่อไป

ระยะการเก็บข้อมูล : จากการเก็บข้อมูลจากทดสอบแบบสอบถามเบื้องต้น และการเข้าชุมชนในช่วงแรก ทำให้ผู้วิจัยได้รับวัตถุดิบที่พอเพียงในการออกแบบการสำรวจในเชิงคุณภาพและเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ผู้วิจัยจำแนกประเด็นและสถานการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับกลุ่มผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ โดยการสร้างเค้าโครงคำถาม วางแผนการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ในการเรียนการสอนเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ใช้ในเชิงพาณิชย์ ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทางการกับกลุ่มตัวอย่างอาชีพต่างๆ และพยายามปรับกลยุทธ์ของการสัมภาษณ์หรือการเก็บข้อมูลอยู่ตลอดเวลา เช่น การใช้เครื่องอัดเสียง การสร้างสัญลักษณ์ในการทำบันทึกย่อ และให้ความสนใจกับการสนทนาของผู้อื่นในลักษณะของการแอบฟัง หรือให้ความสนใจในขณะที่ผู้ร่วมพูดคุยกำลังแสดงความคิดเห็นที่ถกเถียงกันเอง

จากวิธีการต่างๆ ที่มีการเสนอสำหรับการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยพบว่าเป็นประโยชน์มากในการเตรียมตัวก่อนเข้าเก็บข้อมูล และต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับกรณีที่เข้าไปศึกษามากที่สุด ในการสัมภาษณ์เจาะลึกและพูดคุยกลุ่มย่อยสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า การจำและการจดสัญลักษณ์เพียงเล็กน้อยในขณะที่พูดคุยและรีบทำบันทึกลงรายละเอียดทันทีที่มีโอกาส หลังจากการสัมภาษณ์ จะทำให้ได้ข้อมูลมากและอยู่ในกรอบของโครงร่างคำถามที่สร้างไว้ ผู้วิจัยเคยพยายามที่จะใช้การอัดเสียงในการบันทึกข้อมูลโดยที่ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่รู้ตัว แต่พบว่าการทำงานเพียงลำพังไม่เหมาะสมที่จะใช้เครื่องบันทึกเสียงดังกล่าวเพราะจะก่อให้เกิดความกังวลกับเครื่องมือโดยที่ลืมประเด็น และทำให้ประเด็นในการพูดคุยไม่ต่อเนื่อง

ในช่วงที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่มีโครงสร้างจากชุมชนทั้งหมด 4 ชุมชน จำนวน 104 ตัวอย่าง ในช่วงที่ผู้วิจัยยังทำงานอยู่ในพื้นที่และต้องเข้ามาอยู่เป็นประจำ ผู้วิจัยเลือกที่จะไม่พยายามถ่ายรูปกิจกรรมใดที่มีในชุมชน เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกที่แปลกแยกระหว่างคนในชุมชนกับผู้วิจัย หลังจากเวลาประมาณ 4 เดือนกว่า ผู้วิจัยสามารถมีข้อมูลเพียงพอในการวิเคราะห์ แต่ในระหว่างการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงจะเข้ามาในชุมชนเพื่อถ่ายภาพของชุมชน

ข้อที่ควรระลึกไว้เสมอในการเข้าพื้นที่ศึกษา ที่เป็นบริเวณใกล้กับโรงงานกำจัดขยะและมีสภาพแวดล้อมซึ่งอาจจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพได้ คือ พยายามที่จะรักษาสุขลักษณะส่วนตัวในระหว่างที่อยู่ในพื้นที่และเมื่อออกมาแล้วเสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร น้ำดื่ม และการทำความสะอาดร่างกาย เป็นต้น ในกรณีของพื้นที่ที่ทำการศึกษานี้ผู้วิจัยจะพยายามเลี่ยงการเข้าพื้นที่ในช่วงที่มีฝนตก เนื่องจากพื้นที่โดยทั่วไปในชุมชนจะมีน้ำท่วมขังและส่วนหนึ่งเป็นน้ำที่ชะมาจากขยะ นอกจากนี้ในเรื่องของการระวังภัยจากอาชญากรเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพวกที่ติดยาเสพติด ในชุมชนเหล่านี้อาจพบคนเหล่านี้อยู่ไม่น้อย ดังนั้นหากต้องทำงานในพื้นที่ดังกล่าว ควรมีผู้ร่วมงานเข้าไปด้วยทุกครั้งและคำนึงถึงความปลอดภัยของตัวเองอยู่ตลอดเวลา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสามารถแยกเป็นสองส่วนตามลักษณะของการเก็บข้อมูลที่ต่างกัน คือ

1. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบสอบถาม

ข้อมูลจะถูกรวบรวมและประมวลผลโดยใช้โปรแกรมทางสถิติ SPSS for Windows และผู้วิจัยจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพโดยทั่วไปของชุมชนบริเวณกองขยะจากข้อมูลการสัมภาษณ์แบบสอบถามในลักษณะของการพรรณนา ได้แก่ ข้อมูลทางกายภาพ แบบแผนการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพ รายได้ และรายจ่าย เป็นต้น

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะใช้นำข้อมูลทุกประเภทมาประมวลเข้าด้วยกันเพื่อประกอบการตีความ ทั้งข้อมูลทางสถิติและข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในกรณีศึกษาเชื่อมโยงกับกรอบของทฤษฎี และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยจากเหตุการณ์ย่อยๆของสังคม

3.5 ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ดำเนินการตามกรอบของการวิจัย และสำรวจหาข้อมูลเพื่อสนับสนุนสมมุติฐานของการวิจัย โดยเน้นที่การศึกษาเชิงคุณภาพในลักษณะของกรณีศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมิได้เน้นที่การสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากรเพื่อเป็นตัวแทนในการอ้างอิง แต่มุ่งเน้นที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้จากการทบทวนวรรณกรรมภายใต้บริบทของชุมชนอ่อนนุช

ด้วยเหตุนี้การอ้างอิงสิ่งต่างๆ ที่เป็นผลและข้อสรุปจากการวิจัยจะสามารถอธิบายได้เพียงกรณีศึกษาของชุมชนอ่อนนุช การนำไปสู่การวางนัยทั่วไปในพื้นที่อื่นๆ จึงต้องพิจารณาถึงบริบทของสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกันเท่านั้น

ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ที่ทำงานคุ้ยวัสดุอยู่ภายในสถานีขนถ่ายมูลฝอย ผู้วิจัยเลือกที่จะทำการสัมภาษณ์บุคคลเหล่านี้ในสถานที่พักอาศัย เนื่องจากข้อจำกัดด้านสภาพแวดล้อมภายในสถานีขนถ่ายมูลฝอย และข้อจำกัดในการปรับตัวให้อยู่ในสถานที่กองขยะได้เป็นเวลานานๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4
ผลการศึกษา

4.1 ระบบการจัดการขยะ และการนำกลับมาใช้ใหม่ในกรุงเทพมหานคร

4.1.1 ระบบการจัดการขยะ (Refuse System)

1) หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

การเก็บขนและกำจัดมูลฝอยขยะที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร 1,568.74 ตารางกิโลเมตร เป็นหน้าที่ในความรับผิดชอบของสำนักรักษาความสะอาดกรุงเทพมหานครและสำนักงานเขตทุกเขต โดยแต่ละหน่วยงานมีหน้าที่หลักดังต่อไปนี้

1.สำนักรักษาความสะอาดมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผนควบคุมและดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดและการกำจัดมูลฝอย

2.กองบริการการรักษาความสะอาด สังกัดสำนักรักษาความสะอาดมีหน้าที่กวาดถนนด้วยรถกวาดและดูดฝุ่น ล้างถนนสายสำคัญ เก็บมูลฝอยจากโรงพยาบาลและคลินิก ตลาดของสำนักงานตลาดกรุงเทพมหานคร สถานที่ราชการบางแห่ง รวมถึงการเก็บขนมูลฝอยเฉพาะกิจเป็นการเร่งด่วน นอกจากนั้นยังให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเขตเมื่อการปฏิบัติงานของเขตในการเก็บขนเกินขีดความสามารถที่จะปฏิบัติงานได้เป็นครั้งคราว และมีหน้าที่ติดตั้งถังรองรับขยะ ศูนย์รวมมูลฝอยและศูนย์รวมรถเก็บขน

3.สำนักงานเขตทั้ง 50 เขต มีหน้าที่รับผิดชอบในด้านการกวาดและเก็บขนมูลฝอย โดยฝ่ายรักษาความสะอาดของแต่ละสำนักงานเขตจะมีหน้าที่กวาดและเก็บขนมูลฝอยด้วยแรงงานคนจากอาคารบ้านเรือน ตลาด สถานที่ประกอบการค้า โรงงานอุตสาหกรรม และมูลฝอยตกค้างตามที่สาธารณะภายในพื้นที่ของเขตทั้งหมด จากนั้นพนักงานจะนำขยะไปทำลายตามสถานที่ที่ทางสำนักรักษาความสะอาดได้จัดไว้ให้ (สำนักรักษาความสะอาด. 2541)

2) การจัดเก็บมูลฝอย

ปัจจุบันสำนักรักษาความสะอาด และฝ่ายรักษาความสะอาดของสำนักงานเขตทั้ง 50 เขต มีหน้าที่โดยตรงในการจัดเก็บมูลฝอยทั้งหมดที่เกิดขึ้นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ฝ่ายรักษาความสะอาดของเขตจะมีหน้าที่รับผิดชอบในการเก็บขนมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลตามอาคาร บ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม ตลาด และสถานที่สาธารณะที่อยู่ในเขตของตนโดยรถเก็บขน และทางน้ำโดยเรือรวมทั้งใช้คนงานกวาดถนน/พื้นที่สาธารณะ หรือใช้รถกวาดและดูดฝุ่นในเขต การจัดเก็บมูลฝอย

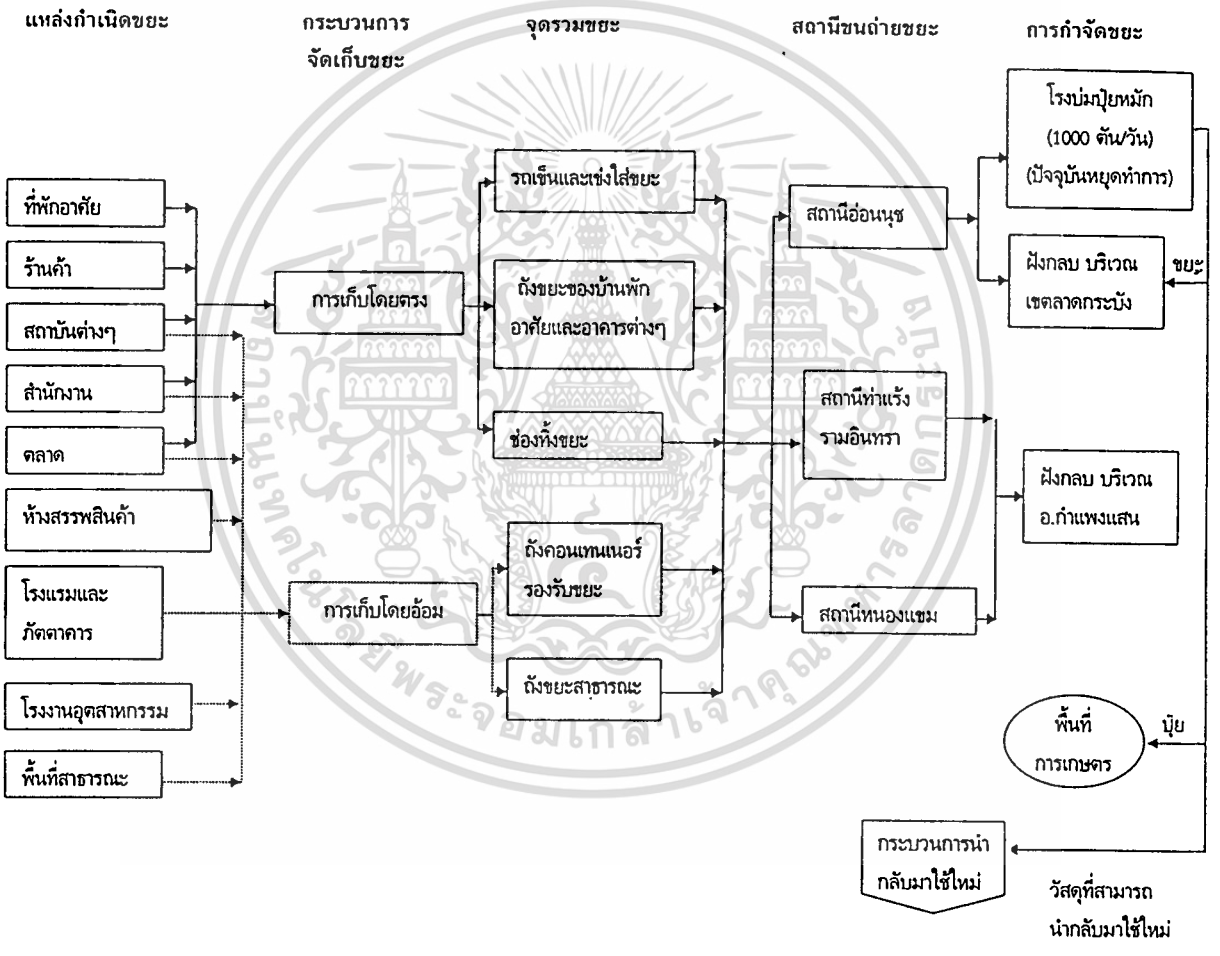
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของกรุงเทพมหานครมีอยู่ 2 วิธีการ คือ วิธีเก็บโดยตรง (Door to Door Method) และวิธีเก็บโดยย้อมจากสถานประกอบการค้าที่มีขนาดใหญ่ ตลาดสด โรงแรมหรือสถานที่ที่มีปริมาณขยะมาก ทาง กทม.จะจัดถังคอนเทนเนอร์ขนาดใหญ่ที่สามารถบรรจุขยะได้ปริมาณมากๆ แยกกระจายตามจุดรวมที่อยู่ใกล้สถานที่ดังกล่าว สำหรับวิธีการเก็บโดยตรงในส่วนของพื้นที่อยู่อาศัย พนักงานของ กทม.จะเก็บรวบรวมขยะจากถังขยะที่วางอยู่บริเวณหน้าบ้าน ในบางจุดที่เป็นซอยแคบๆ ซึ่งรถขยะไม่สามารถเข้าได้จะจัดวางถังรองรับที่จุดศูนย์รวม โดยผู้อยู่อาศัยนำมาทิ้งรวมกันแล้วพนักงานกทม. จะเดินเข้าไปเก็บขนเอง ในส่วนของที่พักอาศัยที่เป็นอาคารหลายชั้นซึ่งใช้ช่องทิ้งขยะ (Dust Chutes) เป็นที่รวบรวมขยะของอาคาร การเก็บขนจะใช้พนักงานกทม.1-2 คนเข้าไปในช่องรวบรวมและเก็บขนมายังรถขยะ ในบางพื้นที่จำเป็นต้องใช้การเก็บขนมูลฝอยโดยทางเรือ เนื่องจากไม่มีทางสัญจรทางบกที่สามารถเข้าไปถึงพื้นที่ได้โดยสะดวก (Muttamara *et al.* 1994 ; สำนักรักษาความสะอาด. 2541) (รูปที่ 4.1 แสดงกระบวนการจัดการขยะภายในเขตกรุงเทพมหานคร)

การจำแนกประเภทขยะที่สำนักรักษาความสะอาดกรุงเทพมหานครได้จัดการอยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วย (สำนักรักษาความสะอาด. 2541)

1. ขยะเศษอาหาร พืช ผัก และผลไม้ หรือที่แต่เดิมกรุงเทพมหานครเรียกว่า "มูลฝอยเปียก" ได้แก่ พวกเศษอาหาร เศษพืชผัก เปลือกผลไม้ ซึ่งเป็นอินทรีย์วัตถุที่สามารถย่อยสลายง่าย มีความชื้นสูง และส่งกลิ่นเหม็นได้รวดเร็ว
2. ขยะยังใช้ได้ หรือเรียกว่า ขยะรีไซเคิล หรือขยะแห้ง ได้แก่ พวก เศษกระดาษ เศษผ้า แก้ว โลหะ พลาสติก และยาง เป็นต้น ขยะประเภทนี้จะมีทั้งที่เผาได้และที่เผาไหม้ไม่ได้ บางอย่างสามารถเลือกวัสดุที่ยังมีประโยชน์กลับมาใช้ใหม่ได้
3. ขยะติดเชื้อ ได้แก่ ขยะที่เกิดจากโรงพยาบาล ซึ่งจัดว่าเป็นขยะอันตรายประเภทหนึ่ง โดยกรุงเทพมหานครกำหนดให้สถานพยาบาลทิ้งขยะติดเชื้อในถุงสีแดง จากนั้นจะเก็บขนโดยรถเก็บขนขยะติดเชื้อและนำไปทำลายโดยการเผา
4. ขยะที่มีพิษอันตรายที่อาจจะเกิดจากบ้านเรือน กรุงเทพมหานครได้จัดโครงการตั้งถังขยะสีเทาฝาสีส้มไว้สำหรับให้ประชาชนนำขยะที่มีพิษภัยอันตรายซึ่งเกิดจากบ้านเรือนมาทิ้ง โดยตั้งไว้ตามสถานีบริการน้ำมันและสถานที่ต่างๆ ขยะพวกนี้ได้แก่ หลอดไฟฟ้าที่เสียแล้ว แบตเตอรี่รถยนต์ กระป๋องยาฆ่าแมลง น้ำยาทำความสะอาดสุขภัณฑ์ ถ่านไฟฉายที่หมดอายุและยารักษาโรคที่เสื่อมคุณภาพ เป็นต้น
5. เศษวัสดุจากการก่อสร้างและการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ที่ส่วนใหญ่มักก่อปัญหาจากการนำไปกองตามพื้นที่ว่าง ทางระบายน้ำสาธารณะ แม่น้ำ ลำคลอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่มา : Muttamara *et. al.* 1994 ; สำนักรักษาความสะอาด. 2541 ; การสำรวจภาคสนาม. 2542

รูปที่ 4.1 แสดงระบบการจัดการมูลฝอยทั่วไปของกรุงเทพมหานคร (Bangkok's Refuse System)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กรุงเทพมหานครโดยสำนักรักษาความสะอาดได้สำรวจและเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานจัดเก็บขยะในพื้นที่กรุงเทพมหานครพบว่าในปี 2541 มีการจัดเก็บมูลฝอยภายในพื้นที่จากจำนวนรถขนขยะจำนวน 1,306 คัน พนักงานเก็บขน 4,026 คน พนักงานขับรถ 1,200 คน และจำนวนเที่ยวการขนขยะ 1,816 เที่ยว ปริมาณมูลฝอยที่เก็บขนและเข้าเทในโรงงานกำจัดขยะกรุงเทพมหานค่ร ณ ปี 2541 เฉลี่ยวันละ 8,592 ตัน (สำนักรักษาความสะอาด. 2541)

จากการศึกษาที่เสนอต่อกรมควบคุมมลพิษ ได้มีคาดการณ์ปริมาณมูลฝอยในช่วง 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2540-2560) ของกรุงเทพมหานครโดยอาศัยอัตราการผลิตมูลฝอยปี 2537-2538 ข้อมูลด้านประชากรและการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานในการคำนวณ การศึกษาพบว่ากรุงเทพมหานครจะมีปริมาณมูลฝอยเกิดขึ้นทั้งหมดระหว่าง 7,861-12,384 ตัน/วัน โดยช่วงห้าปีแรกจะมีปริมาณมูลฝอยเกิดขึ้นระหว่าง 7,861-9,125 ตัน/วัน (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 แสดงปริมาณมูลฝอยของกรุงเทพมหานครที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในช่วง 20 ปี

ปี	ปริมาณมูลฝอย (ตัน/วัน)
2540	7,861
2545	9,125
2550	10,270
2555	11,348
2560	12,384

ที่มา : กรมควบคุมลพิษ. 2541

สำหรับโครงการที่เกี่ยวกับกระบวนการจัดเก็บมูลฝอยในปัจจุบันทางกรุงเทพมหานครมีโครงการนัดทิ้งนัดเก็บมูลฝอยเป็นเวลา คือ กำหนดเวลาในการทิ้งมูลฝอยของประชาชนที่มีบ้านพักอยู่บริเวณริมถนนสายหลักของกรุงเทพฯในช่วงหลังเวลา 18.00น. และห้ามนำภาชนะรองรับมูลฝอยของบ้านมาวางริมถนนตั้งแต่เวลา 06.00 น.-18.00 น.ของทุกวัน สำหรับการจัดเก็บบริเวณที่เป็นทางเท้าริมถนนใหญ่และจุดค้า จะจัดเก็บทุกวันหลังเวลา 18.00 น. และจะเก็บเสร็จก่อนเวลา 06.00 น.(สำนักรักษาความสะอาด. 2541) การดำเนินโครงการนัดทิ้งนัดเก็บนี้จะสามารถช่วยลดภาระในการเก็บขนและลดปัญหาขยะตกค้างในพื้นที่ เนื่องจากเดิมการเก็บขนของกทม.จะแบ่งพื้นที่ให้รถแต่ละคันเก็บขยะเป็นเวลาที่แน่นนอน ซึ่งส่วนใหญ่เริ่มในเวลากลางคืนหรือเวลาเช้าก่อน 5.00น ในขณะที่การทิ้งขยะของประชาชนกลับเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงพบปัญหาขยะส่วนที่เหลือจากการจัดเก็บตกค้างในพื้นที่จำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ทาง กทม.โดยความร่วมมือของสำนักงานเขตทุกเขต จึงได้รณรงค์ร่วมกันให้ประชาชนทิ้งขยะและนัดเก็บขยะเป็นเวลา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับแหล่งกำเนิดมูลฝอยอื่นๆ ทางสำนักรักษาความสะอาด กรุงเทพมหานคร ได้มีการดำเนินงานเพื่อศึกษาแนวทางและขั้นตอนการลดปริมาณมูลฝอยสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดมูลฝอยขนาดใหญ่ ได้แก่ ศูนย์การค้า อาคารสำนักงาน อาคารที่พักอาศัย โรงแรม สำนักงานรัฐวิสาหกิจและสำนักงานใหญ่ธนาคารพาณิชย์ เพื่อเผยแพร่และรณรงค์ให้ผู้ประกอบการทราบถึงแนวทางและขั้นตอนที่เป็นไปได้ในการจัดการลดปริมาณมูลฝอย รวมไปถึงแนวทางของการคัดแยกขยะและนำกลับมาใช้ใหม่ ในส่วนของสถานศึกษาและโรงเรียนต่างๆในพื้นที่กทม. กองวิชาการและแผนงาน สำนักรักษาความสะอาด ได้ออกแบบสอบถามเกี่ยวกับความร่วมมือในการคัดแยกขยะและนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งผลปรากฏว่ามีการตอบสนองกลับมาเป็นจำนวนมากที่จะดำเนินการเพื่อลดปริมาณมูลฝอยและคัดแยกวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ตามแนวทางที่กทม.เสนอ (สำนักรักษาความสะอาด. 2541)

3) การกำจัดขยะ

ปัจจุบันกรุงเทพมหานครมีสถานที่กำจัดขยะที่อยู่ในความรับผิดชอบ 3 แห่ง ได้แก่

1. โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช มีพื้นที่ 585 ไร่ ตั้งอยู่ที่ซอยอ่อนนุช 86 เขตประเวศ ปัจจุบันรับมูลฝอยจากสำนักงานเขตต่างๆ ดังนี้ พระนคร ป้อมปราบฯ ปทุมวัน สัมพันธวงศ์ บางรัก ยานนาวา สาธร บางคอแหลม ดุสิต บางซื่อ พญาไท ราชเทวี ห้วยขวาง ดินแดง พระโขนง คลองเตย ประเวศ สวนหลวง บางกะปิ ลาดพร้าว บึงกุ่ม หนองจอก มีนบุรี ลาดกระบัง ธนบุรี คลองสาน บางพลัด ราษฎร์บูรณะ วัฒนา วังทองหลาง คันนายาว สะพานสูง ทุ่งครุ บางนา กองบริการรักษาความสะอาด(เร่งด่วน) สถานพยาบาล และอื่นๆ จากข้อมูลสถิติปริมาณมูลฝอยที่เข้าเทตั้งแต่เดือนตุลาคม 2540 ถึง กันยายน 2541 ปรากฏว่ามีปริมาณมูลฝอยเข้าเทเฉลี่ย 3,550 ตัน/วัน (สำนักรักษาความสะอาด. 2541)

2. โรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขมมีพื้นที่ 463 ไร่ ตั้งอยู่ที่ซอยเพชรเกษม 104 เขตหนองแขม ปัจจุบันรับมูลฝอยจากสำนักงานเขตต่างๆ ดังนี้ พระนคร ป้อมปราบฯ สัมพันธวงศ์ บางรัก ยานนาวา สาธร บางคอแหลม ดุสิต ธนบุรี คลองสาน บางกอกน้อย บางพลัด บางกอกใหญ่ บางขุนเทียน จอมทอง ภาษีเจริญ ราษฎร์บูรณะ ตลิ่งชัน หนองแขม บางแค บางบอน ทวีวัฒนา ทุ่งครุ กองบริการรักษาความสะอาด (เร่งด่วน) และอื่นๆ มีปริมาณมูลฝอยเข้าเทเฉลี่ย 2,670 ตัน/วัน (สำนักรักษาความสะอาด. 2541)

3. สถานีขนถ่ายมูลฝอยท่าแร้งมีพื้นที่ 20 ไร่ ตั้งอยู่ที่ซอยวัชรพล แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน ปัจจุบันรับมูลฝอยจากสำนักงานเขตต่างๆ ดังนี้ ปทุมวัน ยานนาวา ดุสิต บางซื่อ พญาไท ราชเทวี ห้วยขวาง ดินแดง บางเขน ดอนเมือง จตุจักร บางกะปิ ลาดพร้าว บึงกุ่ม หนองจอก มีนบุรี คลองสามวา สายไหม หลักสี่ วังทองหลาง คันนายาว กองบริการรักษาความสะอาด (เร่งด่วน) และอื่นๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(เช่น ทหารอากาศ กรมทหาร) มีปริมาณมูลฝอยเข้าเทเฉลี่ย 2,350 ตัน/วัน (สำนักรักษาความสะอาด. 2541)

การกำจัดมูลฝอยของกรุงเทพมหานครใช้วิธีการทำลายมูลฝอย 3 วิธี คือ การหมักทำปุ๋ย การฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ และการเผา ปัจจุบันคงมีเพียงการดำเนินการฝังกลบขยะทั่วไปโดยเอกชน และการเผาขยะติดเชื้อด้วยเตาเผาขนาด 10 ตันต่อวันจำนวน 2 เตาซึ่งตั้งอยู่ที่โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช

ในส่วนของการกำจัดขยะทั่วไปนั้นกทม.ได้จัดจ้างเอกชนดำเนินงานกำจัดมูลฝอยตามโรงงานกำจัดมูลฝอยทั้งสามแห่งดังต่อไปนี้

โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช: ปัจจุบันโรงงานได้เปลี่ยนแปลงวิธีการกำจัดขยะจากการเทกองกลางแจ้ง การฝังกลบในพื้นที่โรงงานและโรงงานปุ๋ยหมัก(เดิม) มาเป็นการกำจัดมูลฝอยที่ประกอบด้วย 3 ส่วนด้วยกัน คือ การหมักทำปุ๋ยที่โรงงาน 1,000 ตัน การฝังกลบที่เขตลาดกระบังและการเผาขยะติดเชื้อ ในส่วนของมูลฝอยทั่วไปทางกรุงเทพมหานครได้ว่าจ้างเอกชนเข้าดำเนินการ 2 โครงการ (ภาคผนวก ค.) คือ

1) โครงการจ้างเหมาเอกชนเดินเครื่องจักรโรงงานกำจัดมูลฝอยขนาด 1,000 ตันต่อวัน ที่โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช หลังจากที่กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการก่อสร้างและจัดซื้อเครื่องจักรภายในโรงงานเสร็จสิ้นเรียบร้อยเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2536 กรุงเทพมหานครได้ให้เอกชนเป็นผู้รับจ้างเหมาเดินเครื่องจักรกำจัดมูลฝอย เอกชนจะเรียกเก็บค่าจ้างเหมาจากกรุงเทพมหานครโดยตรง ผู้รับจ้างเหมาจะต้องรับผิดชอบตั้งแต่การวางแผนดำเนินงาน การบริหารโรงงานและเป็นผู้จัดหาบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องจักร และอื่นๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงานเพิ่มเติมจากทรัพย์สินเดิมที่ทางกรุงเทพมหานครได้จัดเตรียมไว้แล้ว รวมทั้งรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการดำเนินงานโรงงานกำจัดมูลฝอยทั้งสิ้น ผู้รับจ้างเหมาที่ประกวดราคาได้คือ บริษัทพีแอนด์ซีวุสท์แอลพาย จอยเวนเจอร์ จำกัด ด้วยราคาการกำจัดมูลฝอย 100 บาทต่อตันขยะสด โดยได้ทำสัญญาระยะเวลา 5 ปี สิ้นสุดสัญญาในวันที่ 16 มิถุนายน 2542 ปัจจุบันโครงการนี้อยู่ในช่วงระงับการดำเนินงานตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ.2539 จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากบริษัทผู้รับจ้างเหมาก่อให้เกิดเพลิงไหม้โรงงานในระหว่างดำเนินงาน และกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินคดีกับทางกรุงเทพมหานคร ดังนั้นปัจจุบัน ณ โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุชจึงไม่มีกระบวนการกำจัดขยะทั่วไป มีเพียงการเผาทำลายขยะติดเชื้อเท่านั้น สำหรับขยะมูลฝอยทั่วไปที่เข้ามาเทยังสถานีขนถ่ายมูลฝอยจะถูกนำไปกำจัดต่อไปโดยวิธีการฝังกลบนอกพื้นที่โรงงาน

2) โครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุชและนำไปทำลายโดยวิธีการฝังอย่างถูกสุขลักษณะ หลังจากที่ได้มีมติผู้บริหารกรุงเทพมหานครให้ดำเนินการโครงการจัดทำสวนภูเขาที่บริเวณกองขยะภายในโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชและไม่ให้รถเก็บขนมูลฝอยเข้าเทกองกลางแจ้ง จึงต้องดำเนินการจ้างเหมาให้เอกชนขนมูลฝอยไปฝังกลบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กรุงเทพมหานครโดยกองโรงงานกำจัดมูลฝอยเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานได้จ้างเหมาห้างหุ้นส่วนจำกัดไพโรจน์สมพงษ์พาณิชย์ ขนมูลฝอยจากโรงงานอ่อนนุชและนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะที่อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา และที่เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ในราคาตันละ 149 บาท ซึ่งคาดการณ์ว่าจะมีปริมาณขยะที่ต้องขนในแต่ละวันไม่น้อยกว่า 2,000 ตัน เอกชนต้องขนขยะสดที่รถเก็บมูลฝอยเข้าเทในแต่ละวันให้หมดไม่มีขยะตกค้างเป็นระยะเวลาตามสัญญา 5 ปี (ไม่รวมระยะเวลาในการจัดหารถ และการก่อสร้างสถานที่ฝังกลบ) สิ้นสุดสัญญากรกฎาคม 2542 ในขณะทำการศึกษาพบว่ากำลังมีแผนงานขยายพื้นที่ฝังกลบไปยังพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการในไม่ช้าเนื่องจากพื้นที่ฝังกลบในปัจจุบันกำลังจะเต็ม

โรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขม: เดิมการกำจัดมูลฝอยโดยการฝังกลบในบริเวณพื้นที่โรงงานฯประกอบด้วยการทำปุ๋ยและการเทกองกลางแจ้ง ต่อมาได้รับมติผู้บริหารกรุงเทพมหานครให้ดำเนินการโครงการจัดทำสวนภูเขาที่บริเวณกองขยะภายในโรงงานกำจัดเช่นเดียวกับที่โรงงานอ่อนนุช โดยไม่ให้รถเก็บขนมูลฝอยเข้าเทกองกลางแจ้งและดำเนินโครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขมไปทำลายโดยวิธีการฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะไม่น้อยกว่า 1,500 ตันต่อวัน (ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องจากเดิม) โดยบริษัทกลุ่ม 79 จำกัด เป็นผู้รับจ้างขนมูลฝอยไปฝังกลบ ปัจจุบันนำไปฝังกลบที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ในราคาตันละ 214 บาท ระยะเวลาสัญญา 5 ปี สิ้นสุดสัญญาวันที่ 14 สิงหาคม 2544 (ภาคผนวก ค.)

สถานีขนถ่ายรามอินทรา: การดำเนินการในปัจจุบันของสถานีพบว่ามีเพียงการขนถ่ายมูลฝอยไปกำจัดโดยเอกชนเท่านั้นคือโครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากที่ดินของกรุงเทพมหานคร แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน ไปทำลายโดยวิธีการฝังอย่างถูกสุขลักษณะไม่น้อยกว่า 1,500 ตันต่อวัน ปัจจุบันกรุงเทพมหานครได้จ้างเหมาบริษัทวัสดุภัณฑ์ธุรกิจ จำกัด ขนมูลฝอยจากสถานีขนถ่ายท่าแร้งนำไปทำลายโดยวิธีการฝังกลบที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ในราคาตันละ 173 บาท ซึ่งได้สิ้นสุดสัญญาเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2539 แต่เนื่องจากงบประมาณในการจ้างยังคงมีเหลือ ดังนั้นผู้ว่ากรุงเทพมหานครได้อนุมัติให้ขยายเวลาจ้างเหมาไปอีกภายในวงเงินที่เหลืออยู่ หรือภายในวันที่ 30 พฤษภาคม 2543 (ภาคผนวก ค.)

สำหรับแผนงานหลักโครงการกำจัดมูลฝอยของกรุงเทพมหานครในอนาคต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดวางแผนระยะยาวในการสร้างระบบกำจัดมูลฝอยซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะลดการพึ่งพาสถานที่ฝังกลบขยะลง ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวกรุงเทพมหานครได้กำหนดแผนงานโครงการที่จะดำเนินการในแต่ละระยะ เป็นแผนระยะกลางและแผนระยะยาว กล่าวคือ

1. แผนระยะกลาง (พ.ศ.2541-2549) มุ่งเน้นที่จะสร้างระบบกำจัดที่สามารถทดแทนหรือลดการพึ่งพาต่อระบบการกำจัดโดยการฝังกลบ ให้เป็นที่ยอมรับทั้งด้านเทคนิคและสิ่งแวดล้อม และมีความเป็นไปได้ในด้านงบประมาณ โดยได้คาดการณ์ระบบที่สามารถใช้งานได้ไม่น้อยกว่า 20

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปีและเป็นแผนงานที่ต้องสอดคล้องกับแผนงานระยะยาว (สำนักรักษาความสะอาด. 2541) แผนงานระยะกลางนี้ประกอบด้วย

1) โครงการกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช โครงการ 1 และโครงการ 2 ทั้งสองโครงการมีความเหมือนกัน โดยแต่ละโครงการประกอบด้วยระบบกำจัดภายในโครงการ ได้แก่

- ระบบคัดแยกมูลฝอย ขนาดรองรับมูลฝอย 2,000 ตัน/วัน
- ระบบกำจัดโดยการทำปุ๋ยขนาดรองรับมูลฝอยที่สามารถนำมาทำปุ๋ยได้ประมาณ 800 ตัน/วัน
- ระบบกำจัดโดยการเผาและผลิตกระแสไฟฟ้า

2) โครงการกำจัดมูลฝอยหนองแขมและโครงการกำจัดมูลฝอยท่าแร้ง ซึ่งมีแนวคิดโครงการเหมือนโครงการกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช โดยแต่ละโครงการสามารถรองรับมูลฝอยได้ 2,000 ตัน/วัน

3) งบประมาณโครงการ : โครงการกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช (โครงการที่ 1 และ2) ได้เสนอขออนุมัติเงินกู้ต่างประเทศจากรัฐบาล ในขณะนี้อยู่ในระหว่างการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จากการประสานงานของแหล่งเงินกู้เห็นว่าเงินกู้ของ OECF น่าจะเป็นเงื่อนไขที่ดีและมีน้ำหนักที่จะเห็นชอบให้กู้สูง (สำนักรักษาความสะอาด. 2541) สำหรับโครงการกำจัดมูลฝอยหนองแขมและท่าแร้ง ในขณะนี้ได้เสนอเรื่องต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติผ่านกระทรวงมหาดไทย เพื่อเสนอขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีในการของกู้เงินจากต่างประเทศโดยมุ่งไปที่ Special Mixcredit Yen Loan โดยเป็นเงินกู้โครงการละ 6,000 ล้านบาท (สำนักรักษาความสะอาด. 2541)

4) การดำเนินงานตามโครงการ : กรุงเทพมหานครมีแผนการที่จะดำเนินการโครงการในลักษณะ BOO (Build Own Operation) โดยให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอยและดำเนินการระบบกำจัดแทนกรุงเทพมหานคร โดยกรุงเทพมหานครจะเป็นเพียงผู้ว่าจ้างกำจัดเท่านั้น ขณะนี้อยู่ระหว่างการศึกษาความเป็นไปได้และความเหมาะสมของรูปแบบโครงการ

2. แผนระยะยาว (พ.ศ.2550-2559) การเตรียมแผนระยะยาวจะมีการดำเนินการควบคู่ไปกับการดำเนินการตามแผนระยะกลาง ตัวอย่างโครงการในระยะยาว เช่น โครงการก่อสร้างศูนย์ป้องกันแก้ไขปัญหามูลฝอยและส่งเสริมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่กรุงเทพมหานครและภายนอกพื้นที่ และการดำเนินโครงการก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอยที่เป็นโครงการสร้างพื้นฐานระยะยาว เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.2 กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ (Recovery Process)

วัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ในกระบวนการหลักๆ ได้แก่ พลาสติก กระดาษ อลูมิเนียม โลหะ และแก้ว (ตารางที่ 4.2) นอกจากนี้ยังมีส่วนที่ถือว่าเป็นสินค้ามือสองหรือของเก่าที่มีค่าอาจจะเป็นของใช้ภายในบ้านที่เสียแล้วนำกลับมาซ่อมใช้ใหม่ เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เทปเพลง เทปวีดีโอ รองเท้า เสื้อผ้า โทรศัพท์ เป็นต้น

ตารางที่ 4.2 แสดงประเภทของวัสดุที่มีการรับซื้อเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่และที่ไม่รับซื้อ

ประเภท	วัสดุที่รับซื้อ	วัสดุที่ไม่รับซื้อ
1.กระดาษ	- กระดาษสำนักงาน - กระดาษหนังสือพิมพ์ - กระดาษสี แผ่นโฆษณาสินค้า - กระดาษกล่อง (แผ่นเรียบและลูกฟูก) - นิตยสารและหนังสือต่างอื่นๆ - สมุดเขียน	- เศษกระดาษชำระ - กระดาษเคลือบมัน - กล่องนม - เศษกระดาษชิ้นเล็กๆ
2.พลาสติก	- ภาชนะสีขุ่นขาว เช่น ขวดนม น้ำดื่ม แกลลอนน้ำมันหล่อลื่น - ภาชนะสีใส เช่นขวดน้ำดื่ม น้ำมันพืช - ถุงพลาสติกเหนียว (ใส่อาหารร้อน-เย็น) - ถังน้ำ กะละมังพลาสติกสีต่างๆ	- ถุงกรอบแกรบ - โฟม - พลาสติกกรอบแข็งบางประเภท
3.โลหะ	- วัสดุหรือเศษเหล็กทุกชนิด - กระป๋องอลูมิเนียม กรอบหน้าต่างมุ้งลวด หรือเครื่องใช้ที่มีส่วนผสมของวัสดุอลูมิเนียม - ทองแดง เช่น ลวดสายไฟ - วัสดุที่มีส่วนผสมของตะกั่ว	- กระป๋องเหล็กเคลือบดีบุก เช่นกระป๋องบรรจุอาหาร หรือเครื่องดื่มบางประเภท
4.แก้ว	- ขวดหรือภาชนะแก้วทุกชนิดสีใส น้ำตาล เขียว - เศษแก้ว	- กระจก - หลอดไฟ

ที่มา : สำนักรักษาความสะอาด. 2540 : 3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้สามารถแบ่งแยกออกเป็น 2 ขั้นตอน (Muttamara *et. al.* 1994) คือ

1) กระบวนการคัดแยกวัสดุ (Material/Waste Separation) ประกอบด้วย การคัดแยกวัสดุออกจากขยะซึ่งผสมกันอยู่ ในขั้นตอนนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะและสมบัติทางกายภาพและทางเคมีแต่อย่างใด อาจรวมพิจารณาถึงการแยกขยะหรือของเหลือใช้กลับมาใช้ใหม่ในลักษณะของ การใช้ซ้ำ (Reuse) หรือการซ่อมแซม (Repair) ที่ไม่เข้าสู่กระบวนการแปรรูปทางอุตสาหกรรม แต่อาจมีการแก้ไขซ่อมแซมเพียงเล็กน้อย หรือทำความสะอาดก่อนนำมาใช้ใหม่ เช่น การนำขวดแก้วกลับมาล้างใช้ใหม่และการซ่อมแซมรองเท้า เป็นต้น

2) กระบวนการแปรรูปวัสดุ (Material Conversion) เป็นการใช้วัสดุจากขั้นที่หนึ่งเป็นวัตถุดิบมือสองในการผลิต (Secondary Raw Materials) ขั้นตอนที่สองอาจกล่าวว่าเป็นกระบวนการแปรรูป ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางเคมีหรือทางกายภาพของขยะ เช่น การหลอมแก้ว การย่อยพลาสติก รวมทั้งการแปรรูปพลังงานจากการเผาขยะ (Energy Recovery)

<u>องค์ประกอบของมูลฝอยและวัสดุที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ใหม่</u>

สำหรับรายงานการศึกษาที่เสนอต่อกรมควบคุมมลพิษ (2541) ถึงองค์ประกอบของมูลฝอยและวัสดุที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ใหม่ โดยสำรวจองค์ประกอบของมูลฝอยจากรถเก็บขน เนื่องจากข้อมูลการสำรวจดังกล่าวเป็นข้อมูลร้อยละขององค์ประกอบมูลฝอยปีพ.ศ.2538 คณะผู้ศึกษาได้ใช้ข้อมูลดังกล่าวประกอบกับข้อมูลทุติยภูมิจากผลการศึกษาอื่นๆมาเป็นพื้นฐานของการคาดการณ์ปริมาณและองค์ประกอบมูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์รายภาคได้ระหว่างปี พ.ศ.2539-2560 การศึกษาได้นำเสนอองค์ประกอบของวัสดุที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ได้ใหม่ในปี พ.ศ.2539 ซึ่งได้แก่ แก้ว กระดาษ โลหะ ไม้ ผ้า หนัง และยาง พบว่ามีสัดส่วนร้อยละ 58.68 ของมูลฝอยทั้งหมด (ปริมาณมูลฝอยที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2539 เท่ากับ 7,585 ตัน/วัน) หรือมีปริมาณ 4,451 ตัน/วัน โดยในส่วนนี้เป็นวัสดุที่ใช้ประโยชน์ได้ในเชิงพาณิชย์ คือ กระดาษ แก้ว พลาสติก และโลหะร้อยละ 40.02 ของมูลฝอยทั้งหมดหรือมีปริมาณ 3,035 ตัน/วัน ส่วนมูลฝอยที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ซึ่งเป็นตัวเลขรวมของเศษอาหารและอื่นๆที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ แต่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในรูปหมักทำปุ๋ยและแปรรูปเป็นพลังงาน พบว่ามีร้อยละ 41.32 ของมูลฝอยทั้งหมดหรือมีปริมาณ 3,134 ตัน/วัน (ตารางที่ 4.3) (กรมควบคุมมลพิษ. 2541)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.3 ประมาณการณ์ปริมาณและองค์ประกอบของมูลฝอยที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ใหม่ ปี 2539

องค์ประกอบมูลฝอย	ปริมาณมูลฝอย	ร้อยละ
แก้ว	449	5.92
กระดาษ	1,131	14.91
พลาสติก	1,201	15.83
โลหะ	254	3.35
ไม้	1,014	13.37
ผ้า	394	5.19
หนัง/ยาง	8	0.11
ส่วนที่ใช้ประโยชน์ใหม่ได้ (รวม)1/	4,451	58.68
ส่วนที่ใช้ประโยชน์ใหม่ได้ในเชิงพาณิชย์ (รวม)2/	3,035	40.01
เศษอาหารและอื่นๆ 3/	3,134	41.32
รวมมูลฝอยในกรุงเทพมหานคร	7,585	100

หมายเหตุ : 1/ ตัวเลขรวมของแก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะ ไม้ ผ้า หนังและยาง

2/ ตัวเลขรวมแก้ว กระดาษ พลาสติก และโลหะ

3/ ตัวเลขรวมของเศษอาหารและอื่นๆ ที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ แต่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในรูปหมักทำปุ๋ย ทำเป็นพลังงาน เป็นต้น

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ. 2541

ในรายงานฉบับเดียวกันนี้ได้มีการศึกษาถึงอัตราของการนำวัสดุกลับมาใช้จริงในปี 2539 โดยพนักงานเก็บขนและคนคุ้ยวัสดุที่กองขยะของกรุงเทพมหานคร จากจำนวนรถเก็บมูลฝอย 1,856 คัน (ไม่รวมรถขนมูลฝอยติดเชื้อและรถคอนเทนเนอร์) และจำนวนคนคุ้ยขยะ 190 คน พบว่าในปีพ.ศ.2539 มีอัตราการนำมูลฝอยที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ในเชิงพาณิชย์แล้ว 432.03 ตันต่อวัน (ตารางที่4.4) (กรมควบคุมมลพิษ. 2541) ทั้งนี้ยังไม่รวมปริมาณวัสดุที่มีการคัดแยกกลับไปใช้ใหม่แล้วโดยกลุ่มที่คุ้ยหาวัสดุตามถังขยะทั่วไป และกลุ่มของรถเร่รับซื้อของเก่า ซึ่งเป็นปริมาณมูลฝอยที่มีการคัดแยกแล้วจากแหล่งกำเนิด การศึกษาดังกล่าวยังได้พยายามหาปริมาณของวัสดุเหลือใช้ที่คัดแยกโดยแหล่งอื่นๆ นอกเหนือจากพนักงานเก็บขนและคนคุ้ยขยะ โดยอาศัยความสัมพันธ์ของปริมาณวัสดุที่รวบรวมได้จากร้านค้ารับซื้อของเก่ากับปริมาณที่มีผู้นำมาขายจากแหล่งต่างๆ ดังนั้นเมื่อหักลบส่วนที่พนักงานเก็บขนและคนคุ้ยขยะเก็บได้ออกจากปริมาณขยะที่มีการคาดประมาณไว้ในปีพ.ศ. 2539 พบว่าปริมาณวัสดุที่นำกลับมาใช้ใหม่โดยรถเร่รับซื้อของเก่าและแหล่งอื่นๆมีประมาณ 1,426.47 ตัน/วัน (กรมควบคุมมลพิษ. 2541 : ผ2-43) รูปที่ 4-2 สรุปการนำมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ในกรุงเทพมหานครปี พ.ศ.2539 ที่ได้กล่าวมาทั้งหมด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

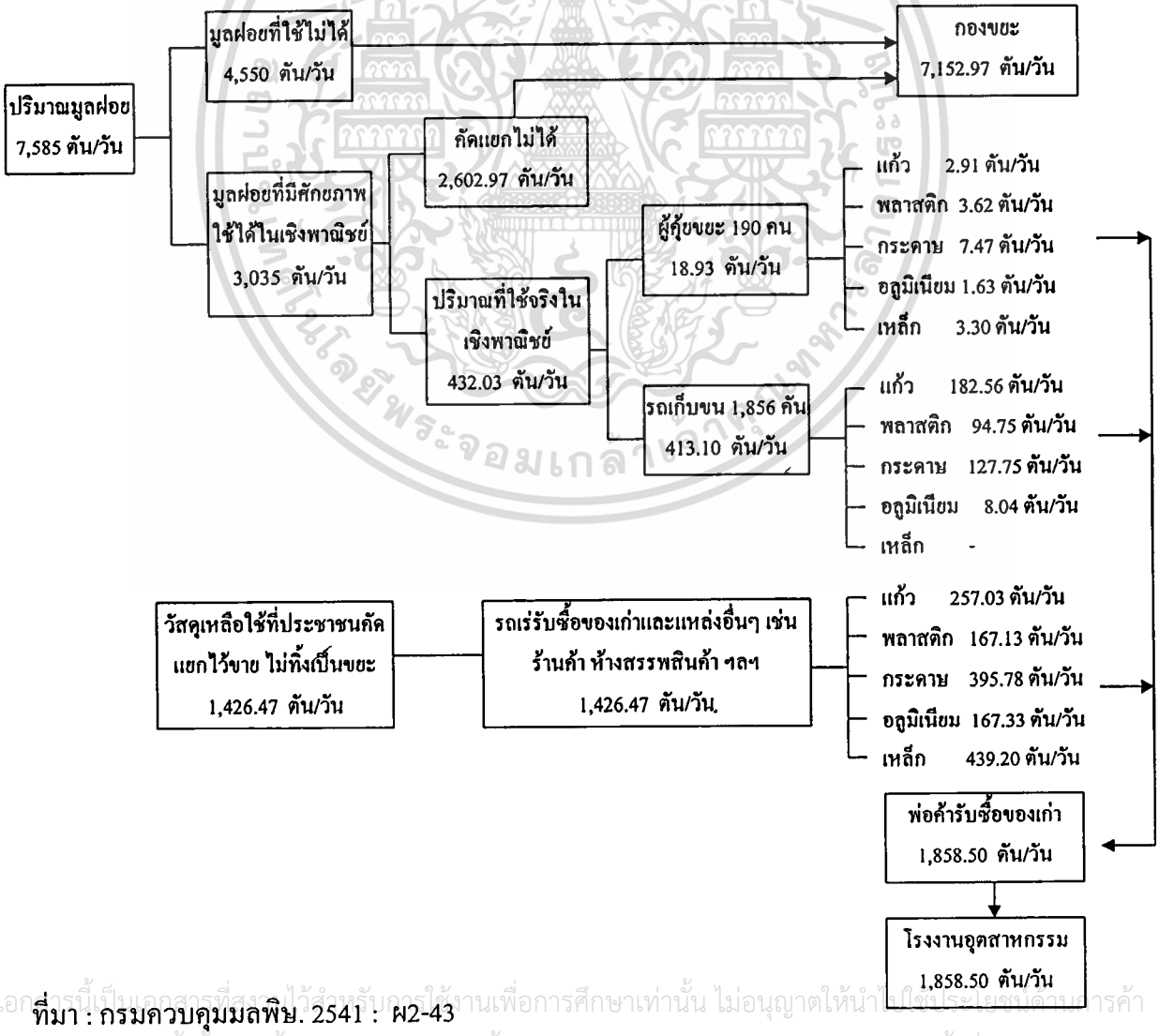
ตารางที่ 4.4 ปริมาณมูลฝอยที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่จริงในปี 2539 หน่วย : ตัน/วัน

ประเภท	ปริมาณที่นำกลับมาจริง *
แก้ว	185.47
กระดาษ	135.22
พลาสติก	98.37
โลหะ (เหล็กและอลูมิเนียม)	12.97
รวม	432.03

หมายเหตุ : * ปริมาณการนำกลับมาใช้ใหม่จริงในเชิงพาณิชย์
(คัดแยกโดยคนคุ้ยขยะและพนักงานเก็บขน)

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ. 2541

รูปที่ 4.2 การนำมูลฝอยและวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์ในกรุงเทพมหานคร ปี 2539

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ. 2541 : ผ2-43

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปริมาณวัสดุที่มีการประมาณการณ์ดังที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการเสนอให้เห็นภาพรวมของการนำวัสดุที่กลับมาใช้ใหม่ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับปริมาณและองค์ประกอบของมูลฝอยที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ใหม่เชิงพาณิชย์ซึ่งได้ประมาณการณ์ในปีพ.ศ.2539 (ตารางที่4.3) จะพบว่าปริมาณวัสดุที่นำกลับมาใช้ใหม่จริงโดยพนักงานเก็บขนและคนคุ้ยขยะเท่ากับร้อยละ 14.24 ของปริมาณวัสดุที่มีศักยภาพในเชิงพาณิชย์ทั้งหมด ซึ่งอาจหมายความว่าจะมีวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้อีกจำนวนมากประมาณร้อยละ 80 ที่ต้องผ่านเข้าสู่กระบวนการกำจัด (ในจำนวนนี้มีทั้งวัสดุที่อยู่ในสภาพที่ยังใช้ได้และที่ใช้ไม่ได้)

หากพิจารณาแนวโน้มสัดส่วนขององค์ประกอบมูลฝอยที่มีประโยชน์ในอนาคต จากคาดการณ์ปริมาณมูลฝอยที่มีศักยภาพที่จะนำกลับมาใช้ใหม่ต่อไปในปีพ.ศ.2544 และปีพ.ศ.2549 พบว่าในปีพ.ศ.2544และพ.ศ.2549 จะมีปริมาณมูลฝอยที่มีศักยภาพที่จะนำกลับมาใช้ใหม่ได้ประมาณ 5,172 และ 5,808 ตัน/วัน ตามลำดับ โดยในจำนวนนี้เป็นมูลฝอยที่มีศักยภาพในเชิงพาณิชย์ 3,566 และ 4,043 ตัน/วัน ตามลำดับ (ตารางที่ 4.5) (กรมควบคุมมลพิษ. 2541) ดังนั้นแนวทางที่จะส่งเสริมกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่เพียงโครงการสนับสนุนให้เกิดการคัดแยกวัสดุที่แหล่งกำเนิดเท่านั้นยังไม่เพียงพอ แนวทางที่จะสามารถเพิ่มการนำวัสดุที่เป็นประโยชน์จากขยะกลับมาใช้ได้อย่างมีนัยสำคัญ ควรจะเป็นการส่งเสริมการคัดแยกวัสดุที่จุดรวบรวมขยะก่อนที่ขยะเหล่านั้นจะถูกกำจัดต่อไป เช่น การคัดแยกท้ายรถเก็บขน และการคัดแยกที่สถานีขนถ่ายมูลฝอย เป็นต้น

ตารางที่ 4.5 คาดการณ์องค์ประกอบของมูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ในกรุงเทพมหานคร ณ ปี 2544 และ 2549

หน่วย : ตัน/วัน (ร้อยละ)

องค์ประกอบมูลฝอย	ปี 2544	ปี 2549
แก้ว	512 (5.76)	562 (5.59)
กระดาษ	1,314 (14.79)	1,474 (14.67)
พลาสติก	1,462 (16.46)	1,715 (17.07)
โลหะ	278 (3.13)	292 (2.91)
ไม้	1,141 (12.84)	1,237 (12.31)
ผ้า	464 (5.22)	527 (5.24)
หนัง/ยาง	1 (0.01)	1 (0.01)
ส่วนที่ใช้ประโยชน์ใหม่ได้ (รวม)1/	5,172 (58.22)	5,808 (57.8)
ส่วนที่ใช้ประโยชน์ใหม่ได้ในเชิงพาณิชย์ (รวม)2/	3,566 (40.14)	4,043 (40.24)
เศษอาหารและอื่นๆ 3/	3,712 (41.78)	4,240 (42.2)
รวมมูลฝอยในกรุงเทพมหานคร	8,884 (100)	10,048 (100)

หมายเหตุ : 1/ ตัวเลขรวมของแก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะ ไม้ ผ้า หนังและยาง

2/ ตัวเลขรวมแก้ว กระดาษ พลาสติก และโลหะ

3/ ตัวเลขรวมของเศษอาหารและอื่นๆ ที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ แต่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในรูปหมักทำปุ๋ย ทำเป็นพลังงาน เป็นต้น ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ. 2541

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าแม้ในปัจจุบันจะมีการคัดแยกวัสดุเหลือใช้จากขยะกลับมาใช้ใหม่ด้วยแรงงานในส่วนต่างๆแล้ว แต่ยังพบว่าในปริมาณขยะที่รัฐต้องกำจัดในแต่ละวันนั้นมีสัดส่วนของวัสดุที่มีศักยภาพนำกลับมาใช้ใหม่อยู่สูงมากและในอนาคตจะมีแนวโน้มของสัดส่วนและปริมาณที่สูงขึ้น ในปริมาณขยะดังกล่าวนอกจากจะทำให้รัฐต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายในการกำจัดแล้ว ปริมาณที่ต้องกำจัดจำนวนมากนี้ยังเป็นสาเหตุให้เกิดภาวะมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมจากวิธีการกำจัด เช่น มลภาวะทางอากาศที่เกิดจากการเผา และมลภาวะทางน้ำ ดิน ที่เกิดจากการฝังกลบ เป็นต้น (กรมควบคุมมลพิษ. 2536 ; Beukering. 1997) ดังนั้นการเพิ่มประสิทธิภาพในการคัดแยกวัสดุที่มีศักยภาพเหล่านั้นกลับมาใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น จึงหลีกไม่พ้นที่ต้องพิจารณาถึงกลุ่มแรงงานเก็บและคัดแยกจำนวนมากที่มีอยู่ในกระบวนการทั้งที่เป็นพนักงานของรัฐและส่วนที่เป็นแรงงานนอกระบบ ด้วยอัตราการนำกลับมาใช้ใหม่ที่เพิ่มขึ้นจะสามารถช่วยลดภาระในการกำจัดขยะของรัฐ และก่อให้เกิดผลทางบวกแก่การผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้วัสดุ รวมทั้งส่งผลต่อการรักษาสภาพแวดล้อมด้านการลดการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติเพื่อการผลิตและลดภาวะมลพิษที่เกิดจากการกำจัดขยะปริมาณมากด้วยวิธีการต่างๆ

ในลำดับต่อไปจะได้กล่าวถึงองค์กรหรือกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน

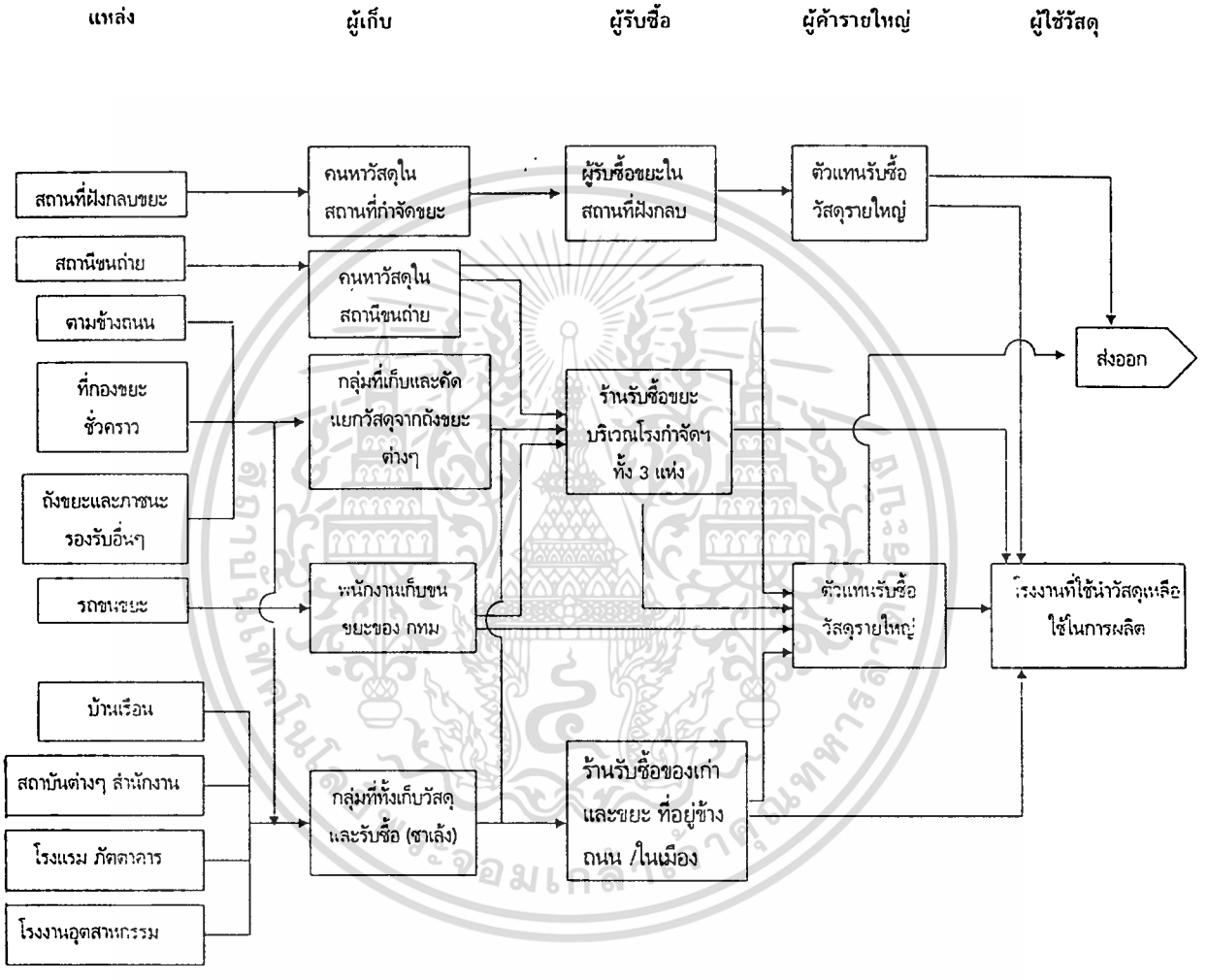
1) กลุ่มที่เกี่ยวข้อง

สามารถเริ่มต้นอธิบายกลุ่มที่เกี่ยวข้องนี้จากแหล่งกำเนิดขยะหรือแหล่งรวบรวมขยะ ซึ่งก่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆในกระบวนการตามมาดังนี้ (รูปที่ 4.3)

1. การจัดเก็บและการคัดแยกขยะ ณ แหล่งกำเนิด

บ้านเรือน สถาบันต่างๆ โรงงาน และสถานประกอบการทั่วไป ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดขยะที่ต่างมีส่วนในการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่โดยการคัดแยกออกเป็นประเภทๆที่คาดว่าจะสามารถขายต่อให้กับผู้มารับซื้อหรือสามารถนำไปขายยังร้านค้ารับซื้อได้ วัสดุที่เกิดจากการคัดแยกในส่วนนี้จะได้แก่ กระดาษชนิดต่างๆ (หนังสือพิมพ์ นิตยสาร กระดาษสำนักงาน กล่อง/ลัง) ขวดแก้วทั่วไป และขวดประเภทที่มีการมัดจำกับร้านค้า วัสดุที่เกิดจากการคัดแยกโดยตรงจากแหล่งนี้จะถูกขายให้กับผู้ที่มารับซื้อ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ พวกรถเร่รับซื้อของเก่าที่ใช้พาหนะสามล้อหรือซาเล้งในการรับซื้อของตามสถานที่ต่างๆ เราอาจจะแยกประเภทของกลุ่มที่เก็บและเร่รับซื้อของเก่าในขั้นตอนนี้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่มา : Muttamara *et. al.* 1994 ; สำนักรักษาความสะอาด. 2541 ; การสำรวจภาคสนาม. 2542

รูปที่ 4.3 แสดงระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ภายในกรุงเทพมหานคร (Bangkok's Recovery System)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.1 กลุ่มที่เน้นการเก็บเพียงอย่างเดียว: เดิมการเก็บวัสดุเหล่านี้จะจำกัดอยู่เฉพาะบริเวณกองขยะต่างๆของกทม.เท่านั้น แต่ต่อมาเริ่มเกิดกลุ่มที่ออกเก็บวัสดุตามข้างถนนหรือย่านศูนย์กลางค้ามากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่จะออกทำงานในเวลากลางคืนและเวลาเช้าก่อนที่รถขนขยะของกทม.จะมาเก็บขยะตามถังต่างๆ

1.2 กลุ่มรับซื้อของเก่าเพียงอย่างเดียว: แต่เดิมมักเป็นคนจีนอายุมากหรือที่รู้จักกันว่า "เป๊ะขายขวด" แต่ปัจจุบันคนเหล่านี้ส่วนมากกลายเป็นพ่อค้ารับซื้อต่อจากพวกที่เก็บ การออกรับซื้อของเก่าตามบ้านและสถานที่ต่างๆ มักมีรถสามล้อทั้งที่มีและไม่มีเครื่องยนต์พร้อมเครื่องชั่ง เป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำมาหากิน การมียานพาหนะใช้จะทำให้มีข้อได้เปรียบในด้านการบรรทุกและการเดินทางระยะไกล กลุ่มที่ทำงานนี้ส่วนใหญ่จึงต้องการที่จะมีรถสามล้อนี้ไว้ใช้ หากไม่สามารถหามาเป็นเจ้าของได้ด้วยตนเองจะใช้วิธีเช่ารายวันจากทางร้านรับซื้อของเก่าทั่วไป ร้านค้ารับซื้อของจากพวกซาเล้งส่วนใหญ่จะมีรถสามล้อให้เช่าในอัตรา 30-50 บาทสำหรับรถที่ไม่มีเครื่องยนต์ และอัตรา 100-120 บาทสำหรับรถสามล้อเครื่อง รวมทั้งสามารถกู้ยืมเงินใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพในวันนั้นๆจากทางร้านได้ด้วย ดังนั้นพวกที่ยืมรถหรือเงินไปรับซื้อของเก่าส่วนใหญ่จะนำของที่หามาได้ในวันนั้นขายแก่ร้านค้าที่ให้ยืม

1.3 กลุ่มที่ทั้งเก็บและซื้อของเก่า: เป็นกลุ่มที่ตั้งใจจะซื้อเป็นหลัก แต่หากพบวัสดุตามข้างถนนหรือสถานที่ต่างๆ จะหยุดเก็บด้วย หรืออาจจะเป็นกลุ่มที่เก็บวัสดุเป็นหลักและจะรับซื้อเฉพาะวันที่มีทุนหรือมีผู้เรียกให้ซื้อ ในกลุ่มหลังนี้ส่วนใหญ่จะรับซื้อแบบเหมารวมเนื่องจากไม่มีเครื่องชั่ง การทำงานอาจจะรับซื้อในตอนกลางวันและเก็บในเวลากลางคืน

สำหรับกลุ่มที่เน้นการเก็บและคุ้ยหาวัสดุจากถังขยะข้างถนนและแหล่งรองรับขยะอื่นๆ รวมทั้งกองขยะในพื้นที่สาธารณะต่างๆ อาจจะใช้รถสามล้อ หรือรถเข็น (ด้วยมือ) เป็นเครื่องมือในการทำงาน แต่มีอีกจำนวนมากที่ใช้เพียงถุงใส่ของและการเดินเก็บก่อนที่ขยะจะถูกเก็บโดยพนักงานของ กทม.

2. การคัดแยกและการจัดเก็บโดยพนักงานของกทม.

ส่วนที่สองของกระบวนการนำขยะกลับมาใหม่เกิดจากการทำงานของพนักงานของกทม. ซึ่งทำหน้าที่ยกขยะเทท้ายรถ พนักงานจะทำการคัดแยกของออกเป็นประเภทต่างๆ ที่ขายได้อย่างรวดเร็ว รถขนขยะแต่ละคันจะมีการแขวนถุงสำหรับใส่แยกของเหล่านี้เป็นประเภทๆ เช่น ขวดแก้ว ขวดพลาสติก และกระดาษ เป็นต้น เมื่อครบจำนวนการเก็บตามเส้นทางแล้ว รถขนขยะจะนำขยะและวัสดุที่คัดแยกได้มุ่งสู่โรงงานกำจัดขยะ พนักงานขับรถจะนำวัสดุที่คัดแยกได้ไปขายให้กับร้านรับซื้อก่อนที่จะนำขยะเข้าสู่โรงงาน ร้านค้าส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงโรงงานกำจัดขยะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากวัสดุทั่วไปที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว พนักงานท้ายรถขยะยังสามารถคัดแยกเครื่องใช้หรือของใช้ที่มีค่ามากกว่า เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุด เสื้อผ้า รองเท้า ขวดน้ำหอม เทปวีดีโอ เทปเพลง และสร้อยทอง เป็นต้น ของเหล่านี้บางส่วนได้มาจากถังขยะที่ยกเท บางส่วนได้จากเจ้าของบ้านให้ ซึ่งส่วนใหญ่จะขายให้กับผู้รับซื้อวัสดุประเภทนี้โดยตรงที่จะรับซื้ออยู่บริเวณปากทางเข้าออกของโรงงานฯ

สำหรับร้านค้ารับซื้อวัสดุจากท้ายรถขนขยะจะมีความแตกต่างอยู่บ้างกับร้านค้ารับซื้อของเก่าที่มีอยู่ภายนอกซึ่งรับซื้อของจากซาเล้งหรือคนหาวัสดุทั่วไป เช่น ความแตกต่างของผู้ที่นำวัสดุมาขาย ปริมาณวัสดุ คุณภาพของวัสดุ และราคาในการรับซื้อ เป็นต้น ร้านค้าที่รับซื้อเฉพาะวัสดุจากท้ายรถขยะจะได้รับวัสดุที่มีคุณภาพต่ำกว่าเพราะมีสิ่งสกปรกปนเปื้อนมาก ดังนั้นราคาวัสดุที่รับซื้ออาจจะถูกกว่า แต่ในเรื่องของปริมาณวัสดุแล้วอาจจะพบว่ามีมากกว่า

3. การนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ณ สถานที่กำจัดขยะ

ในขั้นตอนนี้อาจถือได้ว่าเป็นส่วนสุดท้ายของกระบวนการเก็บและคัดแยกเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ก่อนที่วัสดุต่างๆจะเข้าสู่กระบวนการและโรงงานต่อไป ปัจจุบันการกำจัดขยะทั่วไปภายในโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช (ไม่รวมขยะติดเชื้อและขยะอันตรายอื่นๆ) มีการจัดการขยะโดยขนถ่ายไปฝังกลบเท่านั้น สถานีขนถ่ายมูลฝอยซึ่งมีอยู่ 3 แห่ง มีกิจกรรมของการคัดแยกวัสดุจากขยะที่รถขนนำมาเท ก่อนที่ขยะจะถูกนำไปฝังกลบต่อไปยังพื้นที่ภายนอกโรงงานกำจัดขยะ กลุ่มผู้ที่หาวัสดุจากกองขยะในสถานีขนถ่ายมูลฝอยจะคัดแยกวัสดุจากลานเทกองที่อยู่ภายในสถานีขนถ่าย แล้วขายให้กับผู้ที่เข้ามารับซื้อ (จะได้กล่าวถึงลักษณะการทำงานในกรณีศึกษาต่อไป)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา กทม. ได้ยกเลิกการเทกองกลางแจ้ง ณ โรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช และโรงงานกำจัดขยะแห่งอื่นๆ ตามมา ดังนั้นอาชีพของการคุ้ยหาวัสดุจากหัวกองขยะจึงหมดไป บางส่วนเปลี่ยนไปสู่การคุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายแทน อย่างไรก็ตามหลังจากบริษัทผู้รับเหมาดำเนินการกำจัดขยะนำขยะจากสถานีขนถ่ายไปทิ้งยังพื้นที่ฝังกลบแล้ว ยังปรากฏว่ามีกลุ่มผู้ที่คุ้ยหาวัสดุจากกองขยะที่นำมาเทยังพื้นที่ฝังกลบ ขายให้กับผู้ที่มีรับซื้อเช่นกัน

4. การซื้อขายวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่

ร้านค้ารับซื้อวัสดุรายย่อยหรือที่เรียกว่าร้านรับซื้อของเก่า สามารถแยกได้ตามลักษณะของผู้ที่นำวัสดุมาขาย ได้ดังนี้

4.1 ร้านรับซื้อของเก่าที่เน้นการรับซื้อวัสดุจากซาเล้งและคนเก็บของเก่าทั่วไปเป็นหลัก จะตั้งกระจายอยู่ทั่วพื้นที่กทม. มีทั้งที่เปิดโดยการขออนุญาตที่กระทรวงพาณิชย์และได้ใบรับรองจากกรมตำรวจ (เดิม) และที่ดำเนินการโดยไม่ขออนุญาต นอกจากการรับซื้อของจากผู้ที่นำมาขายแล้ว ร้านค้าส่วนใหญ่จะมีรถสามล้อให้เช่าเพื่อออกไปเก็บและซื้อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของเก่า ร้านค้าอาจจะให้เช่าในราคาที่ถูกหากผู้เช่ารถนำของมาขายให้กับทางร้าน ร้านค้ากลุ่มนี้จะได้รับวัสดุที่มีคุณภาพค่อนข้างดีกว่ากลุ่มอื่นๆ เพราะบางส่วนเป็นของเหลือใช้ที่ประชาชนได้คัดแยกออกมาก่อนทิ้งรวมกับขยะทั่วไป ดังนั้นราคาของวัสดุที่รับซื้อจึงสูงกว่าวัสดุที่คัดมาได้จากขยะ

4.2 ร้านรับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะ ส่วนใหญ่จะรับซื้อเฉพาะวัสดุจากรถขนขยะ ร้านค้าจึงต้องมีพื้นที่กว้างพอสมควรหรือตั้งอยู่ในบริเวณที่รถขยะสามารถเอาวัสดุเข้ามาขายได้อย่างสะดวก ซึ่งโดยมากร้านค้าประเภทนี้จะตั้งอยู่บริเวณปากทางเข้าโรงงานกำจัดขยะ นอกจากนั้นเพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนขับรถขยะนำวัสดุมาขาย ร้านค้าส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะเสนอประกันอุบัติเหตุให้กับรถขยะ ช่วยเหลือซ่อมแซมเมื่อรถมีปัญหา และการให้ค่าจ้างเมื่อนำวัสดุมาขายเป็นรายเที่ยวหรือรายเดือน เป็นต้น

4.3 ร้านค้าที่รับซื้อในสถานีขนถ่ายมูลฝอยและพื้นที่ฝังกลบ กลุ่มผู้คุ้ยหาวัสดุในแหล่งดังกล่าวถือว่าเป็นกลุ่มสุดท้ายที่เก็บและคัดแยกวัสดุที่ใช้ประโยชน์ได้ออกจากขยะ ด้วยเหตุที่ขยะซึ่งผ่านมายังสถานที่กำจัดขยะจะเป็นส่วนที่ผ่านการคัดแยกจากกลุ่มต่างๆ มาแล้วมากกว่า 2-3 ครั้ง ดังนั้นวัสดุที่เก็บได้อาจจะมีคุณภาพและปริมาณที่ต่ำกว่าในกลุ่มอื่นๆ สำหรับการรับซื้อวัสดุจากพวกที่หาในสถานที่กำจัดขยะของกทม.นี้ ร้านค้าที่จะสามารถเข้าไปรับซื้อวัสดุได้ต้องมีการติดต่อและมีข้อตกลงกับทางบริษัทผู้รับเหมา ซึ่งได้รับจ้างจากทม.ให้รับผิดชอบดำเนินการในสถานที่ดังกล่าว

ร้านค้าที่รับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะและจากกลุ่มที่คัดแยกในสถานที่กำจัดขยะของกทม. อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มที่ทำการค้าเพื่อหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของรัฐ ขยะที่ผ่านการเก็บขนมาแล้วจากแหล่งกำเนิดถือว่าเป็นทรัพย์สินของรัฐ การเข้ามาทำประโยชน์จากขยะเหล่านี้โดยไม่ได้รับการอนุญาตอาจถือว่ามีความผิด อย่างไรก็ตามปัจจุบันร้านค้าดังกล่าวสามารถดำเนินการอยู่ได้โดยที่กรุงเทพมหานครไม่เข้ามาห้ามปราม มีเพียงการตรวจสอบให้การดำเนินการของร้านค้าไม่ส่งผลกระทบให้เกิดเหตุเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนทั่วไปเท่านั้น นอกจากนี้การรับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะยังเท่ากับเป็นการสนับสนุนให้เกิดการคัดแยกวัสดุออกมาขายมากขึ้น ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการลดภาระค่าใช้จ่ายในการกำจัดให้แก่กทม. โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหากการคัดแยกวัสดุท้ายรถไม่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการเก็บขนขยะของพนักงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2). แรงงาน

จากการกล่าวถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ข้างต้น จะเห็นว่าการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ไม่ได้เกิดจากการจัดการของรัฐหรือหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง มีเพียงส่วนหนึ่งที่เกิดจากพนักงานของกทม. แต่นั้นมิได้หมายความว่าเป็นการทำงานในหน้าที่รับผิดชอบ พนักงานเก็บขนขยะของกทม.ได้คัดแยกและนำวัสดุที่สามารถนำกลับใช้ใหม่ได้จากขยะเพื่อเป็นรายได้เสริมนอกเหนือจากการทำงานในหน้าที่ซึ่งมีเพียงการเก็บและขนขยะจากแหล่งกำเนิดไปกำจัดเท่านั้น ด้วยเหตุนี้แรงงานส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องอยู่ในขั้นตอนของการเก็บและคัดแยกวัสดุที่ใช้ประโยชน์ได้ออกจากขยะจึงเป็นกลุ่มที่มีลักษณะของการทำงานแบบแรงงานนอกระบบและเป็นผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนต่างๆของกรุงเทพมหานคร

บางส่วนของแรงงานที่เก็บและคัดแยกวัสดุเหล่านี้สามารถคาดประมาณจำนวนได้จากการสำรวจ เช่น แรงงานที่เก็บและคัดแยกวัสดุอยู่ในสถานที่เป็นหลักแหล่ง ได้แก่ ผู้ที่คุ้ยวัสดุอยู่ในสถานีขนถ่ายมูลฝอยของกทม.ทั้ง 3 แห่ง จากรายงานที่เสนอต่อกรมควบคุมมลพิษสามารถสำรวจจำนวนแรงงานส่วนนี้ พบว่ามีประมาณ 190 คน เป็นจำนวนคนคุ้ยวัสดุที่อ่อนนุชประมาณ 85 คน ที่หนองแขม 65 คน และที่ท่าแร้ง 40 คน (กรมควบคุมมลพิษ. 2541) แต่ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนามของการวิจัยครั้งนี้พบว่ามีผู้ที่ทำงานคุ้ยวัสดุภายในสถานีขนถ่ายมูลฝอยอ่อนนุชทั้งช่วงกลางวันและกลางคืนประมาณ 100 คน

สำหรับอีกส่วนหนึ่งของแรงงานที่มีจำนวนมากและกระจัดกระจายอยู่ตามส่วนต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ กลุ่มของผู้ที่รับซื้อและเก็บของเก่าตามบ้านและตามถังขยะข้างถนนทั้งที่มียานพาหนะและที่ไม่มี คนหาวัสดุที่มีลักษณะการทำงานที่ไม่เป็นหลักแหล่งนี้เป็นกลุ่มที่สำรวจได้ยากมาก เนื่องจากบางส่วนทำงานโดยอาศัยการเดินทางหาวัสดุไปเรื่อยๆในแต่ละวัน รายงานที่เสนอต่อกรมควบคุมมลพิษได้พยายามสำรวจและหาตัวเลขจำนวนแรงงานในส่วนนี้จากสมมุติฐานของความสัมพันธ์ที่ว่า ปริมาณวัสดุเหลือใช้ที่มีการนำกลับมาใช้จริง คือ ปริมาณที่รวบรวมได้จากร้านค้ารับซื้อของเก่า หรือคือปริมาณที่รวบรวมได้จากคนคุ้ยขยะ+พนักงานเก็บขน+โรงงานอุตสาหกรรม+รถเร่รับซื้อของเก่า จากการศึกษาพบว่าทั่วประเทศมีรถเร่รับซื้อของเก่าจำนวน 15,747 ราย (โดยไม่สามารถคำนวณจำนวนที่มีในกรุงเทพมหานครได้เนื่องจากขาดข้อมูลที่ใช้ประเมินปริมาณวัสดุที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม) จากการสำรวจโดย ESCAP (1990) พบว่าในกรุงเทพมหานครกลุ่มที่เก็บและคัดแยกวัสดุตามบ้านเรือนมีจำนวน 975 ราย เป็นกลุ่มที่เก็บและคัดแยกขยะในสถานที่กำจัดขยะหลักของกทม.จำนวน 2,584 ราย และกลุ่มที่เก็บและคัดแยกที่แหล่งรองรับขยะทั่วไปที่อยู่ระหว่างทางอีกจำนวน 307 ราย (Muttamara *et al.* 1994) การศึกษาของพรรณทิพย์ เพชรมากและกัณณิกา อังศุธนสมบัติ (2533) ได้รายงานจำนวนผู้ที่ประกอบอาชีพเก็บและรับซื้อของเก่าที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในพื้นที่ 6 เขตของกรุงเทพมหานครว่ามีจำนวน 1,181 ราย

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับชุมชนบริเวณโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช ซึ่งก่อนเคยเป็นพื้นที่เทกองขยะกลางแจ้ง และมีแรงงานส่วนใหญ่ที่เก็บและคัดแยกวัสดุจากกองขยะเพื่อนำมาขายอยู่เป็นจำนวนมาก ในช่วงที่ยังมีการเทกองขยะกลางแจ้งมีการศึกษาส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและอาชีพที่ต้องหากินบนกองขยะพบว่า การศึกษาของ Butsapak (1984) กองขยะบริเวณอ่อนนุชมีผู้ที่ประกอบอาชีพคุ้ยหาวัสดุประมาณ 300 คน ต่อมาในปี 1988 ERL (Environmental Resource Limited) ได้แสดงให้เห็นว่ากองขยะที่อ่อนนุชประกอบไปด้วย 2 หัวกอง โดยบริเวณหัวกองหลักมีผู้ประกอบอาชีพคุ้ยวัสดุประมาณ 300-500 คน ในขณะที่บริเวณหัวกองที่สองมีผู้ที่ประกอบอาชีพคุ้ยวัสดุประมาณ 100-200 คน และจากการศึกษาล่าสุดก่อนที่จะมีการยกเลิกเทกองกลางแจ้งพบว่ามีจำนวนของผู้ที่มีรายได้จากกองขยะภายในบริเวณชุมชนในเวลากลางวันประมาณ 400 คนและในเวลากลางคืน 40 คน (Kungskulniti. 1990) หลังจากการเปลี่ยนแปลงยกเลิกการเทกองกลางแจ้งและนำขยะเข้าสู่สถานีขนถ่ายมูลฝอยทั้งหมดดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันพบว่า จำนวนแรงงานที่ประกอบอาชีพในลักษณะเดิมนี้ โดยกล่าวถึงเฉพาะคนที่คุ้ยหาวัสดุอยู่ในสถานีขนถ่ายมูลฝอย พบว่ามีจำนวนประมาณ 100 คน ทั้งกะกลางวันและกะกลางคืน (จากการสำรวจภาคสนาม. 2542) แรงงานจำนวนมากที่เคยหากินอยู่บริเวณกองขยะเดิมได้เปลี่ยนแปลงอาชีพไปต่างๆ รวมทั้งที่ไม่สามารถหางานทำได้อีกจำนวนหนึ่ง

4.1.3 ความสัมพันธ์ของระบบการจัดการขยะ และกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

ความสัมพันธ์ของทั้งสองกระบวนการนี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับขยะ แต่มีจุดประสงค์ของความต้องการขยะต่างกัน การจัดการขยะโดยหน่วยงานของรัฐบาลท้องถิ่นหรือกรุงเทพมหานครมีจุดประสงค์ที่ต้องการกำจัดขยะให้หมดมิให้เหลือตกค้างอยู่ในสิ่งแวดล้อมของเมือง ในขณะที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่มีเป้าหมายในการเข้าถึงแหล่งกำเนิดหรือแหล่งรวบรวมขยะเพื่อต้องการคัดแยกวัสดุที่สามารถนำมาขายได้ ดังนั้นเมื่อแหล่งขยะกลายเป็นสิ่งที่สำคัญของทั้งสองกระบวนการแล้ว การทำงานที่เกิดขึ้นระหว่างสองกระบวนการนี้อาจจะต้องเกี่ยวข้องกัน และส่งผลต่อกันในทางใดทางหนึ่ง

จากแผนภูมิในรูปที่ 4.1 และ 4.3 หากพิจารณาตามการเดินทางของขยะจากแหล่งกำเนิดจนถึงสถานที่กำจัดขยะแล้ว จะพบว่ามีแรงงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทั้งสองกระบวนการเข้ามาเก็บและคัดแยกวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ออกจากเส้นทาง ดังต่อไปนี้

<u>แหล่งกำเนิดขยะ</u>: บ้านเรือน อาคาร ร้านค้า โรงแรม สถานประกอบการ และโรงงานต่างๆ นับว่าเป็นแหล่งกำเนิดของขยะทั้งหมดที่มีอยู่ในกรุงเทพมหานคร หากแหล่งกำเนิดเหล่านี้คัดแยกวัสดุที่ยังใช้ได้ขายให้แก่ผู้ที่มารับซื้อหรือพวกซาเล้ง หรือนำวัสดุเหล่านั้นไปขายเองยังร้านค้ารับซื้อแล้ว ปริมาณขยะที่แหล่งกำเนิดจะต้องทิ้งจะมีจำนวนลดลง ภาระในการเก็บขนของพนักงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และภาระในการกำจัดขยะของรัฐจะลดลงตามไปด้วย ในขณะที่พวกที่มารับซื้อตามบ้านและสถานที่ต่างๆจะมีรายได้เพิ่มขึ้น

<u>แหล่งรวบรวมขยะ</u>: เมื่อขยะถูกทิ้งลงถังขยะและแหล่งรองรับอื่นๆ ทั้งที่อยู่หน้าอาคารและข้างถนนสาธารณะ เป็นหน้าที่โดยตรงของพนักงานกรุงเทพมหานครที่ต้องจัดเก็บเพื่อนำไปกำจัด นอกเหนือจากงานในหน้าที่ดังที่กล่าวมาแล้วว่ายังพบว่าพนักงานของกทม.จะคัดแยกวัสดุออกจากขยะที่เทท้ายรถเพื่อนำไปขายเป็นรายได้เสริม นอกจากที่กล่าวมาแหล่งรวบรวมขยะเหล่านี้ยังเป็นที่หาวัสดุของทั้งพวกซาเล้งและพวกเก็บวัสดุจากถังขยะด้วย ดังนั้น ณ แหล่งรวบรวมขยะนี้เองที่เกิดการทำงานเพื่อนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ทั้งจากพนักงานของกทม.และแรงงานนอกระบบที่คุ้ยหาวัสดุ

การคัดแยกวัสดุโดยพนักงานของกทม.มีความได้เปรียบส่วนหนึ่งที่สังเกตเห็นได้คือพนักงานเหล่านี้จะสามารถคัดแยกวัสดุจากขยะตั้งแต่ปากถังจนถึงก้นถัง เนื่องจากต้องยกเทท้ายรถและอาจจะทำลายถุงพลาสติกที่บรรจุขยะเพื่อหาวัสดุที่ขายได้ ในขณะที่พวกที่คุ้ยหาทั่วไปไม่สามารถกระทำได้ ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงภาชนะในการรองรับมูลฝอยของกทม.ที่มีความมิดชิดมากขึ้น เช่น การออกแบบถังขยะให้มีช่องในการใส่ขยะที่เล็กลงและการทำฝาภาชนะให้ใหญ่ หนักหรือมีการเปิดที่ยากขึ้น จะทำให้การขุดคุ้ยหาวัสดุจากถังกระทำได้ลำบากและสามารถป้องกันไม่ให้เกิดความสกปรกที่เกิดจากการคุ้ยเขี่ยของพวกที่หาวัสดุจากถังขยะ

แหล่งรวบรวมขยะที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งก่อนที่ขยะจะถูกนำไปกำจัดคือ สถานีขนถ่ายมูลฝอย ขยะที่ถูกเก็บโดยพนักงานของกทม.และผ่านการคัดแยกจากกลุ่มคนต่างๆแล้วจะส่งต่อสู่สถานีขนถ่ายมูลฝอย ในสถานีจะมีแรงงานที่คุ้ยหาวัสดุจากขยะเหล่านั้นอีกทีหนึ่งก่อนที่ขยะจะถูกนำไปทิ้งยังพื้นที่ฝังกลบ ในพื้นที่กรณีศึกษาโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชพบว่าการดำเนินงานของสถานีขนถ่ายเป็นการรับจ้างเหมาโดยบริษัทเอกชนรายหนึ่ง ส่วนการคัดแยกวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่นี้เป็นการจัดการที่เกิดจากร้านค้ารับซื้อวัสดุและแรงงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของร้านค้า

4.2 กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ภายในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช

เมื่อทราบถึงภาพรวมของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครแล้ว (หัวข้อที่4.1) ลำดับต่อไปจะได้กล่าวถึงกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในระดับที่เล็กลงมาภายในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช ในช่วงเริ่มต้นจะได้กล่าวถึงลักษณะการทำงานของผู้ที่เก็บและคัดแยกวัสดุจากหัวกองขยะในอดีต จากนั้นจะกล่าวถึงการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากการยกเลิกกองขยะกลางแจ้งในชุมชน สำหรับในสภาพปัจจุบันผู้วิจัยได้เสนอการวิเคราะห์ตามแนวคิดที่เกี่ยวกับวิถีของการผลิตที่ไม่ใช่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทุนนิยมและการทำงานในลักษณะที่ไม่ประจำ (Casual Work) ของกลุ่มที่มีรายได้จากการเก็บและคัดแยกวัสดุมาขาย ในส่วนท้ายสุดของหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงลักษณะของการซื้อขายวัสดุที่ผ่านพ่อค้าคนกลางหรือร้านรับซื้อวัสดุรายย่อยต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน

4.2.1 กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในบริบทของชุมชนดั่งเดิม (ในขณะที่มีหัวกองขยะ)

ในการศึกษาบริบทของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่มีในชุมชนดั่งเดิม มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยเอกสารการศึกษาในอดีต ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้อ้างอิงงานเขียนและงานวิจัยอื่นๆที่ทำการศึกษาถึงวิถีการดำรงชีวิตและการทำงานของคนที่อยู่ในชุมชนกองขยะอ่อนนุชนี้ตั้งแต่มีการกำจัดขยะโดยการเทกองกลางแจ้ง ส่วนที่จะกล่าวต่อไปจะเป็นการนำเสนอโดยสรุปให้เห็นถึงบริบทของการทำงานของผู้ที่นำขยะกลับมาใช้ใหม่ในอดีต เพื่อนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับลักษณะของบริบทที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในลำดับต่อไป

กำเนิดของกองขยะหรือที่เรียกว่าภูเขาขยะอ่อนนุชนี้ เกิดจากเดิมกทม.ได้ขุดหลุมเพื่อให้รถขยะนำขยะมาเทและฝังกลบ ต่อมาขยะมีปริมาณมากขึ้นจนเต็มหลุมที่ขุดไว้และกลายเป็นกองสูงขึ้นเรื่อยๆ หลังจากนั้นได้มีการสร้างทางรถโดยใช้ไม้แผ่นหนาๆ ปูพื้นเป็นทางไว้ให้รถวิ่งขึ้นไปเทขยะบนกอง บริเวณที่รถวิ่งขึ้นไปเทขยะจะมีลักษณะพื้นที่เป็นวงกลมแล้วแยกออกเป็นทางๆ ประมาณ 27 ทาง กองขยะที่รถขึ้นไปเทนั้นจะสูงประมาณ 2-5 เมตร กองขยะบริเวณที่ทิ้งขยะอ่อนนุชนี้จัดว่ามี 3 ส่วนใหญ่ๆ ด้วยกัน (มานพ ประทุมทอง. 2531)

1) กองขยะเก่า: เป็นกองขยะเก่าที่สำนักกำจัดขยะมูลฝอยในขณะนั้น เริ่มนำมาเทในพื้นที่นี้ตั้งแต่เริ่มแรก (มานพ ประทุมทอง. 2531) เป็นเนินดินสูงประมาณ 10-15 เมตร ขยะที่กองนี้จะมีทั้งพวกที่ไม่ย่อยสลายและดินที่เป็นขี้เถ้าจากการเน่าเปื่อยของขยะอินทรีย์รวมกันอยู่ ดังนั้นขยะที่พอจะเป็นประโยชน์เอามาขายได้จะเป็นพวกเศษเหล็กและทองแดงเก่าๆ ผู้ที่มาคุ้ยหาวัสดุส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุที่ไม่สามารถขึ้นไปแย่งกับคนอื่นบนหัวกองสดได้ รายได้ที่เกิดขึ้นบนกองขยะแห่งนี้จึงได้เพียงประมาณ 20-50 บาท/วัน ซึ่งต่ำกว่าคนที่คุ้ยตรงจุดอื่นๆ

2) บริเวณกองสดใหญ่: ขยะที่ถูกนำเข้ามายังสถานที่กำจัดขยะอ่อนนุชจะถูกแยกเป็นสองส่วนได้แก่ ส่วนของรถขยะรอบเช้า ซึ่งทั้งหมดจะถูกเทลงปากบ่อโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยจนเต็มตามจำนวนที่รับได้ ส่วนที่เหลือจะนำขยะไปเททิ้งที่ลานกองกลางแจ้ง ในบริเวณลานกองนี้ถือว่าเป็นจุดที่มีขยะสดมากองมากที่สุดสูงประมาณ 3-5 เมตรและพื้นที่กว้างประมาณ 7 ไร่ บริเวณลานกองจะมีทางรถที่ใช้ไม้กระดานวางเรียงกันแยกออกเป็น 15 วง (มานพ ประทุมทอง. 2531) เพื่อให้รถนำขยะไปเทตามจุดต่างๆ รอบกองสดได้สะดวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) บริเวณกองสดเล็ก: เริ่มมีมาตั้งแต่ พ.ศ.2529 มีทางให้รถขึ้นไปเทขยะที่ปูด้วยแผ่นซีเมนต์อยู่ 12 ทาง คนที่คุ้ยบนหัวกองสดนี้คือกลุ่มที่เคยคุ้ยอยู่กลางลานเดิม ส่วนใหญ่เป็นคนเกาะใน หรือ ชุมชนสามัคคีธรรมในปัจจุบัน

ลักษณะที่มีการเทขยะแยกเป็นทางๆ นี้ ทำให้พวกที่คุ้ยหาวัสดุต้องแบ่งกันคุ้ยขยะตามทางต่างๆ ซึ่งปรากฏว่าจะมีคนคุ้ยอยู่ทางละประมาณ 15-30 คน โดยมีพนักงานของกทม. เป็นคนควบคุมในแต่ละทางอีกทีหนึ่ง นอกจากนี้มีพวกที่คุ้ยขยะอยู่กับที่อีกพวกหนึ่งซึ่งอาจจะไม่มีเส้นสายที่จะเข้าไปคุ้ยในทางนั้นๆ หรือไม่ชอบกฎระเบียบที่พนักงานกทม.ตั้งขึ้นมา คนพวกนี้จะเดินคุ้ยตามหลังรถแทรคเตอร์ หรือ "ที่ชาวบ้านพูดว่า เก็บตามหลังไอ้เตอร์" (สิริพร สมบูรณ์บูรณะ. 2536) หรือคุ้ยปากบ่อบริเวณโรงงานหรือคุ้ยจากเศษขยะที่แยกย่อยแล้วและไม่สามารถนำไปทำปุ๋ยได้

พวกที่คุ้ยขยะอยู่กับที่จะมีอุปกรณ์ในการคุ้ย ได้แก่ ตะขอสองง่ามหรือคราด ชาวบ้านจะนำกลับมาทุกวันหลังเสร็จงาน สำหรับภาชนะใส่วัสดุจะใช้เข่งหรือถุงทำด้วยผ้าหรือกระสอบใส่ปุ๋ยผูกติดไว้กับเอวของแต่ละคน การผูกถุงที่เอวถือว่าเป็นวิธีที่สะดวกในการเก็บวัสดุลงถุงและสามารถทำงานได้เร็ว เมื่อได้สิ่งของเต็มถุงแล้วจะนำมารวบรวมกันไว้ในเข่งที่ตั้งอยู่ตามเพิงซึ่งเป็นที่พักของแต่ละคน ในช่วงเย็นพวกที่คุ้ยขยะจะทำการคัดเลือกเพื่อแยกประเภทวัสดุตามราคาที่พ่อค้ารับซื้อกำหนด เช่น แยกเป็นขวดพลาสติก เหล็ก กระดาษ อลูมิเนียม ถุงพลาสติกใส กระดูก เศษแก้ว ลวดทองแดง ขวดแก้ว เป็นต้น

เมื่อแยกสิ่งของเสร็จแล้วคนคุ้ยขยะจะนั่งรอพ่อค้าที่ขึ้นมารับซื้อถึงบริเวณที่คุ้ยขยะ การซื้อขายของส่วนใหญ่จะกระทำกับคนเดิมประจำ เพราะหากนำไปขายให้คนอื่นที่ไม่คุ้นเคยอาจจะโดนกดราคาหรือโกงเครื่องชั่งได้ ส่วนผู้ที่ขายเองอาจจะนำของที่มีน้ำหนักแต่ไม่มีราคาใส่รวมลงไปเพื่อให้ชั่งมีน้ำหนักมากหรือที่เรียกว่า "ยัดฝื่น" เพราะฉะนั้นการซื้อขายวัสดุจำเป็นต้องทำกับคนที่คุ้นเคยสนิทสนมและเชื่อถือกันได้ หลังจากการขายวัสดุในแต่ละวันแล้ว ก่อนกลับบ้านคนคุ้ยขยะจะเก็บถุงที่ใส่ของ เข่ง และอุปกรณ์อื่นๆไว้ที่เพิงพักและขออาศัยรถขยะลงมาจากหัวกองและกลับบ้าน ชาวบ้านบางพวกจะมีรถเข็นสองล้อเพื่อใช้ในการบรรทุกเศษไม้ต่างๆ เพื่อนำไปเผาถ่านหรือขนถุงพลาสติกกลับมาตัดซักล้างให้สะอาดซึ่งจะทำให้ขายได้ราคาดีขึ้น (มานพ ประทุมทอง. 2531)

ตลอดทั้งวันที่ทำงานอยู่บนหัวกอง คนคุ้ยขยะจะไม่ลงมาจากกองจนกว่าจะเลิกงานในตอนเย็น บางกลุ่มจะเตรียมอาหารกลางวันไปจากบ้านและนั่งกินตามเพิงพักที่อยู่บนหัวกอง ส่วนพวกที่ไม่ได้เตรียมมา สามารถหาซื้อของกินได้จากพ่อค้าแม่ค้าที่นำของขึ้นไปขายบนหัวกอง มีทั้งประเภทที่ไปปลูกสร้างเป็นเพิงพักและพวกที่เข็นรถขึ้นไปขายชั่วคราว (มานพ ประทุมทอง. 2531)

ในการศึกษาของ Kungsnulniti (1990) ประมาณว่ามีผู้ที่คุ้ยหาวัสดุบนหัวกองในช่วงกลางวัน 400 คน และเป็นผู้ที่เข้ามาคุ้ยที่หัวกองสดและกลางลานไปจนถึงเช้าโดยใช้แสงตะเกียงหรือทำงานในช่วงกลางคืนอีกกลุ่มหนึ่งประมาณ 40 คน การคุ้ยในเวลากลางคืนจะทำให้มีรายได้ดีกว่ากลางวันเพราะคนคุ้ยมีไม่มากและอากาศไม่ร้อน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มวัยรุ่นผู้ชายที่ชอบคุ้ยวัสดุใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

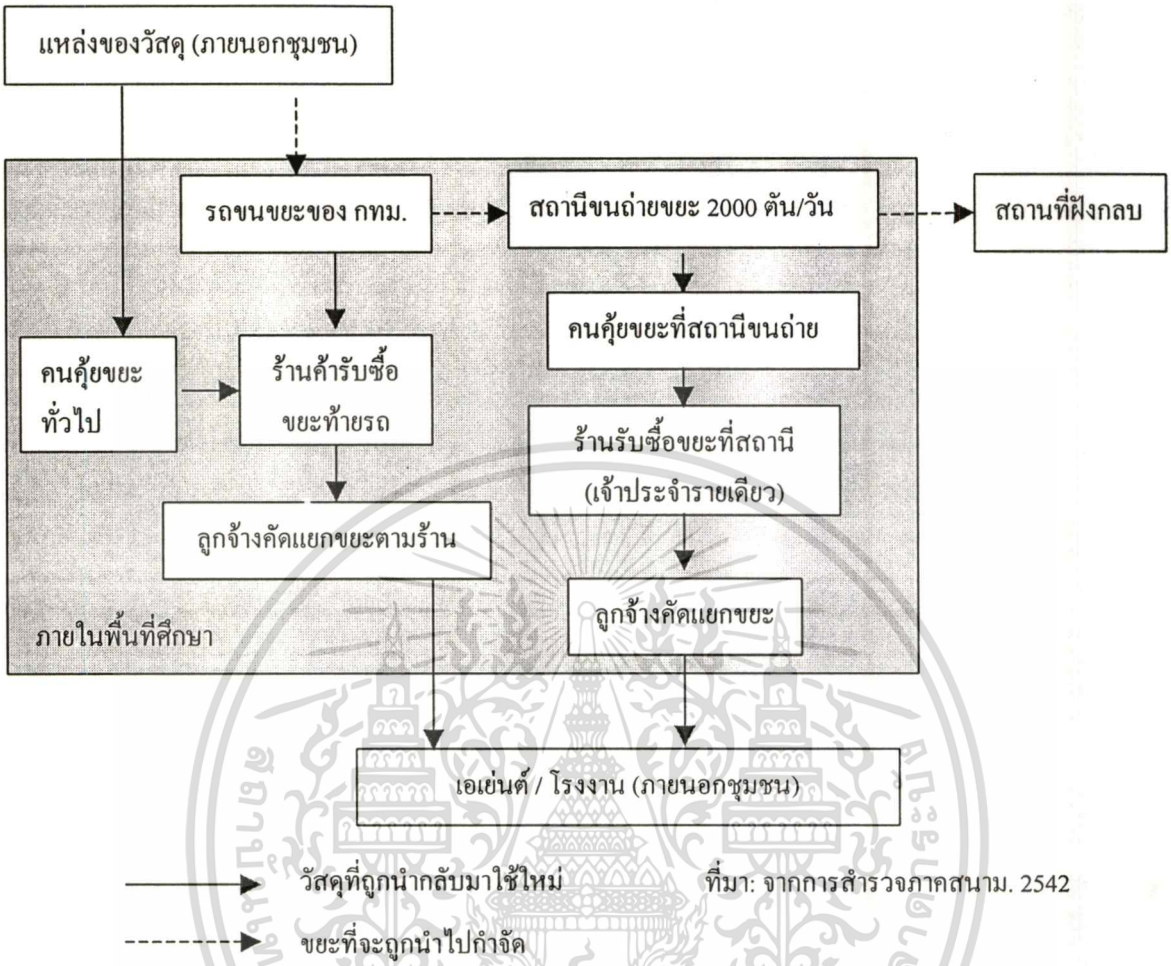
เวลากลางคืน นอกจากนี้การศึกษาในครั้งนั้นยังพบว่าผู้ที่คุ้ยหาวัสดุที่หัวกองส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มอายุ 16-35 ปี ในจำนวนนี้ 2/3 เป็นผู้ชายและมีส่วนน้อยมากที่จบการศึกษาที่สูงกว่าประถมศึกษา มีรายได้เฉลี่ยต่อวันตั้งแต่ 20-300 บาท เฉลี่ยต่อคน 85 บาท/วัน (ซึ่งในขณะนั้นค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำของกรุงเทพมหานครเท่ากับ 78 บาท)

ส่วนของพ่อค้าที่มารับซื้อของจากคนคุ้ยขยะโดยตรง พบว่ามีประมาณ 7-10 คน แต่ที่รับซื้ออยู่ประจำและเป็นระยะเวลานานแล้วมีประมาณ 5 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน พ่อค้าทุกคนจะมีโรงเก็บวัสดุของตนเองและมีรถบรรทุกอย่างน้อย 1-2 คัน มีคนงานแบกของ 3-5 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างรายวัน พ่อค้าส่วนใหญ่มีลูกค้าประจำ เช่น พ่อค้าที่เป็นคนชุมชนเกาะในก็จะมีลูกค้าเป็นคนเกาะในหรือมีลูกค้าประจำที่เป็นพนักงานของกทม. เนื่องจากเป็นคนในชุมชนเดียวกันมีความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกัน หากวันใดพ่อค้าประจำไม่มาซื้อวัสดุ คนคุ้ยขยะส่วนใหญ่จะไม่เอาไปขายให้ใครแต่จะเก็บไว้เพื่อรอขายวันต่อไป การต่อรองหรือการตกลงผลประโยชน์ระหว่างพ่อค้ากับลูกค้าขาประจำจะมีความเป็นกันเองมาก พูดจาตกลงกันง่ายและพยายามรักษามิตรน้ำใจต่อกัน บางครั้งพ่อค้าอาจจะให้คนคุ้ยขยะที่รู้จักกันยืมเงิน พ่อค้าจะมีเงินทุนที่สำรองไว้รับซื้อของในแต่ละวันประมาณ 3,000-5,000 บาท/บริเวณกองที่รับซื้อ ในเรื่องของการกำหนดราคาพ่อค้าทุกคนจะกำหนดราคาใกล้เคียงกันมากเพราะมีมาตรฐานเดียวกันจากโรงงานที่รับซื้อต่อ ราคาซื้อขายจะต่างกันมากน้อยนั้นขึ้นอยู่กับชนิดของสินค้าและราคาที่ขึ้นลงตามโรงงาน ส่วนชาวบ้านต้องขายวัสดุตามราคาที่ทางร้านกำหนดไม่สามารถกำหนดราคาสินค้าเองได้ มีบางครั้งที่โรงงานกำหนดราคาต่ำมาก พ่อค้าในชุมชนจะซื้อของน้อยลงซึ่งทำให้คนที่คุ้ยขยะเดือดร้อน (มานพ ประทุมทอง. 2531)

4.2.2 ลักษณะโดยทั่วไปของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในชุมชนปัจจุบัน

จากนโยบายในการทำงานของกรุงเทพมหานครที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บและการกำจัดขยะดังที่กล่าวมาแล้ว พบว่าปัจจุบันโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชไม่มีระบบในการกำจัดขยะทั่วไปอยู่ภายในโรงงาน มีเพียงสถานีขนถ่ายขยะขนาดไม่น้อยกว่า 2000 ตันต่อวัน ซึ่งทำหน้าที่เป็นสถานที่ขนถ่ายขยะจากรถขนขยะของเขตต่างๆในกรุงเทพฯ และรวบรวมไปทิ้งยังสถานที่ฝังกลบของทางผู้รับเหมา (ปัจจุบันฝังกลบอยู่ที่เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.4 แสดงโครงข่ายของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ภายในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช

จากรูปที่ 4.4 และการสำรวจภาคสนาม พบว่าขยะและวัสดุที่ผ่านการคัดแยกนำกลับมาใช้ใหม่โดยพนักงานเก็บขนของกทม.จะถูกขายให้แก่ร้านค้ารับซื้อ ซึ่งมีอยู่ภายในพื้นที่ศึกษานับตั้งแต่ปากทางเข้าโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชประมาณ 11 ราย (ข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน) และยังมีร้านค้าที่อยู่ภายนอกพื้นที่อีกไม่น้อยกว่า 4 ราย ขยะส่วนที่เหลือจากการคัดแยกโดยพนักงานท้ายรถจะถูกนำขึ้นไปเทบนลานกองขยะภายในอาคารของสถานี (รูปที่ ฉ.5 และ ฉ.7 แสดงในภาคผนวก ฉ.) ลานกองขยะที่อยู่ในอาคารจะมีรถแทรกเตอร์ไถขยะให้ลงหลุมและมีรถบรรทุกมารองรับด้านล่างอาคาร (รูปที่ ฉ.6) หากรถขยะไม่สามารถขึ้นไปเทบนอาคารได้พนักงานจะนำขยะไปเทกองที่บริเวณลานด้านนอกอาคาร (รูปที่ ฉ.8) ภายในสถานีขนถ่ายทั้งบนอาคารและลานด้านล่างจะมีคนเข้ามาคุ้ยหาวัสดุจากกองขยะที่รอจะขนไปกำจัด โดยคนงานเหล่านี้จะขายวัสดุที่หามาได้แก่ร้านค้ารับซื้อซึ่งปัจจุบันมีเพียงร้านเดียว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขยะที่เหลือจากการคัดแยกของคนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายมูลฝอย จะถูกนำไปกำจัดโดยการฝังกลบต่อไป สำหรับวัสดุที่ทางร้านค้ารับซื้อจะต้องผ่านการคัดแยกอีกทีหนึ่งโดยคนงานรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้าน คนงานคัดแยกวัสดุส่วนใหญ่จะถูกจ้างเป็นรายวันและมีหน้าที่คัดแยกวัสดุตามคุณลักษณะและคุณภาพที่เอเย่นต์หรือโรงงานต้องการ

นอกจากพวกที่กล่าวมาแล้วยังพบคนที่หาวัสดุจากแหล่งขยะทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ พวกที่หาวัสดุตามถังขยะข้างถนนและแหล่งรวมขยะย่อยต่างๆ บางรายพบว่าคุ้ยหาวัสดุจากเศษที่เหลือติดท้ายรถขยะบริเวณโรงล้างรถ จากการสอบถามร้านค้าและผู้ที่ทำอาชีพนี้อยู่พบว่าในชุมชนมีคนที่ทำงานแบบนี้อยู่น้อยมากประมาณ 2-3 ราย ส่วนใหญ่ใช้รถเข็นซึ่งมีเข่งหรือถังพลาสติกในการบรรทุกวัสดุกลับมาขายยังร้านที่ตั้งอยู่ในชุมชน

ร้านค้ารับซื้อที่อยู่ในชุมชนจะขายวัสดุต่อให้กับโรงงานโดยตรงหรือการขายผ่านเอเย่นต์ที่เป็นตัวแทนรับซื้อจากโรงงาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ปริมาณวัสดุที่ร้านมีส่งให้ในแต่ละวัน ความใกล้ไกลของโรงงาน เงื่อนไขการจ่ายเงิน และราคาซื้อต่อวัสดุ เป็นต้น ร้านค้าที่มีขนาดเล็กมีการรับซื้อในแต่ละวันไม่มากจะอาศัยการขายวัสดุผ่านเอเย่นต์ โดยการบรรทุกของไปส่งเอง หรือให้เอเย่นต์นั้นๆ มารับของไป

สำหรับการวิเคราะห์ลักษณะการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในโครงข่ายการนำขยะกลับมาใหม่ในหัวข้อต่อไป ผู้วิจัยมุ่งที่จะให้ความสนใจการทำงานของกลุ่มเก็บและคัดแยกวัสดุโดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีของการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยม และมีการลักษณะของการทำงานที่สามารถอธิบายได้ด้วยการทำงานแบบไม่ประจำในลักษณะต่างๆ

4.2.2.1 การทำงานของผู้เก็บและคัดแยกวัสดุภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มของผู้ที่เกี่ยวข้องในการคุ้ยหาวัสดุที่ทิ้งแล้วจากแหล่งขยะต่างๆมาขายเท่านั้น แต่ภายในกระบวนการนี้ได้หมายรวมถึงกระบวนการทำงานที่อธิบายตั้งแต่การเก็บ การซื้อขาย และการใช้วัสดุในการผลิต การทำงานของผู้เกี่ยวข้องที่อาศัยอยู่ในชุมชนแต่เดิมได้แก่ ผู้ที่ประกอบอาชีพคุ้ยขยะที่หัวกองและพ่อค้าผู้รับซื้อ ซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างหนึ่งของวิถีของการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระภายในโครงข่ายการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของชุมชน กล่าวคือ เป็นระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าที่ไม่มีนายทุน แต่ประกอบด้วยผู้ผลิตเล็กอิสระที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในปัจจัยการผลิต เป็นลักษณะของการผลิตเพื่อตลาดที่มีการผลิตขนาดเล็ก ซึ่งหากพิจารณาว่าผู้ประกอบอาชีพคุ้ยขยะที่หัวกองและผู้รับซื้ออาจจะไม่ได้เป็นเจ้าของแหล่งขยะที่เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญโดยตรง แต่ด้วยการเข้าถึงแหล่งขยะอย่างอิสระและสามารถเข้าทำประโยชน์ในแหล่งขยะต่างๆได้โดยไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของใคร อาจจะถือว่าเป็นปัจจัยการผลิตหนึ่งที่มีกรรมสิทธิ์หรือเป็นเจ้าของเช่นกัน จากการเปลี่ยนแปลงการกำจัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขยะที่ผ่านมาในชุมชนพบว่าแหล่งขยะซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของคนคุ้ยหาวัสดุกลับตกไปอยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มและส่งผลให้โอกาสในการเข้าถึงแหล่งขยะมีจำกัด ผู้ที่สามารถเข้าถึงแหล่งขยะได้ด้วยวิธีต่างๆเท่านั้นถึงจะเป็นผู้ที่มีรายได้จากการหาวัสดุมาขาย ดังนั้นเพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของการทำงานในอาชีพต่างๆที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้แยกการนำเสนอการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของผู้ที่อยู่ในขั้นตอนการเก็บและคัดแยก และกลุ่มพ่อค้าคนกลางหรือร้านค้ารับซื้อรายย่อย ดังต่อไปนี้

1) ผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในขั้นตอนของการเก็บและคัดแยก

จากการศึกษาสามารถสรุปลักษณะของการทำงานในอาชีพต่างๆที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของชุมชนภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงยกเลิกการเทกองขยะเกิดขึ้นได้ดังต่อไปนี้

1. พนักงานของกทม.

พนักงานของกทม. ประกอบด้วยพนักงานขับรถขยะและพนักงานเทขยะท้ายรถ ในการออกเก็บขยะแต่ละครั้งพนักงานยกขยะเททำการคัดแยกวัสดุและรวบรวมเป็นประเภทๆ โดยจะพบว่าตามท้ายรถขยะส่วนใหญ่จะมีการแขวนถุงพลาสติกหรือกระสอบไว้ใส่วัสดุที่แยกแล้วออกเป็นประเภท เพื่อสะดวกในการขนและยกวัสดุลงไปขาย รถขยะคันหนึ่งจะประกอบด้วยพนักงานขับรถ 1 คนและพนักงานเทขยะท้ายรถประมาณ 4 คน นอกจากนี้ยังมีคนงานเทขยะท้ายรถที่ไม่ใช่ลูกจ้างของกทม. ซึ่งเข้ามาทำงานได้โดยพนักงานขับรถเรียกตัวมาช่วยงานเพิ่ม คนงานเหล่านี้ส่วนใหญ่จะรู้จักกับพนักงานของกทม.จึงมีการฝากฝังกันเข้าทำงาน คนงานที่ไม่ใช่ลูกจ้างของ กทม.จะมีหน้าที่เหมือนกับพนักงานเทขยะท้ายรถทั่วไปทุกอย่าง แต่รายได้ที่ได้รับจะเป็นรายได้ต่อวันที่เกิดจากส่วนแบ่งของการขายวัสดุและรายได้รายเดือนจะได้รับจากส่วนแบ่งของการเก็บค่าบริการเทขยะจากบ้านเรือนและแหล่งขยะอื่นๆ หรือที่เรียกกันว่า ค่าตึก

เมื่อครบจำนวนการเก็บตามเส้นทางที่ได้รับมอบหมายแล้ว รถขนขยะจะนำขยะและวัสดุที่คัดแยกได้มุ่งสู่โรงงานกำจัดขยะ (ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช) พนักงานขับรถจะนำวัสดุที่หาได้ไปขายให้กับร้านรับซื้อรายย่อยก่อนที่จะนำขยะเข้าสู่โรงงานกำจัด (รูปที่ ฉ.12 แสดงในภาคผนวก ฉ.) ร้านค้าส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณรอบๆโรงงานกำจัดขยะหรือภายในชุมชนที่ศึกษาและมีบางส่วนที่ตั้งอยู่บริเวณริมถนนอ่อนนุช นอกจากวัสดุทั่วไป เช่น แก้ว กระดาษ พลาสติก ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่แล้ว พนักงานท้ายรถขยะยังสามารถคัดแยกของเก่าหรือเครื่องใช้ที่มีค่ามาขาย เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุด เสื้อผ้า ขวดน้ำหอม เทปวีดีโอ และสร้อยทอง เป็นต้น ของเหล่านี้บางส่วนได้มาจากถังขยะที่ยกเทและบางส่วนได้จากเจ้าของบ้าน พนักงานกทม.จะนำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของเก่าหรือเครื่องใช้นี้ไปขายให้กับผู้รับซื้อโดยตรงพบว่าบริเวณปากทางเข้า-ออกโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชมีอยู่ประมาณ 4-5

รถขนขยะส่วนใหญ่จะทำงานวันละหนึ่งเที่ยว นั้นหมายถึงจะขายวัสดุวันละหนึ่งรอบเช่นกัน มีเพียงบางส่วนที่ต้องทำงานเพิ่มโดยอาจจะเก็บขยะวันละ 2 เที่ยว พนักงานขับรถและพนักงานท้ายรถโดยเฉพาะที่อาศัยในชุมชนและทำงานกับสำนักงานเขตใกล้บ้านจะออกทำงานเก็บขยะตั้งแต่เช้าก่อนเวลา 3.00 น. และเลิกงานเวลาประมาณ 10.00-11.00 น. พนักงานของกทม.เหล่านี้จึงมักพึงพอใจกับงานที่ทำเสร็จเร็วและมีรายได้ที่ดี จากเงินเดือนประจำและรายได้เสริมจากการขายวัสดุ จากการสำรวจพบว่าพนักงานส่วนใหญ่จะทำงานทุกวันในหนึ่งเดือนโดยไม่มีวันหยุด โดยให้เหตุผลว่าการทำงานในวันหยุดจะทำให้ได้เงินพิเศษครั้งละ 200 บาท/วัน

สำหรับการเลือกร้านค้าที่จะขายวัสดุ ส่วนใหญ่จะเป็นการตัดสินใจของพนักงานขับรถ ซึ่งนับถือว่าเป็นหัวหน้าของรถขยะ โดยจะพิจารณาที่ราคาในการรับซื้อ ความตรงไปตรงมาในการค้าขาย การหักเปอร์เซ็นของน้ำหนักวัสดุที่ชั่ง (เนื่องจากวัสดุมีการปนเปื้อนสิ่งสกปรก) ความสนิทสนม และสิ่งจูงใจอื่นๆจากทางร้าน ร้านค้าส่วนใหญ่ที่อยู่ในชุมชนจะใช้วิธีการสร้างแรงจูงใจคล้ายๆ กัน คือ ทำประกันอุบัติเหตุให้กับรถขยะและรับออกค่าซ่อมแซมรถขยะให้บ้างบางกรณี

2. คนที่หาวัสดุที่สถานีขนถ่ายมูลฝอย

ส่วนหนึ่งของคนที่ทำงานนี้เป็นคนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนและมีบางส่วนที่เป็นผู้ที่อาศัยนอกชุมชนและเป็นลูกจ้างของทางร้าน การทำงานของคนคุ้ยหาวัสดุจะแบ่งเป็น 2 กะ ประกอบด้วยกะกลางวันทำงานตั้งแต่เวลาประมาณ 6.00 น. จนถึง17.00 น. ส่วนกะกลางคืนทำงานตั้งแต่เวลาประมาณ 17.00 น. จนถึง 6.00 น. ของอีกวันหนึ่ง ระยะเวลาที่คนงานจะมาทำงานไม่แน่นอนตายตัวขึ้นอยู่กับคนคุ้ยและขึ้นอยู่กับเวลาที่ทางร้านมาชั่งวัสดุ บางกรณีคนงานยังสามารถคุ้ยขยะเกินเวลาปกติได้หรือทำทั้งสองกะแต่พบว่ามีน้อย การคุ้ยหาวัสดุจะสามารถทำอยู่ในสองบริเวณด้วยกัน คือ ส่วนข้างบนอาคารสถานีขนถ่ายและลานด้านล่างนอกอาคาร ผู้ที่ทำงานอยู่บริเวณใดจะทำอยู่บริเวณนั้นโดยไม่ย้ายที่ ทั้งนี้จะมีสีเสื้อที่ทางร้านจัดให้เป็นตัวแบ่ง ทันทีที่รถขยะเข้ามาเทขยะลงบนลานกอง คนงานจำนวนมากจะกรูกันเข้าไปคัดแยกวัสดุที่คิดว่ามีราคาดีและขายได้ก่อนอย่างรวดเร็ว ในขณะที่บางส่วนเดินคุ้ยหาอยู่บนหัวกองขยะหรือบริเวณรอบๆ ลานกอง (รูปที่ ฉ.9- ฉ.10)

ในช่วงแรกหลังจากที่มีการเลิกเทกองใหม่ๆ ผู้ที่เข้ามาคุ้ยในสถานีขนถ่ายยังไม่ต้องเสียเงินสำหรับการเข้ามาคุ้ยเพียงแต่ไปขอสมัครกับทางร้านเท่านั้น ต่อมาทางร้านซึ่งเป็นผู้ที่สามารถเข้าไปรับซื้อวัสดุเพียงรายเดียวในสถานีได้กำหนดข้อตกลงสำหรับผู้ที่จะเข้ามาคุ้ยขยะโดยการจัดระบบเสื้อสี หรือที่คนคุ้ยวัสดุเรียกว่า "เสื้อวิน" ผู้ที่จะเข้ามาทำงานต้องเสียเงินซื้อเสื้อวินในราคาตัวละ 120-200 บาท บางรายที่เคยทำงานมานานทางร้านจะแจกให้ ทางร้านจะเก็บเสื้อวินกลับคืนทุกวัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพื่อป้องกันการสูญหาย และจะซักทำความสะอาดให้โดยที่คนงานต้องเสียค่าซักเสื้อให้แก่ทางร้านวันละ 5 บาท

นอกจากค่าเสื้อวินและค่าซักเสื้อที่ต้องจ่ายแล้วคนงานคุ้ยขยะที่ไม่ใช้ลูกจ้างของทางร้านจะต้องเสียเบี้ยประกันชีวิตจากอุบัติเหตุ ทางร้านค้ารับซื้อนี้ให้เหตุผลว่า เนื่องจากการทำงานของผู้ที่คุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจากเครื่องมือแหลมคมที่ใช้และอันตรายจากรถแทรกเตอร์ไถขยะ การทำประกันอุบัติเหตุที่ทางร้านจัดหามาจะทำให้คนงานสามารถเบิกเงินในการรักษาพยาบาลได้และลดภาระยุ่งยากที่ทางร้านต้องรับผิดชอบ คนที่คุ้ยขยะจะต้องเสียค่าเบี้ยประกันจำนวนเงิน 1,050 บาทต่อปี หากคนงานไม่สามารถนำเงินมาจ่ายทีเดียวได้ ทางร้านจะออกเงินให้ก่อนและจะยอมให้มีการผ่อนชำระคืนภายในระยะเวลาที่ทางร้านกำหนด ในทางปฏิบัติคนงานส่วนใหญ่จะยอมให้ทางร้านหักค่างวดของเบี้ยประกันชีวิต ค่าเสื้อวิน และค่าซักเสื้อจากเงินที่ขายวัสดุได้ในแต่ละวัน (กรณีศึกษาในภาคผนวก ข/1)

วัสดุที่คนคุ้ยหาได้ในแต่ละวันต้องนำมาขายให้แก่ร้านค้า ซึ่งเป็นผู้รับซื้อเพียงรายเดียวในสถานีขนถ่าย คนงานไม่สามารถนำวัสดุใดๆออกจากสถานีได้ ยกเว้นของที่ทางร้านไม่รับซื้อเช่น ทอง หรือของใช้ที่คนคุ้ยวัสดุขอเพื่อมาใช้ที่บ้าน เช่น จาน ชาม ช้อน กะละมัง เป็นต้น ก่อนที่คนงานจะออกจากสถานีจะมีการตรวจดูว่าไม่ได้เอาของอื่นที่ไม่ได้รับอนุญาตออกมาด้วย การขายวัสดุที่หาได้ส่วนใหญ่จะทำวันต่อวัน นอกเสียจากว่าของที่หาได้ในวันนั้นมีไม่มากพอ เช่น หาขวดแก้วไม่เต็มกระสอบ หรือพลาสติกไม่เต็มเต่า (ถุงพลาสติกขนาดใหญ่) คนงานจะเก็บวัสดุที่ยังไม่ได้ขายกองรวมไว้ภายในบริเวณลานที่คุ้ยขยะ เพื่อสะสมให้มากพอและขายในวันถัดไป (รูปที่ ฉ.8)

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงานคนงานจะจัดหามาเอง โดยอุปกรณ์ที่มีความสำคัญได้แก่ ขอเกี่ยว หรือ คราด (ที่มีลักษณะเป็นเหล็กแหลมสองง่าม มีความคมมาก) ถุงใส่ของ (มีลักษณะเป็นเป้สะพายเอว) หรือเข่ง และหมวกไฟฉายหรือโป๊ะไฟ สำหรับพวกที่คุ้ยเวลากลางคืน

คนงานส่วนใหญ่จะทำงานทุกวันไม่มีวันหยุด นอกจากกรณีที่สภาพอากาศไม่อำนวยให้คุ้ยกลางแจ้งเช่น ฝนตก และกรณีที่ป่วยจนไม่สามารถมาทำงานได้ การหยุดงานบ่อยและเป็นเวลานานจะเป็นผลเสียแก่คนงานเอง เนื่องจากทางร้านจะหาคนเข้ามาทำงานแทนทันทีและอาจจะไม่ให้เข้าไปคุ้ยในสถานีขนถ่ายอีก (กรณีศึกษานางผิว ภาคผนวก ข/1)

3. คนงานรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านรับซื้อ

คนงานที่รับจ้างคัดแยกวัสดุส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นลูกจ้างประจำของร้านและจะได้รับเงินค่าจ้างเป็นรายวัน เงินค่าจ้างดังกล่าวได้จากการชั่งน้ำหนักวัสดุที่คัดแยกได้ในวันนั้นๆ วัสดุประเภทต่างๆ จะมีราคาค่าจ้างคัดแยกต่อน้ำหนักที่ต่างกัน เช่น เศษแก้วทุบแตก กิโลกรัมละ 15-20 สตางค์ พลาสติกอ่อนกิโลกรัมละ 50 สตางค์ กระดาษหนังสือพิมพ์กิโลกรัมละ 15 สตางค์ และกระดาษขาว-ดำ หรือกระดาษถ่ายเอกสาร กิโลกรัมละ 1 บาท เป็นต้น (กรณีศึกษาในภาคผนวก ข/4) ในบางร้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จะให้ค่าจ้างเหมาต่อวันประมาณ 100 บาทแทนการชั่งน้ำหนักโดยทางร้านจะสามารถใช้ให้คนงานคัดแยกวัสดุได้หลายประเภทหรือทำงานอื่นๆในร้านด้วย (รูปที่ ฉ.15)

ภายในชุมชนจะมีร้านรับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะอยู่หลายร้าน โดยเกือบทั้งหมดของวัสดุที่รับซื้อต้องผ่านการคัดแยกออกเป็นประเภทต่างๆตามที่ทางผู้รับซื้อต่อหรือทางโรงงานต้องการ นอกจากการแยกวัสดุจะเป็นที่ต้องการของทางโรงงานแล้ว การแยกขายวัสดุบางชนิดจะทำให้ทางร้านสามารถขายวัสดุเหล่านั้นได้ในราคาที่สูงขึ้น เช่น การแบ่งเกรดของเหล็ก โดยแยกเป็นเหล็กหนาเกรดเอ เหล็กบาง และเหล็กหล่อ เป็นต้น (สุวภา แก้วสุข. 2534)

ร้านค้าที่อยู่ในชุมชนจะจ้างคนงานคัดแยกวัสดุที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อาศัยในชุมชนและเป็นผู้หญิงเนื่องจากเป็นงานที่ไม่ต้องอาศัยแรงมากนักและอยู่ใกล้บ้าน คนงานสามารถมาทำงานได้อย่างสะดวก คนงานบางส่วนที่ทางร้านจ้างเป็นคนงานประจำจะมีหน้าที่หลักในการยกของและขนของมากกว่าการคัดแยกวัสดุ แต่หากมีช่วงว่างคนงานประจำเหล่านั้นต้องมาช่วยงานคัดแยกของด้วย แรงงานส่วนใหญ่จะได้อาหารกลางวันหรือเครื่องดื่มชูกำลังเป็นค่าตอบแทนอีกอย่างหนึ่งจากทางร้าน ทั้งนี้เพื่อให้คนงานสามารถทำงานต่อเนื่องได้โดยไม่เสียเวลาเดินทางกลับไปกินข้าวที่บ้าน

การทำงานของคนคัดแยกวัสดุตามร้านส่วนมากจะมีสองกะคือช่วงเช้าถึงเย็นและช่วงค่ำถึงเช้า หากร้านใดมีการกำหนดเวลาในการทำงานที่ค่อนข้างแน่นอนและบางวันมีวัสดุที่ต้องคัดแยกมากแล้ว อาจจะขอให้คนงานทำงานเกินเวลาโดยให้ค่าล่วงเวลาชั่วโมงละ 10 บาท จากการสำรวจภาคสนามพบว่าแรงงานที่คัดแยกวัสดุตามร้านนี้ส่วนหนึ่งเป็นลูกจ้างของ กทม. เช่น พนักงานกวาดถนน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนงานผู้หญิงที่ออกทำงานแต่เช้าและจะเลิกงานตอนกลางวัน พนักงานเหล่านี้จะอาศัยเวลาว่างหลังเลิกงานรับคัดแยกของตามร้านที่อยู่ใกล้บ้านเป็นรายได้เสริมของครอบครัว

การทำงานในอาชีพนี้อาจมองว่าไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการนำวัสดุจากแหล่งขยะกลับมาใช้ใหม่ แต่หากจะพิจารณาแล้วจะพบว่าแรงงานส่วนนี้มีความสำคัญต่อกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่อย่างยิ่ง เป็นส่วนที่อยู่ระหว่างร้านค้ากับเอเย่นต์/โรงงาน สามารถทำให้การนำขยะกลับไปใช้ใหม่มีประสิทธิภาพกล่าวคือ ก่อให้เกิดการนำวัสดุที่มีคุณภาพกลับมาผลิตเป็นสินค้าและเกิดการใช้ประโยชน์วัสดุอย่างถูกประเภท

4. คนหาวัสดุจากถังขยะข้างถนน

ผู้ที่หารายได้จากการหาวัสดุตามถังขยะข้างถนนหรือกองขยะทั่วไป ภายในชุมชนพบว่ามีเพียง 2-3 ราย การทำงานจะอาศัยอุปกรณ์พื้นฐานที่จำเป็นเพียงไม่กี่อย่างได้แก่ รถเข็นด้วยมือ ภาชนะสานไม้ไผ่(เข่ง) ถุงใส่ของ เชือกมัดของ โดยจะมีเวลาเริ่มงานและเลิกงานไม่แน่นอน ผู้ที่ทำอาชีพนี้กล่าวว่าการเดินเก็บวัสดุตามถังขยะข้างถนนและในซอยต่างๆส่วนใหญ่ต้องพยายามออกเก็บก่อนที่รถขยะจะมาทำการเก็บขยะในแต่ละวัน ซึ่งหมายถึงการออกทำงานตั้งแต่เช้ามืด เมื่อวัสดุ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่หาได้เต็มภาชนะที่ใส่แล้วจะนำกลับมาคัดแยกเป็นประเภทๆ อย่างคร่าวๆ มัดรวมเป็นส่วนๆ โดยไม่ต้องทำความสะอาดหรือปรับปรุงคุณภาพแต่อย่างใด คนหาวัสดุจะขายของให้ร้านที่รับซื้อซึ่งอยู่ในชุมชน เพราะเป็นที่รู้จักกันมาก่อนตั้งแต่ตอนมีการคุ้ยขยะที่หัวกอง ในหนึ่งวันอาจจะออกเก็บวัสดุ 2 ครั้งขึ้นอยู่กับความต้องการของคนหาวัสดุเอง แต่จะมีช่วงเวลาที่คล้ายๆ กันทุกวัน (กรณีศึกษาลุงเพลิน ภาคผนวก ข/5)

2) ขั้นตอนการซื้อขายวัสดุผ่านพ่อค้าคนกลางหรือร้านรับซื้อวัสดุรายย่อย

สภาพปัจจุบันที่ปรากฏอยู่ในชุมชนหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการกำจัดขยะตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 เป็นต้นมา พบว่าผู้ประกอบการร้านค้ารายย่อยต่างๆ ซึ่งเดิมรับซื้อวัสดุจากคนหาวัสดุบนหัวกองได้เปลี่ยนมารับซื้อวัสดุจากรถขนขยะของกทม.เป็นหลัก ร้านค้าจะทำการค้ากับพนักงานขับรถขยะและพนักงานท้ายขยะรถซึ่งเป็นลูกจ้างกทม. โดยการติดต่อกันอย่างไม่เป็นทางการ จากการสำรวจภาคสนามพบว่ามีร้านค้าที่รับซื้อวัสดุจากรถขยะจำนวนหนึ่งเกิดขึ้นมาใหม่หลังจากที่กทม.ยกเลิกเทกอง การดำเนินกิจการของร้านค้ารับซื้อวัสดุจากรถขยะจะกระจายอยู่โดยรอบบริเวณที่เป็นกองขยะเดิม ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นภูเขาขยะที่มีดินและต้นไม้ปกคลุม ร้านค้าส่วนหนึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่เช่าซึ่งอยู่บริเวณชุมชนเกาะมุสลิม และสามัคคีธรรม และอีกส่วนหนึ่งอยู่บนพื้นที่บุกรุกของกทม.บริเวณชุมชนเกาะยาว

ลักษณะของสถานที่ประกอบการส่วนใหญ่จะก่อสร้างเป็นโรงเก็บของที่มีหลังคาแต่ไม่มีฝาผนังโดยรอบเป็นที่เก็บวัสดุและป้องกันฝน แต่ละร้านจะกันพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้เป็นพื้นที่โล่งเพื่อใช้กองวัสดุ หรือเป็นพื้นที่สำหรับให้รถขยะเข้ามาขายสินค้าได้สะดวก สำหรับร้านที่อยู่บริเวณพื้นที่บุกรุกของกทม.หรืออยู่ในชุมชนเกาะยาวซึ่งใหญ่จะอยู่ริมถนนจะประกอบกิจการของตนรุกล้ำเข้ามาบนผิวถนนซึ่งเป็นทางเข้าโรงงานกำจัดขยะ สภาพของทางร้านโดยทั่วไปจะกองวัสดุที่รับซื้อมาไว้กลางลานซึ่งเป็นที่โล่งบริเวณรอบๆร้านอย่างไม่เป็นระเบียบและให้คนงานคัดแยกวัสดุจากกองต่างๆเหล่านี้ ร้านค้าส่วนใหญ่จะเปิดทุกวันและเปิดตลอดวันไม่มีการหยุด โดยเจ้าของร้านจะผลัดเปลี่ยนเวรกันเฝ้า เมื่อมีรถขนขยะเข้ามาเมื่อไรจะสามารถรับซื้อวัสดุได้ทันที ปัจจุบันโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชเป็นสถานีที่ขนถ่ายขยะจากหลายเขต ดังนั้นจึงมีรถที่ขนขยะจากเขตต่างๆ ทยอยเข้ามาทิ้งขยะและเอาวัสดุมาขายตลอดทั้งวันทั้งคืน

วัสดุที่ตามร้านค้าส่วนใหญ่จะรับซื้อหลักๆ ได้แก่ พลาสติก กระดาษ อลูมิเนียม ขวดแก้ว เศษเหล็ก เป็นต้น ส่วนสินค้ามือสอง หรือของเก่าที่มีค่า เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เทปเพลง รองเท้า เสื้อผ้า ร้านค้าส่วนใหญ่จะไม่รับซื้อ จากการสำรวจมีเพียงร้านรับซื้อวัสดุในชุมชนเกาะยาวเพียงร้านเดียวที่รับซื้อของเก่ามีค่าเหล่านี้ด้วย นอกจากนี้ร้านค้ารับรายย่อยทั่วไปในชุมชนจะไม่ได้ดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับพวกที่ประกอบอาชีพเก็บวัสดุและซื้อของเก่าตามบ้านหรือซาเล้ง ทั้งนี้ทางร้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าปัจจุบันร้านค้าในชุมชนจะรับซื้อวัสดุจากรถขยะเป็นหลักซึ่งเป็นการซื้อวัสดุทีละมากๆและเป็นวัสดุที่มีคุณภาพต่ำ ราคาในการรับซื้อจึงถูกกว่าร้านค้าข้างนอกที่รับซื้อจากซาเล้งทั่วไป ดังนั้นซาเล้งจึงไม่สนใจที่จะนำของเข้ามาขายให้กับร้านค้าในชุมชน

การประกอบการค้าประเภทรับซื้อวัสดุนี้สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือต้องมีสิ่งจูงใจให้ลูกค้านำวัสดุมาขายเป็นประจำ ซึ่งจะทำให้ร้านค้ามีวัสดุในปริมาณที่มากพอที่จะส่งขายต่อได้อย่างสม่ำเสมอ ร้านค้าในชุมชนส่วนใหญ่จะเสนอเงื่อนไขในการทำประกันอุบัติเหตุให้กับรถขนขยะหรือให้กับพนักงานกทม. เสนอราคารับซื้อวัสดุที่น่าพอใจ ให้กู้/ยืมเงินได้บ้างในคราวจำเป็น และให้ของขวัญของรางวัลในช่วงเทศกาลต่างๆ หากร้านค้าประสบปัญหาที่เกิดจากรถขยะที่ทำประกันให้หนีเอาวัสดุไปขายให้ร้านอื่น ทางร้านจะถอนประกันทันทีหรือเปลี่ยนแปลงเป็นการรับซื้อโดยไม่ผูกมัดกับพนักงานของกทม. การตกลงการค้าขายวัสดุส่วนมากจะเกิดขึ้นระหว่างพนักงานขับรถ (ซึ่งถือว่าเป็นหัวหน้างาน) กับเจ้าของร้าน การค้าขายจะเป็นในระบบเงินสด เมื่อพนักงานขับรถนำวัสดุที่ได้ในแต่ละวันมาขายจะได้รับเงินสดทันที เพราะหากร้านใดไม่จ่ายเป็นเงินสดจะไม่มีใครเอาวัสดุมาขายให้ ร้านค้าที่มีขนาดใหญ่จะรับซื้อของจากรถขยะเพียงอย่างเดียวถึง 50-60 คัน ส่วนร้านที่มีขนาดเล็กลงมาจะมีลูกค้าประมาณ 10-20 คันในแต่ละวัน ดังนั้นทางร้านต้องมีเงินทุนหมุนเวียนมากพอในการซื้อสินค้าในแต่ละวัน ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนของการรับซื้อของแต่ละร้าน โดยเฉลี่ยมีเงินทุนหมุนเวียนต่อวันประมาณ 10,000-30,000 บาท

การขายวัสดุต่อส่วนใหญ่ทางร้านจะมีสถานที่ขายวัสดุเป็นที่ประจำ แต่จะไม่มีระบบผูกขาดการขายกับตัวแทนรับซื้อรายใดรายหนึ่งโดยเฉพาะ เจ้าของร้านส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลว่าเป็นผู้เลือกที่จะขายของให้ใคร หากไม่พอใจจะสามารถเปลี่ยนผู้รับซื้อได้ วัสดุบางประเภททางร้านจะนำไปส่งต่อให้เอเย่นต์หรือผู้รับซื้อรายใหญ่เอง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการส่งผ่านเพียงหนึ่งทอดก่อนถึงโรงงาน เอเย่นต์ที่เป็นผู้รับซื้อรายใหญ่จะมีเครื่องมือที่สามารถทำให้วัสดุมีปริมาตรเล็กลงและสะดวกในการขนส่ง เช่น เครื่องอัดกระดาษ เครื่องย่อยพลาสติก เป็นต้น ซึ่งร้านค้าที่มีอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่จะไม่พบว่ามีเครื่องมือเหล่านี้ สำหรับวัสดุบางชนิด เช่น กระดาษ หากร้านค้าใดที่มีวัสดุมากพอ อาจจะติดต่อขายวัสดุนั้นให้กับทางโรงงานโดยตรง หรือขนไปส่งโรงงานโดยผ่านทางบัญชีของเอเย่นต์ ตัวอย่างเช่น กรณีของการขายกระดาษของร้านค้าหนึ่งในชุมชน จะบรรทุกกระดาษไปส่งโรงงานที่จังหวัดสมุทรสาคร โดยส่งของในนามของเอเย่นต์เจ้าหนึ่ง ทางร้านจะได้รับตั๋วที่แสดงว่ามีการนำของมาส่งแล้ว จากนั้นร้านค้าจะนำตั๋วที่ได้ไปขึ้นเป็นเงินสดกับทางเอเย่นต์ทันที ซึ่งวิธีการนี้ร้านค้าส่วนใหญ่เลือกที่จะทำมากกว่าการติดต่อขายกับโรงงานโดยตรง เหตุผลหนึ่งเป็นเพราะร้านค้าไม่มีวัสดุจำนวนมากอย่างสม่ำเสมอ และเหตุผลสำคัญคือร้านค้าจะได้รับค่าวัสดุเป็นเช็คล่วงหน้าจากโรงงานโดยไม่ได้รับเงินสดทันที ถึงแม้ว่าการขายกับโรงงานโดยตรงอาจจะทำให้ได้ราคาที่ดีกว่าก็ตาม ร้านค้าส่วนใหญ่จะตรวจสอบราคาจากเอเย่นต์หรือโรงงานหรือผู้ที่ประกอบการอยู่ในวงการเดียวกัน หากพบว่าผู้ซื้อต่อในปัจจุบันให้ราคาไม่ดี จะมีการเจรจาต่อรองกันหรือทางร้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อาจจะย้ายไปขายของให้เจ้าอื่นได้ ผู้ประกอบการร้านค้าบางรายกล่าวว่า หากร้านค้าใดมีการกู้เงินจากทางเอเย่นต์มาใช้เป็นเงินหมุนเวียนของกิจการ ร้านค้าเหล่านั้นจะต้องขายสินค้าให้กับเอเย่นต์ที่ให้กู้เงิน

ร้านค้าที่เป็นการประกอบการขนาดเล็ก มีความจำเป็นที่จะต้องขายวัสดุต่อให้เอเย่นต์หรือโรงงานอุตสาหกรรมทุกวัน เพราะการกักตุนวัสดุไว้ที่ร้านไม่ใช่สิ่งที่ดีสำหรับการประกอบธุรกิจประเภทนี้ ประการแรกธุรกิจนี้เป็นธุรกิจเงินสด การระบายวัสดุออกมากและรวดเร็วเท่าใด เท่ากับเป็นการได้รับเงินสดเร็วขึ้นเท่านั้น และสามารถใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อวัสดุวันต่อไป ประการต่อมาราคาวัสดุที่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้น-ลงอยู่ตลอดเวลาอาจจะทำให้ร้านขาดทุนจากการเก็บวัสดุไว้นาน เช่น ราคาของกระดาษอาจจะขึ้นอยู่กับฤดู (นอกจากปัจจัยตลาดภายนอกประเทศ) ฤดูฝนความชื้นที่มีมากจะทำให้วัสดุมีน้ำหนักเพิ่มขึ้น ราคาในการขายให้กับโรงงานจะลดลงอย่างรวดเร็ว เจ้าของร้านรายหนึ่งให้ความเห็นว่าวัสดุบางตัวราคาจะลงรวดเร็วมาก แต่เวลาราคาขึ้นจะเพิ่มขึ้นทีละน้อย ถึงแม้จะเห็นว่าแต่ละร้านจำเป็นต้องมีพื้นที่ หรือโรงกองวัสดุขนาดกว้างขวาง แต่ทั้งนี้ก็เพื่อการรวบรวมวัสดุที่รถขยะเอามาขาย พื้นที่ยิ่งมากจะสามารถรับซื้อได้มากไม่ใช่เหตุผลจากการกักตุนสินค้าเพื่อเก็งกำไร

ร้านค้าส่วนใหญ่ต้องรับภาระในการนำวัสดุไปส่งที่จุดหมายเอง ดังนั้นแต่ละร้านจะมีรถบรรทุกสำหรับใช้ในการส่งของอย่างน้อย 1 คัน มีเพียงบางร้านที่มีของไม่มากนักจะมีผู้รับซื้อต่อมาขนไปเอง สำหรับวัสดุที่มีปริมาณไม่มาก เช่น เศษเหล็ก เหล็กหล่อ กระทะล้อรถบรรทุก จะมีพ่อค้ารับซื้อรายย่อยหรือที่เรียกว่า ยี่ปั๊ว ซาปั๊ว ที่อยู่ภายนอกชุมชนมารับซื้อถึงที่ วัสดุส่วนใหญ่ที่ร้านค้ารับซื้อจะทำการขายออกไปทุกวัน ยกเว้นวันอาทิตย์ที่จะไม่มีการนำสินค้าไปขาย แต่การรับซื้อยังคงมีอยู่ตลอดเวลาเพราะมีรถขนขยะทำงานอยู่ทุกวัน

นอกจากร้านค้ารับซื้อวัสดุรายย่อยที่กล่าวมาแล้ว ในชุมชนยังมีร้านค้าอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นร้านค้าที่รับซื้อวัสดุจากคนที่หาของภายในสถานีขนถ่ายขยะของกทม. ร้านค้ารายนี้จะนำเครื่องชั่งและรถบรรทุกไปขนวัสดุภายในสถานีขนถ่ายเอง ทั้งนี้ห้ามคนงานนำของใดๆ จากสถานีกลับออกมาโดยไม่ได้รับอนุญาต วันหนึ่งๆ ทางร้านจะรับซื้อของจากคนหาวัสดุ 2 ครั้ง ได้แก่ ช่วงเช้าประมาณ 6.00-7.00 น. และช่วงเย็น 17.00-18.00 น. ราคาในการรับซื้อวัสดุจะขึ้นอยู่กับทางร้านเป็นผู้กำหนดโดยพิจารณาจากราคาขายต่อที่มีการกำหนดมาจากโรงงาน หากมีการเปลี่ยนแปลงทางร้านจะแจ้งให้คนงานทราบ การขายวัสดุต่อให้เอเย่นต์หรือโรงงานจะคล้ายคลึงกับร้านค้ารับซื้อภายนอกสถานีขนถ่าย สถานที่ประกอบการของร้านค้านี้ตั้งอยู่ภายนอกสถานีขนถ่าย แต่จะอยู่ในบริเวณใกล้เคียงโรงงานกำจัดขยะนี้

ร้านค้ารายย่อยต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาอาจจะมีความแตกต่างกับร้านค้าที่มีอยู่ภายนอกชุมชน ได้แก่ ความแตกต่างของผู้ที่นำวัสดุมาขาย ปริมาณวัสดุ คุณภาพของวัสดุที่รับซื้อ และราคาในการรับซื้อ เนื่องจากร้านค้ารายย่อยในชุมชนจะรับซื้อวัสดุเฉพาะจากท้ายรถขยะดังนั้นวัสดุที่ได้จึงมีคุณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพต่ำ (เพราะมีสิ่งสกปรกปนเปื้อนมาก) แต่มีวัสดุในปริมาณมาก การค้าขายของร้านค้าในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ผูกขาดกับโรงงาน หรือ เอเย่นต์รายใดรายหนึ่ง ทั้งนี้มีผู้ให้เหตุผลว่าร้านค้าเหล่านี้มีสินค้าปริมาณมากในแต่ละวัน จึงรับซื้อและขายออกไปวันต่อวันอย่างรวดเร็ว ดังนั้นเงินที่หมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจจึงไม่ติดขัดมากนัก ทำให้ไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งพาเงินทุนจากโรงงานหรือเอเย่นต์ ด้วยเหตุนี้จึงสังเกตเห็นว่าการค้าขายของร้านค้าในชุมชนส่วนใหญ่มีความเป็นอิสระค่อนข้างมาก ซึ่งอาจจะต่างจากกรณีที่มีการศึกษาถึงร้านค้าเล็กๆที่อยู่ภายนอกทั่วไปซึ่งรับซื้อของจากพวกที่หาวัสดุตามถังขยะข้างถนนหรือพวกที่ใช้รถสามล้อหาวัสดุหรือรับซื้อของเก่า (ซาเล้ง) ที่มีวัสดุไม่มากนัก ร้านค้าไม่มีความคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจ หรืออาจจะไม่มีที่ดำเนินธุรกิจที่มั่นคง การดำเนินกิจการจึงอาจต้องใช้เงินทุนที่ต้องพึ่งพาเอเย่นต์ หรือโรงงาน (พรทิพย์ เพชรมาก และ กัณฑิกา อังศุธนสมบัติ. 2536)

ด้วยเหตุที่โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งต้องใช้วัสดุมือสองในการผลิตจำนวนมากจะดำเนินธุรกิจโดยตรงกับเอเย่นต์หรือผู้ค้าส่งรายใหญ่เท่านั้น ดังนั้นกลุ่มที่จะเข้ามามีส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงการผลิตของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เก็บและคัดแยกวัสดุในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่กับการผลิตของนายทุนจึงได้แก่ ร้านค้ารับซื้อรายย่อย ร้านเหล่านี้ถือว่ามีการดำเนินธุรกิจขนาดเล็ก หรือมีวิถีการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระ (Petty Commodity Production) ที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในปัจจัยการผลิต ได้แก่ เงินทุน เครื่องมือ สถานที่ประกอบการ เป็นลักษณะของการผลิตเพื่อตลาดที่มีการผลิตขนาดเล็ก

จากการศึกษาพบว่าร้านค้ารับซื้อที่อยู่ส่วนล่างของวงจรเหนือขึ้นมาจากกลุ่มที่คุ้ย/หาวัสดุเป็นส่วนสำคัญที่เป็นเส้นทางเชื่อมโยงวัสดุเหลือใช้จากส่วนของแรงงานนอกระบบที่อยู่ล่างสุดของวงจรไปสู่กระบวนการผลิตโดยผ่านระบบการซื้อขาย ในทางกลับกันร้านค้ารายย่อยยังเป็นส่วนที่สำคัญในการถ่ายทอดเพดานราคาของวัสดุที่ถูกกำหนดมาจากส่วนบนลงสู่ผู้ที่คุ้ย/หาวัสดุในส่วนล่างของวงจรด้วยเช่นกัน ดังนั้นหากการเชื่อมโยงดังกล่าวมีผลต่อการกำหนดราคาอย่างจริงจังแล้ว ร้านค้ารายย่อยจะเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาระดับราคาที่ต่ำของวัสดุให้กับโรงงานอุตสาหกรรม การทำงานของแรงงานนอกระบบที่ไม่สามารถเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่จำเป็นและอยู่ส่วนล่างสุดของวงจรจะกลายเป็นกลุ่มที่ไม่สามารถที่จะสะสมส่วนเกินได้อย่างเพียงพอที่จะขยับขยายไปสู่การทำงานในขั้นต่อไปของวงจรได้เลย รวมทั้งต้องรับกับการบีบคั้นราคาวัสดุอย่างหนักจากส่วนบน

ร้านค้ารับซื้อรายย่อยต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นร้านค้าที่มีการจดทะเบียนอย่างถูกต้องกับกระทรวงพาณิชย์ หรือการขออนุญาตประกอบการค้ากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใดๆ ตามจากแนวทางการศึกษาและการวิเคราะห์ที่มองความสัมพันธ์ในการผลิตของแต่ละวิถีของการผลิตมากกว่าการพยายามที่จะแยกประเภทกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะพบว่าร้านค้ารายย่อยภายในชุมชนพยายามที่จะหาปัจจัยการผลิตที่เป็นของตนเอง เช่น เงินทุนหมุนเวียนในการซื้อสินค้าในแต่ละ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัน รถบรรทุกขนของ พื้นที่ประกอบกิจการที่มั่นคง และแรงงาน หากผู้ที่ได้เปรียบในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่มากกว่าจะมีข้อได้เปรียบในการดำเนินธุรกิจนี้ ดังจะเห็นได้จากร้านค้าที่มีเงินทุนหมุนเวียนมากจะมีความสามารถในการรับซื้อสินค้าในแต่ละวันได้มาก หรือการมีพื้นที่กองวัสดุกว้างใหญ่จะสามารถรับวัสดุได้ปริมาณมากๆในแต่ละวันก่อนนำไปจำหน่ายต่อ

<u>ร้านค้าของนางกิม</u> : ดำเนินกิจการแบบครอบครัวช่วยกันดูแล บริเวณร้านค้าประกอบด้วยลานโล่งขนาดใหญ่ใช้สำหรับกองวัสดุ บางส่วนกองอยู่บริเวณถนนสาธารณะ และมีโรงกระดาษสำหรับคัดของอยู่อีกโรงหนึ่งซึ่งอยู่ภายนอกชุมชนห่างไปไม่มาก อุปกรณ์ที่สำคัญของการทำการค้าคือ เครื่องชั่ง ทางร้านใช้เครื่องชั่ง 2 ตัว ที่มีขนาด 35 กิโลกรัม และ 100 กิโลกรัม (สำหรับชั่งเหล็ก) ส่วนยานพาหนะที่ใช้ในการบรรทุกขนวัสดุไปขายมีรถสิบล้ออยู่ 5 คัน และมีรถยกของอีก 1 คัน ร้านของนายกิมถือว่าเป็นร้านที่มีขนาดใหญ่ในบรรดาร้านค้าที่ทำธุรกิจนี้ นอกจากดูที่พื้นที่ประกอบการแล้ว ยังพบว่ามีวัสดุที่รับซื้อต่อวันจำนวนมาก วันหนึ่งๆทางร้านจะรับซื้อวัสดุมาจากท้ายรถขยะ ประมาณ 50-60 คัน ส่วนใหญ่เป็นขาประจำของทางร้าน เงินทุนหมุนเวียนที่ใช้ในการประกอบการแต่ละวันประมาณ 30,000 บาท (การสำรวจภาคสนาม. 2542)

3) รูปแบบของการจ้างงานในการผลิต

รูปแบบของการจ้างงานในการผลิตเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับกลุ่มที่เป็นคนงานในลักษณะต่างๆ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของแรงงานภายใต้โครงข่ายที่มีความเกี่ยวพันกันของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ผู้วิจัยจึงมีกรอบของการวิเคราะห์อยู่บนพื้นฐานของการจ้างงานแบบไม่ประจำ (Casual Work) ซึ่งเป็นการจ้างงานที่อยู่ระหว่างกลุ่มที่มีการจ้างงานที่มั่นคงหรือได้รับค่าจ้างประจำ กับกลุ่มการจ้างงานด้วยตนเอง

ถึงแม้ว่ากลุ่มของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการเก็บและคัดแยกขยะทั้งหลายจะเป็นกลุ่มที่มีแหล่งขยะเป็นปัจจัยการผลิตอันดับแรกเหมือนกัน แต่พบว่ามีลักษณะของการทำงานและการเข้าถึงแหล่งรายได้นี้ที่ต่างกัน ภายใต้แนวคิดที่เกี่ยวกับการทำงานไม่ประจำมีการกล่าวถึงลักษณะที่เป็นตัวชี้วัดดังกล่าว ได้แก่ ลักษณะของการทำงานแบบวันต่อวันหรือชั่วคราว ลักษณะของการถูกจ้างงานโดยอ้อมจากผู้ประกอบการโรงงานขนาดใหญ่โดยผ่านการรับจ้างเหมางานไปทำที่บ้าน หรือถูกผูกมัดด้วยการจัดการด้านสินเชื่อ ทำงานเป็นคนงานฝึกหัดหรือมีความสัมพันธ์พึ่งพาแบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ถูกอุปถัมภ์ (DiGregorio. 1994) หรืออาจจะจำแนกการทำงานแบบไม่ประจำนี้เป็นการทำงานที่ได้ค่าจ้างชั่วคราว (Shot-term Wage Work) การทำงานที่ได้ค่าจ้างแบบซ่อนเร้น (Disguised Wage Work) และการทำงานแบบพึ่งพา (Dependent Work) (Gilhuls. 1988)

การทำงานของผู้ที่เก็บและคัดแยกวัสดุจากขยะส่วนใหญ่ที่อยู่ภายในโครงข่ายการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของชุมชน พบว่ามีลักษณะการทำงานแบบไม่ประจำในรูปแบบต่างๆ แต่อาจจะเป็นการยากที่จะจัดรูปแบบการทำงานของอาชีพต่างๆว่าอยู่ในลักษณะใดที่แน่นอน เนื่องจากลักษณะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของการทำงานมีความคาบเกี่ยวระหว่างกัน การวิเคราะห์จึงพยายามชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่เด่นของการทำงานนั้นและลักษณะอื่นๆที่ปรากฏอยู่ในแต่ละอาชีพ ดังต่อนี้

1. พนักงานของกทม.: อาจพบว่าการเป็นพนักงานขับรถขยะและพนักงานเทขยะท้ายรถของกทม.เป็นอาชีพเดียวที่มีลักษณะการทำงานแบบประจำ เป็นลูกจ้างที่ได้ค่าจ้างที่มั่นคงแน่นอนหรือมีเงินเดือน (แรงงานดังกล่าวนี้กล่าวเฉพาะผู้ที่เป็นลูกจ้างของกทม.เท่านั้น) การทำงานของพนักงานขับรถขยะและพนักงานเทขยะท้ายรถมีทั้งส่วนที่เป็นงานในหน้าที่และงานที่เป็นรายได้เสริมที่อยู่ในช่วงเวลาของการทำงานในหน้าที่

ในการนิยามการทำงานแบบที่ได้ค่าจ้างประจำ กล่าวว่าการทำงานแบบประจำนี้เป็นการทำงานที่มีลักษณะเฉพาะเป็นผู้ที่ขายแรงงานเพื่อแลกกับค่าจ้างที่แน่นอนตายตัว และมีความสัมพันธ์ในการจ้างงานที่เป็นทางการกับนายจ้างโดยผ่านเงื่อนไขการจ้างงานรูปแบบต่างๆ (Gilhuls. 1988) แต่หากพิจารณาการทำงานของพนักงานกทม.ในปัจจุบันแล้วจะพบว่า พนักงานขับรถขยะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่เพียงส่วนในการขนและนำวัสดุเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการ ในขณะที่แรงงานในส่วนที่เก็บและคัดแยกวัสดุเหล่านั้นโดยตรงจะเป็นพนักงานเทขยะท้ายรถ แต่อย่างไรก็ตามรายได้ที่เกิดจากการขายวัสดุเข้าสู่กระบวนการจะเป็นรายได้ที่นำมาแบ่งกันระหว่างพนักงานขับรถและพนักงานเทขยะท้ายรถ ถึงแม้ว่าพนักงานขับรถและพนักงานเทขยะท้ายรถจะเป็นลูกจ้างของ กทม. ซึ่งมีลักษณะของการทำงานที่เป็นผู้ที่ได้รับค่าจ้างประจำ แต่การทำงานในส่วนของการคัดแยกและหาวัสดุมาขายเข้าสู่โครงข่ายการนำขยะกลับมาใช้ใหม่นั้น ไม่ได้เป็นการทำงานในหน้าที่หรือไม่ใช่แรงงานที่ขายให้เพื่อค่าตอบแทนที่ได้รับจากเงินเดือนของนายจ้าง(กทม.) โดยตรง

พนักงานของกทม.ดังกล่าวมีหน้าที่หลักจากการจ้างงานของกทม. เป็นเพียงพนักงานเก็บและขนขยะจากแหล่งกำเนิดนำไปสู่โรงงานกำจัดขยะเท่านั้น แต่การทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงข่ายการนำขยะกลับมาใช้ใหม่เป็นส่วนในการหารายได้เสริมจากการทำงานหลัก ด้วยเหตุนี้จึงพิจารณาว่าการทำงานเก็บและคัดแยกวัสดุของพนักงานดังกล่าวเป็นเสมือนการทำงานของแรงงานนอกระบบที่มีลักษณะการทำงานคล้ายกับผู้ที่หาวัสดุจากถังขยะตามข้างถนนที่แฝงอยู่ในการทำงานประจำ ดังนั้นจึงคล้ายกับแรงงานนอกระบบในกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่สามารถขายวัสดุที่คัดแยกมาได้ให้กับโรงงานอุตสาหกรรม หรือนายทุนในระดับอื่นๆได้โดยตรง พนักงานของกทม.เหล่านี้จึงต้องพึ่งพาผู้ร้านค้ารายย่อย ซึ่งเป็นผู้ผลิตเล็กอิสระที่รับซื้อวัสดุและส่งต่อไปยังโครงข่ายต่างๆ อย่างไรก็ตามพนักงานเหล่านี้ยังถือว่ามีการเข้าถึงแหล่งขยะซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญได้อย่างอิสระ หากยังคงดำรงสถานภาพเป็นพนักงานเก็บขนขยะอยู่

2. คนงานเทขยะท้ายรถที่ไม่ใช่ลูกจ้างของกทม.: คนงานในส่วนนี้อาจถูกพิจารณาว่ามีการทำงานในลักษณะที่ได้ค่าจ้างชั่วคราวหรือที่ถูกจ้างในช่วงเวลาที่เฉพาะเจาะจงเป็นระยะเวลาสั้นๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นายจ้างจะเป็นผู้จัดหาปัจจัยการผลิตที่จำเป็นแก่คนงานชั่วคราวนี้ แต่จะไม่ได้รับความมั่นคงในการได้รับสิทธิทางสังคมต่างๆ เหมือนคนงานที่ถูกจ้างประจำอย่างเป็นทางการได้รับ (Gilhuls. 1988)

จากที่เคยกล่าวมาแล้วว่าพนักงานของกทม. ส่วนใหญ่จะทำงานทุกวันเนื่องจากได้รับค่าตอบแทนจากการทำงานในวันหยุด แต่สำหรับคนงานเหล่านี้จะไม่ได้รับและไม่มีสวัสดิการต่างๆ เหมือนที่พนักงานกทม.ได้รับ สิ่งที่คนงานเหล่านี้ต้องการจากพนักงานของกทม. คือ การเปิดโอกาสให้เข้ามาช่วยงาน แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างคนงานเหล่านี้กับกทม.ซึ่งถือว่าเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตโดยตรงทั้งแหล่งขยะและรถขยะ ไม่อาจถือได้ว่ากทม.ได้จ้างแรงงานเหล่านี้มาทำงานให้แบบชั่วคราว เพราะเงินรายได้ที่เกิดจากการทำงานของคนงานเหล่านี้ไม่ได้มาจากค่าจ้างที่กทม. จ่ายให้โดยตรง คนงานที่ไม่ใช่ลูกจ้างของกทม.ส่วนใหญ่เข้ามาทำงานโดยไม่ได้ผ่านการพิจารณาของหน่วยงานที่รับผิดชอบ แต่เป็นการจ้างอย่างไม่เป็นทางการโดยพนักงานของกทม.เอง คนงานจะสามารถมีรายได้ต่อเมื่อมีการเรียกตัวให้มาช่วยงาน เงินที่ได้รับจึงขึ้นอยู่กับการทำงานในแต่ละวัน และความสามารถในการคัดวัสดุออกมาขายในปริมาณมากและเป็นวัสดุที่มีราคาดี

ดังนั้นจึงอาจจะพิจารณาได้ว่าการทำงานของคนงานเทขยะท้ายรถที่ไม่ใช่ลูกจ้างของกทม.เหล่านี้เป็นแรงงานนอกระบบที่ทำงานแบบซ่อนเร้นให้กับกทม.โดยทางอ้อม ไม่มีความสัมพันธ์ในฐานะลูกจ้างและนายจ้างระหว่างกัน แรงงานส่วนที่มีรายได้จากการเก็บและคัดแยกวัสดุจากขยะมาขายนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางอ้อมแก่กทม.ได้แก่ ช่วยลดปริมาณขยะที่ต้องการกำจัด ซึ่งมีผลต่อการลดค่าใช้จ่ายสำหรับการกำจัดขยะของรัฐ โดยที่กทม.ไม่ต้องรับผิดชอบกับค่าจ้างและไม่มีความสัมพันธ์ในการจ้างงานใดๆ ต่อกัน

3. คนงานรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านและคนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายมูลฝอย: การทำงานของคนงานคัดแยกวัสดุตามร้านรับซื้อและคนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายมูลฝอยมีลักษณะประการหนึ่งที่คล้ายกันคือไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่สามารถก่อให้เกิดรายได้โดยตรง กล่าวคือ คนงานที่รับจ้างคัดแยกวัสดุที่อยู่ตามร้านรับซื้อ ต้องอาศัยแหล่งของวัสดุของร้านค้าเป็นแหล่งของรายได้ เช่นเดียวกับคนคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายที่ต้องอาศัยแหล่งขยะที่อยู่ภายในสถานีซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกควบคุมโดยร้านค้าที่รับซื้อวัสดุ คนงานเหล่านั้นมีเพียงแรงงานและอุปกรณ์ในการคัดแยกขยะอย่างง่ายเท่านั้นที่เป็นของตน

คนคัดแยกขยะตามร้านอาจจะถือได้ว่าเป็นแรงงานที่ถูกจ้างโดยร้านค้า คนงานจะได้รับเงินจากการชั่งน้ำหนักวัสดุที่คัดแยกได้ในวันนั้นๆ คนงานต้องพึ่งพาแหล่งวัสดุจากร้านค้าและการเปิดโอกาสให้เข้าไปคัดแยกวัสดุในร้าน ในขณะเดียวกันร้านค้าจะได้อาศัยการทำงานที่ค่อนข้างมีความเป็นอิสระของคนงานโดยไม่ต้องเสียเงินเดือนประจำในการจ้าง แต่ให้เงินในรูปของค่าตอบแทนที่แปรผันตามแรงงานและราคาตามน้ำหนักวัสดุที่ทางร้านเป็นผู้กำหนด อย่างไรก็ตามการเข้าทำงานของคนงานกลุ่มนี้อาจไม่ต้องผ่านเงื่อนไขการพิจารณาหรือข้อผูกมัดอะไรกับทางร้านมากเท่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กับพวกที่คุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่าย คนงานเพียงแต่ขอสมัครเข้าทำงานกับร้านค้าที่ต้องการคนงานเท่านั้น

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนหาวัสดุที่สถานีขนถ่ายมูลฝอยกับร้านค้ารับซื้อ ซึ่งเป็นร้านค้ารายเดียวที่ได้รับอนุญาตให้ซื้อวัสดุในสถานีขนถ่าย พบว่าความได้เปรียบในด้านการเงินและการตกลงที่ไม่เป็นทางการของร้านค้ากับบริษัทเอกชนที่เป็นผู้รับเหมากำจัดขยะจากกทม.ทำให้ทางร้านได้รับสิทธิพิเศษกว่าร้านรับซื้ออื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เข้ามารับซื้อวัสดุในสถานี การรับซื้อวัสดุจึงสามารถให้ราคาที่ถูกกว่าร้านค้าภายนอกเพราะไม่มีการแข่งขันกับผู้ประกอบการลักษณะเดียวกัน อิทธิพลในการกำหนดราคาของวัสดุที่รับซื้ออยู่ในสถานีขนถ่ายจึงขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของทางร้านเป็นหลัก นอกจากสิทธิในการรับซื้อของจากคนงานแล้วความรับผิดชอบทั้งหมดที่เกี่ยวกับคนงานและการทำงานคุ้ยขยะภายในสถานีจะตกอยู่กับร้านค้า คนงานทุกคนที่ต้องการทำงานในสถานีขนถ่ายต้องผ่านการพิจารณาของเจ้าของร้านก่อน และปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ทางร้านกำหนด จากการศึกษาพบว่าแม้จะมีเงื่อนไขในการเข้าทำงานต่างๆ เช่น การจ่ายค่าเสื้อวิน และการจ่ายเบี้ยประกัน แต่ก็มิได้ทำให้แรงงานในส่วนนี้ลดไปเลย คนที่อยู่อาศัยในชุมชนกลับพยายามหาเงินจากการกู้ยืมนอกระบบด้วยอัตราดอกเบี้ยที่สูงและพยายามให้คนรู้จักนำไปฝากงาน เพื่อที่จะสามารถเข้ามาหาวัสดุในสถานีขนถ่ายได้ (กรณีศึกษา ภาคผนวก ข/1)

<u>นางผิว:</u> เข้าทำงานในสถานีขนถ่ายมูลฝอยของกทม.มาตั้งแต่ช่วงแรกที่ขยะเข้ามาเทในนี้ใหม่ๆ(ประมาณ 5 ปีมาแล้ว) ซึ่งในช่วงนั้นคนที่ต้องการเข้ามาทำงานยังมีไม่มาก ทางร้านจะรับเข้าทำงานง่ายไม่ต้องมีการจ่ายเงินค่าเสื้อ ค่าเบี้ยประกันเหมือนในปัจจุบัน แต่ปัจจุบันนางผิวต้องเสียเงินค่าเบี้ยประกันทุกปีเพื่อที่จะสามารถทำงานในสถานีได้ นางผิวเคยเกือบโดนไล่ออกเพราะไม่มีเงินจ่ายค่าประกัน จึงต้องไปกู้ยืมเงินคนในชุมชนมา 650 บาทมาให้ก่อน เงินที่กู้นี้ต้องเสียเสียดอกเบี้ยร้อยละ 20 บางคนที่ยังจ่ายเงินไม่ครบหากเหลือเท่าไรทางร้านจะตัดกับค่าขายวัสดุในแต่ละวันจนหนี้หมด นางผิวจึงบอกต่อว่าเป็นความลำบากมากเมื่อต้องจ่ายเงินจำนวนนี้ในแต่ละปี นอกจากค่าเบี้ยประกันที่ต้องจ่ายแล้ว คนที่เข้ามาทำงานใหม่ในสถานีต้องจ่ายค่าเสื้อทีมในราคาตัวละ 200 บาท (ลักษณะคล้ายเสื้อกั๊กของวินมอเตอร์ไซค์) เพื่อใส่เข้าไปคุ้ยวัสดุในสถานีและจ่ายค่าซักเสื้อให้ทางร้านวันละ 5 บาท แต่กรณีของนางผิวนี้ทำงานมาตั้งแต่ตอนแรกที่ทางร้านยังมีการแจกเสื้อจึงไม่เสียเงินในส่วนนี้ (การสำรวจภาคสนาม.2542)

<u>ลูกสาวของนางฉิม:</u> ไม่ได้เรียนหนังสือ พอโตนางฉิมเห็นว่าทำงานได้จึงเอาไปสมัครเข้าคุ้ยขยะในสถานีขนถ่ายกับทางร้าน ในช่วงแรกไม่มีเงินค่าเสื้อทีมให้ทางร้าน จึงต้องผ่อนชำระจากเงินที่ขายวัสดุที่ได้แต่ละวันจนครบ 200 บาท และค่าเบี้ยประกันอีก 1,050 บาท (การสำรวจภาคสนาม.2542)

<u>นางอรพิน:</u> หลังจากที่มีการยกเลิกหัวกอง ได้ขอสมัครเข้าคุ้ยวัสดุกับเจ้าของร้านที่รับซื้อของในสถานีขนถ่าย ปัจจุบันภายในบ้านของนางอรพินมีคนเข้าไปทำงานในสถานีขนถ่ายอยู่ 2 คน นางอรพินเล่าว่า เนื่องจากตนเองรู้จักกับเจ้าของจึงขอเข้าไปทำงานง่าย เขาเลือกที่จะคุ้ยหาของในเวลากลางคืนเพราะอากาศไม่ร้อนและคนคุ้ยกะกลางคืนมีน้อยกว่ากลางวัน ในตอนแรกก่อนเข้าไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทำงานต้องเสียเงินค่าเสื้อ 150 บาท และเสียเงินทำประกันชีวิตเป็นรายปี 1,050 บาท นางอรพินใช้การผ่อนชำระจนหมด ในแต่ละวันจะเสียค่าซักเสื้ออีกตัวละ 5 บาท (การสำรวจภาคสนาม. 2542)

นอกจากการยกเลิกเทกองและนำขยะเข้าสู่สถานีขนถ่ายในปัจจุบันจะส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของคนหาวัสดุบนหัวกองแต่เดิมแล้ว การเอาเปรียบจากการประกอบธุรกิจของร้านค้าดังกล่าวยังเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดความลำบากต่อการประกอบอาชีพด้วยภาวะพึ่งพาที่มีสูงขึ้น การทำธุรกิจของร้านค้าภายในสถานีขนถ่ายมูลฝอยมิได้อยู่ในการดูแลหรือพิจารณาจากหน่วยงานของกทม.ที่เกี่ยวข้อง แต่เป็นการตกลงที่ไม่เป็นทางการกันเองระหว่างบริษัทรับเหมาและร้านค้าโดยอาศัยสถานที่กำจัดขยะของรัฐในการดำเนินธุรกิจ

เนื่องจากว่าการเข้าดำเนินการในสถานที่กำจัดขยะของกทม.นี้ ต้องผ่านกระบวนการประมูลเพื่อคัดเลือกเอกชนผู้ที่สามารถทำงานได้ตามขอบเขตที่กทม.ต้องการ และด้วยค่าใช้จ่ายที่ต่ำที่สุด ด้วยเหตุนี้จากข้อมูลโครงการจ้างเหมาห้างหุ้นส่วนจำกัด ไพโรจน์สมพงษ์พาณิชย์ ให้ดำเนินการขนถ่ายขยะจากโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชไปกำจัด (ภาคผนวก ค.) จะเห็นว่ามีการเสนอค่าใช้จ่ายในการกำจัดเพียง 149 บาท/ตัน อย่างไรก็ตามกทม. ได้มีข้อเสนอที่จะสามารถช่วยให้เอกชนสามารถดำเนินงานด้วยค่าจ้างที่ต่ำนี้ได้ โดยให้มีกรรมสิทธิ์ในการหาประโยชน์กับขยะที่เข้ามาเทในสถานีขนถ่ายแต่เพียงผู้เดียว ในการนี้นอกจากจะเป็นส่วนที่ช่วยเอกชนได้แล้ว ผลทางหนึ่งที่เกิดกับกทม. คือ สามารถที่จะช่วยลดงบประมาณที่กทม.ต้องจ่ายไปเพื่อการกำจัดขยะ และทำให้ค่าบริการที่กทม. เรียกเก็บจากประชาชนยังคงอยู่ในอัตราที่ต่ำ (ปัจจุบันกทม.เรียกเก็บค่าธรรมเนียมเก็บขนขยะจากบ้านพัก ปีละ 120 บาท) จากการศึกษาจึงพบว่าบริษัทเอกชนจะได้ประโยชน์จากการตกลงที่ไม่เป็นทางการกับเจ้าของร้านค้ารายหนึ่งที่อยู่ในชุมชนเพื่อให้เข้ามาดำเนินการคัดแยกวัสดุไปขาย โดยบริษัทเอกชนจะสามารถลดปริมาณมูลฝอยที่ต้องรับภาระ และอาจได้รับเงินจากการเข้าทำประโยชน์จากทางร้านด้วย

<u>นางลัดดา</u> ซึ่งเป็นเจ้าของร้านรับซื้อแห่งหนึ่งในชุมชนให้ข้อมูลว่า การเข้าไปรับซื้อวัสดุจากผู้คุ้ยอยู่ในสถานีขนถ่ายว่าต้องผ่านการประมูลและเสียเงินค่าประมูลให้กับบริษัทเอกชนที่รับเหมามาจากกทม. แต่ราคาในการรับซื้อจะต่ำกว่าที่รับซื้อท้ายรถ อาจจะเป็นเพราะว่าท้ายรถมีวัสดุที่คุณภาพดีกว่า เจ้าของร้านมีข้อสังเกตว่าราคาในการขายต่อให้โรงงานในวัสดุประเภทเดียวกันของแต่ละร้านไม่มีความแตกต่างกันมาก ดังนั้น ร้านที่รับซื้อในสถานีขนถ่ายที่มีราคาถูกกว่าอาจจะได้ผลกำไรมากกว่าร้านภายนอก แต่ทั้งนี้ร้านที่อยู่ในสถานีต้องจ่ายเงินส่วนที่เป็นค่าประมูลอีก

เจ้าหน้าที่ของกทม. ท่านหนึ่งให้ความเห็นว่าการคุ้ยหาวัสดุจากกองขยะของรัฐไม่เป็นที่ประสงค์ของทางกทม.นัก หากส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพในการทำงานของผู้รับเหมา แต่เมื่อใดก็ตามที่ผู้รับเหมาสามารถกำจัดขยะได้ตามสัญญาที่มีไว้กับกทม.และไม่ก่อให้เกิดเหตุร้องเรียนจากประชาชนแล้ว กทม.จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการดำเนินการของผู้รับเหมาแต่อย่างใด

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การทำงานของคนหาวัสดุในสถานีขนถ่าย อาจเป็นลักษณะการทำงานที่มองดูภายนอกว่าคล้ายกับการทำงานคุ้ยขยะเมื่อมีหัวกองมากที่สุด แต่ที่จริงแล้วข้อแตกต่างจากการเข้าถึงแหล่งของวัสดุที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ในมือของผู้ประกอบการเพียงไม่กี่รายนี้ ส่งผลต่อการทำงานและรายได้ที่เกิดจากการทำงานนี้อย่างมาก คนงานมีความเห็นว่าการขายวัสดุถูกผูกขาดจากร้านค้าเพียงรายเดียว ทำให้คนงานเหล่านี้ไม่มีโอกาสในการขายวัสดุให้ได้ราคาดี และเห็นตรงกันที่ว่าถูกกดราคาจากร้านค้าและต้องยอมรับกับราคาซื้อวัสดุที่ต่ำกว่าราคาภายนอกสถานีมาก คนงานต่างมีข้อข้องใจในวิธีการประกอบธุรกิจของร้านค้า โดยให้ข้อสงสัยว่าร้านค้าจะมีการโกงตาชั่งและมีการตัดน้ำหนักจากวัสดุที่หาได้มากเกินไป

ที่กล่าวมานี้เป็นส่วนที่เกิดจากความเห็นที่คนงานเหล่านี้มีต่อการทำงานของตนเอง จากการศึกษาผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า การที่ปัจจัยการผลิตที่สำคัญของอาชีพคุ้ยวัสดุซึ่งได้แก่ แหล่งขยะ ถูกเปลี่ยนแปลงความเป็นเจ้าของไป จากเดิมลักษณะของการทำอาชีพคุ้ยวัสดุบนหัวกอง ชาวบ้านทั่วไปที่มีอาชีพนี้สามารถเข้าถึงปัจจัยการผลิตนี้อย่างอิสระ หรือเท่ากับมีกรรมสิทธิ์ในการทำประโยชน์ได้โดยไม่อยู่ในความควบคุมหรือภาวะกดดันจากใคร ผู้ที่ทำอาชีพเหล่านั้นในอดีตจึงมีลักษณะของผู้ผลิตเล็กอิสระที่เป็นเจ้าของแหล่งขยะ แรงงาน และอุปกรณ์การทำงานด้วยตนเอง และสามารถกล่าวได้ว่า รายได้ที่ได้รับเกิดจากขายวัสดุ (ซึ่งเป็นสินค้าจากการผลิต) ให้กับผู้ที่มารับซื้อ แต่จากสภาพการทำงานของผู้ที่มีอาชีพคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายในปัจจุบันจะพบว่า แหล่งขยะกลายเป็นปัจจัยที่บริษัทเอกชนและร้านค้าเป็นเจ้าของ คนงานมีเพียงแรงงานและอุปกรณ์ที่ใช้คุ้ยวัสดุเท่านั้นที่เป็นของตนเอง จุดนี้เองที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน กล่าวคือ ผู้ที่มีอาชีพคุ้ยวัสดุภายในสถานีขนถ่ายไม่ใช่ผู้ผลิตเล็กอิสระอีกต่อไป แต่เป็นเพียงแรงงานที่ทำงานให้กับบริษัทและร้านค้าซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งขยะ การชั่งน้ำหนักวัสดุที่หามาแลกกับเงินจากร้านค้ารับซื้อ ไม่อาจถือว่าเป็นการขายสินค้าที่เกิดจากการผลิต แต่เป็นเพียงการทำงานเพื่อแลกกับค่าจ้างซึ่งแปรผันตามปริมาณงานที่ทำ หรือน้ำหนักของวัสดุที่หาได้เท่านั้น หากแรงงานเหล่านี้เพิ่มการทำงานในการหาวัสดุได้มากเท่าใด เท่ากับเป็นการเพิ่มรายได้ของตัวเองให้มากขึ้น ซึ่งเกิดเป็นการผลิตซ้ำที่ก่อให้เกิดผลดีต่อร้านค้าในการสะสมมูลค่าส่วนเกินจากการทำงานของแรงงานเหล่านี้ ร้านค้าอาจจะสร้างเงื่อนไขและสิ่งผูกมัดต่างๆ เพื่อทำให้คนงานทำงานอยู่ภายใต้ภาวะพึ่งพาที่มีต่อร้านค้า (ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในลักษณะของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์)

4. คนหาวัสดุตามถังขยะข้างถนน: ซึ่งอาจเป็นกลุ่มผู้ที่มีการทำงานเป็นอิสระและไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากผู้ใด แรงงานส่วนนี้สามารถเข้าถึงแหล่งขยะที่อยู่ตามข้างถนนได้อย่างอิสระ แต่ย่างไรก็ตามไม่อาจกล่าวได้ว่าแรงงานนอกระบบลักษณะนี้มีการทำงานที่เป็นการจ้างงานโดยตนเองอย่างแท้จริงหรือตามแนวคิดอุดมคติ ถึงแม้ว่าปัจจัยในการผลิตที่จำเป็นในการออกเก็บวัสดุจะเป็นของผู้ที่ประกอบอาชีพนี้โดยตรงไม่ว่าจะเป็นรถเข็นหรือภาชนะใส่ของ และมีการทำงานที่ค่อนข้างอิสระสามารถกำหนดวิธีการทำงานที่ตนเองต้องการ เช่น เวลาการทำงาน เส้นทาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การทำงานหรือแหล่งของวัสดุ แต่ผู้ที่ทำงานนี้ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้หากขาดการพึ่งพาร้านค้าเป็นแหล่งรับซื้อวัสดุ

ด้วยลักษณะของการทำงานของแรงงานนอกระบบที่เก็บและคัดแยกวัสดุและความสัมพันธ์ที่มีต่อร้านค้ารับซื้อหรือเจ้าของปัจจัยการผลิตในลักษณะของการทำงานแบบไม่ประจำที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ปัจจุบันจึงพบว่าแรงงานนอกระบบเหล่านี้มีการทำงานที่ต้องพึ่งพาร้านค้ารับซื้อทั้งในด้านปัจจัยการผลิต และการพึ่งพาแหล่งในการขายวัสดุ จึงไม่พบว่ามีการทำงานที่เป็นอิสระโดยการจ้างงานด้วยตนเองได้อย่างแท้จริง หากย้อนกลับไปพิจารณาการทำงานของคนคุ้ยหาวัสดุบนหัวกองที่เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนนี้ในอดีต จะพบว่าการทำงานที่ถูกลวงตาว่าเป็นการจ้างงานด้วยตนเองโดยผู้ที่มีอาชีพนี้จะมองการทำงานของตนเองว่าเป็นเสมือนการประกอบการอิสระที่สามารถสร้างการจ้างงานและรายได้ด้วยตนเองโดยไม่มีการทำงานที่ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของคนอื่นๆ คนที่เคยคุ้ยวัสดุบนหัวกองให้ความเห็นว่าการทำงานที่หัวกองขยะเมื่อก่อนมีความเป็นอิสระมาก ไม่มีนาย รายได้ทั้งหมดจากการทำงานจะขึ้นอยู่กับความขยัน ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วแรงงานเหล่านี้ตกอยู่ภายใต้กลไกการกำหนดราคาของผู้รับซื้อรายใหญ่ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการพึ่งพาพ่อค้าคนกลางในการส่งผ่านวัสดุที่หามาได้ไปสู่โรงงาน แต่อย่างไรก็ตามการทำงานที่ถูกเข้าใจว่ามีอิสระนี้ก่อให้เกิดผลดีกับความรู้สึกของคนงานเองซึ่งไม่ต้องการตกอยู่ในสภาพที่มีความสัมพันธ์แบบลูกจ้าง ในขณะที่คนคุ้ยขยะดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นแรงงานซ่อนเร้น (Disguised worker) ของโรงงานอุตสาหกรรม ด้วยการอาศัยประโยชน์จากการทำงานในลักษณะการจ้างงานด้วยตนเองอย่างที่แรงงานส่วนใหญ่เข้าใจ

กล่าวโดยสรุปของการทำงานภายในวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมซึ่งประกอบไปด้วยแรงงานนอกระบบที่เก็บและคัดแยกวัสดุ และร้านค้ารายย่อยซึ่งเป็นผู้ผลิตเล็กอิสระ ถือว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตที่มีต่อกันภายใต้วิถีของการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยม ความสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผ่านทางวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ในปัจจุบันการขายต่อสินค้าภายในโครงข่ายตั้งแต่คนเก็บวัสดุผ่านพ่อค้าคนกลางจนถึงโรงงานอุตสาหกรรม (วิถีของการผลิตแบบทุนนิยม) ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลในการกำหนดราคา อุปสงค์และอุปทานจากส่วนบนของวงจรลงสู่ส่วนล่าง ความสัมพันธ์ของการผลิตดังกล่าวก่อให้เกิดมูลค่าส่วนเกินจากการผลิต ที่ท้ายที่สุดแล้วไม่ได้กลับมาสู่แรงงานลำดับแรกหรือคนหาวัสดุจากแหล่งขยะ แต่แรงงานนอกระบบที่เก็บและคัดแยกวัสดุเหล่านี้กลับกลายเป็นประโยชน์ที่เกิดกับโรงงานอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดวัตถุดิบมือสองที่มีราคาถูกและให้แรงงานซ่อนเร้นที่สามารถป้อนวัสดุเหลือใช้จำนวนมากให้กับโรงงาน โรงงานสามารถลดต้นทุนในการผลิตได้จากความสัมพันธ์ของการผลิตที่มีอยู่นี้ ดังนั้นมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากการผลิตภายในโครงข่ายการนำกลับมาใช้ใหม่จึงพบว่าตกอยู่กับนายทุนที่อยู่ส่วนบนสุดของกระบวนการมากกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่วงจรส่วนล่าง ด้วยเหตุนี้การที่ทุนนิยมพยายามดำรง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รักษาการการทำงานของแรงงานนอกระบบและการผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระ อย่างเช่น คนหาวัสดุจากกองขยะและร้านค้ารับซื้อรายย่อยไว้ จึงเป็นผลดีกับผู้ที่ได้เปรียบในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่เหนือกว่า และยังส่งผลให้สามารถเพิ่มการสะสมมูลค่าส่วนเกินได้มากขึ้นด้วย ในขณะที่ผู้ที่อยู่ส่วนต่ำสุดของวงจร คือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดแหล่งขยะที่สุด กลายเป็นผู้ที่ต้องทำงานอาศัยแรงงานมากกว่าเงินทุน มีรายได้จากการหาวัสดุเพียงเพื่อยังชีพวันต่อวันเท่านั้น

> *<u>นางผิว</u> กล่าวถึง ความลำบากในแต่ละปีที่ต้องต้องพยายามหาเงินมาจ่ายเป็นเบี้ยประกันเพื่อให้สามารถทำงานคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายได้ต่อไป งานผิวต้องกู้เงินจากคนในชุมชนมาเพื่อนำไปจ่ายให้กับร้านค้า ที่ต้องทำเช่นนี้เป็นเพราะว่าเงินที่หามาได้จากการทำงานคุ้ยวัสดุในแต่ละวันได้นำมาใช้จ่ายภายในบ้านวันต่อวัน และไม่ใช่ว่าวันหนึ่งจะสามารถคุ้ยและขายวัสดุได้เป็นร้อยบาททุกวัน บางวันรถขยะเอามาเทคันหนึ่งสูงเกือบเท่าหลังคากลับไม่มีของที่ขายได้เลย รวมทั้งคนที่ทำมาหากินอยู่ในสถานีก็มีจำนวนมาก บางครั้งอาจจะต้องเก็บของสะสมไว้ 2-3 วันกว่าจะได้จำนวนมากพอที่จะขายทีหนึ่ง (การสำรวจภาคสนาม.2542)*

หลังการเปลี่ยนแปลงการยกเลิกเทกองขยะกลางแจ้งบริเวณชุมชน ขยะต่างๆ ถูกนำเข้าสู่สถานีขนถ่ายขยะมูลฝอยเพื่อนำไปฝังกลบต่อ การผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระในโครงข่ายของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ภายในชุมชนได้มีลักษณะของการทำงานที่แตกต่างจากเดิมบางส่วน เพื่อปรับให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป แรงงานจากคนหาวัสดุบนหัวกองจำนวนหนึ่งเข้าสู่การทำงานที่เป็นทางการกับหน่วยงานรักษาความสะอาดของสำนักงานเขต (กทม.) ซึ่งส่งผลให้เกิดการคัดแยกขยะที่ท้ายรถอย่างเป็นลำเป็นสันขึ้นจากแต่ก่อนซึ่งพบว่ามีน้อยกว่าการหาที่หัวกอง พนักงานของกทม.เหล่านี้มีความชำนาญและความรู้ในการแยกวัสดุที่มีราคาออกจากขยะที่ทิ้งท้ายรถ ในด้านร้านค้ารับซื้อรายย่อยในชุมชนที่ยังประกอบกิจการอยู่ต้องเปลี่ยนมารับซื้อวัสดุจากท้ายรถมากขึ้น จากเดิมที่อาจจะรับซื้อจากคนหาวัสดุที่หัวกองเป็นหลักและรับซื้อจากท้ายรถเพียงบางส่วน นอกจากนี้ผู้ที่มีอาชีพคุ้ยวัสดุบนหัวกองอีกจำนวนหนึ่ง ได้เข้าสู่การทำงานคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นใหม่แทน การเข้าสู่การทำงานต้องผ่านการสมัครกับร้านค้ารับซื้อซึ่งเป็นผู้ประกอบการร้านค้ารับซื้อวัสดุในชุมชนที่ได้รับอนุญาตจากบริษัทผู้รับเหมากทม.ให้เข้าไปซื้อวัสดุในสถานีขนถ่ายแต่ผู้เดียว ส่วนคนหาวัสดุที่หัวกองเดิมที่เหลือต่างเปลี่ยนแปลงการทำงานไปสู่อาชีพต่างๆ กัน ส่วนที่ยังอยู่อาศัยในชุมชนและประกอบอาชีพเกี่ยวข้องในการเก็บและคัดแยกวัสดุจะได้แก่ คนงานรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านรับซื้อ และคนหาวัสดุตามถังขยะข้างถนน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2.3 ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบ จากความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตที่มีต่อกันระหว่างวิถีของการผลิตต่างๆ ผู้วิจัยได้แยกประเด็นในการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆด้วยกัน คือ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในวิถีการผลิตที่ไม่ใช่นายทุนได้แก่ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างแรงงานที่เก็บและคัดแยกวัสดุกับร้านค้ารับซื้อรายย่อยซึ่งเป็นผู้ผลิตเล็กอิสระภายในพื้นที่ศึกษา ในส่วนที่สองจะได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตที่มีต่อกันระหว่างวิถีของการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมกับวิถีของการผลิตแบบทุนนิยม ซึ่งปรากฏอยู่ด้วยกันในกระบวนการนำขยะกลับใช้ใหม่

4.2.3.1 ความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตภายในวิถีการผลิตที่ไม่ใช่นายทุน

จากแนวคิดทวิภาคนิยมที่ไม่สามารถอธิบายการทำงานของผู้ที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ได้ด้วยเกณฑ์ของการแรงงานนอกระบบที่เสนอโดย ILO (1972) (ดังที่กล่าวแล้วในบทที่ 2) ดังตัวอย่างของผู้ที่หาวัสดุในสถานีขนถ่ายขยะ ที่ในสภาพความเป็นจริงแล้วคนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายเหล่านี้ไม่สามารถเข้าสู่การประกอบอาชีพได้ง่ายหากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ร้านค้ากำหนด คนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายต้องพึ่งพาเจ้าของร้านในการเข้าถึงกองขยะในสถานี การที่จะถูกรับเข้าทำงานหรือไม่ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของทางร้านแต่เพียงผู้เดียว การทำงานของคนคุ้ยวัสดุนี้ไม่ได้มีอิสระและไม่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ทั้งหมดอย่างที่แนวคิดทวิภาคนิยมกล่าว (ในการทบทวนวรรณกรรม) แต่กลับมีการทำงานที่เชื่อมโยงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของเมืองในทางที่มีการเอารัดเอาเปรียบ

สำหรับร้านค้ารับซื้อวัสดุภายในชุมชน หากมองว่ามีสองกลุ่มที่ต่างกันคือ พวกที่จดทะเบียนขออนุญาตทำการค้ากับกระทรวงพาณิชย์ และได้รับใบรับรองจากกรมตำรวจในการซื้อขายของเก่าถือว่าเป็นกลุ่มที่ถูกบันทึกอยู่ในระบบ และพวกที่ไม่ได้จดทะเบียนของอนุญาตจากหน่วยงานใดๆทั้งสิ้นถือว่าเป็นกลุ่มที่อยู่นอกระบบ แต่การพิจารณาเพียงเท่านี้ไม่ได้ยืนยันว่าการประกอบการของทั้งสองพวกนี้ หรือโดยเฉพาะพวกแรกจะเป็นไปตามเกณฑ์ของ ILO (1972) ในข้ออื่นๆด้วย ในสภาพที่เป็นจริงจากการสำรวจภาคสนามร้านค้าที่จดทะเบียนขออนุญาตจะเป็นร้านที่ตั้งอยู่บนพื้นที่เช่าหรือที่ดินของตนเอง ส่วนที่เหลือโดยเฉพาะพวกที่อยู่บนพื้นที่บุกรุกของกทม.จะไม่ได้ขออนุญาต แต่สิ่งที่เห็นชัด คือ การดำเนินการของร้านค้าทั้งสองพวกไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ร้านค้าต่างใช้การประกอบธุรกิจที่ไม่มีระบบระเบียบ ติดต่อทำการค้าอย่างไม่เป็นทางการกับเจ้าหน้าที่เก็บขนขยะของกทม. ประกอบธุรกิจที่มีขนาดเล็ก และอาศัยความเป็นผู้ผลิตเล็กอิสระโดยดำเนินธุรกิจแบบอยู่นอกระบบทำให้ร้านค้าไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากกับการดำเนินงานที่

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นทางการ สิ่งหนึ่งที่สนับสนุนการดำเนินธุรกิจอย่างไม่เป็นระบบหรือไม่เป็นทางการ คือ การที่ทุกร้านต่างยอมที่จะเสียค่าใช้จ่ายให้กับหน่วยงาน หรือเจ้าหน้าที่รัฐอย่างไม่เป็นทางการ จากการสำรวจบางร้านที่อยู่ในชุมชนให้ความเห็นว่าถึงแม้ไม่เสียเงินอย่างเป็นทางการในระบบ เช่นภาษีการค้า ภาษีป้าย แต่ต้องเสียเงินเป็นประจำให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ในกรณีที่เข้ามาตรวจ (เกือบทุกวัน) ซึ่งทางร้านค้ากล่าวว่าเป็นค่าใช้จ่ายประจำวันที่ทางร้านต้องจ่าย ร้านค้าส่วนใหญ่ที่ไม่มีการขออนุญาตจำเป็นต้องเสียเงินดังกล่าวเพื่อให้ร้านของตนสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างไม่ขัดข้อง เพราะรู้ดีว่าการประกอบการของร้านค้าตนเองนั้นผิดกฎหมาย หรือแม้แต่ร้านที่จดทะเบียนยังจำเป็นต้องจ่ายเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการดำเนินธุรกิจ

(ในบางพื้นที่ที่อยู่นอกชุมชนที่ศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามร้านค้าที่รับซื้อวัสดุจากผู้เก็บ/รับซื้อของเก่า พบว่านอกจากการเรียกเก็บเงินจากตำรวจแล้ว บางพื้นที่ต้องเสียค่าธรรมเนียมให้กับหน่วยงานสาธารณสุขของทางเขต ทั้งที่อยู่ในระบบระเบียบและการเก็บที่ไม่เป็นทางการอีกจำนวนมาก หากร้านค้าไม่ปฏิบัติตามเจ้าหน้าที่สามารถมีอำนาจในการปิดการดำเนินกิจการของร้านค้าได้ จากการสัมภาษณ์ เจ้าของร้านรับซื้อของเก่าชุมชนเสือใหญ่อุทิศ)

เช่นที่กล่าวมาแล้วเราไม่สามารถที่จะแยกการทำงานที่เรียกว่าในระบบอและนอกระบบออกจากกันอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากการผลิตที่เกิดอยู่ในโครงข่ายการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ต่างต้องอาศัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคที่เอื้อต่อกัน หรือแม้แต่ในการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมเองที่มีระดับของปัจจัยการผลิตที่ต่างกันยังจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน ดังเช่นการทำงานของคนคุ้ยหาวัสดุจากกองขยะ และพนักงานของกทม. ที่ต้องพึ่งพาร้านค้าเป็นแหล่งในการขายวัสดุ เป็นเพราะกลุ่มคนดังที่กล่าวมานี้ไม่สามารถที่จะติดต่อขายสินค้าได้โดยตรงกับโรงงานอุตสาหกรรมหรือแม้แต่เอเย่นต์รายใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากวัสดุที่มีน้อยรวมทั้งอาจก่อให้เกิดความยุ่งยากในการดำเนินงานของเอเย่นต์หรือโรงงานหากต้องรับซื้อของจากผู้หารายย่อยๆ ในทางกลับกันร้านค้าภายในชุมชนจะดำเนินธุรกิจอยู่รอดได้หรือไม่นั้นย่อมขึ้นอยู่กับผู้ที่นำวัสดุมาขาย ร้านค้าจึงต้องหากลยุทธ์ต่างๆในการจูงใจให้มีรถขนขยะมาขายเป็นเจ้าประจำ จากการสังเกตการทำงานของร้านค้า เจ้าของร้านค่อนข้างที่จะเอาใจใส่และให้ความนับถือกับพนักงานขับรถขยะค่อนข้างมาก เช่น การเรียกว่า "ลูกพี่" หรือการที่ต้องเขียนจำนวนเงินของวัสดุที่ขายแยกตามรายการอย่างคร่าวๆให้พนักงานขับรถขยะทุกครั้งเพื่อแสดงถึงความโปร่งใสในการค้าขาย ความสนิทสนมและความพึงพอใจในการทำการค้าจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้รถขยะคันนั้นๆเป็นลูกค้าประจำของทางร้าน นอกจากข้อเสนอด้านราคาและสิ่งจูงใจที่กล่าวแล้ว ของขวัญของกำนัลเล็กๆน้อยๆในหน้าเทศกาล เช่น เสื้อผ้า หมวก สุรา เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่สนิทสนมเหมือนญาติ

<u>นางลัดดา</u> : เจ้าของร้านรับซื้อวัสดุจากท้ายรถ เล่าว่าเมื่อรถขยะเข้ามาถึงหน้าร้าน เจ้าของร้านจะให้ลูกชายซึ่งเป็นผู้ช่วยที่คอยออกไปจดน้ำหนักวัสดุ ลูกจ้างยกของและพนักงานท้ายรถขยะจะช่วยกันเอาของลงมาชั่ง และจดแยกน้ำหนักทีละประเภท ลูกชายจะนำน้ำหนักของวัสดุที่จดได้

เอกสารนี้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ หรือแสวงหาประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มาให้เจ้าของร้านคิดเงิน เจ้าของร้านจะเขียนตัวเลขที่แสดงน้ำหนักและราคาให้อย่างคร่าวๆ และจ่ายเงินสดให้เลยทันทีแก่พนักงานขับรถ (การสำรวจภาคสนาม. 2542)

ในการประกอบอาชีพแต่เดิมของคนคุ้ยวัสดุบนหัวกองนั้น อาจกล่าวได้ว่านอกจากกองขยะ หรือภูเขาขยะ ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญแล้ว กองขยะยังเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของครอบครัวและทุกคนที่อาศัยบริเวณรอบกองขยะ ถึงแม้ว่ากองขยะจะไม่ถือว่าเป็นปัจจัยการผลิตซึ่งคนในชุมชนเป็นเจ้าของ แต่เนื่องจากการเข้าถึงเป็นโดยอิสระ เพียงแต่คนหาวัสดุมีอุปกรณ์ในการคุ้ยจะสามารถมีเงินใช้ทันที แต่ดั่งเดิมกลุ่มคนที่อาจจะมีอิทธิพลบ้างเกี่ยวกับคนที่หาวัสดุอยู่บนหัวกอง จะได้แก่ เจ้าหน้าที่ของกทม. ซึ่งเป็นผู้ควบคุมทางที่ให้รถขยะแต่ละคันขึ้นไปเท การมีอิทธิพลนี้เชื่อมโยงกับร้านค้าที่รับซื้อของจากคนคุ้ยในแต่ละทาง คนหาวัสดุยังต้องพึ่งพาพ่อค้าที่รับซื้อของที่หัวกองเป็นแหล่งในการขายสินค้า ในขณะเดียวกันพ่อค้าต่างๆต้องพึ่งพาคนหาวัสดุในการสะสมของปริมาณมากพอที่จะส่งต่อให้พ่อค้ารายใหญ่หรือโรงงานต่อ ความสัมพันธ์ของการผลิตในอดีตระหว่างคนหาวัสดุ และพ่อค้าจึงปรากฏในรูปแบบของการพึ่งพาอาศัยกันมากกว่า ทั้งนี้หากเกิดการเอารัดเอาเปรียบขึ้นคนหาวัสดุอาจจะมีทางเลือกอยู่บ้างในการที่จะขายวัสดุให้กับร้านค้ารายใดๆ หากไม่พอใจในราคา หรือลักษณะการค้าขาย เช่น กดราคา โกงเครื่องชั่ง และการตัดน้ำหนักมากเกินไป เป็นต้น

ในปัจจุบันหากกล่าวโดยภาพกว้างของระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่แล้ว ลำดับศักย์ (Hierarchy) ภายในการผลิตที่เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่อาจแยกความแตกต่างได้โดยพิจารณาจากกระบวนการแบ่งงานกันทำและกระบวนการของแรงงานที่อยู่บนพื้นฐานของขนาดและระดับความเฉพาะเจาะจงในการทำงาน สามารถกล่าวเริ่มตั้งแต่กระบวนการเก็บที่เกิดจากคนหาวัสดุที่สถานีขนถ่าย คนหาวัสดุตามถังขยะข้างถนน และพนักงานเทขยะท้ายรถ ซึ่งอาจถือว่าเป็นส่วนฐานล่างสุดของลำดับศักย์ ต่อมาเป็นร้านค้ารับซื้อรายย่อยซึ่งอยู่ในลำดับที่เหนือขึ้นมาจากกระบวนการเก็บ เป็นเสมือนตัวกลางระหว่างวงจรส่วนบนและวงจรส่วนล่าง ต่อมาเป็นเอเย่นต์หรือผู้รับซื้อรายใหญ่ที่เหนือขึ้นมาจากร้านค้ารายย่อยและถือเป็นกลุ่มที่อยู่ในวงจรส่วนบน ยิ่งเหนือขึ้นไปจะยิ่งอยู่ห่างจากแหล่งของขยะ/วัสดุมากขึ้น ใช้ต้นทุนในดำเนินงานจำนวนมาก และมีพื้นที่ประกอบการขนาดใหญ่ขึ้น ซึ่งจะทำให้เพิ่มความสามารถในการคัดแยกวัสดุให้มีคุณภาพที่ดีและสามารถรวบรวมวัสดุได้ปริมาณมากส่งต่อสู่โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นระดับที่อยู่ห่างจากแหล่งขยะ/วัสดุมากที่สุด

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของกลุ่มการทำงานในระดับต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในลำดับศักย์ของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ พบว่าถูกผูกมัดกันไว้ด้วยความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันพา (Dependent Relationship)ระหว่างผู้อุปถัมภ์ (Patron) และ ผู้ถูกอุปถัมภ์ (Client) กล่าวอย่างง่ายๆ คือ กระบวนการที่ผู้รับซื้อวัสดุพยายามที่จะผูกมัดผู้ขายวัสดุให้ป้อนวัสดุให้กับผู้ซื้ออย่าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สม่ำเสมอ โดยผ่านวิธีการต่างๆเช่น ผ่านสินเชื่อ การกู้ยืมเงิน หรือ การจัดการที่เป็นข้อผูกพันอื่นๆ (DiGregorio. 1994)

เมื่อพิจารณาที่กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่อยู่ในชุมชน ข้อผูกมัดที่เกิดขึ้นระหว่างผู้หาวัสดุกับผู้รับซื้อสามารถแยกกล่าวได้เป็นกลุ่มใหญ่ๆ 2 กลุ่ม ที่มีการดำเนินการที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

กลุ่มแรก จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานขับรถขนขยะ/พนักงานเทขยะท้ายรถกับ ร้านค้ารับซื้อวัสดุภายในชุมชน ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาที่พบมีลักษณะร่วมที่เหมือนกันทุกร้านกล่าวคือ ร้านค้าจะพยายามที่จะรักษาระดับของปริมาณวัสดุให้สม่ำเสมอ หรือ มีอยู่ในปริมาณที่มากพอที่จะคุ้มค่าต่อการบรรทุกไปขายต่อในแต่ละวัน ทางหนึ่งที่สามารถทำได้คือการสร้างสินเชื่อหรือข้อผูกพันอื่นๆ ร้านค้าจะใช้รูปแบบของการทำประกันอุบัติเหตุให้กับรถขยะซึ่งเป็นสินเชื่อประเภทหนึ่ง เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับพนักงานของกทม.ว่าจะได้รับความช่วยเหลือหากเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน หรือเป็นการกู้ยืมเงินสดโดยตรงในกรณีที่รถขยะต้องการการซ่อมแซมเล็กๆน้อยๆ หรือกู้ยืมไปเพื่อใช้ส่วนตัว ดังนั้นรถขยะคันใดที่รับทำประกันกับร้านค้าใดจึงจำเป็นต้องนำวัสดุที่คัดแยกจากท้ายรถแต่ละวันไปขายยังร้านค้ารับซื้อนั้น ทางร้านค้าจะจดบันทึกและคอยติดตามว่ามีรถขยะคันใดที่ทำประกันให้แล้วโกงไม่นำของมาขายให้ก็จะดำเนินการถอนประกันทันที ร้านค้าบางรายอาจไม่ใช้วิธีการทำประกันเพราะมีปัญหากับรถขยะที่โกงอยู่บ่อยครั้ง จึงเลือกที่จะใช้ข้อผูกพันอย่างอื่นๆ ได้แก่ การจ่ายค่าจ้างรายเดือนให้กับรถที่นำวัสดุมาขาย ซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของรถและปริมาณวัสดุ โดยพนักงานกทม. ยังจะได้รับเงินจากการขายวัสดุในแต่ละวันด้วย หรือ การเหมาซื้อสินค้าซึ่งเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จ่ายค่าจ้างเป็นเดือน แต่ไม่ยกวัสดุชั่งน้ำหนักขายเพราะอาจจะเป็นรถที่มีขนาดเล็กและมีวัสดุน้อยมากในแต่ละเที่ยว สำหรับรถขยะที่เข้ามาขายไม่ประจำ หรือที่เรียกว่า "ขาจร" ทางร้านจะจ่ายเงินให้ต่อรายเที่ยวที่เอาวัสดุมาขาย เที่ยวละ 20-50 บาทเพิ่มเติมจากเงินที่ขายวัสดุ

> *นายสมบัติ: ซึ่งเป็นเจ้าของร้านแห่งหนึ่งเล่าว่า การที่รถขยะจะนำวัสดุมาขายให้มากๆ นั้นขึ้นอยู่ว่าร้านค้ามีแรงจูงใจอย่างไรบ้าง เช่น มีการประกันอุบัติเหตุให้แก่รถขยะและคนงาน ซึ่งทางร้านเสียค่าใช้จ่ายกับรถขยะแต่ละคันประมาณปีละ 10,000 บาท ประกันมีผลคุ้มครองคนขับรถ 2 คน และคนงาน 2 คน นอกจากนี้ยังแรงจูงในอื่นๆ เช่น ราคารับซื้อวัสดุ ความสนิทสนม และความช่วยเหลือกันได้ในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเงิน ปัจจุบันเจ้าของร้านประมาณว่ามีรถมาขายขยะให้ 10 คัน มีทั้งกลุ่มที่ทำประกันให้ และที่ไม่ได้ทำประกันเข้ามาขายให้โดยต้องจ่ายเงินให้กับพนักงานขับรถ 50 บาทต่อเที่ยวที่ขนมาวัสดุขาย (การสำรวจภาคสนาม. 2542*
>
> *ร้านของนางลัดดา: รถแต่ละคันทางร้านจะทำประกันรถให้ คือรับซ่อมเมื่อเกิดอุบัติเหตุ แต่ไม่ทำประกันชีวิตให้พนักงาน สำหรับรถขยะที่ไม่เอาประกันกับทางร้านและต้องการมาขายให้เป็นคราวๆไป ทางร้านจะให้ค่าตอบแทนต่อเที่ยวที่มาส่งให้ หรือเป็นรายวัน รายเดือน หรือเป็นเที่ยวๆละ 20 บาท เงินจำนวนนี้จะนอกเหนือจากเงินที่ได้จากการชั่งวัสดุขาย (การสำรวจภาคสนาม. 2542*

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลุ่มที่สอง เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายกับร้านค้ารับซื้อ จากข้อได้เปรียบของร้านค้าที่สามารถเข้าไปหาประโยชน์จากขยะที่อยู่ในสถานีแต่เพียงผู้เดียว ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของการคุ้ยหาวัสดุดังที่เคยมีมาในชุมชน การเข้าถึงที่เป็นอิสระได้ถูกจำกัด ผู้ที่มีอาชีพคุ้ยวัสดุภายในสถานีขนถ่ายกลายเป็นเพียงแรงงานที่ทำงานให้กับบริษัทและร้านค้าซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งขยะ เพื่อแลกกับค่าจ้างซึ่งแปรผันตามปริมาณงานที่ทำหรือน้ำหนักของวัสดุที่หาได้เท่านั้น ร้านค้าอาจจะสร้างเงื่อนไขและสิ่งผูกมัดต่างๆ เพื่อทำให้คนงานทำงานอยู่ภายใต้ภาวะพึ่งพาที่มีต่อร้านค้า โดยเงื่อนไขการเข้ามาคุ้ยหาวัสดุจากกองขยะภายในสถานีนอกจากต้องผ่านการพิจารณาของเจ้าของร้านแล้ว ยังต้องเสียเงินเพื่อซื้อเสื้อทีมก่อนจึงจะสามารถเข้ามาทำงานได้ วัสดุที่หาได้ต้องขายให้กับร้านค้ารับซื้อเพียงที่เดียว นอกจากนี้ร้านค้าจะบังคับให้คนหาวัสดุทำประกันชีวิตโดยต้องเสียค่าเบี้ยประกันรายปีให้ครบตามเวลาที่ทางร้านกำหนด การทำประกันชีวิตนี้ถือว่าเป็นสินเชื่อประเภทหนึ่งที่ทางร้านจะเป็นผู้ออกเงินค่าเบี้ยประกันให้ก่อนในอันดับแรกโดยที่คนหาวัสดุเหล่านั้นจะถือว่าเป็นลูกหนี้กับทางร้าน และทยอยผ่อนชำระค่าเบี้ยประกันคืนจนหมด ผู้ที่ไม่มีเงินอาจจะต้องให้เจ้าของร้านหักเงินจากค่าขายวัสดุที่ได้ในแต่ละวัน หากคนหาวัสดุรายใดไม่สามารถจ่ายเบี้ยประกันคืนแก่ทางร้านได้หมดตามกำหนดอาจจะถูกทางร้านให้ออกจนกว่าจะมีเงินมาจ่าย

DiGregorio (1994) ได้กล่าวว่า การสร้างสินเชื่อและข้อผูกมัดอื่นๆ ถือเป็นรูปแบบที่ธรรมดามากที่สุดที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างผู้ที่เราเรียกว่าเป็นผู้อุปถัมภ์และผู้ที่ถูกอุปถัมภ์ แต่ต้องถือว่าเป็นวิธีการหนึ่งในหลายวิธีที่จะสามารถทำให้การเข้าถึงแหล่งขยะถูกควบคุมและปริมาณวัสดุถูกรักษาไว้ การอุปถัมภ์จะเกิดขึ้นเสมอในที่ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสองฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามกันของลำดับศักย์ปรากฏอยู่ จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าในบางกรณีมีระดับของการพึ่งพาอาศัยที่ต่างๆ กันในความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นี้ เช่น การช่วยเหลือในเรื่องการเข้าถึงแหล่งวัสดุ การให้ความช่วยเหลือเรื่องเงิน การให้ของขวัญของกำนัลในโอกาสพิเศษ ซึ่งเหล่านี้ Breman (1985) กล่าวว่าอาจเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความซื่อสัตย์จงรักภักดี และความชอบธรรมในการเอารัดเอาเปรียบมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากผู้ที่ถูกอุปถัมภ์ (DiGregorio. 1994)

4.2.3.2 ความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตระหว่างวิถีของการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมกับวิถีการผลิตแบบทุนนิยม

โรงงานอุตสาหกรรมถือเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญของกระบวนการผลิตภายในโครงข่ายการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ โรงงานอาจจะใช้วัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตสินค้าใหม่ทั้ง 100 % หรือ ใช้เป็นส่วนประกอบอื่นๆ ของสินค้า ดังนั้นแหล่งที่จะได้มาของวัสดุต่างๆที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่จึงเป็นส่วนที่สำคัญต่อกระบวนการผลิตของโรงงาน แหล่งเหล่านี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จะเป็นตัวป้อนวัตถุดิบให้แก่โรงงาน วัสดุที่เข้าสู่กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่สามารถผ่านเข้ามาได้หลายทาง ทั้งที่ปะปนมากับขยะที่ทิ้ง และวัสดุที่เป็นของเก่ารับซื้อตามแหล่งต่างๆ ซึ่งทั้งสองประเภทนี้มีความแตกต่างกันทางกายภาพสังเกตได้จากคุณภาพของวัสดุ โดยพวกที่รับซื้อของเก่าตามบ้าน (ซาเล้ง) จะเน้นวัสดุที่สะอาดกว่าหรือมีคุณภาพดีกว่า อย่างไรก็ตามวัสดุที่ปะปนมากับขยะนั้นยังสามารถแยกหนทางย่อยที่เข้าสู่ระบบได้อีก 3 ทาง คือมาจาก 1) พวกที่คุ้ยหาวัสดุจากถังขยะหรือกองขยะทั่วไป 2) พวกที่คุ้ยหาวัสดุจากสถานที่กำจัดขยะ และ3) พวกที่คัดแยกวัสดุจากท้ายรถขนขยะ จากกระบวนการเก็บที่เกิดจากกลุ่มต่างๆ ที่กล่าวมานี้ วัสดุจะต้องผ่านกระบวนการซื้อขายแลกเปลี่ยนโดยอาศัยร้านค้ารับซื้อรายย่อยเป็นตัวกลาง ซึ่งอาจจะเป็นการขายเพียงต่อเดียวหรือหลายต่อ ก่อนที่วัสดุจะผ่านสู่ตัวแทนผู้รับซื้อรายใหญ่แล้วเข้าสู่กระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมต่อไป

ผู้วิจัยได้แยกประเด็นของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการผลิตระหว่างวิถีของการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมกับวิถีของการผลิตแบบทุนนิยมที่ปรากฏอยู่ด้วยกันในระบบการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ไว้ 4 ประเด็นด้วยกันคือ หนึ่ง ส่วนที่เกี่ยวข้องกับกลไกในการกำหนดราคาวัสดุที่มีการขายต่อกันเป็นทอดๆในระบบ สอง กล่าวถึงความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างสองวิถีการผลิตดังกล่าว สาม กล่าวถึงอุปสงค์และอุปทานของวัสดุที่อยู่ในระบบ และส่วนสุดท้ายจะเป็นการสรุปกระบวนการรักษาและทำลายการผลิตของแรงงานนอกระบบและผู้ผลิตเล็กอิสระที่มีอยู่ในกระบวนการปัจจุบัน

1) กลไกการกำหนดราคา

สำหรับภายในชุมชนที่ศึกษา แต่เดิมวัสดุจำนวนมากที่เกิดจากการทำงานภายในชุมชนจะอาศัยผู้ที่คุ้ยหาขยะจากหัวกองขยะเป็นสำคัญ แต่ปัจจุบันวัสดุเหล่านี้ได้แยกเป็นสองแหล่งใหญ่ๆ คือ

1) วัสดุที่ได้จากการท้ายรถขนขยะ และ

2) วัสดุที่ได้จากสถานีขนถ่ายขยะมูลฝอย

การทำงานของทั้งพนักงานกทม. และแรงงานที่หาวัสดุในสถานีขนถ่าย ดูเหมือนว่าจะไม่มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวโยงไปถึงโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ในระบบได้ แต่จากความจำเป็นของการซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ต้องอาศัยคนกลางซึ่งได้แก่ร้านค้าและตัวแทนรับซื้อระดับต่างๆ เป็นส่วนเชื่อมโยงให้วัสดุไปถึงโรงงาน อิทธิพลของกลไกในการกำหนดราคาจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในกระบวนการซื้อขายนี้

กลไกในกำหนดราคาวัสดุที่มีลักษณะเป็นลำดับขั้นลงมาจากวงจรส่วนบนลงมาสู่ส่วนล่างสุด จากผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมลงมาถึงผู้ที่คุ้ย/หาวัสดุนี้ โรงงานอุตสาหกรรมจะเป็นผู้กำหนดราคาในการรับซื้อวัสดุแต่ละประเภท ผ่านทางตัวแทนผู้รับซื้อของโรงงาน หรือผู้ค้าส่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รายใหญ่และผ่านมาสู่ร้านค้ารับซื้อรายย่อยระดับต่างๆ ร้านค้ารายย่อยที่อยู่ใกล้แรงงานที่หาวัสดุที่สุดจะเป็นกลุ่มสุดท้ายที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดราคาวัสดุ ราคาของวัสดุจะลดลงตามสัดส่วนของการกำหนดกำไรและผลตอบแทนที่ตัวกลางซื้อขายต่างๆต้องการ โดยพิจารณาไตร่ตรองจากราคารับซื้อและราคาขายต่อ ถึงแม้ว่าร้านค้ารับซื้อวัสดุโดยตรงจากแรงงานที่หาวัสดุจะมีอิทธิพลในการกำหนดราคาที่เหนือกว่าอยู่บ้างแต่อาจจะมีความยืดหยุ่นหรือช่องว่างของการปรับราคาที่จำกัดกว่าตัวแทนรับซื้อรายใหญ่ กล่าวคือร้านค้ารายย่อยส่วนใหญ่ในชุมชนจะรับซื้อวัสดุจากแรงงานที่เก็บมาขายที่ราคาขึ้นลงไม่มาก หรือมีการเปลี่ยนแปลงไม่บ่อยนัก แต่หากไม่สามารถทนต่อส่วนต่างที่มีอยู่ได้ จะพิจารณาที่จะลดราคาในการรับซื้อลงทันที อย่างไรก็ตามราคาของวัสดุจากโรงงานยังอาจจะขึ้นอยู่กับปัจจัยของการแข่งขันกันในตลาด ความขาดแคลนของวัสดุ และการนำวัสดุใช้แล้วจากต่างประเทศที่มีราคาถูกกว่าเข้ามา

ด้วยเหตุนี้แรงงานนอกระบบที่หาวัสดุผ่านเส้นทางต่างๆที่กล่าวมาจึงเป็นเสมือนแรงงานที่สำคัญในการหาวัสดุป้อนแก่โรงงานอุตสาหกรรม ทั้งๆที่ไม่ได้เป็นแรงงานที่ถูกจ้างจากโรงงานหรือนายทุนโดยตรงหรือไม่ได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนอื่นใดในการทำงานจากโรงงานเลย แรงงานเหล่านี้ก่อให้เกิดวัสดุปริมาณมากที่มีราคาถูกแก่โรงงาน ด้วยการขาดอิทธิพลในการกำหนดราคาของวัสดุที่เกิดจากการทำงานของตัวเองโดยตรง แต่กลับเป็นการขายวัสดุภายใต้การกำหนดราคาจากโรงงาน และอาศัยตัวกลางอย่างร้านค้ารายย่อยในการรักษาระดับของราคาส่งทอดลงมาสู่แรงงานที่เก็บและคัดแยกวัสดุ หากแรงงานเหล่านี้เพิ่มการทำงานในการหาวัสดุได้มากเท่าใด เท่ากับเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับตัวเองมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งเกิดเป็นการผลิตซ้ำที่ก่อให้เกิดทั้งวัสดุและแรงงานราคาถูกให้แก่โรงงานอุตสาหกรรม โดยที่โรงงานไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างงานและให้สวัสดิการโดยตรงใดๆทั้งสิ้น ในขณะที่การทำงานของแรงงานนอกระบบก่อให้เกิดเพียงค่าตอบแทนเพื่อการยังชีพในแต่ละวันเท่านั้น

> *จากรายได้ที่เกิดจากการหาวัสดุ เฉลี่ยวันละ 100 บาท ของผู้ที่คุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ ซึ่งเทียบได้กับค่าใช้จ่ายทั่วไปรายวันของครัวเรือน หรือมองได้ว่าเป็นการทำมาหากินในลักษณะที่หาเช้ากินค่ำ หากต้องการใช้เงินที่นอกเหนือจากนี้ เช่น ค่าเล่าเรียน ซื้อของ เป็นต้น ชาวบ้านส่วนใหญ่จะอาศัยกลยุทธในการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดและสามารถมีของใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของเขาได้ เช่น การกู้ยืม การจำนำของ และการซื้อของเงินเชื่อ เป็นต้น (การสำรวจภาคสนาม. 2542)*

2) ความสัมพันธ์แบบพึ่งพา

หากพิจารณาที่ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างสองวิถีการผลิตจะพบว่าโรงงานอุตสาหกรรม (วิถีการผลิตแบบทุนนิยม) ที่ต้องการวัสดุจำนวนมากเพื่อป้อนเข้าสู่กระบวนการผลิต สิ่งสำคัญที่ต้องพึ่งพาและขาดไม่ได้คือแหล่งของวัสดุ ในขณะที่แรงงานนอกระบบและผู้ผลิตเล็กอิสระ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต้องพึ่งพาโรงงานเป็นแหล่งขายวัสดุที่สำคัญที่สุด หากพิจารณาเพียงเท่านี้อาจจะเห็นว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้ แรงงานนอกระบบและผู้ผลิตเล็กอิสระมักเป็นส่วนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากการถ่ายเทมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากการทำงาน โรงงานมิได้เสียค่าใช้จ่ายกับวัสดุที่เป็นต้นทุนของการผลิตเท่ากับกำลังแรงงานที่เสียไป การประกอบอาชีพของแรงงานนอกระบบและผู้ผลิตเล็กอิสระจำนวนมากกลายเป็นส่วนประกอบย่อยที่รับใช้การผลิตของโรงงานหรือนายทุน โดยมีเพียงรายได้จากการขายวัสดุตามราคาที่ถูกกำหนดลงมาเป็นทอดๆ จากโรงงานเท่านั้น หากมองเพียงเท่านี้จะเห็นว่ากลุ่มใดที่เป็นกลุ่มที่ได้เปรียบและกลุ่มใดเสียเปรียบ

การกล่าวถึงมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากการผลิตภายในกระบวนการสามารถวิเคราะห์ได้ว่าตัวกลางรับซื้อวัสดุในระดับต่างๆจะได้รับส่วนแบ่งมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากส่วนต่างของราคาซื้อและราคาขายวัสดุ ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นปลายด้านหนึ่งของวงจรจะได้รับส่วนแบ่งของมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากการผลิตสินค้าด้วยต้นทุนการผลิตราคาถูก ในขณะที่แรงงานนอกระบบที่เก็บและคัดแยกวัสดุเป็นส่วนที่อยู่ล่างสุดของวงจรและมีโอกาสในการสะสมมูลค่าส่วนเกินได้จำกัดมาก การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดจากการสะสมส่วนเกินจากการทำงานเพื่อเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือสู่ระดับที่สูงขึ้นไปของวงจรจึงเป็นไปได้ยาก ดังจะเห็นได้จาก ผู้ที่ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการหาวัสดุส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยหาวัสดุมาตั้งแต่ยังมีหัวกองและยังคงต้องยึดอาชีพที่เกี่ยวข้องนี้ต่อไปโดยไม่มีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงอาชีพและที่อยู่อาศัย

> *จากข้อมูลการสำรวจแบบสอบถาม พบว่า ในจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ที่อาชีพคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่าย พนักงานเก็บขนขยะของกทม. ผู้ที่คุ้ยวัสดุตามถังขยะภายนอกชุมชน และผู้ที่คัดแยกวัสดุตามร้าน ร้อยละ 81.5 เคยประกอบอาชีพคุ้ยวัสดุบนหัวกอง (หัวข้อที่ 4.3.3.2)*

นอกจากแรงงานนอกระบบจะเป็นผู้ป้อนวัตถุดิบในการผลิตราคาถูกให้แก่โรงงานแล้ว ผู้วิจัยยังพิจารณาว่า สินค้าที่เกิดจากการผลิตของอุตสาหกรรมที่มีการนำวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ใหม่นี้ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือสินค้ามากมายหลายประเภทเพื่อการอุปโภคต่างๆ เช่น ถุงพลาสติก เครื่องใช้พลาสติกต่างๆ กระดาษ เป็นต้น สินค้าส่วนหนึ่งที่ใช้วัสดุเหลือใช้ในการผลิตจะก่อให้เกิดสินค้าที่มีราคาถูก ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมืองได้ ดังนั้นแรงงานนอกระบบที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดปัจจัยในการดำรงชีวิตที่มีราคาถูกให้กับคนยากจนที่อยู่ในเมืองด้วยทางหนึ่ง แต่หากพิจารณาจากการที่กล่าวถึงส่วนแบ่งมูลค่าส่วนเกินที่อยู่ในกระบวนการนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่านอกจากการนำเข้าวัตถุดิบมือสองจำนวนมากที่เกิดจากการเอารัดเอาเปรียบมูลค่าส่วนเกินจากแรงงานนอกระบบที่เก็บและคัดแยกวัสดุแล้ว นายทุนผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมยังได้รับมูลค่าส่วนเกินจากแรงงานส่วนนี้อีกทางหนึ่ง ซึ่งเกิดต่างช่วงเวลากันคือ กำไรที่เกิดจากการขายสินค้าให้แก่แรงงานซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนยากจนที่อยู่ในเมืองเช่นกัน ดังนั้นทางหนึ่งที่สำคัญและก่อให้เกิดมูลค่าส่วนเกินเพิ่มขึ้นแก่ผู้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประกอบการ คือ การลดต้นทุนการผลิตจากการใช้วัสดุและแรงงานราคาถูกที่เกิดจากการทำงานที่แอบแฝงภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

3) อุปสงค์ และอุปทานของวัสดุ

ราคาของวัสดุที่ซื้อขายกันในตลาดเป็นส่วนที่มีผลโดยตรงมาจากอุปสงค์และอุปทานของวัสดุ โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งมีข้อได้เปรียบในด้านเงินทุนและปัจจัยการผลิตอื่นๆ จะมีส่วนในการกำหนดอุปสงค์และอุปทานของตลาดที่สำคัญ หากช่วงใดที่สินค้าภายในประเทศมีไม่พอกับความต้องการหรือคุณภาพต่ำ โรงงานจะมีทางเลือกที่จะสั่งซื้อวัสดุเหลือใช้ที่อาจจะมีราคาถูกกว่าจากต่างประเทศเข้ามา ผลที่ตามมาคือราคาของวัสดุในประเทศจะลดลงเนื่องจากปริมาณวัสดุในตลาดที่เพิ่มขึ้น หรือหากในกรณีที่ไม่เกี่ยวข้องกับปริมาณวัสดุที่มาจากต่างประเทศ ถ้าโรงงานอุตสาหกรรมมีการผลิตที่ลดลงก็เท่ากับต้องใช้วัสดุน้อยลง ปริมาณวัสดุในตลาดจะมีเหลือมากขึ้นและส่งผลต่อราคาในที่สุด นอกจากนี้ความต้องการใช้วัสดุของผู้ผลิตที่ส่งผลต่อราคาของวัสดุจะเป็นส่วนหนึ่งที่กดดันให้แรงงานนอกระบบทำงานหนักเพื่อหาวัสดุให้มีปริมาณเพิ่มขึ้น ทั้งในส่วนของการทำงานของผู้ที่หาวัสดุและผู้ผลิตเล็กอิสระอย่างร้านค้ารายย่อย

> *นายสมบัติ เจ้าของร้านรับซื้อรายย่อยในชุมชน กล่าวว่า การนำเข้าวัสดุเหลือใช้จากต่างประเทศสามารถทำให้โรงงานลดต้นทุนลงได้ เนื่องจากการนำเข้าวัสดุเหล่านี้ไม่มีข้อกำหนดด้านภาษีที่เข้มงวด ทำให้ราคาของวัสดุที่นำเข้าส่วนใหญ่มีราคาต่ำกว่าวัสดุที่มีในประเทศ รวมทั้งอาจจะมีคุณภาพที่ดีกว่า เช่น การนำเข้ากระดาษหนังสือพิมพ์เก่าจากสหรัฐอเมริกา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม โรงงานยังต้องพิจารณาว่าคุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการด้วย เพราะวัสดุบางประเภทที่นำเข้ามาโรงงานอุตสาหกรรมต้องรับภาระในการคัดแยกเอง ซึ่งต่างจากวัสดุในประเทศที่มีการคัดแยกและทำความสะอาดจากแหล่งที่รวบรวมก่อนเข้าสู่โรงงาน) (การสำรวจภาคสนาม. 2542)*

4) การอนุรักษ์ และการทำลายการผลิตของวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยม

แรงงานนอกระบบและผู้ผลิตเล็กอิสระที่อยู่ในการทำงานต่างๆ ตั้งแต่กระบวนการเก็บและการแลกเปลี่ยน นอกจากก่อให้เกิดการพึ่งพาต่อกันในทางเอื้อประโยชน์กับนายทุนแล้ว นายทุนผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมยังได้รับส่วนแบ่งมูลค่าส่วนเกินที่ได้เปรียบที่สุดของวงจร (ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น) ดังนั้นการคงวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมให้สามารถทำงานให้กับโรงงานอุตสาหกรรมในลักษณะที่ซ่อนเร้นด้วยแรงงานและวัสดุจำนวนมากที่ราคาถูก จึงเป็นข้อได้เปรียบที่เกิดขึ้นกับนายทุน และเป็นเหตุผลที่ทำให้วิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมถูกกระบวนการอนุรักษ์ไว้ภายใต้การผลิตของทุนนิยม อาชีพคุ้ยขยะบนหัวกองที่อยู่ในชุมชนเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการอนุรักษ์ กล่าวคือ คนคุ้ยหาวัสดุจากขยะไม่ได้ถูกทำให้หมดไปด้วยการเปลี่ยนแปลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเทหัวกอง การผลิตภายในกระบวนพยายามที่จะทำลายองค์ประกอบบางส่วนที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ และปรับปรุงรูปแบบบางส่วนของการทำงานของคนคุ้ยหาวัสดุจากขยะภายใต้ลักษณะของการทำงานในลักษณะเดิมที่หัวกองไปเป็นการทำงานคุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่าย ผู้ประกอบการเล็งเห็นประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานของคนที่คุ้ยขยะบนหัวกองที่เข้าใจว่าของตนเองการทำงานได้อย่างอิสระและอาศัยอิทธิพลในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่เหนือกล่าวทั้งด้านเงินทุนและการเข้าถึงแหล่งขยะ มาเป็นข้อที่จะเอาประโยชน์ที่จะเกิดจากการทำงานแบบในอดีต ได้แก่ การอนุญาตให้คนคุ้ยหาวัสดุมีรายได้จากการขายวัสดุในลักษณะของการทำงานแต่ดั่งเดิม แต่เปลี่ยนเงื่อนไขในการเข้าถึงแหล่งขยะที่ต้องต้องตกอยู่ภายใต้ข้อกำหนดต่างๆ ที่สร้างขึ้นมาใหม่ และภายใต้การแลกเปลี่ยนซื้อขายวัสดุที่ถูกกำหนดอย่างไม่มีทางเลือก

จากสภาพปัจจุบันของพื้นที่กรณีศึกษาจะเห็นได้ว่าผู้ที่ได้เปรียบพยายามทำลายโอกาสในการเลือกขายวัสดุและการเข้าถึงแหล่งขยะที่เป็นอิสระซึ่งเป็นส่วนที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ประกอบการ สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นในการทำงานของคนคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายคือ การทำงานในลักษณะตัวใครตัวมัน ซึ่งมีความแตกต่างจากการคุ้ยหาขยะของคนที่ทำงานบนหัวกองในอดีตที่ทำงานเหมือนเป็นอาชีพที่ทำร่วมกันของครอบครัวหรือชุมชน โดยจะดูได้จากการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนหนึ่งๆ กับพ่อค้าในชุมชนของตนเองในการหาวัสดุในบริเวณที่ชุมชนนั้นๆจับจอง (มานพ ประทุมทอง. 2531) แต่การทำงานในปัจจุบันของคนคุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายถูกแยกออก (Atomize) ให้มีลักษณะการทำงานที่เป็นแบบตัวใครตัวมัน ขยะที่เป็นแหล่งวัสดุไม่มีการจับจองเหมือนในอดีต ไม่มีใครมีอิทธิพลเหนือแหล่งวัสดุเท่ากับร้านค้าและบริษัทผู้รับเหมา ดังนั้นใครหาได้เท่าไรจะขายเฉพาะส่วนของตัวเองไม่มีการขายวัสดุรวมกัน ถึงแม้ว่าประเด็นนี้จะเป็นจุดอ่อนของการรวมกลุ่มกันในการต่อรองเงื่อนไขต่างๆกับร้านค้า แต่จากการซักถามผู้ที่ทำอาชีพนี้ต่างยอมรับในการอยู่ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ของทางร้าน เนื่องจากเหตุผลที่ต้องการงานทำ หากก่อปัญหาและความวุ่นวายขึ้นในสถานีขนถ่าย ทั้งร้านค้าและคนคุ้ยหาวัสดุจะไม่สามารถเข้ามาทำมาหากินในสถานีได้ หากคนงานสามารถรวมตัวกันได้การเรียกร้องต่างๆ จะสามารถเกิดขึ้นได้ ดังเช่น กรณีที่ตัวอย่างหนึ่งได้กล่าวถึง การขอขึ้นราคาของอลูมิเนียมซึ่งคนงานกล่าวว่ามีราคาต่างจากภายนอกถึงครึ่งต่อครึ่ง จึงขอให้ทางร้านปรับราคาขึ้นซึ่งก็สามารถทำสำเร็จได้ อย่างไรก็ตามเหตุการอย่างนี้ไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก

นอกจากกระบวนการอนุรักษ์การผลิตของวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมที่เกิดกับผู้ที่เก็บวัสดุแล้ว แม้แต่การรับซื้อวัสดุของร้านค้ารายย่อยก็ยังคงถูกรักษาไว้เพื่อเป็นตัวกลางในการส่งถ่ายวัสดุและถ่ายทอดราคาภายในระบบ ด้วยการเปลี่ยนแปลงการทำงานบางส่วนโดยเน้นหนักที่การรับซื้อขยะจากท้ายรถขยะ และปรับปรุงการทำงานโดยการเพิ่มสิ่งจูงใจในการทำการค้า จากการสำรวจในชุมชนพบว่ามีร้านค้าจำนวนหนึ่งที่เกิดเพิ่มขึ้นหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการเทกองกลางแจ้ง จะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เห็นได้ว่าผู้ผลิตเล็กอิสระในส่วนนี้ไม่ได้ถูกทำลายให้หายไป เพียงแต่ถูกรักษาไว้และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานที่ยังสามารถก่อให้เกิดการผลิตภายในกระบวนการนี้ต่อไปได้

นอกจากที่กล่าวมา มีผู้กล่าวว่าการดำรงแรงงานนอกระบบไว้นี้เป็นผลดีต่อรัฐของประเทศกำลังพัฒนา แรงงานนอกระบบกหรือผู้ผลิตเล็กอิสระจำนวนมากอาจจะเป็นกลยุทธการบริหารทางราชการของรัฐในการช่วยลดการลงทุนเพื่อความต้องการที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมต่างๆ (Drakakis. 1990) จากกรณีศึกษาพบว่าคนงานที่อยู่นอกระบบส่วนใหญ่อยู่ในที่อยู่อาศัยนอกระบบ (Informal Housing) สำหรับผู้ที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ซึ่งเดิมอาศัยอยู่บนพื้นที่บุกรุกของ กทม.และทำอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกอง จนถึงปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงการทำงานไปต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว คนเหล่านี้ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่บุกรุกนี้อยู่ และการทำงานของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนบุกรุกนี้ส่วนใหญ่ก็ยังเกี่ยวข้องอยู่กับขยะและเอื้อประโยชน์ต่อการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ สิ่งหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นชัดเจนและให้ผลดีต่อรัฐคือแรงงานที่นำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ที่รัฐไม่ต้องเสียงบประมาณในการคัดแยกหรือการรงณรงค์ต่างๆ แม้กระทั่งการทำงานของพนักงานขนเทขยะ ที่คัดแยกวัสดุนำกลับมาใช้ใหม่ก็มิได้เป็นการทำงานในหน้าที่ แต่กลับเป็นการทำงานหารายได้เสริมที่ก่อประโยชน์ให้กับรัฐโดยที่ไม่มีค่าตอบแทนในส่วนนี้ที่ชัดเจน ประการต่อมารัฐ (กทม.)ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อที่อยู่อาศัยของคนงานที่เกี่ยวข้องเหล่านั้น การให้อยู่ในพื้นที่บุกรุกและอยู่ใกล้โรงงานกำจัดขยะ ทำให้กทม.สามารถได้รับประโยชน์จากแรงงานเหล่านี้ โดยที่ไม่มีภาระผูกพันแต่อย่างไร ชาวบ้านที่อยู่บนพื้นที่บุกรุกนี้สามารถจะถูกไล่ที่เมื่อใดก็ได้หากรัฐต้องการ แต่ที่ผ่านมาหลังจากการเปลี่ยนแปลงยกเลิกการเทกองและยังไม่มีระบบการคัดแยกขยะของรัฐที่มีประสิทธิภาพ การทำงานและการอยู่อาศัยของคนงานกลุ่มนี้จึงยังคงอยู่ในพื้นที่

อีกกระบวนการหนึ่งที่กล่าวควบคู่กับการอนุรักษ์ คือ กระบวนการทำลายการผลิตของวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยม จากประโยชน์ที่นายทุนที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ได้จากการทำงานของแรงงานนอกระบบจำนวนมากนี้ จึงไม่พบปรากฏการณ์หรือเหตุผลใดที่นายทุนจะต้องการทำลายล้างวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมให้หมดไปในขณะนี้ แต่การเปลี่ยนแปลงการกำจัดขยะที่ผ่านมาภายในชุมชนเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดถึงการทำลายวิถีการผลิตและวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานนอกระบบ ซึ่งเกิดจากนโยบายของรัฐ การเปลี่ยนแปลงยกเลิกการเทกองภายในบริเวณโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชมีผลในการทำลายอาชีพของคนคุ้ยขยะที่หัวกองที่มีมากว่า 30 ปี การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่มีมาตราการในการช่วยเหลือผู้ที่ประกอบอาชีพนี้อย่างพอเพียง มีบางส่วนที่สามารถเข้าทำงานกับกทม.ได้ และอีกจำนวนหนึ่งตกอยู่ในภาวะว่างงาน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีเหตุผลในด้านของสภาพแวดล้อมของพื้นที่และเพิ่มประสิทธิภาพในการกำจัดขยะ โดยไม่มีเหตุผลในประเด็นของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่ชัดเจน จากการสำรวจภาคสนามยังคงเห็นว่าการทำงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุนที่มีอยู่ในชุมชนไม่ได้เป็นการจัดการโดยรัฐ แต่เป็นการทำงานของแรงงานนอกระบบที่อยู่ในชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 ข้อมูลพื้นฐานผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช

4.3.1 ที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม

ชุมชนบริเวณโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช กรุงเทพมหานคร มีชุมชนอยู่อาศัย 4 ชุมชน บริเวณปากทางเข้าออกของโรงงานกำจัดขยะฯ ได้แก่ ชุมชนเกาะยาว ชุมชนเกาะมุสลิม ชุมชนสามัคคีธรรม และชุมชนร่วมใจพัฒนา แต่ดั้งเดิมบริเวณดังกล่าวเป็นทุ่งนา ต่อมาตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2506 ทางกรุงเทพมหานครได้ย้ายที่ทิ้งขยะมาอยู่บริเวณที่ดินของกรุงเทพมหานคร ซอยอ่อนนุช หมู่ที่ 3 แขวงประเวศ เขตประเวศ จากโรงกำจัดขยะเดิมซึ่งเคยเป็นแหล่งขยะที่ใหญ่อยู่บริเวณดินแดง และเป็นที่ทำมาหากินของชาวบ้านบริเวณนั้น เมื่อมีการย้ายที่ทิ้งขยะในช่วงแรกจึงมีชาวบ้านส่วนหนึ่งย้ายเข้ามาอยู่ที่ซอยอ่อนนุช โดยส่วนหนึ่งย้ายมาเพื่อประกอบอาชีพคุ้ยขยะตามเดิม และส่วนหนึ่งเป็นพนักงานของกทม. ได้มาทำการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยโดยเช่าที่ของเอกชน และบางส่วนได้ปลูกสร้างบ้านเรือนบนที่ดินของกทม. ซึ่งเป็นที่ว่างเปล่าบริเวณรอบกองขยะ ต่อมาเมื่อรถขยะนำขยะมากเทที่นี่มากขึ้น ชาวบ้านจึงเริ่มย้ายบ้านมาปลูกสร้างบริเวณที่ของ กทม.มากขึ้น ประกอบกับได้มีการยกเลิกที่ทิ้งขยะที่ดินแดงโดยเด็ดขาด (พ.ศ.2510) และมีการไล่รื้อสลัมบริเวณกองขยะดินแดง มีชาวบ้านอีกกว่า 100 ครอบครัวที่มีอาชีพคุ้ยขยะ และพนักงานของ กทม.ได้ย้ายมาปลูกสร้างบ้านเรือนบริเวณที่ทิ้งขยะแห่งใหม่มากขึ้นเรื่อย เกิดเป็นชุมชนแออัด จวบจนถึงปัจจุบัน (มานพ ประทุมทอง. 2531) จะเห็นได้ว่าความเป็นมาของการเกิดชุมชนบริเวณกองขยะแห่งนี้ เกิดขึ้นจากการโยกย้ายตามกองขยะมาประกอบอาชีพ ชาวบ้านมีวิถีการดำรงชีวิตที่พึ่งพาขยะ และอยู่ควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตของเมืองที่ยังผลิตขยะอยู่ทุกวันเรื่อยมา ถึงแม้จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับกองขยะและอาชีพของพวกเขา ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงในอีก 30 กว่าปีต่อมา

เมื่อปี พ.ศ.2537 ทางกทม.ได้ทำการยกเลิกการเทกองขยะไว้กลางแจ้งบริเวณกองขยะอ่อนนุช แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านที่อยู่เดิมส่วนใหญ่ก็มิได้ย้ายออกไปจากพื้นที่ แต่ได้ปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและเปลี่ยนแปลงอาชีพจากการคุ้ยขยะที่หัวกองไปสู่อาชีพอื่นๆ บางส่วนยังคงพึ่งพาอาศัยขยะในการยังชีพเหมือนเช่นเดิม เช่น การเข้าไปคุ้ยขยะในสถานีขนถ่ายขยะ เป็นพนักงานท้ายรถขนขยะ รับจ้างคัดขยะตามร้านรับซื้อ และส่วนหนึ่งยังคงมีการทำมาหากินอยู่ในบริเวณเดิมโดย เป็นผู้รับซื้อขยะจากรถขยะ และทำการคัดแยกเพื่อขายให้แก่ผู้มารับซื้อจากภายนอก ในจำนวนของผู้ที่เคยประกอบอาชีพคุ้ยขยะที่หัวกองที่เป็นผู้หญิงส่วนใหญ่และมีการศึกษาอยู่บ้างสามารถเข้าสมัครทำงานกับกทม.เป็นพนักงานกวาดถนน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3.1.1 กรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัย

จากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีกลุ่มของผู้ที่เช่าที่ดินปลูกสร้างบ้านมากที่สุด (ร้อยละ 44.2) รองลงมาเป็นพวกที่ปลูกสร้างบ้านอยู่บนพื้นที่บุกรุก (ร้อยละ 29.8) ปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่บนพื้นที่ของตนเองร้อยละ (22.1) และ เป็นผู้อาศัย (ร้อยละ 3.8) ตามลำดับ (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 แสดงลักษณะกรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัยบนที่ดิน

ชุมชน	กรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัยบนที่ดิน				รวม
	เจ้าของ	เช่า	อาศัย	บุกรุก	
ชุมชนเกาะยาว	-	1 (1.0)	1 (1.0)	28 (26.9)	30 (28.8)
ชุมชนเกาะมุสลิม	7 (6.7)	9 (8.7)	-	-	16 (15.4)
ชุมชนร่วมใจพัฒนา	14 (13.5)	-	3 (2.9)	2 (1.9)	19 (18.3)
ชุมชนสามัคคีธรรม	2 (1.9)	36 (34.6)	-	1 (1.0)	39 (37.5)
รวม	23 (22.1)	46 (44.2)	4 (3.8)	31 (29.8)	104 (100)

หมายเหตุ ( ) ร้อยละ

- Chi-Square Tests : Value = 145.256[a.], df. = 9, Asymp. Sig. (2-tailed) = .000

[a.] 7 cells (43.8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .62.

ในจำนวนของผู้ที่อยู่อาศัยบนที่ดินของตนเองส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนร่วมใจพัฒนารองลงมาได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกาะมุสลิม และสามัคคีธรรม ตามลำดับ แต่เดิมชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนร่วมใจพัฒนานี้อยู่อาศัยในพื้นที่บุกรุกของกทม. แต่เมื่อพื้นที่อยู่อาศัยดังกล่าวมีปัญหาในการรื้อไล่จากกรุงเทพมหานครเมื่อประมาณปี พ.ศ.2528 ชาวบ้านจึงพยายามรวมตัวกันเพื่อต่อรองกับกรุงเทพมหานครแต่ไม่สำเร็จ จึงรวมกลุ่มสหกรณ์รับสมาชิกที่ได้รับความเดือดร้อนเพื่อระดมเงินซื้อพื้นที่ดินของเอกชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพในบริเวณนั้นได้อยู่ จึงได้เจรจาต่อรองราคากับเจ้าของที่ดินในบริเวณที่อยู่ในปัจจุบัน (พื้นที่ 5 ไร่ 2 งาน 13 ตารางวา อยู่ห่างจากกองขยะซึ่งเป็นที่ทำมาหากินประมาณ 200 เมตร) ที่ดินดังกล่าวสามารถนำมาแบ่งให้กับสมาชิก 70 ครอบครัว ได้พื้นที่ก่อสร้างบ้านครอบครัวละ 30 ตารางวา ส่วนที่ดินที่เหลืออีก 3 งานได้กลายเป็นพื้นที่ส่วนรวมสร้างศาลาเอนกประสงค์ (มานพ ประทุมทอง. 2531) ปัจจุบันยังมีชาวบ้านย้ายเข้ามาอยู่ไม่ครบมีเพียง 46 หลังคาเรือน โดยบางส่วนที่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชุมชนอื่น เช่น ชุมชนสามัคคีธรรม ที่ยังสามารถอยู่ในที่ปัจจุบันได้ก็ยังไม่ย้ายเข้ามา ทั้งนี้เป็นเพราะการย้ายเข้ามาอยู่ และการปลูกสร้างบ้านใหม่ต้องใช้เงินทุนที่สูง จึงทนอยู่ในที่อยู่เดิมไปก่อน

ในส่วนของชุมชนเกาะมุสลิมและสามัคคีธรรมบางส่วนที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ได้จากการที่เจ้าของที่แบ่งขายให้ แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นที่ดินเช่าโดยเสียค่าเช่าเป็นรายเดือน สำหรับชุมชนเกาะมุสลิม ผู้ที่อยู่อาศัยขอเช่าที่ดินเพื่อปลูกบ้าน ต้องเสียค่าหน้าดินในครั้งแรกก่อน 3,000 บาท และต่อจากนั้นเสียค่าเช่าต่อเดือน 200-300 บาท/หลังคาเรือน ปัจจุบันมีผู้อยู่อาศัยประมาณ 60 หลังคาเรือน การอยู่อาศัยจะมีการตกลงกันระหว่างผู้ที่เช่ากับเจ้าของที่ดิน โดยไม่มีการทำหนังสือสัญญาที่ระบุระยะเวลาการเช่าที่ชัดเจน ส่วนของชุมชนสามัคคีธรรมไม่มีการเสียค่าหน้าดิน แต่ต้องเสียค่าเช่าต่อเดือน 100-200 บาท และไม่มีการทำหนังสือสัญญาในการเช่าเช่นกัน ปัจจุบันมีผู้อยู่อาศัยประมาณ 190 หลังคาเรือน

ชุมชนเกาะยาวมีบ้านเรือนทั้งหมดตั้งอยู่บนพื้นที่บุกรุกประมาณ 100 หลังคาเรือน ซึ่งเป็นที่ดินของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่พื้นที่ริมถนนจนถึงกำแพงของกทม. พื้นที่ของชุมชนมีความกว้างประมาณ 50 เมตร เป็นบ้านที่มาปลูกสร้างตั้งแต่เริ่มมีการเอาขยะมาทิ้งที่นี่ โดยที่ด้านหลังของกำแพงเคยมีลำรางสาธารณะผ่าน แต่ปัจจุบันชาวบ้านได้สร้างบ้านเรือนลุกล้ำลำรางจากการสร้างต่อจากบ้านที่อยู่บนเขตของกทม. จึงถือว่าบ้านพวกนี้บุกรุกทั้งที่ของกทม.และที่ของลำรางสาธารณะ บ้านบางกลุ่มซึ่งเป็นญาติพี่น้องกันและสร้างบ้านอยู่ทั้งภายในพื้นที่กทม.และต่อเชื่อมไปยังด้านหลังกำแพงโดยจะทำการเจาะกำแพงให้พอเป็นช่องเดินผ่านได้เพื่อใช้เป็นทางออกสู่ถนนได้ ถัดจากลำรางไปจะเป็นพื้นที่ของบ้านจัดสรรซึ่งจะมีการเว้นทางให้สัญจรผ่านเข้ามายังถนนของโรงงานกำจัดขยะได้ บ้านที่อยู่หลังกำแพงจะเป็นบ้านที่เลขบ้านซึ่งมีโอกาสในการขอน้ำประปาและไฟฟ้าใช้ จึงพบว่าอาจจะต่อให้ใช้กันในหมู่ญาติหรือต่อให้คนในชุมชนเกาะยาวใช้ด้วย (ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป) ปัจจุบันทางกรุงเทพมหานครยังไม่มีประสงค์ในการใช้พื้นที่ จึงยังไม่ได้ทำการไล่รื้อชุมชน แต่พบว่ามีการเตือนอยู่ตลอดเวลาว่าจะไล่ที่และมียามคอยตรวจตราไม่ให้มีการสร้างบ้านขึ้นมาใหม่ ยกเว้นจะเป็นการขยายเพียงเล็กน้อยจากที่อยู่เดิมเท่านั้น ยามของกทม.จะคอยสอดส่องไม่ให้มีการสร้างที่อยู่อาศัยหรือร้านค้าที่แข็งแรงด้วยวัสดุที่มั่นคง

นอกจากนี้การบุกรุกที่ส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนเกาะยาวแล้วยังพบว่ามีผู้อยู่อาศัยเพียงเล็กน้อยที่บุกรุกอยู่บนพื้นที่ของเอกชน อย่างในชุมชนร่วมใจพัฒนา และสามัคคีธรรม

ตัวบ้านที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านที่ปลูกสร้างเอง มีเพียงบางส่วนในชุมชนเกาะมุสลิม และสามัคคีธรรมที่มีการปลูกบ้านให้คนเช่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3.1.2 สภาพที่อยู่อาศัย

ลักษณะบ้านที่ปลูกสร้างส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว (ร้อยละ 71.2) รองลงมาเป็นบ้านไม้สองชั้น (ร้อยละ 22.1) และเป็นบ้านที่สร้างจากวัสดุเหลือใช้ (ร้อยละ 6.7) ตามลำดับ (ตารางที่ ก-1 แสดงในภาคผนวก ก.) ชุมชนเกาะยาวซึ่งเป็นพื้นที่บุกรุกพบว่ามีสภาพความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ที่สุด บ้านส่วนใหญ่เป็นไม้ชั้นเดียวใช้วัสดุที่มีคุณภาพต่ำและเกือบทุกบ้านมีการนำวัสดุที่เหลือใช้ เช่น แผ่นไม้ แผ่นป้ายโฆษณา มาเป็นส่วนประกอบของบ้าน แต่สภาพโดยทั่วไปของชุมชนเกาะยาวไม่แออัดมากนักเพราะพื้นที่มีลักษณะเป็นพื้นที่แคบและยาวขนานไปกับถนน ดังนั้นจึงมีบริเวณที่โล่งระหว่างบ้านอยู่บ้าง นอกจากนี้เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนที่เก่าแก่จึงมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่มากมายทำให้เกิดความร่มรื่นแก่ชุมชน

สำหรับในชุมชนเกาะมุสลิมและสามัคคีธรรมพบว่ามีการปลูกสร้างบ้านอย่างแออัด ด้วยวัสดุที่มีคุณภาพต่ำ มีเพียงทางเดินเล็กๆ ที่เป็นคอนกรีตเชื่อมโยงการสัญจรภายในชุมชน ในชุมชนดังกล่าวพบว่ามีความแตกต่างกับบ้านที่ปลูกสร้างในชุมชนร่วมใจพัฒนาอย่างงเห็นได้ชัด บ้านในชุมชนร่วมใจพัฒนาจะปลูกสร้างด้วยวัสดุที่มีคุณภาพดี บางส่วนปลูกสร้างด้วยคอนกรีต รวมทั้งมีการแบ่งที่ดินและซอยภายในชุมชนอย่างเป็นระเบียบ

4.3.1.3 สาธารณูปโภค และสภาพแวดล้อม

บ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนมีน้ำประปา และไฟฟ้าใช้ โดยบ้านที่อยู่บนที่ดินของตนเอง หรือเช่าที่อยู่ ซึ่งมีเลขที่บ้านเป็นของตนเอง สามารถมีมิเตอร์น้ำประปา (ร้อยละ 49.5) และไฟฟ้าเป็นของตนเอง (ร้อยละ 59.2) แต่บางส่วนที่ไม่สามารถของน้ำและไฟฟ้าใช้ได้ อาจจะเนื่องมาจากเป็นพื้นที่บุกรุกหรือไม่มีเลขที่บ้านจะซื้อน้ำประปา (ร้อยละ 47.6) และไฟฟ้า (ร้อยละ 39.8) จากบ้านอื่นในชุมชนที่มีหรือต่อจากชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง (ตารางที่ ก-2)

ค่าน้ำประปาและไฟฟ้าที่ซื้อต่อจะมีราคาสูงกว่าปกติ ราคาค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้าที่ซื้อต่อจากบ้านอื่นในแต่ละชุมชนจะใกล้เคียงกันหรือมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย การคิดค่าน้ำประปาในชุมชนเกาะยาวจะคิดเป็นชั่วโมงๆละ 25-30 บาท หรือการของต่อน้ำโดยจ่ายเป็นเดือนๆ ละ 350 บาท เปิด 1 ชั่วโมง/วัน เดือนละ 150-200 บาท เปิด ครึ่งชั่วโมง/วัน หากต้องการให้เพิ่มจะคิดชั่วโมงที่เพิ่มอีกชั่วโมงละ 20 บาท ส่วนในชุมชนอื่นๆ พบว่าคิดค่าน้ำประปาเป็นยูนิตๆ ละ 15-18 บาท โดยใช้การเดินท่อน้ำประปาและติดมิเตอร์เพื่อวัดหน่วยการใช้ จากที่กล่าวมาข้างต้นนอกจากราคาค่าน้ำประปาที่คิดต่อยูนิตนั้นแพงกว่าปกติแล้ว ลักษณะของการต่อน้ำที่คิดเงินเป็นชั่วโมงของการต่อน้ำยังอาจทำให้ต้องเสียค่าน้ำที่แพงมากขึ้นหากมีปัญหาเรื่องการไหลของน้ำ หรือการคิด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เวลา สำหรับค่าไฟฟ้าคิดเป็นยูนิตๆ ละ4-7 บาท ใกล้เคียงกันทุกชุมชน รายละเอียดราคาค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้าที่ซื้อขายกันภายในชุมชนแสดงดังตารางที่ 4.7

(การต่อน้ำจากบ้านที่มีมิเตอร์จะใช้การลากสายยางไปตามบ้านต่างๆ พอน้ำที่บ้านใครเต็มหรือหมดเวลา บ้านต่อไปก็จะมาทำการลากสายยางจากบ้านนั้นไปทันที) บางครัวเรือนให้เหตุผลว่าการต่อซื้อน้ำเป็นวันๆ จะลดค่าใช้จ่ายได้เพราะบางวันอาจไม่ต้องใช้น้ำเนื่องจากยังมีเหลืออยู่จึงประหยัดกว่าการเหมาจ่ายเป็นเดือน (กรณีศึกษา นางผิว ยายฉิม และนางอรพิน ภาคผนวก ค/1)

ตารางที่ 4.7 แสดงราคาซื้อต่อน้ำประปา และไฟฟ้าภายในชุมชน

ชุมชน	ราคาน้ำประปา	ราคาค่าไฟฟ้า
เกาะยาว	- ชม.ละ 25-30 บาท - เดือนละ 350 บาท (ต่อน้ำ 1ชม.ต่อวัน) - เดือนละ 200 บาท (ต่อน้ำ ครึ่งชั่วโมงต่อวัน) - ยูนิตละ 15-18 บาท	ยูนิตละ 5-7 บาท
เกาะมุสลิม	ยูนิตละ 15 บาท	ยูนิตละ 4 บาท
ร่วมใจพัฒนา	ยูนิตละ 18 บาท	ยูนิตละ 4 บาท
สามัคคีธรรม	- ยูนิตละ 15-16 บาท - โอ่งละ 5 บาท	ยูนิตละ 5-6 บาท

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม. 2542

สำหรับน้ำดื่มส่วนใหญ่ดื่มจากน้ำประปา (ร้อยละ 73.8) รองลงมาซื้อน้ำบรรจุขวดดื่ม (ร้อยละ 23.3) และรองน้ำฝนดื่มบ้าง (ร้อยละ 2.9) ตามลำดับ (ตารางที่ ก-2) น้ำขวดที่ซื้อบริโภคจะมีราคาประมาณถังละ 20 บาท เดือนหนึ่งๆเสียค่าซื้อน้ำเพื่อการบริโภคเป็นเงินประมาณ 100-300 บาท/หลังคาเรือน

การระบายน้ำเสียจากการอาบ และการซักล้าง พบว่า ส่วนใหญ่ปล่อยให้ไหลซึมลงดิน หรือปล่อยให้ไหลอยู่รอบๆ บ้าน (ร้อยละ 40.4) รองลงมาระบายลงทางระบายน้ำของชุมชน (ร้อยละ 45.2) โดยมีเพียงส่วนน้อยที่ระบายลงทางระบายน้ำสาธารณะ (ร้อยละ 7.7) และ ระบายลงแหล่งน้ำสาธารณะ (ร้อยละ 6.8) (ตารางที่ ก-3) สภาพทั่วไปของชุมชนเกาะยาว และเกาะมุสลิม เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง และพื้นดินอยู่ต่ำจากผิวถนนมากกว่า 50 เซนติเมตร ไม่มีทางระบายในชุมชน ช่วงฤดูฝนน้ำจะท่วมง่ายมาก (แต่ละบ้านจะต้องทำสะพานไม้เพื่อออกสู่ถนน รวมทั้งลำรางธารณะเดิมที่เป็นทางระบายน้ำของชุมชนเกาะยาว ปัจจุบันมีการสร้างบ้านเรือนกีดขวางจนตื้นเขินหมดแล้วไม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สามารถระบายน้ำได้ สำหรับชุมชนเกาะมุสลิมมีแหล่งน้ำคลำขังอยู่บริเวณใต้ถุนบ้านและใต้สะพานที่เป็นทางเดิน ซึ่งเป็นทางระบายน้ำเสียและเกิดน้ำท่วมในฤดูฝน ส่วนชุมชนสามัคคีธรรมเนื่องจากอยู่ติดกับคลองกระทุ่ม ดังนั้นน้ำเสียและน้ำฝนจึงสามารถไหลลงคลองได้ ในส่วนของชุมชนร่วมใจพัฒนา เนื่องจากเป็นชุมชนใหม่และมีการก่อสร้างที่ดีจึงมีทางระบายน้ำของชุมชน และสภาพพื้นที่ไม่ใช่ที่ลุ่มน้ำท่วม จึงไม่ประสบปัญหาเหมือนในชุมชนอื่นๆ

การกำจัดขยะของชุมชน จะมีการจัดถังขยะไว้ตามจุดต่างๆ ของชุมชน พนักงานเก็บขยะของกทม. จะเข้ามาทำการเก็บไปเททิ้งที่รถ โดยเดือนหนึ่งๆ ชาวบ้านในชุมชนจะต้องเสียค่าบริการทิ้งขยะให้พนักงานกทม. เดือนละ 10 บาท ชาวบ้านบางส่วนไม่ทิ้งขยะในถังขยะที่มี ก็จะทิ้งอยู่บริเวณบ้าน หรือที่ว่างใกล้บ้าน ทำให้สภาพทั่วไป โดยเฉพาะในชุมชนเกาะยาว เกาะมุสลิม และสามัคคีธรรม มีความสกปรกและกลิ่นเหม็นจากน้ำคลำ และขยะ

การรักษาพยาบาลในชุมชนเมื่อเจ็บป่วย มีทั้งที่ไปขอรับการรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐ (ร้อยละ 30.7) และ ซื้อยามาทานเอง (ร้อยละ 30.2) มากที่สุด ซึ่งผู้ที่เป็นพนักงานของกทม. สามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ โดยบางส่วนตอบว่าเคยรับการรักษาที่คลินิก (ร้อย 19.6) ศูนย์บริการสาธารณะสุขกทม. (ร้อยละ 14.5) และโรงพยาบาลเอกชน (ร้อยละ 1.1) รวมทั้งมีบางส่วนที่ปล่อยให้หายเองโดยไม่ไปขอรับการักษา (ร้อยละ 3.9) (ตารางที่ ก-4)

การเจ็บป่วยในครอบครัวส่วนใหญ่ตอบว่าเป็นไข้ และหวัดธรรมดา (ร้อยละ 63.2) ป่วยเนื่องจากท้องเสีย และท้องร่วง ร้อยละ 20.6 และ มีบางส่วนที่เป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ เช่นหอบหืด แพ้อากาศ (ร้อยละ 10.3) และเกี่ยวกับทางเดินอาหาร (ร้อยละ 5.9) (ตารางที่ ก-5)

4.3.1.4 การซ่อมแซมและปรับปรุงที่อยู่อาศัย

เนื่องจากความแตกต่างกันของสภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนต่างๆ ได้แก่ ลักษณะการถือครองกรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัย วัสดุใช้สร้างบ้าน และระยะเวลาที่อยู่อาศัย ล้วนมีส่วนในการก่อให้เกิดสภาพที่ชำรุดและการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่ต่างกัน จากการสำรวจพบว่า เมื่อบ้านชำรุดหรือต้องซ่อมแซม ครัวเรือนส่วนใหญ่ให้คำตอบว่าจะทนอยู่ไปก่อนมากที่สุด ร้อยละ 42.0 รองลงมา คือ จะซ่อมแซมทันทีที่ชำรุด ร้อยละ 27.7 หาวัสดุเหลือใช้ที่ไม่ต้องเสียเงินมาซ่อมแซม ร้อยละ 20.2 และส่วนที่ไม่เคยซ่อมแซมบ้านที่อยู่มาเลย ร้อยละ 10.1 (ตารางที่ ก-6)

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า ในชุมชนเกาะยาวซึ่งเป็นพื้นที่บุกรุกของกทม.มีข้อจำกัดในการสร้างบ้านที่เกิดจากการห้ามของกทม.แล้ว ความมั่นคงในการอยู่อาศัย ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ขาดการดูแลรักษาที่อยู่อาศัย และชุมชน ประกอบกับครอบครัวส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อยจึงสามารถปลูกบ้านจากวัสดุที่พอหาได้ เช่นป้ายโฆษณา เศษไม้ ซึ่งเป็นวัสดุที่มีคุณภาพต่ำ คนในชุมชนส่วนใหญ่เล่าว่ากทม.ส่งคนมาคอยเตือนอยู่เสมอว่าจะไล่รื้อและให้คอย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตรวจตราไม่ให้มีการสร้างบ้านที่มั่นคงถาวรชาวบ้านจึงไม่รู้ว่าจะได้อยู่บนที่แห่งนี้อีกนานเท่าไร โดยกล่าวว่าเขามาไล่เมื่อไรก็ต้องไป ดังนั้นหากปลูกสร้างด้วยวัสดุที่ดีก็จะเสียดายเงินและหากต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนเองก็จะลำบากและเสียค่าใช้จ่ายมาก ซึ่งหากปลูกแบบชั่วคราวนี้จะรื้อเมื่อไรก็ได้ คนในชุมชนนี้จึงเลือกที่จะหาวัสดุเหลือใช้มาซ่อมแซมบ้านมากกว่าหากจำเป็นต้องทำ

ส่วนผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนอื่นๆ ซึ่งอยู่บนที่ดินของตัวเองบ้าง เช่าที่อยู่บ้าง จะให้เหตุผลว่าต้องพิจารณาว่าการซ่อมแซมในครั้งนั้นๆจำเป็นหรือไม่ และแต่ละครั้งนั้นใช้เงินมากน้อยเท่าไร หากเป็นการซ่อมแซมเพียงเล็กๆน้อยๆ ที่ไม่ต้องใช้เงินมาก ส่วนใหญ่ก็จะตอบว่าซ่อมโดยทันที แต่หากต้องใช้เงินมากอาจจะทนอยู่ไปก่อน (ข้อสังเกต การซ่อมแซมที่กล่าวถึงนี้ผู้ตอบหมายรวมถึงการปรับปรุง ตกแต่งหรือขยายบ้านรวมอยู่ด้วย ในขณะที่ชุมชนเกาะยาวชาวบ้านส่วนใหญ่จะหมายถึงการซ่อมแซมเพื่อให้สามารถอยู่อาศัยได้) นอกจากนี้ในส่วนของผู้ที่อยู่บ้านเช่าในชุมชนเกาะมุสลิม และสามัคคีธรรม ให้เหตุผลที่ไม่เคยซ่อมบ้านเลยเนื่องจากเป็นบ้านเช่าเจ้าของบ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบหากมีส่วนชำรุดที่ต้องซ่อม

4.3.2 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

4.3.2.1 สภาพทางสังคมของชุมชน

1) เพศ อายุ ระดับการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ได้ทำการสำรวจแบบสอบถามเป็นชาย ร้อยละ 41.3 และหญิง ร้อยละ 58.7 โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุอยู่ในกลุ่ม 30-39 ปี (ร้อยละ 26) กลุ่มอายุ 20-29 ปี (ร้อยละ 25) และกลุ่มอายุ 40-49 ปี (ร้อยละ24) (ตารางที่ 4.8)

ในจำนวนนี้พบว่ามีผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับขยะ ร้อยละ 22.1 ซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาความสะอาด งานกวาด และจัดเก็บขยะ และที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ กลุ่มผู้ต้องพึ่งพาอาศัยขยะในการทำมาหากินหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่นี้ได้แก่ คนคุ้ยขยะในสถานีขนถ่ายขยะ คนคุ้ยขยะตามข้างถนน และ คนคัดขยะตามร้าน สำหรับพนักงานเก็บขยะท้ายรถ และ พนักงานขับรถขยะ ถึงแม้จะเป็นคนงานของกทม.ที่มีหน้าที่ในการจัดเก็บขยะ แต่เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่พึ่งพาขยะในการหารายได้เสริม และ ก่อให้เกิดการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ด้วยอีกทางหนึ่ง ในกลุ่มที่กล่าวมานี้พบว่ามีจำนวนมากกว่ากลุ่มที่ประกอบอาชีพอื่นๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.8 แสดงเพศ อายุ และ สถานภาพการสมรสของผู้ตอบแบบสอบถาม

	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
ช่วงอายุ ต่ำกว่า 20 ปี	1 (1.0)	1 (1.0)	2 (1.9)
20-29 ปี	12 (11.5)	14 (13.5)	26 (25.0)
30-39 ปี	9 (8.7)	18 (17.3)	27 (26.0)
40-49 ปี	11 (10.6)	14 (13.5)	25 (24.0)
50-59 ปี	7 (6.7)	6 (5.8)	13 (12.5)
60-69 ปี	3 (2.9)	6 (5.8)	9 (8.7)
70-79 ปี	- (0.0)	2 (1.9)	2 (1.9)
สถานภาพการสมรส			
โสด	8 (7.7)	7 (6.7)	15 (14.4)
แต่งงานและอยู่ด้วยกัน	27 (26.0)	40 (38.5)	67 (64.4)
แยกกันอยู่/หย่าร้าง	8 (7.7)	10 (9.6)	18 (17.3)
ม่าย	- (0.0)	4 (3.8)	4 (3.8)
รวม	43 (41.3)	61 (58.7)	104 (100)

หมายเหตุ : ( ) ร้อยละ

ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด โดยจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 33.7 และระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ร้อยละ 27.9 และพบว่าทั้งในกลุ่มเพศชาย และหญิงมีสัดส่วนของผู้ที่จบการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มนี้ใกล้เคียงกัน ในกลุ่มของผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาทั้งหมด ร้อยละ 15.4 ปรากฏว่าเป็นเพศหญิงส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 93.8 โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีเพียงส่วนน้อยมากที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 1.9) (ตารางที่ 4.9) ระดับการศึกษาอาจมีส่วนในการกำหนดโอกาสของการประกอบอาชีพ ผู้ที่อาศัยในชุมชนนี้มีระดับการศึกษาที่ไม่สูงมากนัก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับขยะ ร้อยละ48.0 ได้แก่ พนักงานขับรถขยะ พนักงานท้ายรถขยะ รับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้าน คุ้ยขยะตามข้างถนน พนักงานกวาดถนน และคนคุ้ยขยะที่สถานีขนถ่าย เป็นต้น ส่วนที่เหลือเป็นผู้ที่ไม่ได้ทำงานที่เกี่ยวข้องกับขยะ โดยส่วนใหญ่จะเป็นงานรับจ้างทั่วไป และค้าขาย ซึ่งไม่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญในการประกอบอาชีพมากเท่าใด นอกจากนี้มีกลุ่มของผู้ที่ไม่มีงานทำ หรือว่างงานอยู่ร้อยละ 14.4 โดยส่วนใหญ่ของผู้ที่ว่างงานในปัจจุบันไม่ได้รับการศึกษา (ร้อยละ 33.3) ซึ่งจะเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถได้งานเป็นลูกจ้างของกทม.อย่างคนอื่นๆในชุมชนได้ (ตารางที่ 4.10และ 4.11)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.9 แสดงเพศ และ ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	เพศ (ร้อยละ)		รวม
	ชาย	หญิง	
ไม่ได้รับการศึกษา	1 (1.0)	15 (14.4)	16 (15.4)
ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4	3 (2.9)	3 (2.9)	6 (5.8)
ประถมศึกษาปีที่ 4	18 (17.3)	17 (16.3)	35 (33.7)
ประถมศึกษาปีที่ 5-6	13 (12.5)	16 (15.4)	29 (27.9)
มัธยมต้น	6 (5.8)	5 (4.8)	11 (10.6)
มัธยมปลาย	2 (1.9)	3 (2.8)	5 (4.8)
อื่นๆ	- (0.0)	2 (1.9)	2 (1.9)
รวม	43 (41.3)	61 (58.7)	104 (100)

หมายเหตุ : ( ) ร้อยละ

- Chi-Square Tests : Value = 12.128[a.], df. =6, Asymp. Sig. (2-tailed) = .059

[a.] 7 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .83.

ตารางที่ 4.10 แสดงลักษณะการประกอบอาชีพในปัจจุบัน

ลักษณะการประกอบอาชีพ	เพศ (ร้อยละ)		รวม
	ชาย	หญิง	
คนคุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายมูลฝอย	2 (1.9)	5 (4.8)	7 (6.7)
คนคุ้ยหาวัสดุตามถังขยะข้างถนน	2 (1.9)	- (0.0)	2 (1.9)
พนักงานขับรถขยะ	5 (4.8)	- (0.0)	5 (4.8)
พนักงานเทขยะท้ายรถ	7 (6.7)	1 (1.0)	8 (7.7)
คนรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้าน	1 (1.0)	4 (3.8)	5 (4.8)
ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับขยะอื่นๆ	6 (5.8)	17 (16.3)	23 (22.1)
ผู้ที่ไม่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับขยะ	17 (16.3)	22 (21.2)	39 (37.5)
ว่างงาน	3 (2.9)	12 (11.5)	15 (14.4)
รวม	43 (41.3)	61 (58.7)	104 (100)

หมายเหตุ : ( ) ร้อยละ

- Chi-Square Tests : Value = 23.475[a.] , df. =7, Asymp. Sig. (2-tailed) = .001

[a.] 10 cells (62.5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .83.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.11 แสดงระดับการศึกษาของผู้ที่ประกอบอาชีพต่างๆในปัจจุบัน

ลักษณะการประกอบอาชีพ	ระดับการศึกษา							รวม
	1	2	3	4	5	6	7	
คนคุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ	3 (2.9)	1 (1.0)	1 (1.0)	- (0.0)	2 (1.9)	- (0.0)	- (0.0)	7 (6.7)
คนคุ้ยหาวัสดุตามถังขยะข้างถนน	- (0.0)	- (0.0)	1 (1.0)	- (0.0)	- (0.0)	1 (1.0)	- (0.0)	2 (1.9)
พนักงานขับรถขยะ	- (0.0)	- (0.0)	3 (2.9)	2 (1.9)	- (0.0)	- (0.0)	- (0.0)	5 (4.8)
พนักงานเทขยะท้ายรถ	- (0.0)	- (0.0)	2 (1.9)	5 (4.8)	1 (1.0)	- (0.0)	- (0.0)	8 (7.7)
คนรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้าน	1 (1.0)	1 (1.0)	3 (2.9)	- (0.0)	- (0.0)	- (0.0)	- (0.0)	5 (4.8)
ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับขยะอื่นๆ	2 (1.9)	- (0.0)	9 (8.7)	8 (7.7)	2 (1.9)	1 (1.0)	1 (1.0)	23 (22.1)
ผู้ที่ไม่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับขยะ	5 (4.8)	4 (3.8)	13 (12.5)	11 (10.6)	5 (4.8)	1 (1.0)	- (0.0)	39 (37.5)
ว่างงาน	5 (4.8)	- (0.0)	3 (2.9)	3 (2.9)	1 (1.0)	2 (1.9)	1 (1.0)	15 (14.4)
รวม	16 (15.4)	6 (5.8)	35 (33.7)	29 (27.9)	11 (10.6)	5 (4.8)	2 (1.9)	104 (100)

หมายเหตุ : ( ) ร้อยละ

1=ไม่ได้รับการศึกษา 5=มัธยมต้น

2=ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 6=มัธยมปลาย

3=ประถมศึกษาปีที่ 4 7=อื่นๆ

4=ประถมศึกษาปีที่ 5-6

- Chi-Square Tests : Value = 49.423[a.] , df. =42, Asymp. Sig. (2-tailed) = .201

[a.] 50 cells (89.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .04.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลุ่มคนคุ้ยขยะในสถานีขนถ่าย คนคัดแยกวัสดุตามร้าน และผู้ที่ทำอาชีพกวาดและรักษาความสะอาดส่วนมากจะเป็นผู้หญิงเพราะกทม.จะรับพนักงาน/ลูกจ้างที่เป็นพนักงานกวาดที่เป็นผู้หญิงมากกว่า แต่สำหรับคนคุ้ยขยะในสถานีขนถ่าย และคนคัดขยะตามร้านจะไม่ได้เลือกว่ารับหญิงมากกว่า แต่อาจจะเนื่องมาจากเป็นอาชีพที่อยู่ใกล้บ้านและไม่ต้องใช้แรงงานมากเท่าไร รวมทั้งผู้หญิงอาจจะมีความประณีตถี่ถ้วนมากกว่าผู้ชาย โดยส่วนมากลูกจ้างผู้ชายที่อยู่ตามร้านรับซื้อขยะจะทำหน้าที่ยกของ ชั่งของ (ที่เป็นงานต้องใช้แรง) มากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ชายที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีโอกาสที่จะสมัครงานเป็นพนักงานเก็บขยะท้ายรถหรือถูกเรียกไปช่วยงานท้ายรถมากกว่าผู้หญิง จึงเลือกที่จะทำงานนั้นมากกว่าที่จะมารับจ้างคัดขยะตามร้าน ด้วยเหตุนี้จากข้อมูลจึงพบว่าจะมีแต่พนักงานท้ายรถขยะที่เป็นผู้ชาย (จากการสำรวจ พบว่ามี ผู้หญิงที่ทำอาชีพนี้ แต่ไม่ได้เป็นลูกจ้างของกทม. เข้าทำงานโดยขอร้องจากคนขับรถขยะที่รู้จักกัน) ทั้งนี้มีเหตุผลประการหนึ่งมาจากการรับสมัครพนักงานของกทม. รวมทั้งการทำงานลักษณะดังกล่าวต้องอาศัยความแข็งแรงในการยกเทถังขยะ และอาศัยความว่องไวในการเก็บขยะข้างถนน ดังนั้น ผู้หญิงจึงไม่เหมาะสมที่จะประกอบอาชีพนี้เท่าใดนัก

ในกลุ่มผู้ที่ไม่มีงานทำ หรือว่างงานปรากฏว่าเป็นผู้หญิงมากกว่าร้อยละ 80 โดยเป็นชายเพียงร้อยละ 20 ส่วนมากของผู้หญิงที่ว่างงานจะมีหน้าที่เป็นแม่บ้าน ทำงานบ้าน และเลี้ยงดูลูก ในขณะที่บางส่วนของผู้หญิงและผู้ชายที่ว่างงานนั้นอยู่ในภาวะตกงานและกำลังรองานใหม่ (ตารางที่ 4.10)

2) โครงสร้างของครอบครัว และการประกอบอาชีพ

ชุมชนที่อยู่อาศัยบริเวณรอบกองขยะอ่อนนุช ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวถึงร้อยละ 78.8 มีสมาชิกของครัวเรือนอยู่ในช่วง 2-6 คนมากที่สุด (ร้อยละ 78) หรือมีขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ย 4.83 คน/หลังคาเรือน (ตารางที่ ก-7 และ ก-8) มีบางครัวเรือนที่มีสมาชิกถึง 10 กว่าคน หรือเป็นบ้านที่ประกอบด้วย 2-4 ครอบครัว แต่พบว่ามีจำนวนน้อย เนื่องจากชุมชนเหล่านี้เป็นชุมชนที่ตั้งมามากกว่า 30 ปี จึงมีครอบครัวใหม่เกิดขึ้นจำนวนหนึ่งโดยสังเกตุได้จาก หัวหน้าครอบครัวและภรรยาบางครอบครัวเป็นผู้ที่เกิดในชุมชนนี้ และแยกออกจากครอบครัวเดิมมาสร้างบ้านอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน หรืออยู่ภายในชุมชนเดียวกัน ลักษณะของครอบครัวส่วนใหญ่สมรสและอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 64.4 รองลงมาเป็นโสด ร้อยละ 14.4 หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ ร้อยละ 8.7 และมีสถานภาพเป็นหม้าย ร้อยละ 4.0 (ตารางที่ 4.8)

การประกอบอาชีพภายในครัวเรือนต่างๆ พบว่า มีจำนวนสมาชิกที่หารายได้ในครอบครัวอยู่ในช่วง 1-3 คนมากที่สุด (ร้อยละ 87.5) โดยกลุ่มครัวเรือนมีผู้หารายได้เพียงคนเดียว ร้อยละ 34.6 (ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว) และกลุ่มครัวเรือนที่มีผู้หารายได้มากกว่า 1 คนอยู่ร้อยละ 65.4

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(ตารางที่ ก-8) ในจำนวนทั้งหมดพบว่าการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนต่างๆ สามารถแยกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มที่ทำอาชีพเกี่ยวข้องกับขยะและที่ไม่ทำอาชีพเกี่ยวกับขยะเลย ปรากฏว่ามีเพียงร้อยละ 13.5 ที่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับขยะเลย ซึ่งพบว่าทำงานเป็นพนักงานบริษัท โรงงาน รับจ้างทั่วไป และยาม เป็นต้น ในขณะที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 86.5 มีผู้ที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับขยะและงานรักษาความสะอาด ทั้งที่เป็นลูกจ้างกทม. และที่ทำงานอิสระอย่างน้อย 1 คน

3) ภูมิลำเนาเดิม

ชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช เป็นชุมชนที่ตั้งมากว่า 30 ปี ในยุคก่อตั้งคนในชุมชนส่วนใหญ่ย้ายตามกองขยะมาจากดินแดง โดยบางส่วนเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ต่างจังหวัด และบางส่วนเป็นคนกรุงเทพฯ โดยกำเนิด ต่อมาเมื่อกองขยะเป็นแหล่งทำมาหากินที่สามารถสร้างรายได้แก่คนยากจนที่อยู่ในเมืองได้ จึงมีการอพยพเข้ามาทำงานในชุมชนนี้กันมากขึ้น ทั้งจากในส่วนต่างๆของกทม. และจากต่างจังหวัด ต่อมาเมื่อไม่นานมานี้ มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกองขยะ ซึ่งเป็นแหล่งทำมาหากินของชุมชน จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้าน และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน พบว่า มีทั้งชาวบ้านที่อพยพออกจากชุมชนเพื่อไปหางานทำที่อื่น และส่วนที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ในกลุ่มตัวอย่าง พบว่าเป็นคนกรุงเทพโดยกำเนิด ร้อยละ 48.1 และเป็นผู้มีภูมิลำเนาต่างจังหวัด ร้อยละ 51.9 (ตารางที่ ก-9) สาเหตุในการย้ายเข้ามาในกรุงเทพฯ อันดับหนึ่ง คือ เหตุผลในการเข้ามาหางานทำ (ร้อยละ 63.0) รองลงมาคือ ความจำเป็นในการย้ายตามครอบครัว ได้แก่ การย้ายตามบิดา มารดา หรือ สามี (ร้อยละ 33.3) และ ย้ายเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ เพราะเป็นช่วงว่างเว้นจากการทำเกษตร (ร้อยละ 3.7) (ตารางที่ ก-10) ระยะเวลาที่ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนโดยเฉลี่ย 18.35 ปี

สำหรับกลุ่มที่เป็นคนกรุงเทพโดยกำเนิดทั้งหมด โดยเฉลี่ยระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในชุมชนนี้ 21.4 ปี และกลุ่มที่อยู่มานานกว่า 30 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 26.0) ส่วนหนึ่งเป็นชาวบ้านที่ย้ายมาจากชุมชนดินแดง(ที่เทกองขยะเดิม)มากที่สุด(ร้อยละ 44.0) และเป็นผู้ที่เกิดในชุมชนนี้ (ร้อยละ 32.0) และเป็นผู้ที่ย้ายมาจากชุมชนอื่นๆในกรุงเทพฯ (ร้อยละ 24.0) จะพบว่าผู้ที่อพยพมาจากดินแดงจะเป็นกลุ่มที่อยู่ในชุมชนนี้นานที่สุด ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนนี้ด้วยเหตุผลของการทำงานตั้งแต่สมัยมีการย้ายที่ทิ้งขยะมาอยู่ที่อ่อนนุชใหม่ๆ และเป็นกลุ่มแรกๆ ที่เข้ามาอยู่ในชุมชนนี้ (ตารางที่ ก-9)

4) การมีส่วนร่วมในชุมชน

ชุมชนที่อาศัยบริเวณกองขยะอ่อนนุช อยู่ภายใต้การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 แขวงประเวศ เขตประเวศ ผู้ใหญ่บ้านเป็นหนึ่งในผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับขยะ โดยเป็นผู้รับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซื้อขยะจากท้ายรถขยะ อาศัยอยู่ในชุมชนนี้มานานประมาณ 25 ปี มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลชุมชนทั้งสี่ และชุมชนอื่นๆภายนอกด้วย ในหน่วยที่เล็กลงมาระดับชุมชน จะมีประธานชุมชน ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งของชาวบ้านในชุมชน โดยชุมชนเกาะยาว และชุมชนร่วมใจพัฒนาจะมีประธานชุมชนคนเดียวกัน เพราะเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน และคนในชุมชนร่วมใจพัฒนาส่วนหนึ่งเคยเป็นผู้ที่อาศัยในชุมชนเกาะยาวมาก่อน กิจกรรมของชุมชนส่วนใหญ่ที่มีขึ้นทุกชุมชน จะได้แก่กิจกรรมทางศาสนา งานบุญ งานปีใหม่ โดยระดับของการมีส่วนร่วมจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 34.6 มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเป็นประจำ ร้อยละ 37.5 นานๆครั้งที่มีส่วน และร้อยละ 27.8 ไม่เคยมีส่วนร่วมเลย (ตารางที่ ก-11)

จากระดับของการมีส่วนร่วมนี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสนใจในกิจกรรมของชุมชนและสภาพการรวมตัวกันของชุมชนต่างๆ ชุมชนที่มีผู้นำที่ชัดเจน และมีความสามารถในการดูแลผู้ที่อยู่ในชุมชน จะเป็นผู้ก่อให้เกิดกิจกรรมต่างภายในชุมชน ดังจะเห็นได้จาก ชุมชนสามัคคีธรรมมีการประชุมลูกบ้านประมาณ ปีละ 2-5 ครั้ง เพื่อเลือกประธานชุมชนและร่วมกิจกรรมงานบุญต่างๆ ในขณะที่ชุมชนเกาะมุสลิมชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามมีผู้นำชุมชนที่เป็นครูสอนศาสนาดูแลชุมชนมานาน เดิมเคยมีการประชุมลูกบ้านบ่อยเดือนละครั้ง ปัจจุบันมีการทำกิจกรรมกันน้อยลงปีละ 3-4 ครั้ง กิจกรรมส่วนใหญ่ได้แก่ การทำความสะอาดชุมชน และงานพัฒนาชุมชนอื่นๆ สำหรับชุมชนเกาะยาวซึ่งมีลักษณะชุมชนที่ยาวไปตามแนวถนนทางเข้าโรงงานกำจัดขยะ ทำให้ลักษณะของชุมชนกระจายออกไม่รวมเป็นกลุ่มก้อน จะมีกลุ่มบ้านเพียงบางส่วนที่อยู่ด้านในซึ่งอยู่ใกล้กับบ้านของประธานชุมชน และอยู่ใกล้ชุมชนร่วมใจพัฒนา จะมีการทำกิจกรรมงานบุญร่วมกันบ่อยครั้ง ส่วนชุมชนเกาะยาวด้านต้นๆ (ปากทางเข้า) จะไม่มีการรวมกลุ่มและไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนด้านในจัด และให้ข้อมูลว่าที่ผ่านมาไม่เคยมีการประชุมลูกบ้านใดๆเลยจากประธานชุมชน

4.3.2.2 สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน

1) รายได้ครัวเรือน

ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 3,001-6,000 บาท/เดือน และ 6,001-9,000 บาท/เดือนมากที่สุด ร้อยละ 28.9 และ 27.8 ตามลำดับ หากพิจารณาแจกแจงรายได้ของครัวเรือนทั้งหมดจะพบว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนซึ่งเท่ากับ 9,806.87 บาท มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงถึง 5,256.39 บาท (ตารางที่ ก-12) แสดงว่า รายได้ครัวเรือนแต่ละหลังคาเรือนมีความหลากหลายมาก รวมทั้งมีความแตกต่างมากด้วยเช่นกัน พบว่ามีครัวเรือนที่มีรายได้ต่อเดือนสูงสุด 24,300 บาท/เดือน ในขณะที่รายได้ของครัวเรือนที่น้อยที่สุด 3,000 บาท/เดือน ซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่ค่อนข้างมาก ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งอาจพิจารณาได้จากลักษณะโครงสร้างของครอบครัว และจำนวนสมาชิก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่หารายได้ในแต่ละหลังคาเรือน ซึ่งส่งผลให้รายได้ครัวเรือนมีค่าที่กระจายหลากหลายกันไป แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นนี้สามารถอธิบายความแตกต่างของรายได้ครัวเรือนในชุมชนนี้ได้เพียงส่วนหนึ่ง โดยเหตุผลอื่นที่ทำให้เกิดความแตกต่างนี้ยังมาจากประเภทของอาชีพ ลักษณะการทำงาน และรายได้เสริมของครัวเรือน เป็นต้น

รายได้นี้มิได้รวมเงินที่เกิดจากการทำงานของผู้ประกอบอาชีพเป็นพนักงานขับรถขยะและพนักงานท้ายรถขยะซึ่งเป็นลูกจ้างกทม.ที่มีเงินเพิ่มจากการคัดแยกขยะขายและการเก็บค่าบริการตามบ้าน เดือนละประมาณ 3,000-5,000 บาท

2) รายจ่ายครัวเรือน

ในส่วนของค่าใช้จ่ายภายในบ้าน เป็นค่าใช้จ่ายซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามได้ประเมินจากการใช้ในแต่ละวัน และค่าใช้จ่ายที่ต้องมีทุกเดือนในขณะนั้น ซึ่งจะมีค่าที่หลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละครัวเรือน ค่าใช้จ่ายหลักๆ ประกอบด้วย ค่าเช่าที่ดิน/บ้าน ค่าสาธารณูปโภค(น้ำประปา /ไฟฟ้า) ค่าใช้จ่ายประจำวัน (ได้แก่ ค่าอาหาร ค่าเดินทาง) ค่าใช้จ่ายในการผ่อนชำระหนี้/เล่นแชร์ และค่าใช้จ่ายอื่นๆเป็นครั้งคราว (เพื่อความบันเทิง การศึกษา ค่าพยาบาล) ในการประเมินสัดส่วนของรายจ่ายภายในแต่ละครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่ต้องเช่าที่ดิน/บ้านอยู่อาศัยจะมีค่าใช้จ่ายในส่วนของค่าเช่าที่ดินเฉลี่ยร้อยละ 7.2 ของรายจ่าย/เดือน (ตารางที่ ก-13) ในจำนวนนี้ผู้ที่มีบ้านเป็นของตนเองปลูกสร้างอยู่บนที่ดินเช่า จะเสียค่าเช่าที่ดินเฉลี่ย 181.33 บาท/เดือน ในขณะที่ผู้เช่าทั้งบ้านและที่ดินเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เฉลี่ย 675.71 บาท/เดือน นอกจากนี้มีครัวเรือนส่วนหนึ่งร้อยละ 52 ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ กล่าวคือ ครัวเรือนที่บุกรุกที่ดินของกทม.อย่างชุมชนเกาะยาวทั้งหมด และชุมชนที่มีที่ดินเป็นของตัวเองอย่างชุมชนร่วมใจพัฒนา ชุมชนเกาะมุสลิม และสามัคคีธรรมบางส่วน

สำหรับค่าใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภค โดยเฉลี่ยของครัวเรือนที่มีน้ำประปา และไฟฟ้าใช้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้คิดเฉลี่ยร้อยละ 10.1 และ 6.7 ของรายจ่ายประจำเดือน ตามลำดับ (ตารางที่ ก-13) ครัวเรือนบางส่วนที่ไม่สามารถของมิเตอร์น้ำประปา และไฟฟ้าได้ จะซื้อน้ำประปาและไฟฟ้า จากบ้านอื่นในชุมชนที่มี หรือต่อจากชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งจะมีราคาสูงกว่าปกติ (ค่าน้ำประปายูนิตละ 9 บาท (ไม่รวมค่าบริการ) และ ค่าไฟฟ้ายูนิตละประมาณ 2.60 บาท) โดยมีการคิดค่าน้ำประปารายวันเป็นชั่วโมงๆ ละ 25-30 บาท หรือเป็นเดือนๆ ละ 350 บาท เปิด 1 ชั่วโมง/วัน และเดือนละ 150-200 บาท เปิดครึ่งชั่วโมง/วัน ในบางชุมชนคิดค่าน้ำประปาเป็นยูนิตๆ ละ 15-18 บาท ส่วนค่าไฟฟ้าคิดเป็นยูนิตๆ ละ 4-7 บาท ตัวอย่างของผู้ที่อยู่ในชุมชนเกาะยาวต้องใช้น้ำและไฟฟ้าที่ต่อมาจากบ้านพักที่อยู่นอกเขตของกทม.หรืออีกด้านหนึ่งของกำแพง เจ้าของบ้านเหล่านั้นจะเจาะกำแพงเพื่อเปิดเป็นทางเข้าออกและต่อน้ำและไฟฟ้ามาขายให้กับคนในชุมชน ราคาน้ำประปาที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขายให้นี้จะมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน พบว่าในชุมชนที่บ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านเช่าหรือเป็นเจ้าของเองมาก เช่น ชุมชนเกาะมุสลิม สามัคคีธรรม และร่วมในพัฒนา ราคาของการขายน้ำและไฟฟ้าจะถูกกว่าชุมชนที่อยู่บนพื้นที่บุกรุก ทั้งนี้เป็นเพราะชุมชนทั้งสามมีบ้านเรือนที่สามารถมีน้ำประปาและไฟฟ้าของรัฐ (มีมิเตอร์)ใช้จำนวนมาก (ตารางที่ ก-2) การซื้อขายต่อจึงมีทางเลือกมากและจะซื้อกันในราคาที่ไม่แพง แต่ในชุมชนเกาะยาวซึ่งเป็นพื้นที่บุกรุกมีบ้านเพียงไม่กี่หลังที่มีมิเตอร์น้ำเป็นของตัวเองเพราะบ้านส่วนใหญ่ไม่มีเลขที่บ้าน จึงไม่มีสิทธิขอใช้น้ำประปาและไฟฟ้า ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้จึงต้องซื้อต่อจากบ้านที่อยู่ภายนอก ทั้งนี้จะพิจารณาว่าบ้านของตนอยู่ใกล้กับผู้ขายรายใดก็จะซื้อคนนั้น เพราะลักษณะของการต่อน้ำจะเป็นการลากสายยางมาจากบ้านที่ขายต่อกันไปเรื่อยๆ รวมทั้งยังสะดวกต่อการเดินสายไฟฟ้าด้วย (กรณีศึกษา นางผิว ภาคผนวกที่ ข/1) อย่างไรก็ตามความแตกต่างของรายจ่ายในส่วนสาธารณูปโภคนี้ยังขึ้นอยู่กับปริมาณการใช้ จำนวนผู้ใช้ในแต่ละครัวเรือนอีกส่วนหนึ่ง

ส่วนของค่าใช้จ่ายรายวันถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องมีกันทุกหลังคาเรือน พบว่าค่าใช้จ่ายส่วนนี้เฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 60 ของรายจ่าย/เดือน ค่าใช้จ่ายส่วนนี้ได้จากการประเมินรายจ่ายต่อวันของคนในบ้าน โดยส่วนใหญ่จะประมาณค่าใช้จ่ายรายวันอยู่ในช่วง 100-200 บาท/วัน โดยใช้จ่ายเป็นค่ากับข้าวเย็น ค่าอาหารกลางวัน ค่าเดินทางไปทำงาน ค่าขนมไปโรงเรียน เป็นต้น

สำหรับครัวเรือนที่มีภาวะหนี้สินจากการผ่อนชำระของเช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน การเล่นแชร์ และการกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายภายในบ้าน จะมีรายจ่ายประจำเดือนที่เพิ่มขึ้น แต่จะเป็นระยะเวลาสั้นๆ (เมื่อหมดหนี้สิน ค่าใช้จ่ายส่วนนี้ก็จะหมดไป) สำหรับครัวเรือนดังกล่าวมีค่าใช้จ่ายส่วนนี้เฉลี่ยร้อยละ 31.1 ของรายจ่าย/เดือน นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาจะเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวไม่ใช่รายจ่ายประจำเดือน เช่น ค่าใช้จ่ายเพื่อความบันเทิง ค่าใช้จ่ายในช่วงเปิดเทอมและค่ารักษาพยาบาลเป็นต้น ซึ่งในแต่ละครั้งจะใช้เงินจำนวนมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่ความจำเป็น ซึ่งบางครั้งอาจพบว่าสูงเกือบเท่าค่าใช้จ่ายรายเดือนทั้งหมด จึงทำให้แต่ละครอบครัวต้องหาทางปรับตัวเพื่อให้สามารถใช้จ่ายสำหรับสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของเขาได้

3) ความพอเพียงของรายได้ การปรับตัว และภาวะการออมเงิน

เมื่อถามถึงความพอเพียงของรายได้ครัวเรือน พบว่ามีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้ต่อเดือนที่ไม่เพียงพอกับรายจ่ายถึงร้อยละ 62.5 ในขณะที่ร้อยละ 31.7 มีรายได้พอเพียง และส่วนน้อยมากที่มีเงินเหลือเก็บ ร้อยละ 5.8 ซึ่งสอดคล้องกับภาวะการออมเงินของครัวเรือน โดยพบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 74.5 ไม่มีการออมเงิน มีเพียงร้อยละ 25.5 ที่มีการออมเงินกับธนาคาร และบางส่วนออมเงินกับสหกรณ์ภายนอกชุมชน (ตารางที่ ก-14)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้วยเหตุนี้ผู้ที่มีรายได้น้อยส่วนใหญ่ที่อยู่ในเมืองต้องกลยุทธต่างๆ มากมายในการปรับตัวให้สามารถอยู่รอดในวิถีการดำรงชีวิตในเมืองให้ได้ (Drakakis. 1996) พบว่ามีทางเลือกมากกว่าหนึ่ง ทางเลือกซึ่งคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้เลือกใช้ โดยหนึ่งในนั้นทางเลือกในการกู้ยืมเงินดูเหมือนว่าจะเป็นหนทางที่มีผู้เลือกทำมากที่สุด (ร้อยละ 47.6) เกือบทั้งหมดของผู้ตอบแบบสอบถามกู้ยืมเงินจากนอกระบบ จากผู้ที่อาศัยในชุมชน จากที่ทำงาน ซึ่งต้องเสียค่าดอกเบี้ยในอัตราที่แพงมาก ร้อยละ20 ต่อเดือน บางส่วนที่มีญาติพี่น้องหรือเพื่อนสนิทก็จะของหยิบยืมโดยไม่เสียดอกเบี้ย แต่เป็นการยืมจำนวนไม่มากและไม่นาน บางส่วนของผู้ที่มีอาชีพเป็นพนักงานขับรถขยะ และพนักงานท้ายรถสามารถของหยิบยืมเงินจากร้านค้าที่ขายขยะ/วัสดุให้ เช่นกรณีที่ต้องการซ่อมแซมรถเป็นต้น ผู้ที่คุ้ยขยะที่สถานีฯ เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่พบว่ามีการของหยิบยืมเงินจากเจ้าของร้านผู้ที่สามารถเข้าไปซื้อของที่สถานีฯ ได้บ้างในบางครั้ง การจำนำของใช้และของมีค่าที่มี และการซื้อสินค้าด้วยเงินเชื่อ จะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่รองลงมา ร้อยละ 17.7 และ 13.7 ตามลำดับ (ตารางที่ ก-15) จากที่กล่าวมาจะเป็นการปรับตัวเพื่อต้องการให้ได้เงินมาซื้อของใช้หรือให้ได้ของใช้ที่จำเป็นหรือต้องการมาใช้ภายในบ้าน เช่น เสื้อผ้า เครื่องใช้ไฟฟ้า หรือ การใช้จ่ายประจำวันเป็นต้น แต่สำหรับทางเลือกในการหารายได้เสริม และการลดค่าใช้จ่ายภายในบ้านจะเป็นหนทางที่ทำให้แต่ละครัวเรือนมีรายจ่ายที่น้อยลง และเพียงพอกับรายได้ การหารายได้เสริมส่วนใหญ่จะเป็นการรับจ้างทั่วไปที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ซักผ้า รีดผ้า คัดแยกขยะตามร้าน และค้าขายของเล็กๆน้อยๆ บางกรณีอาจขยายระยะเวลาของการทำงานในแต่ละวันให้นานขึ้น เช่น การวิ่งวินมอเตอร์ไซด์ การคุ้ยขยะ และการคัดวัสดุที่ร้านเป็นต้น หากครอบครัวใดที่ไม่ต้องการเป็นหนี้สินมักจะเลือกที่จะลดค่าใช้จ่ายในบ้านบางส่วนลง เช่น การลดค่าอาหารประจำวัน ซื้อของน้อยลง ขาดเรียน และประหยัดค่าน้ำโดยซื้อน้ำประปาที่จ่ายเป็นรายวันแทนการจ่ายเป็นรายเดือน ทำให้ไม่ต้องจ่ายเงินเป็นก้อนและไม่เสียเงินในวันที่น้ำยังมีใช้

<u>นางฉิม</u>: การใช้น้ำประปาและไฟฟ้าจะซื้อต่อจากคนในชุมชน โดยเสียค่าน้ำประปาเป็นชั่วโมงๆ ละ 25 บาท ไฟฟ้าเสียยูนิตละ 7 บาท เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในบ้านจึงไม่ยอมที่จะซื้อน้ำประปาเป็นเดือน เพราะบางวันสามารถประหยัดได้หากยังมีน้ำใช้ก็จะไม่ต้องเสียเงิน (การสำรวจภาคสนาม. 2542

4.3.3 การประกอบอาชีพ และทัศนคติ (ข้อมูลส่วนบุคคล)

4.3.3.1 การประกอบอาชีพในอดีต

ส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณนี้ เคยเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพหาวัสดุจากกองขยะ (หัวกอง) ร้อยละ 62.5 และผู้ที่ไม่เคยหาวัสดุที่หัวกอง ร้อยละ 37.5 (ตารางที่ 4.12) เนื่องจากชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้มีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับการหาวัสดุจากกอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขยะ จนกระทั่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการกำจัดขยะ และยกเลิกการเทกองกลางแจ้ง คนส่วนใหญ่ในชุมชนที่มีอาชีพหาวัสดุที่หัวกอง จึงได้ปรับเปลี่ยนการทำงานและอาชีพไปต่างๆ กัน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับขยะ หรือการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ และที่มีอาชีพไม่เกี่ยวข้องกับอาชีพเดิมเลย ตั้งแต่เริ่มมีการเทกองขยะกลางแจ้งที่โรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชแห่งนี้ เป็นระยะเวลานานกว่า 30 ปี ผู้ที่ทำอาชีพนี้มีทั้งผู้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชน และผู้ที่เกิดในชุมชนนี้ ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้ตั้งแต่เด็กส่วนใหญ่จะเคยหาวัสดุตามหัวกองขยะเกือบทุกคน ทั้งที่ช่วยพ่อแม่หารายได้ หรือหาเงินเป็นค่าขนมในแต่ละวัน โดยพบว่า จากกลุ่มที่สอบถาม ร้อยละ 36.9 เคยทำอาชีพหาวัสดุที่หัวกองอยู่นาน 6-10 ปี รองลงมาคือ ร้อยละ 29.2 และ 15.4 เคยทำอาชีพนี้ระยะเวลาน้อยกว่า 5 ปี และ 16-20 ปี ตามลำดับ (ตารางที่ 4.13) ผู้ที่เคยทำอาชีพนี้นานที่สุด คือ 30 ปี เป็นผู้ที่เริ่มหาวัสดุจากหัวกอง ตั้งแต่เริ่มมีการเทกองใหม่ๆ

ตารางที่ 4.12 แสดงลักษณะการประกอบอาชีพในอดีต

ลักษณะอาชีพในปัจจุบัน	ประสบการทำงานคุ้ยหาวัสดุที่หัวกอง		รวม
	เคย	ไม่เคย	
คนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ	7 (6.7)	-	7 (6.7)
คนหาวัสดุตามถังขยะข้างถนน	2 (1.9)	-	2 (1.9)
พนักงานท้ายรถขยะ	5 (4.8)	3 (2.9)	8 (7.7)
พนักงานขับรถขยะ	3 (2.9)	2 (1.9)	5 (4.8)
คนคัดแยกวัสดุตามร้าน	5 (4.8)	-	5 (4.8)
อาชีพที่เกี่ยวข้องกับขยะอื่นๆ	16 (15.4)	7 (6.7)	23 (22.1)
อาชีพอื่นๆ	16 (15.4)	23 (22.1)	39 (37.5)
ว่างงาน	11 (10.6)	4 (3.8)	15 (14.4)
รวม	65 (62.5)	39 (37.5)	104 (100)

หมายเหตุ ( ) ร้อยละ

ตารางที่ 4.13 แสดงระยะเวลาที่มีอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกอง

ระยะเวลาที่มีอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกอง	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 5 ปี	19	29.2
6-10 ปี	24	36.9
11-15 ปี	5	7.7
16-20 ปี	10	15.4
26-30 ปี	5	7.7
มากกว่า 30 ปีขึ้นไป	2	3.1
รวม	65	100.0

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อบริเวณชุมชนนี้ยังมีกองขยะอยู่ครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนจะมีผู้ที่ประกอบอาชีพหัวกองกันเกือบทุกหลังคาเรือน โดยที่แต่ละบ้านจะมีสมาชิกในครอบครัวทำอาชีพหาวัสดุที่หัวกองอย่างน้อยหนึ่งคนและอาจมากถึง 10 คนในบางครอบครัว โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 84.8 มีสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพที่หัวกอง 1-2 คน (ตารางที่ 4.14) สำหรับรายได้จากการประกอบอาชีพดังกล่าวมีความหลากหลายมาก ทั้งนี้การทำงานในลักษณะดังกล่าว แต่ละคนจะมีอิสระในการทำงานเป็นของตนเอง กล่าวคือสามารถกำหนดระยะเวลาในการทำงานเองในแต่ละวันและปริมาณของที่หาแต่ละวัน ผู้ที่มีความขยันมากและมีร่างกายที่แข็งแรงสามารถทำงานได้นานๆ อาจจะได้รายได้ต่อวันค่อนข้างมากถึงประมาณ 500 บาทต่อวัน หรือมากกว่านี้ หากในวันนั้นสามารถพบวัสดุที่มีราคา เช่น เศษเหล็ก อลูมิเนียม ทองแดง เป็นต้น รายได้ต่ำสุดที่พบ คือประมาณ 50 บาท/วัน โดยรายได้เฉลี่ยของคนที่หาขยะที่หัวกองจะอยู่ระหว่าง 100-200 บาทมากที่สุด

ตารางที่ 4.14 แสดงจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มีอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกอง

จำนวนสมาชิกในครอบครัว ที่มีอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกอง	จำนวน	ร้อยละ
1 คน	29	43.9
2 คน	27	40.9
3 คน	3	4.5
4 คน	5	7.6
6 คน	1	1.5
10 คน	1	1.5
กลุ่มที่มีสมาชิกในครอบครัว ประกอบที่หัวกอง	66	100.0

ช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงยกเลิกการเทกองขยะกลางแจ้งบริเวณกองขยะอ่อนนุชนี้ ประมาณปี พ.ศ. 2537 กรุงเทพมหานครได้มีนโยบายในการเปลี่ยนวิธีการกำจัดขยะจากเดิมที่เทกองกลางแจ้ง ฝังกลบภายในโรงงาน และโรงงานปุ๋ยหมักเดิม มาเป็นการกำจัดขยะที่ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ การหมักปุ๋ย (โรงงาน 1000 ตัน) การฝังกลบ (จากสถานีขนถ่ายมูลฝอยขนาดไม่น้อยกว่า 2000 ตัน/วัน) และการเผาขยะติดเชื้อ กทม.ได้ทำการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะๆ เริ่มมีการนำดินมาถมกองขยะเดิมให้เป็นภูเขาดิน และปลูกต้นไม้ กองขยะต่างที่อยู่ในบริเวณโรงงานค่อยๆ ยกเลิกไป โดยนำขยะเข้าสู่สถานีขนถ่ายฯ จนปัจจุบันไม่มีการเทกองกลางแจ้งแล้วในบริเวณนี้ จากที่เดิมกองขยะเคยเป็นที่ทำมาหากินของชาวบ้านได้หมดไป ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ยึดอาชีพเดิมอยู่จะเข้าไปหาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ ในช่วงระหว่างนั้นกรุงเทพมหานครได้เปิดรับพนักงานขับรถขยะ พนักงานเทขยะท้ายรถ และพนักงานกวาดทำความสะอาดถนน ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่อยู่ในเกณฑ์ที่ทางการกำหนดจะสามารถเข้าทำงานกับกทม.โดยส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างชั่วคราว จากการสอบถามพบว่าใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงชาวบ้านบางส่วนที่เลิกทำอาชีพนี้และมีอาชีพใหม่อยู่ก่อนจะไม่ได้รับผลกระทบ ส่วนผู้ที่ไม่ได้มีอาชีพอื่นๆได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโดยส่วนหนึ่งตกอยู่ในสภาวะว่างงานอยู่ระยะหนึ่ง ก่อนที่จะสามารถหางานใหม่ทำได้ จากที่กล่าวมานี้จะเป็นการพิจารณาเพียงผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน แต่หากจะพิจารณาถึงกลุ่มของเด็ก วัยรุ่น ผู้หญิง และคนชรา ซึ่งเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสในการประกอบอาชีพในตลาดแรงงานทั่วไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบให้กลุ่มคนเหล่านี้ซึ่งไม่สามารถมีงานทำภายนอกได้ จึงไม่สามารถหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัวได้ ดังเมื่อมีหัวกอง ผู้ควบคุมคนงานที่หาวัสดุในสถานีขนถ่ายขยะ จะไม่พิจารณารับเด็กและคนชราเข้าทำงาน เพราะอาจเกิดอุบัติเหตุจากการไถ-ดันขยะของรถแทรคเตอร์ รวมทั้งเกณฑ์ที่กทม.กำหนดในการรับลูกจ้างจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนกลุ่มหนึ่งไม่สามารถเข้าทำงานได้ เช่น ประวัติการศึกษา หลักฐานสำเนาทะเบียนบ้าน เป็นต้น

4.3.3.2 การประกอบอาชีพในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

1) ลักษณะของการทำงาน

ปัจจุบันนับเป็นเวลาประมาณ 5 ปี ตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นในชุมชนนี้ ผู้ที่อาศัยในชุมชนส่วนหนึ่งย้ายออกจากชุมชนไปหางานทำภายนอก และบางส่วนย้ายเข้ามาอยู่ใหม่เพราะมางานทำในละแวกนี้ ในกลุ่มที่สอบถามพบว่าร้อยละ 56 ของผู้ที่มีงานทำ เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับขยะที่มีหน้าที่ในการรักษาความสะอาด งานกวาดและจัดเก็บขยะ (ร้อยละ 26) และเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาอาศัยขยะในการทำมาหากิน หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ (ร้อยละ 30) ซึ่งพบว่ามีจำนวนมากกว่ากลุ่มที่ประกอบอาชีพอื่นๆ (ร้อยละ 44) ซึ่งได้แก่ รับจ้างทั่วไป และค้าขาย (ตารางที่ 4.10)

ในจำนวนของผู้ที่ทำอาชีพเกี่ยวกับข้องกับขยะและงานรักษาความสะอาดมีลักษณะงานที่ต่างกัน ได้แก่ คนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายขยะ คนหาวัสดุตามข้างถนน คนงานคัดแยกวัสดุตามร้าน พนักงานเก็บขยะท้ายรถ พนักงานขับรถขยะ และกลุ่มที่เป็นพนักงานของกทม.ที่มีหน้าในการกวาดถนนและรักษาความสะอาด ถึงแม้ว่าพนักงานเก็บขนขยะท้ายรถ และพนักงานขับรถขยะจะมีหน้าที่การจัดเก็บขยะโดยตรง แต่เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่พึ่งพาขยะในการหารายได้เสริม และ ก่อให้เกิดการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ด้วยอีกทางหนึ่ง

หากพิจารณาเฉพาะกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ 5 กลุ่ม ได้แก่ คนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายขยะ คนหาวัสดุตามข้างถนน คนงานคัดแยกวัสดุตามร้าน พนักงานเก็บขยะท้ายรถ และพนักงานขับรถขยะ พบว่า ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่เริ่มเข้าสู่การทำงานใหม่ (ส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่น) และส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่มีอาชีพอื่นอยู่ก่อนที่จะมาทำงานนี้ จากการสอบถาม พบว่า เป็นผู้ที่เคยประกอบอาชีพหาวัสดุที่หัวกองมาก่อนที่จะทำอาชีพในปัจจุบันร้อยละ 81.5 ในขณะที่มีเพียงร้อยละ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

18.5 ซึ่งมีอาชีพอื่นมาก่อน เช่น รับจ้างทั่วไป และเป็นแรงงานภายนอกชุมชนที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 แสดงอาชีพเดิมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

ลักษณะอาชีพในปัจจุบัน	ลักษณะการประกอบอาชีพเดิม		รวม
	หาวัสดุที่หัวกอง	ประกอบอาชีพอื่นๆ	
คนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ	6 (22.2)	1 (3.7)	7 (25.9)
คนหาวัสดุตามถังขยะข้างถนน	2 (7.4)	-	2 (7.4)
พนักงานท้ายรถขยะ	6 (22.2)	2 (7.4)	8 (29.6)
พนักงานขับรถขยะ	5 (18.5)	-	5 (18.5)
คนคัดแยกวัสดุตามร้าน	3 (11.1)	2 (7.4)	5 (18.5)
รวม	22 (81.5)	5 (18.5)	27 (100.0)

หมายเหตุ ( ) ร้อยละ

2) เหตุผลในการเลือกประกอบอาชีพ

สำหรับผู้ที่มีลักษณะการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ทั้งส่วนที่ทำงานอยู่ในสถานีขนถ่าย หาวัสดุตามข้างถนน และคัดแยกวัสดุตามร้าน รวมทั้งพนักงานของกทม. ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาแล้วนั้น มีความเห็นว่าเป็นงานที่ให้รายได้ดีมีผู้เลือกตอบมากที่สุด (ร้อยละ 24.3) รองลงมาได้แก่ เป็นงานที่มีผู้แนะนำ (ร้อยละ 21.4) และเป็นงานที่อิสระเป็นนายตัวเอง สามารถทำงานเวลาใดๆได้ (ร้อยละ 18.6) ตามลำดับ ส่วนที่เหลือได้แก่ความเห็นว่าเป็นเพราะไม่สามารถหางานอื่นๆทำได้ (ร้อยละ 12.9) เป็นงานที่อยู่ใกล้บ้าน (ร้อยละ 11.4) ขาดแคลนเงินทุนและความรู้ในการประกอบอาชีพอื่นๆ (ร้อยละ 8.6) และทำงานนี้เพื่อรองานอื่นๆ(ที่มั่นคงและเงินดีกว่านี้) (ตารางที่ 4.16)

ส่วนใหญ่ของผู้ที่พึงพอใจในรายได้ที่ได้จากการทำงานในปัจจุบันจะเป็นกลุ่มลูกจ้างกทม. ทั้งนี้เป็นเพราะผู้ประกอบอาชีพนี้มีความ รู้สึกว่าอาชีพของตนมีความมั่นคงจากการที่ได้รับเงินเดือนประจำ และยังสามารถหารายได้เสริมจากการขายวัสดุที่หาได้จากขยะและการเก็บค่าบริการตามสถานที่ต่างๆ นอกจากนี้พนักงานของกทม. ยังให้เหตุผลอื่นในการเข้ามาทำอาชีพนี้ เพราะเป็นงานที่คิดว่าไม่ลำบาก เสร็จงานเร็ว มีรายได้ที่แน่นอน และมีสวัสดิการดี ผู้ที่เป็นพนักงานของกทม. ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนนี้จะทำงานเป็นลูกจ้างของสำนักงานเขตที่อยู่ใกล้เคียงเช่น เขตประเวศ และเขตสวนหลวง หลังจากนำขยะมาทิ้งยังโรงงานกำจัดขยะ จะเป็นเวลาเลิกงานซึ่งส่วนใหญ่จะเสร็จงานตอนสายๆ หรืออย่างน้อยก่อนเที่ยง ในขณะที่กลุ่มอาชีพอื่นๆ จะเน้นเหตุผลในการเลือกทำงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพราะการทำงานที่เป็นอิสระ ไม่มีเจ้านาย สามารถทำงานเวลาใดๆ ได้ รวมทั้งไม่สามารถหางานอื่นที่รายได้ดีกว่านี้ทำได้

ตารางที่ 4.16 แสดงเหตุผลในการเลือกประกอบอาชีพ

เหตุผลในการเลือกประกอบอาชีพ	% การเลือกคำตอบ
1. รายได้ดี	24.3
2. ขาดแคลนเงินทุน ความรู้ที่จะประกอบอาชีพอื่นๆ	8.6
3. เป็นอิสระ เป็นนายตัวเอง ทำงานเวลาใดก็ได้	18.6
4. ทำเพื่อรองานอื่นๆ (ที่มั่นคงและรายได้ดีกว่านี้)	2.9
5. ได้รายได้เร็ว	-
6. หางานอื่นทำไม่ได้	12.9
7. มีคนแนะนำ	21.4
8. เป็นงานที่อยู่ใกล้บ้าน	11.4
รวม	100.0

3) อาชีพเสริม

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ที่ทำงานเป็นพนักงานเก็บขยะท้ายรถ และพนักงานขับรถขยะ ทุกคนมีรายได้จากอาชีพเสริมจำนวนมากจากการขายวัสดุที่หาได้จากขยะ แต่ส่วนใหญ่กลับให้คำตอบในเบื้องต้นว่าไม่มีอาชีพเสริม ทั้งนี้เป็นเพราะคนส่วนนั้นไม่ได้มองว่าการทำงานดังกล่าวเป็นอาชีพเสริมที่ต้องใช้เวลานอกเหนือจากการทำงานไปทำ พนักงานเหล่านี้จะใช้เวลาในขณะที่ทำงานในหน้าที่ (ที่ได้เงินเดือน) ไปพร้อมกับการหาวัสดุจากขยะ รวมทั้งการขายของเหล่านั้นด้วย ด้วยเหตุนี้เมื่อถามถึงอาชีพเสริมส่วนใหญ่จึงคิดว่าไม่มี มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่พิจารณาการคัดแยกวัสดุมาขายว่าเป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากเงินเดือนประจำ พนักงานส่วนนี้กล่าวว่าเงินที่ได้จากการขายวัสดุในแต่ละวันไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับหลายสิ่งเช่น จำนวนขยะ ประเภทขยะที่เก็บ ขนาดและประเภทของรถขยะ เป็นต้น (กรณีศึกษาพนักงานกทม. ในภาคผนวก ข/2 และข/3) จากการสอบถามพนักงานกทม.ประมาณรายได้ที่ได้จากการขายวัสดุ และเงินค่าบริการเก็บขยะที่เก็บตามสถานที่ต่างๆ รวมแล้วเฉลี่ยเดือนละ 3,000-5,000 บาท/คน ทั้งนี้การแบ่งสรรเงินระหว่างพนักงานขับรถและพนักงานเก็บขนจะเป็นการตกลงกันเอง บ้างกล่าวว่าพนักงานขับรถซึ่งถือว่าเป็นหัวหน้าจะได้รับส่วนแบ่งมากกว่า (กรณีศึกษานายแดง ภาคผนวก ข/3) นอกจากนี้มีคนงานส่วนหนึ่งที่ทำงานเก็บขยะและคัดเลือกขยะอยู่ท้ายรถซึ่งไม่ได้เป็นลูกจ้างของกทม. เข้ามาทำงานโดยพนักงานขับรถเป็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คนรับเข้าทำงาน กลุ่มนี้จะถือว่าตนเองมีอาชีพเก็บขยะท้ายรถ ที่มีรายได้หลักจากส่วนแบ่งในการขายวัสดุ และเก็บค่าบริการเท่านั้น

ส่วนแรงงานในกลุ่มอื่น เช่น คนงานหาวัสดุที่สถานีขนถ่ายฯและตามถังขยะข้างถนน รวมทั้งคนงานที่รับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านค้า ถึงแม้ว่าจะมีระยะเวลาการทำงานที่ไม่แน่นอน กล่าวคือ สามารถเลือกเวลาทำงานเป็นของตัวเองได้ แต่ชั่วโมงการทำงานหรือระยะเวลาในการทำงานแต่ละวันส่วนใหญ่จะค่อนข้างใกล้เคียงกัน ผู้ที่ทำงานกะกลางวันจะทำงานเต็มวันตั้งแต่เช้าจนถึงเย็น ส่วนผู้ที่ทำงานกะกลางคืนจะทำงานตั้งแต่เย็น หรือหัวค่ำจนถึงเช้า ดังนั้นเวลาช่วงหลังเลิกงานส่วนใหญ่จึงเป็นเวลาพักผ่อน เมื่อถามถึงการทำอาชีพเสริมจึงพบว่าส่วนมากไม่มีเพราะไม่มีเวลาว่างมากนักหลังเลิกงาน

อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีอาชีพเสริมจากกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ได้แก่ กลุ่มของพนักงานกทม.ที่เป็นพนักงานรักษาความสะอาด/กวาดถนน หากผู้ที่ทำงานรอบเช้าจะเสร็จงานเร็ว เช่นก่อนเที่ยง คนกลุ่มนี้จะมารับจ้างร้านค้าที่อยู่ในชุมชนช่วยคัดแยกวัสดุเป็นรายได้เสริม แรงงานส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงจึงเลือกที่จะทำงานอยู่ใกล้บ้าน แต่อย่างไรก็ตามการหารายได้เสริมนี้ไม่เป็นรูปแบบที่แน่นอนเพราะไม่ใช่ลูกจ้างของทางร้าน จึงเลือกที่จะมาทำงานเสริมในช่วงที่ว่างหรือสะดวกเท่านั้นไม่เป็นการทำประจำ จึงยากที่จะประมาณรายได้จากการทำงานที่แน่นอน

4) อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ

อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ มีส่วนในการทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบกันในการทำงานน้อยมาก กล่าวคือ กลุ่มที่ทำงานเหมือนกันจะมีอุปกรณ์ที่คล้ายๆ กันเป็นของตนเอง เป็นอุปกรณ์ที่ไม่มีราคาแพงและสามารถหามาได้ด้วยตนเอง เช่น คนงานหาวัสดุที่สถานีขนถ่ายฯ จะมีอุปกรณ์ที่ใช้หลักๆ คือคราด (เหล็กปลายแหลม 2 ง่าม) คนงานทุกคนจะมีคราดเป็นของตัวเอง สามารถหาซื้อมาได้ในราคาประมาณ 80-100 บาท และสามารถใช้งานได้นานด้วยการดูแลรักษาลับให้คมอยู่เสมอ ส่วนภาชนะใส่วัสดุ หากไม่สามารถหามาได้จากภายนอกส่วนมากจะเก็บเอาจากกองขยะที่คุ้ย โดยจะได้ถุงพลาสติก (ถุงปุ๋ย) หรือเข่งใส่ของ โดยไม่ต้องเสียเงินหาซื้อมา หากจะมีข้อเสียเปรียบอยู่บ้างหากคนงานเหล่านี้ใช้การคุ้ยขยะด้วยมือเปล่า โดยไม่มีคราดในการทำงาน จะทำให้การทำงานช้าและเก็บไม่ทันคนอื่น แต่เท่าที่พบไม่มีคนงานคนใดที่ไม่ใช้คราดในการทำงาน

ในส่วนของคนที่หาวัสดุตามถังขยะข้างถนน อาจพบข้อเสียเปรียบอยู่บ้างจากการใช้ยานพาหนะที่ช่วยในการขนวัสดุ ซึ่งสามารถทำให้คนนั้นสามารถไปเก็บวัสดุได้ไกลกว่าการเดินด้วยเท้าหรือการใช้รถเข็น แต่อย่างไรก็ตามในชุมชนนี้มีคนที่ทำอาชีพนี้เพียงไม่กี่ราย และเน้นที่การหาวัสดุจากถังขยะตามข้างถนนและในซอย โดยไม่ได้รับซื้อของตามบ้านแต่อย่างไร ซึ่งใช้รถเข็นที่มีเข่งไม้และถุงพลาสติกใส่ของในการออกไปหาวัสดุแต่ละวัน แตกต่างจากผู้ที่ทำอาชีพรับซื้อของเก่าตาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บ้าน (ซาเล้ง) การทำงานในลักษณะนี้จะใช้การคุ้ยหาขยะจากถังด้วยมือเปล่า ไม่ใช้คราด และใช้การเดินด้วยเท้าในการตระเวนหาวัสดุ ด้วยเหตุนี้ปัญหาที่พบจากการทำงานภายนอกชุมชนคือ ไม่สามารถเก็บขยะได้ทันกับพวกที่ใช้รถสามล้อ(ซาเล้ง)

ส่วนพนักงานของกทม. ส่วนมากจะได้รับอุปกรณ์การทำงานเช่น ถุงมือ ภาชนะใส่ของจากทางราชการ และไม่มีอุปกรณ์จำเป็นอะไรที่ต้องหาซื้อมาใช้เป็นพิเศษในการทำงานเทขยะ และคัดเลือกวัสดุจากขยะ ส่วนใหญ่ใช้การคัดเลือกด้วยมือ บ้างจะสวมถุงมือ บ้างจะไม่ใช้เพราะทำให้ทำงานไม่ถนัด

คนทำงานที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่าส่วนใหญ่ไม่มีอุปกรณ์ป้องกันร่างกายจากการทำงานที่ต้องสัมผัสสิ่งสกปรก เช่น ถุงมือ รองเท้าหุ้มข้อ ผ้าปิดจมูก คนทำงานส่วนใหญ่จะหาอุปกรณ์ป้องกันเท่าที่มีเช่น เสื้อคลุม ถุงมือ ที่คลุมศรีษะ โดยพิจารณาที่ความเหมาะสมในการสวมใส่ กับความสะดวกในการทำงาน หรือขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เคยประสบมา เช่น ผู้ที่เคยถูกน้ำจากขยะกัดมือหรือกระเด็นขึ้นศรีษะ จะพยายามหาถุงมือ หรือหมวกมาใส่เพื่อป้องกันเป็นต้น

5) เวลาการทำงาน

ในจำนวนผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่นี้พบว่า มีทั้งส่วนที่ทำงานเป็นเวลาที่แน่นอน ร้อยละ 48.1 และที่ทำงานไม่แน่นอน ร้อยละ 51.9 การทำงานในหนึ่งวันพบว่ามีทั้งกลุ่มที่ทำงานในช่วงเวลากลางวัน (6.00-8.00 น.) และกลุ่มที่ทำงานช่วงกลางคืน (18.00-6.00 น.) แต่โดยมากจะทำงานคาบเกี่ยวระหว่าง 2 ช่วงเวลา เช่น อาจจะทำงานก่อน 18.00น. จนถึง 7.00-8.00 น. ของอีกวันหนึ่ง หรือเริ่มต้นงาน 2.00 น. และเสร็จงาน 10.00 น.ในวันเดียวกัน เป็นต้น สำหรับชั่วโมงการทำงานโดยเฉลี่ยต่อวัน ประมาณ 8.10 ชั่วโมง ในหนึ่งเดือนมีวันที่ทำงานทั้งหมดเฉลี่ย 29 วัน (ตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 แสดงเวลาการทำงาน

เวลาการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
การทำงานเป็น		
◊ เวลาที่แน่นอน	13	48.1
◊ เวลาไม่แน่นอน	14	51.9
รวม	27	100.0
ชั่วโมงการทำงานโดยเฉลี่ย	8.10 ชั่วโมง (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2.83)	
วันทำงานในหนึ่งเดือนโดยเฉลี่ย	29 วัน (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 4.88)	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อก่อนนี้ พนักงานกทม.จะทำงานเป็นเวลาตามกำหนดของทางเขต พนักงานที่อยู่ในชุมชนส่วนใหญ่เลือกทำงานอยู่ในเขตใกล้บ้าน เช่น เขตประเวศ เขตสวนหลวง จึงต้องเริ่มทำงานตั้งแต่กลางดึก เช่น เที่ยงคืนหรือ 1.00หรือ3.00 น.จนเสร็จงานประมาณเวลา 6.00-10.00 น. จึงถือว่าเป็นช่วงเวลาที่คาบเกี่ยวทั้งกลางคืนและกลางวัน พนักงานกทม.เหล่านี้ส่วนใหญ่จำทำงานทุกวัน เพราะมีขยะที่ต้องเก็บอยู่ทุกวัน รวมทั้งเนื่องจากการทำงานในวันหยุด (เสาร์-อาทิตย์ หรือ นักขัตฤกษ์) จะทำให้ได้เบี้ยเลี้ยงเพิ่มจากการทำงาน (ประมาณวันละ 200 บาท)

ในขณะที่การทำงานของคนที่หาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ และคนงานคัดแยกขยะตามร้านจะทำงานเป็นกะกลางวันและกลางคืน แต่จะไม่มีการกะเกณฑ์เวลาเริ่มงานและเลิกงานที่เป็นเรื่องเป็นราวทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคนงาน เวลาการทำงานของสองกะนี้จึงอาจจะคาบเกี่ยวกันบ้าง ชั่วโมงการทำงานในหนึ่งวันจะขึ้นอยู่กับคนงานเป็นผู้เลือกเอง ด้วยเพราะลักษณะงานขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการทำงานเพื่อหาหรือคัดแยกวัสดุได้มากๆ กล่าวคือยิ่งทำงานนานยิ่งได้วัสดุมากขึ้น ดังนั้นส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะทำงานเต็มวัน คนงานที่หาวัสดุที่สถานีขนถ่ายฯ ส่วนใหญ่จะใช้เวลาที่ร้านค้าเข้ามารับชั่ง/ซื้อของเป็นเวลาเลิกงาน ซึ่งวันหนึ่งทางร้านจะเข้ามาซื้อของ 2 ครั้ง ในช่วงประมาณ 7.00 น. (สำหรับผู้ที่หาวัสดุกะกลางคืน) และเวลาประมาณ 17.00 น. (สำหรับผู้ที่หาวัสดุในกะกลางวัน) คนงานให้เหตุผลในการเลือกทำงานในตอนกลางวันเพราะไม่สามารถทนอดนอนได้และไม่ต้องการกินเครื่องดื่มชูกำลังเพื่อให้สามารถทำงานได้ตลอดคืน ส่วนผู้ที่ทำงานกลางคืนให้เหตุผลว่าการทำงานกลางวันจะมีอากาศร้อนมาก โดยเฉพาะต้องทำงานอยู่บนอาคารที่อบอ้าว และส่วนหาของที่ลานจะมีอากาศร้อนมากเพราะไม่มีหลังคาคลุม รวมทั้งผู้ที่หาวัสดุในเวลากลางคืนมีน้อยกว่าในเวลากลางวัน ในขณะที่คนหาวัสดุตามถังขยะข้างถนนจะออกหาของเป็นรอบๆ หนึ่งใช้เวลาสั้นๆ โดยอาจออกเก็บของวันละ 2 รอบ เมื่อได้ของเต็มภาชนะที่ใส่แล้วจะนำกลับมาคัดแยกและขายให้กับร้านค้าในชุมชน จึงเป็นพวกที่ใช้เวลาในการทำงานที่ไม่แน่นอนที่สุด (ภาคผนวก ข/1)

เป็นที่น่าสังเกตว่าคนที่ทำงานเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะทำงานเกือบทุกวันโดยไม่มีวันหยุดที่เป็นประจำแน่นอน เช่น วันหยุดราชการ (เสาร์-อาทิตย์) ดังนั้นเหตุผลใดที่จะทำให้คนเหล่านี้หยุดงาน พบว่า เหตุที่หยุดงานเพราะต้องการพักผ่อน (พักเหนื่อย) มีผู้เลือกมากที่สุด ร้อยละ 54.2 รองลงมา คือ เหตุในกรหยุดงานเพราะป่วย (ร้อยละ 41.7) และหยุดงานตามวันหยุดราชการเพียงร้อยละ 4.2 (ตารางที่ 4.18) นอกจากนี้สิ่งที่พบคล้ายๆกันในผู้ที่มีอาชีพต่างกันคือการหยุดในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ ซึ่งมีไม่บ่อยครั้งนักในหนึ่งปี และเป็นการหยุดงานระยะเวลาสั้นๆ แล้วจะรีบกลับมาทำงานทันที ในกลุ่มของผู้ที่หาวัสดุในสถานีขนถ่ายและผู้ที่คัดแยกวัสดุตามร้าน ยังมีเหตุผลอื่นในการหยุดงานที่ขึ้นอยู่กับการทำงานของร้านค้า หากร้านค้าหยุดคนเหล่านี้อาจจะหยุดด้วย แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าในสถานีขนถ่ายฯ วันอาทิตย์ทางร้านจะไม่เข้ามารับซื้อของ แต่ยังพบว่ามีคนงานบางส่วนมาทำงานโดยจะหาวัสดุเก็บไว้ขายในวันจันทร์ คนงานบางคนยังให้เหตุผลว่าในช่วงเทศกาลวันหยุดต่างๆ ของที่หาได้จากกองขยะจะมีมากและอาจได้ของมีค่าโดยบังเอิญ เช่น เงิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทอง หรือเครื่องประดับ เป็นต้น จึงไม่อยากหยุดงาน นอกจากนี้แรงงานส่วนใหญ่เป็นผู้ที่หารายได้เพื่อใช้จ่ายในครอบครัวแบบวันต่อวัน ดังนั้นการทำงานในแต่ละวันจึงมีความหมาย กล่าวคือ หากวันใดไม่ทำงานก็จะไม่มีเงินใช้จ่ายภายในบ้าน ร้านค้ารับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะในชุมชน ส่วนใหญ่กล่าวว่าทางร้านจะไม่มีการหยุดทำงานของร้านเพราะจะมีรถขยะเอาของมาขายอยู่ตลอดเวลา หากหยุดงานจะทำให้พนักงานขับรถเอาของไปขายที่อื่น (ภาคผนวกที่ ข/6)

ตารางที่ 4.18 แสดงเหตุผลที่ทำให้หยุดงาน

เหตุผลที่ทำให้หยุดงาน	% การเลือกคำตอบ
1. หยุดพักผ่อน	54.2
2. ป่วย	41.7
3. หยุดตามวันหยุดของราชการ	4.2
รวม	100.0

6) ระยะทางในการไปทำงาน และเงินทุนที่ใช้ในการทำงาน

จากลักษณะงานของอาชีพต่างๆที่กล่าวข้างต้น พบว่า มีเพียงกลุ่มที่เป็นพนักงานของกทม. เท่านั้นที่ต้องเดินทางไปทำงานห่างจากชุมชนมากที่สุด โดยขึ้นอยู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบที่ได้รับจากทางเขต ในขณะที่คนงานอื่นๆจะทำงานอยู่ในสถานที่ใกล้เคียงกับชุมชน สามารถเดิน หรือใช้จักรยานไปทำงานได้ โดยสถานีขนถ่ายฯ จะตั้งอยู่ในบริเวณโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช ส่วนร้านค้ารับซื้อต่างๆ จะอยู่บริเวณชุมชนสามัคคีธรรมและเกาะยาว ส่วนคนที่หาวัสดุตามถังขยะจะเดินทางออกทำงานภายนอกชุมชนครั้งหนึ่งๆ เป็นระยะทางประมาณ 2-3 กิโลเมตร เพราะไม่ได้ใช้ยานพาหนะอื่นใด อาศัยการเดินหาวัสดุจึงไม่สามารถไปได้ไกลเท่าไรนัก

สิ่งที่พบในการทำงานของอาชีพเหล่านี้ทั้งหมด คือ การประกอบอาชีพโดยอาศัยการใช้กำลังแรงงานเป็นหลัก ไม่มีการลงทุนหรือใช้เงินทุนในการประกอบอาชีพ ดังเช่นผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่อื่นๆ ภายนอกชุมชน เช่น พวกที่รับซื้อของเก่า (ซาเล้ง) หรือร้านรับซื้อของเก่า ดังนั้นเงินส่วนหนึ่งที่นำไปด้วยในการทำงานจึงเป็นค่าใช้จ่ายในการกินอยู่-การเดินทางไปทำงานในแต่ละวันเท่านั้น

7) ปริมาณวัสดุที่หาได้ และราคาของวัสดุที่ขาย

ในแต่ละกลุ่มอาชีพมีลักษณะของการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ โดยการขายผ่านร้านค้าซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในชุมชน ลักษณะงานที่ต่างกันจะส่งผลให้ปริมาณวัสดุที่หาได้ในแต่ละวันต่างกัน และ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มีโอกาสในการขายวัสดุได้ราคาต่างกันด้วย (ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึง 3 กลุ่มการทำงาน ได้แก่ พนักงานขับรถขยะ/พนักงานเทขยะท้ายรถ คนงานหาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ และคนงานคัดแยกวัสดุตามร้าน ในส่วนของคนที่หาวัสดุตามถังขยะข้างถนนพบว่ามีเพียงไม่กี่รายในชุมชน และมีปริมาณวัสดุที่ไม่แน่แน่นอนจึงไม่ได้นำมาพิจารณา)

วัสดุที่สามารถหามาได้และขายให้กับร้านค้า อาจแยกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ วัสดุทั่วไป และของมีค่า หรือของเก่า วัสดุทั่วไป ที่ได้ส่วนใหญ่ ได้แก่ กระดาษ พลาสติก (ขวด)แก้ว และกระป๋องอลูมิเนียม (กระป๋องเบียร์ น้ำอัดลม) และส่วนน้อยที่ได้ จะเป็นพวกโลหะ เช่น เศษเหล็ก ทองแดง วัสดุทั่วไปนี้ร้านค้าส่วนใหญ่ที่อยู่ในชุมชนจะรับซื้อจากท้ายรถขยะ ซึ่งเป็นผู้ขายคนสำคัญ ส่วนร้านค้าที่รับซื้อในสถานีขนถ่ายฯ จะรับซื้อจากคนหาวัสดุในนั้น สำหรับของมีค่า หรือของเก่า ได้แก่ เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุด เครื่องประดับ หนังสือนิตยสาร ขวดน้ำหอม รองเท้า เสื้อผ้า เทปเพลง เทปวีดีโอ เป็นต้น (กรณีนายสวง ภาคผนวก ข/6) ร้านค้าที่กล่าวข้างต้นส่วนใหญ่จะไม่รับซื้อ (จากการสำรวจมีเพียงร้านเดียวที่อยู่ในชุมชนเกาะยาวที่รับซื้อ) จะมีผู้มารับซื้อโดยตรงเฉพาะของเหล่านี้อยู่ริมถนนบริเวณปากทางเข้าโรงงานฯ ประมาณ 4-5 ราย วัสดุในส่วนหลังนี้เป็นของที่หาได้ไม่แน่นอนอาจเป็นการพบโดยบังเอิญ หรือนานๆครั้ง และราคาที่ซื้อขายจะเกิดจากการตีราคาของผู้รับซื้อเป็นชิ้นๆ ไป ไม่มีเกณฑ์ของราคาที่แน่นอน เป็นการตกลงกันระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ ส่วนวัสดุทั่วไปถือว่าเป็นส่วนที่ทำให้เกิดรายได้หลักจากการขายวัสดุที่หาจากขยะ จึงพอที่จะประมาณปริมาณและราคาที่ขายในแต่ละวันได้ ดังแสดงในตารางที่ 4.19 และ4.20

ตารางที่ 4.19 แสดงปริมาณวัสดุที่หาได้ต่อวัน

อาชีพ	กระดาษ	พลาสติก	แก้ว	เหล็ก	กระป๋องอะลูมิเนียม	วัสดุรวม
พนักงานกทม.	40-200 กก. (9 กระสอบ)	40-60 กก. (2-3 กระสอบ)	40-150 กก. (2-5 กระสอบ)	ไม่แน่นอน	7-25 กก.	20-50 กก.
คนหาวัสดุในสถานีขนถ่าย	50-70 กก.	20-60 กก.	60-100 กก. (2-3 กระสอบ)	3-40 กก.	2-12 กก.	-
คนคัดแยกวัสดุตามร้านฯ	50 กก.	500-600 กก.	500-600 กก.	-	-	-

ที่มา: จากการสำรวจภาคสนาม, 2542

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.20 แสดงราคาขายวัสดุทั่วไป

อาชีพ	กระดาษ	พลาสติก	แก้ว	เหล็ก	กระป๋องอะลูมิเนียม
พนักงาน กทม.	0.50-0.70 บาท/กก. (จับจั๊ว) 1.20-1.50 บาท/กก. (กระดาษลัง) 2.00 บาท/กก. (หนังสือพิมพ์) 2.00 บาท/กก.(ขาวดำ)	2-3 บาท/กก.	0.50-1.00 บาท/กก. 20 บาท/กระสอบ	1.00 บาท/กก.	20 บาท/กก.
คนหาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ	1.00 บาท/กก.	2-5 บาท/กก.	0.50-0.75 บาท/กก. 15 บาท/กระสอบ	0.25-1.00 บาท/กก.	10 บาท/กก.
คนคัดแยกวัสดุตามร้านฯ	1.00 บาท/กก.	0.50 บาท/กก.	0.20 บาท/กก. (เศษแก้ว)	-	-

ที่มา: จากการสำรวจภาคสนาม, 2542

นอกจากนั้น จะเห็นได้ว่าปริมาณวัสดุที่หาได้ภายในกลุ่มอาชีพเดียวกันจะมีความแตกต่างด้วยเช่นกัน กรณีของพนักงานขับรถขยะ/พนักงานเทขยะท้ายรถ จะมีปัจจัยที่ส่งผลต่อปริมาณวัสดุที่ขายได้แก่ ขนาดของรถขยะและเส้นทางในการเก็บขน หากต้องมีเส้นทางในความรับผิดชอบเก็บขยะที่ผ่านตลาดสดมากจะมีวัสดุที่สามารถนำกลับมาขายได้น้อยเพราะส่วนใหญ่จะเป็นขยะสด ในบางรายที่เป็นรถขยะขนาดเล็กและคัดวัสดุมาขายน้อย ทางร้านค้าจะรับซื้อวัสดุรวมโดยการเหมาจ่ายเป็นเดือน หรือจ่ายเป็นเที่ยวของการขายแทนการชั่งน้ำหนักงานวัสดุเพราะจะทำให้ร้านค้าเสียเวลา

หากพิจารณาเพียงผิวเผินอาจจะเห็นว่าปริมาณของวัสดุที่ขายให้ร้านรับซื้อจากพวกที่เป็นพนักงานขับรถ/พนักงานเทขยะท้ายรถกับคนงานที่หาวัสดุในสถานีขนถ่ายไม่น่าที่จะมีข้อแตกต่างกันเท่าใด แต่ในความเป็นจริงแล้วมีความแตกต่างกันทั้งในด้านปริมาณ ราคา และคุณภาพของวัสดุที่หาได้ กล่าวคือ พนักงานเทขยะท้ายรถจะคัดขยะจากถังขยะต่างๆที่ยกเทท้ายรถ ซึ่งทำให้สามารถคัดแยกขยะได้ตั้งแต่ปากถังจนถึงก้นถัง จึงได้วัสดุที่มีคุณภาพดีๆหรือที่ขายได้ราคาดีไม่ปนเปื้อนของเหลวและสิ่งสกปรกมากเท่ากับวัสดุที่หาได้จากกองขยะในสถานีขนถ่ายที่ต้องคุ้ยหาของจากขยะที่รวมๆกันอยู่ทั้งขยะเปียก(ขยะสด) และวัสดุที่ต้องการวัสดุที่ขายได้จึงมีคุณภาพต่ำเพราะมีการปนเปื้อนมาก และเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทางร้านค้าอ้างเพื่อตัดน้ำหนักของวัสดุที่ชั่งได้ จากปริมาณของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัสดุที่หาได้แต่ละวันที่คนงานในสถานีขนถ่ายได้ประมาณให้ทราบจะเป็นน้ำหนักที่ยังไม่โดนตัดน้ำหนัก อย่างไรก็ตามการตัดน้ำหนักเช่นนี้อาจพบอยู่บ้างในการขายวัสดุของรถขยะ แต่เป็นเพียงส่วนน้อยและสามารถที่จะเลือกขายวัสดุให้กับร้านค้าที่มีการทำการค้าเป็นที่น่าพอใจกันและกัน ซึ่งต่างจากคนที่หาวัสดุในสถานีขนถ่ายที่ต้องถูกบังคับให้ขายวัสดุให้กับผู้รับซื้อเพียงรายเดียว

ในด้านของราคาขายวัสดุหรือราคาที่ทางร้านรับซื้อของ จะพบว่าวัสดุทั่วไปที่มีราคาต่อน้ำหนักไม่มากนักเช่น กระดาษ พลาสติก จะมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยระหว่างร้านรับซื้อจากท้ายรถและร้านรับซื้อในสถานีขนถ่าย แต่วัสดุที่มีราคาขายต่อหน่วยที่ค่อนข้างสูงอย่างขวดแก้วและกระป๋องอลูมิเนียมจะมีราคาที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก โดยในสถานีขนถ่ายมีแนวโน้มของราคาวัสดุเกือบทุกชนิดต่ำกว่าภายนอก เหตุผลหนึ่งที่ทางร้านอ้างคือ คุณภาพของวัสดุ และค่าดำเนินการที่ทางร้านต้องจ่ายเพื่อให้คนงานเหล่านั้นเข้ามาหาวัสดุในสถานีขนถ่ายได้ จึงไม่สามารถรับซื้อในราคาที่สูงเท่าร้านค้าภายนอกได้

สำหรับคนงานรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านค้า ส่วนใหญ่จะคัดแยกวัสดุอย่างใดอย่างหนึ่งในแต่ละวันปริมาณวัสดุที่ได้จึงมากกว่าในสองกลุ่มข้างต้น ทางร้านจะมีวัสดุที่ต้องคัดแยกที่คล้ายกันทุกร้าน ได้แก่ กระดาษ พลาสติก และแก้ว และให้ค่าจ้างต่อน้ำหนักของวัสดุที่คัดได้ในราคาใกล้เคียงกัน ทางร้านให้ความเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องดึงดูดให้คนมาทำงาน เนื่องจากมีคนที่ต้องการทำงานอยู่มาก รายได้จากการทำงานจึงขึ้นอยู่กับน้ำหนักของวัสดุที่คัดได้ซึ่งส่วนใหญ่จะมีปริมาณใกล้เคียงกันในแต่ละวัน (กรณีที่ทำงานเต็มวัน) ของที่ต้องการให้คัดมีปริมาณมากและไม่สามารถคัดได้ทันจะมีของใหม่เข้ามาทุกวัน ดังนั้นปริมาณวัสดุที่คัดได้มากน้อยจึงขึ้นอยู่กับความว่องไวความชำนาญและความสามารถในการทำงานของแต่ละคน (ภาคผนวก ข/4)

4.3.4 ทัศนคติเกี่ยวกับการทำงาน

จากการสอบถามทัศนคติของผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ สาเหตุที่ทำให้รายได้จากการทำงาน(การขายวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้)เพิ่มหรือลดความคิดเห็นที่มีต่ออาชีพ รวมทั้งสายตาที่คนภายนอกมองการทำงานของตนเอง ข้อดีและข้อเสียหรือปัญหาที่เกิดจากการทำอาชีพ ซึ่งอาจจะส่งผลต่อความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงอาชีพไปเนื่องจากสาเหตุต่างๆ ท้ายที่สุดได้รวบรวมข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของคนงานกลุ่มนี้ ดังต่อไปนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3.4.1 สาเหตุที่ทำให้รายได้จากการทำงาน (การขายวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่) เพิ่มหรือลด

ผู้ที่ทำอาชีพเกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่นี้ มีรายได้หลักที่เกิดจากการขายวัสดุทั้งที่เป็นวัสดุที่คุ้ยหามาจากแหล่งต่างๆ และรายได้ที่ได้จากการรับจ้างคัดแยกขยะ ตามความคิดเห็นของผู้ที่ประกอบอาชีพนี้พบว่าหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ทำให้รายได้จากการทำงานนี้เพิ่มขึ้น หรือลดลงในแต่ละวัน คือ ราคาของวัสดุที่ขายไม่แน่นอน (ร้อยละ 32.6) ในขณะที่เหตุผลอื่นรองลงมาได้แก่ สภาพร่างกาย (ร้อยละ 20.9)และ จำนวนของผู้ที่ประกอบอาชีพเดียวกัน (ร้อยละ 18.6)(ตารางที่ 4.21) ส่วนใหญ่ของคนทำงานจะมีรายได้จากการขายวัสดุเป็นรายวัน รายได้จะมากจะน้อยจึงขึ้นอยู่กับราคาและปริมาณของวัสดุที่ขาย จากการสำรวจภาคสนามจะเห็นได้ชัดว่าราคาของวัสดุที่ร้านค้าภายนอกทั่วไปที่รับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะ และร้านค้ารับซื้อวัสดุจากคนงานคุ้ยขยะในสถานีขนถ่ายฯ ค่อนข้างจะมีความแตกต่างกัน ทำให้รายได้จากการขายวัสดุของพนักงานกทม. (รายได้จากอาชีพเสริม) และคนงานที่หาคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ มีความแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.21 แสดงสาเหตุที่ทำให้รายได้จากการทำงาน (การขายวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้) เพิ่มหรือลด

สาเหตุที่ทำให้รายได้จากการทำงาน เพิ่มหรือลด	% การเลือกคำตอบ
1. ราคาของที่ขายไม่แน่นอน	32.6
2. ระยะเวลาที่ใช้ในการทำงาน (มาก/น้อย)	9.3
3. จำนวนคนที่ประกอบอาชีพเดียวกันนี้	18.6
4. สภาพอากาศที่เอื้อต่อการทำงาน	14.0
5. สภาพร่างกาย	20.9
6. เงินทุนที่ใช้ในการทำงาน	4.7
รวม	100.0

ในอีกทางหนึ่งรายได้ที่มากน้อยในการขายสินค้าแต่ละวันเกิดจากน้ำหนักหรือปริมาณของวัสดุประเภทต่างๆที่หามาได้ ร้านค้าส่วนใหญ่ที่สำรวจให้ข้อมูลว่าถึงแม้ราคาของวัสดุในตลาดจะมีการเปลี่ยนแปลงแต่การรับซื้อของทางร้านจะไม่เปลี่ยนแปลงเร็วนัก เนื่องจากเกรงว่าอาจจะเกิดความสับสนแก่ผู้ที่เอาวัสดุมาขาย จึงมีการเปลี่ยนแปลงราคานานๆ ครั้งเช่นปีละ 1-2 ครั้ง วัสดุบางชนิดอาจจะมีการแปรผันของราคาตามฤดูกาลและมีระดับของการลดลงที่สูงมาก ในขณะที่การปรับราคาสูงขึ้นจะเป็นไปอย่างช้าๆ และนานๆครั้งถึงจะเกิดขึ้น ผู้ที่ทำงานในสถานีขนถ่ายฯ กล่าวว่า เนื่องจากตนเองต้องโดยบังคับให้ขายวัสดุให้แก่ร้านค้ารับซื้อเพียงเจ้าเดียว ดังนั้นอำนาจในการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต่อรองราคากับเจ้าของร้านจึงไม่มีหรือมีน้อยมาก คนงานส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนที่อยู่ในชุมชนจะรู้ว่าราคาวัสดุของร้านค้าทั่วไปในชุมชนเป็นอย่างไร ซึ่งในกรณีที่มีความแตกต่างของราคาที่ค่อนข้างมาก คนงานส่วนใหญ่กจะพยายามรวมตัวกันเพื่อขอขึ้นราคากับทางร้านซึ่งเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก เช่น การเรียกร้องให้ขึ้นราคาของกระป๋องอะลูมิเนียมที่มีราคาต่างกันถึงเท่าตัว (กรณีศึกษานางผิว ภาคผนวก ข/1)

ในเหตุผลด้านสภาพร่างกายที่เอื้อต่อการทำงานจะเกี่ยวข้องกับอายุ เพศ และสภาพอากาศ ผู้หญิงและผู้สูงอายุจะไม่ได้รับเลือกให้ทำงานอยู่หลังรถขยะ เพราะเหตุผลเกี่ยวกับความคล่องตัวในการทำงาน สำหรับในสถานีขนถ่ายฯ จะไม่รับผู้สูงอายุเข้าทำงานเพราะอาจเกิดอันตรายจากการทำงานที่ต้องคอยหลบเลี่ยงอุปกรณ์ทำงานในสถานีฯ ผู้ที่หาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ ต่างให้ความเห็นว่าผู้หญิงและผู้ชายไม่มีข้อแตกต่างกันในการทำงานขึ้นอยู่กับความอดทนและขยันของแต่ละคน แต่สภาพร่างกายของผู้หญิงอาจจะไม่ก่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานเท่าที่ควร เช่น ผู้ที่สามารถคาดถุงใส่วัสดุที่มีน้ำหนักมากอยู่ที่เอวจะสามารถทำงานได้เร็ว ซึ่งผิดกับผู้หญิงที่มีลูกแล้วส่วนใหญ่ไม่เลือกทำเพราะจะมีผลต่อสุขภาพร่างกาย จึงเลือกที่จะใช้การลากภาชนะไม้ (เข่ง) แทนซึ่งทำให้ทำงานได้ช้ากว่า สำหรับสภาพอากาศที่มีผลต่อการประกอบอาชีพเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่มีผลต่อปริมาณวัสดุที่ขายในแต่ละวัน (ร้อยละ 14.0) (ตารางที่ 4.21) กล่าวคือในกรณีที่ฝนตกผู้ที่คุ้ยหาวัสดุที่อยู่กลางแจ้ง เช่น พวกที่คุ้ยหาวัสดุบริเวณลานกองขยะในสถานีขนถ่ายฯ คนหาวัสดุที่เดินตามถนน หรือรวมกระทั่งพนักงานที่อยู่ท้ายรถขยะจะประสบความยากลำบากในการทำงาน นอกจากนี้สภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าวเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ส่วนใหญ่ไม่สามารถทำงานได้เป็นเวลานานๆ ติดต่อกัน ต้องมีการหยุดพักระหว่างทำงาน หรือ ทำให้สามารถทำงานได้น้อยลงในหนึ่งวัน รวมทั้งสภาพอากาศอาจจะทำให้ต้องหยุดพักงานในบางวัน ผู้ที่คุ้ยวัสดุจากขยะส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าอาชีพของเขาต้องอาศัยความอดทนเป็นอาชีพที่ลำบาก และเหนื่อยมาก ผู้ที่สามารถอดทนทำงานได้นานๆ จะทำให้รายได้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ในสภาพอากาศเปียกชื้นจะมีน้ำชะที่เกิดจากกองขยะ ส่งผลต่อสภาพร่างกายของคนที่ทำงาน เช่น เกิดโรคผิวหนังจากน้ำขยะกัดมือ เป็นต้น

ผู้ที่ทำงานคัดแยกขยะตามร้านค้าเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีปัญหาในการทำงานที่เกิดจากสภาพร่างกายและสภาพอากาศ เงินที่ได้แต่ละวันจะขึ้นอยู่กับน้ำหนักของวัสดุที่คัดแยกได้ ดังนั้นระยะเวลาในการทำงานจึงส่งผลโดยตรงต่อรายได้ คนคัดแยกขยะส่วนใหญ่ไม่เลือกว่าเป็นผู้หญิงหรือชาย เป็นคนแก่หรือเด็ก แต่ส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นคนแก่ และผู้หญิง การทำงานต้องทำงานกลางแจ้งหรือมีร่มกันแดดบ้าง ซึ่งสภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าวส่งผลต่อผู้ที่มีอายุมาก อาจจะคิดว่าการทำงานดังกล่าวอาจจะไม่ต้องอาศัยแรงมากนัก แต่ในบางกรณีของคนคัดแยกวัสดุบางประเภท เช่น แก้ว จะต้องอาศัยแรงในการทุบขวดแก้วให้แตก ผู้คัดแยกวัสดุที่มีอายุมากจึงไม่สามารถทำเงินได้มากจากการทุบแก้วและต้องพักเหนื่อยอยู่ตลอดเวลา

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3.4.2 ทัศนคติเกี่ยวกับอาชีพในสายตาของคนภายนอก และทัศนะส่วนตัว

ในการแสดงทัศนคติของผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ในด้านที่ถูกมองจากสังคมหรือคนภายนอกที่อยู่นอกชุมชนหรือที่มีอาชีพอื่นๆ กับทัศนคติที่มีต่อการทำงานของตนเอง ผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่ตอบแบบสอบถามได้แสดงความเห็นแบบเปิด เพื่อแสดงความคิดเห็นออกมาอย่างอิสระจากความรู้สึกจริงๆ ที่มีอยู่

จากข้อมูลการสำรวจแสดงให้เห็นว่าทัศนคติของผู้ที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการคุ้ยหาวัสดุและคัดแยกวัสดุจากแหล่งขยะต่างๆ ในด้านที่ถูกมองจากคนภายนอกซึ่งส่วนใหญ่จะมีทัศนคติในเชิงลบ มีเพียงบางส่วนที่มีทัศนคติเป็นกลางๆ หรือในเชิงบวก ผู้ที่ประกอบอาชีพนี้มักแสดงความคิดเห็นต่อสายตาของคนภายนอกออกมาอย่างชัดเจนและตอบสนองคำถามอย่างรวดเร็ว เช่น ได้รับการดูถูกหรือรังเกียจ ถูกมองว่าเป็นอาชีพที่ต่ำ ไม่มีการศึกษา ทำงานที่สกปรก เหม็น และมีเชื้อโรค โดยเฉพาะกลุ่มของพนักงานเก็บขยะของ กทม. มักได้รับการแสดงท่าทีรังเกียจจากคนภายนอกในการที่พวกเขาคุ้ยหาวัสดุจากขยะที่ยกขึ้นเทท้ายรถ สำหรับคนงานที่ทำงานอยู่ในสถานีขนถ่ายฯ แสดงความคิดเห็นโดยการคาดเดาว่าคนภายนอกคงคิดรังเกียจคนที่ทำงานเช่นนี้ และคงมีแต่พวกที่ติดยาเสพติดทำงานอยู่ แม้แต่คนที่อยู่ในชุมชนเองซึ่งไม่ได้ทำงานอยู่ในสถานีขนถ่ายฯ จะให้ความเห็นว่าคนงานที่ทำงานในสถานีจะกินยาม้า (ยาบ้า) เพราะบางกลุ่มต้องทำงานข้ามคืน

แม้ว่าทัศนคติด้านสายตาจากคนนอกที่มองคนทำอาชีพนี้จะอยู่ในเชิงลบอยู่มากตามความเห็นของผู้ที่ประกอบอาชีพ แต่ในด้านของทัศนคติส่วนตัวที่มีต่ออาชีพและการทำงานของตัวเองยังพบว่ามีทัศนคติในเชิงบวกอยู่ไม่น้อย สำหรับทัศนคติเชิงบวกคนที่ทำงานนี้ส่วนใหญ่ให้ความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพของตนว่า มีความเป็นอิสระ ไม่มีเจ้านาย (คอยจิกหัวใช้) ทำให้เกิดรายได้แก่ครอบครัว เป็นงานที่สุจริต ไม่มองว่าเป็นงานที่ต่ำต้อย บางคนที่เห็นถึงความสำคัญของอาชีพนี้จะกล่าวว่าเป็นงานที่ช่วยสิ่งแวดล้อมลดปริมาณขยะที่ทิ้ง หรือเป็นการช่วยชาติอีกทางหนึ่ง กลุ่มที่เป็นพนักงานของกทม.ย่อมให้ความรู้สึกที่มั่นคงต่องานและรายได้ที่ได้รับ รวมทั้งการทำงานที่ถือว่ามีความสบายมากกว่าอาชีพอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพราะสามารถทำงานเสร็จเร็วและมีรายได้ที่ดีกว่า

4.3.4.3 ข้อดี และข้อเสียของอาชีพ

ตามความคิดเห็นของผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ หากกล่าวถึงข้อดีของการทำอาชีพนี้โดยรวมพบว่า ข้อดีที่การทำงานมีความเป็นอิสระ (ร้อยละ 34.8) และเป็นงานที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้น้อยได้หารายได้ (ร้อยละ 34.8) หรือแม้แต่ผู้ที่ทำงานเป็นพนักงานของ กทม. ซึ่งมีฐานะเป็นลูกจ้างของรัฐส่วนใหญ่ยังให้ความเห็นว่าการเก็บและคัดแยกขยะที่ทำเป็นอาชีพเสริมนั้นมีความเป็นอิสระทั้งจากการเก็บและการขนไปขาย รวมทั้งคนงานที่คุ้ยหาวัสดุอยู่ใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สถานีขนถ่ายฯ ถึงแม้ว่าจะตกอยู่ภายใต้เงื่อนไข และข้อกำหนดต่างๆ กับร้านค้าผู้รับเหมาซื้อวัสดุ แต่เหตุผลของความเป็นอิสระของอาชีพที่คนเหล่านี้คิด ได้แก่ การทำงานที่ไม่มีเจ้านายใช้ และสามารถกำหนดเวลาในการทำงานได้ด้วยตัวเอง รองลงมาของข้อดีที่กล่าวถึง คือ เรื่องของรายได้ที่ดี (ร้อยละ 22.7) เมื่อเปรียบเทียบกับต้องไปทำอาชีพอื่น โดยให้เหตุผลว่าเป็นงานที่ไม่ต้องใช้เงินทุน อาศัยเพียงแรงงานและความขยันอดทนในการทำงานเท่านั้น และมีข้อดีของอาชีพในการเป็นทางเลือกหนึ่งของอาชีพ(เมื่อไม่มีงานทำ) (ร้อยละ 7.6) (ตารางที่ 4.22) ปัจจุบันการคุ้ยหาวัสดุจากกองขยะ/แหล่งขยะที่มีอยู่ในชุมชนไม่สามารถกระทำได้ง่ายเหมือนเมื่อครั้งยังมีหัวกอง การเข้าคุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ หรือการเข้าเป็นพนักงานท้ายรถขยะของกทม. จำเป็นต้องผ่านเกณฑ์และเงื่อนไขต่างๆ ก่อนรับเข้าทำงาน ดังนั้น อาชีพนี้ในปัจจุบันจึงไม่ใช่ทางเลือกที่ง่ายสำหรับคนว่างงานในชุมชนอีกต่อไป

ตารางที่ 4-22 แสดงข้อดีของอาชีพ (ที่เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่) ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน

ข้อดีของอาชีพ	% การเลือกคำตอบ
1. เป็นงานที่ไม่ต้องใช้ความรู้มาก	34.8
2. รายได้ดี	22.7
3. เป็นงานอิสระ	34.8
4. เป็นทางเลือกหนึ่งของอาชีพเมื่อตกงาน	7.6
รวม	100.0

ส่วนหนึ่งของผู้ที่เคยทำงานคุ้ยหาวัสดุจากขยะมาตั้งแต่ยังมีการเทกองกลางแจ้ง จึงต้องการทำงานที่ตนมีความถนัดนี้อยู่ บางส่วนต้องว่างงานไม่สามารถปรับตัวหรือหาทางเลือกอื่นในการออกไปประกอบอาชีพภายนอกชุมชนได้ เหตุผลหนึ่งที่สำคัญ คือ การขาดวุฒิความรู้ มีการศึกษาน้อย คนจำนวนหนึ่งพยายามที่จะขวนขวายเข้าทำงานในกทม. ซึ่งหากสามารถเข้าทำงานเป็นพนักงานขับรถขยะหรือพนักงานเทขยะท้ายรถได้ จะทำให้เขามีเงินเดือนและสวัสดิการจากงานประจำ และมีรายได้เสริมจากการคัดแยกวัสดุจากขยะมาขายซึ่งเป็นงานที่พวกเขาเคยถนัดมาก่อน

นอกจากนี้ข้อดีอื่นๆ จากอาชีพนี้ที่ผู้ตอบให้ความเห็นเพิ่มเติม เช่น การพบวัสดุที่มีค่า หรือที่เรียกว่า ลาภลอย ได้แก่ สร้อยทอง แหวน หรือเงิน เป็นต้น รวมทั้งของใช้ต่างที่ได้จากกองขยะสามารถนำมาใช้ภายในบ้าน ได้แก่ เครื่องใช้ไฟฟ้าที่เสียแล้วนำมาซ่อมใหม่ เสื้อผ้า ช้อน จาน ชาม เป็นต้น บางคนเล่าว่า เขาสามารถได้ผักและเนื้อสัตว์จากขยะที่เก็บมาจากตลาดสด หรือได้ข้าวสารเป็นถุงๆ ที่หามาได้จากขยะที่มาเทในสถานีขนถ่ายฯ ทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวลงได้ (กรณีศึกษายายฉิม ภาคผนวก ข/1) เนื่องจากบ้านที่อาศัยของคนที่อยู่บนพื้นที่บุกรุก หรือผู้ที่มีรายได้น้อย ส่วนใหญ่จะทรุดโทรม และก่อสร้างจากวัสดุเหลือใช้ ซึ่งวัสดุเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นไม้แผ่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ป้ายโฆษณาหรือสังกะสี ล้วนเป็นสิ่งที่ได้จากขยะสามารถซ่อมแซมบ้านได้โดยไม่ต้องเสียเงิน หรือเสียน้อยลง

สำหรับปัญหาที่ประสบจากการประกอบอาชีพ ประเด็นหลักที่มีผู้ให้ความเห็นคือ เรื่องการถูกกดราคาของวัสดุ (ร้อยละ 35.7) คนทำอาชีพนี้ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนซื้อขายวัสดุผ่านร้านค้ารับซื้อโดยการชั่งน้ำหนักและตีราคาจากน้ำหนักวัสดุที่หามาได้ การกำหนดราคาของวัสดุแต่ละประเภทจะขึ้นอยู่กับร้านค้า ด้วยเหตุนี้คนที่ทำอาชีพนี้จึงรู้สึกว่าบางครั้งถูกกดราคา นอกจากนี้ยังมีโอกาสที่จะถูกโกงตาชั่งหรือการตัดน้ำหนักของวัสดุที่ชั่งเพราะอาจมีของปนเปื้อน ซึ่งเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เงินที่ได้แต่ละครั้งไม่แน่นอน พนักงานขับรถขยะที่ขายวัสดุให้ร้านค้าจึงพยายามที่จะหาร้านที่พึงพอใจทั้งราคา และวิธีการซื้อขายซึ่งกันและกัน เพื่อลดการถูกเอารัดเอาเปรียบ ในการเลือกร้านส่วนใหญ่จึงกล่าวว่าอาศัยที่ความสนิทสนมและทำการค้ากันมานานหลายปี

สำหรับข้อเสียที่ผู้ประกอบอาชีพนี้มองการทำงานของตนเอง กล่าวคือ เป็นอาชีพที่คนภายนอกรังเกียจและดูถูก (ร้อยละ 26.2) เพราะทำงานอยู่กับสิ่งสกปรกและเชื้อโรค พนักงานเทขยะท้ายรถมักได้รับปัญหาเช่นนี้เมื่อทำการคุ้ยหาวัสดุจากถึงขยะที่นำขึ้นเทท้ายรถ นอกจากประเด็นนี้พนักงานกทม.ที่จัดเก็บขยะส่วนใหญ่ มักได้รับการตำหนิจากบ้านเรือนต่างๆในการเรียกเก็บค่าบริการรายเดือน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ทราบดีว่าเป็นเงินที่นำไปแจกจ่ายกันเองระหว่างพนักงานขับรถและพนักงานเทขยะ สำหรับผู้อยู่ในชุมชนหรือทำงานอยู่ในชุมชน มักไม่ได้รับการดูถูกหรือรังเกียจอย่างชัดเจนเพราะไม่ต้องพบปะและปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกมากเท่าใด รองลงมาของประเด็นปัญหาที่พบได้แก่ วัสดุขายไม่ได้ราคาดี (ร้อยละ 14.3) หาวัสดุได้น้อยในแต่ละวัน (ร้อยละ 11.9) ภาระในการหารายได้จุนเจือครอบครัวเพียงผู้เดียว (ร้อยละ 7.1) ไม่สามารถเข้าไปคุ้ยขยะในกองขยะของกทม.ได้ (ร้อยละ 2.4) และปัญหาหนี้สินจากการทำงาน (ร้อยละ 2.4) ตามลำดับ (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.23 แสดงข้อเสีย และลักษณะของปัญหาที่ประสบอยู่ในการประกอบอาชีพ (เกี่ยวกับการนำขยะ กลับมาใช้ใหม่) ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน

ข้อเสีย และปัญหาในการประกอบอาชีพ	% การเลือกคำตอบ
1. ไม่สามารถเข้าคุ้ยขยะในกองขยะของกทม. ได้	2.4
2. วัสดุขายไม่ได้ราคาดี	14.3
3. โดนกดราคา	35.7
4. มีภาระในการหารายได้จุนเจือครอบครัวเพียงผู้เดียว	7.1
5. เป็นหนี้จากการทำงาน	2.4
6. หาวัสดุได้น้อย ในแต่ละวัน	11.9
7. ได้รับการดูถูกจากสังคม	26.2
รวม	100.0

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3.4.4 การคิดเปลี่ยนอาชีพ

จากปัญหาและข้อเสียที่มีอยู่ในการทำงาน กลุ่มคนส่วนหนึ่งจึงคิดที่จะเปลี่ยนอาชีพ (ร้อยละ 14.8) โดยให้เหตุผลว่าต้องการที่จะมีรายได้ที่ดีกว่านี้หรือเป็นเหตุผลด้านสุขภาพร่างกาย และความลำบากของงานที่ทำในปัจจุบัน ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่จะไม่ใช่ผู้ที่ทำงานเป็นพนักงานของกทม. อีกเหตุผลหนึ่งเกิดจากปัญหาในเรื่องการถูกกดราคาของวัสดุที่ขาย เพราะเป็นสาเหตุที่ทำให้รายได้ลดลงไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครอบครัว ในขณะที่บางส่วนรู้สึกว่าตนเองทำงานหนักแต่กลับได้รับค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย สำหรับกลุ่มที่ไม่คิดที่จะเปลี่ยนอาชีพ (ร้อยละ 85.2) (ตารางที่ 4.24) จากเหตุผลต่างๆ ได้แก่ มีอายุมากเกินกว่าที่จะหางานใหม่ทำได้ และไม่คิดว่าจะสามารถหางานอื่นทำได้ อาจจะเนื่องจาก วุฒิทางการศึกษา และบางส่วนมองว่าอาชีพที่ทำอยู่ในปัจจุบันดีอยู่แล้ว พนักงานของกทม.ส่วนใหญ่ไม่ต้องการเปลี่ยนอาชีพ เพราะเป็นงานที่มีรายได้มั่นคงและมีสวัสดิการ โดยมีรายได้เสริมจากการขายวัสดุจากขยะทุกวัน และค่าบริการที่เรียกเก็บรายเดือน การเป็นลูกจ้างของกทม. จึงเป็นอาชีพที่คนในชุมชนอยากที่จะทำ นอกจากรายได้ที่จะได้รับแล้วผู้ที่เป็นลูกจ้างของกทม.อยู่เดิมจะมีโอกาสดีกว่าที่จะแนะนำงานให้กับคนในครอบครัวหรือคนรู้จักได้เข้าทำงานกับกทม. และสิ่งหนึ่งที่พนักงานกทม.อาจได้รับเมื่อทำงานเป็นเวลานาน คือการบรรจุเข้าเป็นข้าราชการประจำและการมีสวัสดิการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย (ที่เป็นปัญหาส่วนหนึ่งของคนที่อาศัยในชุมชนนี้)

ตารางที่ 4.24 การคิดเปลี่ยนแปลงอาชีพ

การคิดเปลี่ยนแปลงอาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
◊ คิดเปลี่ยนแปลง	23	85.2
◊ ไม่คิดเปลี่ยนแปลง	4	14.8
รวม	27	100.0

4.3.4.5 เปรียบเทียบวิถีการดำรงชีวิตช่วงก่อนและหลังยกเลิกเทกองขยะกลางแจ้ง(หัวกอง)

ในการสอบถามเพื่อหาความคิดเห็นเบื้องต้นของผู้ที่อยู่ในชุมชน ถึงการเปรียบเทียบระหว่างการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการคุ้ยหาวัสดุเมื่อตอนที่มีการเทกองขยะกลางแจ้ง (หัวกอง)กับในปัจจุบัน เพื่อเป็นการสำรวจเบื้องต้นและไม่ก่อให้เกิดความสับสนแก่ผู้ที่ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการสอบถามทัศนคติในสเกลที่หยาบเพียง 3 ระดับ (ตอนมีหัวกอง)ดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กว่า แย่กว่า และไม่มีความแตกต่าง ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปขยายผลต่อไปในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการถึงเหตุผลของทัศนคติดังกล่าว

ในจำนวนของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม กลุ่มผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยประกอบอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกองขยะเพื่อนำไปขาย (ร้อยละ 62.5) (กล่าวในตารางที่ 4.12) ตั้งแต่เริ่มมีการนำขยะมาเทกองบริเวณนี้จนถึงเมื่อมีการยกเลิกประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา สำหรับผู้ที่อยู่ในกลุ่มนี้ผู้วิจัยได้สอบถามเชิงเปรียบเทียบถึงวิถีชีวิตของบุคคลและครอบครัวที่เคยทำอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวอง กับสภาพในปัจจุบันในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) รายได้ครัวเรือน

เป็นประเด็นหลักสำคัญที่อาจจะเป็นตัวกำหนดวิถีการดำรงชีวิตในด้นต่างๆ ตามมา พบว่าส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า รายได้ของครอบครัวเมื่อตอนที่ยังมีหัวกองขยะดีกว่าในปัจจุบัน (ร้อยละ 64.6) ในขณะที่ส่วนหนึ่งเห็นว่าในปัจจุบันนี้ดีกว่า (ร้อยละ 16.9) และเห็นว่าไม่มีความแตกต่าง (ร้อยละ 18.5) (ตารางที่ 4.25) ในการนี้มีเหตุผลต่างๆ กันที่กล่าวถึงรายได้ครัวเรือนที่เกิดขึ้นเมื่อตอนมีหัวกองขยะดีกว่า ประการแรก คือการมีแหล่งงานที่สามารถหาเงินได้ง่ายและรวดเร็วอยู่ในชุมชน (ใกล้บ้าน) ส่งผลให้ประการต่อมา สมาชิกในครอบครัวทุกเพศทุกวัยสามารถหารายได้จากการทำงานบนหัวกองขยะ คนในชุมชนส่วนใหญ่ที่อยู่มาตั้งแต่มีหัวกองกล่าวว่า หากต้องการหาเงินเมื่อใด ก็จะขึ้นไปบนหัวกองเพียงไม่นานก็จะมีเงินใช้ พ่อแม่สามารถภาระในการหารายได้จุนเจือครอบครัว เพราะลูกๆ ที่เป็นเด็กที่พอรู้ความก็จะสามารถหาค่าขนมและค่าใช้จ่ายอื่นๆ โดยการหาวัสดุที่หัวกองขาย นอกจากแต่ละครัวเรือนจะได้รายได้จากการขายวัสดุที่หาได้ในแต่ละวันแล้ว การนำเอาวัสดุบางประเภทที่พอมีราคาสูง (เช่น เหล็ก อะลูมิเนียม) มาเก็บไว้ที่บ้าน แล้วขายในยามขัดสนก็สามารถทำให้ครอบครัวมีเงินใช้ในคราวที่ต้องการได้ นอกจากนี้การนำเอาวัสดุมาปรับปรุงคุณภาพ เช่นการซักล้างถุงพลาสติก ซึ่งนิยมทำกันเมื่อตอนมีหัวกองเพราะจะทำให้ราคาของวัสดุนั้นๆ สูงขึ้น การที่คนที่อยู่ในชุมชนมีรายได้ที่ดี หรือมีกินมีใช้ดีมีคนในชุมชนให้ความเห็นว่าสามารถเห็นจากการมีเครื่องใช้อำนวยความสะดวกต่างๆ หรือเครื่องประดับที่มี ถึงแม้ว่าจะอยู่ในบ้านที่มีสภาพเก่าทรุดโทรมสกปรก (เพราะอยู่บนพื้นที่บุกรุก) แต่ก็มีความสามารถในการจับจ่ายใช้สอยที่สะดวกสบาย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับหัวกองขยะจึงส่งผลโดยตรงต่ออาชีพและรายได้ ผู้ที่มีโอกาสที่ดีกว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลงไปทำอาชีพอื่นๆ ที่คิดว่ามั่นคงและรายได้ดีกว่าได้ เช่นเป็นพนักงานของกทม. แต่กทม.ไม่สามารถรองรับกับจำนวนของผู้ที่ต้องขาดอาชีพในครั้งนั้นได้อย่างเพียงพอ โดยเฉพาะพวกที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา มีคนในชุมชนอีกจำนวนมากที่ต้องตกอยู่ในสภาพว่างงาน ผู้ที่คุ้ยหาวัสดุส่วนหนึ่งที่สามารถเข้าทำงานในสถานีขนถ่ายฯได้ จะมีรายได้จากการขายวัสดุแบบเดิม แต่มีข้อจำกัดในการขายวัสดุมากขึ้น จึงส่งผลต่อรายได้ที่ได้จากการทำงาน ผู้ที่ทำงานเหล่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นี้ให้ความเห็นว่ารายได้เมื่อตอนมีหัวกองจะดีกว่า เพราะสามารถเลือกร้านค้าที่ต้องการจะขายวัสดุได้ และของที่คุ้ยหาได้จะมีปริมาณมาก และไม่ถูกตัดน้ำหนักมากเหมือนปัจจุบัน อย่างไรก็ตามข้อมูลดังกล่าวเป็นการแสดงความคิดเห็นผ่านทัศนคติของผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ แต่ยังคงมีปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อรายได้ครอบครัวในช่วงเวลาหลังจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอีก เช่น การเปลี่ยนแปลงขนาดครัวเรือน ค่าครองชีพในช่วงเวลาที่ต่างกัน และจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มีรายได้ เป็นต้น

ตารางที่ 4.25 แสดงทัศนคติเปรียบเทียบช่วงก่อนและหลังยกเลิกเทกองขยะกลางแจ้ง (หัวกอง)

วิถีการดำรงชีวิต	ช่วงที่มีวิถีการดำรงชีวิตที่ดีกว่า		
	ตอนมีหัวกอง	ปัจจุบัน	ไม่แตกต่าง
1. รายได้ครัวเรือน[a]	42 (64.6)	11 (16.9)	12 (18.5)
2. ความมั่นคงในการทำงาน[a]	13 (20.0)	37 (56.9)	15 (14.4)
3. สภาพที่อยู่อาศัย[a]	10 (15.4)	30 (46.2)	25 (38.5)
4. สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในบ้าน[a]	13 (20.0)	32 (49.2)	20 (30.8)
5. ความปลอดภัยในการทำงาน[a]	11 (16.9)	31 (47.7)	23 (35.4)
6. โอกาสในการศึกษาของเด็ก[a]	13 (20.0)	27 (41.5)	25 (38.5)
7. การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บไข้[a]	8 (12.3)	30 (46.2)	27 (41.5)
(ปัจจุบันยังทำอาชีพที่เกี่ยวกับการคุ้ยหาวัสดุเพื่อขาย)			
8. ระยะเวลาในการทำงาน[b]	6 (27.3)	6 (27.3)	10 (45.5)
9. ปริมาณขยะ/วัสดุที่หาได้ในแต่ละวัน[b]	11 (50.0)	1 (4.5)	10 (45.5)
10. ราคาของวัสดุที่ขาย[b]	8 (36.4)	4 (18.2)	10 (45.5)

หมายเหตุ ( ) ร้อยละ

a. จำนวน 65 ตัวอย่าง (ผู้ที่เคยประกอบอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกอง)

b. จำนวน 22 ตัวอย่าง (ผู้ที่ปัจจุบันประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่)

2) ความมั่นคงในอาชีพ และความปลอดภัยในการทำงาน

ส่วนใหญ่ให้ความเห็นเกี่ยวกับความมั่นคงในอาชีพปัจจุบันดีกว่า (ร้อยละ 56.9) และส่วนน้อยที่ให้ความเห็นว่าในการประกอบอาชีพที่หัวกองดีกว่า (ร้อยละ 20.0) และไม่มีความเห็นว่าแตกต่าง (ร้อยละ 14.4) (ตารางที่ 4.25) โดยมีเหตุผลในการพิจารณาความมั่นคงของอาชีพอยู่ที่การทำงานที่ได้รับเงินเดือน การทำงานประจำ หรือการได้รับสวัสดิการจากการทำงาน ซึ่งสามารถทำให้ครอบครัวมีรายได้อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้เข้าทำงานกับกทม.ทำให้คนส่วนใหญ่รู้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สึกว่าเป็นงานที่มั่นคง ถึงแม้ว่าบางส่วนจะมีรายได้น้อยลงจากเดิมก็ตาม ในความคิดอีกด้านหนึ่งพิจารณาความมั่นคงในอาชีพที่รายได้จากการทำงานที่ได้รับทุกวัน ซึ่งแตกต่างจากการทำงานที่ได้รับเงินเป็นรายเดือน เนื่องจากเดิมคนส่วนใหญ่ที่อยู่ในชุมชนประกอบอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกองซึ่งได้รายได้ทุกวัน การเปลี่ยนแปลงให้ต้องได้รายได้เป็นเดือนอาจส่งผลต่อการปรับตัวในด้านการใช้จ่ายที่ต้องเปลี่ยนแปลงไป เช่นกรณีของพนักงานกวาดถนนของกทม. ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นว่า ในกรณีที่ไม่สามารถปรับการใช้จ่ายทุกวันในบ้านให้เหมาะสมกับการได้เงินเป็นเดือนแล้วจะต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งต่างๆมาใช้ก่อน เมื่อถึงคราวเงินเดือนออกจึงต้องนำเงินไปใช้หนี้แทนที่จะนำมาใช้จ่ายในครอบครัว

ในด้านความปลอดภัยในการทำงาน พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่างานในปัจจุบันมีความปลอดภัยมากกว่า (ร้อยละ 47.7) กลุ่มคนส่วนหนึ่งในชุมชนที่เคยประกอบอาชีพที่หัวกองเปลี่ยนแปลงการทำงานไปโดยไม่เกี่ยวกับการคุ้ยหาวัสดุจากกองขยะเลย เช่น พนักงานกวาดถนน/ทำความสะอาด จะให้ความเห็นว่าในอดีตการทำงานต้องเสี่ยงต่อเชื้อโรคและโรคภัยต่างๆ ที่มากับขยะ ในกลุ่มที่ให้ความเห็นว่าในอดีตมีความปลอดภัยในการทำงานมากกว่า (ร้อยละ 16.9) (ตารางที่ 4.25) ให้ความเห็นว่า การทำงานในปัจจุบันของกลุ่มที่ยังเกี่ยวข้องกับขยะแต่อาจจะเปลี่ยนไปเป็นคุ้ยหาท้ายรถขยะตามข้างถนน หรือแม้แต่พนักงานกวาดถนน ให้ความเห็นถึงความไม่ปลอดภัยในการทำงานที่อาจจะเกิดจากอุบัติเหตุเพราะเป็นการทำานที่ต้องเสี่ยงกับยวดยานพาหนะบนท้องถนน สำหรับผู้ที่ยังคงใกล้ชิดกับกองขยะเช่นเดิมอย่างคนที่คุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ จะให้ความเห็นถึงอันตรายในการทำงานที่อาจจะเกิดจากการทำงานของรถแทรคเตอร์และเครื่องจักรในสถานีขนถ่ายฯ มากกว่ามองที่ความสกปรกและเชื้อโรค เนื่องจากภายในสถานีขนถ่ายไม่มีที่สำหรับให้ชำระล้างร่างกายเมื่อทำงานเสร็จ รวมทั้งคนงานส่วนใหญ่ไม่สนใจเรื่องนี้ เมื่อขายของเสร็จในแต่ละวันจะกลับบ้านทันทีและคิดว่ากลับไปชำระล้างร่างกายที่บ้านดีกว่า นอกจากนี้การทำงานที่ไม่มีอุปกรณ์ในการป้องกันอันตราย และสิ่งสกปรก ยังอาจจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุในการประกอบอาชีพนี้ เช่น บาดแผลที่อาจจะเกิดจากแก้วบาด เข็มฉีดยา หรือของมีคมอื่นๆ การทำงานโดยการสัมผัสกับขยะโดยตรงอาจจะได้รับอันตรายจากสารพิษและเชื้อโรคที่ปะปนมากับขยะโรงงาน ขยะอันตรายจากสถานพยาบาลและบ้านเรือน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในด้านของอนามัยและสุขลักษณะของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับขยะนี้ยังไม่มีความตระหนักถึงและการป้องกันอย่างจริงจัง ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ในส่วนที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของพวกที่ทำงานคุ้ยวัสดุที่หัวกองขยะแหล่งต่างๆของกทม. มีผู้ศึกษาและพบว่าสาเหตุของการทำงานในสภาพแวดล้อมที่ไม่ส่งผลดีต่อสุขภาพ และการทำงานอยู่กลางแจ้งเป็นเวลานานที่โดนทั้งแสงแดดและฝน ทำให้เป็นไปได้มากที่จะเกิดอาการของไข้หวัด หรืออาการที่เกี่ยวกับโรคทางเดินหายใจ นอกจากนี้ยังพบว่า 20-30 % ของคนทำงานนี้รู้สึกว่าเหนื่อยง่ายและหายใจลำบาก ในขณะที่ส่วนหนึ่งที่คุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมของการทำงานตอบ

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ว่าไม่มีปัญหาในประเด็นนี้ อาการหนึ่งที่พบสูงมากของคนที่ทำงานนี้ คือ อาการที่เกิดกับกล้ามเนื้อและเส้นเอ็น โดยเฉพาะอาการปวดหลังหรือได้รับบาดเจ็บกับแขนและขา ซึ่งจะส่งผลให้คนนั้นสามารถทำงานได้ช้าลง การทำงานที่ต้องสัมผัสกับสิ่งสกปรกตลอดเวลายังง่ายต่อการเกิดโรคผิวหนังที่เรื้อรังและรักษาหายยาก เป็นที่น่าประหลาดในอย่างยิ่งที่โรคที่เกี่ยวกับทางเดินอาหาร เช่น ท้องร่วง พบว่ามีน้อยมาก ทั้งๆ ที่ทำงานและกินอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ หรือแม้กระทั่งกินของที่เก็บขึ้นมาจากกองขยะ โดยส่วนใหญ่ของผู้ที่ตอบแบบสอบถามไม่เคยเป็นโรคท้องร่วงรุนแรงหรืออหิวาตกโรค (Diarrhea) อีกอาการหนึ่งที่น่าสนใจ คือ อาการทางอารมณ์และความรู้สึกพบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามในการศึกษาครั้งนั้นไม่เคยได้หยุดพักการทำงานเลยส่วนมากจะทำทุกวันจากเช้าจนเย็น นอกจากนี้ความยากจนยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดความรู้สึกกังวลและสิ้นหวัง ซึ่งบางคนใช้วิธีการสูบบุหรี่และกินเหล้าเพื่อคลายความรู้สึกดังกล่าว (Butsapak. 1984)

3) สภาพที่อยู่อาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้าน

สภาพที่อยู่อาศัย ทั้งตัวบ้านและสภาพแวดล้อมส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าปัจจุบันสภาพที่อยู่อาศัยดีกว่าแต่ก่อน (ร้อยละ 46.2) เนื่องจากกองขยะเดิมที่อยู่ในบริเวณใกล้ชุมชน ส่งกลิ่นเหม็นและมีสภาพแวดล้อมที่สกปรก คนส่วนใหญ่กล่าวว่ารู้สึกชินกับกลิ่นและความสกปรกที่มีอยู่ เรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตอยู่บนกองขยะแม้แต่กระทั่งการกินอยู่บนหัวกองก็เป็นสิ่งที่ทำกันในอดีต การยกเลิกการเทกองและปรับถมกองขยะด้วยดินและปลูกต้นไม้ จึงทำให้ความสภาพแวดล้อมโดยรวมของชุมชนดีขึ้น อย่างไรก็ตามร้อยละ 38.5 และ 15.4 ยังเห็นว่าไม่มีความแตกต่าง และมองว่าแต่ก่อนดีกว่า ตามลำดับ (ตารางที่ 4.25) ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้แสดงความคิดเห็นให้เหตุผลของสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่แตกต่างไปจากอดีต ในด้านที่อยู่อาศัย ผู้ที่อยู่อาศัยบนพื้นที่บุกรุกและสภาพบ้านที่เก่าทรุดโทรมยังคงอาศัยอยู่ในลักษณะเดิมไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป แต่ความลำบากเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในปัจจุบันของชุมชนที่บุกรุกกลับมีมากขึ้น คือ การจำกัดการปลูกสร้างบ้านเรือนหรือการซ่อมแซมบ้านให้แข็งแรงมั่นคง และข่าวที่เกี่ยวกับการไล่ที่ เป็นอีกทัศนะหนึ่งที่ชาวบ้านรู้สึกว่าการอยู่อาศัยในอดีตดีกว่า

สำหรับประเด็นของสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆภายในบ้าน อาจได้กล่าวมาบ้างแล้วในประเด็นของการเปรียบเทียบรายได้ ทั้งนี้สิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวได้หมายรวมถึงเครื่องใช้เครื่องไฟฟ้า ที่ให้ความบันเทิง เช่น โทรทัศน์ วิทยุเทป เครื่องเสียง หรือที่ไว้ใช้งาน เช่น พัดลม เตารีด เป็นต้น พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 49.2 มีความเห็นว่าปัจจุบันครอบครัวสามารถหาซื้อและมีเครื่องใช้เหล่านั้นอยู่ภายในบ้านดีกว่าในอดีต ในขณะที่ร้อยละ 20.0 และ 30.8 มีความเห็นว่าในอดีตดีกว่าและไม่มีความเห็นว่าแตกต่าง ตามลำดับ (ตารางที่ 4.25)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4) โอกาสในการศึกษา และการรักษาพยาบาล

ผู้ตอบแบบสอบถามพิจารณาโอกาสในการศึกษาของเด็กและการรักษาพยาบาลที่ความสามารถของตนในการส่งเสียให้ลูกได้เรียนหนังสือ หรือ สามารถรับการรักษาพยาบาลโรคภัยที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้ ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าโอกาสในการศึกษาของเด็กและการรักษาพยาบาลยามเจ็บป่วยในปัจจุบันดีกว่า (ร้อยละ 41.5 และร้อยละ 46.2 ตามลำดับ) และให้ความเห็นว่าในอดีตตอนทำงานที่หัวกองดีกว่า (ร้อยละ 20.0 และร้อยละ 12.3 ตามลำดับ) ส่วนที่เหลือร้อยละ 38.5 และ ร้อยละ 41.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.25) ไม่มีความเห็นว่ามีข้อแตกต่าง เหตุผลในการแสดงความคิดเห็นมีความแตกต่างกันออกไป ผู้ที่เข้าทำงานกับกทม.จะมีโอกาสที่ดีกว่าทั้งรายได้และสวัสดิการ จึงพิจารณาโอกาสดังกล่าวว่าในปัจจุบันดีกว่าในอดีตที่ไม่มีสวัสดิการของหลวงรองรับ ในส่วนที่มีความเห็นตรงกันข้ามกลับมองว่าในอดีตครอบครัวสามารถแบ่งเบาภาระการเงินที่ใช้จ่ายประจำวันสำหรับเด็กที่ไปโรงเรียน เนื่องจากเด็กพวกนั้นสามารถช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานที่หัวกอง เมื่อไม่มีอาชีพเดิมและรายได้ครัวเรือนลดลงเด็กบางคนจึงไม่ได้เรียนหนังสือ อย่างไรก็ตามโอกาสในการเรียนและการรักษาพยาบาลยังมีปัจจัยอื่นที่เข้ามามีผลอีก เช่น การเปิดโอกาสให้เรียนภาคบังคับโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การทำบัตรสุขภาพ และการไม่มีหลักฐานทะเบียนบ้านซึ่งเป็นอุปสรรคในการเข้าเรียน เป็นต้น

5) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการทำงานในส่วนของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

ในหัวข้อนี้จะเป็นข้อมูลที่เฉพาะกลุ่มที่ปัจจุบันและอดีตประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ และการคุ้ยหาวัสดุไปขายกับร้านค้าว่ามีความแตกต่างกันในเรื่องของ ระยะเวลาการทำงาน ปริมาณวัสดุที่หาได้ และราคาวัสดุ อย่างไรก็ตามยังคงใช้ระดับของสอบถามทัศนคติออกเป็น 3 ระดับเช่นเดิม

ราคาของวัสดุที่ขายให้ร้านค้ารับซื้อ จะเป็นราคาที่กำหนดโดยทางร้านต่างๆ พบว่า ร้อยละ 36.4 ให้ความเห็นว่าราคาของวัสดุตอนที่มีหัวกองดีกว่า ในขณะที่มีเพียงร้อยละ18.2 ที่เห็นว่าราคาวัสดุในปัจจุบันดีกว่าและร้อยละ 45.5 ไม่มีความเห็นว่าแตกต่าง (ตารางที่ 4.25) นอกจากความผันแปรของตลาดที่แลกเปลี่ยนซื้อขายวัสดุเหลือใช้ที่ส่งผลต่อราคาของวัสดุในช่วงเวลาต่างๆแล้ว ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะของการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป ยังส่งผลต่อทัศนคติในเรื่องราคานี้ด้วย กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงการทำงานจากการคุ้ยที่หัวกองไปอยู่ในสถานีขนถ่ายฯ ที่ถูกจำกัดการขายวัสดุให้แก่ร้านค้าเพียงร้านเดียวอย่างไม่มีทางเลือก จึงทำให้คนเหล่านี้รู้สึกว่าวัสดุที่ขายมีราคาต่ำกว่าที่ร้านค้าภายนอกรับซื้อ นอกจากนี้มีผู้ให้ข้อสังเกตว่าประเภทของวัสดุที่เปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงความต้องการใช้วัสดุบางประเภทของโรงงานทำให้วัสดุที่หามาได้บางอย่างไม่มี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ราคา (เช่น ขวดยาคูลท์ และถังพลาสติก) หรือวัสดุบางอย่างมีราคาที่สูงขึ้น (เช่น อลูมิเนียมอ่อน (กระป๋องน้ำอัดลม) ขวดแก้วที่ล้างใช้ใหม่)

สำหรับทัศนเกี่ยวกับปริมาณของวัสดุที่หาได้จะมีสัดส่วนคล้ายๆกับประเด็นในเรื่องราคา คือร้อยละ 50.0 ให้ความเห็นว่าการทำงานที่หัวกองจะทำให้ได้ปริมาณวัสดุที่มากกว่าการคุ้ยในสถานีขนถ่ายฯในปัจจุบัน ซึ่งจะได้รับผลกระทบของปริมาณวัสดุที่ลดลงค่อนข้างมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดการคัดแยกขยะที่ท้ายรถไปขายก่อนจำนวนมาก คนที่คุ้ยต่ออีกทีในสถานีขนถ่ายฯถือได้ว่าเป็นมือที่สามหรือสี่ที่ได้หาวัสดุจากขยะนั้น ดังนั้นปริมาณวัสดุที่ขายได้ และวัสดุที่มีราคาดีจะถูกคัดแยกออกไปก่อนจำนวนมาก ซึ่งเป็นข้อเปรียบเทียบที่ทำให้เห็นว่าปริมาณวัสดุที่หาได้ในอดีตมีมากกว่า ผู้ประกอบอาชีพนี้บางรายให้ความเห็นว่าปัจจุบันอาชีพคนหาวัสดุจากขยะมีมาก จากที่เห็นจำนวนซาเล้ง (รถสามล้อ) และคนคุ้ยตามถังขยะที่มีอยู่ทั่วไป ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่คิดว่าทำให้ปริมาณวัสดุที่หาได้ในปัจจุบันมีน้อยลง

ในประเด็นสุดท้ายระยะเวลาในการทำงานเป็นการสอบถามถึงความพอใจเกี่ยวกับระยะเวลาในการทำงาน ส่วนที่เห็นว่าในอดีตดีกว่า (ร้อยละ 27.3) ให้ความเห็นว่าสามารถกำหนดเวลาการทำงานได้ด้วยตัวเอง และไม่ต้องใช้เวลาทำงานมาก ในหนึ่งวันจะสามารถหาวัสดุได้มากพอที่จะขาย ซึ่งต่างจากปัจจุบันของกลุ่มที่ทำงานในสถานีขนถ่ายฯ ซึ่งบางรายต้องสะสมวัสดุไว้ 1-2 วันถึงจะมีปริมาณมากพอที่จะขาย หรือจำเป็นต้องทำงานทั้งวันหรือล่วงเวลาจากปกติ เพื่อให้ได้วัสดุเต็มภาชนะที่ใส่ก่อนที่จะขาย ในขณะที่กลุ่มที่พึงพอใจในระยะเวลาการทำงานในปัจจุบัน (ร้อยละ 27.3) (ตารางที่ 4.25) จะได้แก่พนักงานของกทม. ส่วนใหญ่ที่พอใจกับงานที่ทำเสร็จเร็ว ใช้ระยะเวลาทำงานน้อยกว่าในอดีต แต่ต้องทำงานตามเวลาที่หน่วยงานกำหนด

4.4 ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่ในชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการกำจัดขยะของกทม.

4.4.1 ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการกำจัดขยะของกทม. จากอดีตถึงปัจจุบันที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา

จากที่กล่าวมาในหัวข้อ 4.1 สามารถสรุปการจัดการขยะของกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วยการจัดเก็บ การขนส่ง และการกำจัด ปัจจุบันกทม.มีหน้าที่หลักในการจัดเก็บขยะจากแหล่งกำเนิดและขนส่งไปยังสถานีขนถ่ายมูลฝอยทั้งสามแห่ง ในส่วนของกระบวนการกำจัดขยะ กทม.ได้ลดภาระในการดำเนินงานโดยการลงทุนสร้างสถานีขนถ่ายมูลฝอยภายในพื้นที่ของกทม. และให้เอกชนเข้าดำเนินการนำขยะไปกำจัดด้วยวิธีการฝังกลบ โดยที่กทม.เป็นผู้จ่ายเงินค่าจ้างในการกำจัดขยะต่อตัน เอกชนผู้รับจ้างเหมาต้องเสนอวิธีการและขั้นตอนในการกำจัดขยะ ซึ่งต้องเป็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ยอมรับของกทม.ทั้งด้านเทคนิคในการจัดการและด้านการเงิน (ภาคผนวก ค.) ปัจจุบันพบว่าการกำจัดขยะมีเพียงวิธีการเดียวคือขนส่งขยะจากสถานีขนถ่ายมูลฝอยทั้ง 3 แห่ง ไปฝังกลบยังพื้นที่ของเอกชนเท่านั้น ซึ่งลักษณะการทำสัญญารับเหมา (Contracting out) เป็นรูปแบบหนึ่งในหลายๆ ลักษณะของ การแปรรูปให้เอกชนดำเนินการ (Privatization) กล่าวคือ รัฐจะเข้าร่วมทำการตกลงสัญญากับเอกชนผู้ดำเนินการให้จัดการบริการหรือจัดการกิจกรรมบางอย่างของรัฐ ดังนั้นตั้งแต่ขยะผ่านการขนถ่ายจากท้ายรถขยะลงบนสถานีขนถ่ายถือว่าหมดหน้าที่ของกทม.ในการดำเนินการกำจัด เหลือเพียงการควบคุมดูแลให้เอกชนดำเนินการตามสัญญา

ในพื้นที่กรณีศึกษาพบว่า หลังจากที่ขยะเทจากท้ายรถจะมีคนงานจำนวนหนึ่งที่เข้ามาคุ้ยหาวัสดุจากขยะเพื่อนำไปขาย การเข้ามาทำงานในสถานีนี้เป็นการอนุญาตจากเอกชนผู้ดำเนินการและมีความสัมพันธ์ระหว่างคนงาน ร้านรับซื้อวัสดุ และบริษัทเอกชน ดังที่กล่าวแล้วในหัวข้อที่ 4.1 และ4.2 จากจุดนี้หากวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงนโยบายและการดำเนินการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษานี้จะส่งผลกระทบต่อแรงงานที่ทำงานคุ้ยหาวัสดุจากหัวกองขยะเดิมอย่างไร จะพบว่า

ประการแรก การแปรรูปการทำงานของรัฐให้เอกชนดำเนินการในลักษณะของการทำสัญญารับเหมา จะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความสามารถในด้านการเงิน เทคโนโลยี และการจัดการที่ตรงตามความต้องการของหน่วยงานผู้ให้ประมูล เช่น เงื่อนไขของการกำจัดขยะต่อวันที่กทม. ต้องการ (ในพื้นที่ศึกษา สถานีขนถ่ายขนาดไม่น้อยกว่า 2000 ตัน/วัน) หรือต้องกำจัดขยะให้หมดทุกวันไม่ให้เหลือขยะตกค้างในสถานีขนถ่ายและมาตราการในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้นเอกชนที่เข้าร่วมการประมูลจึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการลงทุนด้านต่างๆให้เป็นไปตามเงื่อนไขอย่างราบรื่นตลอดสัญญา (ภาคผนวกที่ ค) สิ่งที่เกิดขึ้นย่อมให้ผลในทางที่ดีต่อการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและปัญหามวลชน ในทางกลับกันอาจจะพิจารณาว่าเกณฑ์ต่างๆในการเข้ามาร่วมดำเนินงานกับกทม.ในการจัดการขยะนั้นอาจจะมีส่วนในการปิดกั้นการเข้าร่วมของเอกชนขนาดเล็ก ดังนั้นจึงเป็นไปได้ยากมากที่ผู้ที่อาศัยในชุมชนจะเข้าไปมีส่วนในการประมูลเพื่อเข้าดำเนินงาน

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเลิกเทกองกลางแจ้ง ในอดีตถึงแม้ว่ากองขยะดังกล่าวจะเป็นของกทม. แต่ชาวบ้านที่เข้ามาอาศัยในบริเวณนี้ก็สามารถเข้าทำกินได้อย่างอิสระ ปัจจุบันขยะทั้งหมดถูกนำเข้าสู่สถานีขนถ่ายเพื่อรอการนำไปฝังกลบ กองขยะชั่วคราวที่อยู่ในสถานีขนถ่ายนี้กลับไปอยู่ในความรับผิดชอบของเอกชนผู้ดำเนินงานเพียงผู้เดียว นั่นหมายถึงขยะดังกล่าวกลายเป็นสิ่งที่มีเจ้าของ การเข้าทำประโยชน์เพื่อทำกินกับกองขยะจึงต้องผ่านการอนุญาตและเงื่อนไขต่างๆ ของผู้ที่เป็นเจ้าของก่อนที่จะได้เข้าทำงานและถูกผูกขาดในการขายวัสดุที่หาได้จากขยะให้กับร้านค้าที่รับซื้อเพียงผู้เดียว (ดังที่กล่าวในหัวข้อที่ 4.1 และ 4.2)

หากพิจารณาโดยภาพรวมของการประกอบอาชีพคุ้ยวัสดุ จะพบว่าจากการศึกษาในอดีตเกี่ยวกับการทำงานของแรงงานที่มีอาชีพคุ้ยวัสดุที่หัวกองเดิมภายในชุมชนบริเวณโรงงานกำจัดขยะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อ่อนนุชได้แสดงจำนวนแรงงานที่เก็บและคัดแยกวัสดุจากกองขยะว่ามีประมาณ 300-700 คน (Butsapak. 1984 ; Tsai Chin-I อ้างถึง ERL. 1988 ; Kungskulniti. 1990) หลังจากการเปลี่ยนแปลงยกเลิกการเทกองกลางแจ้งและนำขยะเข้าสู่สถานีขนถ่ายมูลฝอยทั้งหมด ยังมีกลุ่มของการทำงานที่อาศัยการคุ้ยวัสดุจากกองขยะในการหาเลี้ยงชีพอีกจำนวนหนึ่งซึ่งทำงานอยู่ในสถานีขนถ่ายมูลฝอย จากการสำรวจภาคสนาม พบว่ามีจำนวนประมาณ 100 คน ทั้งกะกลางวันและกะกลางคืน (จากการสำรวจภาคสนาม. 2542) ในการทำงานคุ้ยวัสดุจากกองขยะทั้งในอดีตและปัจจุบันมีจุดที่คล้ายกันตรงที่ว่าเป็นการทำงานที่ก่อให้เกิดการนำวัสดุจากขยะที่ต้องกำจัดกลับมาใช้ใหม่ ดังนั้นจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐในการกำจัดขยะภายในพื้นที่ศึกษาจึงทำให้แรงงานที่เป็นประโยชน์ต่อการนำกลับมาใช้ใหม่โดยรวมของโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชมีจำนวนลดลง และส่งผลต่อปริมาณวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่ที่ทีสัดส่วนที่ลดเช่นกัน

สามารถเปรียบเทียบปริมาณวัสดุทั้งหมดที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่จากแรงงานของคนคุ้ยวัสดุ โดยอาศัยรายงานการศึกษาในอดีตก่อนที่จะมีการยกเลิกกองขยะกลางแจ้ง (พ.ศ.2537) และปัจจุบันที่เกี่ยวข้อง (ตารางที่ 4.26) จากตารางจะเห็นว่าในปัจจุบันปริมาณโดยรวมของวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่โดยคนที่มีอาชีพคุ้ยวัสดุภายในโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชมีลดลง ทั้งนี้ตาราง4.26 ได้แสดงสาเหตุที่ทำให้ปริมาณวัสดุโดยรวมลดต่ำลง เนื่องมาจากจำนวนแรงงานและอัตราการคุ้ยวัสดุต่อคนที่ลดลง

ตารางที่ 4.26 แสดงปริมาณวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่จากคนคุ้ยวัสดุ บริเวณโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช

การศึกษา	อัตราการคุ้ยวัสดุเฉลี่ยต่อวัน	จำนวนแรงงาน	ปริมาณวัสดุทั้งหมดที่คุ้ยได้ต่อวัน
Butsapak. 1984	79 กก./คน	300 คน	23,667 กก.
ERL. 1988 อ้างโดย Tsai Chin-I. 1993	จากหัวกองที่1 = 3,000-5,000 กก.	300-500 คน	36,500-63,400 กก.
	จากหัวกองที่2 =7 ,500-15,000กก.	100-300 คน	
TAMS PIRNIE.1989 อ้างโดย Muttamara. et. al.1994	50-150 กก./คน	-	-
กรมควบคุมมลพิษ. 2541	99.6 กก./คน	100 คน[/]	9,960 กก.

หมายเหตุ : [/] เป็นแรงงานที่คุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายมูลฝอย จากการสำรวจภาคสนาม. 2542

นอกจากนี้ได้มีการศึกษาสัดส่วนของวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่ในกรุงเทพมหานครที่เกิดจากพนักงานเก็บขนและคนคุ้ยวัสดุที่กองขยะในตารางที่ 4.27 แสดงให้เห็นว่าภาพรวมของการ

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นำขยะกลับมาใช้ใหม่ทั้งหมดในกรุงเทพมหานครที่เกิดจากพนักงานเก็บขนและคนคุ้ยวัสดุมีเปอร์เซ็นต์ที่เปลี่ยนแปลงไป หากพิจารณาที่เปอร์เซ็นต์ของวัสดุที่นำกลับมาใช้ใหม่เปรียบเทียบกับปริมาณทั้งหมดจะเห็นว่าปริมาณวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่ทั้งหมดจากพนักงานเก็บขนและคนคุ้ยวัสดุในอดีตเมื่อตอนมีกองขยะกลางแจ้ง (9.6 %) มีสัดส่วนที่มากกว่าในปัจจุบัน (5.6 %) อย่างไรก็ตามการพิจารณาตารางที่ 4.26และ4.27 ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อปริมาณและคุณลักษณะของขยะ เช่น สภาพเศรษฐกิจ จำนวนประชากร พฤติกรรมการบริโภคสินค้า และปัจจัยอื่นๆด้วย

ตารางที่ 4.27 แสดงสัดส่วนของวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่ในกรุงเทพมหานคร

การศึกษา	ปริมาณวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่	จำนวนรถขยะ/แรงงาน	เปอร์เซ็นต์	
ERL. 1988 อ้างโดย Tsai Chin-I. 1993	โดยพนักงานเก็บขน = 130 ตัน/วัน	1,061 คัน	2.6 /1	
	โดยคนคุ้ยวัสดุ = 350 ตัน/วัน	3,000 คน	7.0 /1	
กรมควบคุมมลพิษ. 2541 (แสดงข้อมูลของปี 2539)	โดยพนักงานเก็บขน = 413 ตัน/วัน	1,856 คัน	5.4 /1	13.6 /2
	โดยคนคุ้ยวัสดุ = 18.9 ตัน/วัน	190 คน	0.2 /1	0.6 /2

หมายเหตุ /1 เป็นเปอร์เซ็นต์ของวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่เปรียบเทียบกับปริมาณขยะทั้งหมด

/2 เป็นเปอร์เซ็นต์ของวัสดุที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่เปรียบเทียบกับปริมาณขยะที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ (แก้ว กระดาษ พลาสติก และโลหะ)

จากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐดังที่กล่าวผ่านมา พบว่าก่อให้เกิดผลกระทบต่อกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในกลุ่มที่เกี่ยวข้องต่างๆ ภายในพื้นที่ศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนบริเวณโรงงานกำจัดขยะและอาศัยวัสดุจากกองขยะในการทำมาหากิน ทั้งที่เป็นผลกระทบในด้านบวกและลบต่อเศรษฐกิจนอกระบบของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ กล่าวคือ ในทางบวกกลุ่มที่ยังคงได้รับประโยชน์จากวัสดุที่ได้มาจากกองขยะจะเป็นกลุ่มที่ยังสามารถดำรงชีวิตได้ใกล้เคียงกับก่อนมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ ร้านค้ารับซื้อวัสดุจากท้ายรถ และผู้ที่มีโอกาสเข้าทำงานเป็นพนักงานเก็บขนขยะของกทม. เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานบางประการ เช่น ร้านค้ารับซื้อวัสดุเปลี่ยนมารับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะทั้งหมด และจำเป็นต้องสร้างแรงจูงใจในการดึงดูดลูกค้า สำหรับพนักงานกทม.ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่เคยทำอาชีพที่หัวกอง และถือว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากการทำงานในการหารายได้เสริมจากการคัดแยกวัสดุมาขาย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทั้งสองกลุ่มนี้อาจไม่ได้รับผลในทางลบจากการเปลี่ยนแปลงและ/หรือยังได้รับผลทางบวกที่เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงอยู่ นอกจากนี้ส่วนที่ถือว่าได้ประโยชน์ภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้อย่างมากคือ ร้านค้าที่มีโอกาสเข้าไปรับซื้อวัสดุในสถานี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขนถ่ายเพียงผู้เดียว ร้านค้าสามารถรับซื้อของในราคาที่ถูกกว่าร้านค้าภายนอกสถานี รวมทั้งการดำเนินการที่ไม่มีคู่แข่งทำให้สามารถมีอิทธิพลที่เหนือกว่าในการกำหนดเงื่อนไขเพื่อรับคนเข้าทำงานคุ้ยวัสดุ ในขณะที่การรับซื้อวัสดุเดิมบนหัวกองจะไม่สามารถทำได้เนื่องจากมีคู่แข่งในการประกอบอาชีพสูง ดังนั้นถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงนโยบายนี้ส่วนหนึ่งจะเป็นการกำจัดผู้คุ้ยหาวัสดุบนหัวกองโดยยกเลิกการเทกอง และควบคุมหรือจำกัดการเข้าถึงแหล่งขยะโดยการให้เอกชนเข้าดำเนินงานสถานีขนถ่าย อาจจะเป็นการลดกิจกรรมการคุ้ยหาวัสดุลงบ้างจากจำนวนคนคุ้ยหาวัสดุที่ลดลง แต่อย่างไรก็ตามการทำงานของผู้ที่คุ้ยหาวัสดุในลักษณะเดิมมิได้หมดไปกลับก่อให้เกิดรูปแบบใหม่ของความพยายามที่จะหาผลประโยชน์จากขยะด้วยการจ่ายเงินนอกระบบ และดึงดูดให้ผู้ที่ต้องการทำอาชีพนี้เข้าสู่เงื่อนไขการทำงานที่ผู้ที่มีอิทธิพลเหนือกว่าในปัจจัยการผลิตเป็นผู้กำหนด

ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 86.5 มีผู้ที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับขยะและการคุ้ยหาวัสดุ (หัวข้อ 4.3.2.1) ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนจึงยังเป็นกลุ่มที่พึ่งพาขยะและทำมาหากินในอาชีพที่เกี่ยวข้องกับขยะอยู่ ดังนั้นรายได้ที่สำคัญของครัวเรือนส่วนใหญ่จึงได้มาจากการทำงานในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับขยะ ทั้งการคัดแยกจากท้ายรถ การคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่าย และการรับจ้างคัดแยกวัสดุ เป็นต้น หากผลกระทบใดๆ ที่มีต่ออาชีพส่งผลกระทบต่อรายได้จากการทำงานย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของครอบครัว เช่น เรื่องที่อยู่อาศัย และค่าใช้จ่ายอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สิ่งที่จะกล่าวต่อไปจะเป็นในส่วนของผลกระทบที่มีต่อการทำงานและการดำรงชีวิตในทางลบที่เกิดจากเปลี่ยนแปลงระบบกำจัดขยะ ซึ่งจะพบอยู่ในกลุ่มของผู้ที่ยังประกอบอาชีพคุ้ยวัสดุจากขยะที่ได้เปลี่ยนไปทำงานภายในสถานีขนถ่าย กลุ่มคนเหล่านี้ต้องประสบกับราคาของวัสดุที่ต่ำ มีการแข่งขันระหว่างคนที่ทำอาชีพเดียวกันสูง และเงื่อนไขต่างๆที่เกี่ยวกับการเงินที่ต้องจ่ายเพื่อให้สามารถเข้ามาทำงานได้ ทั้งหมดนี้เป็นผลให้รายได้จากการคุ้ยหาวัสดุเมื่อเปรียบเทียบกับเดิมแล้วปรากฏว่าลดลง บางกรณีพบว่าคนงานไม่สามารถมีรายได้ทุกวันเนื่องจากจำนวนวัสดุที่หาได้มีน้อยต้องสะสมและขายในวันถัดไป จากหัวข้อที่ 4.1และ4.2 รายได้เฉลี่ยของผู้ที่คุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายฯ นี้ประมาณ 100 บาท/วัน เมื่อเปรียบเทียบกับรายจ่ายที่จำเป็นของครัวเรือน สามารถกล่าวได้ว่าการหาเงินมาในแต่ละวัน จะเป็นค่าใช้จ่ายเกือบทั้งหมดในหนึ่งวัน หรือ เป็นลักษณะการหาเช้ากินค่ำ จึงเป็นข้อจำกัดที่ทำให้คนทำอาชีพนี้ส่วนหนึ่งยังคงต้องอาศัยอยู่ในชุมชนโดยการเช่าอย่างไม่เป็นทางการและโดยการบุกรุกพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลที่ตามมาจากการอยู่อาศัยบนพื้นที่ที่ขาดความมั่นคงของกรรมสิทธิในการอยู่อาศัยและไม่มีทะเบียนบ้านนี้ คือทำให้ไม่สามารถรับบริการสาธารณูปการและสวัสดิการทางสังคมด้านอื่นๆ ในระบบได้ เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า และการศึกษาเป็นต้น ครัวเรือนส่วนใหญ่ต้องอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมขาดโอกาสในการได้รับการจัดการด้านน้ำเสีย และขยะ ชุมชนต้องประสบกับปัญหาน้ำเสีย ขยะ และการอยู่อาศัยที่แออัด ซึ่งเป็นผลเสียผลต่อสุขภาพและความสามารถในการทำงานของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากผลที่เกิดขึ้นกับวิถีการดำรงชีวิตในส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้และสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยดังที่ได้วิเคราะห์ในข้างต้นแล้วนั้น ในอีกด้านหนึ่งการเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวของกทม. ยังส่งผลที่ดีต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่และคุณภาพสิ่งแวดล้อมในบริเวณชุมชน จากวัตถุประสงค์ของโครงการจัดทำสวนภูเขาที่บริเวณกองขยะอ่อนนุชและยกเลิกการเทกองกลางแจ้ง ที่นอกจากต้องการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบการกำจัดขยะแล้ว ยังต้องการลดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการทำลายขยะด้วยวิธีเดิม หลังทำโครงการจนปัจจุบันสิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรมและสัมผัสได้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณนี้ คือ สามารถลดกลิ่นเหม็นที่เกิดจากกองขยะ ขจัดน้ำชะที่เกิดจากกองขยะที่ไหลมาขังรวมกับน้ำฝนในชุมชนเพราะมีการสร้างถนนและท่อระบายน้ำรอบบริเวณภูเขาขยะ ในการแสดงความคิดเห็นเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยของคนในชุมชนก่อนและหลังการยกเลิกเทกองขยะ จากแบบสอบถาม (หัวข้อ 4.3.4.5) จึงพบว่า คนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าสภาพโดยรวมของทั้งชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ความสกปรกลดลง ต้นไม้ที่ปลูกบนดินที่นำมาถมกองขยะทำให้ชุมชนมีความร่มรื่นมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามสภาพบ้านเรือนที่เก่าทรุดโทรมและอยู่กันอย่างแออัด ขาดสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็นยังคงปรากฏอยู่และมีผลเสียต่อสภาพแวดล้อมภายในบริเวณชุมชนที่พักอาศัย

4.4.2 การเปลี่ยนแปลงนโยบายของกทม. เกี่ยวกับการกำจัดขยะมูลฝอยในอนาคตที่จะเกิดขึ้นภายในพื้นที่ศึกษา

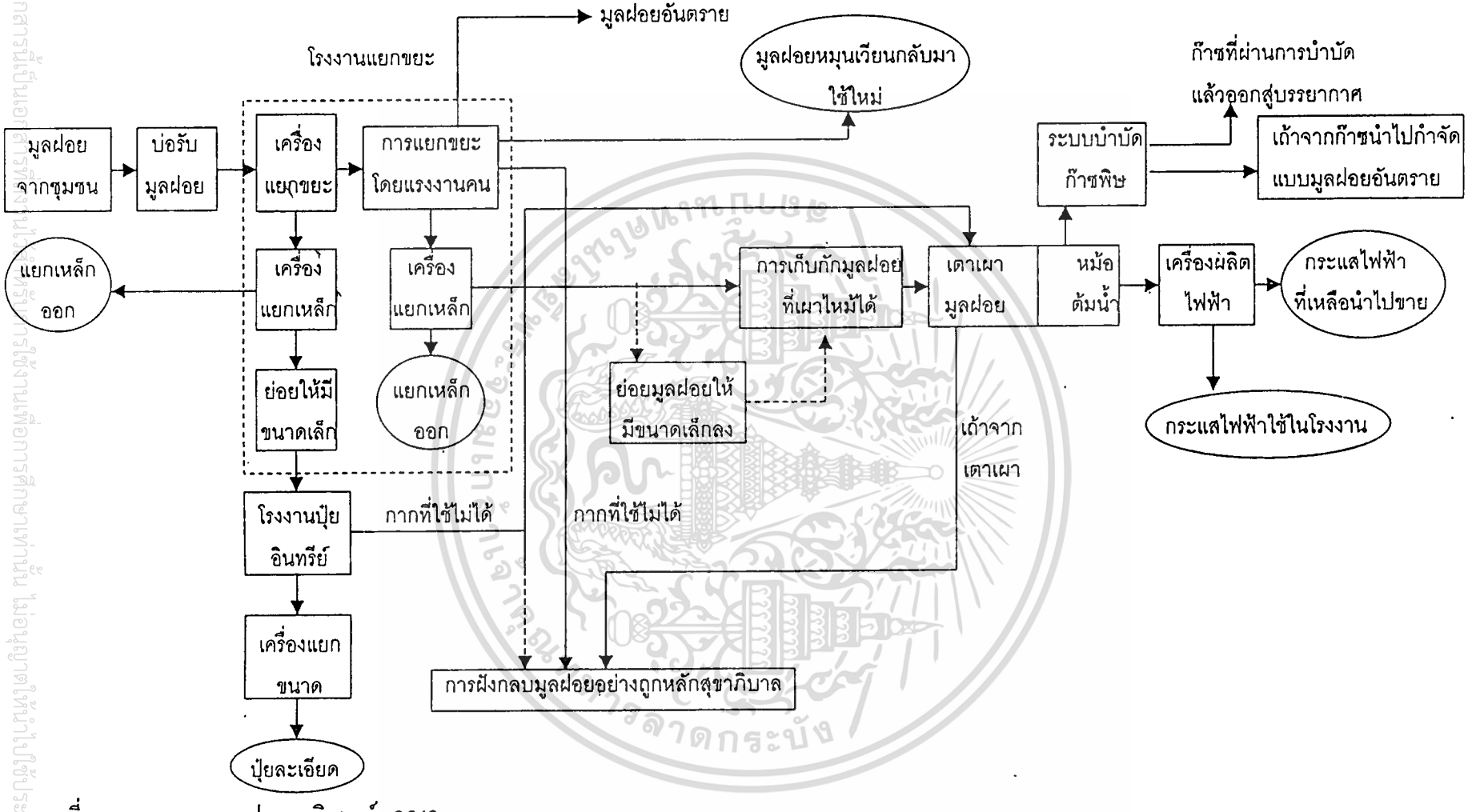
1) โครงการกำจัดมูลฝอยที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช

โครงการกำจัดมูลฝอยที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช เป็นโครงการกำจัดมูลฝอยแบบผสมผสานจะสามารถกำจัดมูลฝอยได้วันละ 2,000 ตัน/วัน ประกอบด้วย 3 ระบบการทำงานที่สำคัญ (รูปที่ 4.5) ได้แก่ (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ง.)

1. โรงงานแยกขยะ (Sorting): สามารถแยกขยะได้วันละประมาณ 2,000 ตัน การแยกขยะจะทำโดนเครื่องจักรกลและแรงงานคน โดยขยะจะถูกส่งผ่านสายพานไปยังเครื่องแยกขยะตามขนาด และผ่านมายังสายพานที่แยกโดยมืออาศัยแรงงานคน วัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่จะถูกแยกออกมา ส่วนที่เหลือจะเข้าสู่การคัดแยกโดยเครื่องจักร และส่งต่อไปยังโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ หรือโรงงานเตาเผาต่อไปต่อไป

2. โรงงานปุ๋ยอินทรีย์ (Composting): สามารถรองรับขยะได้ 800 ตัน/วัน เป็นขยะอินทรีย์ที่ส่งผ่านสายพานมาจากโรงงานคัดแยก เมื่อมาผ่านขั้นตอนการหมักทำเป็นปุ๋ยต่อไป ส่วนกากที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ที่เกิดจากกระบวนการนี้จะส่งไปเผายังโรงงานเตาเผาขยะต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่มา: คณะกรรมการประชาพิจารณ์. 2542

รูปที่ 4-5 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของระบบการกำจัดต่างๆ ตามโครงการ

3. โรงงานเตาเผาขยะ (Incinerator): ประกอบด้วยเตาเผาขยะขนาด 450 ตัน/วัน จำนวน เครื่อง รวมความสามารถในการกำจัดขยะ 1,350 ตัน/วัน ความร้อนที่เกิดขึ้นจากเตาเผาขยะจะนำไปสู่กระบวนการผลิตไฟฟ้า ส่วนขี้เถ้าที่เกิดขึ้นจะนำไปกำจัดโดยการฝังกลบและส่งไปกำจัดที่เจนโก้ (สถานที่รับกำจัดของเสียอันตราย) ต่อไป

2) การทำประชาพิจารณ์โครงการกำจัดมูลฝอยที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช

ในการดำเนินการตามแผนการก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอยแบบผสมผสานที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช กทม. ได้ส่งโครงการดังกล่าวไปยังสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พิจารณาเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบบรรจุเข้าแผนเงินกู้ประจำปี 2543 ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พิจารณาโครงการและมีความเห็นให้กทม. ทำประชาพิจารณ์โครงการนี้ และเนื่องจากโครงการนี้เป็นระบบกำจัดมูลฝอยเต็มรูปแบบที่ต้องอาศัยกระบวนการเตรียมการที่รอบคอบและจำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบโดยรอบพื้นที่โครงการตามกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (มาตราที่ 59) การทำประชาพิจารณ์ให้ปฏิบัติการภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ.2539 เป็นหลัก (คณะกรรมการประชาพิจารณ์. 2542)

การทำประชาพิจารณ์ดังกล่าวมีขั้นตอน และรายละเอียดสามารถกล่าวโดยสรุปได้ความว่า การจัดทำประชาพิจารณ์ได้กำหนดให้ผู้ที่มีคุณสมบัติเข้าร่วมต้องมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปหรือนิติบุคคล ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มของผู้ที่ได้เสียโดยตรง (บุคคลหรือนิติบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แขวง ประเวศ เขตประเวศ) กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทั่วไป (บุคคลหรือนิติบุคคลที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร) และประชาชนทั่วไปที่ไม่มีส่วนได้เสียร่วมแสดงความคิดเห็น คณะกรรมการประชาพิจารณ์ได้ประชุมเพื่อพิจารณากำหนดประเด็นที่จะประชาพิจารณ์ไว้ 3 ประเด็นหลัก คือ

1) ควรดำเนินโครงการจัดการขยะด้วยระบบผสมผสานหรือไม่
2) ผลกระทบจากการจัดการมูลฝอยด้วยระบบผสมผสาน
3) แนวทางการพัฒนาการใช้พื้นที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช

คณะผู้จัดทำได้ดำเนินการส่งหนังสือทางไปรษณีถึงกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียโดยตรง และประกาศทางสื่อต่างๆ เพื่อเชิญชวนให้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ และก่อนถึงวันประชาพิจารณ์ได้มีการพาผู้ที่สนใจเข้าเยี่ยมชมศูนย์การกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช โดยเยี่ยมชม 3 จุด ได้แก่จุดที่จะมีการก่อสร้างโครงการแบบผสมผสาน โรงงานเตาเผาขยะติดเชื้อและสถานีขนถ่ายมูลฝอยที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน รวมผู้ที่เข้าร่วมทำประชาพิจารณ์ทั้งสิ้น 277 คน (ในวันที่สอง มี 154 คน) เป็นผู้ที่เข้าชมโครงการ 26 คน

จากการแสดงความคิดเห็นข้อซักถามของผู้เข้าร่วมและข้อชี้แจงของทางกรุงเทพมหานครและผู้ชำนาญการ ในส่วนที่คาดว่าจะเกิดผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่มที่มีส่วนอยู่ในกระบวน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในชุมชน สามารถสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวข้องได้จากประเด็นของ "ผลกระทบจากการจัดการมูลฝอยด้วยระบบผสมผสาน" ด้านเศรษฐกิจและสังคม มีประเด็นคำถามที่เกิดขึ้นว่า "โครงการนี้มีผลกระทบต่อผู้ที่ประกอบอาชีพคัดแยกและรับซื้อมูลฝอยหรือไม่ ซึ่งตามข้อชี้แจงของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง กล่าวว่า "ไม่เกิดผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของกลุ่มดังกล่าวแต่อย่างใด เพราะโรงคัดแยกของโครงการจะทำการคัดแยกมูลฝอยที่ผ่านการคัดแยกจากประชาชน ซาเล้ง พนักงานเก็บขนมาแล้ว นอกจากนี้โครงการยังก่อให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น" (คณะกรรมการประชาพิจารณ์. 2542) ในส่วนของผลกระทบจากโครงการในด้านอื่นๆ ที่มีต่อผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนใกล้เคียง ได้มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอต่างเพื่อเป็นการชดเชย ได้แก่ ให้ประชาชนได้ใช้ไฟฟ้าที่ได้จากโครงการ นำเงินที่ได้จากการขายไฟฟ้าและวัสดุที่นำกลับมาใช้ใหม่มาจัดสรรให้ประชาชนโดยจัดตั้งเป็นกองทุนหรือสหกรณ์ ให้เงินสนับสนุนในด้านบริการสาธารณูปโภคของรัฐ เช่นน้ำประปา และจัดตั้งสถานีอนามัยให้บริการคนในชุมชนใกล้เคียง และหากมีการจัดจ้างแรงงานที่มาปฏิบัติหน้าที่ในโครงการ ประชาชนในพื้นที่ต้องได้รับการพิจารณาเข้าทำงานก่อน เป็นต้น นอกจากนี้ประเด็นของ "แนวทางในการพัฒนาศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช" กทม.มีแผนการพัฒนาในอนาคตที่เสนอเกี่ยวกับการจัดระเบียบการดำเนินการด้านการนำมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ เพื่อก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย กล่าวคือ การจัดระเบียบฯ จะเป็นการดำเนินการเพื่อจัดระบบที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านการแยกมูลฝอยและการประกอบธุรกิจการค้ามูลฝอยให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและไม่ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ แต่กลับช่วยให้สภาพแวดล้อมในการทำงานดีขึ้น ป้องกันปัญหาสุขภาพอนามัย และเป็นสภาพที่น่าดูเป็นที่ยอมรับแก่ชุมชนมากขึ้น

3) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายในอนาคต ที่คาดว่าจะมีต่อกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่กรณีศึกษา (โครงการกำจัดมูลฝอยที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช)

เนื่องจากโครงการที่เกิดจากนโยบายของรัฐในอนาคตเป็นสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ดังนั้นการวิเคราะห์ผลกระทบต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น จึงเป็นเพียงการคาดการณ์อย่างมีเหตุมีผลจากข้อมูลด้านเทคนิคของโครงการรวมทั้งเอกสารที่แสดงถึงนโยบายในการดำเนินโครงการจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรงและเป็นเอกสารที่น่าเชื่อถือ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้องกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่กรณีศึกษาจากพื้นฐานแนวคิดดังกล่าวนี้ พบว่า

1.ผลกระทบต่อกลุ่มผู้ที่ทำงานสถานีขนถ่าย: โครงการกำจัดมูลฝอยแบบผสมผสานมีความสามารถในการกำจัดขยะได้ 2,000 ตัน/วัน (ซึ่งเป็นโครงการอ่อนนุช 1 ที่มีความเป็นไปได้ที่จะสร้างก่อน) จากปัจจุบันที่มีขยะเข้ามาเทในโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชเฉลี่ย 3,550 ตัน/วัน (สำนัก

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รักษาความสะอาด 2541) คิดเป็นร้อยละ 41.3 ของขยะที่เข้ามาเทในโรงงานกำจัดขยะของกทม. ทั้ง 3 แห่ง (เฉลี่ย 8,590 ตัน/วัน) หากพิจารณาปริมาณมูลฝอยต่อวันที่จะเพิ่มขึ้นจากปัจจัยต่างๆ ดังนั้น เมื่อโครงการมีระยะเวลาในการก่อสร้างประมาณ 3 ปี (พ.ศ.2543-2546) หลังจากโครงการเปิดดำเนินการ ปริมาณมูลฝอยที่เข้ามากำจัดที่ศูนย์อ่อนนุชนี้ถ้ามีปริมาณสูงกว่า 5,550 ตัน/วัน จะไม่มีผลต่อปริมาณมูลฝอยที่เข้าสู่สถานีขนถ่าย เนื่องจากโครงการกำจัดขยะแบบผสมผสานสามารถรองรับการกำจัดขยะได้ 2,000 ตัน/วัน แต่หากปริมาณมูลฝอยที่เข้าสู่การกำจัดมีน้อยกว่า 5,550 ตัน/วัน ส่วนที่เหลือมากำจัดที่สถานีขนถ่ายจะลดลง รวมทั้งภาระในการพึ่งพาระบบฝังกลบขยะจะลดลงด้วยเช่นกัน แต่ผู้ที่คุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายรวมไปถึงร้านค้ารับซื้ออาจได้รับผลกระทบจากปริมาณของขยะที่เข้าเทลดลงนี้ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อรายได้ในการทำงาน อย่างไรก็ตามมีปัจจัยอีกมากที่มีผลต่อปริมาณขยะและวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ที่ต้องเข้าสู่การกำจัดภายในศูนย์อ่อนนุช เช่น อัตราการเพิ่มของประชากร อัตราการผลิตมูลฝอยต่อหัวของประชากร อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของอัตราการผลิตมูลฝอยต่อหัว องค์ประกอบของมูลฝอยของแต่ละพื้นที่ (องค์ประกอบที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้) (กรมควบคุมมลพิษ. 2541 : ผ2-3) จำนวนรถขยะที่เพิ่มขึ้นและประสิทธิภาพของการเก็บขน เป็นต้น

2. ผลกระทบต่อพนักงานเก็บขนขยะของกทม. และร้านค้ารับซื้อ: ในเบื้องต้นจากข้อมูลแผนการดำเนินงานของโรงงานแห่งใหม่ พบว่า การดำเนินการกำจัดขยะภายในศูนย์กำจัดขยะอ่อนนุชมีทั้งส่วนของการดำเนินงานในโรงงานแบบผสมผสานและสถานีขนถ่ายมูลฝอยเพื่อนำไปฝังกลบ (ที่มีอยู่ในปัจจุบัน) โดยรวมของการเปลี่ยนแปลงนโยบายการกำจัดขยะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการขจัดขยะที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและลดปริมาณการกำจัดขยะโดยการฝังกลบ ตามข้อสรุปความคิดเห็นของการทำประชาพิจารณ์แสดงว่า กทม.จะดำเนินการโครงการใหม่โดยไม่เปลี่ยนแปลงกิจกรรมที่เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของพนักงานเก็บขนและร้านค้าที่รับซื้อ กล่าวคือ หากรูปแบบของการจัดเก็บขยะโดยพนักงานเก็บขนและความสามารถในการคัดแยกวัสดุมาขายยังคงมีเหมือนเดิม การดำเนินการตามโครงการใหม่จะไม่ส่งผลในทางลบต่อการทำงานของพนักงานเก็บขน รวมทั้งการซื้อขายวัสดุกับร้านค้าที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องด้วยเช่นนั้น

อย่างไรก็ตามนอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้นยังมีผลกระทบอื่นๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้ที่ทำงานในกลุ่มนี้ จากประเด็นของการทำประชาพิจารณ์ในเรื่อง แนวทางการพัฒนาการใช้พื้นที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช มีการแสดงความเห็นทั้งส่วนของประชาชนและคณะกรรมการสำหรับการจัดระเบียบการดำเนินการด้านการนำขยะกลับมาใช้ใหม่เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย โดยเสนอให้มีการจัดระบบส่งเสริมให้เกิดการประกอบอาชีพด้านการแยกมูลฝอยและการประกอบธุรกิจการค้าวัสดุที่นำกลับมาใช้ใหม่ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพดังกล่าว และช่วยให้สภาพแวดล้อมในการประกอบอาชีพเป็นระบบระเบียบและสะอาดมากขึ้น การวางนโยบายจัดการระบบดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึงธรรมชาติของการทำงานที่

เอกสารนี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อยู่ในระบบอย่างถ่องแท้ รวมทั้งการรับฟังความคิดเห็นและการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ได้เข้าร่วมจัดการวางแผนดังกล่าว จะก่อให้เกิดผลดีต่อประสิทธิภาพของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่อย่างแท้จริง รวมทั้งก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐและประชาสังคมในพื้นที่

จากรายงานการสรุปประเด็นของการทำประชาพิจารณ์โครงการกำจัดขยะมูลฝอยแห่งใหม่นี้ แสดงให้เห็นว่าประชาชนที่เข้าร่วมไม่มีความคิดเห็นที่คัดค้านต่อมาตรการในการควบคุมมลพิษ ป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมรวมถึงมาตรการในการติดตามตรวจสอบสิ่งแวดล้อม และยอมรับในด้านเทคนิคและเทคโนโลยีที่กรุงเทพมหานครเสนอ ประชาชนเห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาพื้นที่ซึ่งกรุงเทพมหานครเสนอนอกจากนี้ผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ได้เสนอความคิดเห็นในด้านต่างๆที่เป็นห่วงและต้องการให้กทม.ดำเนินการ

อย่างไรก็ตามจากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนและร้านค้ารับซื้อของวัสดุจากท้ายรถขยะพบว่า คนส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงนโยบายในอนาคตของกทม. ที่เกี่ยวข้องกับโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชหรือที่เกี่ยวกับโรงงานกำจัดขยะแห่งใหม่ และไม่ทราบว่าจะมีผลกระทบต่อการอยู่อาศัยในชุมชนและการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของตนอย่างไร จากกระบวนการของการทำประชาพิจารณ์พบว่าการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กับผู้ที่ได้เสียจากโครงการโดยการแจ้งต่อผู้อาศัยในพื้นที่โดยไปรษณีย์และอื่นๆ อาจจะไม่สามารถเข้าถึงชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนศึกษาได้อย่างทั่วถึง ชาวบ้านส่วนหนึ่งอาศัยอยู่บนพื้นที่บุกรุก ไม่มีทะเบียนบ้าน ถูกจำกัดสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและการเข้าร่วมประชาพิจารณ์ดังกล่าวตั้งแต่ต้น ทั้งๆที่ส่วนใหญ่ของผู้ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่บุกรุกเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ทั้งกลุ่มที่คุ้ยหาวัสดุ ร้านค้ารับซื้อ และพนักงานของ กทม. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนนี้จะมีอย่างแน่นอนหากการพัฒนาที่ควบคู่กับโครงการนี้มีความต้องการใช้พื้นที่ที่ประชาชนอาศัยอยู่ในปัจจุบัน หากรัฐมองข้ามความสำคัญของกลุ่มที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในชุมชนนี้ การกำจัดชุนชนที่บุกรุกนี้ให้หมดไปในพื้นที่จะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะรัฐสามารถขจัดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยออกจากพื้นที่และได้ใช้ประโยชน์พื้นที่ตามต้องการ อย่างไรก็ตามความสำคัญของอาชีพนี้นอกจากก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประสิทธิภาพของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ต่อรัฐและประหยัดงบประมาณในการใช้เทคโนโลยีคัดแยกวัสดุเหลือใช้ที่มีราคาสูงแล้ว รัฐยังสามารถลดปัญหาและแบ่งเบาภาระในการจัดการกับปัญหาที่อยู่อาศัยและการจ้างงาน ด้วยการวางนโยบายและจัดระบบที่สามารถรวมเอาผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนและประกอบอาชีพเก็บ/ค้าวัสดุเหลือใช้นี้เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งในโครงการพัฒนาการกำจัดขยะของรัฐในอนาคตด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่กลายเป็นศูนย์กลางของความสนใจในประเด็นการจัดการขยะของเมือง รวมทั้งทิศทางการจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองภายใต้การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าในปัจจุบันแนวทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้กลายเป็นหลักสำคัญของทิศทางในการพัฒนาประเทศ ด้วยการยอมรับการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดความเท่าเทียมและเป็นธรรมในการกระจายทรัพยากรระหว่างคนในยุคเดียวกันและยั่งยืนต่อไปถึงคนในยุคหน้า ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงได้มุ่งเน้นทิศทางที่จะสามารถตอบสนองกับกระแสของโลกดังกล่าว โดยให้ความสำคัญกับแนวคิดด้านนิเวศวิทยารวมทั้งปัญหาสังคมจากความยากจนที่มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำหรับประเด็นหลักของการศึกษาผู้วิจัยได้นำเสนอถึงกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของเมือง ซึ่งประกอบด้วย 1) การศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตภายในกระบวนการ ที่จะทำให้ทราบถึงธรรมชาติในการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้บริบททางสังคมของชุมชนซึ่งเป็นกรณีศึกษา และทราบถึงภาวะของความสัมพันธ์ที่มีต่อกันในกระบวนการผลิตระหว่างวิถีของการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระและแบบทุนนิยม ที่ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่ในเศรษฐกิจแรงงานนอกระบบ 2) การศึกษาถึงผลกระทบที่ผ่านมาจากการดำเนินนโยบายจัดการขยะของรัฐว่าก่อให้เกิดผลอย่างไรบ้างต่อแรงงานในส่วนนี้ ดังนั้นด้วยทิศทางของการศึกษาและประเด็นหลักที่กล่าวข้างต้น จึงทำให้การวิจัยนี้สามารถเสนอมุมมองของการกำหนดนโยบายส่วนหนึ่งที่ผนวกการทำงานซึ่งเป็นประโยชน์ของแรงงานนอกระบบเข้าไว้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อลดปัญหาทางสังคม ขจัดความยากจน และเกิดผลดีต่อสิ่งแวดล้อมของเมือง รวมทั้งเสนอมุมมองที่สามารถจะลดผลเสียจากความสัมพันธ์ในการผลิตที่มีอยู่ในปัจจุบัน และก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันภายในสังคมการผลิตของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มของผู้ที่เกี่ยวข้องในการคุ้ย/หาวัสดุทิ้งแล้วจากแหล่งขยะต่างๆมาขายเท่านั้น แต่ภายในกระบวนการนี้ได้หมายรวมถึงกระบวนการทำงานที่อธิบายตั้งแต่การเก็บ การซื้อขาย และการใช้วัสดุในการผลิต การทำงานของผู้เกี่ยวข้องที่อาศัยอยู่ในชุมชนแต่เดิมได้แก่ คนคุ้ยขยะที่หัวกองและพ่อค้าผู้รับซื้อซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างหนึ่งของวิถีการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระภายในโครงข่ายการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของชุมชน กล่าวคือ มีลักษณะของการผลิตสินค้าเพื่อตลาดที่มีการผลิตขนาดเล็ก และมีปัจจัยการผลิตที่เป็นของผู้ผลิตโดยตรง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลังการเปลี่ยนแปลงการยกเลิกเทกองขยะกลางแจ้งบริเวณชุมชน ขยะต่างๆ ถูกนำเข้าสู่สถานีขนถ่ายขยะมูลฝอยเพื่อนำไปฝังกลบต่อ การผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระในโครงข่ายของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ภายในชุมชนได้มีลักษณะของการทำงานที่แตกต่างไปจากเดิมบางส่วน โดยพบว่าแหล่งขยะซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของคนคุ้ยหาวัสดุกลับตกไปอยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มและส่งผลให้โอกาสในการเข้าถึงแหล่งขยะมีจำกัด ผู้ที่สามารถเข้าถึงแหล่งขยะด้วยวิธีต่างๆเท่านั้นถึงจะเป็นผู้ที่มีรายได้จากการหาวัสดุมาขาย

จากการศึกษาสามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่ในเศรษฐกิจแรงงานนอกระบบ (ในที่นี้กล่าวถึงผู้ผลิตเล็กอิสระ) ในด้านการทำงาน รายได้ และการอยู่อาศัย ได้ 3 ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ผลกระทบที่เกิดจากภาวะพึ่งพาภายในความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยม ระหว่างกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เก็บและคัดแยกวัสดุกับกลุ่มของผู้ประกอบการรายย่อยหรือผู้ผลิตเล็กอิสระที่รับซื้อวัสดุ ความสัมพันธ์ของกลุ่มการทำงานในระดับต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในลำดับศักย์ของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ถูกผูกมัดกันไว้ด้วยความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ถูกอุปถัมภ์ กล่าวคือกระบวนการที่ผู้รับซื้อวัสดุจะพยายามที่จะผูกมัดผู้ขายวัสดุให้ป้อนวัสดุให้กับผู้ซื้ออย่างสม่ำเสมอ ในกรณีศึกษาพบว่าลักษณะความสัมพันธ์ของการอุปถัมภ์เกิดขึ้นในสองกลุ่มของการทำงาน ได้แก่ กลุ่มของผู้ที่คัดแยกวัสดุจากท้ายรถขยะกับร้านค้าในชุมชน และกลุ่มของผู้ที่คุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายมูลฝอยกับร้านค้าที่รับซื้อในสถานี

ด้วยการวิเคราะห์ลักษณะของการทำงานภายในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในชุมชนพบว่า การสร้างสินเชื่อและข้อผูกมัดต่างๆ เช่น การทำประกันอุบัติเหตุให้กับรถขยะ และคนงานที่ทำงานในสถานีขนถ่ายมูลฝอย การกู้ยืมเงิน และการจัดการที่เป็นข้อผูกพันอื่นๆกับคนงานที่ต้องการเข้ามาทำงานในสถานีขนถ่ายอย่างการเสียค่าเสื่อทีมซึ่งเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ที่ถูกอุปถัมภ์ แต่ต้องถือว่าเป็นวิธีการหนึ่งในหลายวิธีที่จะสามารถทำให้การเข้าถึงแหล่งขยะถูกควบคุม และปริมาณวัสดุถูกรักษาไว้ ในบางกรณีด้วยระดับของการพึ่งพาอาศัยที่ต่างๆกัน ได้แก่การช่วยเหลือในเรื่องการเข้าถึงแหล่งวัสดุ การให้ความช่วยเหลือเรื่องเงิน และการให้ของขวัญของกำนัลในโอกาสพิเศษ อาจเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความซื่อสัตย์ความจงรักภักดี และความชอบธรรมในการเอารัดเอาเปรียบมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากผู้ที่ถูกอุปถัมภ์ เช่น คนคุ้ยวัสดุในสถานีที่ยอมรับการปฏิบัติตามเงื่อนไขของทางร้านทุกอย่างเพื่อให้สามารถมีรายได้จากการเข้าไปทำงานในสถานีขนถ่าย

ในอีกด้านหนึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า จากสภาพการทำงานของผู้ที่มีอาชีพคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายในปัจจุบันจะพบว่า แหล่งขยะกลายเป็นปัจจัยที่บริษัทเอกชนและร้านค้าเป็นเจ้าของ คนงานมีเพียงแรงงานและอุปกรณ์ที่ใช้คุ้ยวัสดุเท่านั้นที่เป็นของตนเอง จุดนี้เองที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แปลงที่ชัดเจน กล่าวคือ ผู้ที่มีอาชีพคุ้ยวัสดุภายในสถานีขนถ่ายไม่ใช่ผู้ผลิตเล็กอิสระอีกต่อไป แต่เป็นเพียงแรงงานที่ทำงานให้กับบริษัทและร้านค้าซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งขยะ การชั่งน้ำหนักวัสดุที่หามาแลกกับเงินจากร้านค้ารับซื้อ

ประเด็นที่สอง ผลกระทบที่เกิดจากกลไกการกำหนดราคาของวัสดุในกระบวนการ ภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตระหว่างวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมและวิถีการผลิตแบบทุนนิยม ในการศึกษากระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ พบว่า การกำหนดราคาวัสดุภายในกระบวนการจะมาจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ถือว่าเป็นผู้ใช้วัสดุที่มีอยู่ในตลาดเกือบทั้งหมด โดยผ่านการซื้อขายต่อกันเป็นทอดๆ ผ่านตัวแทนรับซื้อในระดับต่างๆ จนถึงผู้ประกอบการร้านค้ารายย่อย และผู้เก็บวัสดุในที่สุด ดังนั้นความได้เปรียบจากการกำหนดราคาดังกล่าวจึงได้ส่งผลไปถึงการมีอิทธิพลต่ออุปสงค์ และอุปทานของวัสดุเหลือใช้ในตลาด รวมทั้งก่อให้เกิดภาวะการพึ่งพาระหว่างวิถีการผลิตของทุนนิยมกับวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมในทางที่ก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบมูลค่าส่วนเกินจากการผลิตของผู้ที่เก็บและคัดแยกในวงจรส่วนล่างของกระบวนการ

กลไกในการกำหนดราคาวัสดุที่มีลักษณะเป็นลำดับขั้นลงมาจากวงจรส่วนบนลงมาสู่ส่วนล่างสุด จากผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมลงมาถึงผู้ที่คุ้ย/หาวัสดุนี้ ร้านค้ารายย่อยที่อยู่ใกล้แรงงานที่หาวัสดุที่สุดถือว่าเป็นกลุ่มสุดท้ายที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดราคาวัสดุภายในกระบวนการ ราคาของวัสดุจะลดลงตามสัดส่วนของการกำหนดกำไรและผลตอบแทนที่ตัวกลางซื้อขายต่างๆ ต้องการ โดยพิจารณาไตร่ตรองจากราคารับซื้อและราคาขายต่อ ด้วยเหตุนี้แรงงานนอกระบบที่หาวัสดุผ่านทางต่างๆ จึงเป็นเสมือนแรงงานที่สำคัญในการหาวัสดุป้อนแก่โรงงานอุตสาหกรรม ทั้งๆที่ไม่ได้เป็นแรงงานที่ถูกจ้างจากโรงงานหรือนายทุนโดยตรง การทำงานที่เกิดจากแรงงานเหล่านี้จะมีลักษณะของการขายวัสดุเพื่อแลกกับเงิน โดยที่ไม่ได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนอื่นใดในการทำงานจากโรงงานเลย

การทำงานของแรงงานนอกระบบก่อให้เกิดวัสดุปริมาณมากที่มีราคาถูกแก่โรงงาน ด้วยการขาดอิทธิพลในการกำหนดราคาของวัสดุที่เกิดจากการทำงานของตัวเองโดยตรง แต่กลับเป็นการขายวัสดุภายใต้การกำหนดราคาจากโรงงานและอาศัยตัวกลางอย่างร้านค้ารายย่อยในการรักษาระดับของราคาเพื่อส่งทอดลงมาสู่แรงงานที่เก็บและคัดแยกวัสดุเหล่านี้ หากแรงงานเพิ่มการทำงานในการหาวัสดุได้มากเท่าใด เท่ากับเป็นการเพิ่มรายได้ให้มากขึ้นและเกิดเป็นการผลิตซ้ำที่ก่อให้เกิดทั้งวัสดุและแรงงานราคาถูกให้แก่โรงงานอุตสาหกรรม โดยที่โรงงานไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างงานและให้สวัสดิการโดยตรงใดๆทั้งสิ้น ในขณะที่การทำงานของแรงงานนอกระบบก่อให้เกิดเพียงค่าตอบแทนเพื่อการยังชีพในแต่ละวันเท่านั้น

ราคาของวัสดุที่ทำการซื้อขายกันในตลาด เป็นส่วนที่มีผลโดยตรงมาจากอุปสงค์และอุปทานของวัสดุ โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งมีข้อได้เปรียบในด้านเงินทุนและปัจจัยการผลิตอื่นๆ จะมีส่วนในการกำหนดอุปสงค์และอุปทานของตลาดที่สำคัญ ในกรณีที่มีการนำเข้าวัสดุเหลือใช้จาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต่างประเทศจำนวนมากหรือการลดกำลังผลิตของโรงงาน จะพบว่าปริมาณวัสดุในตลาดที่มีมากขึ้นส่งผลกระทบต่อราคาในการซื้อขายวัสดุทุกขั้นตอน นอกจากนี้ภาวะดังกล่าวยังเป็นส่วนหนึ่งที่กดดันให้ผู้ที่อยู่ในวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมทั้งในส่วนการทำงานของผู้ที่หาวัสดุและส่วนของร้านค้ารายย่อยต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อหาวัสดุให้มีปริมาณเพิ่มขึ้นในภาวะที่ราคาตกต่ำ

หากพิจารณาที่ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาจะพบว่า โรงงานอุตสาหกรรม (วิถีการผลิตแบบทุนนิยม) ต้องการวัสดุจำนวนมากเพื่อป้อนเข้าสู่กระบวนการผลิต สิ่งสำคัญที่ต้องพึ่งพาและขาดไม่ได้ คือแหล่งของวัสดุ ในขณะเดียวกันแรงงานนอกระบบยังจำเป็นต้องพึ่งพาโรงงานเป็นแหล่งในการขายวัสดุ ซึ่งจากที่กล่าวมาอาจจะเห็นว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้ แรงงานนอกระบบมักเป็นส่วนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากการเอารัดเอาเปรียบมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากการทำงาน โรงงานมิได้เสียค่าใช้จ่ายกับวัสดุที่เป็นต้นทุนของการผลิตเท่ากับกำลังแรงงานที่เสียไป การประกอบอาชีพของแรงงานนอกระบบเพื่อยังชีพจำนวนมากกลายเป็นส่วนประกอบย่อยที่คอยรับใช้การผลิตของโรงงานหรือนายทุน โดยมีเพียงรายได้จากการขายวัสดุตามราคาที่ถูกกำหนดลงมาเป็นทอดๆจากโรงงานเท่านั้น

การกล่าวถึงมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากการผลิตภายในกระบวนการสามารถวิเคราะห์ได้ว่าตัวกลางรับซื้อวัสดุในระดับต่างๆจะได้รับส่วนแบ่งมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากส่วนต่างของราคาซื้อและราคาขายวัสดุ ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นส่วนบนสุดของวงจรจะได้รับส่วนแบ่งของมูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากการผลิตสินค้าด้วยต้นทุนการผลิตราคาถูก ในขณะที่แรงงานนอกระบบที่เก็บและคัดแยกวัสดุเป็นส่วนที่อยู่ล่างสุดของวงจรและมีโอกาสในการสะสมมูลค่าส่วนเกินได้อย่างจำกัด การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดจากการสะสมส่วนเกินจากการทำงานเพื่อเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือสู่ระดับที่สูงขึ้นไปของวงจรจึงเป็นไปได้ยาก ดังจะเห็นได้จาก ผู้ที่ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการหาวัสดุส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยหาวัสดุมาตั้งแต่ยังมีหัวกองและยังคงต้องยึดอาชีพที่เกี่ยวข้องนี้ต่อไปโดยไม่มีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงอาชีพและที่อยู่อาศัย

นอกจากการใช้วัตถุดิบมือสองจำนวนมากที่เกิดจากการเอารัดเอาเปรียบมูลค่าส่วนเกินจากแรงงานนอกระบบแล้ว นายทุนผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมยังได้รับมูลค่าส่วนเกินอีกส่วนหนึ่งที่เกิดจากกำไรของการขายสินค้า(ผลิตภัณฑ์)ให้แก่คนที่อยู่ในเมือง ดังนั้นทางหนึ่งที่สำคัญและก่อให้เกิดมูลค่าส่วนเกินเพิ่มขึ้นแก่ผู้ประกอบการ คือ การลดต้นทุนการผลิต จากการใช้วัสดุและแรงงานราคาถูกที่เกิดจากการทำงานที่แอบแฝงของของแรงงานนอกระบบที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

จากที่กล่าวมาในความสัมพันธ์ระหว่างสองวิถีการผลิตนี้ จะเห็นได้ว่าวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมที่อยู่ในการทำงานต่างๆ ตั้งแต่กระบวนการเก็บและการแลกเปลี่ยน นอกจากก่อให้เกิดการพึ่งพาต่อกันในทางเอื้อประโยชน์กับนายทุนแล้ว นายทุนผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมยังได้รับส่วนแบ่งมูลค่าส่วนเกินที่ได้เปรียบที่สุดของวงจร ดังนั้นการคงวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมให้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สามารถทำงานให้กับโรงงานอุตสาหกรรมในลักษณะที่ซ่อนเร้นด้วยแรงงานและวัสดุจำนวนมากที่ราคาถูก จึงเป็นข้อได้เปรียบที่เกิดขึ้นกับนายทุน และเป็นเหตุผลที่ทำให้ถูกกระบวนการอนุรักษ์ไว้ภายใต้การผลิตของทุนนิยม เช่น การดำรงอยู่ของคนคุ้ยหาวัสดุจากขยะ และร้านค้ารับซื้อรายย่อย

จากสภาพปัจจุบันในพื้นที่กรณีศึกษาจะเห็นได้ว่าผู้ที่ได้เปรียบพยายามทำลายโอกาสในการเลือกขายวัสดุและการเข้าถึงแหล่งขยะที่เป็นอิสระ ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ประกอบการ เช่น ร้านค้าที่รับซื้อเพียงรายเดียวในสถานีขนถ่ายพยายามที่จะก่อให้เกิดระบบผูกขาดแหล่งขยะและการทำงานในลักษณะตัวใครตัวมัน เพื่อให้คนคุ้ยวัสดุตกอยู่ภายใต้การควบคุมของทางร้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากการดำรงรักษาวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมในกระบวนการไว้จะส่งผลดีต่อการผลิตดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว จากกรณีศึกษาพบว่าแรงงานนอกระบบที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนบุกรุก ก่อให้เกิดผลดีต่อรัฐและช่วยลดการลงทุนเพื่อความต้องการที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมต่างๆ กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ซึ่งเดิมอาศัยอยู่บนพื้นที่บุกรุกของกทม.และทำอาชีพคุ้ยหาวัสดุที่หัวกองจนถึงปัจจุบันที่มีการยกเลิกกองขยะกลางแจ้งไปแล้ว ยังพบว่าคนเหล่านี้ยังคงอาศัยอยู่บนพื้นที่บุกรุกอยู่และทำงานที่เกี่ยวข้องอยู่กับขยะและเอื้อประโยชน์ต่อการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ ดังนั้นผลดีที่รัฐจะได้รับก็คือแรงงานที่นำวัสดุกลับมาใช้ใหม่จำนวนมาก ที่ทำให้รัฐสามารถประหยัดงบประมาณหากต้องดำเนินการเอง รวมทั้งรัฐยังสามารถลดภาระในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับคนงานที่เกี่ยวข้องเหล่านั้น การที่ให้อยู่ในพื้นที่บุกรุกและอยู่ใกล้โรงงานกำจัดขยะจะทำให้กทม.สามารถได้รับประโยชน์จากแรงงานจำนวนมากนี้

อีกกระบวนการหนึ่งที่กล่าวควบคู่กับการอนุรักษ์ คือ กระบวนการทำลายการผลิตของวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยม จากประโยชน์ที่นายทุนที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ได้จากการทำงานของวิถีการผลิตที่ไม่ใช่ทุนนิยมจำนวนมาก จึงไม่พบปรากฏการณ์หรือเหตุผลใดที่นายทุนจะต้องการทำลายล้างผู้ผลิตเล็กอิสระให้หมดไปในขณะนี้ แต่การเปลี่ยนแปลงการกำจัดขยะที่ผ่านมาภายในชุมชนเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดถึงการทำลายวิถีการผลิตและวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานนอกระบบ ซึ่งเป็นประเด็นที่สามของผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานนอกระบบที่เกิดจากนโยบายของรัฐ

ประเด็นที่สาม_ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายการจัดการขยะของรัฐ ในกรณีศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงยกเลิกการเทกองที่เกิดขึ้นในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุชก่อให้เกิดทั้งผลทางบวกและผลทางลบต่อการดำรงชีวิตของผู้ที่ประกอบอาชีพคุ้ยหาวัสดุบนหัวกองซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวรัฐมีความต้องการที่จะลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของการกำจัดขยะแบบเทกองกลางแจ้ง และกำจัดกิจกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและภาพพจน์ที่ไม่ดีของคนคุ้ยวัสดุบนหัวกองให้หมดไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมานอกจากส่งผลกระทบต่ออาชีพ และการทำงานของกลุ่มแรงงานต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการกำจัดแรงงานจำนวนมากที่คุ้ยหาวัสดุบนหัวกองให้หมดไปจากสถานที่ทิ้งขยะ และก่อให้เกิดการจำกัดการทำประโยชน์ในสถานีขนถ่ายมูลฝอยและเกิดการผูกขาดการเข้าถึงแหล่งขยะจากการตกลงกันอย่างไม่เป็นทางการระหว่างเอกชนผู้รับเหมาและร้านค้ารับซื้อวัสดุ นอกจากนี้ในภาวะดังกล่าวรัฐยังไม่มีมาตรการในการช่วยเหลือชุมชนที่พึ่งพาอาศัยขยะในการยังชีพนี้มานานกว่า 30 ปี ทั้งในด้านการจ้างงานและปัจจัยในการดำรงชีวิตอื่นๆ กทม.ไม่เห็นความสำคัญของผู้ที่อยู่อาศัยอย่างบุกรุกในพื้นที่ เพราะเป็นกลุ่มที่ครอบครองพื้นที่รัฐโดยผิดกฎหมาย แต่หากพิจารณาในแง่ดีแล้วแรงงานจำนวนมากเหล่านี้เคยเป็นประโยชน์กับ กทม. มาโดยตลอด มีส่วนช่วยลดปริมาณขยะที่ต้องการกำจัดและสามารถนำวัสดุจากกองขยะกลับเข้าสู่การแปรรูปจำนวนมาก ถึงแม้ว่าข้อดีของการยกเลิกเทกองจะส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อมในชุมชนและลดปัญหาอันตรายจากการทำงานของคนคุ้ยวัสดุก็ตาม แต่การอยู่อาศัยในพื้นที่บุกรุกและชุมชนแออัดในปัจจุบันยังคงมีอยู่และก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนซึ่งปัจจุบันไม่มีหน่วยงานใดได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือ

หากรัฐเห็นความสำคัญของคนกลุ่มนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในลักษณะที่ผ่านมามีการเตรียมมาตรการรองรับและช่วยเหลือให้ชาวบ้านมีที่อยู่ที่มั่นคงและมีการทำงานในอาชีพที่ชาวบ้านเคยมีความชำนาญอยู่แล้ว นโยบายต่างๆที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่บริเวณนี้ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์กับรัฐและสามารถลดผลกระทบอย่างรุนแรงที่จะเกิดกับผู้ด้อยโอกาสทางสังคมเหล่านี้ได้ ด้วยแผนงานและนโยบายที่เข้าใจธรรมชาติของการทำงานและบริบททางสังคมที่อยู่บริเวณกองขยะอย่างแท้จริงแล้ว สังคมของผู้ที่เก็บและคัดแยกวัสดุนี้จะเอื้อประโยชน์ให้แก่กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่รัฐไม่ต้องเสียงบประมาณในการใช้เทคโนโลยีการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่มีราคาแพงจากต่างประเทศ นอกจากนี้นโยบายที่เหมาะสมดังกล่าวจะเป็นการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและการอยู่อาศัยที่มั่นคงให้แก่ผู้ที่มีรายได้น้อยในเมืองได้มีมาตรฐานการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ขึ้น เอื้อต่อการหารายได้และหลุดพ้นจากวงจรอุบาศก์ที่นำไปสู่ความยากจนในที่สุด

ข้อสรุปของการศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้มีเป้าประสงค์ที่ต้องการให้มีการอนุรักษ์ลักษณะของการคุ้ยวัสดุจากขยะด้วยพฤติกรรมของการทำงานในอดีตที่เสี่ยงต่ออันตรายนานัปการ แต่เป็นข้อเสนอที่ต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพที่เกี่ยวข้องกลับการนำวัสดุมาใช้ใหม่นี้ไว้ โดยการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทัศนคติและการปฏิบัติตัวของการทำงานในประเด็นที่ไม่เสี่ยงต่อสุขภาพ และส่งเสริมให้การทำงานในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของกลุ่มคนเหล่านี้เอื้อต่อการมีคุณภาพในการดำรงชีวิตที่ดีในเมือง ปัจจุบันการทำงานของแรงงานส่วนนี้ยังมีความเสี่ยงต่ออันตรายสูง ทั้งอันตรายจากอุบัติเหตุและจากเชื้อโรค บ้างเห็นผลในระยะสั้นแต่อันตรายส่วนใหญ่จากโรคภัยมักเป็นอาการที่สะสมและเรื้อรังในระยะยาว รวมทั้งส่งผลต่อการแพร่กระจายของโรคภัยอีกด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการศึกษานโยบายของกทม.เกี่ยวกับจัดการขยะพบว่าแนวนโยบายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตกับชุมชนบริเวณโรงงานกำจัดขยะทุกแห่งอย่างแน่นอน คือ โครงการโรงงานกำจัดขยะแบบผสมผสาน ถึงแม้ว่ารัฐได้ให้ความสำคัญเบื้องต้นกับประชาชนโดยการทำประชาพิจารณ์โครงการดังกล่าวแล้วก็ตาม หากแต่ยังขาดการมีส่วนร่วมที่สำคัญอีกส่วนหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนที่อยู่บริเวณโรงงานและสังคมของการทำงานที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งอาจจะได้รับผลกระทบจากโครงการโดยตรง การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในด้านเศรษฐกิจและสังคมของโครงการที่กล่าวว่าสามารถเพิ่มการจ้างงานในชุมชนนั้น ไม่สามารถยืนยันได้ว่าการจ้างงานนั้นจะมาถึงชาวบ้านผู้ด้อยโอกาสในชุมชนอย่างแน่นอน ดังนั้นหากการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นและการวางแผนที่เกี่ยวกับชุมชนบริเวณใกล้เคียง สามารถเกิดขึ้นได้จากการมีส่วนร่วมในรูปแบบของการทราบข่าวสารของคนในชุมชนอย่างแท้จริงแล้ว จะสามารถทำให้ลดปัญหาทางสังคมและปัญหามวลชนที่อาจจะเกิดขึ้นได้หลังจากที่มีการดำเนินโครงการ

การศึกษาในครั้งนี้สามารถสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตที่มีอยู่ต่อกันระหว่างแรงงานและหน่วยของการผลิตต่างๆ ของโครงข่ายการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ถึงแม้ว่าการวิจัยจะจำกัดอยู่เฉพาะภายในพื้นที่ศึกษา แต่ผู้วิจัยเชื่อว่าความเข้าใจถึงลักษณะการเชื่อมโยงการทำงานและการผลิตในโครงข่าย และการเข้าใจถึงวิถีการดำรงชีวิตของผู้มีรายได้น้อยที่ต้องพึ่งพาขยะเหล่านี้ จะสามารถเพิ่มมุมมองให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนเพื่อจัดการขยะของเมืองได้ ผู้วิจัยมีจุดประสงค์ในการศึกษาเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบที่มีส่วนในการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่นี้ เพื่อต้องการเสนอประเด็นที่อาจถูกมองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยสำหรับการวางนโยบายการจัดการขยะ หรือเป็นประเด็นที่ถูกมองข้าม แต่ก็มิอาจที่จะปฏิเสธได้ว่าผลกระทบต่อแรงงานนอกระบบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายการกำจัดขยะของรัฐเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง อาจมีผู้กล่าวว่าการศึกษาเพื่อการวางนโยบายจำเป็นต้องนำเสนอปัญหาในภาพกว้างหรือภาพรวมของกระบวนการที่ไม่อาจลงไปในรายละเอียดของสภาพความเป็นจริงได้ ด้วยเหตุนี้จึงมักพบว่านโยบายที่เกิดจากรัฐอาจก่อให้เกิดปัญหาในระดับของชุมชนหรือหน่วยของครัวเรือนที่เป็นระดับย่อยลงไป ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการเสนอมุมมองในการพิจารณาเพื่อวางแผนเกี่ยวกับการจัดการขยะที่สามารถเข้าใจถึงวิถีชีวิตของผู้ที่จะมีส่วนได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายในอนาคต และให้ได้เข้าใจถึงการทำงานของกลุ่มแรงงานเหล่านี้ ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มหนึ่งของผู้ได้เสียจากโครงการของรัฐและควรเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแสดงความคิดเห็นด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.2 ข้อเสนอแนะ

แรงงานเก็บและคัดแยกวัสดุที่อยู่นอกระบบ หรือที่มีการผลิตแบบผู้ประกอบการรายย่อย เป็นตัวจักรสำคัญที่ก่อให้เกิดการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของเมืองในประเทศกำลังพัฒนา ประสบการณ์ที่ผ่านมาของประเทศกำลังพัฒนาที่พยายามยกเลิกและทำลายแรงงานส่วนนี้ พบว่าไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อกระบวนการ และยังเป็นการเพิ่มภาระในการกำจัดขยะด้วยการซื้อเทคโนโลยีจากต่างประเทศที่ใช้งบลงทุนและงบดำเนินการระบบที่สูง แต่หากเราให้ความสำคัญกับโครงข่ายที่มีอยู่ในกระบวนการและส่งเสริมให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่ายที่สำคัญแล้ว กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่จะกลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง

จากการศึกษาพบว่าแรงงานนอกระบบผู้ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญของกระบวนการนี้ได้รับผลกระทบต่อการทำงานและชีวิตความเป็นอยู่จากความสัมพันธ์ในการผลิตที่มีอยู่ในระบบ และจากการดำเนินนโยบายของรัฐ ด้วยเหตุนี้เพื่อเพิ่มความสำคัญของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่คำนึงถึงการทำงานในเศรษฐกิจแรงงานนอกระบบของคนจนเมือง จึงควรที่จะพิจารณาข้อเสนอต่อไปนี้

5.2.1 ทางด้านสังคม

5.2.1.1 การทำงานและที่อยู่อาศัย

1) การรวมองค์กรของผู้ที่ประกอบอาชีพเดียวกัน อาจจัดอยู่ในรูปแบบการรวมทุนของสหกรณ์ เพื่อสร้างการสะสมเงินที่ได้จากการทำงาน มีรายได้สะสมใช้ในชีวิตประจำวันและมีความสามารถในการจ่ายเพื่อรับบริการสาธารณูปโภคที่จำเป็นจากรัฐ องค์กรที่เข้มแข็งจะเป็นตัวแทนสำคัญในการเจรจากับหน่วยงาน (กทม.) เกี่ยวกับการอยู่อาศัยที่มั่นคง ผ่านแนวคิดของ ธรรมรัฐ ซึ่งยอมรับองค์กรของชุมชนภายใต้บทบาทของประชาสังคมในการปฏิสัมพันธ์กับหน่วยราชการท้องถิ่น เพื่อเรียกร้องความต้องการ และได้รับบริการโดยผ่านการแก้ปัญหาร่วมกันและการตัดสินใจอย่างรู้ข้อมูล (Informed Decision Making) ในกรณีของที่อยู่อาศัยที่ตั้งอยู่ตามแนวพื้นที่บุกรุก องค์กรชุมชนของท้องถิ่นอาจจะต่อรองเพื่อทางเลือกในที่ดินใหม่ที่อยู่ใกล้เคียง ได้รับสิทธิในการอยู่อาศัยเป็นระยะเวลาหนึ่งและทำให้ชุมชนใหม่ถูกกฎหมาย เมื่อที่อยู่อาศัยถูกต้องตามกฎหมายแล้วจะสามารถได้รับบริการสาธารณูปโภคจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐ

2) รัฐควรสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวกับการฟื้นฟู และส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน โดย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- สนับสนุนกิจกรรมและพฤติกรรมในการอยู่อาศัยประจำวันที่สอดคล้องกับลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิม เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการคัดแยกขยะหรือวัสดุเหลือใช้วัสดุและนำกลับมาใช้ใหม่
- เพิ่มโอกาสของชีวิตในการประกอบอาชีพ (Life Chance) โดยการจัดพื้นที่และก่อให้เกิดชุมชนที่ทำอาชีพเก็บ/คัดแยกวัสดุ เข้าสู่กระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่
- สนับสนุนบทบาทของผู้หญิง และเด็ก ในการทำงานหารายได้ภายในชุมชน
- ส่งเสริมสภาพแวดล้อมของบ้านที่พักอาศัย และชุมชนให้มีระบบสุขาภิบาลที่ดี

3) ข้อเสียเปรียบจากระบบกลไกการกำหนดราคาวัสดุจากส่วนบนของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ หากผู้ที่ทำงานในประเภทเดียวกันสามารถรวมกลุ่มการทำงานตั้งแต่กระบวนการเก็บและการซื้อขาย ในรูปขององค์กรชุมชนที่มีผู้นำและการรวมตัวที่เข้มแข็ง จะสามารถลดขั้นของการขายต่อเป็นทอดๆ ลงได้ รวมทั้งเพิ่มโอกาสในการต่อรองด้านการซื้อขายให้มีสูงขึ้น

4) รัฐควรเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการใดๆ ที่เกี่ยวกับโครงการกำจัดขยะที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ และก่อให้เกิดการจ้างงานได้ในพื้นที่อย่างแท้จริง

5) ในกรณีที่โรงงานกำจัดขยะแห่งใหม่ดำเนินการโดยใช้แรงงานคัดแยกวัสดุที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้เกิดการซื้อขายวัสดุอย่างเสรี จะส่งผลดีต่อธรรมชาติของการทำงานของพวกที่คุ้ยหาวัสดุ และลดการเอาเปรียบที่เกิดจากการผูกขาดการเข้าถึง

6) การจัดระเบียบของการคัดแยกวัสดุจากท้ายรถ และการค้าวัสดุที่เกี่ยวข้องด้วยการจัดพื้นที่เป็นสัดส่วน จัดจุดรับซื้อรับขาย ให้เกิดการทำการค้ากันอย่างเสรี และไม่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเก็บขนขยะไปกำจัดของรัฐ ทั้งนี้แผนงานต่างๆ ควรพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในการผลิตและลักษณะของการทำงาน รับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์กับทุกฝ่าย

5.2.1.2 สุขภาพอนามัย

1) ควรมีมาตรการในการระวังภัยก่อน จากการแยกขยะอันตรายและขยะที่มีพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งขยะติดเชื้อรวมและของมีคมจากสถานพยาบาล ออกจากขยะของชุมชนที่ทิ้งเข้าสู่แหล่งรวมรวมขยะที่คนเก็บ/คัดแยกวัสดุทำงานอยู่

2) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัย การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและถูกกฎหมายจะสามารถทำให้ชุมชนมีสาธารณูปโภคที่จำเป็น และได้รับการพัฒนาด้านสุขาภิบาลที่ดีขึ้นทั้งด้านระบายน้ำเสียและการกำจัดขยะ อย่างไรก็ตามองค์กรที่เข้มแข็งของชุมชนอาจจะก่อให้เกิด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การช่วยเหลือตัวเองในการจัดการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชน ด้วยการร่วมมือกันและการช่วยเหลือของรัฐ

3) ด้านสภาพแวดล้อมของการทำงาน ลำดับแรกต้องให้การศึกษาและรณรงค์ความตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดกับสุขภาพเนื่องจากการทำงานที่ต้องสัมผัสขยะตลอดเวลา ความรู้และทัศนคติที่เปลี่ยนไปจะช่วยส่งเสริมให้ผู้ที่ทำงานในลักษณะดังกล่าวมีพฤติกรรมที่ปลอดจากโรคภัยและอุบัติเหตุ เช่น ทัศนคติในการสวมเครื่องมือป้องกัน (หมวก ถุงมือ รองเท้า เสื้อคลุม ผ้าปิดจมูก) พฤติกรรมการกินอาหารและดื่มน้ำสะอาด การปฏิบัติตัวหลังจากเสร็จจากการทำงาน หรือก่อนรับประทานอาหาร (การชำระร่างกายก่อนออกจากที่ทำงาน) และ การให้ทราบถึงอันตรายของขยะมีพิษและขยะติดเชื้อที่ควรหลีกเลี่ยง นอกจากนี้หากมีการประกอบกิจกรรมการค้าขายอาหารในบริเวณการทำงานดังกล่าวผู้ที่ค้าขายอาหารนั้นต้องได้รับการศึกษาที่เกี่ยวกับสุขลักษณะของการประกอบอาหารโดยเฉพาะ

4) ควรมีการจัดส่วนอำนวยประโยชน์ในการทำงานคัดแยกวัสดุให้ภายใต้การทำงานที่คำนึงถึงสุขภาพและความปลอดภัย เช่น การเทขยะลงบนสายพานเพื่อให้คนงานใช้มือคัดแยก จะสามารถลดอันตรายจากการเหยียบของมีคมบนลานกอง แต่ในปัจจุบันการดำเนินการจริงในสถานีขนถ่ายขยะพบว่าคนงานจะคัดแยกจากกองขยะที่พื้น ดังนั้น ในด้านของส่วนอำนวยประโยชน์ที่เกี่ยวกับน้ำดื่มที่สะอาด ห้องน้ำ ห้องส้วม หรือสถานที่ชำระล้างร่างกายหลังการทำงานจะสามารถป้องกันผลที่จะเกิดต่อสุขภาพของคนงานได้

5) ควรส่งเสริมสถานพยาบาลระดับชุมชน ให้บริการรักษาการเจ็บป่วย และติดตามตรวจสุขภาพของผู้ที่อาศัยในชุมชน ป้องกันการแพร่กระจายของโรคภัยที่เกิดในชุมชน

5.2.1.3 การศึกษา

นอกจากการให้การศึกษาที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่มีโอกาสน้อยในสังคมแล้วขาดโอกาสรับการศึกษาในระบบ ควรได้รับการสนับสนุนดังนี้

1) เปิดโอกาสให้เด็กในชุมชนได้เข้าเรียบตามเกณฑ์กำหนดของรัฐ

2) จัดการฝึกอบรมอาชีพ เพื่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะทาง สามารถมีทางเลือกประกอบอาชีพได้มากขึ้น โดยเฉพาะการให้การฝึกอบรมแก่ผู้หญิง ผู้สูงอายุ และคนว่างงานในชุมชน

3) ให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการคัดแยกขยะภายในชุมชน ช่วยสิ่งแวดล้อม และมีรายได้เสริมจากการขายวัสดุเหลือใช้ และอาจจะเป็นการเสริมความรู้แก่ผู้ที่ประกอบอาชีพคัดแยกวัสดุอยู่ในปัจจุบัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.2.2 ทางด้านเศรษฐกิจ

5.2.2.1 การจ้างงาน

1) การเปลี่ยนแปลงนโยบายการจัดการขยะในอนาคต ควรคำนึงถึงปัญหาด้านการจ้างงานที่จะเกิดกับอาชีพที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ

2) เพื่อการใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีประโยชน์ กลุ่มแรงงานที่มีอยู่ในชุมชนล้วนเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการคัดแยกวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่จำนวนมาก การจ้างงานที่จะเกิดขึ้นในกระบวนการคัดแยกขยะของรัฐ. จึงน่าที่จะพิจารณาแรงงานที่มีอยู่จำนวนมากในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ซึ่งกันและกันทั้งต่อรัฐและต่อชุมชน

3) เปิดโอกาสให้เกิดการจ้างงานในผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ เพื่อเป็นรายได้เสริมจากงานที่อยู่ใกล้บ้าน โดยที่สามารถทำหน้าที่ดูแลครอบครัวควบคู่ไปด้วย

5.2.2.2 การผลิตในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

1) ในแง่ของมาตราการรัฐ การส่งเสริมให้เกิดอุตสาหกรรมแปรรูปวัสดุ (Recovery Industry) จะกระตุ้นให้เกิดความต้องการวัสดุปริมาณมาก ส่งผลดีผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงข่ายของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ มาตราการดังกล่าว เช่น การสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจและภาษีแก่อุตสาหกรรมที่ใช้วัสดุเหลือใช้ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ใช้วัสดุเหลือใช้เป็นวัตถุดิบ

2) การส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของโครงข่ายการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ โดยการเชื่อมโยงรวมการทำงานของแรงงานนอกระบบ ทั้งผู้เก็บ/คัดแยก และร้านค้ารับซื้อรายย่อย จนถึงกลุ่มที่เกี่ยวข้องในลำดับต่อไปเกิดเป็นโครงข่ายทางการค้า เพื่อเพิ่มอัตราการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ แทนการแทนที่โครงข่ายแรงงานนอกระบบนี้ด้วยเทคโนโลยีการคัดแยกวัสดุราคาแพงจากต่างประเทศ

3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแยกขยะ ณ แหล่งกำเนิด ซึ่งสามารถเพิ่มอัตราการนำกลับมาใช้ใหม่ โดยผ่านทางแรงงานนอกระบบที่กระจายอยู่ในเมือง ได้แก่ ซาเล้ง ร้านรับซื้อของเก่า หรือ เป็นการคัดแยกวัสดุส่งให้หน่วยงานของรัฐ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.2.3 ทางด้านกฎหมาย

1) การออกกฎหมายกำหนดให้ผู้ผลิตและผู้ขายต้องรับคืนบรรจุภัณฑ์และหีบห่อที่ติดมากับสินค้า

2) การกำหนดภาษี VAT ของบรรจุภัณฑ์ที่เป็นตัวก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมให้สูงกว่าภาษีสินค้า

3) การห้ามขายบรรจุภัณฑ์พร้อมกับสินค้าบางอย่าง และการห้ามผลิตบรรจุภัณฑ์เกินความจำเป็น

5.2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไป

1) การศึกษาในครั้งนี้เน้นกรอบของการวิเคราะห์ผลกระทบของความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิต และนโยบายของรัฐ ที่มีต่อผู้ที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ภายในพื้นที่ศึกษาเป็นหลัก ดังนั้นการศึกษาที่สำคัญของทั้งกระบวนการ จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงผลกระทบที่มีต่อกลุ่มอาชีพอื่น ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบที่อยู่ในกระบวนการเช่นกัน ได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพรถเร่รับซื้อของเก่า (ซาเล้ง) ผู้ที่คุ้ยหาวัสดุจากกองขยะและถังขยะสาธารณะ และร้านค้ารับซื้อของวัสดุจากกลุ่มแรงงานเหล่านี้

2) เนื่องจากกทม. มีสถานที่กำจัดขยะอยู่ 3 แห่ง ซึ่งมีพัฒนาการตามเวลาที่คล้ายๆ กัน แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานที่อาจจะมีความแตกต่างกันได้ ดังนั้นจึงควรศึกษาถึงผลกระทบจากกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่ในแต่ละสถานที่ เพื่อการวางแผนการแก้ไขปัญหาที่เข้าถึงบริบททางสังคมของชุมชนนั้นๆ อย่างแท้จริง

3) การศึกษากระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของทั้งโครงข่ายที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานครหรือพื้นที่เมืองเท่านั้น เนื่องจากโครงข่ายของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่มีการเชื่อมโยงวัสดุซึ่งเป็นสินค้าของกระบวนการไปสู่หน่วยการผลิตต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องต่อกัน โดยอาจมีขอบเขตของโครงข่ายที่นอกเหนือจากพื้นที่เมืองออกไป ดังนั้นจึงควรที่จะศึกษาถึงลักษณะของการกระจายวัสดุเหลือใช้เชิงพื้นที่ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงพื้นที่สามารถนำมาเป็นส่วนในการวางแผนเพื่อสนับสนุนให้เกิดกระบวนการคัดแยกจนถึงการผลิตที่สมบูรณ์ในขอบเขตของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งสามารถลดความจำเป็นในการขนส่งและเพิ่มปริมาณการนำวัสดุในพื้นที่นั้นกลับมาใช้ใหม่

4) ในหลักการของการเสนอให้เกิดการรวมกลุ่มองค์กรและแนวคิดของธรรมรัฐที่ยอมรับองค์กรของชุมชน ภายใต้บทบาทของประชาสังคมในการแก้ปัญหาของชุมชน จึงควรมีการศึกษาต่อถึงผลที่เกิดจากแนวทางนี้ในแง่การปฏิบัติ เพื่อการวางนัยต่อไปในพื้นที่ซึ่งมีบริบททางสังคมที่ใกล้เคียงกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5) แรงงานนอกระบบของเมืองจำนวนมากเกิดขึ้นเนื่องจากสาเหตุหนึ่งที่สำคัญ คือ การจ้างงานในตลาด ซึ่งเป็นผลโดยตรงมาจากสภาพเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นจึงควรที่จะศึกษาถึงความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อแรงงานนอกระบบในส่วนที่อยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ และผลที่ต่อเนื่องไปสู่กระบวนการซื้อขาย และการผลิตในภาคอุตสาหกรรมการแปรรูปวัสดุเหลือใช้ด้วย

6) การศึกษาในครั้งนี้เป็นการเสนอการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ในภาพรวมของทุกประเภทวัสดุ แต่เนื่องจากกระบวนการนำกลับไปใช้ใหม่ที่ต่างกัน อาจส่งผลให้การเชื่อมโยงวัสดุในโครงข่ายของการนำวัสดุแต่ละประเภทกลับมาใช้ใหม่มีความแตกต่างกันด้วย ดังนั้นการแยกศึกษาโครงข่ายของแต่ละประเภทจะสามารถก่อให้เกิดการวางแผนการเพิ่มประสิทธิภาพของการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น

7) ศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของวิถีการผลิตต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในระบบเศรษฐกิจของเมืองนอกเหนือจากกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

กรมควบคุมมลพิษ. 2536. *รายงานฉบับสมบูรณ์การศึกษาเปรียบเทียบความเหมาะสมของวิธีการกำจัดมูลฝอย.* เล่มที่ 2 (รายงานหลัก). กรุงเทพฯ: บริษัทแมคโครดอนซัลแตนท์จำกัดและFichtner (ASIA) PTE LTD.

กรมควบคุมมลพิษ. 2541. *แผนการศึกษาแนวทางในการลดมลพิษโดยการพัฒนาของเสียหรือวัสดุเหลือใช้นำกลับมาใช้ใหม่ โครงการป้องกันและแก้ปัญหามลพิษจากสารพิษและกากของเสีย.* เล่มที่ 1/3. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

กรุงเทพมหานคร. ม.ป.ท. *แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 4* (พ.ศ.2535-2539).

กรุงเทพมหานคร. ม.ป.ท. *แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 5* (พ.ศ.2540-2544).

คณะกรรมการประชาพิจารณ์. 2542. *รายงานประชาพิจารณ์โครงการกำจัดมูลฝอยที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุชของกรุงเทพมหานคร.* กรุงเทพฯ: กองวิชาการและแผนงาน สำนักรักษาความสะอาด กรุงเทพมหานคร.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2526. *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพาณิชย์.

วิชัญญา บำรุงชล. 2541. "หาบเร่-แผงลอย รูปแบบหนึ่งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบนอกระบบในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาบทบาทและการมีส่วนร่วมช่วยสนับสนุนชุมชนเมืองของหาบเร่-แผงลอย ในเขตปทุมวัน บางรัก ราชเทวี และพญาไท". วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ เจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

พรรณทิพย์ เพชรมาก และ กัณณิกา อังศุธนสมบัติ. 2533. *ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานนอกระบบในชุมชนแออัดกับระบบเศรษฐกิจเมือง: กรณีศึกษาอาชีพเก็บและรับซื้อของเก่าในเขตกรุงเทพมหานคร.* กรุงเทพฯ: ฝ่ายเผยแพร่ข้อมูล มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2538. *เศรษฐศาสตร์การเมือง โลกทัศน์กับการวิเคราะห์และการเปลี่ยนแปลง.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิริพร สมบูรณ์บูรณะ. 2536. "วิถีชีวิตคนในชุมชนชายขอบของสังคมเมือง: กรณีศึกษาคนคุ้ยขยะในชุมชนกองขยะชานเมือง". วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2538. *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Social Science Research Methodology).* พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุวภา แก้วสุข. 2534. "ซาเล้ง ขบวนการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม." *สารคดี.* 7(79): 142-154.

สุภางค์ จันทวานิช. 2537. *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.* พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักรักษาความสะอาด. 2540. *เอกสารประกอบการสัมมนาแนวทางและขั้นตอนการลดปริมาณมูลฝอยสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ.* กรุงเทพฯ: กองวิชาการและแผนงาน สำนักรักษาความสะอาด กรุงเทพมหานคร. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักรักษาความสะอาด. 2541. *บรรยายสรุปประจำปี.* กรุงเทพฯ: กองวิชาการและแผนงาน สำนักรักษาความสะอาด กรุงเทพมหานคร.

องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย. 2541. *ลานบ้าน ลานเมือง: ซาเล้งสะอาดเมือง.* [วีดีทัศน์]. กรุงเทพฯ: บริษัทวอชดีอก จำกัด.

Amstrong, W. and McGee, T.G. 1985. *Cities; Theatres of Accumulation, Center of Diffusion.* London: Methuen.

Beukering, P.V. 1997. "Waste Recovery in Bombay, a Socio-Economic and Environmental Assessment of Different Waste Management Options." *Third World Planning Review.* 19(2): 163-186.

Belton, V. et al. 1994. "A Survey of Public Attitudes to Recycling in Glasgow (U.K.). *Waste Management & Research* 12: 351-367.

Birkbeck, C. 1978. "Self-employed Proletarians in an Informal Factory: The Case of Cali's Garbage Dump." *World Development.* 6(9/10): 1173-1185.

Blackman, T. 1995. *Urban Policy in Practice.* London: Routledge.

Bromley, R. 1978. "Introduction-The Urban Informal Sector: Why Is It Worth Discussing?." *World Development.* 6(9/10): 1033-1039.

Butsapak, S. 1984. "Engineering and Socio-economic Aspects of Municipal Solid Waste Recycling." AIT Research Report No. EV-84-2. Asian Institute of Technology, Bangkok, Thailand.

DiGregorio, M R. 1994. "Urban Harvest: Recycling as a Peasant Industry in Northern Vietnam." Environment Series No.17. East-West Center, Honolulu, Hawaii, U.S.A.

Douglass, M. and Zoghlin, M. 1994. "Sustaining Cities at the Grassroots: livelihood, Environment and Social Networks in Suan Phlu, Bangkok." *Third World Planning Review.* 16(2): 171-200.

Drakakis, D.S. 1987. *The Third World City.*

Drakakis, D.S. 1990. *Concepts of Development.*

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Drakakis, D.S. 1996. "Third World Cities: Sustainable Urban Development II – Population, Labour and Poverty". *Urban Studies*. 33(4-5): 673-701.

Kaiser, E.J. et al. 1995. *Urban Land Use Planning*. 4th. rev.ed. Urbana: University of Illinois.

Furedy, C. 1989. "Social Considerations in Solid Waste Management in Asian Cities". *Regional Development Dialogue*. 10(3): 13-38.

Gilhuls, H. 1988. "Scavengers between Self Employment and Wage Work; The Waste Recycling Business in Curitiba-Brazil." Urban Research Working Papers No.15. Institute of Cultural Anthropology/ Sociology of Development, Free University, Amsterdam, Netherlands.

Hardoy, J.E. et al. 1995. *Environmental Problems in Third World Cities*. 3rd ed. London: Earthscan.

Harpham, T. and Boateng, A.K. 1997. "Urban Governance in Relation to the Operation of Urban Services in Developing Countries." *Habitat INTL*. 21(1): 65-77.

Kungskulniti, N. 1990. "Report: Public Health Aspects of a Solid Waste Scavenger Community in Thailand". *Waste Management & Research*. 8(2): 167-170.

Lober, D.J. 1996. "Municipal Solid Waste Policy and Public Participation in Household Source Reduction." *Waste Management and Research*. 14: 125-143.

Lohani, B.N. 1984. "Recycling Potentials of Solid Waste in Asia through Organized Scavenging." *Conservation & Recycling*. 7(2-4): 18-190.

McCarney, P. 1994. "Four Approaches to The Environment of Cities." 229-279. in Stren, R. (ed), *Urban Research in The Developing World*. Vol.4. Toronto: Center for Urban and Community Studies, University of Toronto.

Muttamara S. ed al. 1994. "Solid Waste Recycling and Reuse in Bangkok." *Waste Management & Research*. 12: 151-163.

Pugh, C. 1996. "Urban Bias, the Political Economy of Development and Urban Policies for Developing Countries." *Urban Studies*. 33(7): 1045-1060.

Satterthwaite, D. 1997. "Sustainable Cities or Cities that Contribute to Sustainable Development". *Urban Studies*. 34(10): 1667-1691.

Sachs, W. 1997. "Ecology, Justice and The End of Development." *Development*. 40(2): 8-14.

Tsai Chin I. 1993. "Solid Waste Recyclin and Reuse in Bangkok." AIT Master Thesis No. EV-93-13. Asian Institute of Technology, Bangkok, Thailand.

United Nations. 1997. *Sustainable Development*. [Online]. Available: http://iisd.ca/rio+5/timeline/sdtimeline.htm.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ก
รวบรวมตารางแสดงผลข้อมูลของชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ก.1 แสดงลักษณะบ้านที่อยู่อาศัย

ชุมชน	ลักษณะบ้านที่อยู่อาศัย			รวม
	บ้านไม้ชั้นเดียว	บ้านไม้สองชั้น	บ้านสร้างจากวัสดุเหลือใช้	
ชุมชนเกาะยาว	22 (21.2)	2 (1.9)	6 (5.8)	30 (28.8)
ชุมชนเกาะมุสลิม	7 (6.7)	9 (8.7)	- (0.0)	16 (15.4)
ชุมชนร่วมใจพัฒนา	13 (12.5)	6 (5.8)	- (0.0)	19 (18.3)
ชุมชนสามัคคีธรรม	32 (30.8)	6 (5.8)	1 (1.0)	39 (37.5)
รวม	74 (71.2)	23 (22.1)	7 (6.7)	104 (100)

หมายเหตุ ( ) ร้อยละ

- Chi-Square Test : Value = 26.825 [a.], df. = 6, Asymp. Sig. (2-tailed) = .000

[a.] 6 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.08.

ตารางที่ ก.2 แสดงลักษณะการใช้น้ำประปา ไฟฟ้า และน้ำดื่ม

ชุมชน	น้ำประปา [1]			ไฟฟ้า [2]			น้ำดื่ม [3]		
	มิเตอร์	ซื้อ	อื่นๆ	มิเตอร์	ซื้อ	อื่นๆ	ประปา	ซื้อ	น้ำฝน
ชุมชนเกาะยาว	7 (6.8)	22 (21.4)	1 (1.0)	14 (13.6)	15 (14.8)	1 (1.0)	18 (17.5)	12 (11.7)	- (0.0)
ชุมชนเกาะมุสลิม	9 (8.7)	5 (4.9)	1 (1.0)	9 (8.7)	6 (5.8)	- (0.0)	14 (13.6)	- (0.0)	1 (1.0)
ชุมชนร่วมใจพัฒนา	11 (10.7)	8 (7.8)	- (0.0)	11 (10.7)	8 (7.8)	- (0.0)	16 (15.5)	3 (2.9)	- (0.0)
ชุมชนสามัคคีธรรม	24 (23.3)	14 (13.6)	1 (1.0)	27 (26.2)	12 (11.7)	- (0.0)	28 (27.2)	9 (8.7)	2 (1.9)
รวม	51 (49.5)	49 (47.5)	3 (2.9)	61 (59.2)	41 (39.8)	1 (1.0)	24 (23.3)	24 (23.3)	3 (2.9)

หมายเหตุ ( ) ร้อยละ จำนวน 103 ตัวอย่าง (1 missing value)

[1] - Chi-Square Test : Value = 13.269 [a.], df. = 6, Asymp. Sig. (2-tailed) =.039

[a.] 4 cells (33.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .92.

[2] - Chi-Square Test : Value = 5.507 [a.], df. = 6, Asymp. Sig. (2-tailed) = .481

[a.] 4 cells (33.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .15.

[3.] - Chi-Square Test : Value = 12.207 [a.], df. = 6, Asymp. Sig. (2-tailed) = .058

[a.] 6 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .44.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ก.3 แสดงการระบายน้ำเสียของชุมชน

ชุมชน	การระบายน้ำเสียของบ้านเรือน							
	ลงทางระบายน้ำชุมชน		ลงแหล่งน้ำสาธารณะ		ทางระบายน้ำสาธารณะ		ปล่อยซึมลงดิน	
ชุมชนเกาะยาว	23	(22.1)	4	(3.8)	-	(0.0)	3	(2.9)
ชุมชนเกาะมุสลิม	8	(7.7)	1	(1.0)	2	(1.9)	5	(4.8)
ชุมชนร่วมใจพัฒนา	3	(2.9)	1	(1.0)	-	(0.0)	15	(14.4)
ชุมชนสามัคคีธรรม	13	(12.5)	1	(1.0)	6	(5.8)	19	(18.3)
รวม	47	(45.2)	7	(6.8)	8	(7.7)	42	(40.4)

หมายเหตุ ( ) ร้อยละ จำนวน 103 ตัวอย่าง (1 missing value)

[1] - Chi-Square Test : Value = 36.424 [a.], df. = 9, Asymp. Sig. (2-tailed) = .000

[a.] 8 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.02.

ตารางที่ ก.4 แสดงการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย

การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย	% การเลือกคำตอบ
1. ไปโรงพยาบาลรัฐ	30.7
2. ซื้อยามาทานเอง	30.2
3. ไปคลินิก	19.6
4. ไปสถานีอนามัย	14.5
5. ปล่อยให้หายเอง	3.9
6. ไปโรงพยาบาลเอกชน	1.1
รวม	100

ตารางที่ ก.5 สาเหตุการเจ็บป่วยภายในครอบครัว

โรค หรือ อาการเจ็บป่วย	% การเลือกคำตอบ
1. ไข้ หวัด	63.2
2. ท้องเสีย ท้องร่วง	20.6
3. โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ (หอบ,หืด)	10.3
4. โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร (กระเพาะ, ลำไส้)	5.9
รวม	100

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ก.6 แสดงการซ่อมและปรับปรุงที่อยู่อาศัย

การซ่อมแซมและปรับปรุง	% การเลือกคำตอบ
1. จะซ่อมแซมทันทีที่ชำรุด	27.7
2. หาวัสดุเหลือใช้ที่ไม่ต้องเสียเงินมาซ่อม	20.2
3. ทนอยู่ไปก่อนจนกว่าจะมีเงิน	42.0
4. ตั้งแต่อยู่มาไม่เคยซ่อมแซมบ้านเลย	10.1
รวม	100

ตารางที่ ก.7 แสดงโครงสร้างของครอบครัวในชุมชนกรณีศึกษา

ชุมชน	ประเภทครอบครัว		รวม
	ครอบครัวเดี่ยว	ครอบครัวขยาย*	
ชุมชนเกาะยาว	26 (25.0)	4 (3.8)	30 (28.8)
ชุมชนเกาะมุสลิม	11 (10.6)	5 (4.8)	16 (15.4)
ชุมชนร่วมใจพัฒนา	15 (14.4)	4 (3.8)	19 (18.3)
ชุมชนสามัคคีธรรม	30 (28.8)	9 (8.7)	39 (37.5)
รวม	82 (78.8)	22 (21.2)	104 (100.0)

หมายเหตุ : ( ) ร้อยละ

* ประกอบด้วย 2-4 ครอบครัว/หลังคาเรือน (ข้อมูลจากการสอบถาม)

- Chi-Square Test : Value = 2.164 [a.], df. = 3, Asymp. Sig. (2-tailed) = .539

[a.] 2 cells (25.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3.38.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ก.8 แสดงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน สมาชิกที่มีรายได้ และขนาดครัวเรือน

	จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน			
1 คน	4	3.8	4.83 *
2 คน	9	8.7	(คน/หลังคาเรือน)
3 คน	19	18.3	(SD. 2.45)
4 คน	23	22.1	
> 4 คน	49	47.1	
จำนวนสมาชิกที่หารายได้ในครัวเรือน			
1 คน	36	34.6	2.19 *
2 คน	35	33.7	(คน/หลังคาเรือน)
3 คน	20	19.2	(SD. 1.31)
4 คน	8	7.7	
> 4 คน	5	4.8	
รวม	104	100.0	

หมายเหตุ : * จากข้อมูลการแจงนับความถี่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ก.9 แสดงภูมิลำเนาเดิม และระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน

ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน	ภูมิลำเนาเดิม		รวม
	กรุงเทพมหานคร	ต่างจังหวัด	
0-5 ปี	5 (4.8)	11 (10.6)	16 (15.4)
6-10 ปี	6 (5.8)	14 (13.5)	20 (19.2)
11-15 ปี	2 (1.9)	4 (3.8)	6 (5.8)
16-20 ปี	6 (5.8)	9 (8.7)	15 (14.4)
21-25 ปี	12 (11.5)	4 (3.8)	16 (15.4)
26-30 ปี	12 (11.5)	10 (9.6)	22 (21.2)
31-35 ปี	6 (5.8)	2 (1.9)	8 (7.7)
มากกว่า 35 ปี	1 (1.0)	- (0.0)	1 (1.0)
รวม	50 (48.1)	54 (51.9)	104 (100.0)
- เฉลี่ยระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน *	21.4 ปี (SD. 9.86)	21.5 ปี (SD. 11.85)	18.35 ปี (SD. 10.48)

ผู้ที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น:

- กลุ่มที่ย้ายมาจากชุมชนดินแดง (กองขยะเดิม) ร้อยละ 44.0
- กลุ่มที่เกิดในชุมชนนี้ (กรณีศึกษา) ร้อยละ 32.0
- กลุ่มที่ย้ายมาจากชุมชนอื่นๆ ในกทม. ร้อยละ 24.0

หมายเหตุ : ( ) ร้อยละ

* จากข้อมูลการแจงนับความถี่; SD = Standard Derivation

- Chi-Square Test : Value = 13.765[a], df. = 7, Asymp. Sig. (2-tailed) = .056

[a] 6 cells (37.5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .48.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ก.10 แสดงสาเหตุของการอพยพย้ายถิ่น

สาเหตุการย้ายถิ่นฐาน	% การเลือกคำตอบ *
1.เพื่อหางานทำ	63.0
2.ย้ายตามครอบครัว (พ่อแม่ หรือสามี/ภรรยา)	33.3
3.อยู่ในช่วงว่างเว้นจากการทำเกษตร	3.7
รวม	100.0

หมายเหตุ : * Percent of responses

ตารางที่ ก.11 แสดงการมีส่วนร่วมของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน

ชุมชน	การมีส่วนร่วมในชุมชนที่อยู่อาศัย			รวม
	ไม่เคยเข้าร่วม	เป็นครั้งคราว	เป็นประจำ	
ชุมชนเกาะยาว	14 (13.5)	7 (6.7)	8 (7.7)	29 (27.9)
ชุมชนเกาะมุสลิม	6 (5.8)	4 (3.8)	6 (5.8)	16 (15.4)
ชุมชนร่วมใจพัฒนา	2 (1.9)	11 (10.6)	7 (6.7)	20 (19.2)
ชุมชนสามัคคีธรรม	4 (3.8)	19 (18.3)	16 (15.4)	39 (37.5)
รวม	26 (25.0)	41 (39.4)	37 (35.6)	104 (100.0)

หมายเหตุ : ( ) ร้อยละ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ก.12 แสดงระดับของรายได้ครัวเรือน (Household income)

ระดับรายได้ครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ	รายได้ครัวเรือน โดยเฉลี่ย *
0-3,000 บาท	3	2.9	9806.87 **
3,001-6,000 บาท	30	28.8	(บาท/หลังคาเรือน)
6,001-9,000 บาท	29	27.9	
9,001-12,000 บาท	11	10.6	
12,001-15,000 บาท	13	12.5	
มากกว่า 15,000 บาทขึ้นไป	18	17.3	
รวม	103	100.0	

หมายเหตุ : * จากข้อมูลการแจงนับความถี่

** ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5256.39 บาท

ตารางที่ ก.13 แสดงสัดส่วนของค่าใช้จ่ายหลักๆ ของครัวเรือนต่อรายจ่ายทั้งหมด (รายเดือน)

รายการค่าใช้จ่าย	สัดส่วนของค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย
ค่าเช่าบ้าน/ที่ดิน	7.2
ค่าน้ำประปา	6.7
ค่าไฟฟ้า	10.1
ค่าใช้จ่ายรายวัน	59.9
ค่าผ่อนชำระหนี้สิน	31.1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ก. 14 แสดงความเห็นเกี่ยวกับความเพียงพอของรายได้ครัวเรือน และภาวะการออมเงิน

ชุมชน	ความเพียงพอของรายได้ครัวเรือน[1]			ภาวะการออมเงินของครัวเรือน[2]	
	เพียงพอ	ไม่เพียงพอ	เหลือเก็บ	มี	ไม่มี
ชุมชนเกาะยาว	9 (8.7)	19 (18.3)	2 (1.9)	8 (7.7)	22 (21.2)
ชุมชนเกาะมุสลิม	6 (5.8)	9 (8.7)	1 (1.0)	2 (1.9)	14 (13.5)
ชุมชนร่วมใจพัฒนา	5 (4.8)	13 (12.5)	1 (1.0)	7 (6.7)	12 (11.5)
ชุมชนสามัคคีธรรม	13 (12.5)	24 (23.1)	2 (1.9)	10 (9.7)	29 (27.9)
รวม	33 (31.7)	65 (62.5)	6 (5.8)	27 (26)	77 (74)

หมายเหตุ : ( ) ร้อยละ

[1] - Chi-Square Test : Value = 7.03 [a.] , df. =6, Asymp. Sig. (2-tailed) = .994

[a.] 4 cells (33.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .92.

[2] - Chi-Square Test : Value = 3.793 [a.], df. =3, Asymp. Sig. (2-tailed) = .285

[a.] 2 cells (25.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3.57.

ตารางที่ ก. 15 แสดงทางเลือกในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิต หากรายได้ในแต่ละเดือนไม่เพียงพอ

ทางเลือกในการปรับตัว	% การเลือกคำตอบ *
1.หยิบยืมเงินเพื่อนบ้าน (ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย)	21.0
2.กู้ยืมเงินจากแหล่งอื่นๆ	47.6
3.จำนำของต่างๆ ภายในบ้าน	17.7
4.ซื้อสินค้าด้วยเงินเชื่อ/เงินผ่อน	13.7
รวม	100.0

หมายเหตุ : * Percent of responses

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ ข

ตัวอย่างของการดำรงชีวิตและการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ ข/1

ตัวอย่างของการดำรงชีวิตและการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

อาชีพคุ้ยหาวัสดุจากขยะภายในสถานีขนถ่ายมูลฝอย โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช

1. นาง ผิว มีอาชีพคุ้ยวัสดุจากขยะภายในสถานีขนถ่ายมูลฝอย โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช

นางผิว อายุ 32 ปี เป็นแม่บ้านของครอบครัวที่มีสมาชิกทั้งหมด 5 คน ประกอบด้วยสามีและลูกอีก 3 คน (กำลังเรียนหนังสือทั้ง 3 คน) อาศัยอยู่บริเวณชุมชนเกาะยาว ซึ่งเป็นพื้นที่บุกรุกที่ดินของกทม. สภาพบ้านเป็นบ้านไม้ยกพื้นเตี้ยๆ เก่าและทรุดโทรมด้วยวัสดุที่ไม่มั่นคง ส่วนตัวของนางผิวอยู่อาศัยในชุมชนนี้มานานว่า 20 ปี เดิมอาศัยอยู่กับพ่อแม่ซึ่งมีบ้านอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันนั้น พ่อแม่ย้ายตามกองขยะมาจากดินแดงมาปลูกสร้างที่อยู่บริเวณกองขยะนี้เพื่อหาวัสดุขาย ในปัจจุบันบ้านที่อยู่อาศัยไม่ทะเบียนบ้าน ดังนั้นน้ำประปาและไฟฟ้าต้องซื้อต่อจากคนที่มี ครอบครัวนี้ซื้อน้ำประปาโดยลากสายยางต่อจากบ้านที่ขาย ซึ่งอยู่ชุมชนภายนอกด้านหลังกำแพงของกทม. เป็นหมู่บ้านจัดสรร เจ้าของบ้านเจาะกำแพงของกทม. ใช้เป็นทางเข้าออกและต่อน้ำประปา-ไฟฟ้าขายให้คนในชุมชนเกาะยาว นางผิวจะต่อน้ำมารองไว้ในภาชนะของตนเป็นชั่วโมงต่อวัน โดยมีอัตราค่าน้ำชั่วโมงละ 25 บาท ส่วนไฟฟ้าคิดเงินเป็นยูนิตๆ ละ 6 บาท แต่หากนางผิวเลือกที่จะซื้อน้ำแบบเหมาเป็นเดือนโดยต่อมาวันละ 1 ชั่วโมงจะต้องเสียเงินค่าน้ำ 350 บาท/เดือน ส่วนคิดเฉลี่ยต่อเดือนที่ตะเสียจะอยู่ประมาณ 800 บาท

สามีนางผิวทำงานเป็นคนขับรถแทรคเตอร์ไถขยะอยู่ในสถานีขนถ่ายโดยเป็นพนักงานของบริษัทเอกชน ได้เงินเดือน 6,000 บาท ส่วนนางผิวเข้าทำงานเป็นคนคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายโดยสมัครผ่านทางร้านค้าที่เข้าไปรับซื้อวัสดุภายในนั้น นางผิวจะทำงานในกะเช้า เริ่มงานประมาณ 6-7 โมงเช้า และเลิกประมาณ 4-5 โมงเย็น หรือเมื่อทางร้านมาชั่งของ นางผิวให้เหตุผลที่ไม่เลือกทำงานในเวลากลางคืนเนื่องจากทนง่วงไม่ไหว และต้องกับมาดูแลลูก

นางผิว เข้าทำงานในสถานีขนถ่ายมูลฝอยของกทม.มาตั้งแต่ช่วงแรกที่ขยะเข้ามาเทในนี้ใหม่ๆ(ประมาณ 5 ปีมาแล้ว) ซึ่งในช่วงนั้นคนที่ต้องการเข้ามาทำงานยังมีไม่มาก ทางร้านจะรับเข้าทำงานง่ายไม่ต้องมีการจ่ายเงินค่าเสื้อ ค่าเบี้ยประกันเหมือนในปัจจุบัน แต่ปัจจุบันนี้มีการคัดเลือกคนงานมากขึ้นเพราะคนที่ต้องการทำงานในสถานีมีมาก เมื่อพูดถึงเรื่องการจ่ายเงินก่อนเข้าทำงาน นางผิวกล่าวว่า เบี้ยประกันอาจเสียทีเดียวให้หมด หรือถ้าคนไหนไม่มีจะสามารถผ่อนชำระได้ภายในหนึ่งเดือน ใครผ่อนไม่หมดทางร้านก็จะออกให้ก่อน เมื่อใดมีเงินก็นำมาใช้และเข้าทำงานต่อได้ นางผิวเคยเกือบโดนไล่ออกเพราะไม่มีเงินจ่ายค่าประกัน ต้องไปกู้ยืมเงินคนในชุมชนมา 650 บาท มาให้ก่อน เงินที่กู้นี้ต้องเสียเสียดอกเบี้ยร้อยละ 20 บางคนที่ยังจ่ายเงินไม่ครบหากเหลือเท่าไรทางร้านจะตัดกับค่าขายวัสดุในแต่ละวันจนหนี้หมด นางผิวจึงบอกต่อว่าเป็นความลำบากมากเมื่อต้อง

เอกสารนี้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จ่ายเงินจำนวนนี้ในแต่ละปี เพราะเงินที่หามาได้ในแต่ละวันก็นำมาใช้จ่ายภายในบ้านวันต่อวันและไม่ใช่ว่าวันหนึ่งจะสามารถคุ้ยและขายวัสดุได้เป็นร้อยบาททุกวัน บางวันรถขยะเอามาเทกันหนึ่งสูงเกือบเท่าหลังคากลับไม่มีของที่ขายได้เลย รวมทั้งคนที่ทำมาหากินอยู่ในสถานีก็มีจำนวนมาก บางครั้งอาจจะต้องเก็บของสะสมไว้ 2-3 วันกว่าจะได้จำนวนมากพอที่จะขายทีหนึ่ง นอกจากค่าเบี้ยประกันที่ต้องจ่ายแล้ว คนที่เข้ามาทำงานใหม่ในสถานีต้องจ่ายค่าเสื้อทีมในราคาตัวละ 200 บาท (ลักษณะคล้ายเสื้อกั๊กของวินมอเตอร์ไซค์) เพื่อใส่เข้าไปคุ้ยวัสดุในสถานีและจ่ายค่าซักเสื้อให้ทางร้านวันละ 5 บาท แต่กรณีของนางผิวนี้ทำงานมาตั้งแต่ตอนแรกที่ทางร้านยังมีการแจกเสื้อจึงไม่เสียเงินในส่วนนี้ (จากการสำรวจภาคสนามภายในสถานีขนถ่ายมูลฝอยของกทม. พบว่าบางคนใส่เสื้อทีมบางคนไม่ใส่ คนคุ้ยบอกว่าทางร้านจะรู้จักเองว่าใครเป็นใคร)

เนื่องจากอาศัยอยู่ในชุมชนนี้มาตั้งแต่มีหัวกองขยะ นางผิวเล่าว่า ตนเคยมีอาชีพคุ้ยขยะมาตั้งแต่มีหัวกอง เมื่อก่อนรายได้ดี ของดีมีมาก เรียกได้ว่าเป็น "กองเงินกองทอง" เดิมเคยที่จะเข้าไปสมัครทำงานกับกทม. แต่มีปัญหาอยู่ที่ไม่มีความรู้ เพราะไม่ได้เรียนหนังสือ กทม.จึงไม่รับเข้าทำงาน จึงต้องทำอาชีพหากินกับขยะไปวันๆ นางผิวมีอาชีพคุ้ยขยะมานานกว่า 20 ปี เล่าการทำงานให้ฟังว่า "ตอนทำงานบนหัวกองได้รายได้วันละ 300-400 บาท ถ้าขยันไปเช้าๆ จะได้ของมาก ออกตี 3 พอเที่ยงก็กลับบ้านแล้วไม่ขวนขวายมาก ทำตอนไหนก็ได้ และเอาของที่คุ้ยได้ขายให้กับใครก็ได้ ส่วนพวกที่คัดแยกท้ายรถขยะก็มีบ้างแต่ไม่มากเท่าเดี๋ยวนี้เพราะคนคุ้ยที่หัวกองไปอยู่ท้ายรถกันมาก พวกนี้รู้มากว่าอะไรขายได้ไม่ได้ แต่เมื่อก่อนหาคุ้ยที่หัวกองดี คนจึงไม่สนใจที่จะคัดท้ายรถหรือคนท้ายรถจะเลือกแต่ของที่ดีๆเท่านั้น แต่เดี๋ยวนี้เอาหมด" ปัจจุบันขยะที่เข้าเทในสถานีขนถ่ายผ่านมือคนคัดแยกมาแล้วหลายส่วน เช่น พวกซาเล้ง ปัจจุบันพวกมีจำนวนมากเก็บวัสดุจากทุกทางทั้งรับซื้อด้วยและเก็บด้วย และพนักงานของกทม. ดังนั้นจึงทำให้คุ้ยวัสดุในสถานีได้ไม่มากและเป็นของที่ขายไม่ได้ราคา วันหนึ่งๆได้เงินจากการขายวัสดุอย่างมากที่สุด 200 บาท และน้อยที่สุดประมาณ 70 บาท

อุปกรณ์ที่ใช้ทำงานได้แก่ ขอเกี่ยว ซึ่งเป็นของใช้ส่วนตัวถ้าไม่มีก็ทำงานไม่ได้ ถุงมือ เข่งใส่ของ นางผิวจะใช้วิธีการลากเข่งในการคุ้ยหาวัสดุแทนที่จะใช้ถุงคาดไว้ที่เอว เพราะถุงจะมีน้ำหนักมากและมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ แต่การใช้ถุงพลาสติกคาดที่เอวจะทำให้ทำงานได้รวดเร็วกว่า ในแต่ละวันเวลาประมาณ 4-5 โมงเย็นทางร้านรับซื้อจะมาชั่งของที่สถานี ก่อนเวลานั้นพวกที่คุ้ยจะนำวัสดุที่ได้มาคัดแยกออกเป็นประเภทตามที่ร้านรับซื้อ แต่ส่วนมากไม่ได้คัดละเอียด เช่น กระดาษบางครั้งขายเป็นจับจั๊วหมายถึงกระดาษหลายๆประเภทปนกัน ซึ่งจะมีราคาถูกกว่ากระดาษที่แยกเป็นประเภทๆ เช่น กระดาษถ่ายเอกสาร หนังสือ กระดาษลูกฟูก เป็นต้น อย่างพวกพลาสติกจะคัดใส่เต๋าหรือถุงพลาสติกใส่ของขนาดใหญ่ ในการนำไปชั่งแต่ละครั้งทางร้านจะหักน้ำหนักที่ชั่งได้หรือที่เรียกว่า <u>การตัดกิโล</u> เพราะวัสดุอาจจะมีการปนเปื้อน หรือมีการใส่ของอื่นๆที่ไม่มีราคาเข้ามาให้มีน้ำหนักมากขึ้นหรือ ที่เรียกว่า <u>ยัดฝื่น</u> ทางร้านที่รับซื้อมานานจะมีความชำนาญในการใช้สายตา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประมาณน้ำหนักของวัสดุชนิดต่างๆในถุง หากมีน้ำหนักมากผิดปกติก็อาจจะเทออกดูว่ามีการยัดฝืนหรือไม่ นางผิวบอกว่า แต่ก่อนไม่มีการเทออกตรวจดูทางร้านรับซื้อแล้วนำไปขายเลยปรากฏว่าทางโรงงานตีของกลับ ในช่วงที่ฝนตกหรือวัสดุมีความชื้นมากทางร้านจะตัดกิโลค่อนข้างมากถึงทีละ 10 กิโลกรัม ซึ่งการตัดกิโลนี้ไม่มีเกณฑ์ที่แน่นอนแล้วแต่การพิจารณาของทางร้านที่มาชั่ง โดยคนคุ้ยต้องยอมรับเพราะไม่สามารถนำไปขายข้างนอกได้

นางผิว เล่าว่าราคาของวัสดุที่รับซื้อในสถานีขนถ่ายนี้มีราคาต่ำกว่าร้านค้าที่รับซื้อภายนอก เพราะมีร้านค้ารายเดียวที่ผูกขาดการซื้อ ร้านค้าจะให้ราคาเท่าไรก็ต้องรับ วัสดุบางประเภทมีราคาถูกกว่าที่ร้านค้าภายนอกรับซื้อถึงครึ่งต่อครึ่ง เช่น อลูมิเนียม ร้านข้างนอกรับซื้อกิโลกรัมละ 30 บาท ข้างในสถานีรับซื้อกิโลกรัมละ 10 บาทกว่า ทางร้านมักให้เหตุผลว่า เขาต้องเสียเงินเพื่อให้พวกคนงานได้เข้ามาคุ้ยและมีค่าใช้จ่ายอย่างอื่นๆ มากกว่าร้านภายนอกจึงต้องรับซื้อถูกกว่า ตั้งแต่ร้านเข้าไปรับซื้อในสถานีขนถ่ายประมาณ 5 ปีมาแล้ว นางผิวจำได้ว่าราคาสินค้าไม่เคยปรับขึ้นเลย จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ มีคนงานที่คุ้ยวัสดุรวมกลุ่มกันไปของขึ้นราคาอลูมิเนียมจากร้านค้าเพราะราคาต่างจากข้างนอกมาก ซึ่งทางร้านก็ยอมขึ้นให้เล็กน้อย พวกคนคุ้ยจะเข้าใจว่าถ้าร้านค้านี้อยู่ไม่ได้พวกเขาเองก็จะอยู่ไม่ได้เช่นกัน สังเกตจากการพูดคุย นางผิว ค่อนข้างคิดว่าตัวเองต้องพึ่งพาร้านค้านี้มาก เพราะต้องการทำงาน ในการตอบข้อซักถามถึงแม้ว่าจะเปิดใจ แต่ก็ไม่อยากให้เรานำไปบอกต่อ เพราะกลัวว่าทางร้านจะรู้และส่งผลกระทบต่ออาชีพ นอกจากเงินที่ได้จากการขายของแล้ว ในช่วงเทศกาล เช่น ปีใหม่หรือตรุษจีนทางร้านจะแจกหมวก หรือเปลี่ยนเสื้อที่ทำงานให้ใหม่ บางคนที่ทางร้านไว้ใจก็จะให้กู้ยืมเงินได้บ้าง

สำหรับประเภทและปริมาณของวัสดุที่หาได้แต่ละวัน นางผิวกล่าวว่า มีไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับขยะที่มาเท หากบางวันของที่หาได้ไม่เต็มเต๋าแต่ยังพอมีเงินเหลือใช้อยู่บ้าง ก็จะยังไม่ขายของ เพราะหากขายไปรวมกับที่ต้องโดนหักในแต่ละวันก็จะเหลือเพียงไม่เท่าไร โดยส่วนใหญ่จะเก็บไว้รวบรวมให้ได้มากขึ้นในวันต่อไป วัสดุที่ต้องสะสมเหล่านั้นจะต้องเก็บไว้ในสถานี โดยคนงานแต่ละคนจะกั้นคอกไว้เป็นของใครของมัน มียามและคนของทางร้านค้าคอยเฝ้าดูไม่ให้มีการลักขโมย นอกจากนี้ปริมาณวัสดุและรายได้ในแต่ละวันยังขึ้นอยู่กับความขยันและกำลังของแต่ละคน พวกที่ติดยาเสพติดและพวกต่างด้าวส่วนใหญ่จะไม่สนใจหาขยะ แต่จะมุ่งหาแต่เงิน ทอง หรือของมีค่าที่ติดมากับขยะเสียมากกว่าคุ้ยวัสดุทั่วไปขาย นางผิวได้ลองประเมินปริมาณของที่หาได้ต่อวันให้ฟังว่า กระดาษ 50-60 กิโลกรัม (ขาย 1 บาท/กิโลกรัม) พลาสติก 50-60 กิโลกรัม (2 บาท/กิโลกรัม) ขวดแก้ว 3 กระสอบ (30 บาท/กิโลกรัม) เศษเหล็ก 30-40 กิโลกรัม (0.50 บาท/กิโลกรัม) กระป๋องอลูมิเนียม 10 กิโลกรัม (10 บาท/กิโลกรัม) หากรวมจากที่กล่าวมาจะได้เงินประมาณ 370 บาท แต่ทั้งนี้เป็นตัวเลขที่ยังไม่ถูกตัดกิโล และหักเงินที่ค้างไว้

ในวันที่สัมภาษณ์มีฝนตกมาก่อนหน้านี้ทำให้นางผิวต้องกลับมาจากสถานีขนถ่ายมูลฝอยเร็วกว่าปกติ เพราะนางผิวจะทำงานคุ้ยวัสดุอยู่ที่ลานกองกลางแจ้งด้านนอกอาคารของสถานีขนถ่าย

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(คนที่คุ้ยภายนอกอาคารจะใส่เสื้อสีส้ม ส่วนคนที่คุ้ยอยู่บนอาคารจะใส่เสื้อสีฟ้าหรือสีเขียว) ถึงแม้ว่าทำงานอยู่ข้างนอกอาคารจะมีอากาศถ่ายเทมากกว่าและหาของง่ายกว่าไม่ต้องคอยหลบหลีกรถไถขยะเหมือนข้างบน แต่มีข้อเสียอยู่ที่ตอนฝนตกจะเปียกและไม่สามารถหาวัสดุต่อได้ ในวันนั้นนางผิวจึงกลับบ้านมาตั้งแต่เที่ยงและเก็บวัสดุที่หาได้ในช่วงเช้าไว้ขายวันต่อไป ในการคุ้ยขยะนางผิวบอกว่าตนเองมีประสบการณ์ในการคุ้ยตั้งแต่บนหัวกองจึงรู้ว่าอะไรขายได้ ขายไม่ได้ เวลาทำงานจะเก็บทุกอย่างที่คิดว่าขายได้โดยไม่ได้จำเพาะเจาะจงที่จะเก็บอย่างใดอย่างหนึ่ง การทำงานส่วนใหญ่จึงต่างคนต่างทำ ถึงแม้จะเป็นเพื่อนบ้านอยู่ใกล้กันหรือเป็นพี่น้องกัน ก็จะต่างคนต่างหาต่างขาย อาจจะมีคอกเก็บของอยู่ใกล้กันแต่ไม่ขายรวมกัน (อย่างนางผิวนี้จะเดินทางไป-กลับจากสถานีด้วยจักรยานหรือเดินไปทำงานคนเดียว)

ในส่วนของการแสดงความคิดเห็นอื่นๆ นางผิวบอกว่าที่เลือกทำงานนี้เพราะไม่มีความรู้ อยู่ใกล้บ้าน และไม่ต้องใช้เงินทุน หากจะไปรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านตอนนี้จะหายาก เพราะร้านส่วนมากจะมีคนเต็มอยู่แล้ว นอกจากนี้มีความเห็นว่ากทม.ควรปล่อยให้คนทำอาชีพนี้ต่อไปหรือปล่อยให้คุ้ยตามอิสระก็ดี การเปลี่ยนแปลงที่หัวกองทำให้ตนเองตกงานไประยะหนึ่งก่อนที่จะได้เข้าไปคุ้ยในสถานีขนถ่าย ซึ่งรายได้ที่ได้จะน้อยลงจากแต่ก่อน ความสามารถในการใช้จ่ายน้อยลง แต่สภาพของบ้าน น้ำใช้ และไฟฟ้ายังเหมือนเดิม ในการซ่อมแซมบ้านจะใช้วัสดุที่หาได้จากขยะ เช่น ฝาบ้าน ได้จากไม้อัดแผ่นที่เก็บได้ ลูกชายของนางผิวตอบด้วยความภูมิใจว่า "แต่สังกะสีทำหลังคานี้ซื้อมาใหม่" นางผิวยังนำของที่หามาได้จากกองขยะมาใช้ เช่น ถังน้ำ ถ้วย ชาม ช้อน และอื่นๆ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายบางอย่างไปได้ ในการเอาของออกมาจากสถานีแต่ละครั้งต้องของอนุญาตกับร้านค้าก่อน ในขณะสัมภาษณ์ เพื่อนบ้านนางผิวได้เอาขวดยามาให้ผู้วิจัยดูว่าเป็นยาอะไร ปรากฏว่าเป็นวิตามินอีอย่างดีของต่างประเทศ และยังไม่หมดอายุ ขวดยังมีสภาพที่ดีไม่ถูกเปิด เขาบอกว่าเก็บมาได้จากกองขยะแต่ไม่กล้ากินเพราะไม่รู้ว่าเป็นอะไร

หากจำเป็นต้องใช้เงินจริงๆ อาจจะจำนำของบ้างหรือกู้ยืมจากคนในชุมชน ค่าใช้จ่ายแต่ละวันจะพอดีกับรายได้ที่หามาได้จึงไม่มีเงินเหลือเก็บ นางผิวเองคิดที่จะหารายได้เสริมโดยการขายของแถวบ้านแต่ติดที่ไม่มีเงินทุน นางผิวไม่รู้ข่าวเกี่ยวกับโครงการของกทม. ที่เกี่ยวกับการสร้างโรงงานกำจัดขยะใหม่ แต่ให้ความเห็นว่าหากกทม.จะยกเลิกไม่ให้มีคนคุ้ยอีกคิดว่าคนในชุมชนที่ทำงานนี้จะตกงานมาก และคิดว่าตนเองคงเดือดร้อนมากหากหางานทำไม่ได้

2. <u>นาง ฉิม</u> อายุ 60 ปีเคยมีอาชีพคุ้ยวัสดุอยู่บนหัวกองและมีลูกสาวทำงานคุ้ยวัสดุอยู่ในสถานีขนถ่าย

นางฉิมเข้ามาอยู่ในชุมชนนี้จากการย้ายตามกองขยะมาจากดินแดง และเป็นผู้ที่ทำอาชีพนี้มาเกือบ 30 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่ในชุมชนเกาะยาว ไม่มีเลขที่บ้าน ที่พักอาศัยมีลักษณะคล้ายเพิง เป็นบ้านชั้นเดียวหน้าบ้านเปิดโล่ง ไม่มีฝาบ้าน การใช้น้ำประปาและไฟฟ้าจะซื้อต่อจากคนในชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โดยเสียค่าน้ำประปาเป็นชั่วโมงๆ ละ 25 บาท ไฟฟ้าเสียยูนิตละ 7 บาท เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในบ้านจึงไม่ยอมที่จะซื้อน้ำประปาเป็นเดือน เพราะบางวันสามารถประหยัดได้หากยังมีน้ำใช้ก็จะไม่ต้องเสียเงิน

นางฉิมกล่าวถึงการทำงานเมื่อก่อนว่า การทำงานบนหัวกองแต่เดิมสามารถหาของขายได้ปริมาณมากเนื่องจากรถขยะไม่ค่อยคัดเอาไปขายเท่าไรนัก ปัจจุบันคัดขยะที่ท้ายรถกันมากของที่ขายได้จากการคุ้ยในสถานีขนถ่ายจึงน้อยลง นอกจากนี้ประเภทของขยะที่รับซื้อในปัจจุบันยังแตกต่างจากแต่ก่อน ของบางประเภทยังรับซื้ออยู่แต่บางประเภทเลิกรับซื้อแล้ว เช่น ปีบ กระป๋องยาดูล ขวดพลาสติกบางประเภท นางฉิมเล่าว่า "เมื่อก่อนพอหาของได้ในแต่ละวันจะนำมาขายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อที่หัวกองเลย พ่อค้าจะชั่งของโดยไม่ตัดน้ำหนักมาก ทำให้ได้เงินเต็มเม็ดเต็มหน่วย วันหนึ่งๆ ได้รายได้ถึง 300-400 บาท การทำงานขึ้นอยู่กับความมานะอดทนของแต่ละคน ใครขยันจะได้รายได้มาก ทำให้สภาพความเป็นอยู่ดีกว่าตอนนี้" นอกจากการขายวัสดุที่หาได้จากหัวกองแล้ว นางฉิม ยังนำเอาถุงพลาสติกที่หาจากกองขยะได้กลับมาที่บ้าน เพื่อผ่า ซักล้างและตากแห้ง ซึ่งจะทำให้ถุงพลาสติกนั้นมีราคาดีขึ้น "จากเก็บมาใหม่กิโลกรัมละ 1.50 หากนำมาทำความสะอาดจะขายได้กิโลกรัมละ 3 บาท" นางฉิม เล่าว่าตนมีประสบการณ์มากรู้ว่าอะไรขายได้ ขายไม่ได้ ในขณะเดียวกันก็ชี้ให้ผู้วิจัยดูขวดแก้ว พลาสติกที่เกลื่อนพื้นอยู่ว่าอะไรราคาเท่าไร เด็กเล็กๆที่อยู่บริเวณนั้นจะเลือกขวดเครื่องดื่มชูกำลังนำไปขายได้กิโลกรัมละ 1.50 บาท ได้เป็นค่าขนม นางฉิม เป็นอีกคนหนึ่งที่เรียกหัวกองขยะว่า เป็นกองเงินกองทอง และบอกต่อไปว่า "ตอนมีหัวกองคนที่อยู่บริเวณนี้มีเงินใช้มีของใช้ดีๆมาก มีเงินซื้อทองมาใส่ ถึงแม้ว่าจะเห็นว่าอยู่บ้านโทรมๆเก่าๆ ก็ตาม พอค่อยๆ มีการเลิกเทกอง คนที่หากินบนนั้นก็ค่อยๆ หมดไป เปลี่ยนแปลงไปทำงานของกทม. บ้าง ออกไปทำงานข้างนอกบ้าง และมีคนจำนวนหนึ่งที่ย้ายออกไปอยู่ที่อื่นๆ" ปัจจุบันนางฉิมไม่ได้ทำงานมีเพียงลูกสาวที่หารายได้เลี้ยงครอบครัว

ลูกสาวของนางฉิมไม่ได้เรียนหนังสือ พอโตนางฉิมเห็นว่าทำงานได้จึงเอาไปสมัครเข้าคุ้ยขยะในสถานีขนถ่ายกับทางร้าน ในช่วงแรกไม่มีเงินค่าเสื้อทีมให้ทางร้าน จึงต้องผ่อนชำระจากเงินขายของที่ได้แต่ละวันจนครบ 200 บาท และค่าเบี้ยประกันอีก 1,050 บาท แรกๆลูกสาวยังคุ้ยหาของไม่ค่อยเป็น เมื่อทำงานไปเรื่อยจึงค่อยเรียนรู้ไปเองโดยดูจากคนอื่นบ้าง นางฉิมบอกว่าของอย่างนี้ไม่มีใครมาสอนว่าต้องทำอย่างไร ในเรื่องราคาของวัสดุตอนนี้ถึงแม้ว่าแพงกว่าแต่ก่อน แต่ของที่หาได้มีน้อยลงรวมทั้งยังขายให้กับร้านค้ารายเดียวเลือกไม่ได้ นางฉิมเปรียบเทียบการทำงานของตนเมื่อก่อนกับของลูกสาวว่า ตอนทำงานที่หัวกองมีความสบายใจในการทำงานและเป็นอิสระมาก การทำงานจะขึ้นอยู่กับตัวเองว่าจะทำตอนไหนอย่างไร ถึงแม้ว่าตอนนี้ลูกสาวจะทำงานเหมือนว่ามีอิสระ แต่ถูกร้านค้าเอาเปรียบทุกทางเช่น หักกิโล ตาชั่งแข็ง ในการชั่งน้ำหนักวัสดุทางร้านจะดูว่าของสกปรกมากน้อยเพียงใด แล้วจะตัดน้ำหนักของที่ชั่งรวมออก เช่น ชั่งกระสอบหนึ่ง 10 กิโลกรัม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อาจจะตัดออกเสีย 5 กิโลกรัม ซึ่งไม่สามารถต่อรองได้ และราคาในการซื้อขายก็จะถูกกำหนดตายตัวมาจากทางร้าน

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงานคุ้ยวัสดุที่สำคัญคือขอเกี่ยว (นางฉิมเรียกว่า สกาว) เป็นเหล็กปลายแหลม 2 ง่าม อันละประมาณ 80-100 บาท มีคนตีขายอยู่ในบริเวณใกล้ๆ ชุมชน หลังการใช้อาจต้องดูแลรักษาโดยการตะไบให้คม ขอเกี่ยวอันหนึ่งๆจะใช้ได้นานทนทานจึงมักจะหายมากกว่าชำรุด ส่วนอุปกรณ์ใส่ของบางคนใช้เข่งลากไปในขณะเก็บขยะ บางคนใช้เป๋ห้อยเอวซึ่งจะเจ็บมากเพราะเป๋มีน้ำหนักมาก การใช้ถุงมือแล้วแต่ถนัด ทั้งเข่ง ถุงใส่ของ และถุงมือสามารถหาได้จากกองขยะ ปริมาณขยะที่หาได้ในแต่ละวันไม่แน่นอน นางฉิมบอกว่า "ขึ้นอยู่กับขี้ผงที่เขาเอามาเท หากรถขยะคัดไปมากจะไม่เหลือที่ลานเท่าไร หรือบางครั้งรถไถขยะลงหลุมเร็วจะไม่ทันได้คุ้ย" วัสดุที่คุ้ยจะเอาทุกประเภทที่คิดว่าขายได้ บางครั้งอาจพบของมีค่า เช่น ทอง ของบางอย่างที่คุ้ยได้และต้องการนำกลับมาใช้บ้านต้องขอกับทางเจ้าของร้านหรือยามที่เฝ้าทางเข้าออกก่อน เพราะปกติจะไม่ยอมให้ใครเอาของออกมาจากลานเลย ที่บ้านของนางฉิม และเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนี้มักได้รับประโยชน์จากของที่หาได้จากกองขยะทั้งนั้น ขณะที่พูดคุย เพื่อนบ้านได้หยิบเตียงเด็กที่เก็บได้จากท้ายรถขยะ ซึ่งเก่าแต่ยังใช้งานได้หากทำความสะอาดเล็กน้อย มาให้ผู้วิจัยดู และเนื่องจากนั่งพูดคุยกันอยู่ที่ร้านขายของ/อาหารในชุมชน ผู้วิจัยสังเกตุเห็นขวดน้ำปลาและซอสต่างๆ ที่ใช้ปรุงอาหารตามสั่ง เป็นขวดที่เก่ามากและฉลาดลอกหลุดออกไปบ้าง สันนิษฐานว่าจะซื้อต่อมาจากคนเก็บขยะ นางฉิมเสริมว่าของใช้ที่ได้จากขยะพวกนี้ทำให้ลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวไปได้ ของที่นางฉิมเคยนำมาใช้ เช่น ช้อน ชาม แก้วน้ำ วิทยุ ไม้ สังกะสี หรือแม้แต่กับข้าวบางครั้งสามารถได้ผัก หมู ไก่ จากกองขยะ โดยเฉพาะผักมีมากมายหลายชนิด เวลาที่รถเก็บขยะมาจากปากคลองตลาดหรือตลาดสดทั่วไปจะได้ผักเป็นเข่งๆมาแบ่งกัน นางฉิมบอกว่าทำอย่างนี้มาตั้งแต่อยู่บนหัวกองแต่รู้สึกว่าตัวเองไม่เป็นอะไรและไม่ท้องร่วงจากการกินของจากกองขยะ

ในวันหนึ่งลูกสาวของนางฉิมจะได้รายได้จากการทำงานสูงสุด 250 บาท แต่ปกติจะได้ประมาณ 100 กว่าบาท บางครั้งต่ำมากเพียง 70 บาท หากต้องทำงานคุ้ยวัสดุเพิ่มอาจของทำล่วงเวลาได้ นางฉิมกล่าวว่า "ปัจจุบันเท่ากับว่าหาวันกินวัน ไม่มีเงินเหลือเก็บ เวลาที่เงินไม่พอใช้จะใช้วิธีประหยัดแทนเพราะไม่ต้องการเป็นหนี้ใคร" ลูกสาวจะเข้าทำงานทุกวันกะเช้า หากต้องการหยุดพักอาจจะบอกหรือไม่บอกเจ้าของร้านแต่ต้องไม่นานเพราะหากหยุดไปนานๆทางร้านจะหาคนมาทำแทน สำหรับการทำงานคุ้ยวัสดุผู้ชายกับผู้หญิงนางฉิมมีความเห็นว่าไม่มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความแข็งแรง ผู้หญิงบางคนสามารถทำงานคุ้ยวัสดุได้มากกว่าผู้ชายเสียอีก ในสถานีขนถ่ายจะไม่รับคนแก่และเด็กที่เล็กมากเข้าทำงานเพราะว่าการทำงานต้องเสี่ยงคอยหลบหลีกรถไถขยะให้ทัน ทางร้านกลัวว่าจะเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย

นางฉิมแสดงความคิดเห็นว่า ไม่ทราบโครงการของกทม.ที่จะสร้างโรงงานกำจัดขยะใหม่ในบริเวณนี้ แต่นางฉิมเชื่อว่าถึงจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เขาคงจะต้องปล่อยให้ไปคุ้ยขยะอย่างนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อยู่ เพราะคนทำงานนี้มาก โดยส่วนตัวแล้วหากให้คนเข้าไปคุ้ยขยะในโรงงานใหม่ก็ไม่อยากให้จ้างเป็นเดือน อยากที่จะได้รายได้เป็นรายวันอย่างดีกว่า และอยากให้มีหัวกองแบบเดิม

ปัญหาที่ประสบอยู่ในปัจจุบันนางฉิมเน้นว่าตนอยู่อาศัยบนพื้นที่บุกรุกและมีการมาเตือนว่าจะไล่ที่อยู่ตลอดเวลา บางครั้งจะมียามคอยตรวจตราสอดส่องเพื่อไม่ให้มีการต่อเติมทำบ้านกันอีก เพราะเกรงว่าหากต้องไล่ที่แล้วจะเกิดปัญหามาก นางฉิมคิดว่าหากเขาไล่ก็ต้องไป ในชุมชนบริเวณที่นางฉิมอยู่มีประธานชุมชนซึ่งมีบ้านอยู่ในชุมชนเกาะยาวด้านใน ซึ่งอยู่ห่างจากบริเวณนี้และไม่มีการดูแลหรือเรียกประชุมลูกบ้านเลย ส่วนใหญ่นางฉิมจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนากับวัดกระทุ่มเสือปลาที่อยู่ฝั่งตรงข้ามกับทางเข้าโรงงานกำจัดขยะเสียเป็นส่วนใหญ่ เพราะในชุมชนไม่มีกิจกรรมอะไรที่จัดร่วมกันเลย

3. นาง อรพิน อายุ 38 ปี ทำอาชีพคุ้ยวัสดุในสถานีขนถ่ายกะกลางคืน

ปัจจุบันอาศัยอยู่บริเวณชุมชนเกาะยาว (พื้นที่บุกรุก) เดิมในครอบครัวมีผู้ที่ทำงานอยู่บนหัวกองหลายคน (นางอรพินเรียกว่า เทราด) การเปลี่ยนแปลงยกเลิกหัวกองทำให้ต้องหางานทำใหม่ ช่วงแรกๆ รับจ้างทั่วไปรวมทั้งรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านรับซื้อในชุมชนซึ่งได้เงินเป็นวัน หรือเป็นเดือนแล้วแต่ละตกลงกันเจ้าของร้าน หลังจากนั้นได้ขอสมัครเข้าคุ้ยวัสดุกับเจ้าของร้านที่รับซื้อของในสถานีขนถ่าย ปัจจุบันภายในบ้านของนางอรพินมีคนเข้าไปทำงานในสถานีขนถ่ายอยู่ 2 คน นางอรพินเล่าว่า เนื่องจากตนเองรู้จักกับเจ้าของจึงขอเข้าไปทำงานง่าย เขาเลือกที่จะคุ้ยหาของในเวลากลางคืนเพราะอากาศไม่ร้อนและคนคุ้ยกะกลางคืนมีน้อยกว่ากลางวัน ในตอนแรกก่อนเข้าไปทำงานต้องเสียเงินค่าเสื้อ 150 บาท และเสียเงินทำประกันชีวิตเป็นรายปี 1,050 บาท นางอรพินใช้การผ่อนชำระจนหมด ในแต่ละวันจะเสียค่าซักเสื้ออีกตัวละ 5 บาท

นางอรพินจะออกไปทำงานเวลาประมาณ 5-6 โมงเย็น คุ้ยจนถึงเช้าประมาณ 7-8 โมงเช้า ซึ่งเป็นเวลาที่เจ้าของร้านจะเข้ามาชั่งของ ดังนั้นเวลากลางวันจึงเป็นเวลาของการนอนพักผ่อน และจะตื่นมาช่วงบ่ายๆ เพื่อกินข้าว (ซึ่งเป็นเวลาที่ให้สัมภาษณ์) แล้วนอนต่อ รายได้ต่อวันในปัจจุบันเมื่อหักค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายกับทางร้านแล้ว จะตกประมาณวันละ 100 กว่าบาท ในวันหนึ่งเมื่อคุ้ยวัสดุที่คาดว่าจะได้เงินประมาณนี้ก็จะพอ หรืออาจจะสะสมของไว้ขายวันต่อไป หรือในกรณีที่ทางร้านหยุดซื้อของเช่นปีใหม่ สงกรานต์ และวันอาทิตย์ จะต้องเก็บของไว้ที่ลานก่อน ในบางครั้งอาจจะขอทำงานเกินกะของตัวเองได้หากยังมีแรงพอเพื่อให้ได้ของมาขายมากๆ อุปกรณ์ที่ใช้ต้องหาไปเอง ส่วนที่สำคัญของคนทำงานกลางคืน คือไฟฉาย หรือโป๊ะไฟ คนคุ้ยจะผูกไฟฉายไว้ที่หมวกหรือใส่หมวกแบบที่มีไฟฉาย หากใครพอมีเงินจะซื้อหม้อแปลงไฟขนาดเล็กส่องบริเวณที่ทำงานเพื่อทำให้หาของได้ง่ายขึ้น คนที่คุ้ยในสถานีขนถ่ายมีมากจึงต้องรีบหาเพราะรถกวาดจะไถขยะลงหลุม เมื่อหาของมาได้แต่ละวัน จะคัดแยกก่อนขาย ไม่สามารถเอากลับมาบ้านได้

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ผู้ใช้สามารถใช้งานได้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานที่หัวกอง นางอรพินบอกว่า เมื่อก่อนจะทำเวลาไหนก็ได้ และสามารถเอาของบางชนิดกลับมาไว้ที่บ้านก่อน เพราะวัสดุบางอย่างถ้านำมาคัดและปรับปรุงคุณภาพจะทำให้ขายได้ราคาดีกว่าที่หาได้แล้วขายโดยทันที เช่น เหล็ก หากไม่คัดแล้วขายรวมๆ กันจะได้ราคาเท่ากับเศษเหล็กซึ่งมีราคาถูก นอกจากนี้ยังบอกต่อไปว่าวัสดุส่วนหนึ่งสามารถเก็บไว้เป็นของสำรอง ในตอนที่ไม่มีเงินใช้จะนำมาขาย ส่วนใหญ่เป็นพวกอลูมิเนียม ดังนั้นรายได้จากการทำงานในอดีตจึงสามารถรวมได้เป็นก้อนมากกว่าตอนนี้ วัสดุที่หาได้จะมีปริมาณมากกว่าในปัจจุบัน และขายได้เงินเต็มเม็ดเต็มหน่วยไม่ถูกตัดน้ำหนักมาก รวมทั้งแต่ก่อนในบ้านมีผู้หารายได้หลายคนใครก็สามารถขึ้นคุ้ยหาวัสดุที่หัวกองได้ แต่ปัจจุบันบางคนว่างงานทำให้รายได้ของครอบครัวลดลง สภาพความเป็นอยู่ภายในบ้านจะแย่ลงตามไปด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ ข/2

ตัวอย่างของการดำรงชีวิตและการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

อาชีพพนักงานขับรถขนขยะของกทม.

1. นาย เจริญ อายุ 42 ปี เป็น อาชีพพนักงานขับรถขนขยะของเขตประเวศ

นายเจริญมีอาชีพเป็นพนักงานขับรถขยะของเขตประเวศ ซึ่งอยู่ใกล้บ้าน นายเจริญเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณชุมชนเกาะยาวใหม่ๆ บ้านที่อยู่ปัจจุบันปลูกสร้างใหม่จากโครงเสาที่มีอยู่เดิม และต่อน้ำประปาและไฟฟ้ามาจากบ้านของแม่ภรรยา ในแต่ละวันจะออกทำงานตั้งแต่เช้ามืด เนื่องจากปัจจุบันทางเขตมีนโยบายให้เก็บขยะตั้งแต่ตี 2 โดยก่อนนั้นต้องเข้ารายงานตัวให้ทัน ถ้ามารายงายตัวไม่ทันจะไม่ได้ออกในวันนั้นและทางเขตจะให้รถเสริมออกแทน วันหนึ่งส่วนใหญ่เก็บขยะเพียงเที่ยวเดียว พอเวลาประมาณ 8- 9 โมงเช้าจะเสร็จงานแล้วกลับมาพักที่บ้านซึ่งอยู่ภายในบริเวณโรงงานกำจัดขยะได้ รถขยะแต่ละคันจะถูกกำหนดให้เก็บขยะตามเส้นทางเดิมของตนเองจนครบ คันหนึ่งจะมีพนักงานขับรถ 1 คน และพนักงานยกขยะเทท้ายรถอีก 4 คน ซึ่งเป็นลูกจ้างของกทม. หากรถคันเล็กหน่วยอาจจะมีเด็กท้าย 2 คน หากคนขับต้องการหาคนงานมาเพิ่มจะเรียกเด็กหนุ่มที่อยู่ในชุมชนมาช่วยงาน โดยแบ่งเงินที่ได้จากการขายวัสดุในแต่ละวันให้ อัตราเงินเดือนที่ได้สำหรับลูกจ้างชั่วคราวที่เป็นคนขับรถและพนักงานเทขยะ เท่ากับ 4,700 บาทและ 4,100 บาทตามลำดับ รถขยะจะบริการเก็บขยะจากทุกบ้านและแยกวัสดุจากขยะที่นำมาขายได้ไว้ตามกระสอบที่ห้อยอยู่ท้ายรถ พวกที่เป็นกล่องกระดาษ/ลังจะโยนขึ้นไปบนหลังคารถ รถขยะแต่ละคันจะเรียกเก็บค่าบริการหรือเรียกว่า ค่าตึก จากบ้านพักแต่ละหลังๆ ละ 20-30 บาท นายเจริญ บอกว่าเป็นค่าบริการที่คนงานขนขยะไปทิ้งที่รถให้ หากไม่จ่ายเจ้าของบ้านต้องนำขยะมาทิ้งเองที่รถหรือถังขยะของกทม. เงินในส่วนนี้จะนำมาแบ่งกันระหว่างพนักงานขับรถและพนักงานเทขยะ ดังนั้นบ้านพักบางส่วนจึงไม่ยอมที่จะจ่ายให้

การทำงานเป็นพนักงานขับรถขยะนี้ถือว่าเป็นงานที่สบาย เลิกงานเร็ว และสามารถหารายได้พิเศษจากการขายวัสดุที่คัดแยกได้และจากเงินค่าตึกเสริมจากเงินเดือนที่ได้รับ แต่นายเจริญ เล่าว่าการเข้าทำงานไม่ได้เข้ากันง่ายๆ ต้องอาศัยเส้นสาย และอาจจะต้องเสียเงินแป๊ะเจี๊ยะให้นายหน้าก่อนเข้าทำงาน เพราะเป็นงานที่มีคนอยากทำมาก ในแต่ละเส้นทางของการวิ่งเก็บขยะจะมีผลต่อปริมาณวัสดุ ประเภทของวัสดุที่ขายได้ และค่าตึกที่เก็บได้ก็จะไม่เท่ากัน รถที่วิ่งเก็บบริเวณตลาดสดอาจจะไม่ได้วัสดุมาขายเท่าไรนัก เพราะจะได้แต่ขยะสดๆ รถเกี่ยวถังคอนเทนเนอร์ที่วางตามห้างสรรพสินค้าหรือ ตลาด ที่เรียกว่า รถจิงโจ้ จะไม่ได้ของเอามาขายมากเท่าไร เพราะเป็นถังขนาดใหญ่และมีเพียงพนักงานขับรถคนเดียวที่ปฏิบัติหน้าที่ จึงพบว่าสามารถคัดวัสดุออกมาขายได้บ้างแต่น้อยมาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อเทียบกับรถขนขยะธรรมดา แต่อาจจะได้ค่าตึกจากเจ้าของสถานที่เป็นรายเดือนประมาณ 200-300 บาทหรือมากกว่านี้ นอกจากนี้ขนาดบรรทุกของรถยังมีส่วนให้รายได้จากการขายวัสดุต่างกัน

การขายวัสดุจากท้ายรถนี้ส่วนใหญ่รถขยะจะนำมาขายให้กับร้านค้าที่อยู่บริเวณปากทางเข้าโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช หรือที่อยู่ริมถนนอ่อนนุชที่เป็นทางผ่านและสามารถเข้าไปขายของได้สะดวก พนักงานขับรถขยะแต่ละคันที่ถือว่าเป็นลูกพี่ จะทำการตกลงกับร้านค้าในการขายวัสดุ โดยอาจจะรับข้อเสนอของทางร้านในการประกันรถหรือประกันอุบัติเหตุ ส่วนรถที่ไม่เอาประกันอาจต้องการขายของอิสระจะเลือกร้านที่พอใจ ให้ราคาดี ไม่โกงตาชั่ง ไม่ตัดน้ำหนักมากเกินไป การเลือกร้านเป็นหน้าที่ของคนขับ แต่ลูกน้องจะคอยให้คำแนะนำว่าร้านที่ขายอยู่เป็นอย่างไร และบอกให้เปลี่ยนร้าน หากดูแล้วว่าได้ไม่คุ้มกับแรงงานที่เหนื่อยในแต่ละวัน ซึ่งคนขับจะยอมทำตามเพราะคนที่เหนื่อยมากจะเป็นพนักงานท้ายรถที่ต้องทั้งยกขยะเทแล้วคัดแยกขยะด้วย

2. นาย พจน์ อายุ 29 ปี อาชีพเป็นพนักงานขับรถขยะของกทม.

นาย พจน์ เป็นอีกคนหนึ่งที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณกองขยะนี้มาตั้งแต่เกิด ปัจจุบันอาศัยอยู่ในชุมชนเกาะมุสลิม เป็นเจ้าของบ้านและที่ดินที่อยู่ในปัจจุบันซึ่งขยายจากที่ของครอบครัวเดิม น้ำประปา และไฟฟ้าที่ใช้จึงต่อจากบ้านของแม่มาใช้ โดยเสียเงินตามมิเตอร์ที่ใช้ ค่าน้ำประมาณ 200 บาท/เดือน ส่วนค่าไฟฟ้า 400-500 บาท/เดือน สภาพของบ้านที่อยู่เป็นบ้านไม้สองชั้น ปลูกสร้างด้วยวัสดุที่ค่อนข้างคงทนถาวร ครอบครัวประกอบด้วยภรรยา และบุตร 1 คน ภรรยาประกอบอาชีพเป็นพนักงานกวาดถนนของกทม. เงินเดือน 4,100 บาท ส่วนนายพจน์จบการศึกษาชั้น ป.6 ทำงานเป็นพนักงานของกทม. เงินเดือน 5,000 บาท ค่าใช้จ่ายภายในบ้านนอกจากที่กินอยู่ปกติแล้วยังมีภาระในการผ่อนชำระเงินที่เล่นแชร์ อีกประมาณเดือนละ 500 บาท หากภายในบ้านขัดสนเรื่องเงินทองจะไปกู้ยืมจากเพื่อนร่วมงานซึ่งบางที่จะไม่เอาดอกเบี้ยแต่ต้องรีบจ่ายคืน ในช่วงที่จะมาเข้าทำงานเป็นพนักงานขับรถขยะนี้ต้องเสียเงินให้กับนายหน้าก่อนถึงจะได้งานทำ จึงได้กู้ยืมคนรู้จักมาประมาณ 50,000 บาท เขาคิดดอกเบี้ยร้อยละ 3

เดิมภายในครอบครัวของนายพจน์มีคนทำงานที่หัวกอง 2 คน ตัวเขาเองเมื่อเรียนหนังสือจบก็ออกมาทำงานอยู่บนหัวกองอยู่นาน 6-7 ปี ก่อนที่จะถูกยกเลิกไป และหางานใหม่ทำได้ทันที รายได้ในการเก็บวัสดุขายที่หัวกองมีประมาณ 100 บาท/วัน ปัจจุบันทำงานเป็นพนักงานขับรถขยะของกทม.มานาน 5-6 ปี ในแต่ละวันจะออกทำงานเก็บขยะ 2 เที่ยว เริ่ม ตี 2 ถึง ตี 5 และ 11 โมงเช้า ถึงบ่ายสองโมงเย็น ปกติจะทำงานทุกวัน เส้นทางที่ออกเก็บขยะคือบริเวณบางนา หลังจากเก็บขยะตามเส้นทางเรียบร้อยแล้วจะนำวัสดุที่คัดแยกมาได้ขายให้กับร้านในชุมชน นายพจน์กล่าวว่าตนเองจะไม่ทราบน้ำหนักของวัสดุแต่ละครั้งที่ขายว่าเป็นเท่าไร เพราะจะขายแบบเหมาจ่ายครั้งละ 200-300 บาท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นายพจน์แสดงความเห็นส่วนตัวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพว่า ปัจจุบันงานที่ทำอยู่เป็นงานที่ให้รายได้ดีกว่าเมื่อเทียบกับการเก็บของที่หัวกอง เพราะได้ทั้งเงินเดือนและเงินจากการคัดแยกวัสดุขายรวมทั้งค่าบริการที่เรียกเก็บตามบ้าน และมองว่าเป็นงานที่ไม่ลำบาก มีใจรักที่จะทำและมีสวัสดิการที่ดี และไม่คิดว่าจะเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ ข/3

ตัวอย่างของการดำรงชีวิตและการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

อาชีพพนักงานท้ายรถขยะกทม. และคนงานเก็บขยะท้ายรถที่ไม่ใช่พนักงานของกทม.

1. นาย จรัญ อายุ 32 ปี อาชีพ พนักงานท้ายรถขยะกทม.

นายจรัญ เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบด้วยภรรยาและบุตร 2 คน เดิมเป็นคนต่างจังหวัดเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ได้ 4-5 เดือน เมื่อได้งานเป็นพนักงานท้ายรถของกทม. หรือที่เขาเรียกว่า "เด็กท้ายรถ" จึงย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนเกาะยาว ซึ่งมีบ้านอยู่บนพื้นที่บุกรุกของกทม. นายจรัญ เป็นผู้ที่หาเลี้ยงครอบครัวเพียงผู้เดียว ปัจจุบันเป็นลูกจ้างชั่วคราว เงินเดือน 4,100 บาท นอกจากเงินเดือนประจำแล้ว นายจรัญ ยังมีรายได้เสริมจากการคัดแยกวัสดุท้ายรถขายได้อีกวันละสูงสุดประมาณ 100 บาท

สภาพบ้านในชุมชนที่อยู่อาศัยสร้างจากวัสดุที่ไม่แข็งแรง บางส่วนเป็นวัสดุที่เหลือใช้ที่ได้มาจากรถขยะ สำหรับน้ำประปาจะซื้อต่อจากบ้านที่มีมิเตอร์ โดยจ่ายเป็นเดือนๆละ 150 บาท ต่อน้ำครึ่งชั่วโมงต่อวัน ไฟฟ้าก็เช่นกันซื้อในราคายูนิตละ 5 บาท นอกจากค่าน้ำประปาและไฟฟ้าที่ต้องเสียแล้ว ยังจะมีเพียงค่าใช้จ่ายภายในบ้านประจำวันเท่านั้นที่เป็นรายจ่ายหลัก เพราะไม่ต้องเสียเงินจ่ายค่าที่พักอาศัย

นายจรัญ เล่าว่า ตนค่อนข้างโชคดีอยู่บ้างที่มีความรู้ เรียบจบ ม.3 จึงเข้าทำงานราชการได้ ค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าเล่าเรียนของลูกจึงสามารถเบิกได้ ทำให้ภาระค่าใช้จ่ายในบ้านลดลงบ้าง อุปกรณ์ประจำที่ใช้ในการทำงานเก็บขนขยะและคัดแยกวัสดุได้แก่ ถุงมือ และรองเท้าบูท ซึ่งเป็นของตัวเอง ส่วนเข่งใส่ของเบิกได้เดือนละ 20 ใบ ของที่คัดจากท้ายรถมาขายมีทุกประเภท ได้แก่ กระดาษ พลาสติก กระป๋องอลูมิเนียม เศษเหล็ก ขวดแก้ว และ เศษโลหะอื่นๆ นอกจากนี้ของใช้บางอย่างก็สามารถเอามาขายได้ โดยขายให้พวกที่มารับซื้อโดยตรงบริเวณทางเข้าโรงงาน เช่น พวกเทปวีดีโอ รองเท้าเก่า เสื้อผ้าเก่าๆ และเครื่องใช้ไฟฟ้าชำรุด เป็นต้น ของพวกนี้พ่อค้าจะเอาไปขายต่อแถวสวนจตุจักร หรือคลองถม

นายจรัญ เป็นพนักงานของสำนักงานเขตประเวศซึ่งอยู่ใกล้บ้าน จะเริ่มออกทำงานตั้งแต่เที่ยงคืน จนถึงประมาณ 8.30 น. ส่วนมากจะทำงานทุกวันไม่หยุดยกเว้นแต่จะป่วย ก่อนที่รถขยะจะเอาขยะไปเทในสถานีขนถ่าย รถขยะที่นายจรัญ ทำงานอยู่จะเอาวัสดุที่คัดได้ไปขายร้านโต๊ะมุ ซึ่งอยู่ในซอยอ่อนนุช 88 ส่วนมากวันหนึ่งจะเก็บขยะเที่ยวเดียวจึงขายของเที่ยวเดียวเช่นกัน

นาย จรัญ แสดงทัศนต่อการทำงานว่าเป็นงานที่ดีใช้ได้ สามารถเบิกค่าใช้จ่ายค่าเล่าเรียน ค่ารักษาพยาบาลได้ รายได้เสริมจากการคัดวัสดุนี้จะมากน้อยขึ้นอยู่กับเวลาที่ใช้ในการทำงาน หากตอนเทขยะท้ายรถไม่รีบมากนักจะสามารถคัดของออกมาขายได้มากขึ้น สำหรับปัญหาในการ

เอกสารนี้เป็นของ [illegible] ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทำงานบอกว่ามีเจ้านายมาก ขั้นตอนมากต้องใจเย็นๆ ปัจจุบันยังไม่คิดจะเปลี่ยนอาชีพไปทำอย่างอื่น และอยากจะให้กทม.เพิ่มเงินเดือนให้มากกว่านี้

2. นาง สุกัญญา อายุ 21 ปี อาชีพ คนงานเก็บขยะท้ายรถที่ไม่ใช่พนักงานของกทม.

จากการบอกเล่าของผู้ที่ทำอาชีพนี้ กล่าวว่า คนงานท้ายรถขยะทั้งหมดจะเป็นผู้ชาย เพราะมีความเหมาะสมกับลักษณะของงาน แต่จากการสำรวจภาคสนามพบว่ามีคนงานท้ายรถขยะที่เป็นผู้หญิงด้วย ได้แก่ กรณีของนางสุกัญญา เธอมีอาชีพเป็นคนเก็บขยะท้ายรถ แต่ก็มิได้เป็นพนักงานของกทม. นางสุกัญญา เล่าว่า เข้ามาทำงานนี้ได้เพราะรู้จักกับพนักงานขับรถขยะของกทม. เขาสงสารเห็นว่าอยากมีรายได้เพราะต้องเลี้ยงลูกคนเดียว (แยกทางกับสามี) จึงเรียกให้เข้ามาช่วยงาน แรกๆของการทำงานเธอไม่เป็นที่ยอมรับของพนักงานคนอื่นๆ เท่าไรนักเพราะเป็นผู้หญิง พอทำไปนานๆ เขาเห็นว่าสามารถทำงานได้จึงไม่มีปัญหา นางสุกัญญา ทำงานกับรถขยะที่อยู่ในเขตวังทองหลางโดยจะการเดินทางไปทำงานเองและขากลับจะอาศัยรถขยะที่ต้องเอาขยะมาเทที่นี้อยู่แล้ว จึงไม่ลำบากเท่าไรนัก เธอเริ่มงานนี้มานานกว่า 3 เดือนแล้ว นางสุกัญญา บอกว่า เงินที่ได้มากกว่าที่ทำงานเก่า (เป็นพนักงานเสริฟ) และมีความเป็นอิสระดี

เดิมนางสุกัญญาอาศัยอยู่ในชุมชนเกาะยาวย้ายเข้ากรุงเทพฯมาพร้อมกับแม่ และอาศัยบริเวณชุมชนนี้มากกว่า 13 ปี หลังจากถูกไล่ที่จึงเข้ามาอยู่ในชุมชนร่วมใจพัฒนา ปัจจุบันมารดาทำงานเป็นพนักงานกวาดถนนของกทม. ได้เงินเดือน 4,100 บาท ถึงแม้ว่าตอนมีหัวกองจะไม่ได้ทำงานบนนั้น แต่ในครอบครัวก็มีคนหากินบนหัวกอง 2 คน บ้านที่อยู่ปัจจุบันเป็นบ้านของตัวเอง มีค่าใช้จ่ายจำเป็นได้แก่ ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า และที่ใช้ประจำวันอื่นๆ มีอยู่บ่อยครั้งที่เงินไม่พอใช้ ต้องกู้ยืมจากแขกที่คิดดอกเบี้ยร้อยละ 20

นางสุกัญญา ออกทำงานตั้งแต่เที่ยงคืนและจะเลิกงานประมาณ 10 โมงเช้า รายได้ในแต่ละวันจะขึ้นอยู่กับการขายวัสดุที่แยกมาได้ ประมาณว่าได้วันละ 80-140 บาท และค่าตีกได้จากที่แบ่งกันแล้ว รวมแล้วเดือนหนึ่งได้รายได้ประมาณ 3,500 บาท เธอได้ยกตัวอย่างของที่หาได้แต่ละวัน เช่น กระดาษขาว 9 กระสอบ พลาสติก 40 กิโลกรัม กระป๋องอลูมิเนียม 25 กิโลกรัม วัสดุที่หาได้แต่ละวันไม่แน่นอนบางวันอาจได้พลาสติกมากหรือบางวันอาจได้โลหะที่มีราคาแพง รถขยะที่เธอทำงานอยู่จะเอาของไปขายให้ร้านส.รัตนา ที่ตั้งอยู่บนถนนอ่อนนุช นอกจากรายได้การซื้อขายวัสดุกันแล้ว ตอนหน้าเทศกาลเจ้าของร้านจะให้เงินใส่ซองบ้าง หรือของขวัญเล็กๆน้อยๆ

ทัศนคติที่มีต่อการทำงาน นางสุกัญญา รู้สึกว่าอาชีพของตนมีคนรังเกียจ ถูกมองและพูดนินทา มีความลำบากมาก ต้องอาศัยความอดทน รายได้จะขึ้นอยู่กับราคาวัสดุที่ขายและเวลาทำงานคัดแยกของจากขยะในแต่ละวัน บางครั้งจะพบของขายได้ราคาไม่ดีและโดนกดราคา แต่อย่างไรก็ตามก็ไม่คิดที่จะเปลี่ยนแปลงอาชีพเพราะรายได้ตอนนี้ดีกว่าอาชีพเดิม

เอกสารนี้สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. นาย แดง อายุ 24 ปี อาชีพ คนงานเก็บขยะท้ายรถ ที่ไม่ใช่พนักงานของกทม.

นายแดง เป็นคนที่เกิดในชุมชนนี้และอยู่อาศัยในชุมชนเกาะยาวตั้งแต่ยังมีอาชีพการคุ้ยขยะที่หัวกอง เดิมในบ้านของนายแดงทำงานอยู่บนหัวกอง 3 คน รายได้ตอนเด็กที่คุ้ยวัสดุบนหัวกองขายจะได้ประมาณ 200 บาท/วัน นายแดงทำงานบนหัวกองมาตลอด จนมีการยกเลิกทำให้เขาตกงานอยู่เกือบปี ก่อนที่จะมีคนรู้จักที่เป็นพนักงานขับรถขยะของกทม.มาเรียกให้ไปช่วยงานเก็บขยะท้ายรถ เหตุผลที่เลือกที่จะทำงานนี้เพราะมองว่าตัวเองไม่มีเงินทุน ความรู้น้อย และชอบที่งานนี้มีความเป็นอิสระ นอกจากอาชีพที่ทำนี้ นายแดงยังหารายได้เสริมจากการซ่อมรถขยะที่เข้ามาจอดอยู่ในชุมชนครั้งหนึ่งๆ อาจได้ประมาณ 500 บาท แต่นานๆ ครั้งถึงจะมีรถมาให้ซ่อม เงินที่ได้จากการทำงานท้ายรถขยะจะได้จากการขายวัสดุที่แยกมา รถที่เขาทำงานอยู่นี้จะได้รายได้สูงสุดประมาณ 600-700 บาท/เที่ยว ต่ำสุด 200 บาท/เที่ยว นายแดงจะไม่ค่อยรู้ราคาที่ขายของเท่าไรนัก แต่บอกว่าในการแบ่งเงินกันเด็กท้ายรถจะได้เงินราวๆ 100 บาท และคนขับจะได้ส่วนแบ่งมากกว่า ร้านที่เอาของไปขายเป็นเจ้าประจำที่ทำการค้ากับพนักงานขับรถมานานแล้ว มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน โดยบางครั้งที่รถเสียเจ้าของร้านจะให้ยืมเงินมาซ่อมแซมก่อน และตอนปีใหม่ก็จะเลี้ยงอาหาร/เหล้า

นายแดง ต้องออกทำงานพร้อมรถขยะตั้งแต่เที่ยงคืน และเสร็จงานประมาณ 6 โมงเช้า ส่วนมากทำงานทุกวันเพราะได้รายได้เป็นวันหากวันไหนไม่ทำจะไม่มีเงินใช้ นายแดงเล่าว่า การเก็บขยะท้ายรถนี้ต้องเสี่ยงมากกับรถที่วิ่งบนถนนเพราะต้องเก็บขยะจากถังข้างถนน ถึงแม้สภาพอากาศจะเป็นอย่างไรก็ต้องเก็บขยะ เช่น ทำงานตากฝน นายแดงเล่าถึงการทำงานให้ฟังว่ามักมีปัญหากับน้ำขยะที่กัดมือและกระเด็นขึ้นหัว เขาจึงพยายามที่จะหาหมวก และถุงมือมาใส่ เพราะน้ำขยะจะทำให้เกิดอาการคัดและเป็นโรคผิวหนัง

มุมมองกับอาชีพที่ทำในสายตาคนภายนอกคิดว่า เขาคงมองเราว่าต่ำ ไม่มีความรู้ แต่หากเป็นคนจนเหมือนกันอาจจะมองว่าเป็นอาชีพที่เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ส่วนตัวเองมองว่าอาชีพนี้มีส่วนช่วยชาติได้ทางหนึ่งและไม่ใช่อาชีพที่ต่ำติดดิน เป็นงานที่อิสระ ไม่มีนายคอย(จิกหัว)ใช้และเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับเขาเมื่อตกงาน ปัญหาจากการทำงานในปัจจุบัน ได้แก่ การที่หาวัสดุขายได้น้อย ซึ่งจะทำให้รายได้น้อยไปด้วย ปัจจุบันยังไม่คิดที่จะเปลี่ยนไปทำงานอื่น อยากทำงานแบบนี้แต่ขอเป็นคนงานกทม.ก็จะดีกว่าเพราะมีสวัสดิการและเงินเดือนประจำ นายแดงคิดว่าอย่างไรเสียอาชีพเก็บขยะเทนี้ยังต้องมีต่อไป หากไม่มีแล้วใครจะทำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ ข/4
ตัวอย่างของการดำรงชีวิตและการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่
อาชีพรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านรับซื้อในชุมชน

1. นาง พลอย อายุ 30 ปี อาชีพรับจ้างคัดแยกวัสดุ

นางพลอยเดิมเป็นคนต่างจังหวัดย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯประมาณ 13 ปีแล้ว ก่อนที่จะเข้ามาอยู่ในชุมชนเกาะยาวนี้ อาศัยอยู่ซอยอ่อนนุช 88 สาเหตุที่ย้ายเข้ามาในชุมชนนี้เพื่อมาหางานทำ เธอและครอบครัวเข้ามาซื้อบ้านต่อจากผู้อื่นที่เคยอยู่มาก่อน ซึ่งเป็นพื้นที่บุกรุกของกทม. ครอบครัวของนางพลอยอาศัยอยู่ในชุมชนนี้มานาน 3 ปีแล้ว

นางพลอยเล่าว่าเดิมเนื่องจากอยู่ในละแวกที่ใกล้เคียงกองขยะอ่อนนุช จึงเข้ามาหารายได้จากการคุ้ยบนหัวกองด้วย เธอทำงานนี้อยู่ประมาณ 1 ปี รายได้ในสมัยนั้นประมาณ 150 บาท/วัน แล้วจึงไปทำงานก่อสร้าง ต่อมามีคนแนะนำงานคัดแยกวัสดุที่ร้านให้และเห็นว่าอยู่ใกล้บ้าน รวมทั้งรายได้น่าจะดีกว่างานก่อสร้างที่ทำ จึงสมัครทำงานคัดแยกพลาสติกกับร้านค้าในชุมชน

การทำงานคัดแยกขยะไม่ต้องอาศัยอุปกรณ์ใดๆ อาศัยการคัดแยกด้วยมือ แต่หากต้องทำงานตากแดดก็อาจจะหาเสื้อคลุมหรือหมวกใช้ในหารบังแดด นางพลอยกล่าวว่าอาชีพของตนมีเวลาเข้างานที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสะดวกของคนงาน บางครั้งจะเลือกทำกะกลางคืนช่วงเที่ยงคืนถึงหกโมงเช้า และอาจเข้ามาคัดอีกตอนเที่ยงวัน ถึงเวลาประมาณบ่ายสามโมงเย็น แต่โดยมากแล้วจะมาทำงานทุกวันไม่มีวันหยุดเพราะร้านค้ารับซื้อวัสดุอยู่ตลอดเวลา หรือมีของให้คัดอยู่เสมอ

ปัจจุบันนางพลอยรับจ้างคัดแยกเฉพาะพลาสติกอย่างเดียว แยกตามเชื้อที่เขาใช้ผลิตหรือแล้วแต่เจ้าของร้านสั่ง เพราะแต่ละร้านอาจจะแยกละเอียดไม่เหมือนกัน เท่าที่ทำอยู่จะคัดแยกพลาสติกออกเป็น พลาสติกอ่อน พลาสติกแข็งหรือกรอบ ขวดน้ำพลาสติกขุ่น ขวดพลาสติกจุดเดียวหรือที่เรียกว่าขวด PET ตรงใต้ขวดจะมีจุดนูนของพลาสติกที่เกิดจากการเป่าพลาสติก จึงเรียกว่าพวกจุดเดียว และพวกขวดใสใส่น้ำมันพืช จะเรียกติดปากว่าขวดกุ๊ก ส่วนจำพวกถุงพลาสติก ได้แก่พวกถุงใส เหนียว และถุงกรอบหรือถุงดำใส่ขยะ แต่พลาสติกส่วนมากที่คัดได้จะเป็นพวกพลาสติกอ่อนและใส กิโลกรัมละ 0.50 บาท วันหนึ่งๆ เธอกล่าวว่าจะสามารถคัดแยกได้ประมาณ 500-600 กิโลกรัม ตกแล้วได้ค่าแรงประมาณ 300 บาท/วัน นอกจากรายได้จากการทำงานแล้ว บางครั้งคัดเจอไม้แขวนเสื้อหรือกาละมังที่ยังดีอยู่ก็จะของเจ้าของร้านเอามาใช้ที่บ้าน

นางพลอยให้ความเห็นว่าปัญหาที่ทำให้รายได้ลดลงส่วนมากจะเกิดจากสภาพร่างกายที่ทำให้ทำงานได้ไม่นาน และขึ้นอยู่กับราคาที่ทางร้านให้ด้วย แต่อย่างไรก็ตามอาชีพนี้ก็เป็นงานที่ชอบเพราะมีความเป็นอิสระ ไม่ต้องใช้ความรู้มากในการทำงาน จึงไม่คิดว่าจะเปลี่ยนแปลงอาชีพไปทำอย่างอื่นๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. นาง พะยอม อายุ 59 ปี อาชีพรับจ้างคัดแยกวัสดุ

เดิมนางพะยอมไม่ได้ทำงานมีรายได้ เป็นแม่บ้านอยู่กับบ้านเฉยๆ อาศัยอยู่ในชุมชนเกาะยาวทางด้านในที่อยู่ติดกับชุมชนร่วมใจพัฒนา ส่วนสามีออกไปทำงานภายนอกชุมชน จึงอยากที่จะหารายได้โดยเลือกทำงานที่อยู่ใกล้บ้าน คือ ไปขอสมัครเป็นคนงานคัดแยกวัสดุกับเจ้าของร้านที่รับซื้อวัสดุจากท้ายรถที่อยู่ใกล้ๆ บ้าน (ห่างจากบ้านไม่ถึง 50 เมตร) นางพะยอม เล่าว่า "จะมาทำงานทุกวันโดยให้เหตุผลว่าหากหยุดงานไปนานๆ เขาจะเอาคนอื่นมาทำแทน เพราะช่วงนี้คนตกงานและต้องการงานทำมาก ระยะเวลาในการทำงานขึ้นอยู่กับตัวเองเป็นผู้กำหนด จะเริ่ม-เลิกงานเวลาใดแล้วแต่เรา พอเหนื่อยก็สามารถพักก่อนได้"

นางพะยอม จะรับจ้างในส่วนของการคัดแยกแก้ว ทำงานอยู่กลางแจ้งมีร่มขนาดใหญ่กางเพื่อกันแดดกันฝน รอบๆตัวจะมีถุงหรือกระสอบที่ใส่แก้วที่คัดแล้วแบ่งเป็นประเภทๆ ซึ่งจะคัดแยกตามสีขวด เช่น ขวดเขียว (ขวดเบียร์) และ ขวดใส เช่น ขวดน้ำปลา ขวดเหล่านี้จะคัดแยกใส่กระสอบเพื่อนำไปแลกกับค่าจ้าง ซึ่งบางชนิดคิดราคาเป็นใบ และบางชนิดชั่งเป็นกิโลกรัมละ 20 สตางค์ ขึ้นอยู่กับว่าเขาจะเอาไปใช้ต่อเป็นอะไร อีกส่วนหนึ่งของขวดแก้วที่ไม่ได้นำไปล้างใช้ใหม่และขวดที่แตกร้าว คนที่คัดแยกจะต้องทุบขวดเหล่านี้ให้แตกเพื่อขายเป็นเศษแก้ว นางพะยอมจะได้รับเงินจากการทุบแก้วนี้ 10 สตางค์ต่อน้ำหนัก 1 กิโลกรัม ค่าจ้างคัดแยกแก้วพอๆ กันทุกร้าน แต่อาจจะมีบางร้านจ้าง 15 สตางค์/กิโลกรัม หรือ คิดเป็นกระสอบๆ ละ 15 บาท นางพะยอม เล่าว่าวันหนึ่งๆ ทุบแก้วได้ไม่กี่กิโลกรัม เพราะว่าตัวเองมีอายุมากแล้ว ไม่มีแรง ทนอากาศร้อนไม่ไหว ต้องพักเหนื่อยบ่อย เฉลี่ยแล้ววันหนึ่งได้เงินไม่ถึง 100 บาท

3. นาง ใบ อายุ 67 ปี อาชีพรับจ้างคัดแยกวัสดุ

นางใบ เดิมเป็นคนต่างจังหวัด ย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครเมื่อ 19 ปีก่อน โดยอาศัยอยู่บริเวณลาดพร้าว ต่อมาย้ายตามสามีมาอยู่ในชุมชนนี้ได้ 3 ปี ปัจจุบันเข้ามาทำงานคัดแยกวัสดุในร้านที่ซื้อของเก่าที่อยู่บริเวณปากทางเข้าชุมชนร่วมใจพัฒนาโดยการแนะนำของเพื่อน นางใบใช้ถุงมือเก่าๆ เป็นอุปกรณ์ในการทำงาน และเสื้อคลุมแขนยาว-หมวกกันแดด นางใบทำงานนี้มาประมาณปีกว่า แต่ละวันเริ่มทำงานไม่แน่นอน ประมาณ 8 โมงเช้า จนถึงประมาณ 5 โมงเย็น

ส่วนมากนางใบ จะรับคัดเฉพาะกระดาษออกเป็นประเภทต่างๆ และเล่าให้ฟังถึงวัสดุที่คัดแยกแต่ละวันว่า คัดแยกเป็น กระดาษขาว-ดำ หรือกระดาษถ่ายเอกสาร ได้กิโลกรัมละ 1 บาท หนังสือพิมพ์ คัดได้กิโลกรัมละ 15 สตางค์ และกระดาษที่ปนกันหลายชนิด หรือเรียกว่า จับจั๊ว ซึ่งจะคัดรวมกับหนังสือที่ไม่ได้ขายเป็นเล่ม ได้กิโลกรัมละ 15 สตางค์ วันหนึ่งๆ นางใบจะคัดแยกกระดาษรวมๆ แล้ว 40-50 กิโลกรัม มีรายได้ประมาณ 60 บาท/วัน นางใบเล่าว่าที่ทำงานได้น้อย

เอกสารนี้มีลิขสิทธิ์ ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพราะว่าแก่แล้ว ทำงานได้ช้า และตอนนี้ก็ไม่คิดจะเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นเนื่องจากมีอายุมากแล้ว และคงไม่มีใครรับเข้าทำงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ ข/5

ตัวอย่างของการดำรงชีวิตและการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

อาชีพเก็บวัสดุจากถังขยะข้างถนนและตามชุมชน

นายเพลิน อายุ 59 ปี อาชีพเสริม เก็บวัสดุจากถังขยะข้างถนนและตามชุมชน

นายเพลินทำงานเป็นข้าราชการของกทม. มานานกว่า 30 ปี กำลังจะเกษียณอีกสามเดือนข้างหน้า ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนเกาะยาวนี้ตั้งแต่กองขยะย้ายมาใหม่ๆ ถึงแม้ว่านายเพลินจะเป็นข้าราชการ แต่ปรากฏว่าปลูกบ้านและขยายบ้านของญาติพี่น้องอยู่บนพื้นที่บุกรุกของกทม. ปัจจุบันทำอาชีพเสริมเก็บวัสดุตามถังขยะข้างถนน แต่เดิมตอนมีหัวกองนายเพลินทำงานเป็นคนคอยดับไฟที่ไหม้กองขยะ หากว่างจากงานจะคุ้ยหาวัสดุมาขายเป็นรายได้เสริม เพราะเงินเดือนที่ได้น้อย หลังจากที่เลิกเทกองกลางแจ้งนายเพลินได้เปลี่ยนหน้าที่มาทำความสะอาดที่สำนักงานของโรงงานกำจัดขยะ และออกหาวัสดุตามถังขยะภายนอกชุมชน

นายเพลินออกเก็บวัสดุ โดยมีรถเข็นเป็นของตัวเองผูกเข่งไม้ไว้หนึ่งใบ และมีถุงปุ๋ยพลาสติกแขวนไปด้วยเพื่อใส่วัสดุที่หาได้ นายเพลินจะเดินคุ้ยวัสดุจากถังขยะที่อยู่ข้างถนนและกองขยะต่างๆ ตั้งแต่ปากทางโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุชไปจนถึงประเวศ บางครั้งเดินไปถึงสวนหลวง หรือทางรถไฟ นายเพลินจะออกเดินวันละ 2 รอบ ตอนเที่ยง และตอนเย็นหลังเลิกงานโดยประมาณ แต่ละวันจะออกเก็บวัสดุไม่ค่อยตรงเวลา บางครั้งออกตอนเช้า ก่อน 9.00 น. ก่อนที่รถขยะจะออกเก็บ ยิ่งออกเช้าเท่าไรยิ่งดี เพราะตอนนี้คนที่เดินเก็บและพวกซาเล้งมีมากจนแทบเดินชนกัน นายเพลินจะไม่ออกเก็บในเวลากลางคืน โดยบอกว่าอันตรายเพราะตนเองแก่มากแล้วตาฝ้าฟาง ตอนที่สัมภาษณ์อยู่เป็นเวลาประมาณบ่ายสองโมง ซึ่งนายเพลินได้เก็บวัสดุกลับมาแล้วหนึ่งเที่ยว เมื่อเก็บของจนเต็มคันรถและถุงที่ใส่หรือพอที่จะเข็นไหว นายเพลินจะนำของพวกนั้นกลับมาคัดแยกเพื่อขายให้กับร้านที่อยู่ในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าประจำ นายเพลินจะนำวัสดุที่หามาได้จนเต็มเข่งเทกองที่ลานใกล้ๆ บ้าน และคัดแยก มัดรวมกัน แล้วเข็นไปขายที่ร้านซึ่งอยู่ห่างจากบ้านประมาณ 50 เมตร วันไหนถ้าโชคดีจะทีรายได้ประมาณวันละ 100 กว่าบาท แต่ปกติได้ 40-50 บาท (นายเพลินจะเป็นคนที่มีลักษณะเมาอยู่ตลอดเวลา วันหนึ่งขณะที่ผู้สัมภาษณ์กำลังคุยอยู่กับเจ้าของร้านที่นายเพลินเอาของมาขาย เจ้าของร้านบอกกับนายเพลิน "ว่าไม่ต้องชั่งหลอกวันนี้ของมีน้อย" แล้วให้เงินแกไป 40 บาท ร้านค้าบอกว่า ถึงแม้ว่าทางร้านจะรับซื้อวัสดุทีละมากจากท้ายรถขยะ แต่ก็ยินดีรับซื้อจากนายเพลินคนนี้เพียงเล็กๆน้อยๆ ถือว่าช่วยเหลือกัน) นายเพลินบอกว่าในชุมชนนี้มีคนที่ทำงานแบบนายเพลินนี้ 3 ราย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ ข/6

ตัวอย่างของการดำรงชีวิตและการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

ร้านค้ารับซื้อวัสดุรายย่อย

1. นาย สมบัติ เจ้าของร้านค้ารับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะ

นายสมบัติ เป็นผู้ที่ทำงานนี้มานานกว่า 25 ปี ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนหลังจากที่มีการเทกองขยะแล้วช่วงหนึ่ง เดิมการคุ้ยขยะที่หัวกองจะแยกเป็นทางๆ ให้รถขยะขึ้นเทที่หัวกอง ผู้ที่รับซื้อขยะจะรับซื้อจากคนคุ้ยในทางที่ตนเองจับจองหรือมีความเป็นเจ้าของ ซึ่งทางร้านเคยรับซื้อของจาก 15 ทางๆ ละ 20-25 คน สำหรับปัจจุบันกิจการที่ทำได้แก่รับซื้อวัสดุจากท้ายรถขนขยะ และเริ่มดำเนินการรับพลาสติกมาย่อยให้เป็นชิ้นเล็กๆ ก่อนส่งโรงงานรีดเม็ดต่อไป

เจ้าของร้านเล่าว่า การที่รถขยะจะนำวัสดุมาขายให้มากๆ นั้นขึ้นอยู่ว่าร้านค้ามีแรงจูงใจอย่างไรบ้าง เช่น มีการประกันอุบัติเหตุให้แก่รถขยะและคนงาน ซึ่งทางร้านเสียค่าใช้จ่ายกับรถขยะแต่ละคันประมาณปีละ 10,000 บาท ประกันมีผลคุ้มครองคนขับรถ 2 คน และคนงาน 2 คน นอกจากนี้ยังแรงจูงในอื่นๆ เช่น ราคารับซื้อวัสดุ ความสนิทสนม และความช่วยเหลือกันได้ในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเงิน ปัจจุบันเจ้าของร้านประมาณว่ามีรถมาขายขยะให้ 10 คัน มีทั้งกลุ่มที่ทำประกันให้ และที่ไม่ได้ทำประกันเข้ามาขายให้โดยต้องจ่ายเงินให้กับพนักงานขับรถ 50 บาทต่อเที่ยวที่ขนมาวัสดุขาย

ก่อนการนำวัสดุที่รับซื้อมาจากท้ายรถไปขายต่อ ทางร้านต้องทำการคัดแยกเป็นประเภทตามความต้องการของโรงงาน แต่ไม่ต้องทำความสะอาด เช่น พลาสติก มีการแยกประเภทได้ประมาณ 14 เชื้อ คือแบ่งตามสารเคมีที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ กระดาษ จะแยกเป็นประเภทประมาณ 3-4 ประเภท ได้แก่ กระดาษขาว-ดำ กระดาษน้ำตาลหรือลัง หนังสือพิมพ์ และจับจั๊ว ซึ่งเป็นกระดาษหลายๆ ชนิดรวมกัน สำหรับการคัดแยกวัสดุที่รับซื้อมา ทางร้านจะจ้างคนงานซึ่งเป็นคนที่อยู่ในชุมชนเป็นรายวัน วันละ 100-130 บาท หรือคิดเป็นกิโลกรัมของวัสดุที่คัด ปัจจุบันมีคนงานทำการคัดแยกขยะ 12 คน คนงานบางคนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชน ทางร้านจะให้อาศัยอยู่ด้วย

ทางร้านเล่าถึงกระบวนการขายต่อโดยยกตัวอย่างการขายกระดาษให้ฟังว่า ร้านค้าจะนำกระดาษขนขึ้นรถบรรทุกของทางร้านไปส่งโรงงานผลิตกระดาษในนามของเอเย่นต์ โรงงานจะออกตั๋วหรือใบรับของให้ว่าได้กระดาษน้ำหนักเท่าใด โดยมีการหักเปอร์เซ็นต์ความชื้นออกจากน้ำหนัก เช่น ตกลงกันหักเปอร์เซ็นต์ความชื้นที่ 10 เปอร์เซ็นต์ออกจากน้ำหนักที่ชั่งได้ หากมีกระดาษ 100 ตัน ก็จะได้เงินค่ากระดาษในราคาของวัสดุ 90 ตัน หลังจากนั้นจะนำตั๋วที่ได้รับจากโรงงานไปขึ้นเงินกับเอเย่นต์ที่เราใช้ชื่อ ร้านค้าจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการขนส่ง เจ้าของร้านให้ความเห็นว่าการขนส่งไปขายที่ใดบางครั้งไม่ได้คำนึงถึงระยะทางในการขนส่งเท่าใดนัก แต่จะมอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ข้อตกลงในการซื้อขาย เรื่องราคา ความพึงพอใจในการทำงาน ความสนิทสนมชิดเชื้อ และเงื่อนไขในการจ่ายเงินมากกว่า ในบางกรณีทางร้านสามารถใช้เอเย่นต์มากกว่า 1 รายในการขายสินค้าให้กับโรงงานเดียวกันได้ ขึ้นอยู่กับข้อเสนอในเรื่องราคา การทำงานของร้านจะไม่มีข้อผูกมัดใดๆ กับเอเย่นต์รายใดรายหนึ่ง เพราะไม่ได้อาศัยการกู้ยืมเงินของเอเย่นต์มาลงทุน แต่ใช้เงินลงทุนของตนเองจึงมีอิสระในการตัดสินใจเลือกที่จะค้าขายกับรายใดๆ

เจ้าของร้านเล่าว่า หากร้านใดมีสินค้าส่งให้กับโรงงานต่อเดือนตามที่โรงงานต้องการได้ อาจจะติดต่อทำการค้ากับโรงงานโดยตรง มิต้องผ่านเอเย่นต์ เช่น กระดาษอาจต้องส่งให้โรงงานต่อเดือน ประมาณ 50 ตัน หรือเท่ากับการขนส่งได้ประมาณเดือนละ 10 เที่ยวๆ ละ 5ตัน/คัน โดยอาจมีเงื่อนไขการจ่ายเงิน 45 วันวางบิล หรือ จ่ายเป็นเช็คล่วงหน้า 15 วัน หากทำเช่นนี้ราคาในการขายสินค้าจะดีกว่าการขายโดยใช้ชื่อของเอเย่นต์ แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับการเจรจาต่อรองของร้านนั้นๆ ด้วย

ตามทัศนของเจ้าของร้านที่มีต่ออาชีพนี้ กล่าวว่า เป็นอาชีพที่มีความมั่นคง ตรงต่อเวลาในการจ่ายเงิน และการติดต่อทำการค้ากับโรงงานสามารถสร้างความมั่นใจให้กับร้านได้ว่าต้องได้เงินแน่นอน ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานเจ้าของร้าน กล่าวว่า ต้องเสียเงินให้กับผู้ที่มีอิทธิพลทั้งที่เรียกว่า "ค่านักเลง" และ "ค่าตำรวจ" ซึ่งหากคิดเบ็ดเสร็จกับค่าใช้จ่ายที่ต้องให้ในการสร้างแรงจูงใจกับคนขับรถขยะ แล้วปีหนึ่งๆ ประมาณกว่า 100,000 บาท นอกจากนี้ ปัญหาในด้านของราคาวัสดุที่ซื้อขาย อาจจะได้รับผลกระทบจากขยะที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ฟิลิปปินส์ และซาอุดิอาระเบีย เป็นต้น เจ้าของร้านประมาณราคาของกระดาษที่ผสมทุกชนิดจากต่างประเทศให้ฟังว่า ตกประมาณ 1.75 บาท/กิโลกรัม ซึ่งจะถูกกว่าหากเปรียบเทียบกับราคาภายในประเทศ กระดาษขาว-ดำ 5 บาท/กิโลกรัม กระดาษน้ำตาล 3 บาท/กิโลกรัม หนังสือพิมพ์ 5 บาท/กิโลกรัม และจับจั๊ว 1 บาท/กิโลกรัม แต่ทางโรงงานต้องนำวัสดุนั้นมาคัดแยกเอง ปัจจุบันเจ้าของร้านมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงการทำงานโดยต้องการลดภาระการรับซื้อจากท้ายรถ มาเป็นตัวแทนรับซื้อพลาสติกจากร้านรับซื้อของเก่าทั่วๆ ไปเป็นหลัก (ซึ่งปัจจุบันอยู่ในระหว่างการทดลองดำเนินงาน) โดยต้องลงทุนด้านเครื่องจักรขนาดเล็กเพื่อบดย่อยพลาสติกแล้วส่งไปรีดเม็ดพลาสติกต่อไป

2. นาง ลัดดา อายุ 40 ปี เจ้าของร้านรับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะ

เจ้าของร้านเป็นผู้หญิงอายุ 40 ปี เดิมประกอบอาชีพเป็นคนคุ้ยขยะที่หัวกอง พอมีการเลิกเทกองจึงพยายามเปลี่ยนอาชีพมารับซื้อวัสดุจากท้ายรถบ้างทีละเล็กน้อยจนถึงปัจจุบัน ร้านตั้งอยู่บนพื้นที่บุกรุกของ กทม. ปัจจุบันประมาณว่ามีรถขนขยะเข้ามาขายวัสดุ 30-40 คัน/วัน รถแต่ละคันทางร้านจะทำประกันรถให้ คือรับซ่อมเมื่อเกิดอุบัติเหตุ แต่ไม่ทำประกันชีวิตให้พนักงาน สำหรับรถขยะที่ไม่เอาประกันกับทางร้านและต้องการมาขายให้เป็นคราวๆไป ทางร้านจะให้ค่าตอบแทนต่อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เที่ยวที่มาส่งให้ หรือเป็นรายวัน รายเดือน หรือเป็นเที่ยวๆละ 20 บาท เงินจำนวนนี้จะนอกเหนือจากเงินที่ได้จากการชั่งวัสดุขาย

เมื่อรถขยะเข้ามาถึงหน้าร้าน เจ้าของร้านจะมีลูกชายเป็นผู้ช่วยที่คอยจดน้ำหนักวัสดุ เมื่อรถถอยหลังเข้ามา คนงานยกของของร้านและพนักงานท้ายรถขยะจะช่วยกันเอาของลงมาชั่ง และจดแยกน้ำหนักทีละประเภท ลูกชายจะนำน้ำหนักของมาให้เจ้าของร้านคิดเงิน เจ้าของร้านจะเขียนตัวเลขที่แสดงน้ำหนักและราคาให้อย่างคร่าวๆ และจ่ายเงินสดให้เลยทันทีแก่พนักงานขับรถ จากการสังเกตการทำงานในวันนั้น รถอัดขยะขนาดใหญ่ จะขายวัสดุได้ไม่เกิน 500 บาท และบางคัน ขายได้ประมาณ 200 บาท ส่วนรถขยะคันเล็กจะขายได้ประมาณ 100 บาท ทางร้านจะรับซื้อของตลอดทั้งวัน โดยบอกว่า "ร้านของตน เปิดเหมือนเซเว่น อีเลฟเว่น (24ชั่วโมง)"

ทางร้านต้องจ้างคนงานประจำที่มีหน้าที่ขนของขึ้นรถบรรทุกไปขายโรงงานและยกของลงจากท้ายรถ คนงานของทางร้านที่มีประจำประมาณ 10 คน และพวกที่มารับจ้างคัดแยกวัสดุรายวันอีกกว่า 10 คน ลูกจ้างประจำส่วนใหญ่ให้พักอยู่กับร้านกินอยู่ฟรี ได้ค่าจ้างเป็นรายเดือน ส่วนพวกที่คัดแยกวัสดุจะได้ค่าจ้างตามน้ำหนักของวัสดุที่คัดได้ เช่น พลาสติกให้กิโลกรัมละ 0.50 บาท แก้วให้กิโลกรัมละ 0.10 บาท (แก้วต้องทุบให้แตกสำหรับประเภทที่ต้องขายเป็นเศษแก้ว) กระดาษ คัดกิโลกรัมละ 0.10 บาท ทางร้านบอกว่า พวกที่คัดแยกวัสดุอาจจะได้เงินประมาณวันละ 200-300 บาท

เจ้าของร้านกล่าวถึง การเข้าไปรับซื้อวัสดุจากผู้คุ้ยอยู่ในสถานีขนถ่ายว่าต้องผ่านการประมูลและเสียเงินค่าประมูล แต่ราคาในการรับซื้อจะต่ำกว่าที่รับซื้อท้ายรถ อาจจะเป็นเพราะว่าท้ายรถมีวัสดุที่คุณภาพดีกว่า เจ้าของร้านมีข้อสังเกตว่าราคาในการขายต่อให้โรงงานในวัสดุประเภทเดียวกันของแต่ละร้านไม่มีความแตกต่างกันมาก ดังนั้น ร้านที่รับซื้อในสถานีขนถ่ายที่มีราคาถูกกว่าอาจจะได้ผลกำไรมากกว่าร้านภายนอก แต่ทั้งนี้ร้านที่อยู่ในสถานีต้องจ่ายเงินส่วนที่เป็นค่าประมูลอีก

สำหรับราคาในการซื้อขายขึ้นอยู่กับทางโรงงานเป็นผู้กำหนด และมีการกำหนดราคาเป็นทอดๆ ลงมา ทางร้าน กล่าวว่า ทางโรงงานจะประกาศและมีหนังสือแจ้งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงราคาที่รับซื้อ แต่ทางร้านยืนยันว่าทางร้านจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงราคาที่รับซื้อที่ท้ายรถบ่อยนักถึงแม้ว่าราคาที่ขายต่อให้โรงงานจะลดลง แต่หากราคามีความแตกต่างกันมากทางร้านต้องลงราคารับซื้อลง ทั้งนี้ปีหนึ่งถึงจะมีการเปลี่ยนแปลงราคาหนึ่งครั้ง เพื่อไม่ให้คนที่เอาของมาขายสับสน เจ้าของร้านให้ข้อมูลราคาวัสดุบางประเภท ได้แก่ พลาสติก 3 บาท/กิโลกรัม กระดาษรวม 1 บาท/กิโลกรัม กระดาษลัง 1.50 บาท/กิโลกรัม และแก้ว (ขวดที่นำไปใช้ใหม่) ขายเป็นกระสอบๆ ละ 20 บาท

ในวันเสาร์และอาทิตย์ทางร้านจะไม่นำของไปส่งโรงงาน จึงต้องกองไว้ที่ร้านเป็นจำนวนมาก และทยอยเอาไปขายในวันจันทร์ ทางร้านจะรีบระบายของให้ออกไปเร็วๆ เพราะต้องการพื้นที่ในการเก็บของใหม่ และจะเป็นประโยชน์กับทางร้านเพราะก่อให้เกิดรายได้เข้าร้าน จึงไม่จำเป็นต้องกักตุนสินค้า สภาพของที่ร้านมีโรงเก็บของที่มีหลังคาแต่ไม่มีฝาหนัง โดยจะกองวัสดุพวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กระดาษไว้ในโรงเก็บ ส่วนพวกแก้วและพลาสติกจะกองไว้ที่ลานกลางแจ้งรอบๆ ร้าน โดยจะเว้นทางไว้ให้รถขยะเข้ามาขายของได้อย่างสะดวก

3. นาง กิม อายุ 52 ปี เจ้าของร้านรับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะ

นางกิม ย้ายมาจากต่างจังหวัดและทำธุรกิจรับซื้อวัสดุมานานกว่า 10 ปี เดิมรับซื้อวัสดุจากผู้ที่คุ้ยบนหัวกอง ปัจจุบันเปลี่ยนมารับซื้อจากท้ายรถขยะเพียงอย่างเดียว บ้านที่อาศัยและทำการค้านี้อยู่ในบริเวณชุมชนเป็นพื้นที่เช่า ดำเนินกิจการแบบครอบครัวช่วยกันดูแล บริเวณร้านค้าประกอบด้วยลานโล่งขนาดใหญ่ใช้สำหรับกองวัสดุ บางส่วนกองอยู่บริเวณถนนสาธารณะ และมีโรงกระดาษสำหรับคัดของอยู่อีกโรงหนึ่งซึ่งอยู่ภายนอกชุมชนห่างไปไม่มาก อุปกรณ์ที่สำคัญของการทำการค้าคือ เครื่องชั่ง ทางร้านใช้เครื่องชั่ง 2 ตัว ที่มีขนาด 35 กิโลกรัม และ 100 กิโลกรัม (สำหรับชั่งเหล็ก) ส่วนยานพาหนะที่ใช้ในการบรรทุกขนวัสดุไปขายมีรถสิบล้ออยู่ 5 คัน และมีรถยกของอีก 1 คัน ร้านของนายกิมถือว่าเป็นร้านที่มีขนาดใหญ่ในบรรดาร้านค้าที่ทำธุรกิจนี้ นอกจากดูที่พื้นที่ประกอบการแล้ว ยังพบว่ามีวัสดุที่รับซื้อต่อวันจำนวนมาก วันหนึ่งๆทางร้านจะรับซื้อวัสดุมาจากท้ายรถขยะประมาณ 50-60 คัน ส่วนใหญ่เป็นขาประจำของทางร้าน เงินทุนหมุนเวียนที่ใช้ในการประกอบการแต่ละวันประมาณ 30,000 บาท

ราคาของวัสดุที่ทางร้านรับซื้อ ได้ยกตัวอย่างให้ฟังได้เพียงบางอย่าง เช่น ถุงพลาสติก ดำ 2 บาท/กิโลกรัม ถุงบางใส 5 บาท/กิโลกรัม หากทำความสะอาดแล้วจะราคา 10 บาท/กิโลกรัม สำหรับการขายสินค้าทางร้านบรรทุกไปส่งให้โรงงานเองโดยผ่านทางเอเย่นต์ ซึ่งจะทำให้ได้เงินเลย นับว่าเป็นข้อดีของการทำธุรกิจนี้คือเป็นระบบเงินสดไม่มีการติดกัน และกล่าวต่อไปว่าสามารถต่อรองราคาขายต่อกับเอเย่นต์ที่ทำการค้ากันอยู่ได้ หากไม่พอใจก็เปลี่ยนเจ้าได้ เพราะจะรู้ราคากันเองในวงการนี้

สำหรับราคาของวัสดุที่ร้านค้าให้กับคนที่คัดแยก เช่น พลาสติก 0.50 บาท/กิโลกรัม กระดาษขาว-ดำ 1 บาท/กิโลกรัม และขวดน้ำปลา ใบละ 1 บาทเป็นต้น บางรายทางร้านจ่ายเป็นรายวันๆ ละ 200 บาท ปัจจุบันร้านค้าจ้างคนงานที่เป็นคนงานประจำคอยยกขนของประมาณ 10 คน และคนแยกวัสดุอีกกว่า 10 คน นอกจากค่าจ้างที่ทางร้านให้แล้วในระหว่างวันที่ทำงานยังจัดอาหารให้กินฟรี และอาจมีการให้หยิบยืมเงินกันบ้าง

นาง กิม กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำการค้านี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการที่ต้องจ่ายเงินให้กับตำรวจ เช่น ค่าปรับควันดำ ประมาณครั้งละ 1,000 บาท หรือให้เงินแทนค่าปรับครั้งละ 200 บาท บ้างต้องเสียเงินให้กับตำรวจที่มาตรวจที่ร้านวันละ 2-3 เที่ยวๆ ละ 50-60 บาท ในขณะที่พูดคุยเจ้าของร้านเรียกให้มอเตอร์ไซด์รับจ้างเอาเงินไปจ่ายค่าปรับควันดำให้ และบอกว่าหากออกรถเวลานี้ต้องเสียทุกทีเพราะจะมีตำรวจมาตั้งด่านอยู่ใกล้ๆ นี้ สำหรับทัศนคติอื่นๆที่เกี่ยวกับการดำเนินการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของกทม. นาง กิม บอกว่าปัจจุบันไม่ได้รับผลกระทบอะไรตราบใดที่ยังสามารถรับซื้อของจากท้ายรถได้ คิดว่าถ้าไม่ได้ทำอาชีพนี้ก็ยังไม่รู้ว่าจะทำอะไร ยังไม่ได้คิดเตรียมการไว้ล่วงหน้า

4. <u>ร้านค้ารับซื้อจากคนคุ้ยหาวัสดุในสถานีขนถ่ายมูลฝอย</u>

ภรรยาของเจ้าของร้านให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยถึงการเปลี่ยนแปลงที่หัวกอง โดยกล่าวว่าได้รับผลกระทบจากปริมาณวัสดุที่ลดลง ในช่วงแรกปรับตัวโดยการออกไปรับซื้อวัสดุจากภายนอกตามร้านรับซื้อของเก่ารายย่อย เมื่อตกลงราคาและการซื้อการขายเรียบร้อยทางร้านจะนำรถไปขน หลังจากนั้นจึงเข้าไปการรับซื้อในสถานีขนถ่ายจนถึงปัจจุบัน ร้านค้าทำการรับซื้อวัสดุที่หาได้จากลานกองขยะภายในสถานีขนถ่ายขยะขนาดไม่น้อยกว่า 2000 ตัน/วัน ซึ่งรับเหมาดำเนินการโดยบริษัทเอกชนที่ได้รับจ้างกทม.ในการดำเนินการกำจัดขยะ เจ้าของร้านกล่าวว่าไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ในเข้าไปรับซื้อ เพียงแต่ผ่านการเจรจากับทางบริษัทเอกชนขอให้คนงานเข้าไปคุ้ยวัสดุและทางร้านจะเข้าไปรับซื้อ โดยทางร้านจะเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับผู้ที่เข้ามาทำงานคุ้ยวัสดุเอง ปัจจุบันประมาณว่ามีคนงาน 30-40 ต่อกะ (จากการเข้าไปสำรวจภาพสนาม พบว่า เพียงบนลานในอาคารช่วงกลางวัน มีคนคุ้ยขยะอยู่ในต่ำกว่า 50 คน และยังมีที่ลานกองด้านนอกอีก มีทั้งคนงานของร้าน คนในชุมชนและคนในครอบครัวของพนักงานบริษัท ที่อาศัยอยู่บริเวณข้างๆ สถานี) ทางร้านจะต้องควบคุมไม่ให้มีจำนวนมากเกินไปทำงานให้เรียบร้อยและไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวาย เพราะจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของบริษัทเอกชน และเป็นเพราะพื้นที่มีจำกัดด้วย ดังนั้นทางร้านจึงพยายามรับแต่คนงานคุ้ยขยะที่มีความสามารถ อดทน ทำงานได้คล่องแคล่ว รวดเร็ว เจ้าของร้านเล่าต่อไปว่าทางร้านจะควบคุมและดูแลคนที่เข้ามาคุ้ยได้อย่างทั่วถึง โดยอาศัยความรู้จักสนิมสนมคุ้ยเคยกันมาก่อนเป็นเวลานาน และส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยคุ้ยวัสดุมาแต่เดิมที่หัวกอง เพื่อที่จะให้ทางร้านสามารถตรวจตราการทำงานได้ จึงได้ให้เสื้อทีมที่เป็นสีที่ทางร้านกำหนดให้แก่คนงานใส่ก่อนเข้ามาคุ้ยและเก็บเสื้อกลับมาทำความสะอาดทุกวัน โดยเก็บเงินจากผู้ที่เอาเสื้อไปใช้วันละ 5 บาท เพื่อใช้ในการซักล้าง นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันมิให้เสื้อหายอีกด้วย

คนงานคุ้ยวัสดุที่ลานกองจะมี 2 กลุ่ม กลุ่มแรกทำงานประมาณตี 3 ถึง 3-4 โมงเย็น บางรายมาสายประมาณ 6- 7โมงเช้า อีกกลุ่มหนึ่งทำงานกะกลางคืน จะมาประมาณ 4-5 โมงเย็น และเลิกตอนเช้า เวลาในการเข้ามาทำงานไม่ได้กำหนดจากทางร้านว่าควรทำเวลาใด ทางร้านบอกว่าอาศัยการทำงานร่วมกันที่ไม่ค่อยมีระบบเท่าไร ใช้ความเชื่อใจกันและสนิทสนมในการดูแลควบคุมพฤติกรรมการทำงานโดยไม่เคร่งครัดมากนักว่าใครจะมาวันไหน ใครจะหยุด แต่หากใครหยุดงานไปนานมากๆ ทางร้านอาจจะไม่ยินดีให้ทำงานต่อและอาจหาคนมาทำแทน บางกรณีทางร้านรับคนเข้าทำงานเพราะมีการฝากกันเข้ามา เช่นสามีเป็นคนงานของบริษัทเอกชนผู้รับเหมาอาจจะนำภรรยาเข้ามาฝากงาน ซึ่งทางร้านก็จะรับไว้ถือว่าเป็นการช่วยเหลือกัน

เอกสารนี้สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับสถานที่คุ้ยหาวัสดุนี้จะมีห้องน้ำ-ห้องส้วมของพนักงานบริษัทที่คนงานสามารถเข้าไปใช้ได้ ในลานกองนี้ไม่มีที่ชำระล้างร่างกายและไม่มีคนสนใจกับความสะอาดเท่าไร เมื่อทำงานเสร็จก็รีบกลับไปทำความสะอาดที่บ้านดีกว่า สำหรับอุปกรณ์ในการทำงานที่คนงานส่วนใหญ่ใช้ประกอบด้วย ถุงมือ, คาด ซึ่งคนงานจะเตรียมมาเอง

ในแต่ละวันร้านค้าจะเข้าไปรับซื้อ 2 ครั้ง รอบเช้ารับซื้อจากคนทำงานในกะกลางคืนประมาณ 7-8 โมงเช้า และรอบเย็นรับซื้อจากคนที่ทำงานกะกลางวันประมาณ 4-5 โมงเย็น โดยเข้าไปชั่งของถึงในสถานีเลยคนงานไม่ต้องเอาของออกมาขาย วัสดุที่คนงานเอามาขายได้แก่ พลาสติก (หลายชนิด) กระดาษ แก้ว อลูมิเนียม เศษเหล็ก เป็นต้น สำหรับของมีค่าหรือของที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ ได้ คนงานจะนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ ทางร้านบอกว่า วันหนึ่งๆ คนงานจะได้รายได้ประมาณ 100 บาทขึ้นไป หลังจากนั้นทางร้านจะขนวัสดุต่างๆ กลับมาที่ร้านและทำการคัดแยก ทางร้านได้จ้างคนงานไว้กว่า 10 คนในการทำงานคัดแยกวัสดุ และขน-ยกของ ซึ่งบางส่วนเป็นคนที่อยู่ในชุมชนและบางส่วนเป็นคนต่างจังหวัดพักอาศัยอยู่กับทางร้าน

จากการดำเนินการที่ผ่านมาทางร้านกล่าวว่า ไม่มีการเกิดอุบัติเหตุที่ร้ายแรงจากการทำงาน มีเพียงอุบัติเหตุเล็กน้อยที่เกิดจากการใช้อุปกรณ์คราดเกี่ยวมือกัน แต่กรณีได้รับบาดเจ็บอื่นๆ หรือถึงแก่ชีวิตยังไม่เคยมี เจ้าของร้านจะเสนอสวัสดิการการประกันชีวิตให้กับคนงาน ซึ่งเจ้าของร้านกล่าวว่า จะใช้วิธีออกเงินกรรมทัณฑ์รายปีให้ก่อนเป็นประเภทการประกันอุบัติเหตุอย่างเดียว ปีละ 1,050 บาท/คน (กับบริษัท AIA) เป็นลักษณะของการประกันหมู่ โดยในช่วงระยะหนึ่งปีคนงานจะได้รับการคุ้มครองจากประกัน และผ่อนชำระค่าเบี้ยประกันให้กับทางร้าน เจ้าของร้านกดเครื่องคิดเลขให้เห็นว่า ตกแล้ววันละ 2.55 บาท/วัน และกล่าวต่อว่าไม่มีผลกระทบอย่างไรต่อรายได้คนงานเพราะเป็นเงินที่น้อย สำหรับคนงานส่วนน้อยที่ไม่มีบัตรประชนชน เจ้าของร้านกล่าวว่าจะให้การช่วยเหลือตามสมควรเมื่อเกิดอุบัติเหตุ

ที่ตั้งของร้านค้าจะอยู่ใกล้กับบริเวณของโรงงานกำจัดขยะอ่อนนุช เจ้าของร้านไม่มีการขึ้นป้ายที่ต้องเสียภาษีป้าย เท่าที่เสียค่าธรรมเนียมอยู่ในปัจจุบันเป็นค่าทะเบียนการค้าที่เสียให้ ณ กรมตำรวจ ปีละประมาณ 5,000 บาท

ราคาของวัสดุที่ทางร้านรับซื้อ กล่าวว่า จะขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจ หากราคาในตลาดมีการลดลง ทางร้านจะขอลดราคาในการรับซื้อจากคนงาน หากราคาขายต่อสินค้าที่ส่งให้เอเย่นต์มีราคาต่ำกว่าเอเย่นต์เจ้าอื่นๆ ทางร้านจะพิจารณาเปลี่ยนผู้รับซื้อ เพราะไม่มีข้อผูกมัด ร้านดำเนินการด้วยทุนของตนเอง เมื่อสอบถามถึงราคาในการซื้อวัสดุ ทางร้านไม่อยากที่จะให้รายละเอียด เพราะถือว่าเป็นการบอกอาชีพและหนทางทำมาหากินให้คนอื่นรู้ ซึ่งไม่เป็นผลดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. นาย สวง อายุ 32 ปี คนรับซื้อของเก่า และของมีค่าจากรถขยะ

นาย สวง เป็นผู้รับซื้อของที่มีราคาและเป็นของที่ร้านค้ารับซื้อวัสดุจากท้ายรถขยะทั่วไปในชุมชนไม่ได้รับซื้อ ได้แก่ ขวดน้ำหอมบางยี่ห้อ เทปเพลง เทปวีดีโอ เสื้อผ้า รองเท้า เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุด ทอง เงิน นาก นาฬิกา และโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น พ่อค้าที่รับซื้อของพวกนี้จะคอยรับซื้อของอยู่บริเวณปากทางเข้าโรงงานกำจัดขยะ มีประมาณ 3-4 ราย ไม่มีร้านที่แน่นอน โดยจะมีเพียงถุงใส่ของและยืนกระจายกันตามจุดต่างๆ ช่วงเช้าจะมารับซื้ออยู่พร้อมๆ กัน ตั้งแต่ตีห้า ช่วงสายจะเริ่มมีคนซื้อน้อยลง ในขณะที่สัมภาษณ์พบว่าเหลือเพียงนายสวงเท่านั้นที่ยังรับซื้ออยู่)

ส่วนใหญ่หลังจากที่รถขนขยะนำวัสดุทั่วไปขายให้กับร้านค้าและนำขยะไปเทในสถานีขนถ่ายแล้ว ก่อนที่รถจะออกจากโรงงานจะนำของลงมาขาย ของที่รับซื้อทุกชนิดจะพิจารณาว่าขายต่อได้หรือไม่ ของบางอย่างขายเป็นชิ้น บางอย่างซื้อเหมาเป็นโหล เช่นเทปเก่าๆ ของที่ซื้อเป็นชิ้นๆ จะพิจารณาการใช้งาน ความเก่าใหม่ ราคาที่คาดว่าจะปล่อยขายได้ พนักงานของกทม. จะนำของมาให้พ่อค้าตีราคา หากไม่พอใจก็สามารถนำไปขายเจ้าอื่นๆได้ แต่นาย สวง กล่าวว่า ส่วนใหญ่เป็นคนที่คุ้นเคยกันบอกราคาเท่าไรก็ยอม จึงไม่ค่อยมีการต่อรอง จากการสังเกต คนที่เอาของมาขายส่วนใหญ่ไม่ต่อรองราคา พ่อค้าให้เท่าไรก็เอา หากพ่อค้าไม่รับซื้อก็จะโยนลงทิ้งถังขยะทันที ไม่มีการต่อรองให้เสียเวลา

กิจการของนาย สวง นี้เป็นของพี่สาว ทำอาชีพนี้มานาน 6-7 ปี ใช้เงินทุนหมุนเวียนประมาณวันละ 4,000-5,000 บาท หากเป็นช่วงเทศกาลที่ผู้รับซื้อรายอื่นหยุด ต้องสำรองเงินทุนไว้มากประมาณ 10,000 บาท/วัน ในบางครั้งจะรับซื้อของไปจนกว่าเงินทุนจะหมด เงินที่ใช้เป็นทุนเป็นเงินของตนเองไม่มีการกู้ยืม อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงานมีเพียงถุงที่ไว้ใช้ใส่ของ และเครื่องชั่งทอง 1 อัน

นาย สวง ให้ความเห็นว่าการซื้อขายของเหล่านี้เป็นการเสี่ยงดวงเอา เพราะคนเก็บและคนขายเองก็ไม่รู้ว่าของแท้หรือเปล่า เช่น การรับซื้อทอง หรือของมีค่าอื่นๆ หรืออย่างรับซื้อวีดีโอเป็นหนังประเภทหนึ่ง แต่ความจริงแล้วอาจจะไม่เป็นอย่างนั้น ก็จะทำให้ราคาตก สินค้าจำพวกเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เสียและรับซื้อไว้จะไม่ซ่อม เพราะเสียเวลาส่วนมากจะขายต่อไปและเขาเอาไปซ่อมเอง เพราะคิดว่าจะได้เงินเร็วกว่าไปเสียเวลาซ่อม ถึงแม้ว่าราคาจะดีขึ้นก็ตาม สำหรับการขายต่อ จะมีพ่อค้าข้างนอกที่ขายของมือสอง หรือที่เปิดท้ายรถขายของเข้ามาซื้อถึงที่ ผู้รับซื้อบางรายสามารถมาสั่งประเภทของสินค้าได้ว่าต้องการเอาพวกไหน เช่น อยากได้นาฬิกาข้อมือ นาย สวง ก็จะซื้อและเก็บไว้ให้

นาย สวง ได้ยกตัวอย่างราคาของที่รับซื้อ รองเท้าผ้าใบพื้นยังดี/รองเท้าหนัง คู่ละ 20 บาท เครื่องใช้ไฟฟ้า 10-100 บาท เทปเพลง ตลับละ 1 บาท ขวดน้ำหอม ราคาหลักร้อยถึงพันบาท ราคาขึ้นลงแล้วแต่ความนิยม วันหนึ่งๆ ประมาณว่ามีผู้เอาของมาขายให้ 100 ราย การรับซื้อจะอยู่ที่นี่

เอกสารนี้เพื่อการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพียงที่เดียวเพราะพี่สาวเป็นคนอยู่ในชุมชนนี้ ไม่ออกไปรับซื้อภายนอกชุมชน นาย สวง แสดงทัศนต่อการทำงานว่า เป็นงานที่รายได้ดีมากและมั่นคงสำหรับเขา เพราะมีคนมาขาย มีคนมาซื้ออยู่ตลอดเวลา ในตอนเริ่มต้นทำกิจการใช้เงินเพียง 400 บาทและค่อยๆ สะสมไปเรื่อยๆ รวมทั้งยังไม่ต้องจ้างคนงาน อาศัยเพียงคนเดียวก็สามารถทำได้

<u>หมายเหตุ</u> : ในการอ้างอิงถึงผู้ที่ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ดังกล่าวนั้น เป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริง แต่เพื่อเป็นการไม่ล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคล ผู้วิจัยจึงมีความจำเป็นต้องใช้นามสมมุติแทนชื่อจริงของบุคคลดังกล่าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ ค

ข้อมูลของโครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยของกรุงเทพมหานคร และนำไปกำจัดโดยวิธีการฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ

- **โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช**
- **โรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขม**
- **สถานีขนถ่ายมูลฝอยท่าแร้ง**

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อมูลของโครงการ โครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ

สำนักรักษาความสะอาด

กองโรงงานกำจัดมูลฝอย รหัสบัญชี

แผนงานรักษาความสะอาด รหัสหน่วยงาน

ประเภทโครงการ ใหม่ / ต่อเนื่อง รหัสโครงสร้าง

1. ความสำคัญและที่มาของโครงการ

เป็นโครงการที่กองโรงงานกำจัดมูลฝอย สำนักรักษาความสะอาด เสนอเพื่อพัฒนากรรมวิธีการกำจัดมูลฝอยให้ถูกสุขลักษณะ เพิ่มประสิทธิภาพและกำจัดปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเดิมโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุชดำเนินการกำจัดขยะ 2 วิธีคือ เข้าโรงงานกำจัดมูลฝอยและทิ้งกองกลางแจ้ง ซึ่งวิธีแรกจะมีกากขยะซึ่งจะต้องนำไปทิ้ง ส่วนวิธีที่สองก็จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งจะต้องพยายามลดการทำลายวิธีนี้ให้น้อยลงจนหมดไปในที่สุด และได้มีมติผู้บริหารกรุงเทพมหานครได้ดำเนินการโครงการจัดทำสวนภูเขาที่บริเวณกองขยะโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช และไม่ให้รถเก็บขนมูลฝอยเข้าเทกองกลางแจ้ง จึงต้องดำเนินการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยไปฝังกลบ ซึ่งกรุงเทพมหานครได้จ้างเหมา ห้างหุ้นส่วนจำกัดไพโรจน์สมพงษ์พาณิชย์ ขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะที่อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา และที่เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ในราคาตันละ 149 บาท วงเงินจ้างเหมา 1,277,500,000 บาท

2. วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเก็บขนมูลฝอยและทำลายมูลฝอยให้สามารถดำเนินการได้ปริมาณมาก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย

เป้าหมายของโครงการ จ้างเหมาเอกชนดำเนินการขนมูลฝอยและนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ ประมาณวันละไม่น้อยกว่า 2,000 ตัน โดยขนขยะสดที่รถเก็บขนมูลฝอยเข้าเทในแต่ละวันให้หมดไม่มีขยะสดตกค้างเป็นระยะเวลาขนมูลฝอย 5 ปี โดยไม่รวมเวลาที่ผู้รับจ้างจัดหารถดำเนินการก่อสร้างสถานีขนถ่ายมูลฝอยและสถานที่ฝังกลบมูลฝอย

3. ข้อจำกัดความเป็นไปได้ของโครงการ

หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการของผู้รับจ้างซึ่งกรุงเทพมหานครจะเป็นผู้กำหนดตามแบบและรายการละเอียดให้มีที่ดิน เครื่องจักร เครื่องมือ อุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ รวมทั้งวิธีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งจะเป็นเหตุให้กรุงเทพมหานครได้รับข้อร้องเรียนจากประชาชนทำให้อาจมีผู้รับจ้างเข้าประกวดราคาได้น้อยราย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

/- 4. ความ

4. ความสัมพันธ์กับโครงการอื่น

เป็นโครงการที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันกับโครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขมและนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ โครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากสถานีขนถ่ายมูลฝอยท่าแร้ง และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ โครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ ซึ่งโครงการนี้มีจุดประสงค์เดียวกันเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการทำลายมูลฝอยและเลิกการทิ้งกองขยะ ที่โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช เพื่อขจัดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน

5. ขั้นตอนการดำเนินงาน

ผู้รับผิดชอบดำเนินการ กองโรงงานกำจัดมูลฝอย

การดำเนินงาน เป็นการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ

วิธีการที่จะดำเนินการ ใช้วิธีการประกวดราคาให้เอกชนยื่นซองเสนอราคาจ้างเหมาตามแบบและรายการละเอียดที่ผ่านการเห็นชอบจากผู้บริหารกรุงเทพมหานครแล้ว โดยมีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นตามโครงการ 1,277,500,000.- บาท โดยมีขั้นตอนการทำงาน ดังนี้

รถขนมูลฝอยของกรุงเทพมหานครขนขยะมาส่งยังสถานีขยถ่ายมูลฝอย ซึ่งผู้รับจ้างเป็นผู้ก่อสร้างที่บริเวณที่ดินของกรุงเทพมหานคร ที่บริเวณโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช เขตประเวศ และผู้รับจ้างจะต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานซึ่งกรุงเทพมหานครจะเป็นผู้กำหนดตามแบบและรายการละเอียดให้มีสถานีขนถ่ายมูลฝอย ที่ดินสำหรับฝังกลบมูลฝอย เครื่องจักร เครื่องมืออุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ รวมทั้งวิธีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพและไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม หลังจากรับขยะแล้วจะนำขยะใส่รถบรรทุกของบริษัทนำไปฝังกลบยังที่ดินของผู้รับจ้าง ซึ่งรถบรรทุกดังกล่าวจะต้องเป็นแบบปกปิดมิดชิดป้องกันการร่วงหล่นของมูลฝอยและน้ำมูลฝอย ซึ่งผู้รับจ้างจะต้องเสนอรายละเอียด วิธีการและแผนการดำเนินงาน เพื่อป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งที่บริเวณสถานีขนถ่ายมูลฝอย การขนส่งมูลฝอยไปยังสถานที่ฝังกลบมูลฝอย และกำหนดให้ผู้รับจ้างขน

/- ขยะสด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขยะสดในแต่ละวันให้หมดสิ้นไม่มีขยะสดตกค้าง

ผู้รับจ้างดำเนินการฝังกลบมูลฝอยตามรายละเอียด สถานที่ฝังกลบ วิธีการฝังกลบ และความลึกในการฝังกลบ จำนวนที่ดินและผังที่ดิน และแผนการดำเนินการเกี่ยวกับการฝังกลบมูลฝอยที่เสนอต่อกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และหากที่ดินอยู่นอกเขตกรุงเทพมหานครจะต้องได้รับการอนุญาตจากจังหวัดเจ้าของท้องที่และหน่วยราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

- การขออนุมัติเงินประจำงวด — 1 – 31 ตุลาคม 2541
- ระยะเวลาจ้างเหมา 5 ปี — สิ้นสุดสัญญากรกฎาคม 2542

(ไม่รวมเวลาที่ผู้รับจ้างก่อสร้างสถานีขนถ่ายมูลฝอย)

6. ทรัพยากรที่โครงการต้องใช้

ทรัพยากรการลงทุน

- ค่าใช้จ่ายในการจ้างเหมาขนมูลฝอย 1,277,500,000.- บาท
- ระยะเวลาในการดำเนินการขน 5 ปี

7. แหล่งที่มาและการใช้จ่ายงบประมาณของโครงการ

แหล่งที่มาของงบประมาณ

/ จากงบประมาณของกรุงเทพมหานคร

จากเงินอุดหนุนของรัฐบาล

จากเงินกู้

จากแหล่งการเงินอื่น ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การใช้จ่ายงบประมาณของโครงการ

หมวดรายจ่าย	ปีงบประมาณ 2534-2541	ปีงบประมาณ 2542	ปีงบประมาณ -	รวม
หมวดรายจ่ายอื่น ค่าจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุชและนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ	784,800,000	239,294,000	-	1,024,094,000 (งบประมาณทั้งโครงการ 1,277,500,000)

8. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการ

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำเสีย กลิ่นเหม็น และความเดือดร้อนของประชาชน

9. การประเมินผล

เป็นการประเมินผลระหว่างการทำงานของทุกเดือนและสิ้นงวดงบประมาณ

วิธีการประเมินและติดตาม

- กระทำทุกเดือนโดยใช้แบบ ง.401 และแบบ ง.402 รายงานส่งกองงบประมาณ
- กระทำเป็นงวดโดยใช้แบบ ง.403 รายงานส่งกองงบประมาณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อมูลของโครงการ โครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขม และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ ไม่น้อยกว่า 1,500 ตัน/วัน

สำนักรักษาความสะอาด

กองโรงงานกำจัดมูลฝอย รหัสบัญชี

แผนงานรักษาความสะอาด รหัสหน่วยงาน

ประเภทโครงการ ใหม่ / ต่อเนื่อง รหัสโครงสร้าง

1. ความสำคัญและที่มาของโครงการ

เป็นโครงการที่กองโรงงานกำจัดมูลฝอย สำนักรักษาความสะอาด เสนอเพื่อพัฒนากรรมวิธีการกำจัดมูลฝอยให้ถูกสุขลักษณะ เพิ่มประสิทธิภาพและกำจัดปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเดิมโรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขมดำเนินการกำจัดขยะ 2 วิธีคือ เข้าโรงงานกำจัดมูลฝอยและทิ้งกองกลางแจ้ง ซึ่งวิธีแรกจะมีกากขยะซึ่งจะต้องนำไปทิ้ง ส่วนวิธีที่สองก็จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งจะต้องพยายามลดการทำลายวิธีนี้ให้น้อยลงจนหมดไปในที่สุด และได้มีมติผู้บริหารกรุงเทพมหานครได้ดำเนินการโครงการจัดทำสวนภูเขาที่บริเวณกองขยะโรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขม และไม่ให้รถเก็บขนมูลฝอยเข้าเทกองกลางแจ้ง จึงต้องดำเนินการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยไปฝังกลบ เป็นโครงการ ต่อเนื่องจากโครงการเดิม ซึ่งบริษัทกลุ่ม 79 จำกัด เป็นผู้รับจ้างขนมูลฝอยไปฝังกลบ ไม่น้อยกว่าวันละ 1,500 ตันในราคาตันละ 214.-บาท วงเงินจ้างเหมา 958,125,000.-บาท และจะสิ้นสุดสัญญาวันที่ 14 สิงหาคม 2544

2. วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเก็บขนมูลฝอยและทำลายมูลฝอยให้สามารถดำเนินการได้ปริมาณมาก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย

เป้าหมายของโครงการ จ้างเหมาเอกชนดำเนินการขนมูลฝอยและนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ ประมาณวันละไม่น้อยกว่า 1,500 ตัน โดยขนขยะสดที่รถเก็บขนมูลฝอยเข้าเทในแต่ละวันให้หมดไม่มีขยะสดตกค้างเป็นระยะเวลาขนมูลฝอย 5 ปี

3. ข้อจำกัดความเป็นไปได้ของโครงการ

หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการของผู้รับจ้างซึ่งกรุงเทพมหานครจะเป็นผู้กำหนดตามแบบและรายการละเอียดให้มีที่ดิน เครื่องจักร เครื่องมือ อุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ รวมทั้งวิธีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งจะเป็นเหตุให้กรุงเทพมหานครได้รับข้อร้องเรียนจากประชาชนทำให้อาจมีผู้รับจ้างเข้าประกวดราคาได้น้อยราย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. ความสัมพันธ์กับโครงการอื่น

เป็นโครงการที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันกับโครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุชและนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ โครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากสถานีขนถ่ายมูลฝอยท่าแร้ง และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ โครงการจ้างเหมา-เอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขม และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ ซึ่งโครงการนี้มีจุดประสงค์เดียวกันเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการทำลายมูลฝอยและเลิกการทิ้งกองขยะ ที่โรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขม เพื่อขจัดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน

5. ขั้นตอนการดำเนินงาน

ผู้รับผิดชอบดำเนินการ กองโรงงานกำจัดมูลฝอย

การดำเนินงาน เป็นการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขม และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ

วิธีการที่จะดำเนินการ ใช้วิธีการประกวดราคาให้เอกชนยื่นซองเสนอราคาจ้างเหมาตามแบบและรายการละเอียดที่ผ่านการเห็นชอบจากผู้บริหารกรุงเทพมหานครแล้ว โดยมีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นตามโครงการ 958,125,000.-บาท โดยมีขั้นตอนการทำงาน ดังนี้

รถขนมูลฝอยของกรุงเทพมหานครขนขยะมาส่งยังสถานีขยถ่ายมูลฝอย ซึ่งผู้รับจ้างเป็นผู้ก่อสร้างที่บริเวณที่ดินของกรุงเทพมหานคร ที่บริเวณโรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขม เขตหนองแขม และผู้รับจ้างจะต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานซึ่งกรุงเทพมหานครจะเป็นผู้กำหนดตามแบบและรายการละเอียดให้มีสถานีขนถ่ายมูลฝอย ที่ดินสำหรับฝังกลบมูลฝอย เครื่องจักร เครื่องมืออุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ รวมทั้งวิธีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพและไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม หลังจากรับขยะแล้วจะนำขยะใส่รถบรรทุกของบริษัทนำไปฝังกลบยังที่ดินของผู้รับจ้าง ซึ่งรถบรรทุกดังกล่าวจะต้องเป็นแบบปกปิดมิดชิดป้องกันการร่วงหล่นของมูลฝอยและน้ำมูลฝอย ซึ่งผู้รับจ้างจะต้องเสนอรายละเอียด วิธีการและแผนการดำเนินงาน เพื่อป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งที่บริเวณสถานีขนถ่ายมูลฝอย การขนส่งมูลฝอยไปยังสถานที่ฝังกลบมูลฝอย และกำหนดให้ผู้รับจ้างขน

/- ขยะสด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขยะสดในแต่ละวันให้หมดสิ้นไม่มีขยะสดตกค้าง

ผู้รับจ้างดำเนินการฝังกลบมูลฝอยตามรายละเอียด สถานที่ฝังกลบ วิธีการฝังกลบ และความลึกในการฝังกลบ จำนวนที่ดินและผังที่ดิน และแผนการดำเนินการเกี่ยวกับการฝังกลบมูลฝอยที่เสนอต่อกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และหากที่ดินอยู่นอกเขตกรุงเทพมหานครจะต้องได้รับการอนุญาตจากจังหวัดเจ้าของท้องที่และหน่วยราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

- การขออนุมัติเงินประจำงวด 1 - 31 ตุลาคม 2541
- ระยะเวลาขนมูลฝอย 5 ปี สิ้นสุดสัญญาวันที่ 14 สิงหาคม 2544

6. ทรัพยากรที่โครงการต้องใช้

ทรัพยากรการลงทุน

- ค่าใช้จ่ายในการจ้างเหมาขนมูลฝอย 958,125,000.-บาท
- ระยะเวลาในการดำเนินการ 5 ปี

7. แหล่งที่มาและการใช้จ่ายงบประมาณของโครงการ

แหล่งที่มาของงบประมาณ

/ จากงบประมาณของกรุงเทพมหานคร

จากเงินอุดหนุนของรัฐบาล

จากเงินกู้

จากแหล่งการเงินอื่น ๆ

/- การใช้จ่าย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การใช้จ่ายงบประมาณของโครงการ

หมวดรายจ่าย	ปีงบประมาณ 2536 - ~~2540~~ 2541	ปีงบประมาณ ~~2541~~ 2542	ปีงบประมาณ ~~2542-2544~~ 2543-2546	รวม
หมวดรายจ่ายอื่น ค่าจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขมและนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ	~~729,004,500~~ 626,517,000	~~234,330,000~~ 179,653,000	- ~~151,955,000~~	~~963,334,500~~ - ~~958,125,000~~ (ยังไม่ได้ลงนาม) 958,125,000

8. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการ

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำเสีย กลิ่นเหม็น และความเดือดร้อนของประชาชน

9. การประเมินผล

เป็นการประเมินผลระหว่างการดำเนินงานของทุกเดือนและสิ้นงวดงบประมาณ

วิธีการประเมินและติดตาม

- กระทำทุกเดือนโดยใช้แบบ ง.401 และแบบ ง.402 รายงานส่งกองงบประมาณ
- กระทำเป็นงวดโดยใช้แบบ ง.403 รายงานส่งกองงบประมาณ

ลงชื่อ ผู้เสนอโครงการ

ลงชื่อ ผู้อนุมัติโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อมูลของโครงการ โครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากที่ดินของกรุงเทพมหานครแขวงท่าแร้ง เขตบางเขน และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ ไม่น้อยกว่าวันละ 1,500 ตัน

สำนักรักษาความสะอาด

กองโรงงานกำจัดมูลฝอย รหัสบัญชี

แผนงานรักษาความสะอาด รหัสหน่วยงาน

ประเภทโครงการ ใหม่ / ต่อเนื่อง รหัสโครงสร้าง

1. ความสำคัญและที่มาของโครงการ

เป็นโครงการที่กองโรงงานกำจัดมูลฝอย สำนักรักษาความสะอาด เสนอเพื่อพัฒนากรรมวิธีการกำจัดมูลฝอยให้ถูกสุขลักษณะ เพิ่มประสิทธิภาพและกำจัดปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก กรุงเทพมหานครได้จ้างเหมาบริษัท วัสดุภัณฑ์ธุรกิจ จำกัด ขนมูลฝอยจากสถานีขนถ่ายมูลฝอยท่าแร้ง เขตบางเขน และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะที่ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ไม่น้อยกว่าวันละ 1,500 ตัน ในราคาตันละ 173.- บาท งบประมาณทั้งสิ้น 958,125,000 บาท ซึ่งจะสิ้นสุดสัญญาวันที่ 30 พฤศจิกายน 2539 เนื่องจากงบประมาณในการจ้างเหมายังคงมีเหลืออีก ดังนั้นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครได้โปรดอนุมัติให้ขยายเวลาจ้างเหมาออกไปอีกภายในวงเงินที่เหลืออยู่ หรือภายในวันที่ 30 พฤษภาคม 2543 แล้วแต่ว่าอย่างใดจะถึงกำหนดก่อน

2. วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเก็บขนมูลฝอยและทำลายมูลฝอยให้สามารถดำเนินการได้ปริมาณมาก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย

เป้าหมายของโครงการ จ้างเหมาเอกชนดำเนินการขนมูลฝอยและนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ ประมาณวันละไม่น้อยกว่า 1,500 ตัน โดยขนขยะสดที่รถเก็บขนมูลฝอยเข้าเทในแต่ละวันให้หมดไม่มีขยะสดตกค้าง

3. ข้อจำกัดความเป็นไปได้ของโครงการ

หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการของผู้รับจ้างซึ่งกรุงเทพมหานครจะเป็นผู้กำหนดตามแบบและรายการละเอียดให้มีที่ดิน เครื่องจักร เครื่องมือ อุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ รวมทั้งวิธีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งจะเป็นเหตุให้กรุงเทพมหานครได้รับข้อร้องเรียนจากประชาชนทำให้อาจมีผู้รับจ้างเข้าประกวดราคาได้น้อยราย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

/- 4. ความ

4. ความสัมพันธ์กับโครงการอื่น

เป็นโครงการที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันกับโครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุชและนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ โครงการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากโรงงานกำจัดมูลฝอยหนองแขม และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ ซึ่งโครงการนี้มีจุดประสงค์เดียวกันเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการทำลายมูลฝอยและเลิกการทิ้งกองขยะกลางแจ้ง เพื่อขจัดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน

5. ขั้นตอนการดำเนินงาน

ผู้รับผิดชอบดำเนินการ กองโรงงานกำจัดมูลฝอย

การดำเนินงาน เป็นการจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากสถานีขนถ่ายมูลฝอยท่าแร้ง เขตบางเขน และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ

วิธีการที่จะดำเนินการ ใช้วิธีการประกวดราคาให้เอกชนยื่นซองเสนอราคาจ้างเหมาตามแบบและรายการละเอียดที่ผ่านการเห็นชอบจากผู้บริหารกรุงเทพมหานครแล้ว โดยมีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นตามโครงการ 958,125,000.-บาท โดยมีขั้นตอนการทำงานดังนี้

รถขนมูลฝอยของกรุงเทพมหานครขนขยะมาส่งยังสถานีขยถ่ายมูลฝอยของกรุงเทพมหานคร ที่ท่าแร้ง เขตบางเขน และผู้รับจ้างจะต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานซึ่งกรุงเทพมหานครจะเป็นผู้กำหนดตามแบบและรายการละเอียดให้มีที่ดินสำหรับผงกลบมูลฝอย เครื่องจักร เครื่องมือ อุปกรณ์ และเจ้าหน้าที่ รวมทั้งวิธีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพและไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม หลังจากรับขยะแล้วจะนำขยะใส่รถบรรทุกของบริษัทนำไปฝังกลบยังที่ดินของผู้รับจ้าง ซึ่งรถบรรทุกดังกล่าวจะต้องเป็นแบบปกปิดมิดชิดป้องกันการร่วงหล่นของมูลฝอยและน้ำมูลฝอย ซึ่งผู้รับจ้างจะต้องเสนอรายละเอียด วิธีการและแผนการดำเนินงาน เพื่อป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งที่บริเวณสถานีขนถ่ายมูลฝอย การขนส่งมูลฝอยไปยังสถานที่ฝังกลบมูลฝอย และกำหนดให้ผู้รับจ้างขนขยะสดในแต่ละวันให้หมดสิ้นไม่มีขยะสดตกค้าง

/- ผู้รับจ้าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้รับจ้างดำเนินการฝังกลบมูลฝอยตามรายละเอียด สถานที่ฝังกลบ วิธีการฝังกลบ และความลึกในการฝังกลบ จำนวนที่ดินและผังที่ดิน และแผนการดำเนินการเกี่ยวกับการฝังกลบมูลฝอยที่เสนอต่อกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และหากที่ดินอยู่นอกเขตกรุงเทพมหานครจะต้องได้รับการอนุญาตจากจังหวัดเจ้าของท้องที่และหน่วยราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

- การขออนุมัติเงินประจำงวด 1 - 31 ตุลาคม 2541
- ระยะเวลาจ้างเหมาขนมูลฝอย 5 ปี สิ้นสุดสัญญา 30 พฤษภาคม 2543

6. ทรัพยากรที่โครงการต้องใช้

ทรัพยากรการลงทุน

- ค่าใช้จ่ายในการจ้างเหมาขนมูลฝอย 958,125,000.-บาท

7. แหล่งที่มาและการใช้จ่ายงบประมาณของโครงการ

แหล่งที่มาของงบประมาณ

/ จากงบประมาณของกรุงเทพมหานคร

จากเงินอุดหนุนของรัฐบาล

จากเงินกู้

จากแหล่งการเงินอื่น ๆ

/- การใช้จ่าย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การใช้จ่ายงบประมาณของโครงการ

หมวดรายจ่าย	ปีงบประมาณ 2533 - 2541	ปีงบประมาณ 2542	ปีงบประมาณ 2543	รวม
หมวดรายจ่ายอื่น				
ค่าจ้างเหมาเอกชนขนมูลฝอยจากสถานีขนถ่ายมูลฝอยท่าแร้ง เขตบางเขน และนำไปทำลายโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ	813,540,000	164,177,000	19,592,000	958,125,000

8. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการ

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำเสีย กลิ่นเหม็น และความเดือดร้อนของประชาชน

9. การประเมินผล

เป็นการประเมินผลระหว่างการทำงานของทุกเดือนและสิ้นงวดงบประมาณ

วิธีการประเมินและติดตาม

- กระทำทุกเดือนโดยใช้แบบ ง.401 และแบบ ง.402 รายงานส่งกองงบประมาณ
- กระทำเป็นงวดโดยใช้แบบ ง.403 รายงานส่งกองงบประมาณ

ลงชื่อ ผู้เสนอโครงการ

ลงชื่อ ผู้อนุมัติโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ ง
รายละเอียดของโครงการกำจัดมูลฝอยที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช ของกรุงเทพมหานคร

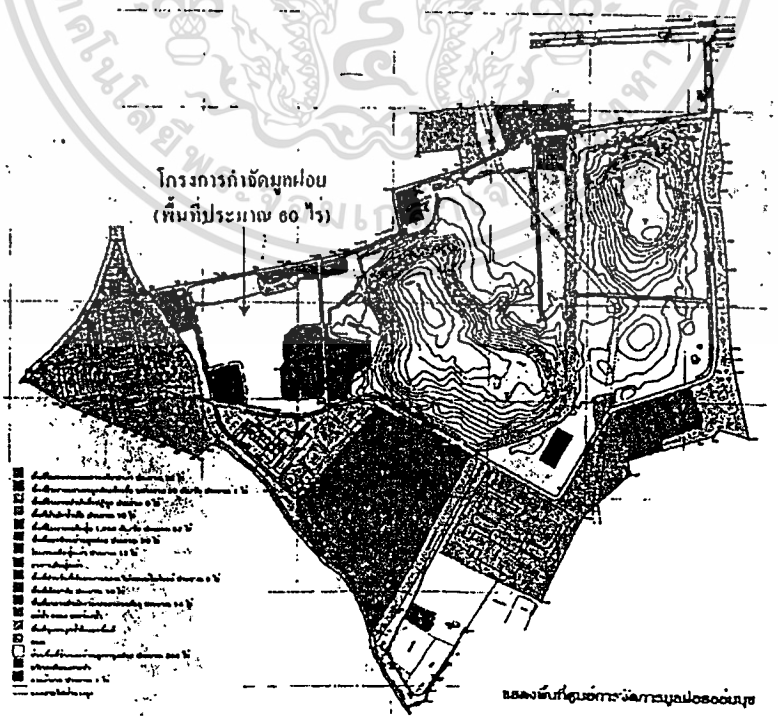
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รายละเอียดของโครงการกำจัดมูลฝอย ที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุชของกรุงเทพมหานคร

2.1 ที่ตั้งโครงการ

โครงการกำจัดมูลฝอยแบบผสมผสานของกรุงเทพมหานครตั้งอยู่ในพื้นที่ของโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช ซอยอ่อนนุช 86 ถนนอ่อนนุช แขวงประเวศ กรุงเทพฯ ครอบคลุมเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 580 ไร่ โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุชตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกและห่างจากสำนักงานเขตประเวศประมาณ 500 เมตร มีระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ถนน ประปา ไฟฟ้า และอื่นๆ จึงทำให้เป็นแหล่งชุมชนที่หนาแน่น

สภาพพื้นที่เดิมเคยใช้เป็นพื้นที่ฝังกลบมูลฝอยมาเป็นเวลานาน บางพื้นที่จะเป็นภูเขาขยะ ส่วนพื้นที่ที่เหลือเป็นพื้นที่ใช้สอยในด้านอื่นๆ ได้แก่ อาคารที่ทำการ โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เตาเผามูลฝอยติดเชื้อ แฟลตพักอาศัย โรงงานบำบัด 1 และโรงงานกำจัดสิ่งปฏิกูล

แสดงแผนผังที่ตั้งของโครงการกำจัดมูลฝอยแบบผสมผสาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่ของโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุชมีความเหมาะสมในการนำมาดำเนินการโครงการกำจัดมูลฝอยแบบผสมผสานเนื่องจากเป็นพื้นที่เดิมที่จัดไว้เพื่อรองรับและจัดการขยะโดยเฉพาะ นอกจากนี้เส้นทางการขนส่งขยะมายังโรงงานกำจัดขยะแห่งนี้ได้มีการจัดไว้แล้วอย่างดีที่ระดับหนึ่ง พร้อมกันนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็ได้ทราบถึงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังนั้นการวางแผนการจัดการจราจรสำหรับการขนส่งขยะที่จะเพิ่มขึ้นจากโครงการนี้ในอนาคตจึงมีความง่ายขึ้น และมีความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาได้จริงมากกว่าเป็นเพียงหลักการ ข้อดีอีกข้อหนึ่งคือเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ถนน ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับโครงการจึงมีพร้อม หากปริมาณที่ต้องการใช้ไม่เพียงพอก็สามารถติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอใช้บริการที่เพิ่มขึ้นได้ง่ายและสะดวก

2.2 ความพร้อมในการดำเนินงานตามโครงการ

โครงการก่อสร้างโรงงานกำจัดมูลฝอยแบบผสมผสาน กรุงเทพมหานครได้เสนอขออนุมัติเงินกู้จากต่างประเทศดอกเบี้ยต่ำ และมีการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องเสร็จเรียบร้อยแล้วกล่าวคือ

1. ได้มีการดำเนินการจ้างบริษัทที่ปรึกษาเพื่อศึกษาความเหมาะสมของโครงการ (Feasibility Study) เสร็จเรียบร้อยแล้ว
2. ได้ดำเนินการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม รายงานมาตรการป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขณะนี้ได้นำเสนอสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไปแล้ว
3. ได้จัดทำขอบเขตการจ้างเหมา และเอกสารประกวดราคาในรูปแบบ Turn– key เสร็จเรียบร้อยแล้ว
4. ได้มีการศึกษาและจัดทำประมาณค่าก่อสร้างตามโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้ว

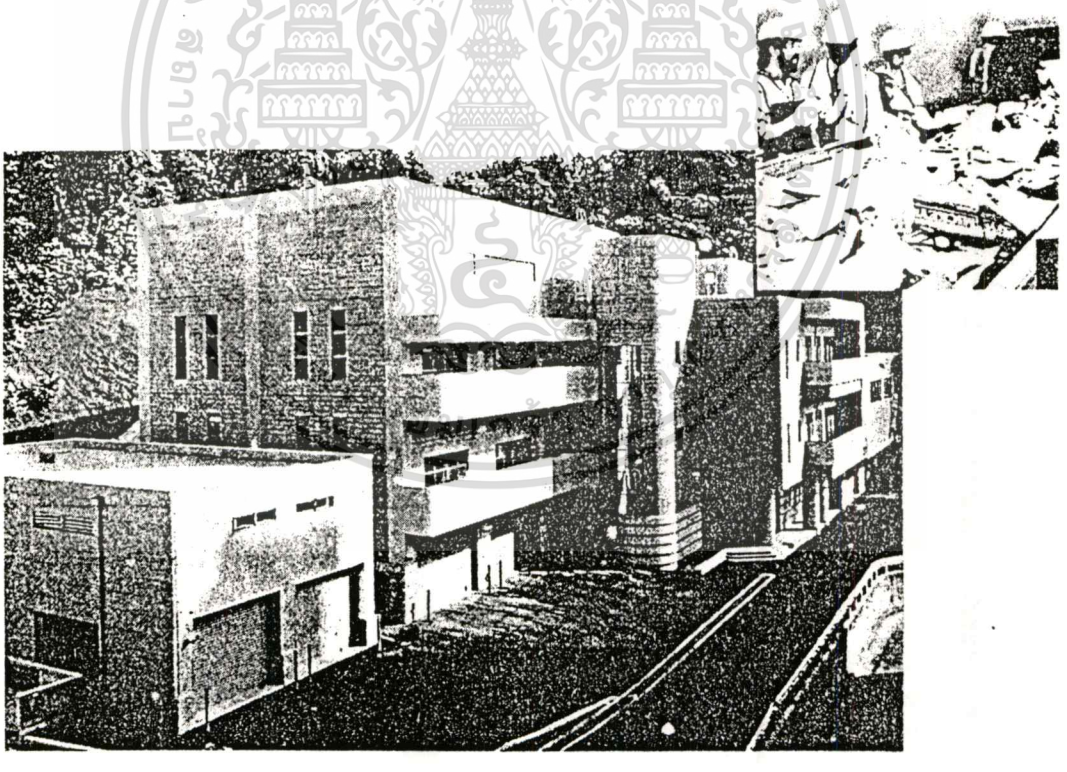
2.3 ลักษณะทั่วไปของโครงการ

โครงการกำจัดมูลฝอยแบบผสมผสานที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุชจะสามารถกำจัดมูลฝอยได้วันละ 2,000 ตัน จะประกอบด้วยระบบย่อย 3 ระบบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. โรงงานแยกขยะ (Sorting)

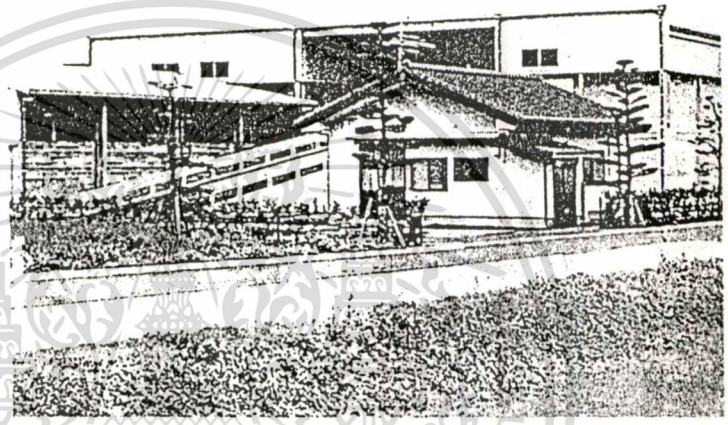
จะสามารถแยกขยะได้วันละ 2,000 ตัน การแยกขยะจะทำโดยเครื่องจักรกลและแรงงานคน ระบบจะเริ่มจากขยะจะถูกส่งมาที่อาคารรับขยะที่มีสายพานส่งขยะไปยังเครื่องแยกขยะ (Screener) เพื่อทำการแยกขยะตามขนาด ขยะที่มีขนาดเล็กมากจะถูกนำไปฝังกลบที่ลานฝังกลบ ขยะที่มีขนาดใหญ่กว่าจะผ่านไปบนสายพานเพื่อส่งต่อไปทำการแยกอีกครั้งโดยอาศัยแรงงานคน ขยะที่เป็นประโยชน์จะถูกแยกออกและนำกลับมาใช้ได้ใหม่และขยะส่วนที่เหลือที่มีขนาดใหญ่จะถูกผ่านต่อไปยังเครื่องแยกโลหะและนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) ส่วนที่เหลือจะทำการแยกส่วนที่เป็นอินทรียสารออกจากอนินทรียสาร โดยขยะที่เป็นอินทรียสารจะถูกส่งไปย่อยเพื่อทำให้ขนาดเล็กก่อนส่งเข้าโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ สำหรับขยะอนินทรีย์ที่มีขนาดใหญ่มากจะผ่านเข้าเครื่องย่อยขนาดเช่นกัน โดยขยะที่เผาได้จะถูกส่งเข้าโรงเผาขยะ ส่วนที่เผาไม่ได้จะถูกส่งต่อไปยังศูนย์ฝังกลบ

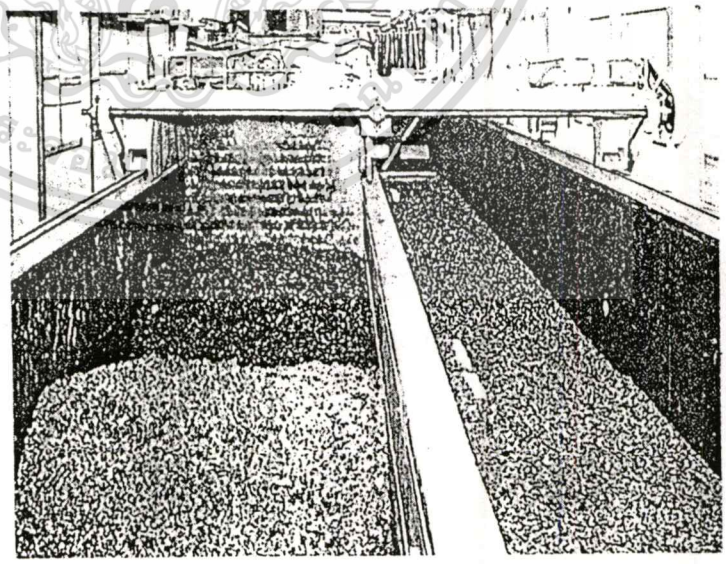
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. โรงงานปุ๋ยอินทรีย์ (Composting)

เป็นโรงงานขนาดรับมูลฝอยได้ 800 ตันต่อวัน ขยะอินทรีย์ที่ผ่านการแยกจากระบบแยกขยะจะผ่านเข้าสู่โรงงานปุ๋ยอินทรีย์โดยสายพาน เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการผลิตปุ๋ยที่ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ ขั้นตอนการหมัก ซึ่งเป็นระบบปิดเพื่อให้เกิดการหมักเร็ว ใช้อุณหภูมิอยู่ในช่วง 40-50°C มูลฝอยอินทรีย์จะมีการย่อยสลายอย่างรวดเร็วภายในอุปกรณ์ถังหมักขนาดใหญ่ที่ใช้เครื่องจักรกลเข้ามาช่วยในการกลับมูลฝอยขบวนการหมักด้วยเครื่องจักรกลนี้จะใช้เวลาในการหมักสั้นและเกิดกลิ่นน้อย จากนั้นปุ๋ยที่ผ่านการหมักจะเข้ามาสู่ขั้นตอนที่สองคือขั้นตอนการบ่มที่จะกระทำในโรงงานที่เป็นระบบปิดมีการควบคุมระบบระบายอากาศภายใน อากาศที่มีกลิ่นจากโรงงานก่อนจะระบายออกภายนอกจะผ่านระบบการกรองกลิ่นด้วยไบโอฟิวเตอร์ (Biofilter) ซึ่งเป็นการกำจัดกลิ่นโดยใช้ขบวนการทางชีวภาพเพื่อให้มั่นใจว่ากลิ่นที่เกิดขึ้นจากขบวนการหมักและบ่มจะไม่รบกวนชุมชน หลังจากนั้นปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากขบวนการจะถูกนำไปผ่านเครื่องร่อนแยก (Screening) เพื่อให้ได้ปุ๋ยหมักที่มีความละเอียดบรรจุถุงขายเป็นปุ๋ยให้แก่โรงเพาะชำกล้าไม้หรือเพื่อการแต่งสวน กากที่เหลือจากขบวนการผลิตปุ๋ยจะส่งเข้าเผาในเตาเผา ไม่มีการกองไว้ในโรงงานปุ๋ยอีก

โรงงานปุ๋ยอินทรีย์

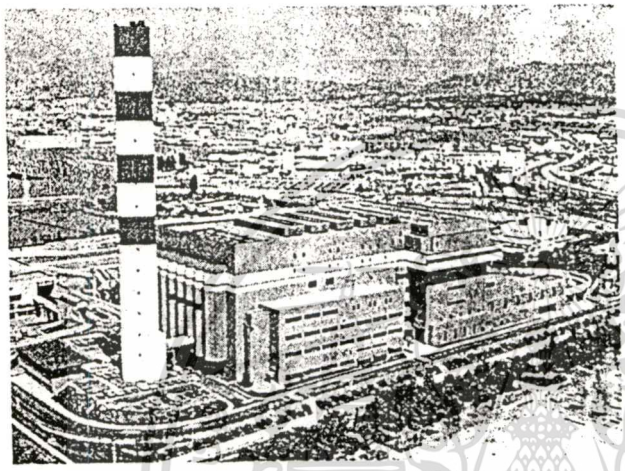

ปุ๋ยที่ได้จากโรงงานปุ๋ยอินทรีย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. โรงงานเตาเผาขยะ (Incinerator)

โรงงานเตาเผาขยะจะประกอบด้วย เตาเผาขยะขนาด 450 ตันต่อวัน จำนวน 3 เตารวม 1,350 ตันต่อวัน โดยจะมีโรงงานคัดแยกขยะ ขั้นตอนการทำงานเริ่มจากเมื่อรถขนมูลฝอยเข้าโรงงานจะผ่านเครื่องชั่งน้ำหนักอัตโนมัติ และแล่นไปบนถนนลาดยางเพื่อเทมูลฝอยในที่รับมูลฝอยสูง +12 เมตร มีประตูปิดเปิดได้ แต่ละแห่งจะออกแบบให้มี 2 ประตู เพื่อรับมูลฝอยในปริมาณมาก จากนั้นปั้นจั่นจะคีบมูลฝอยใส่ลงในกรวยรับมูลฝอยของเตาเผาแต่ละเตาแล้วเผามูลฝอย ไอน้ำที่เกิดขึ้นจะถูกนำไปหมุนเครื่องผลิตไฟฟ้า ขี้เถ้าที่เหลือจะถูกลำเลียงออกและเก็บรวมไว้ในบ่อรับเถ้า ไอเสียจะถูกบำบัดเพื่อแยกเอาสารพิษและฝุ่นละอองออกโดยกระบวนการทางเคมีและฟิสิกส์และทำให้เย็นลงก่อนปล่อยออกทางปล่อง พลังงานส่วนเกินซึ่งเกิดจากเครื่องผลิตไฟฟ้ากังหันไอน้ำจะถูกส่งเข้าสู่ระบบจ่ายไฟฟ้าเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ อื่น ๆ

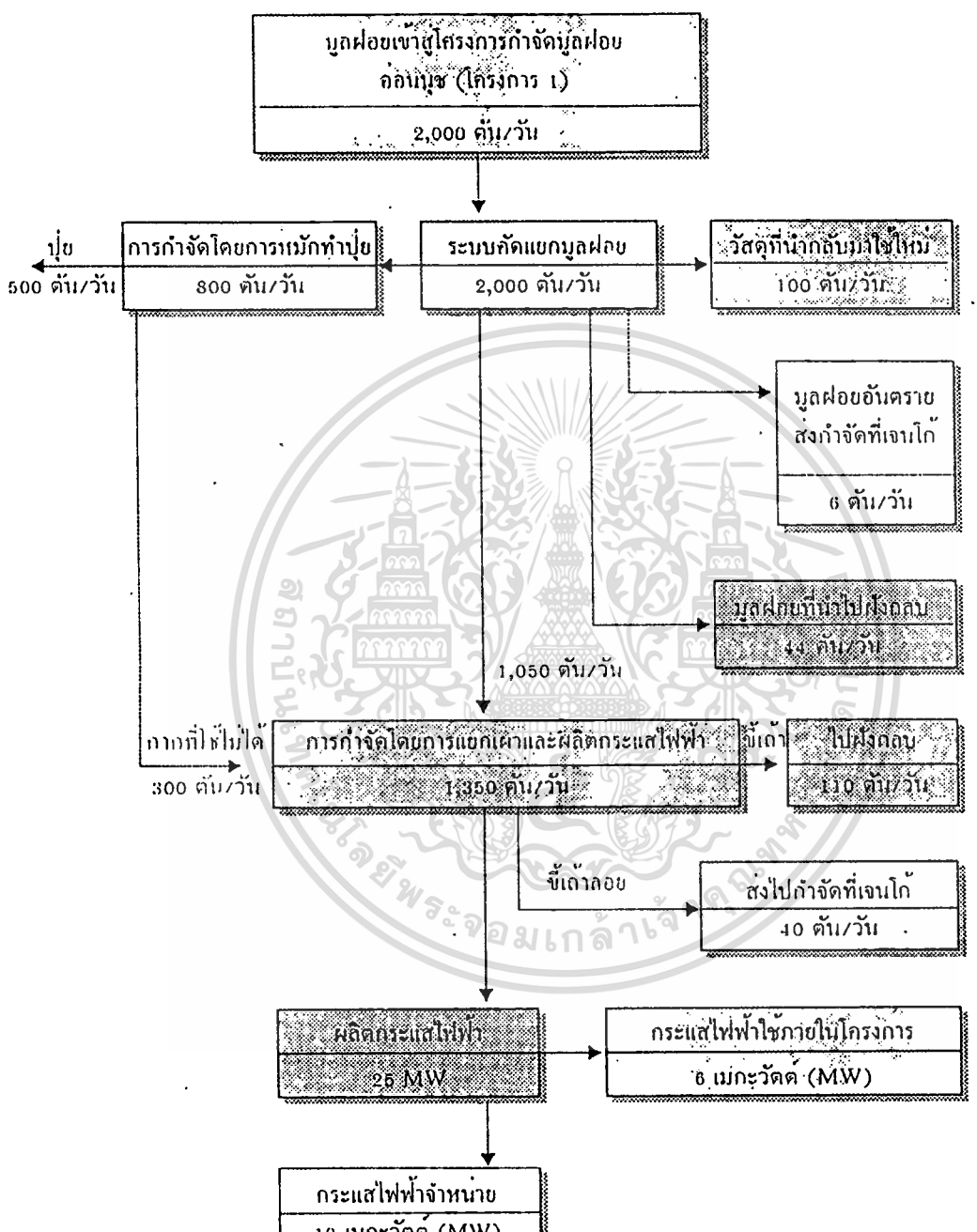
โรงงานเตาเผามูลฝอยในต่างประเทศ

แสดงประเภทระบบกำจัดมูลฝอยของโครงการกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช
(ขีดความสามารถในการรับมูลฝอย 2,000 ตัน/วัน)

ชนิดของโรงงาน	จำนวนโรงงาน	ขนาดของระบบ
โรงงานคัดแยกมูลฝอย	1	2,000 ตัน/วัน
โรงงานเตาเผามูลฝอย	1	1,350 ตัน/วัน (ขนาดเตาเผา 450 ตัน/วัน จำนวน 3 เตา)
โรงงานปุ๋ยอินทรีย์	1	800 ตัน/วัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบของโครงการกำจัดมูลฝอย
(ขีดความสามารถในการรับมูลฝอย 2,000 ตัน/วัน)

แสดงความสัมพันธ์ของระบบกำจัดต่างๆตามโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่อนุญาตให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ จ
ตัวอย่างแบบสอบถามผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณกองขยะอ่อนนุช

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสัมภาษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ชุมชนบริเวณโรงกำจัดขยะอ่อนนุช
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตเรื่อง
การศึกษาผลกระทบของกระบวนการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิต
ของผู้ที่อยู่ในเศรษฐกิจแรงงานนอกระบบของเมือง

Part I ข้อมูลทั่วไปด้านสังคม

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ :..... *วันที่*.....

ที่อยู่ :.....

1.เพศ ❑ *ชาย* ❑ *หญิง*

2.อายุ..... ปี

3.ระดับการศึกษา ❑ *ไม่ได้เรียนเลย* ❑ *เรียนต่ำกว่า ป.4* ❑ *เรียนจบ ป.4* ❑ *เรียนจบ ป.5-7*
❑ *เรียนจบ ม .ต้น* ❑ *เรียนจบม.ปลาย* ❑ *อื่นๆ (ระบุ)*.....

4.สถานภาพการสมรส ❑ *โสด* ❑ *สมรส+อยู่ด้วยกัน* ❑ *แยกกันอยู่* ❑ *หย่า, เลิก*

5.ภายในบ้านอยู่รวมกัน ❑ *ครอบครัวเดียว* ❑ *2 ครอบครัว* ❑ *3 ครอบครัว* ❑ *> 3 ครอบครัว*

6.จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ประจำ.....คน ที่ไม่อยู่ประจำ.....คน

* สมาชิกที่ทำงานมีรายได้.....คน

ทำงานบ้าน .....คน (ทำงานบ้านอย่างเดียว หรือช่วยงานในอาชีพอื่นๆ บ้าง)

ว่างงาน .....คน

กำลังเรียน .....คน

เด็กในบ้าน .....คน

คนแก่ในบ้าน .....คน

7.ภูมิลำเนาเดิม ❑ *ต่างจังหวัด* ❑ *กรุงเทพฯ*

8.ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ใน กรุงเทพฯ จนถึงปัจจุบัน.:..... ปี

9.เหตุผลที่ย้ายเข้ามากรุงเทพฯ

❑ เพื่อหางานทำ ❑ ย้ายตามคู่สมรส /ครอบครัว

❑ อยู่ในช่วงว่างจากการทำเกษตรกรรม (ตอบต่อไปในข้อ 10) ❑ อื่นๆ.....

10. ท่านเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ ปีละ.....ครั้ง ครั้งละ.....เดือน ช่วงเดือน.....

11. สถานที่อยู่อาศัยก่อนมาอยู่ในชุมชนนี้.....

12. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้.....*ปี*

13. สาเหตุที่ย้ายมาอยู่ในชุมชนนี้ คือ.....

14. ที่ผ่านมาท่านเคยถูกไล่ที่บ้างหรือไม่

❑ *ไม่เคย* ❑ *เคย.....ครั้ง (ระบุ)*..... ❑ กำลังอยู่ระหว่างการถูกไล่ที่

15. ลักษณะของที่อยู่อาศัย ❑ ถาวร ❑ ชั่วคราว

15.1 กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย (บ้าน) ❑ เจ้าของ ❑ เช่า ❑ อาศัย

15.2 กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย (ที่ดิน) ❑ เจ้าของ ❑ เช่า ❑ อาศัย ❑ บุกรุก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Part II. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

16.อาชีพ และรายได้ของครัวเรือน

- หัวหน้าครอบครัว *อาชีพ*..... *รายได้*.....*บาท/เดือน*
- สมาชิก..... *อาชีพ*..... *รายได้*.....*บาท/เดือน*
- สมาชิก..... *อาชีพ*..... *รายได้*.....*บาท/เดือน*
- สมาชิก..... *อาชีพ*..... *รายได้*.....*บาท/เดือน*

รวมผู้มีรายได้ในครัวเรือน.....คน รวมรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน.....บาท/เดือน

17.รายจ่ายของครัวเรือน

- ❑ ค่าเช่าบ้าน / ที่ดิน.....บาท /เดือน
- ❑ ค่าน้ำ.....บาท /เดือน
- ❑ ค่าไฟฟ้า.....บาท /เดือน
- ❑ ค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายประจำวัน.....บาท /เดือน
- ❑ จ่ายเงินกู้/ แชร์/ ผ่อนของ.....จำนวนเงิน.....*บาท/เดือน*
- ❑ รายจ่ายอื่นๆ.....บาท/เดือน

(เช่น การบันเทิง ,การศึกษา, รักษาพยาบาล เป็นต้น)

รวมรายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือนประมาณ.....บาท/เดือน

18. รายได้ดังกล่าวพอเพียงใช้จ่ายในครอบครัวหรือไม่

❑ พอ ❑ ไม่พอ ❑ เหลือเก็บ

19. หากรายได้ในแต่ละเดือนไม่เพียงพอ ท่านทำอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ❑ หยิบยืมเพื่อนบ้าน (ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย) ❑ จำนำของ
- ❑ กู้ยืม.....เสียดอกเบี้ยร้อยละ.....ต่อวัน/ต่อเดือน ❑ ซื้อของเชื่อ
- ❑ ลดค่าใช้จ่ายโดย..... ❑ หารายได้เสริมโดย.....

20. ภาวะหนี้สินในครัวเรือนในปัจจุบัน (เงินกู้/ ผ่อนของ/ เล่นแชร์)

❑ ไม่มี ❑ มี

กู้เพื่อ	กู้จาก	จำนวนเงินกู้	อัตราดอกเบี้ย
.....	.....	.....	.....

21. ภายในครอบครัวมีการฝากออมเงินบ้างหรือไม่

❑ มีเงินฝาก โดยนำเงินไปฝากที่ ❑ ธนาคาร ❑ สหกรณ์

❑ ไม่มี

22. ท่านซ่อมแซม และปรับปรุงสภาพบ้าน เมื่อใด

❑ ทันทีที่ชำรุด โดยอาศัยเงินจาก ❑ เงินของตัวเอง ❑ กู้ยืมจาก.....

❑ ทนอยู่ไปก่อนจนกว่าจะมีเงินเหลือพอซ่อมบ้าน

❑ พยายามหาวัสดุเหลือใช้ที่ไม่ต้องเสียเงิน มาซ่อมแซม

❑ ไม่เคยซ่อมแซมบ้านเลย เพราะ.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Part III. ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมกายภาพ

23. ลักษณะทางกายภาพของบ้าน

❑ บ้านไม้ชั้นเดียว ❑ บ้านไม้สองชั้น ❑ บ้านสร้างจากวัสดุเหลือใช้ ❑ อื่นๆ.....

24.บ้านของท่านมีส้วมซึมใช้หรือไม่

❑ มี ❑ ไม่มี ปัจจุบันใช้ส้วม.....

25.การระบายน้ำที่ใช้แล้วจากการอาบ ซักล้าง

❑ ปล่อยให้ไหลซึมลงดิน (รอบๆบ้าน) ❑ ระบายลงแหล่งน้ำสาธารณะ

❑ ระบายลงทางระบายน้ำสาธารณะ ❑ ระบายลงทางน้ำของชุมชน

❑ อื่นๆ.....

26.การใช้น้ำประปา

❑ มีมิเตอร์เอง ❑ ซื้อต่อจากบ้านอื่นราคา.....บาท/หน่วย ❑ อื่นๆ.....

27.การใช้ไฟฟ้า

❑ มีมิเตอร์เอง ❑ ซื้อต่อจากบ้านอื่นราคา.....บาท/หน่วย ❑ อื่นๆ.....

28.แหล่งของน้ำที่ใช้ในการบริโภค ได้แก่

❑ น้ำประปา ❑ น้ำฝน ❑ ซื้อน้ำขวด ประมาณเดือนละ.....บาท ❑ อื่นๆ.....

29.หากสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย จะไปรับการรักษาที่

❑ โรงพยาบาลรัฐ ❑ ศูนย์บริการสาธารณสุข กทม. ❑ โรงพยาบาลเอกชน ❑ คลินิก

❑ หาซื้อยามาทานเอง ❑ ไม่ได้รักษา ปล่อยให้หายเอง ❑ อื่นๆ.....

30.ส่วนใหญ่ภายในบ้านป่วยเป็นโรคเกี่ยวกับอะไร

❑ ไข้-หวัด ❑ เกี่ยวกับทางเดินหายใจ (เช่นหอบ หืด) ❑ อื่นๆ.....

❑ ท้องร่วง-ท้องเสีย ❑ เกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร (เช่น กระเพาะ ลำไส้อักเสบ)

Part IV. ข้อมูลด้านสังคมของชุมชน

31.ที่ผ่านมาภายในชุมชนของท่านมีการประชุมลูกบ้านบ้างหรือไม่

❑ ไม่มี

❑ มี ปีละ.....ครั้ง ส่วนใหญ่เป็นการประชุมเกี่ยวกับ.....

31.ชุมชนมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี หรือกิจกรรมพัฒนาชุมชนบ้างหรือไม่

❑ ไม่มี ❑ มี

32.สมาชิกในครอบครัวของท่าน ได้เข้าร่วมการประชุมลูกบ้าน หรือกิจกรรมของชุมชนอย่างไร

❑ ประจำ ❑ นานๆ ครั้ง ❑ ไม่เคยร่วม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Part V. ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ(เกี่ยวกับขยะ)

1. ท่านเคยประกอบอาชีพเก็บ/ขายขยะที่หัวกองหรือไม่

❑ ไม่เคย (ข้ามไปตอบข้อ 5) ❑ *เคย ทำอาชีพนี้นาน.....ปี รายได้เฉลี่ย..... บาท/วัน*

2. ภายในครัวเรือนมีผู้ประกอบอาชีพเก็บ/ขาย ขยะที่หัวกอง.....คน

3. ก่อนที่จะมาทำอาชีพเก็บ/ขายขยะที่หัวกอง ท่านมีอาชีพ.....

4. ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง ยกเลิกการเทขยะที่หัวกอง ท่านเป็นอย่างไร

❑ ว่างงานอยู่ เป็นระยะเวลา.....เดือน ❑ หางานใหม่ทำได้ทันที.....

5. ปัจจุบันประกอบอาชีพ.....(หากไม่ได้ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับขยะ ข้ามไปตอบข้อ34)

6. ลักษณะของงานที่ทำ

❑ คุ้ยขยะในโรงขนถ่ายของกทม. ❑ พนักงานคัดแยกขยะท้ายรถ ❑ พนักงานขับรถขยะของกทม.

❑ คุ้ยขยะจากถังขยะข้างถนน ❑ รับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้าน ❑ อื่นๆ(ระบุ).....

7. ท่านมีอาชีพใดมาก่อนที่จะทำอาชีพนี้

❑ รับจ้าง..... ❑ ค้าขาย..... ❑ ว่างงาน, อยู่บ้านเฉยๆ

❑ คุ้นขยะที่หัวกอง ❑ อื่นๆ.....

8. ในปัจจุบันท่านมีสมาชิกในครอบครัวทำงานเกี่ยวกับการเก็บหรือขายขยะ เหล่านี้หรือไม่

❑ ไม่มี ❑ มี ได้แก่.....ลักษณะงานที่ทำ.....

9. ท่านทำงานนี้มานาน :..... ปี

10. ท่านเข้าทำงานนี้ได้อย่างไร.....

11. เพราะเหตุใดจึงเปลี่ยนมาทำอาชีพนี้:

❑ รายได้ดีขึ้นเมื่อเทียบกับอาชีพเดิม ❑ ได้รายได้เร็ว

❑ ขาดแคลนเงินทุน,ความรู้ที่จะประกอบอาชีพอื่นๆ ❑ หางานอื่นทำไม่ได้

❑ เป็นอิสระ เป็นนายตัวเอง ทำงานเวลาใดก็ได้ ❑ มีคนแนะนำ

❑ ทำเพื่อรองานอื่นๆอยู่ (ที่มั่นคง และเงินดีกว่านี้) ❑ เป็นงานที่อยู่ใกล้บ้าน

❑ อื่นๆ.....

12. ท่านมีอาชีพเสริมนอกจากนี้หรือไม่

❑ ไม่มี ❑ มี คือ.....รายได้.....บาท/วัน

13. อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ:

❑ ตะขอเกี่ยว ❑ ปากคีบ ❑ ตะกร้า ❑ ถุงใส่ของ ❑ ถุงมือ

❑ จักรยาน ❑ สามล้อถีบ ❑ รองเท้าบูท ❑ ไม้ปลายแหลม ❑ ผ้าปิดจมูก/ปาก

❑ อื่นๆ.....

14. อุปกรณ์ที่เป็นของตนเอง:.....

- ซื้อโดย ❑ เก็บเงินซื้อเอง ❑ กู้เงินซื้อ ผ่อนวันละ.....บาท เป็นเวลา.....

15. อุปกรณ์ที่เช่ามา:.....แหล่งที่เช่า:..... ราคา/วัน..... บาท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

16. ระยะเวลาการทำงานของท่าน ❑ แน่นอน ❑ ไม่แน่นอน

❑ กลางวัน ตั้งแต่เวลา.....ถึง..... รวมเวลาทำงาน.....ชั่วโมง

❑ กลางคืน ตั้งแต่เวลา.....ถึง..... รวมเวลาทำงาน.....ชั่วโมง

17. โดยปกติในหนึ่งเดือนท่านทำงาน.....วัน สาเหตุที่หยุดงาน

❑ หยุดพักผ่อน ❑ ป่วย ❑ หยุดตามราชการ ❑ กลับไปทำนา-ไร่ ❑ อื่นๆ.....

18. สถานที่ทำงาน ห่างจากบ้านเป็นระยะทางประมาณ

❑ 0-1 กิโลเมตร ❑ 2-4 กิโลเมตร ❑ 5-7 กิโลเมตร ❑ 8-10 กิโลเมตร ❑ (ระบุ).....

19. ท่านใช้เงินทุนในการประกอบอาชีพประมาณวันละ

❑ < 100 บาท ❑ 100-300 บาท ❑ 301-400 บาท ❑ > 500 (ระบุ)..... ❑ ไม่ได้ใช้เงินทุน

20. จำนวนของที่เก็บ/ ขายได้ในแต่ละวัน (ตามจำนวนที่เก็บ/ขาย ได้ในวันที่สัมภาษณ์))

รายการของ (ใน 1วัน)		*ราคาขาย*
กระดาษ.....	.....กก./วัน	กก.ละ.....บาท
พลาสติก.....	.....กก./วัน	กก.ละ.....บาท
ขวดแก้ว.....	.....กก./วัน	กก.ละ.....บาท
เศษเหล็ก	.....กก./วัน	กก.ละ.....บาท
กระป๋องอลูมิเนียม	.....กก./วัน	กก.ละ.....บาท
อื่นๆ.....	.....กก./วัน	กก.ละ.....บาท

21.ความสัมพันธ์ของผู้ประกอบอาชีพ กับร้านรับซื้อ

❑ เหมือนเป็นญาติกัน ❑ นายจ้าง-ลูกจ้าง ❑ ผู้มีบุญคุณ ❑ อื่นๆ.....

22. สิ่งตอบแทนอื่นๆ ที่ได้รับนอกเหนือจากเงินรายได้ในแต่ละวัน

❑ อาหาร ❑ ที่พักอาศัย ❑ สินเชื่อ (การกู้/ยืมเงิน) ❑ อื่นๆ.....

23. รายละเอียดเกี่ยวกับผู้รับซื้อ (ร้านที่นำไปขายประจำ)

-ชื่อร้าน..... -สถานที่ตั้ง.....

-ขายมาเป็นเวลานาน ..... ปี - จำนวนครั้งที่ขาย/วัน.....

24. ท่านได้นำของเก่าจากที่เก็บ หรือรับซื้อ มาใช้ภายในบ้าน ได้แก่.....

Part VI. ข้อมูลด้านทัศนคติ (ของผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับขยะ)

25.สาเหตุที่ทำให้รายได้เพิ่ม หรือ ลด จากการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับขยะ

❑ ราคาของที่ขายได้ไม่แน่นอน ❑ สภาพร่างกาย

❑ ระยะเวลาที่ใช้ในการทำงาน (มาก/น้อย) ❑ เงินทุนที่ใช้ในการทำงาน

❑ จำนวนคนที่ประกอบอาชีพเดียวกันนี้ ❑ อื่นๆ.....

❑ สภาพอากาศที่เอื้อต่อการทำงาน .....

26. ท่านคิดว่าอาชีพของท่านในสายตาของคนภายนอกเป็นอย่างไร.....

.....

27. ตัวท่านเองมีความรู้สึกอย่างไรต่ออาชีพนี้..... .....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

28.ข้อดีของอาชีพนี้ คือ

- ❑ เป็นงานที่ไม่ต้องใช้ความรู้มาก
- ❑ เป็นงานที่อิสระ
- ❑ รายได้ดี
- ❑ เป็นทางเลือกหนึ่งของอาชีพเมื่อตกงาน
- ❑ อื่นๆ.....

29. ข้อเสีย และลักษณะของปัญหาในการทำงานที่ท่านประสบอยู่ในปัจจุบัน

- ❑ *ไม่มีพรรคพวก*
- ❑ *เป็นหนี้จากการทำงาน*
- ❑ *ไม่สามารถเข้าไปคุ้ยขยะในกองขยะของก.ท.ม.ได้*
- ❑ *ไม่มีอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพเป็นของตัวเอง*
- ❑ *วัสดุขายไม่ได้ราคาดี*
- ❑ *หาวัสดุได้น้อยในแต่ละวัน*
- ❑ *โดนกดราคา*
- ❑ *ได้รับการดูถูกจากสังคม*
- ❑ *ภาระในการหารายได้จุนเจือครอบครัวเพียงผู้เดียว*
- ❑ อื่นๆ.....

30.ท่านคิดจะเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น หรือไม่

- ❑ คิดจะเปลี่ยน เหตุผล.....
- ❑ ไม่คิดจะเปลี่ยน เหตุผล.....

31.หากไม่คิดจะเปลี่ยนอาชีพ หรือยังหางานใหม่ไม่ได้ อยากจะเสนออะไรที่จะช่วยทำให้การประกอบอาชีพดีขึ้น...

.....

32. หาก กทม. มีนโยบายในการสร้างโรงกำจัดขยะใหม่ท่านคิดว่าจะมีผลกระทบต่ออาชีพของท่านอย่างไร.....

.....

33. ท่านอยากจะเสนอความคิดเห็นให้ กทม. พิจารณาในเรื่องใดบ้าง.....

.....

34. หากเปรียบเทียบสภาพการดำรงชีวิตตอนมีหัวกอง กับปัจจุบันในประเด็นต่อไปนี้ ช่วงใดดีกว่า

ประเด็น	*ตอนมีหัวกอง*	*ปัจจุบัน*
1 รายได้ครัวเรือน		
2 ความมั่นคงในอาชีพ		
3 สภาพที่อยู่อาศัย		
4 สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในบ้าน		
5 ความปลอดภัยในการทำงาน		
6 โอกาสในการศึกษาของเด็ก		
7 การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บไข้		
8 ระยะเวลาการทำงาน (8-10 เฉพาะที่ยังเก็บขยะขาย)		
9 ปริมาณขยะ/วัสดุที่หาได้ในแต่ละวัน		
10 ราคาของวัสดุที่หาได้		
- อื่นๆ.....		

ขอบพระคุณอย่างสูง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ ฉ
รวบรวมภาพถ่ายในพื้นที่ศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

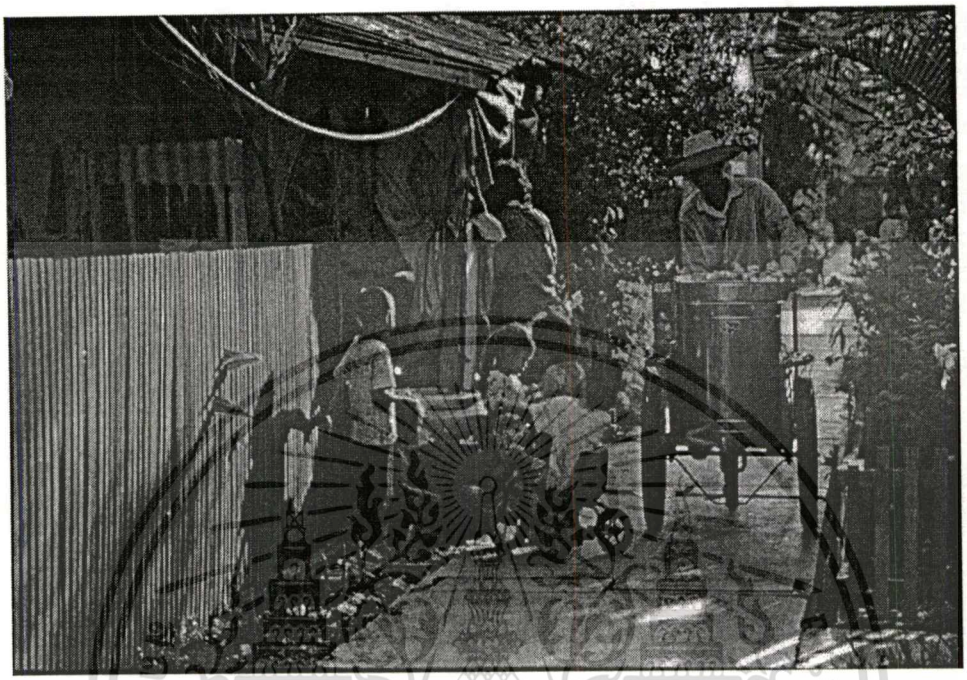

รูปที่ ฉ.1 สภาพปัจจุบันบริเวณชุมชนเกาะยาว

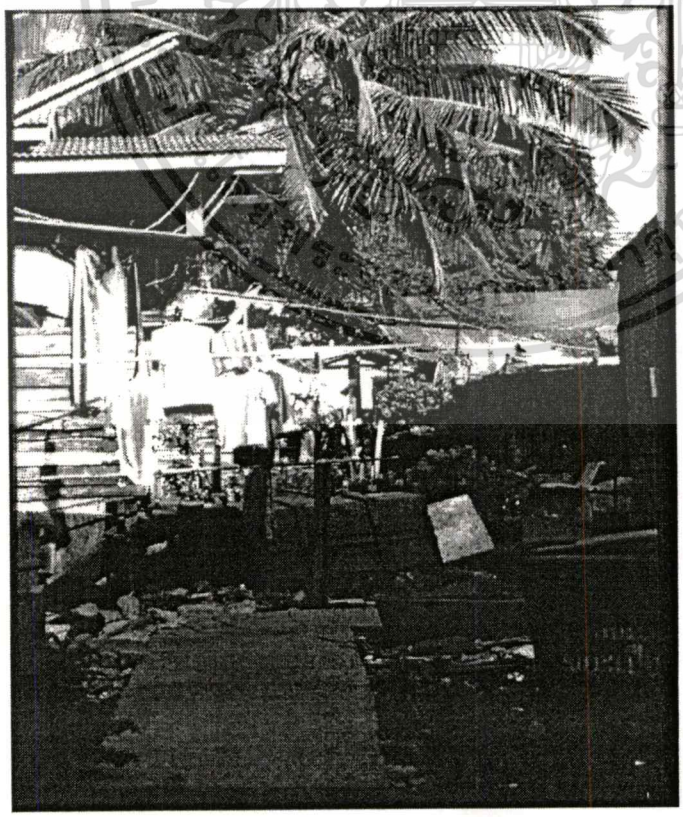

รูปที่ ฉ.2 สภาพปัจจุบันบริเวณชุมชนเกาะมุสลิม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

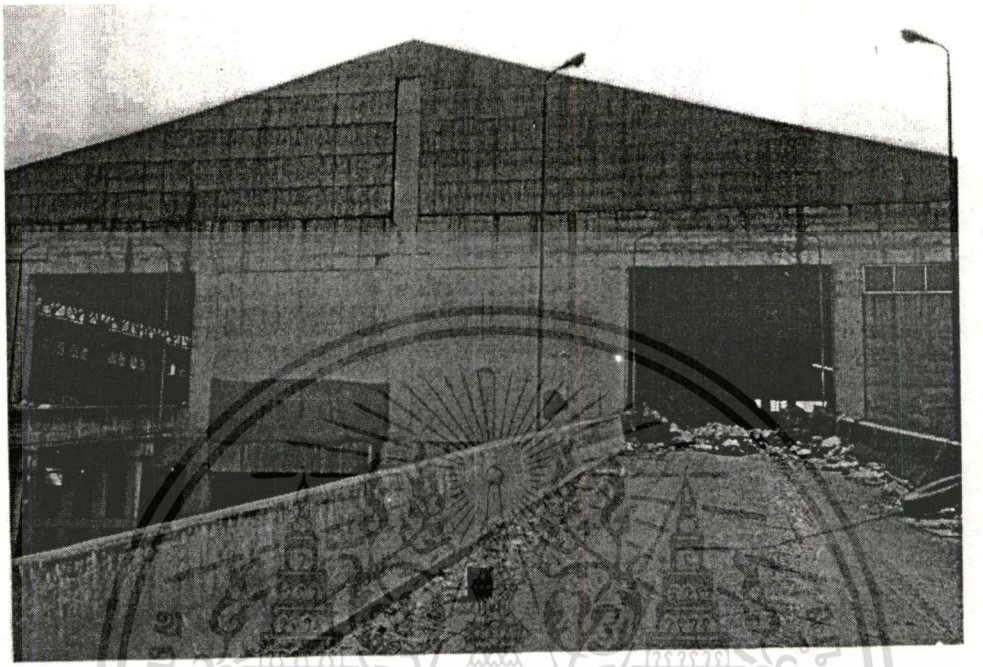

รูปที่ ฉ.3 สภาพปัจจุบันบริเวณชุมชนร่วมใจพัฒนา

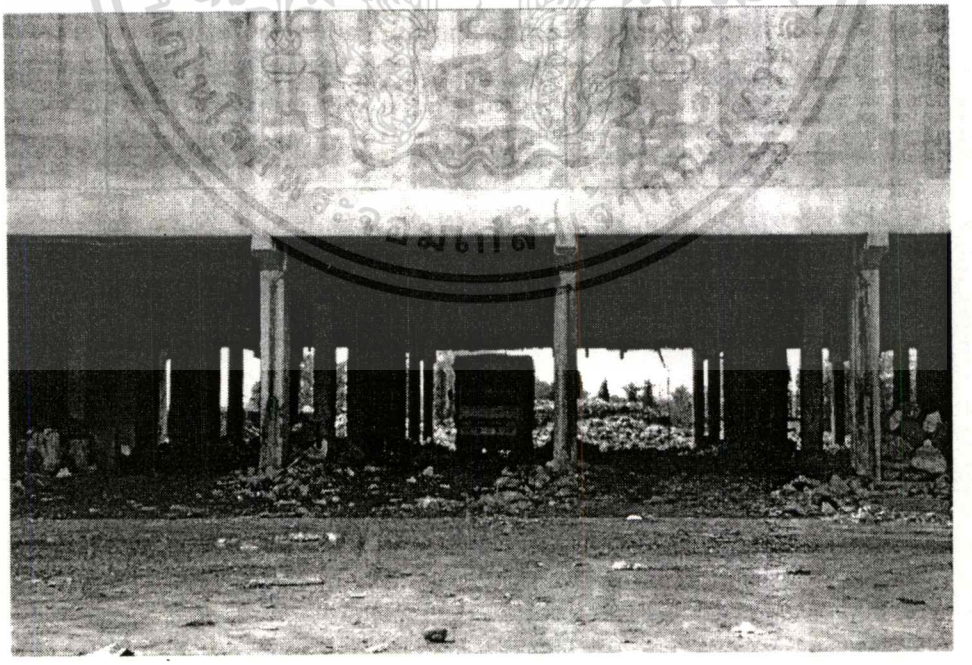

รูปที่ ฉ.4 สภาพปัจจุบันบริเวณชุมชนสามัคคีธรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

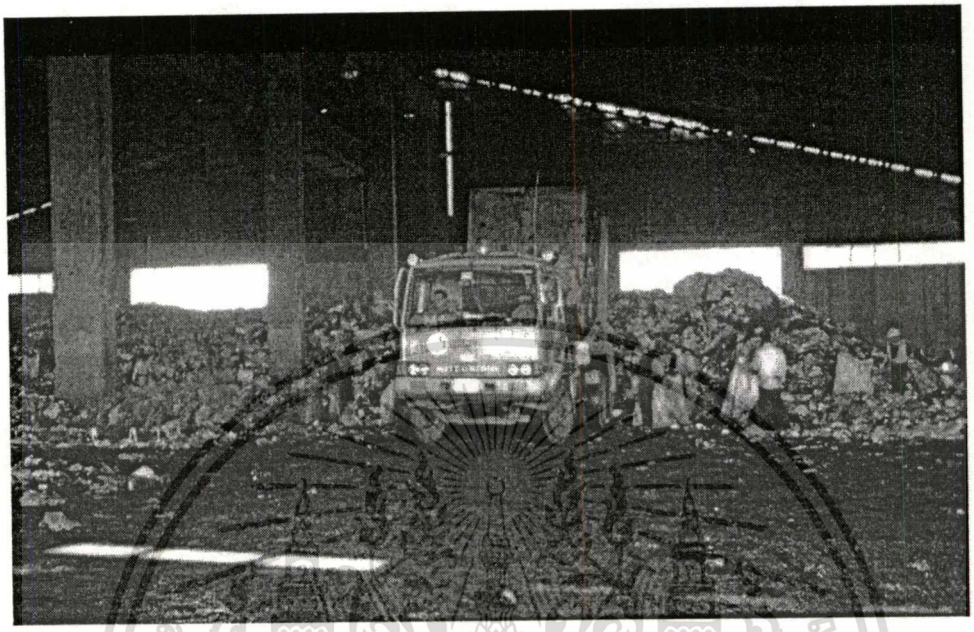

รูปที่ ฉ.5 สถานีขนถ่ายมูลฝอยขนาดไม่น้อยกว่า 2,000 ตัน/วัน ภายในโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช

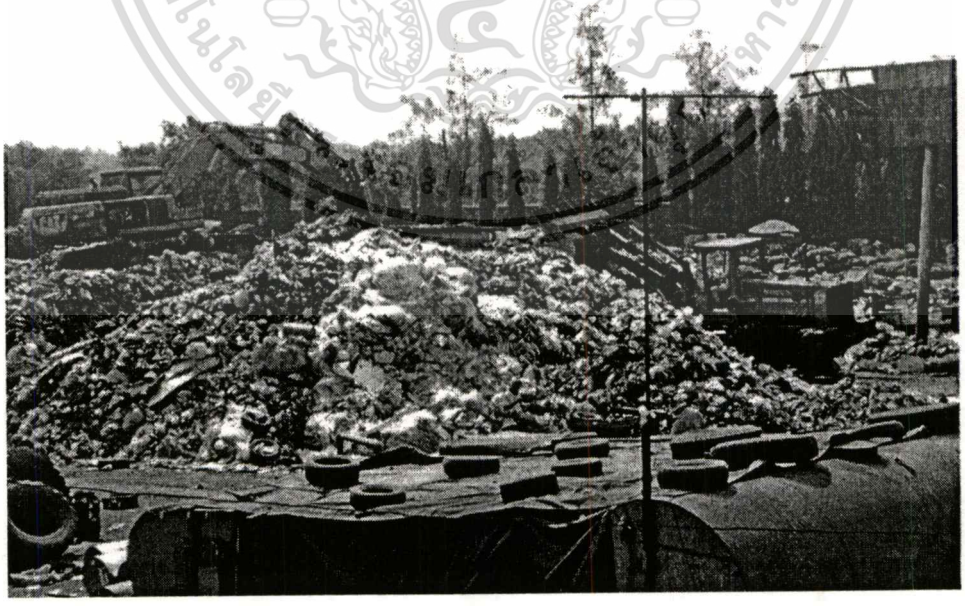

รูปที่ ฉ.6 รถบรรทุกที่รอรับขยะจากบนอาคารสถานีขนถ่ายมูลฝอย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ ฉ.7 รถที่นำขยะขึ้นมาเทบนลานกองภายในอาคารสถานีขนถ่ายมูลฝอย

รูปที่ ฉ.8 ลานกองขยะภายนอกอาคารสถานีขนถ่ายมูลฝอย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

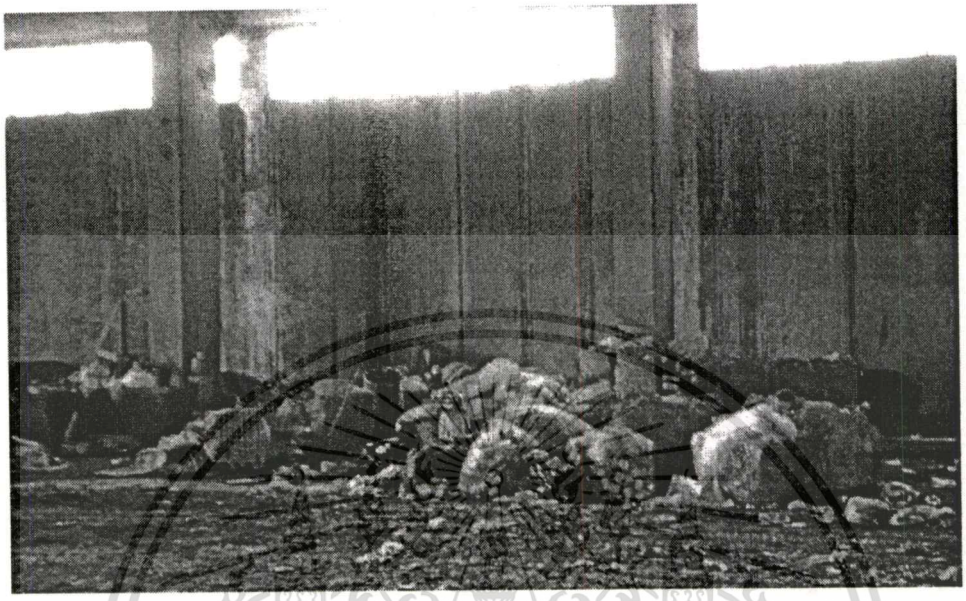

รูปที่ ฉ.9 คนที่คุ้ยวัสดุจากขยะที่รถเอาเข้ามาเทใหม่ๆ

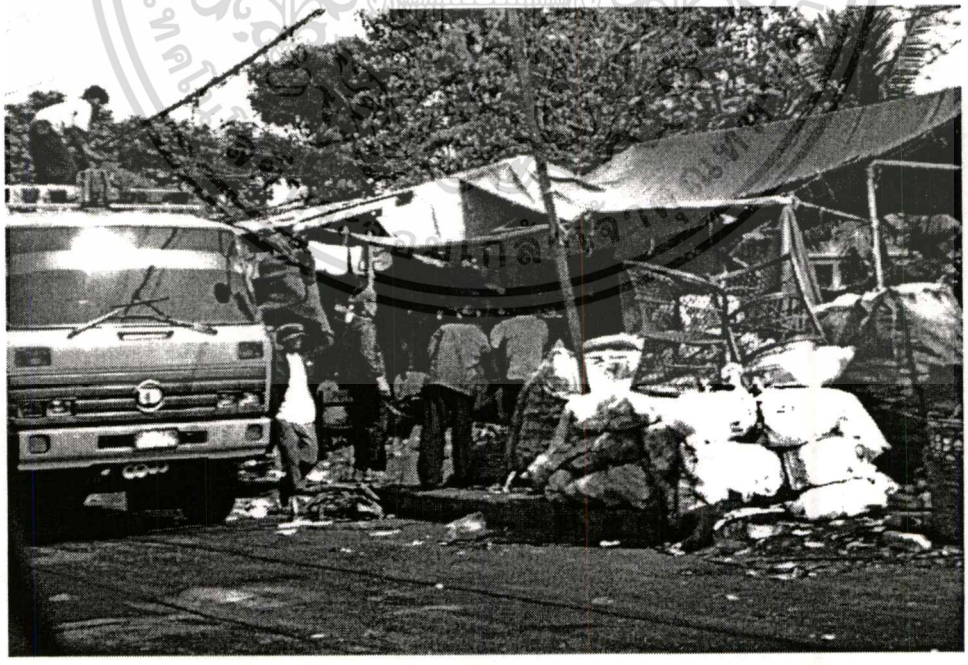

รูปที่ ฉ.10 คนคุ้ยวัสดุที่ทำงานอยู่บนกองขยะภายในอาคาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ ฉ.11 สภาพที่พักและที่กองวัสดุของคนคุ้ยวัสดุภายในอาคาร

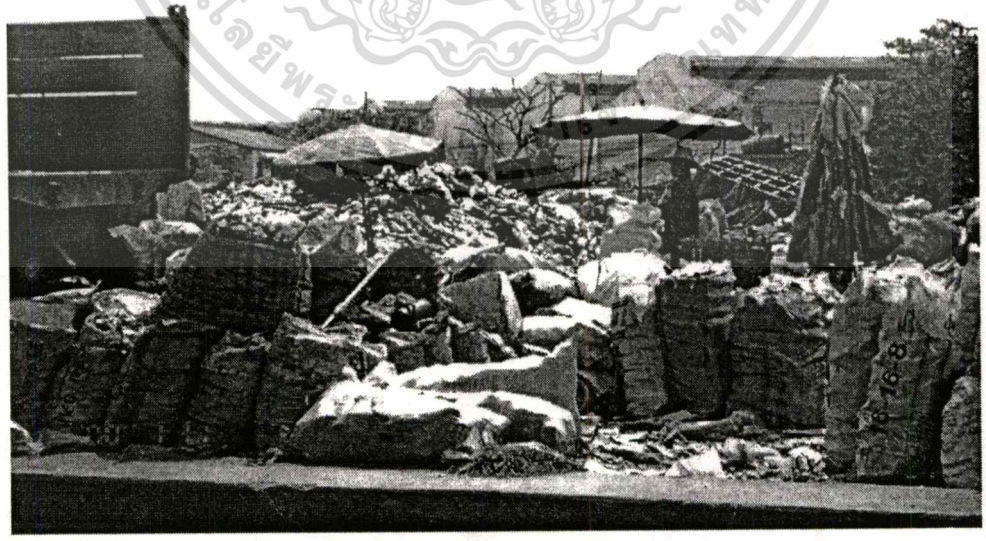

รูปที่ ฉ.12 พนักงานเก็บขนขยะของกทม.จะนำวัสดุที่คัดแยกได้จากท้ายรถมาขายยังร้านค้ารับซื้อในชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ ฉ.13 ร้านค้ารับซื้อวัสดุบริเวณชุมชนสามัคคีธรรม

รูปที่ ฉ.14 ที่กองวัสดุจำนวนมากของร้านค้ารับซื้อบริเวณชุมชนเกาะยาว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ ฉ.15 คนงานรับจ้างคัดแยกวัสดุตามร้านรับซื้อ

รูปที่ ฉ.16 คนที่คุ้ยวัสดุทั่วไปตามถังขยะข้างถนน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติผู้เขียน

นางสาว วิจิตรา สิงห์หิรัญนุสรณ์ เกิดเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2516 ที่จังหวัดสิงห์บุรี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต (สิ่งแวดล้อม) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2537 เกรดเฉลี่ยสะสม 3.10

พ.ศ. 2538-2540 เข้าทำงานในตำแหน่งนักวิชาการสิ่งแวดล้อม ณ บริษัทเอส.ที.เอส เอ็นจิเนียริ่ง คอนซัลแตนท์ จำกัด

พ.ศ. 2540-2543 ศึกษาระดับปริญญาโท ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้